

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

*Johanne Luise
Heiberg*

*Et Liv genoplevet
i Erindringer.*

*Gyldendalske Boghandel
Nordisk Forlag.*

ET LIV
GJENOPLEVET
I ERINDRINGEN

ANDET BIND

JOHANNE LUISE HEIBERG
V. N. Marstrand 1859

ET LIV
GJENOPLEVET
I ERINDRINGEN

AF
JOHANNE LUISE HEIBERG

TREDIE UDGAVE

ANDET BIND — 1849—1882

KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

—
MDCCCCXIII

III

1849—1856

SYV THEATERAAR

I. 1849—50.

ALTSAA, efter den constitutionelle Forfatnings Indførelse skulde Heiberg, indstillet af den ansvarlige Minister, ved den Reform, som ogsaa det kongelige Theaters hele Stilling blev underkastet, nu afløse den tidligere Direction, i hvilken fornemme Hof- og Statsmænd havde ført det store Ord. Heiberg skulde nu ene have al den Magt og Myndighed, der tidligere var delt. Vel havde de Fleste Respekt for hans Dannelse, hans Indsigt i forskellige videnskabelige Retninger; vel vidste man, at han var en anset Kritiker og Philosoph, en æsthetisk begavet Dommer med ikke ringe musikalsk Dannelse, en fin, beleven Mand, aandrig i Omgang og human i sin hele Tænkemaade; men hvad vilde alt dette sige, imod det at være Excellence, En der staaer i nær Forbindelse med Kongehuset! Dette er nemlig Fortrin, som Kunstnerne, til Trods for deres sædvanlige Udtalelser om den Ligegyldighed, den Foragt, de nære for al Fornemhed, dog uvilkaarlig bøie sig for, medens de se paa Fortrin som dem, Heiberg var i Besiddelse af, som Noget, de alle mere eller mindre kunne rose sig af.

I Frihedens første Morgenrøde frydede man sig vel over Talentets Seir, over, at den forældede Form var revet af Pinden; men inden kort Tid sagde man, først hemmeligt til sig selv, siden til Enhver, som vilde høre derpaa: „Hvorfornetophan? Enhver af os var jo ligesaa berettiget til denne Stilling, denne Opgave!“ — især da det i hine Aar var Skuespillernes forvildede men faste Overbevisning, at de selv, og Ingen uden de selv burde styre alle Theatrets Anliggender, saavel de æsthetiske, som de praktiske, saavel de ideale, som de pecuniaire, og de offentlige Organer styrkede dem i denne

Tro. For mig, der var opvoxet i deres Midte, stillede denne Selvtillid sig i et komisk Lys. Medens Enhver havde Troen paa sin egen Dygtighed til at lede og styre, havde ikke en Eneste denne Tro til sin Kammerat. Imidlertid, vi stode jo paa det første Stadium af Begivenhederne; — man tænkte: „Touren kan jo snart komme til dig,“ — og man fandt sig for Øieblikket i den ny Ordning. Skuespillerne, Publikum, Bladene, Venner og Fjender lode til at være fornøiede over alt det Nye, som de med en glødende Phantasi saae i Perspektiv.

Publikum bildte sig ind, at det stod i et Menneskes Magt at kunne tilfredsstille dets uklare, lunefuldt vekslede Fordringer. Bladredacteurerne huskede ikke paa, at de i Reglen ere hensynsløse og ikke tage det saa nøie med Sandheden, men at de ofte ere ligesom gamle Jomfruer, der modtage Sladder, for at løbe med Sladder, — og staaer det først trykt Sort paa Hvidt, da, uagtet man senere erfarer, at det dog nok ikke forholder sig saa ganske rigtigt med Sladderen, er det dog altfor kjedeligt og ikke Umagen værd, at komme tilbage dertil ved en Berigtigelse. Skuespillerne huskede ikke den Egoisme, der som en Lygtemand altid fører dem ned i Moserne istedetfor op paa de sikre, banede Veie. Heiberg huskede ikke, at Kjærlighed, Agtelse, Studium, Kundskab, en ren Villie og en begeistret Nationalfølelse for hvad Holberg havde grundlagt i den dramatiske Kunst, og som han selv med hele sin Sjæls Energi havde stræbt at fortsætte, at alt dette kommer tilkort lige overfor de onde Lidenskabers Magt. Saaledes vare da Alle i Illusion, undtagen En, og denne Ene var mig, der ofte i Stilhed maatte trøstes af Heibergs Moder i mit Mismod og min Frygt for, hvad han vilde blive udsat for, og jeg kunde ikke lade være, atter og atter at gjentage det gamle: „Ak, nu er min bedste Tid ved Theatret forbi, thi jeg vil bestandig gaa i Angst og Uro!“

Heiberg skulde altsaa overtage Bestyrelsen af Theatret under helt forandrede Forhold. Det var jo ikke længer et kongeligt Theater paa samme Maade som før, eftersom Kongen ikke mere havde direkte med dets hele Virksomhed at gjøre. Det var nu et Nationaltheater, lagt under en Minister og afhængigt af en Rigsdag. Alle Forhold, fra de mindste til de største, vare herved forandrede. Udførlig Forklaring, ikke alene over Theatrets Indtægter og Udgifter, Ansættelser og Afskedigelser, men ogsaa Repertoiret, og, i det Hele taget, Alt, hvad der fra denne Stund sorterede under det karakteristiske Ord, som for første Gang i Rigsdagen blev brugt om vort Theater, nemlig Theatrets „Drift“ — et Udtryk, der ret betegnende viste den ny Anskuelse af en Kunstanstalt — alt vedkommende denne „Drift“ maatte der nu aflægges Regnskab for, og til enhver nok saa ubetydelig Bestemmelse indhentes Tilladelse hos Ministeren. Idelige Skriverier bevægede sig saaledes frem og tilbage mellem Ministeren

og Directeuren og forøgede ikke lidet det daglige Arbeide. Dette var den ene raadige Stilling, som denne Mand var kommet i Besiddelse af under de nuværende Forhold ved Theatret. Det fik derved den største Betydning for ham, hvem der var Minister, om dette var en Mand, der var med eller imod; Alt var afhængigt af, at han havde ham med sig, da han ellers fra Morgen til Aften maatte kæmpe udadtil med Ministeren og indadtil med Kunstnernes Fordringer og Modstand, en Kamp, om hvis Smaalighed kun de Indviede kunde have nogen Forestilling.

En Mængde Forandringer ved Theatret skulde nu iværksættes, hvilke i høi Grad vare skikkede til at gjøre den ny Directeur upopulair. Hertil hørte først, at da Staten nu havde overtaget det forhen Kongen tilhørende Theater, skulde det mest mulige bringes ud af „Driften“, — ikke i kunstnerisk, men i financierel Retning. Paa Grund heraf blev hele Hof- og Friparquettet strøget. Man tænke sig, hvad dette vilde sige! Alle disse Herrer, Hoffets Blomst, der i mange Aar, hver Aften i hele Saisonen vare vante til at samles i første Parquet, hvor de mødtes som paa en Børs, tildels for at meddele, høre og drøfte Dagens Nyheder, under hele Forestillingen kommende og gaende ud og ind, smækkende med Dørene efter sig, som om Alt her var gjort for dem og ene for dem; de traadte høirøstede ind, med klirrende Sabler, efter endt Taffel paa Slottet, og converserende til Høire og Venstre, — saa at man ofte oppe paa Scenen kunde høre hvorom Talen gjaldt, — snart klappende, snart hyssende, alt som Stikordet var givet, — for alle disse elegante Dommere skulde nu Indgangen lukkes; hele denne „fine Portion“ blev nu uden Barmhjertighed vist Døren, som Theatret uvedkommende Personer. Et fuldstændigt Raseri reiste sig mellem disse fordrevne Fugle, der saalænge havde boet og bygget i Templets Høisal! Ja, selv hele Hoffets Tjenerpersonale havde hver Aften havt en Loge i Galleriet til fri Afbenyttelse, hvilket nu ligeledes blev strøget. Og hvem var Forbryderen? Naturligvis den nye Theaterdirecteur. Det var kun ham, der havde tilføiet dem denne uhorste Fornærmelse. Det gik dem som hele Hoffet, som Publikum, som Skuespillerne: det var dem umuligt saa hurtigt at sætte sig ind i, at alle Forhold i den absolutistiske Stat vare undergaaede en gennemgribende Forandring. De vidste vel alle, at noget Nyt var foregaaet, idet en Constitution var givet Folket; men Enhver mente, at dette Nye ikke kunde eller burde strække sig til ham personligt eller til hans eengang erhvervede Rettigheder. Selve Hoffets høie Herskaber vare ligeledes vante til, fra umindelige Tider, at betragte Theatret og Alt, hvad der stod i Forbindelse dermed, som Noget, de alle havde Rettigheder over, som deres Eiendom, da det jo hed „det kongelige Theater“. Naar den kongelige Familie vilde se et Stykke, da fordredes, ofte med kort Varsel, at den Forestilling, der

stod anmeldt, skulde gaa ind, og den, de ønskede, sættes i dens Sted, til stor Byrde for alle Paagjældende og ofte til Tab for den Indtægt, man havde gjort Regning paa. Var der Hof-Concerter, da forlangtes Theatrets Sangeres og Orchesters Medvirkning derved, hvor megen Brug Theatret end havde for dem til Aftenens Forestilling. Var der Maskerader, Costumeballer eller Skuespil ved Hoffet, udkrev man efter Behag Theatrets Garderobe, uden Hensyn til, om netop disse Dragter skulde bruges samme Aften. Alle disse Hoffets Rettigheder bleve nu strøgne, til stor Indignation for Høie og Lave. Ja, saa lidt kunde selv Overhofmarschallen, Lewetzau, sætte sig ind i, hvad der nu var gjort til Pligt for den nye Theaterdirecteur, at han, der altid havde været Heiberg hengiven, nu i bitre Billetter bebreidede ham den hele Forandring og ansaae sig for personlig fornærmet af ham. Altsaa, hele Hoffet med dets lange Hale, lige til dens yderste Spids, var fra nu af fjendtlig stemt mod ham.

Visselig havde det staaet i den nye Directeur's Magt at ignorere, ikke Bestemmelsen om Hofparquettets Ophævelse, thi dette var jo ligefrem et Pengespørgsmaal for Theatret, men en Del af al den anden Slendrian, som lidt efter lidt havde antaget større og større Dimensioner; men det var hans Overbevisning, at disse Misbrug vare til største Skade for Theatrets regelmæssige Gang, og han kunde aldrig gaa ind paa i Smug at tilstede Brud paa det, som nu var slaaget fast som Regel. Han fandt sig derfor i Alles Vrede som noget Uundgaeligt, naar disse Misbrug skulde afskaffes een Gang for alle.

Som det gik Hoffet, saaledes gik det ogsaa tildels Skuespillerne. Deres letbevægelige Phantasi havde gjort, at de hilste Friheden i Danmark med opbrusende Varme, ja med Begeistring. De vare, Alle som En, Frihedens Venner; men at denne Frihed paa mange Punkter maatte komme til at gribe ind i deres egne Forhold ved Theatret, vilde eller kunde de ikke forstaae. Tvertimod, de mente, at nu vare alle Baand løste, nu gjaldt det kun at vinde den ene Directeur, istedetfor tidligere flere, for deres Planer og Fordringer, da maatte jo Alt kunne sættes igjennem i disse deilige, gyldne Frihedstider. At den ny Theaterdirecteur ved alt dette Ny var bunden som Ingen tidligere, faldt dem aldrig ind.

At være underkastet Pligtforhold er Noget, Skuespillere til alle Tider have ondt ved at forstaa og fastholde, og det er derfor ligesaa vanskeligt for dem at forstaa, at Andre ville fastholde deres. Hvor ofte hørte jeg dem sige, naar der blev sagt: „Dette eller Hint lader sig ikke længer gjøre; hvad vilde Ministeren, hvad vilde Rigsdagen sige dertil?“ — „Aa, Rigsdagen, hvad bryde vi os om den! Hvad kommer det den ved!“ — Derved, at Theatret saa godt som aldeles blev unddraget Kongen og Hoffet, faldt naturligvis mangen en kongelig Naade bort. Her var ikke længer Tale om de saa meget yndede

Gratiale, Reiseunderstøttelser, eller Directionens Forbøn hos Kongen om at faae en eller anden Gjæld betalt underhaanden og i al Hemmelighed. Skulde nu noget Overordentligt gøres, da maatte Ministeren give sit Samtykke, og, hvad der var værre, Rigsdagen havde den, som dem syntes, utrolige Mangel paa Delikatesse, offentlig at omtale Sligt, som helst Ingen maatte vide.

Slige Ubehageligheder stode, som sagt, i første Øieblik ikke tydeligt for dem. De hørte overalt Tale om større Frihed, om, at nu var Tiden kommen, hvor Talentet, Begavelsen kunde bane sig en glimrende Vei; Aaget var brudt, og de sang af Hjertens Lyst med i Frihedssangenes Chor, uden at betænke, at Kunsten trænger til at fredes med blødere Hænder end dem, der ere vante til at føre Plov og Spade. Men, som sagt, de forstode ikke Øieblikkets Alvor, og vare glade — indtil videre. Men da nu Ministeriet, ligesom det for Indtægtsens Skyld strøg Friparquettet med mere, ogsaa strøg Skuespillernes private Sommerskuespil, paa Grund af, at Theatret i Saisonens sidste Maaneder ligefrem led et betydeligt Tab ved at Skuespillerne ikke vare at formaa til at lære nogen ny Rolle, fordi de havde travlt med at indstudere nye Roller til deres private Forestillinger om Sommeren, ja, da bleve de misfornøiede med den ny Tids Resultater og fandt, at den var høist generende.

I Publikum gjorde Heiberg sig strax upopulair ved to Bestemmelser, der i høi Grad mishagede. Han, og alle vi Kunstnere, havde ofte ærgret os over den Uskik, at man i et virkeligt Kunsttheater tillod, at ganske smaa Børn fik Adgang der. Hvor ofte var ikke en hel Scene, en hel Akt, ja et helt Stykkes Udfald blevet forstyrret ved, at der, i et pathetisk Moment, hvor det var lykkedes at frembringe Illusion, pludselig hørtes en grædende Barnestemme, der høit raabte: „Jeg vil hjem!“ og derved fremkaldte Latter. Hvor ofte hørte man ikke Familier klage over, at al deres Nydelse var bleven forstyrret af en „Pokkers Unge“, der i Et væk talte med og bragte Uro i hele Logen. Men hvad det vil sige for en Skuespiller, der, selv henreven til Illusion, har formaaet at henrive Andre dertil, nu pludselig at forstyrres ved et saadant Uvæsen, ja, det maa man selv være Skuespiller for helt at begribe. Heiberg forbød derfor ethvert Barn under 10 Aar Adgang til Nationaltheatret. Dette Forbud blev det betydet alle Controlleurer at overholde under deres Embedes Fortabelse. Han mente, at der var ringere Theatre i Byen for smaa Børn, uden at dette alvorlige Hus, som han ønskede at holde i Agt og Ære, skulde staa dem aabent; han mente, at Forældres Smagløshed ved at drage dem for tidligt her ind gjorde en sand Uret mod de Smaa, thi de forspildte derved Børnenes lykkeligste Øieblik, da de første Gang træde ind i et virkeligt Kunstens Tempel, hvor deres Phantasi og Følelse modtager et dybt Indtryk. Men for at kunne modtage et saadant nogen-

lunde bevidst, maa Barnet dog ogsaa nogenlunde forstaa, hvad det seer, og være istand til at bevare Indtrykket, et Indtryk, der kan være saa stort og levende, at det aldrig glemmes. Lad smaa Børn besøge Beridere, Abe-Theatre, Marionetkomedier, Casortiske Pantomimer, dette er alt rigeligt nok til at glæde dem og sætte det i Activitet, som hos dem er det mest udviklede. Men slige fine Opdragelsesprinciper holdt Folk ingenlunde af. „Hvad kommer det ham ved“ — sagde man — „hvorledes vi ville opdrage vore Børn! det er jo vor egen Sag.“ — Men de gode Forældre betænkte ikke, at det paa offentlige Steder virkelig ogsaa er Andres Sag, da disse Andres Nydelse forstyrres og tilintetgøres ved et skrigende og pludrende Barns uharmoniske Adfærd. Og ligesaa lidt som den, der har betalt sin Billet, derved køber sig Ret til at forstyrre sine Naboer ved upassende Lyde og plump Adfærd, ligesaa lidt har Forældre Lov til, ikke at underkaste sig den gode Tones Fordring, og denne er, at man i et Theater vil have Ro til uforstyrret at modtage den Nydelse, man søger. Den Allarm, dette Forbud vakte, var virkelig i høi Grad latterlig. Uagtet det var annonceret i alle Blade og, om jeg ikke husker fejl, i Begyndelsen stod paa Plakaten, at ingen Børn under 10 Aar havde Adgang til Theatret, toge Mødrene dem dog med derhen, og naar de nu bleve standsede ved Indgangen, forefaldt her de voldsomste Scener med Graad og Spektakel. Man fik hjerteskrærende Opsatset indrykket i Bladene mod den grumme, hjerteløse Mand, der forfulgte de Smaa; man skrev snart bønlig, snart grove anonyme Breve til Heiberg, hvori han udskjældtes som en Barbar o. s. v. Men Bestemmelsen blev ikke forandret, til Lykke for Stilheden i Theatret og til Skuespillernes store Tilfredshed.

Den anden Bestemmelse var, at den egentlige Theaterport, den, hvor de Vogne, der skulde køre Theatrets Damer til og fra Prøverne og Forestillingerne, blev lukket for alle Uvedkommende. Denne Bestemmelse tog en anden Del af Publikum meget ilde op, nemlig de unge, løse og ledige Herrer, der havde for Skik at indfinde sig efter Forestillingen, for, med deres Cigar i Munden, at vente paa Skuespillerindernes og Dandserindernes Ankomst, for at de endnu engang kunde betragte dem, naar de stege ind i Vognen, ja, undertiden springe op bag paa denne, for saaledes at vise dem deres Hyldest. Ja, de betalte formeligt hemmeligt Kudsken, for at han ikke med sin Pidsk skulde falde paa at vise den forøgede Byrde bort. Det var nu ingenlunde behageligt i Mulm og Mørke at ledsages hjem af en slig selvbeskikket Tjener, thi stod han først dér, i Ledtog med Kudsken, hvem borgede da for, at han ikke havde overtalt denne til at køre andet Steds hen? Den ældre Theaterhistorie fortæller jo, at Sligt kunde ske. Ved at aflukke Porten forhindrede nu alt dette. Desuden havde de gode Københavnerne, der færdedes paa disse Steder, væn-

net sig til at forkorte Veien et Par Skridt ved at gaa igjennem Theaterporten. Et lignende Ramaskrig, som det, Forbudet mod de smaa Børn havde vakt, reiste sig derfor mod Heiberg over denne Foranstaltning.

Som det gik Hoffet, Skuespillerne og Publikum, saaledes gik det ogsaa Bladredacteurerne. Heller ikke disse vilde erindre, at Meget nu stillede sig anderledes under den ny Form, end under den gamle. Saaledes bebreidede Hr. Ploug for Exempel atter og atter Heiberg, at han havde svigtet sine gamle Anskuelse om, hvorledes Tilskuerspladsen burde omdannes, saa at Parterret, den billigste Plads, burde være forrest og optage det Meste af Gulvet, umiddelbart efter Orchestret. Denne Anskuelse, som Heiberg udviklede i 1840, havde han visselig ikke forandret i 1849, men det var den i 1848 indtraadte Forandring i hele Statsstyrelsen, der tvang ham til at opgive dens Udførelse, da man ikke kunde sætte en Ordning igjennem, der vilde formindske Indtægten betydelig. Rigsdagen stillede sig jo fra første Øieblik fjendtlig mod Theatret, og de lidet kunstneriske, for ikke at sige brutale Udtalelser, der idelig kom tilorde i Forsamlingen, gik alle ud paa, om ikke helt at inddrage, saa dog saa meget som muligt at formindske Tilskuddet. Under slige Forhold vilde det jo have været Daarskab at tænke paa, af kunstneriske Hensyn at formindske hver Aftens Indtægt. Skulde nu virkelig Hr. Ploug ikke mange Gange have kunnet sige sig dette selv og saaledes sparet sine Angreb? Jeg kan umuligt tro andet, da han jo selv tog virksom Del i vort politiske Liv. Skulde han virkelig ikke have lagt Mærke til, at til Trods for al den hule Declamation om Kunst, høiere Kunst, national Kunst osv., vilde enhver Theaterdirecteurs Capacitet blive maalt efter, om Theaterkassen florerer eller ikke? Nogle Tusinde Kroners Underbalance ved en Saisons Slutning vilde ufeilbarligt give Signalet til en saadan Directeurs Afsættelse, uden Hensyn til, om han havde fremdraget vore originale Arbejder eller ikke, uden Hensyn til, om han havde givet begyndende Forfattere Leilighed til at øve deres Kræfter o. l.

Hvem var vel i det Hele i en lang Række af Aar Theatrets værste Fjender? Hvem har gjort, at ingen Theaterdirecteur med Plan og kunstnerisk Syn, med Autoritet og Myndighed har faaet Lov til i Ro at plante, saae og høste paa Kunstens Omraade? Ingen uden Bladredacteurerne! Hvad kan det hjælpe, at en Minister siger til en Mand: „Nu er De eneraadig paa dette mislige Omraade, kun Deres Villie har man at rette sig efter,“ naar samtlige Bladredacteurer vilde være Meddirecteurer, idet de blande sig i enhver, nok saa privat, bag Coulisserne tagen Bestemmelse, idet de lytte til fordringsfulde Talenters evindelige Klager over Til sidesættelse; naar de blande sig i Rollebesættelser og Gageforhøielser, blande sig i Alt og tage Parti

for og imod, støttet paa Sladder og Usandhed? Det være langt fra mig at ville binde Munden paa Oxen, som tærsker, men saalænge Bladredacteurerne befatte sig med Andet, Theatret angaaende, end Stykkernes værdige Valg paa Nationalscenen og Udførelsens Godhed eller Slethed, saalænge er enhver Bestyrelses Magt og Myndighed knækket lige overfor Personalet, ja, den bliver en Umulighed.

Hvorfor var der mere Ro, mere Stilhed, mere Disciplin ved Privat-Theatrene? Det er dog ikke rimeligt, at Directeurerne og Kunstnerne paa disse Theatre ere mere ophøiede, fordringsløse, uinteresserede Individuer end paa National-Theatret, hvor det ene Spektakel har afløst det andet, under de forskjellige Directeurer. Nei, men Bladene holdt sig her — Gud veed af hvilken Grund — til det Eneste, de bør have med at gjøre, Bedømmelsen af den offentlige Virksomhed, og lode Directeuren om Resten. Man vil maaske indvende, at man har mere Ret til at blande sig i Detaillen ved National-Theatret, da denne Institution støttes af Statens Midler, og at saaledes enhver Borger betaler sin Skjærv dertil. Men at tro, at d'Hrr. Journalister se Sagen fra dette Synspunkt, er vistnok at gjøre dem for stor Ære.

Da Heiberg satte alle disse Bestemmelser i Kraft, sagde jeg til ham: „Du gjør dig jo strax upopulair ved alle disse Forholdsregler!“ Han svarede: „Det er det Første, en Theaterdirecteur maa sige sig selv. at fra det Øieblik, han tiltræder Theaterbestyrelsen, hører al hans Popularitet op, hvis han iøvrigt har nogen, især naar han tænker paa nogensomhelst Forbedring. Man er strax rede til at misbillige Alt. Du ser jo, at selv det, at jeg befalede, at alle Theaterkattene skal lukkes inde fra Forestillingens Begyndelse og til den er tilende, for at uskadeliggjøre disse firfødede Acteurs — der, særligt i Tragedien, næsten altid gaa af med Seiren og fængsle Opmærksomheden, naar de betræde Scenen — at selv denne Bestemmelse udraabtes som Tyranni mod de arme Dyr. Nei, ingen undgaar sin Skæbne! Man raaber paa Forbedringer i alle Punkter, men Notabene Forbedringer, hvor Alt bliver ved det Gamle!“ —

Hvad der maaske, uden at man selv gjorde sig det ret klart, stillede sig i Veien for Heibergs Popularitet, var, at han havde faste, ufravigelige, æsthetiske Anskuelser, begrundede paa mange Aars Studier, saa godt som i alle Litteraturer, Anskuelser, der hverken vare fra idag eller igaar, og derfor ikke kunde afrystes af den første den bedste Bladcriticus. Som æsthetisk Kritiker havde Heiberg erhvervet sig et betydeligt Navn. Hans Kritiker vare ansete af alle virkelige Kjendere som de første her hjemme. Hans Anskuelser om Kunst og Litteratur vaklede intet Øieblik, og han overførte disse i sin nuværende Stilling. Men det at have faste Principer er noget, det store Publikum aldeles ikke ynder. Man skal være føielig, eftergivende, human, selv mod sin Overbevisning om, hvad man anseer for sin Pligt at

sætte igjennem. Man kan derfor vædde Hundrede mod En, at en Directeur uden litteraire Principer har langt større Chance for at vinde det store Publikum, ja selv Kunstnerne for sig, uagtet der idelig raabes derpaa som en nødvendig Betingelse for al Autoritet.

Dog, alt dette var ikke det Eneste, Heiberg ved sin ny Stilling havde at kæmpe med. Da alle Privilegier lidt efter lidt ophørte, trængte Concurrencen ogsaa ind paa Theatrets Omraade, og i Efteraaret 1848 fik Casino Tilladelse til at opføre Folkekomedier, Lystspil og Vaudeviller. Man veed af Erfaring, at første Gang de saakaldte Folke-Theatre blive indførte i en stor By, vinde disse ubetinget Massen, og det af mange Grunde. Først er det noget Nyt, dernæst er Repertoiret let og ofte benyttende Øieblikkets Spørgsmaal. Mængden holder ogsaa nok af, at det Hele har noget hyggeligt, dilettantmæssigt. Det Alvorsfulde, som hviler over en virkelig Skueplads, er her forsvundet; man føler sig som i sin Dagligstue, iført et mageligt Toilet, med Hatten paa Hovedet, og uden Ansvar for sin Dom; man klapper ad det Middelmæssige og overøser venskabeligt en Skuespiller eller Skuespillerinde med Blomster, thi man kjender hende saa godt privat og „hun er virkelig sød“. — Men frem for Alt er Prisen billig; man kan gaa Flere for samme Penge, og det er dog altid morsomt at have Selskab. Imidlertid maa det dog tilføies, at Casino og de andre senere oprettede Privattheatre efterhaanden kom til at gjøre deres Nytte, selv for det kgl. Theater, thi de danne lidt efter lidt et større theaterbesøgende Publikum. Vistnok hører der Tid til, inden det lavere Lag i Folket naaer op til at ville se det Bedste, men ere de først komne indenfor Døren, da ere de vundne; har man først drukket en ædel Vin, smager den simple ikke mere. Og Heiberg havde ikke alene at kjæmpe med denne Concurrence, der lokkede den simple Befolkning bort fra det kgl. Theater paa Grund af de lavere Priser; men ogsaa den elegante Verden havde et andet og nyt Tiltrækningspunkt for sin Kunstnydelse i en ny italiensk Opera, som paa dette Tidspunkt gjæstede Kjøbenhavn, og som atter satte hele den fornemme Verden i Bevægelse.

Det faldt altsaa i Heibergs Lod at bære denne Concurrence, til den fik udraset, holde den høiere Skueplads ilive, medens det lavere Publikum fik løbet Hornene af sig paa de mindre Theatre. Og hvad der end yderligere forværrede den kongelige Scenes Stilling under denne Udvikling var, at mange af de Dannede eller de, som i det Mindste gjorde Fordring paa at høre til disse, efter engang at have ladet sig friste til at se paa dette Nye, som saa Mange løb til, egentlig følte sig mere hjemme, mere tilfredse ved Nydelsen i et Folketheater, hvor de uden aandelig Anstrengelse kunde modtage det Givne, end i et Theater, hvor man ingen ret Nydelse kan have, undtagen ved at arbejde sig ind i Digterens Tankegang og Skuespillerens Fremstilling.

Det gjaldt altsaa for den nye Directeur under disse Forhold at holde det kgl. Theater oppe med Ro og Anstand, og ikke lade sig forføre til nogen uværdig Kappelstrid. Han lod derfor det mindre Theater tumle sig med en ny Theaterliteratur og bringe det mest Mulige ud af den, medens han holdt sig til vor ældre, rige, nationale, dramatiske Literatur for atter at sætte den ind i sin Ret, hvorfra den i de senere Aar mere og mere var fortrængt.

Det er en Kjendsgjerning, at til Trods for en Theaterdirecteurs vanskelige, byrdefulde og utaknemmelige Stilling, er der til alle Tider Hundrede for En, der føle Lyst og Kald til at overtage dette Arbeide. Og hvorfor? Fordi de ikke kjende det Mindste til, hvad det er, de agte at begive sig ind i. Alle sammenligne denne Stilling med andre i Samfundet, uden at ane, at dette Embede i Grunden intet tilsvarende har i Staten. En af de Mange, der havde ønsket at gjøre sine Evner gjældende paa det Tidspunkt, da Heiberg blev valgt, var Kammerraad Arnesen, bekjendt som „Et Reiseeventyr“'s Forfatter og som Medforfatter til Folkekomedien „Capriciosa“. — Mange, især mellem Skuspillerne, mente, at han nok kunde have været Manden. Han var forresten en brav, skikkelig Charakter. Da nu Valget ikke faldt paa ham, og han tørstede efter dog engang at komme — ifølge sin egen Mening — paa sin rette Hylde, tilbød han sin Tjeneste hos Heiberg, der søgte en Secretair, hvis Forretninger skulde være, hvad den tidligere Regisseur havde at varetage. Skuespillerne interesserede sig meget for dette Valg, og Heiberg føiede dem, uagtet han ingen ret Tro havde til Arnesens Udholdenhed; han blev altsaa ansat med Titel af Commiteret. Hvilken Anskuelse der var den rette, viste sig imidlertid snart, thi vi vare neppe komne tre Uger ind i Saisonen, førend Arnesens sygelige, pirrelige Natur bukkede under for det daglige Arbeides Uro. Efter en Maanedes Arbeide blev han i den Grad nerveus, at hans Læge pludselig en Dag skrev til Heiberg, at hvis han ikke øieblikkelig gav Arnesen Ferie fra sin Tjeneste, da indestod Lægen ikke for Følgerne af hans nuværende aandelige Tilstand. Han maatte øieblikkelig reise ud paa Landet for at komme til Ro og Kræfter. Han reiste altsaa, og den unge Berner fra Theatercontoiret blev Secretair hos Heiberg.

Hvad Heiberg angik, da var det en Glæde at see ham munter og tillidsfuld kaste sig ind i hver Dags anstrengende Arbeide. Det mere bevægede Liv udadtil, som hans ny Stilling førte med sig, virkede velgjørende paa hans Sundhed og Udseende; han var ligesom bleven ti Aar yngre. Og hvor naturligt var ikke dette! Han havde lige fra sine Drengaar levet for den dramatiske Kunst. Som meget ung Menneske havde han et lille Marionetteater, hvorpaa han opførte Komedier for hele den Vennekreds, der kom i hans Moders Hus. Hans Moder pyntede Dukkerne og Weyse havde malet flere Dekora-

tioner til dette Theater. Hans „Pottemager Walter“ samt „Julespøg og Nytaarsløjer“ bleve her opførte, foruden en og anden improviseret Forestilling. Oehlenschläger har selv fortalt mig, at han havde fældet Taarer over disse Fremstillinger, saa let og nydeligt gik de over Scenen. Heiberg selv, hans Moder og to yndige unge Cousins laante Dukkerne deres fine bøielige Stemmer; det var Manges foruden min Mening, at Heiberg havde en ualmindelig blød, klar og klangfuld Stemme, og hvad hans Diction angik, da syntes mig altid, naar han oplæste sine egne eller Andres Digtværker, at ingen af vore Skuespilleres Diction kom hans nær i Renhed, fin Nuancering og Flugt i lyriske Udbrud. Hvor meget har jeg ikke lært af ham i denne Retning!

Det var altsaa hans Ungdoms Drøm, der nu var bleven til Virkelighed. Dukkerne vare forvandlede til levende Mennesker og Vennekredsen til et stort Publicum. Som han havde elsket sine smaa tause Skuespillere, saaledes elskede han nu de store levende. Han selv var endnu ligesaa ungdommelig frisk, ja, jeg kunde tilføie barnlig i Sind og Tanke, som da han dirigerede sine Dukker med den unge lykkelige Digtters Enthusiasme. Ifald der var noget i Heibergs Charakter, der var mindre heldigt for hans nuværende Stilling, da var det netop dette barnlige, tillidsfulde, ja troskyldige, der ikke lod ham see Snarer, Intriger og Usandhed hos Nogen, som med ydre Venlighed kom ham imøde. Maaske man har ondt for at faae denne Charakteristik af ham til at passe sammen med Billedet af den skarpe Kritiker, og dog er Intet vissere, end at det forholdt sig saaledes. Han havde derfor ikke Frygt for den Stilling, han saa freidigt begav sig ind i, men levede i Illusioner om et heldigt Udfald, uden Kamp og Modstand, som det var værd at bekymre sig om.

Da Heibergs Ansættelse først blev stadfæstet midt i Juli, og Prøverne skulde begynde midt i August, havde han sandelig fuldt op at gjøre, for at sætte det Hele i Gang. Da vi derfor begyndte paa Prøverne, var min Tilstand virkelig saaledes, at jeg kunde udbryde med Holbergs Antonius: „Ak, mit Hjerte sidder mig i min Hals!“ — og Tschernings Udraab, da Heiberg var udnævnt til Directeur: „Nu har Fru Heiberg faaet det vanskeligste Embede i Landet,“ stod atter truende for mig. Phister mærkede paa de første Prøver min Nedslagenhed og spurgte, „hvorfør jeg saa saa mismodig ud?“ Jeg svarede aabent, „at jeg frygtede for, at Skuespillerne ligesaa lidt vilde skjønne paa Heiberg, som de i Aarenes Løb havde skønnet paa de foregaaende Directeurer, og at jeg da vidste, i hvor høi Grad dette vilde smerte mig.“ Han gjensvarede, „at denne Frygt var ugrundet, thi jeg skulde se, at Alle vilde skjønne paa endelig at have faaet en Mand i Spidsen, hvis æsthetiske Dom de havde en saa stor Respect for.“ — „Ja, ja,“ svarede jeg, „det vil Tiden vise.“

Den 1ste September løftedes Tæppet for Shakespeares „Livet i Skoven“ og den lille originale Vaudeville „Slægtningene“. Virkningen af „Livet i Skoven“, en af S. Beyers bedste Shakespeare-Bearbejdelser for vor Scene, blev forhøiet ved Rungs smukke Musik, og dette fine Billede af Skovensomheden havde sin Plads i Publikums Yndest mange Sæsoner efter denne første. Udførelsen var heldig paa alle Hovedpunkter. En virkelig Nydelse var det for mig at spille heri med Michael Wiehe, hvis poetiske Skikkelse og noget melancholske Ydre saa ganske passede for den tilbagetrukne Orlando. Den trofaste, livlige, skjælnske Celia blev en af mine Yndlingsroller. Der er en forunderlig Illusion i dette Stykke. De maledede Træer forekom En som levende; det var et virkeligt Liv i Skoven, man fælte sig hensat i, og dette Liv virkede uimodstaaeligt paa Tilskuerne som paa os Spillende.

I den lille Vaudeville „Slægtningene“, hvori Phister, Wiehe og jeg havde Hovedrollerne, frembragte vi en livlig Lystighed hos Publikum. Dette lille Arbejde gik saa fortræffeligt over Scenen, at det atter og atter opførtes under Folks Latter og Bifald. Saaledes var altsaa Heibergs Begyndelse heldig. Senere i Aarens Løb har „Slægtningene“ været underkastet en skarp og, som mig synes, ubillig Kritik. Jeg tilstaaer, at det altid har været mig uforklarligt, hvad man fik mod dette uskyldige Arbejde, ifald det ikke var det, at det er skrevet af en Dame, Frøken Nielsen, Elev af St. Blicher. Det er et let lille Genrebillede, der, om end Tegningen hist og her er noget svag, dog fremkalder en national Stemning, som mig synes, Enhver kan være bekjendt at lade sig paavirke af.

Da Lystspillet „Hr. og Fru Møller“ havde behaget meget ved Wiehes private Sommerforestilling i Juli, gik det over i Theatrets faste Repertoire og skulde jo saa honoreres efter Theater-Regulativet for Omarbejdelser. Hr. Høedt kom nu paa Theatercontoiret for at hæve sin Betaling for sin Bearbejdelse, men da denne blev ham anvist, paastod han, at den var for ringe, og han indfandt sig nu hos Directeuren for at fremsætte sin Klage. Det var Heibergs første Bekjendtskab med Student Høedt. Heiberg spurgte ham nu, om han ikke selv, efter først at have indleveret „Hr. og Fru Møller“ som et originalt Arbejde, senere havde erklæret, at dette Stykke ikke var originalt, men en Bearbejdelse. Dette indrømmede Hr. Høedt. „Nu vel,“ sagde Heiberg, „i saa Fald bliver De jo honoreret efter Regulativet for Bearbejdelser, og De har altsaa Intet at klage over.“ Hr. Høedt fandt imidlertid vedblivende Summen for lille og udbrød, „at han i saa Fald vilde skjænke Theatret den, da han ikke agtede at hæve en Skilling deraf.“ Heiberg saae lidt forundret paa den unge Mand og svarede, „at det maatte han gjøre, som han vilde, thi at forandre Regulativets Bestemmelser for et enkelt Arbejde lod sig ikke.

gjøre.“ Hermed gik Hr. Høedt. Man hørte nu snart omkring i Byen, hvor skammeligt Høedt var bleven behandlet af Heiberg, og hvor nobelt han havde erklæret ikke at ville modtage en Skilling af de ham anviste Penge, en Beslutning, man saae op til med Beundring. Omtrent 14 Dage efter, da Hr. Høedt var færdig med at beundres for sin kraftige Modstand, hævdede han imidlertid i al Stilhed den ham anviste Sum paa Theatercontoiret! Contoirchefen, Justitsraad Löffler, en Embedsmand af den gamle Skole, fortalte nu Heiberg dette, idet han udbrød: „Hvilken Nar have vi ikke der faaet at bestille med!“

Jeg selv kjendte aldeles ikke Hr. Høedt, undtagen af Omtale fra det Nielsenske og det Wieheske Hus. Michael Wiehe havde ofte slaæet paa, at Høedt meget ønskede at gjøre mit personlige Bekjendtskab. Man ymtede alt saa smaat om, at han tænkte paa at blive Skuespiller, men man fæstede dog ei ret Lid til dette Rygte. En Dag indbød M. Wiehe og Frue mig til en Formiddags-Chocolade. Ved min Ankomst befandt Hr. Høedt tilligemed flere af Wiehes Slægtninge sig i Stuen. Ved Frokostbordet blev Samtalen snart munter og livlig, og Hr. Høedt udfoldede nu en Veltalenhed, som jeg paa eengang fandt besynderlig og karakteristisk. Med et vist flot Lune dreiede han Samtalen hen paa „Hverdagshistorierne“, og uden at han just rent ud dadlede dem, var der dog i hans Tone noget stødende, for ikke at sige taktløst, og i hans Bemærkninger mangt et Ord, som det undrede mig, at han vilde udtale i min Nærhed ved vort første Møde, da Rygtet dog alt den Gang nævnede Heibergs Moder som Forfatterinden. Jeg lo imidlertid ved mig selv ved disse Udtalelser og tænkte: „Dette skal jeg fornøie Heibergs Moder med at fortælle hende; hun vil da blive glad ved den Tanke, at her jo maa være En, der ikke har hende mistænkt for at være Forfatteren til „Hverdagshistorierne!““ — Da han endelig slap disse, gik hans Veltalenhed ud paa at latterliggjøre den Hegelske Philosophi, som jo Heiberg stærkt havde fordybet sig i og indført i vor Litteratur. Jeg var naturligvis ikke inde i denne Videnskab, men jeg havde saa mangfoldige Aftener i vort Hjem hørt Heiberg tale herom med Poul Møller, Martensen og Flere, at jeg ligesom var lidt orienteret i, hvad den gik ud paa, saa jeg ialfald nogenlunde kunde vise et saa løst Angreb tilbage, som det, der lød fra Hr. Høedts Læber, idet jeg skjæmtede med, at han havde valgt en saa svag Modstander som mig til at forsvare den store Philosoph. I Stilhed indsaae jeg vel, at Angrebet egentlig ikke var rettet mod Hegel, men mod Heiberg, — dog dette lod jeg, som jeg ikke forstod. Da vi vare færdige med Hegel, vendte han sin Humor mod Martensen, Hall, Tryde, Andræ og saagodtsom mod alle de Mænd, han vidste hørte til vor Omgangskreds, idet han snart angreb deres Virksomhed og snart paa Skuespillerviis efterabede deres Tale og Manerer. Jeg svarede ham i Spøg paa alle disse Tilløb, og da han endelig syntes at

have udtømt Alt, hvad der laae ham paa Hjerte angaaende disse Mænd, reiste jeg mig muntert fra Bordet, idet jeg sagde: „Ja, nu er det vist paa Tide at bryde op, thi nu troer jeg, at Hr. Høedt ikke har flere af vore Husvenner at kritisere; jeg troer virkelig, at ikke en Eneste er glemt.“ — Lidt overrasket og forlegen sagde han: „Har jeg kritiseret Deres Venner? det er jo en ren Misforstaaelse; det har jeg aldeles ikke gjort.“ — „Jo, De har“, svarede jeg, „men det gjør Intet, mine Venner staae som før paa deres gamle Plads hos mig, og jeg kan godt lide en saadan Frimodighed, som De har lagt for Dagen. De har angrebet, jeg har forsvaret; til det første har De Ret, til det Sidste jeg, — og saaledes er jo Alt i Orden.“ — Da han imidlertid blev ved at paastaa, at jeg gjorde ham Uret, og at han ikke havde angrebet Nogen, svarede jeg i Spøg: „Saa veed jeg ikke bedre, end at vi samle Stemmer, — en Fremgangsmaade, som jo hører Tiden til — for at disse kunne afgjøre, paa hvis Side Uretten er.“ Og nu henvendte jeg mig leende til de Tilstedeværende, der under alt dette havde siddet noget forlegne, og spurgte En for En: „Har Hr. Høedt ikke angrebet mine Venner?“ — Den Ene efter den Anden svarede: „Jo!“ — og da nu dette „jo!“ lød fra den Sidstes Læber i Kredsen, vendte jeg mig til Hr. Høedt, idet jeg sagde: „De seer, at den offentlige Stemme er imod Dem.“

Derpaa forlod jeg Selskabet, overladende Enhver til sine egne Betragtninger. Michael Wiehe, der fulgte mig ud og som saa gjerne havde seet, at jeg havde modtaget det bedste Udtryk af Høedt, saae ganske vemodig ud, da jeg sagde mit sidste Farvel. Jeg forstod dette Udtryk, saae leende op paa ham og sagde: „Det skulde De ikke ha' gjort, Hr. Reiersen!“ Han gav sig til at le, og jeg gik ned ad Trappen.

Var det nu Hr. Høedts Hensigt denne Formiddag at fornærme mig, ja blot at fortrædige mig? Ingenlunde! tvertimod, jeg skulde tage meget feil, om det ikke, lige modsat, var hans Hensigt at vinde og behage mig ved sin Aandrighed og sit Conversationstalent, og at netop denne Formiddags Indbydelse til mig var af Alle, som af ham selv beregnet paa, at jeg skulde gjøre hans Bekjendtskab fra den fordelagtigste Side. Hvoraf kom det da, at Resultatet blev det Modsatte? Hvorfor viste han sig saaledes? Ja, hvad var det? Det var, hvad saa Meget hos ham har været: Mangel paa Takt, denne fine Egenskab, som ingen Dannelse, intet Studium, ingen Begavelse kan erhverve sig, naar den ikke er en medfødt sjælelig Gave. Opdrag i det Uendelige den, der mangler denne Finhed i Sjælen, du indpoder den ikke; den er en Væxt for sig selv, der groer lige frodigt hos den Ringeste som hos den Høieste, hos den Uvidende og Enfoldige som hos den Lærde, naar den er nedlagt i Sjælen herovenfra. Man taler saa ofte om medfødte Gaver og Talenter, men Ingen nævner mellem disse Takt, og dog er dette Talent maaske det sjældneste af alle.

Maaske man studser over, at jeg kalder denne Evne et Talent, — nu vel, hvad vil du da kalde den? Den Dannede mangler det ofte, medens det ikke sjældent findes hos den Udannede; det kan savnes hos den Kløgtige, hos Verdensmanden, hos den Gode, den Velvillige, den Tjenstagtige, og findes hos et Barn, et Tyende. Hvori ligger det da, at det savnes, og at det høves? —

Hin Formiddag gjorde jeg saaledes første Gang personligt Bekjendtskab med den Mand, der snart paa forskjellige Maader skulde gribe forstyrrende ind i mit Liv og min Tilfredshed.

Ethvert Menneske har vist gjort den Erfaring, at Intet tager den Forfængelige os mere ilde op, end at han har viist sig ufordelagtig for os. Man ærgrer sig i Stilhed over at have forløbet sig, og istedetfor at blive vred paa sig selv, kaster man sin Vrede paa den, der har staaet klartseende ligeoverfor vor Uret, vort Nederlag.

Det var et karakteristisk Svar, en Mand gav en anden, der spurgte ham: „Hvorfor i Alverden er B. saa forbitret paa dig?“ — „Aa,“ lød Svaret, „han har engang forløbet sig ligeoverfor mig, og denne sin Uret kan han ikke tilgive mig.“ Der er Intet, et forfængeligt Menneske tilgiver mindre, naar han har villet vinde en Anden, end at denne Anden har været uimodtagelig derfor, — og Hr. Høedt behagede mig ikke hin Formiddag.

Jeg troer virkelig, at jeg i en særlig Grad har haft Øie for det Forfængelige hos Mændene, og at denne min Sands herfor har virket frastødende paa mere end En, og jeg har ofte moret mig ved at bemærke, at forfængelige Mænd altid have følt sig ubehageligt tilmode i min Nærværelse; — ligesom Mange ikke taale en Kat i den Stue, hvori de ere. Hvor ofte har jeg ikke ved slige Leiligheder sagt: „Se saa, nu er jeg atter Katten i Stuen for ham!“

Vi vare nu alt komne et godt Stykke ind i Saisonen, og til min usigelige Glæde gik Alt vel, og Personalet lod til at være muntert og tilfreds! I den forløbne Del af Saisonen vare alt flere Stykker efter Aars Henliggen gjenoptagne og havde gjort Lykke hos Publikum.

Sidst i Oktober opførtes et nyt Skuespil af Hertz: „Toniotta“, hvori jeg udførte Titelrollen, en Opgave, som i senere Aar er forsøgt med lidet Held, misforstaaet af Fremstillerinden, og altsaa misforstaaet af Publikum.

Toniotta er en af disse i Taushed forstokkede Naturer, der gemmer Alt paa Bunden af sin Sjæl, og derfor hellere udsætter sig for hvilkensomhelst feilagtig Dom om sine Handlinger, end oplyser Feiltagelsen ved at modsige Anklagen, dels fordi hun ikke vil, dels fordi hun ikke kan. Hun vil ikke, fordi hun i sin stolte Sjæl seer ned med Foragt paa en Anklage, hvori hun er uskyldig; hun kan ikke, fordi den Indesluttede vaander sig ved gennem Forsvaret at lukke

op for skjulte Vidder i Dybet af sin Sjæl, af hvis Hemmelighed hun suger det daglige Livs Næring. Hertil kommer endnu, at dette Italiens Barn har gjort et Løfte til Madonna at tie, og at bryde dette Løfte er en ren Umulighed. Elskeren siger om hende i Stykket: „Hun er en lukket Spændebog, som man har Lyst til at læse.“ — Samme Lyst skal ikke alene hendes Tilbeder have, men det hele Publikum. Tonietta er en af de saakaldte indadvendte Roller. Tilskueren maa tro, at der i denne indesluttede, tause Sjæl bevæger sig en hel Verden af Tanker, Følelser og Lidenskaber, men som hun ikke ønsker at aabenbare for Nogen, og som, først løsladte, ikke vilde være til at bringe til Ro igjen — man maa paa engang ønske og frygte for at gjøre Bekjendtskab med dem.

Hvorved frembringer en Skuespillerinde nu denne Virkning trods den tæt tillukkede Mund, hvorfra ingen Klage, intet Forsvar giver sig Udtryk i Ord? Under hele den lange Expositionsscene, hvor Tonietta staaer taus, ubevægelig og indesluttet i sig selv, gjælder det, øieblikkeligt at bringe Tilskueren ind i den fulde Interesse og Spænding. Men hvorved? ja, ved at der i Sjælens Dyb arbeides stærkt, medens det Ydre synes roligt og uvirksomt. Men ingen Skuespillerinde maa indbilde sig, at hun saaledes, ved taus at stille sig hen, om end Øiet aldrig saa smukt stirrer hen for sig, om end Stillingen er aldrig saa beregnet, frembringer den Virkning, den Interesse, som her kræves. Intet forslaaer undtagen Sjælens indadvendte Arbeiden i Rollens Aand. Hvorledes kommer nu denne indadvendte, tause, sjælelige Arbeiden til Tilskuernes Kundskab? Ja, se her er et Mysterium, som ikke let lader sig forklare, thi man bedrager, som sagt, ikke Publikum ved at lade som om denne Sjælens Arbeiden var tilstede. Jeg har grublet meget herover og er kommen til det Resultat, at her ligefrem noget Magnetisk gjør sig gjældende. Den Spillende, hvis Sjæl er i stærk Bevægelse, medens intet Ydre, ingen Gestus, intet særligt Øiensprog benyttes, men kun en ganske stille Nærværelse gjør sig gjældende, formaaer dog, naar Sjælen arbejder, som den bør, ligesom at danne en usynlig Bro mellem sig og Tilskuerne. Ligesom Rav formaaer at trække et Haar til sig, saaledes formaaer den, der er i Besiddelse af denne usynlige Kraft, at drage Andres Sjæle til sig og holde dem fast i spændt Opmærksomhed. Men dette frembringes ikke, hvis man staaer der passiv, men ved, at man selv huser en stærk Spændkraft, der maa komme fra en Arbeiden i Ens Indre. Staa indvendig kold og slap, og Alle betragter dig ligeledes med Kulde og Slaphed; men formaaer du selv at være i denne aandige Arbeiden, hvor hele din Tanke og Sjæl gaaer op i Situationen, da fængsles Tilskuerne uden selv at fatte eller begribe, hvad der saaledes drager dem henimod dig. Enhver Tilskuer kjender vist det, endogsaa paa et fremmed Theater, at Scenen kan være opfyldt af et helt Personale,

men Øiet fængsles uophørligt af een af Figurerne, uden at kunne løsrive Interessen fra denne. Er det fordi denne Person er den smukkeste? Nei; den interessanteste? — dette veed man ialfald ikke ved Stykkets første Begyndelse. Er det Physiognomiets, Øiets Udtryk? heller ikke, thi denne Figur kan staa i en Krog med Siden til Tilskuerne, saaledes som Tilfældet er, eller bør være, med Toniettas første Scene i Stykket. Nu! Hvad er det det da, der her uvilkaarligt fængsler? Ja se, dette er Talentets Triumph, dets beroligende Trøst, thi dette kan intet underordnet Talent copiere, saaledes som det formaaer at copiere Dragten, Stillingen, Opfattelsen i ydre Henseende. Tilskuerne faae af Copisten Alt paany, hvert Ord, hver Situation, og dog spørge de, som tidligere have følt Rollens Virkning: „Min Gud, hvor er dog det hele Billede henne?“ — Den magnetiske Styrke udebliver, thi den er en Andens Eiendom og lader sig ikke copiere; — men det er netop denne, der ubevidst har grebet Tilskueren og bragt ham i den fulde Illusion. Naar dette skeer, da er Skuespilleren lykkelig ved sin aandelige Magt over Tilskueren.

Gamle Christen Niemann Rosenkilde og jeg havde ofte disputeret om Maaden at spille alvorlige poetiske Roller paa. Han var ligesom bange for det ideale Udtryk og kunde ikke faae dette dagligdags nok. Han var, som bekjendt, en fortrinlig komisk Skuespiller. Han gjorde sig ikke Rede for, at i et sprudlende Lune som hans laa alt en Idealitet, som han havde faaet for Intet, som en Vuggegave; men denne kræver en anden Form i det alvorligere Skuespil, hvor Følelsen og Begejstringen gjør Udslaget. Det faldt derfor ikke altid i min Lod at behage ham i saadanne phantastiske Roller, medens mine lystige og komiske altid havde hans Bifald. Visselig gives der alvorlige Roller, som kan holdes ganske tæt op til det dagligdags og dog frembringe Illusion, dette har han selv viist i sin Michel Perin, men da maa det hele Digterværk og Figurerne deri være bygget paa Hverdagslivet; bringes derimod Hverdagstonen ind i det høiere lyriske Drama, da kan det Hele let slaa over i det komiske. Men denne Forskjel vilde han ikke indlade sig paa. Jeg blev derfor rørt over hans Glæde ved Udførelsen af min alvorlige Tonietta. Han udtalte sig i høie, begejstede Ord herom, og da Stykket gik tredie Gang, modtoges jeg i mit Paaklædningsværrelse af en prægtig Laurbærkrands, sendt af gamle Rosenkilde. Slige theatricalske Tegn gav han sig ellers ikke af med, saa jeg kunde ikke andet end fornøie mig over den gamle Kunstners Hyldning og Tilfredshed.

Stykket „Tonietta“ blev modtaget af Publikum med udelte Bifald; det blev i høi Grad baaret frem til dette Held ved Phisters, M. Wiehes, Fru Nielsens, Fru Holsts og Foersoms fortræffelige Fremstillinger.

Den 14de November var det Adam Oehlenschlägers 70aarige Fød-

selsdag. I Theatret og paa mange andre Maader feiredes iaar denne Dag af Alle, som elskede vor Litteratur, og som havde Sands for, hvad Betydning Oehlenschläger havde havt for denne. Et talrigt Selskab af Mænd i alle Livsstillinger havde indbudt ham til en Fest paa Skydebanen i Anledning af Dagen; mellem disse var naturligvis ogsaa Heiberg, der skrev en, som mig synes, meget karakteristisk Sang til Oehlenschläger med Overskrift „Den yngre Digterskole“. Ogsaa en Del af det mandlige Theaterpersonale var mellem Gjæsterne. Kongen hædrede ham med Storkorset. Mange sendte ham Gaver, der udtrykte deres Beundring for vor store Skjald. Oehlenschläger var lykkelig og glad som et Barn ved al slig Paaskjønnelse.

Ved det store Festmaal tid paa Skydebanen skal have hersket den hjerteligste og gladeste Stemning. Skaaler udbragtes og Taler holdtes til Oehlenschlägers Ære under hele Maaltidet, og Enhver bragte efter Evne den lykkelige, glædestraalende Skjald sin Hyldest. Ogsaa for andre Personligheder udbragtes Skaaler og mellem disse for Skuespiller Nielsen og Hustru. Men nu reiste Oehlenschläger sig og udbragte en Skaal for sin „Dinas“ Fremstillende, ledsaget af nogle Ord til min Ære. Da gik Naturen over Optugtelsen hos Nielsen, der var blandt Gjæsterne, saa han tabte al Besindighed, stødte sin Stol fra Bordet og styrtede ud af Stuen. Phister, der sad hos ham, løb efter ham, for om muligt at bringe ham til Besindelse, men forgjæves. Han foer ned ad Trapperne og ud paa Gaden. Phister efter ham. Og her gav han nu til Forbauselse for de Forbigaaende med sin klingende, kraftige Stemme, midt paa Vesterbro, sin Harme Luft i en Strøm af Skjældsord imod mig. Folk, der kom gaaende paa Gaden, hørte til deres Forundring snart en Ed og snart mit Navn udraabes, idet han rasende truede op til den festligt oplyste Sal, hvor Oehlenschläger og det øvrige Selskab sad.

Phister havde imidlertid den største Møie med at faae Nielsen til at fjerne sig og undgaa Opløb, og bad ham, enten at gaa op igjen til Selskabet og lade som Ingenting, eller og lade ham følge sig hjem. Omsider bestemte han sig til det Sidste, og Phister fulgte ham nu hjem til hans Bolig i Frederiksbergallée. Da Nielsen, ledsaget af Phister, traadte ind ad Døren til sin stakkels Hustru, saae hun strax paa hans Udseende og ophidsede Stemning, at noget Usædvanligt maatte være passeret, og da Begge noget forlegne taug, raabte hun: „Hvad er der skeet? Hvad betyder dette? tal dog! tal!“ — Da svarede Phister paa sin ironiske Maade: „Han har talt! det er Ulykken!“ Denne Scene i Hjemmet og hans Opførsel paa Gaden gik naturligvis Byen rundt, thi Phister var ikke den, der kunde beholde noget saa Komisk for sig selv.

Heiberg var det hele Optrin paa Skydebanen gaet ubemærket forbi, som bedst kan vides deraf, at han intet Ord talte derom ved

Hjemkomsten til os. Næste Aften traf han Nielsen paa Theatret. Denne gik nu hen til ham og gjorde en Slags Undskyldning for sin Opførsel Dagen forud. Heiberg forstod ham ikke, og sagde: „Jeg veed ikke, hvad De mener; mig synes, at De var, som De pleier.“ — Dette Heibergs Svar blev nu fortalt som et vittigt, bidende Svar, hvoraf Alle lo. Først bagefter kom hele Historien os for Øre med alle sine Détails.

Faa Dage efter hin Fest aflagde Oehlenschläger mig et Besøg. Han kjørte om for at takke alle dem, der paa hans Fødselsdag havde viist ham nogen Opmærksomhed. Jeg seer ham endnu for mig hin Formiddag! Han var jo altid en smuk Mand, men det forekom mig, at jeg endnu aldrig havde seet ham saa smuk som i denne fine, sorte Dragt, med det smukke Storkors paa Brystet. Hans Ansigtsfarve var frisk, hvid og rød, det skønne blaasorte, kraftige Haar bølgede om den høie og ædle Digterpande. Der kunde undertiden i hans Udseende være noget — hvad skal jeg kalde det — kjødeligt; men denne Dag saae han saa løftet, saa aandelig glad ud, og havde et saa kraftigt, sundt Udseende, at Ingen vilde falde paa, at Døden kort efter kunde standse alt det Liv og den Friskhed, som her lyste En imøde. Han blev længe hos mig — Heiberg og hans Moder vare ikke hjemme — han talte saa aabent og saa fortroligt med mig, at jeg altid i senere Aar, naar min Tanke har dvælet ved hans Minde, maa tænke mig ham, som han var hin Formiddag. Han omtalte Nielsens utrolige Opførsel ved Gildet; han sagde blandt Andet: „Ja, seer De, det har ofte forundret mig, at Nielsen spiller Ulfeldt i Dina saa daarligt, da man jo netop maatte antage, at denne Rolle laa fuldstændigt for ham og hans Evner; men det er min Overbeviisning, at han ikke i denne Rolle er istand til at blive Herre over sit Talent, af ren og pur Skin-syge og Misundelse over den Virkning, De formaaer at frembringe som Dina; hans uhyre Forfængelighed spiller ham dette Puds.“ Hvad Oehlenschläger her yttrede, havde jeg alt forlængst mærket selv. Mange tro, at Skuespillere ere Mestere i at forstille sig i Livet som paa Scenen. Ingen Tro kan være mere feilagtig. At der gives Enkelte, der ogsaa udenfor Scenen ere i Besiddelse af denne Kunst, kan nu vel ikke benægtes, men i Reglen formaaer en Skuespiller aldeles ikke dette. Havde Skuespillerne denne Evne, da vilde Mange af dem staa mindre kjendte, end de sædvanligt staa hos Alle. Det er forunderligt nok, at de i Reglen mangle denne Evne! Det er, som om de fuldstændigt opbrugte den i deres Kunst, og derfor trænge til i Livet at give sig fuldt hen, uden Kritik og Tilbageholdenhed. Den Spændtrøie, som deres Charakter hver Aften maa iføre sig, gjør, at de føle en uimodstaaelig Trang til, naar Forestillingen er forbi, at afkaste den saa fuldstændig, at de ikke kunne holde Sjælens frie Bevægelse indenfor de Skranker, som Andre, der ikke ere Skuespillere,

formaa at underkaste sig. Jeg meddelte denne Betragtning til Oehlenschläger, og han lod til at give mig Ret. Med den elskværdigste Aabenhed fortalte han mig Meget om sit foregaaende Liv og om sine Nærmeste . . . Paa det venligste tog han Afsked, idet han kysede min Haand og paa den ham egne, bevægede Maade sagde: „Gud velsigne Dem!“ Dette var sidste Gang, jeg talte med ham. Kort efter lød Rygtet til Alles Sorg, at Oehlenschläger laa farlig syg. Jeg kunde næppe tænke mig det muligt, saa kort efter at jeg havde seet ham straalende af Sundhed og Livsmod; thi han saae hin Dag ud, som om han havde faaet fornyet Kraft til at begynde Livet forfra. Ak, maaske netop jeg paa denne Dag var klartseende: et Liv, et nyt Liv skulde snart aabne sig for ham,

„— Hvor grønt hans Træ skal herligt staa
Og sine dybe Rødder slaa
I Evighedens Sommer.“

Den 21de Januar 1850 lød Budskabet over hele Norden: Adam Oehlenschläger er død!

At Danmark, at vi Alle sørgede ved hans Baare, var ikke mere end vor Skyldighed. Hvad havde han ikke skjænket os! Hvad havde han ikke vakt! Jeg savnede ofte Synet af ham i Theatret, paa den vante Plads, hvor han saagodtsom hver Aften indfandt sig. Hans og Thorvaldsens Pladser stode nu tomme. Hvorlænge vil det ikke vare, forinden saadanne To atter skulle være tilstede, til Stolthed for enhver Dansk, der ved Synet af dem kunde udbrøde: „Disse To ere vore!“ — Og dog, selv ikke Døden kan berøve et Folk saadanne Mænd. Man skal kun ikke mere se Billederne, de levende Billeder af deres Personligheder, men de leve og ville fremdeles leve iblandt os.

Det var mig nu formelig en Trøst, at Oehlenschlägers og Heibergs Forhold til hinanden i de senere Aar var blevet mildt og godt. Enhver Dansk, der giver sig af med vor Litteratur, mindes Heibergs Kritiker i Tyverne over Oehlenschlägers Digtværker, og den Strid, som ved dem opkom i den litteraire Verden. Lidenskaberne vare dengang i for stærk Bevægelse, til at man kunde eller vilde se — tiltrods for, at Heiberg klarede Synet for Mænglerne hos Oehlenschläger, — den Kjærlighed til mange af hans Værker, som lyste ud af disse Kritiker. Ja, man tør vist paastaa, at viste Heiberg end, hvori Mænglerne bestod, med den ham egne Skarphed og Bestemthed, saa har paa den anden Side ingen af Oehlenschlägers Beundrere formaaet at fremhæve og tydeliggjøre Fuldkommenhederne hos ham som netop Heiberg. Fra alle Kanter blev der i hine Aar pustet til Oehlenschlägers Vrede mod Heiberg. At en gennemgaaende Kritik kan udspringe af Kjærlighed til Sagen, og ikke af Avind og Misundelse, stod det ikke da i Oehlenschlägers Magt at faae Syn paa. Imidlertid, Aarene slibe

og jævne mange Kanter, og Oehlenschlägers Hjertensgodhed gjorde, at han nødigt i lang Tid lod Solen gaa ned over sin Vrede. At Heiberg med varm Begeistring saae op til hans Frembringelser fra de tidligere Aar og elskede hans Musa, vidste Ingen bedre end vi i Hjemmet, der ofte havde hørt ham oplæse hans Værker og udtale sig om den mægtige, lykkelige Skjalds Frembringelser med varm Beundring. Imidlertid, at en saa kritisk Natur som Heibergs ikke kunde fuldt forstaaes af en saa umiddelbar Natur som Oehlenschlägers, er en Selvfølge; men i dennes sidste Aar var der kommet en Ro, en Ligevægt i hans Sind, der var den ædle Skjald værdig, og det var ligesom om han stiltiende bad Heiberg om Undskyldning for det tidligere Syn, han havde havt paa hans kritiske Virksomhed.

Ved Theatret gik alt sin jævne, stille Gang. Alle vare flittige, og meget Arbeide blev udført, da det hele Repertoire, enten Stykkerne bestode i nye eller gamle Digterværker, fordrede fornyet Opmærksomhed og Omhu ved Indstuderingen.

I de senere Aar vare de Holbergske Komedier meget sjældent blevne opførte paa Theatret. Heiberg besluttede atter at drage disse, der ligesom er Fundamentet for den danske, dramatiske Digtetekunst, frem, idet Indstuderingen blev behandlet med al den Omhu og Kjærlighed, de fortjene; og det viste sig, at Publikum atter kunde glæde sig i fuldt Maal derved. Blandt de af Holbergs Stykker, som ikke vare opførte i de sidste 30 Aar, var „Den Vægelsindede“. Min næste nye Rolle var denne Lucretia, saa modsat Toinettas som muligt, thi var Alt hos hin indadvendt, da var Alt her netop paa Yderfladen. Fremstillingen af denne Rolle havde i Aar og Dag beskæftiget mig i høi Grad. Jeg maa have Lov til at fortælle mine Gjenvordigheder, mine Kampe, forinden det endelig lykkedes mig at fremstille den for Publikum. For dem, som det morer at kigge lidt ind bag Coullisserne, forekommer det mig, at Gangen i det Følgende maa være ret instructiv.

Omtrent et Aarstid førend Collin afgik som Theaterdirecteur, alt-saa 1848, fik jeg en Eftermiddag et Besøg af en Dame af mit Bekjendtskab. I Samtalens Gang sagde hun: „De bør engang spille Holbergs Vægelsindede, De vil kunne løse denne Opgave“. — Dette Stykke var aldrig opført i min Theatertid, og medens Holberg levede, vilde det, til hans store Sorg, ikke trænge igjennem. Hans Hjerte hang ved dette Arbeide, han omarbeidede det flere Gange, men Alt forgjæves. Han har skrevet et langt Forsvar mod dets Angribere, men bestandigt hed det sig, at dette Stykke ikke lod sig spille, at Hovedfiguren var overdreven, usand og ikke morsom. Efter Holbergs Død prøvede man flere Gange i Aarenes Løb, med lange Mellemrum, atter at opføre det, idet virkelige Talenter forsøgte sig i Rollen, men Alt til ingen Nytte. Sidst var det prøvet for over 30 Aar siden, men

til Trods for alle Forsøg slæbte det sig i 72 Aar kun 11 Gange over Scenen med lange Mellemlum, og stadigt henlagdes det paany. Stykket var mig ikke ret nærværende. Da Damen var gaaet, tog jeg det derfor frem, læste det med nogen Forundring, idet jeg ikke fattede, hvad man skulde bringe ud af denne Hovedrolle, der i den Grad var fragmentarisk og skitseret, at den næsten ingen Repliker indeholdt. Jeg lagde den strax paany bort som noget aldeles Uspilleligt.

Nogen Tid efter sad jeg atter en Eftermiddag ene i min Dagligstue i et godt, muntert Humeur. Min Tanke faldt paa en gammel, forlængst afdød Lærerinde i Fransk, jeg som ganske ung Pige havde havt, en gammel godmodig, men meget komisk Figur. Jeg mindedes nu, hvor besynderligt hun gik paa Gaden, og hvor usigelig komisk hun løftede sin Kjole op, naar hun skulde over en Rendesten; et Syn, hvorved min Søster Amalie og jeg aldrig kunde bare os for at le hjerteligt. Jeg tænkte nu: Hvorfor mon man aldrig paa Theatret benytter slige smaa komiske Træk, da Scenen jo dog i mange Stykker fremstiller en Gade? Det var morsomt, tænkte jeg, engang at sætte Tilskuernes Lattermuskler i Bevægelse ved dette fra Gaden vante Syn. Da faldt det mig ind, om der ikke i „Den Vægelsindede“ var Leilighed til at benytte et saadant Træk. Hurtigt sprang jeg op, tog Bogen, og see! her var virkelig et Sted i Rollen, hvor denne komiske Gestus kunde anvendes naturligt og med fuld Virkning, nemlig i Lucretias 2den Scene, hvor hun i et Anfald af sine Luner beslutter at sende Portechaisen bort, fordi hun nu ikke vil bære s, men gaa i Selskab tilfods; hun tager sin pyntelige Dragt af og iklæder sig en, som Henrik karakteriserer med de Ord: „Nu seer hun ud som en gammel Huspostil.“ Jeg læste nu atter og atter Stykket, fordybede mig i det og fandt snart ud, at hvis denne kort skitserede Rolle skulde udfyldes efter sin Bestemmelse som en Hovedrolle, da maatte den næsten tages mere mimisk end talende; — dette Syn paa Rollen havde vist ikke staaet klart for Holberg selv, da han ellers i Noter under Replikkerne vilde have antydnet det. Nu stod det paa eengang klart for mig, at de foregaaende Fremstillerinders Feil vist havde været, at de mente, at den komiske Virkning laa i, saa brat som muligt at slaa om fra den ene Stemning til den anden, uden al Motivering. Heraf den megen Anke hos Kritiken, at denne Lucretia ikke var noget Menneske, men høist en Gal, der ingen Sympathi kunde vække. Det gjaldt altsaa nu om ved Fremstillingen at gjøre hende til et Menneske, hvis Lige man af og til støder paa i Livet, om end Tegningen her er noget outreret. Men for at dette skulde lykkes, maatte Skuespillerinden ikke alene lægge en bestemt, karakteristisk Personlighed til, men, om jeg saa maa sige, digte mellem Linierne, naturligvis uden at sige et Ord mere eller mindre, end hvad der staaer i Bogen. Altsaa, sagde jeg til mig selv, *Mimiken* maa uomtvistelig

blive en Hovedbetingelse for den, der skal trænge igjennem i denne enestaaende Rolle, og langt fra at gjøre den Vægelsindedes Overgange bratte og umotiverede, gjælder det paa ethvert Punkt netop at faae Overgangene motiverede tydeligt og bestemt.

De Fleste have dog vist omgaaedes med Mennesker, om hvem de sige: „Nei, hvor hun dog er lunefuld, vankelmodig, let at støde uden mindste Grund! Det ene Øieblik overgiven og lattermild, det andet trist, mut og tvær! Man veed aldrig, hvor man har hende, eller hvad hun vil!“ Slige Mennesker have altid, i det Mindste bilde de sig det ind, en lille Grund til disse Overgange, saa et lille Ord, saa et Blik, som de mene, En har kastet til en Anden, og som de troer gjaldt dem, og saa fremdeles. Det falder dem aldrig ind, at hele Feilen ligger hos dem selv, idet de ikke have Villiestykke til at holde nogen Stemning fast ud over Øieblikket. Deres Sjæl svinger op og ned, som om den sad i en Gyng, frem og tilbage, som Perpendiklen i et Uhr, der aldrig staaer stille, med mindre det aldeles gaaer istaa.

Det blev mig nu derfor, som sagt, klart, at det komiske i alle hendes Overgange, fra Latter til Graad, fra Hovmod til Ydmyghed, fra Kjækhed til Frygt, fra Religjøsitet til Frivolitet, fra Snerperi til Kjekkeri, for ret at blive forstaaet trængte til gjennemgaaende omhyggelig at motiveres, og for at kunne dette har Skuespillerinden, da Repliken mangler, kun eet brugeligt Middel, det Mimiske.

Jeg vil give nogle smaa Exempler af Stykkets Repliker, for at tydeliggjøre, hvad jeg mener med det Mimiske.

Holberg har viist sin mærkelige Sands for det Dramatiske ved at lade alle Personerne i Stykket saa godt som hele første Akt udtale sig om den Vægelsindedes besynderlige Charakter. Publikum er da forberedt og længes nu formelig efter selv at se og dømme. Endelig kommer hun og slutter med en lille karakteristisk Scene første Akt.

Førend hun træder ind, spørger Henrik Pernille:

„Er Madammen klædt, Pernille?“

Pernille.

„Ligesom hun skulde gaa til Bryllup.“

Henrik.

„Da hun skikkede mig i Byen efter dette Brød, var hun skiden som et Svin. Maaske hendes artige Sjæl nu spiller Mester.“

Efter at nu Henrik og Pernille have fortsat deres Raisonneren i en Række Repliker, træder Lucretia ind. Hun kommer altsaa glad og fornøiet, hun er jo klædt „som hun skulde gaa til Bryllup.“ Hendes første Replik er:

„Henrik, hent mig en Portechaise, jeg vil ud.“

Henrik.

„Vil Madammen lade sig bære ud i dette deilige Veir?“

Her forandres Mimiken, thi en slig Raisonneren af Tjeneren synes Madammen ingenlunde om, og Smilet forvandler sig til Vrede, idet hun siger befallende:

„Gjør, som jeg siger!“

Dette lille Tilløb til Vrede gaar imidlertid strax over, idet hun med Minespillet giver tilkjende, hvor glad hun er over at være saa deilig pyntet, og betragter sig selv med Velbehag. Hun siger nu atter venligt til Henrik:

„Gak ind og pynt dig noget, du skal ud med mig.“

Pernille.

„Hun vil da gaa ud, Madam?“

Lucretia svarer i en henrykt, sværmerisk Tone:

„Ja, Pernille, jeg maa endelig ud.“

Pernille.

„Ha, ha, ha!“

Atter forandres Mimiken. Denne Latter af Pernille danner Overgangen hos Lucretia, der føler sig fornærmet herover og siger vredt:

„Hvad vil den Latter betyde?“

Pernille.

„Jeg veed den hele Hemmelighed, Madam!“

Lucretia (stødt).

„Hvilken Hemmelighed?“

Pernille.

„Der er en vis Magister Petronius, — det er ikke for Intet, at han gaar og støver saa her omkring Huset. Jeg veed, at han er forliebt i Madammen.“

Atter en mimisk Overgang. Over denne Tilstaaelse bliver nemlig nu Lucretia meget glad og udbryder smigret:

„Hvem har sagt dig det?“

Pernille.

„Henrik.“

Her danner nu atter Lucretias Mimik en Overgang; hun seer vredt paa dem begge, da hun ikke synes om, at disse to Tjenestefolk befatte sig med hendes Sager. Hun bliver derfor atter vred og udbryder:

„Hør, Pernille, du est en Næavis! Er det ikke uforskammet, at en Tjenestepige tør saaledes tale i sit Herskabs Nærværelse. Dersom du aabner din Mund, for at tale videre derom, da skal jeg kjøre dig paa Døren.“

Pernille.

„Jeg beder om Forladelse, jeg skal ikke tale mere derom. Undertiden bærer Madammen stor Fortrolighed til mig, undertiden har hun igjen mig mistænkt. Har jeg vel nogentid røbet hende?“

Under denne Pigens ydmyge Tale dannes Overgangen i Mimiken hos Lucretia til Forsoning og Fortrydelse, og hun svarer:

„Det siger jeg endelig ikke.“

Pernille.

„Hun maa herefter beholde hendes Hemmeligheder for hende selv. Jeg skal aldrig forlange at vide Noget deraf.“

Og nu dannes Overgangen i Mimiken hos Lucretia, for at forsonse Pigen, og hun siger indsmigrende:

„Nu, giv dig tilfreds, jeg skal aabenbare dig den hele Sag.“

Pernille.

„Nei, jeg er ikke nysgjerrig, Madam.“

Atter en Overgang i Mimiken. Her bliver Lucretia ulykkelig over Pernilles Vrede, og siger afsides:

„Denne Pige er forbandet vanskelig.“

Atter henvender hun sig nu mildt og forsonligt til Pernille, idet hun klapper hende og siger:

„Lad os gaa ind! Jeg skal fortælle dig den hele Sag.“

Pernille (vranten).

Aah!

Over denne Trods hos Pigen taber Lucretia Taalmodigheden, og hun siger befalende, idet hun trækker hende ind med sig: „Nu vil jeg, at du skal vide den.“

Hun gaaer nu ind i Huset, og efter alle disse vexlende Stemninger, som man har været Vidne til, er man forberedt paa Alt og finder det meget rimeligt, at hun i et nyt Anfald har revet al Pynten af, og iklæder sig en Dragt, hvorom Henrik udbryder, da hun kommer: „Ak, Himmel! Er det muligt? Er det Madammen? Nu seer hun jo ud som en gammel Huspostil.“

Lucretia kommer da „slet klædt“ atter ind paa Scenen i et meget fortrædeligt Humeur og spadserer op ad Gaden; her var det nu, at jeg, vandrende op ad Scenen, benyttede det lille Træk af min gamle Lærerinde, at holde den simple Kjole omhyggeligt iveiret med begge Hænder, medens jeg i den foregaaende Scene havde ladet den pyntelige Dragt slæbe.

At alle Overgangene saaledes blive stærkt mimiske, vil man forstaa heraf, og, ligesom i denne første lille Scene, saaledes fortsættes Overgangen igennem hele Stykket. Det var efter denne Plan, at jeg indstuderede „Den Vægelsindede“.

Da jeg i al Hemmelighed var færdig med Rollens Indstudering, sagde jeg en Dag til Collin: „Nu skal jeg sige Dem Noget, som vil forundre Dem. Jeg har Lyst til at spille Holbergs Vægelsindede. Dette Stykke er i flere Henseender saa forskjelligt fra Holbergs andre Skuespil, at mig synes, at det maatte være interessant at opføre det.“ Da mine Anmodninger til Collin ellers saa godt som altid

gik ud paa at bede mig fritaget for Roller, eftersom jeg virkelig i høj Grad blev misbrugt, — blev han helt forundret og glad ved denne min Anmodning, og svarede: „Nei, det var jo prægtigt! Jeg skal strax gjøre Anstalter til at besætte de andre Roller; og da disse ikke ere store, kan det jo snart komme til Opførelse.“

En Maaned gik imidlertid hen, og jeg hørte Intet om nogen Forberedelse til at opføre „Den Vægelsindede“. Da spurgte jeg Collin en Aften paa Theatret, hvoraf det kom. Forlegen svarede han: „Ak, min kjære Hanne, du kjender ligesaa godt som jeg al den Modstand og Vrøvl man har ved ethvert Skridt, man vil gjøre. Jeg vil da sige dig, at da jeg efter dit Tilbud talte med Phister om at opføre dette Holbergske Stykke, blev han meget heftig og sagde, „at hvis Theatret tænkte paa at opføre „Den Vægelsindede“, da skulde han dog tro, at hans Kone, hvis Fag det var at spille i de Holbergske Komedier, var den Nærmeste til at udføre denne Hovedrolle.“ — „Da jeg nu ikke troer,“ vedblev Collin, „at Rollen i hendes Hænder vil føre til Noget, har jeg opgivet den hele Plan.“ — „Nu vel,“ svarede jeg, „det er jo meget muligt, at hun, der er vant til at spille i Holbergs Komedier, kan faae Syn paa denne eiendommelige Opgave, og spille den bedre end jeg; thi, sandt at sige, er jeg dog ængstelig for at paa-tage mig dette Vovestykke; vis paa, at det vil lykkes mig, kan jeg naturligvis ikke være, og jeg forsikrer Dem, at jeg ordentlig føler mig lettet ved Tanken om, at denne Byrde er taget fra mig. Men Stykket, saavel som Muligheden af, at det vil tiltale Publikum, interesserer mig nu eengang. Lad da hende spille Rollen, og det skal more mig at se, hvad hun kan bringe ud af den.“ Collin blev øiensynligt let om Hjertet ved at høre mig tale saaledes, og sagde: „Ja, baade Phi-ster og hans Kone ville jo blive glade, naar jeg anmoder dem herom. Hvis du altsaa synes saa, vil jeg da gjøre dette.“

Nu gik atter flere Maaneder, og jeg hørte endnu Intet om „Den Vægelsindede“. Da spurgte jeg omsider atter Collin, hvad der nu var iveien for Stykkets Opførelse? „Ak,“ svarede han, „Vrøvl og atter Vrøvl. Nu erklærer baade Phister og hans Kone, efter at have læst Stykket atter og atter igjennem, med Tanke om, hvorledes det skulde være muligt at bringe Noget ud af denne besynderlige Rolle, at de begge ere komne til den Overbevisning, at den ikke lader sig udføre med mindste Haab om at tiltale Publikum, og, tilføiede Phi-ster, dette Stykke har jo aldrig kunnet finde Indgang, paa Grund af denne Charakteers ufuldstændige Behandling fra Holbergs Side; og det uagtet de første Talenter i Aarenes Løb have forsøgt sig i Rollen, og det Samme vil blive Tilfældet, naar Fru Heiberg spiller den, thi den lader sig ikke spille. Hvad min Kone angaaer, da beder hun sig fritaget for et saa utaknemmeligt Arbeide.“ — „Ja, ja,“ svarede jeg Collin, „det er jo muligt, at det heller ikke vil lykkes

for mig; men hør nu! Jeg har indstuderet Rollen og troer at have faaet et Syn paa den, hvoraf der kan blive et levende Menneske, hvis Eiendommeligheder man vil tro paa. Jeg opgav at spille Rollen, da Phister vilde, at hans Kone skulde have den, men nu erklærer hun jo, ikke at ville spille den; nu synes mig, at jeg maa have Lov at forsøge mig herpaa, saa meget mere, som Interessen for den ideligt og ideligt vender tilbage hos mig og ikke lader mig Ro — og dette Tegn pleier ikke at skuffe mig.“ — „Ja, nu kan der jo Intet være iveien herfor,“ svarede Collin, „og jeg skal nu gjerne uddele de øvrige Roller.“

Men see! Rollerne bleve vel uddelte, men Stykket kom aldrig til Opførelse. Det gik Collin her, som saa mangen tidligere Theater-directeur, han blev træt af Modstanden og opgav derfor det Hele. Under alt dette modnedes Opfattelsen af „Den Vægelsindede“ mere og mere i mine Tanker; snart formede sig et, snart et andet vanskeligt Punkt, saa at hun ved Aarets Slutning stod aldeles fix og færdig i min Phantasi i alle sine Nuanceringer. Men at komme til at udføre Rollen for Publikum, var under de daværende Forhold ikke at tænke paa.

Da nu Heiberg Aaret efter blev Directeur, dukkede mit gamle Ønske op, at spille „Den Vægelsindede“. Jeg spurgte ham derfor: „Kan nu ikke du sætte igjennem, at Stykket kommer til Opførelse?“ — „Jo, det skal have gode Veie,“ svarede han, og nu foretog han de fornødne Skridt for at fremme denne Sag. Skuespillerne ømmede sig ved strax at gjøre Indvendinger mod den ny Directeurs Bestemmelser, og Alt blev nu forberedt; — men med Opførelsen varede det endnu en god Stund. Man udsatte Prøverne, snart af een Grund, snart af en anden, saa jeg maatte fremdeles have Taalmodighed.

Det er ikke opmuntrende, naar man har paataget sig en stor og vanskelig Opgave, hvis Udfald sætter En i Spænding, da at høre fra alle Kanter, at dette er en uheldig Idee. Man sagde til mig: „Hvorfor vil De dog have dette Arbeide med en Rolle i et Stykke, der høist vil gaa en à to Gange? Det vil snart atter blive lagt til den evige Hvile.“

Under min Indstudering af denne Rolle læste jeg Alt, hvad Holberg havde skrevet til Forsvar for dette sit kjære, forskudte Barn. Jeg hørte i min Phantasi de Digtersuk, han havde udstødt over at have seet dette Arbeide miskjendt og forkastet. Ak, tænkte jeg, kunde du dog nu skaffe ham Opreisning!

Først den 14de Januar kom det endelig til den første Prøve paa „Den Vægelsindede“.

Mine Øine mødte sure og tvære Miner. Ingen saae glad ud, undtagen jeg, om jeg end var i en stor Spænding over, hvad Virkning min Fremstilling vilde gjøre paa mine Kunstfæller. Men neppe havde

jeg udført den første lille Scene, der slutter første Akt, før Minerne hos de Medspillende antog et andet Udtryk, hos Nogle Munterhed og Glæde, hos Andre en stram Spænding; men tydeligt var det, at Alle fulgte mit Spil med stor Opmærksomhed. Man flokkedes i Coullisserne for at see, hvad jeg videre havde isinde; og uagtet den godmodige Foersom var den Eneste, der havde Varme og Mod til at lade Hjertet komme op paa Tungen, idet han udtalte sin Dom for mig med de Ord: „Det maa jeg sige, det havde jeg ikke troet lod sig bringe ud af denne Rolle,“ følte jeg dog nu med Vished ved Prøvens Ende, at denne min ny Opgave var lykkedes for mig og nok skulde gjøre sin Virkning paa Publikum, og mit Arbeide og min Udholdenhed faae sin Løn.

Mit Sind havde paa mange Maader været i stærk Spænding og Uro i de Maaneder, der alt vare gaaede under Heibergs første Theatersaison, idet hans Ære med Centnervægt laa mig paa Sinde; dette, foruden meget Andet paa dette Tidspunkt, som Livet og en Kunstnervirksomhed fører med sig, havde taget stærkt paa mine Kræfter. Jeg stred længe imod, saa godt jeg kunde, men efter at et Par Prøver vare holdte paa „Den Vægelsindede“, tiltog mit Ildebefindende i den Grad, at Lægen erklærede, at det vilde være uforvarsligt, ikke i nogen Tid at holde Sengen. Feberen tiltog, og her laa jeg nu i tre Uger. Jeg var ulykkelig over, at jeg ved min Sygdom skulde standse Repertoiret for Heiberg, men han trøstede og beroligede mig efter bedste Evne, idet han gjentog: „Bryd dig ikke herom, men see blot at komme til Kræfter paany.“

Saaledes blev det nu mig selv, der forhindrede Stykkets Opførelse, — og en Dag, da jeg, liggende i Sengen, følte mig svagere end ellers, var jeg saa barnagtig at sige til Heiberg: „Du vil vist lee ad mig, men jeg kan ikke lade være at tænke paa, at jeg dog grumme nødig i dette Øieblik vilde dø, forinden jeg har spillet „Den Vægelsindede“. Døer jeg nu, da vil en Anden, belært af Prøverne paa Stykket, udføre Rollen efter min Opfattelse og saaledes høste Lønnen for alt mit lange Arbeide; og jeg tilstaaer, at jeg ikke under Nogen dette.“ — Saa aldeles var jeg gaaet op i mit Værk.

Endelig begyndte Prøverne paany, og den 14de Februar opførtes Stykket. Huset var fuldt, og Publikum og jeg vare vist lige spændte paa, om Digterens Arbeide vilde blive modtaget med Glæde, eller atter blive forviist fra Scenen. Min Spænding, ikke at tale om Publikums, varede dog kun faa Minutter efter min første Indtrædelse. Enhver af mine Repliker, enhver af mine mimiske Overgange fremkaldte Latter og Bifald; og da jeg i Slutningen af første Akt spadserede ud af Scenen, idet jeg med begge Hænder løftede min simple og korte Kjole op, for ligesom at beskytte den mod Gadens Smuds, ledsagede hele Husets Latter og Bifald mig. Usigelig glad stod jeg

oppe i mit Paaklædningsværelse for at klæde mig om til næsten Akt, idet den velsignede Madam Gram, min Paaklæderske, kyssede mig paa Hænderne og lo og græd paa een Gang over mit Held. — Den muntre, overgivne Stemning hos Publikum vedligeholdt sig Akt efter Akt, og et stormende Bifald fulgte mig ved min sidste Bortgang i Stykket, da jeg dansende og syngende forlod Scenen. Min Seier var saaledes fuldstændig. Stykket holdt sig Aar efter Aar paa Scenen, saa at „Den Vægelsindede“ var en af de sidste Roller jeg spillede, forinden jeg i 1864 for bestandig forlod min Virksomhed som Skuespillerinde. Kritiken strømmede over af Roes, og det var ikke ganske usandt, hvad „Fædrelandet“ i en udførlig Anmeldelse yttrede: „at jeg spillede denne Rolle, som om jeg vilde sige: „Tag alle mine Triumfer fra mig, men lad mig blot beholde denne.““

Da jeg efter Forestillingen kom hjem til Heiberg, var jeg virkelig saa lykkelig, som kun den kan forstaa, der har følt en lignende Stemning. Det gik mig denne Aften, som altid efter en stor Rolles Spænding, jeg kunde umuligt strax gaa tilsengs, Blodet var i for stærk Bevægelse, det maatte først afkjøles, førend der kunde tænkes paa Søvn. Vandrende op og ned ad Gulvet, da jeg blev ene, tænkte jeg ret levende paa gamle Holberg og udbrød for mig selv: „O, havde han dog havt den Glæde at være i Theatret iaften og seet og hørt sit forskudte Barn blive saaledes modtaget!“ — Beskjæftiget med disse Tanker slukkede jeg omsider min Lampe, for om muligt at faae den Hvile, hvortil mit Legeme trængte. Det var alt langt over Midnat. Idet jeg nu i Mørke gik ind ad Døren til mit Sovekammer, hørte jeg lige bagved mig tydelig en Røst sige et hjerteligt „Godnat!“ — Uden al Reflexion, i samme Nu, udbrød jeg uvilkaarligt: „O, det var Holbergs Stemme!“

Ja, I, der læse dette, leer kun ad mig, kald mig en Phantast, men vist var det, at intet levende Væsen var i min Nærhed, og at jeg gik tilsengs i den faste Overbevisning, at Stemmen havde været Holbergs og ingen Andens, der til Tak ønskede mig en god Nat.

„Der er mere mellem Himmel og Jord, end Eders Philosopher drømme om,“ siger Hamlet. Jeg troer vel, at Holbergs Aand, i de Egne, hvor den nu befinder sig, har andet Arbeide, Andet, der opfylder hans Tanker, end det, om hans „Vægelsindede“ endelig er trængt igjennem hos det københavnske Publikum! Men var det dog ikke muligt, at en Menneskesjæl, løsrevet fra sin Virksomhed hernede, dog bevarede Erindringen om det, der her havde anstrengt hele dens aandelige Arbeidskraft, alle de Evner, som af Gud var nedlagte i den? Gud sendte sine Udvalgte ud, for af dem at faae det Arbeide udført, som Jorden, Menneskeheden trænger til, for at udvikles snart i een Retning, snart i en anden. De Trofaste udføre, hvad der er dem paalagt af Aanden. Skulde det nu være underligt

og mod Skriften at tro, at naar Sjælen vender tilbage til sit Udspring, at den da fører Erindringen med sig om, hvorledes den har udført sit jordiske Arbeide ved Siden af sin Saliggjørelse? Vor Herre Jesus har jo sagt til den arbeidsomme Tjener: „Du har været tro over Lidet, dig skal gives Mere.“ Der kan altsaa være Tale om dette Lidet! Og var det nu underligt at tro, at ligesom vi her i vor jordiske Tilværelse, naar vi blive gamle, med et Smil, men dog med Erindringens fulde Nærværelse, see tilbage paa mangen Begivenhed i vor Ungdom, som er os uforglemmelig, vi saaledes ogsaa hisset med et Smil, men med Kjærlighedens Erindring, dvæle i Tanken om, hvad vi med de Evner, der vare nedlagte i os, have virket? Ere Mange af os dog ikke enige om, at vi skulle gjense vore kjære Afdøde hisset? Men dette Haab er jo helt og holdent bygget paa vor jordiske Erindring. Jeg kan ikke tænke mig, saafremt der gives jordiske Erindringer, som ledsage os til hint ubekjendte Land, at da, af en Sjæl som Holbergs, — der opgav saa godt som alle Livets Nydelser, opgav Familielivets Glæder og Hygge for helt ud at hellige sig til et anstrengt, aandeligt Arbeide med en Utrættelighed og Iver, der ofte var ifærd med at tilintetgjøre det svage, skrøbelige Legeme, — at dette Arbeide, denne Livsbeskjæftigelse nu hisset var glemt og ham ganske ligegyldig! Og hvis det ikke er saa, var det da atter saa utroligt, at hans Sjæl fra sit nuværende Stade ligesom fulgte et af hans Aandsbørn, — der, medens har var her, beredte ham den Smerte, at man ikke vilde anerkjende dette Barn for ægte, — fulgte det, for nu atter at see Udfaldet, ikke med Lidenskab, ikke med Angst eller Spænding, men med hint Smil, hvormed vi erkjende, at hvad der her nede forekom os saa vigtigt, ikke er saa vigtigt endda. Og ifald hans Aandstanke da sænkede sig ned et lille Moment, var det da atter saa ufatteligt, at et sensitivt Øre ligesom kunde fange denne Tanke fra oven? Dette er da min Tro, eller min Anelse, ikke at Holberg stod i min Stue hin Aften, men at han fra sit høiere Stade sænkede Tanken et Øieblik ned, og at jeg fangede denne Tanke, disse Ord med et indre Øre. Jeg vilde ikke have syntes om, ifald Stemmen havde t a k k e t mig, men i dette hjertelige „Godnat!“ laa ligesom: „Sov nu, du har fortjent Søvnens velgjørende Hvile ovenpaa din Anstrengelse, din Udholdenhed.“ Har der hele mit Liv igjennem ligget noget i min Natur, der har gjort, at jeg og dette Ubeskrivelige mellem Himmel og Jord lettere kunde komme i Berøring med hinanden, end det ellers pleier at være Tilfældet med os Dødelige? Jeg veed det ikke; hvad jeg derimod veed, er, at jeg ikke lyver, naar jeg fortæller herom, det være sig nu Virkelighed eller Illusion.

Foruden de offentlige Bemærkninger hørte jeg mange mundtlige om denne Rolles Udførelse men een glædede mig især at høre, nemlig naar Folk sagde: „Saadanne Mennesker, som denne Lucretia,

ere slet ikke saa sjeldne at træffe i Livet, som man troer,“ — og snart hørte jeg En, snart en Anden forsikkre, at de kjendte en saadan Person. Ved at høre disse Udtalelser, tænkte jeg: „Saa er hun virkelig lykkedes dig!“

Forundringen over, at jeg vilde spille i et Holbergske Stykke, reiste sig af forskjellige Grunde. Man var saa vant til at see mig spille franske, elegante Damer, med den lette, tilspidsede Replik og det sirlige Væsen, at man holdt det for en Umulighed, at jeg kunde tilegne mig den bredere, djærvere Diction og Dristigheden i at udtale den drøie Humor i den Holbergske Komædie uden kvindeligt Snerperi. Man vidste ikke, at den Holbergske Muse alt længe, ja fra min Barndom havde beskæftiget mine Tanker, at jeg alt længe havde gjort mig Rede for, hvad Forskjel der var mellem den djærve danske Forfatter, der malede med den saftige Pensel, og Modsætningen, den polerede, slebne, af Salonlivet hentede Diction. Man huskede ikke paa, at mit oprindelige Talent, der fik sit første Udtryk i Heibergs Vaudeviller og Komædier, laa Holberg nær. Man vidste ikke, i hvilken Grad jeg alt som Barn var bleven grebet af de ældre Skuespillerinder, der gjennem den Holbergske Tids Tradition havde fastholdt Spil og Tone. Madam Clausen, Madam Liebe, Jomfru Jørgensen, ja selv Madam Rungsteds Magdeloner vare mig saa levende, som om jeg havde seet dem for faa Dage siden; uden at tale om Ryges mægløse Jeronimusser, Lindgreens Henrikker, hans Jeppe, hans „Pantsatte Bondedreng“ og hans Arv'er. En Jeronimus som Ryges have vi nu kun et svagt Billede af paa vor Scene, omendskjøndt de dog alle staa paa hans geniale Opfattelse. Naar man havde seet hans Jeronimusser, hans Peer Degn etc., da havde man vist seet det mest fuldendte, som kan sees i den Genre. Lindgreens og Ryges Fremstillinger havde jo vistnok deres Baggrund i den fælles Holbergske Tradition, men vare iøvrigt i høi Grad originale; thi Lindgreen var et saa primitivt, groteskt, sandt og naturfriskt Talent, at det neppe engang havde staaet i hans Magt at optage noget Væsentligt efter en Anden; ligesom Ryges mægtige, geniale og paa Studium byggede Spil vist helt og holdent var hans Eiendom. Med disse fortrinlige Fremstillere og Fremstillerrinder for Øie er jeg opvoxet, og af dem kunde vist læres en Deel. Det er Fordelen ved at begynde et Kunstnerliv i en saa ung Alder, at man ligesom kommer til at tilhøre to Generationer. Ens Barndomserindringer komme da senere til at bære Frugt.

Den rette Fremstilling af de Holbergske Figurer havde, som sagt, paa det Tidspunkt, da jeg første Gang spillede „Den Vægelsindede“, alt i mange Aar beskæftiget mine Tanker. Hvad der saaledes, efter min Mening, er gaaet aldeles tabt, er Traditionen om de Holbergske Eleonorer. At de umuligt oprindeligt kan være spillede, som de nu

spilles, er vist. Vore nuværende unge Skuespillerinder, der spille disse uskyldige, tarvelige, ofte lidt enfoldige, til Husflid opdragne, under de Tidens strenge Tugt staaende smaa Jomfruer, mangle alt historisk Fundament. De have ikke kunnet sætte sig ind i den Tids unge Pigers Væsen, Holdning og troskyldige, naive og lidt prosaiske Tone; den Tid, da en Fader siger: „Denne Monsieur har jeg bestemt til din Ægteherre,“ hvorpaa Svaret sædvanligt lyder, idet hun neier dybt og kysser sin Faders Haand: „Jeg siger tusind Tak.“ Af disse stille, tarvelige, huslige, forknytte Piger see vi nu paa vor Scene intet Spor. En Leonore, som i „Den Stundesløse“, der Intet selv kan hitte paa for at befries for den paanødt Beiler, saa hun kysser Pernilles Haand, for at denne kan staa hende bi med Raad og Daad, da hun selv er for uskyldig, for uerfaren til at have mindste Anelse om nogen Intrigue, bliver nu paa vor Scene fremstillet som en pyntelig, koket Dame i klare Kniplings Costumer. Dragt, Væsen, Diction, Alt er falskt, som det nu fremstilles. Medens Ryge levede og havde med Costumeringen at gjøre, holdt han dog noget igjen paa Damernes ufornuftige Lyst til at forvekle de gamle Dages Dragter med de moderne, til at opgive hin Tids tarvelige Costumer, hvori Ungdommen holdtes; — men fra det Øieblik, da „den Stundesløse“s Tjenestepige fik Lov til at gaa med Pennen bag Øret under Kniplingskappe med flagrende Baand, var Ævret opgivet.

Hvor ofte har jeg dog ikke havt Lyst til, blot nogle faa Gange, at spille en Leonore, for om muligt atter at sætte den lille Pige hen paa sin rette Plads. Jeg vidste, at hvis jeg blot nogle Gange var kommet til dette, da vilde man tvinges til at følge Sporet; thi mangt et Talent kan meget godt efterligne, uden selv at opfatte det Rette. Jeg har ofte forsøgt at tale herom med dem, der spillede Leonore, men til ingen Nytte. Man maa vise dem det, de maa see Stilling, Holdning og høre Dictionen, Replik for Replik. De maa erfare det med egne Øine, at der kan opnaaes en Virkning hos Publikum, netop ved at gjengive Figuren tro; da først gaa de ind paa, hvad man ofte har præket for dem uden Virkning. De vare jo da rigtignok kun blevne Copier, men en god Copi er bedre end en slet Original.

Min Lyst til engang at spille en Holbergsk Leonore førte imidlertid aldrig til Mere. Dels fordi Ens Kræfter ikke række til at spille Alt, dels fordi man i et Kunstnersamfund sjelden seer paa et rent kunstnerisk Hensyn med kunstneriske Øine. Det vilde kun være blevet betragtet fra een Side, nemlig, at det var Synd imod den, der ellers spillede Leonore; thi de smaa Talenter have mange Venner, — her kommer det gode Hjerter frem i Form af Medlidenhed. Middelmaadigheden har det godt, thi da den aldrig fremlokker nogen Enthusiasme, foruroliger den hverken Kunstbrødrene eller Kritiken; den lever trygt og stille i sit Incognito. Man lader de Middelmaadige roligt vedblive i

en Virksomhed, hvori de Ingen glæder, men heller Ingen bedrøver, undtagen de stakkels Digtværker, der maa finde sig i at blive misforstaaede af det Publikum, de tale til.

Heibergs første Saison var nu tilende. Den udførlige Plan og Gang i Forestillingerne, som han havde lagt ved dens Begyndelse, blev roligt og sikkert fulgt Maaned for Maaned. Hvori denne Saisons hele Repertoire bestod, kan jo eftersees i Overskous Repertoireliste i Theaterhistorien. Ved, efter saa mange Aars Forløb, atter at løbe denne igjennem, stiller dette Repertoire sig, for mig i det Mindste, udmærket. Alt var saaledes gaaget over min Forventning. Personalets Stemning lige overfor Heiberg havde været høist imødekommende, naturligvis paa En eller To nær, til hvis Eiendommelighed det hørte, og i mange Aar havde hørt, aldrig at være tilfreds med Noget. Personalet lod virkelig til at paaskjønne den Kjærlighed til Kunsten, der lyste ud af enhver Bestemmelse, som Heiberg gav Liv og Kraft. Der viste sig aabenbart et nyt og friskere Liv i hele Virksomheden ved Theatret, og Indtægterne havde været gode, saa Heiberg ved Saisonens Slutning var i høj Grav oplivet ved denne sin ny Virksomhed. „Hvor det er rart at see Ludvig saa glad og fornøiet,“ sagde hans Moder ofte til mig, „jeg anseer det for en Lykke, at han er kommen i nogen Virksomhed udadtil.“ — Yttrede vi dette for ham selv, svarede han: „Jeg har jo altid været glad og fornøiet!“

Kultusministeren udtalte sin Tilfredshed med Heiberg som Directeur og indstillede ham til at blive Etatsraad. I den Anledning fik jeg et lille Brev fra vor kjære Ven Collin. Han skriver paa sin korte Maade:

Kjæreste Hanne!

Kan din ældste Ven ikke være en af de Første, saa vil han dog ugjerne være blandt de Sidste, som bringer dig en Lykønskning i Anledning af Heibergs Forfremmelse. Jeg er, det veed du, af faa Ord, men disse komme ikke paa Skrømt. Gud give, at du som Etatsraadinde maa leve ligesaa lykkelige Dage, som de vare, da jeg som Etatsraad stod i nærmere venskabelig Forbindelse med dig og din Mand. Den Tid er mig uforglemmelig. Bevar din fordums datterlige Godhed for mig; jeg sætter Pris derpaa, ogsaa i min Alderdom. Lev stedse vel!

6. Mai 1850.

Din uforandrede Ven

Collin.

Til

Johanne Luise Heiberg.

Foraaret i al sin stemningsfulde Pragt var atter kommet. Stærerne, mine travle smaa Lugekoner, som jeg kaldte dem, gik atter flittigt og

pillede Ormene op af Plainen i min Have. Crocus, Tulipaner og Hyacinther myldrede op af Jorden. Min Kunstnertravlhed var tilende, min Gartnertravlhed begyndte. Fra nu af gik jeg mere paa fire end paa to Ben, næsegrus laa jeg i Haven, —og Theatret med hele dets indre og ydre Verden existerede ikke mere for mig. I fulde Drag nød jeg nu min Frihed og bragte Heiberg hver Morgen en eller anden nys udsprungen Blomst, som han beholdt paa sit Skrivebord Dagen over, indtil den næste Morgen blev afløst af en ny og frisk.

Sidst i Juni droge vi, hvilket nu var blevet Skik og Brug, en Maaned ud paa Sølyst hos Suhr, der ikke vidste alt det Gode, han vilde gjøre os. Og desuagtet var det et Offer, jeg bragte; thi efter en hel Saisons anstrengende Arbeide trængte jeg til Ro og Hvile, og ikke til et stærkt selskabeligt Liv. Da Maaneden var tilende, toge vi ud paa Slottet Marienlyst ved Helsingør, der denne Sommer var at faae tilleie. Det jubledes i mig ved Tanken om, at vi her i Ensomhed skulde tilbringe Resten af vor Ferie. Her var Hvile, den velsignede Hvile og Ro, der kun afbrydes ved, at to Mennesker, der sympathisere, udvexle deres Tanker med hinanden, To, der kunne tie og tale, uden at Tausheden kjeder, uden at Talen irriterer og fremkalder Misstemning.

Lykkelige Tider! hvorfor ile I saa hurtigt! Tunge Tider! hvorfor snige I Eder saa sendrægtige, saa krybende afsted? Dog, det kan jo ikke være anderledes; de første have Vinger, de sidste ere lig Ormen, der med Møie og Besvær slæber sig henad Jorden! Her var jeg lykkelig, ved Havet, i Skovene, paa Markerne, i mit deilige Fædreland!

II. 1850—51

En ny Saison tog sin Begyndelse. Naar undtages Nielsens evige Slaaen paa Alarmtrommen, saavel under den forrige, som under den nuværende Bestyrelse, snart om Forhøielse af Gage, snart fordi hans Helbred ikke taalte, at han spillede saa ofte, snart Klager over, at han ikke spillede hyppigt nok, snart over det moderne Repertoire, der fordærvede Smagen, snart over, at det Klassiske tog for meget paa hans Kræfter, uden at Publikum viste den tilbørlige Interesse derfor, og at hans Feu saadanne Aftener ikke var høiere end ellers, snart over, at han havde helliget sig denne „lumpne Stand“, medens hans Evner kunde have baaret ham op i de høieste Stillinger i Staten; men fremfor Alt hans nu i 6 à 7 Aar permanente ustyrlige Tale om at ville have sin Afsked, en Begjæring, han dog strax opgav ved den første, den bedste lille Tildragelse, der atter satte ham i godt Humeur; — som sagt, naar undtages alt dette, da var der endnu ved Theatret Fred, Ro og Disciplin. Nielsens uophørlige Klagesange havde tilsidst faaet

noget Komisk, Personalet lo ad dem, og Alle vare saa vante dertil, at man syntes, at dette nu engang hørte Theatret til, ligesom Coulisser og Tæpper. Foruden de mange andre Roller, han spillede i denne Saison, gjenoptog Heiberg flere nye Stykker for at sætte ham i Aktivitet og give ham Andet at tænke paa; saaledes Oehlenschlägers „Væringer“, der ikke havde været opført i de sidste 20 Aar, Shakespeares „Kong Lear“, „Statsmand og Borger“ etc., men de gamle, mangeaarige Klager over Til sidesættelse fortsattes desuagtet: — „Hvad kaster man i sligt et Svælg!“ —

Samlivet i et Theaterpersonale er af en høist eiendommelig Natur. Det er ligesom en hel stor Familie af Fremmede. Man mødes daglig, ja man er sammen det meste af Døgnet. Man viser sig ofte for hinanden i aandeligt Negligé, medens man i næste Minut i Kunstens Tjeneste anspænder alle sine bedste aandelige Kræfter. I sidste Tilfælde kan man ligesom elske hinanden, ja, ikke undvære hinanden, medens man i første Tilfælde seer skarpt paa hinandens menneskelige Svagheder og Lyder. Man er her som Broder og Søster, medens man er adskilt fra hinanden i de private Glæder og Sorger, Held og Uheld. Her føres saaledes et dobbelt Liv. Imidlertid er denne Adskillelse ikke altid nødvendig; der gives Tilfælde, hvor den private Personlighed kan slutte sig i den Grad til den kunstneriske, at de ligesom løbe sammen i een Person, saa at man elsker dem begge lige høit. Men dette hører til de store Sjeldenheder. Der er dem, man elsker og agter som Kunstnere, men ikke formaaer at agte og elske som Mennesker, og omvendt. Som overalt i i Livet, i Familierne, er der Nogle, der tiltrække hinanden, først paa Grund af det samme Dannelsesstrin og de samme Anskuelser, dernæst paa Grund af en sympathetisk Tiltrækning, der ikke saa lige lader sig forklare. Det daglige Forhold bliver paa engang et meget nært og meget fjernt. Det har derfor ofte været mig paafaldende at lægge Mærke til den Forskjel, der kan være i Tone og Omgang med en Kammerat paa Theatret, og den, der viser sig, saasnart den samme Kammerat træder ind i vor Dagligstue. Den, der er behagelig i vor Dagligstue, kan ofte være meget ubehagelig i Virksomheden paa Theatret, og omvendt. Denne Adskillelse imellem Livet og Kunsten er ikke af god Virkning for Kunstens Udøvelse. S sammenspillet, det Vigtigste næsten af Alt, kan ikke naaes uden ved gjensidige Aftaler og Føielighed mod hinandens Opfattelsesmaade. Er det private Forhold nu venskabeligt, da gaer dette jo let, som af sig selv, er det derimod uvenskabeligt, da bliver let enhver Anmodning betragtet som en Irettesættelse og S sammenspillet umuliggjort. En Theatertrup burde egentlig kun bestaa af en eneste stor Familie, hvor alle Interesser, alle Anskuelser vare fælles; da viide maaske Misundelsen lige overfor hinandens Held bortfalde. Dog, dette er Phantasier, der ikke lade sig realisere! —

I Slutningen af September opførtes Shakespeares „All's well that ends well“ under Titelen: „Kongens Læge“, bearbejdet af Frøken S. Beyer. Atter den samme umotiverede Klage i Bladene over Forhutling af Shakespeare, fordi man tillod sig Forandringer i Sceneordningen samt Forkortelser. Heiberg var paa det Rene med, at den Række af Shakespeareske Skuespil, hvortil dette Stykke hører, umuligt kan opføres paa det moderne Theater uden en streng Bearbejdelse, hvorved man bortskjærer de mange udenoms Bygninger, som Shakespeare har føiet til Hovedbygningen. Men om intet af hans Skuespil gjælder dette i høiere Grad end om „All's well that ends well“, thi det vilde være ligefrem en Umulighed at opføre det i den Form, hvori det er udgaaet fra hans Haand. „Kongens Læge“ modtoges med stormende Bifald af Publikum og vedblev at trække fuldt Hus i 14 Aar, lige til jeg forlod Theatret i 1864. Senere er det ikke opført.

Hovedrollen, den unge Helene, var en af de Roller, jeg indstuderede med Glæde, og som Publikum rigeligt lønnede med sit Bifald. Opgaven er ikke af de letteste, thi her skal unægteligt mange og stærke Modsætninger forbindes til et Hele, hvortil der hører en lyrisk Charakter-Skuespillerinde, og denne Opgaves Vanskelighed har vel gjort, at Ingen hidtil har havt Mod til at binde an med den. Hvad mig angik, da har jeg altid havt mest Interesse for de Roller, hvori denne Dobbeltthed findes; thi disse Modsætninger danne en Baggrund, som gjør Billedet interessant og tiltrækkende. At Fremstillerrinden af denne Rolle især bør have sin Styrke i lyriske Udbrud, er givet. Hendes lyrisk-musikalske Repliker maa være den Poesi, der løfter Rollen, uden dette musikalske Element kan denne Figur let faae noget Kløgtigt-Prosaisk, der kan gjøre hende trivielt, tung og gammel; men de lyriske, varme Udbrud hæfter Ungdomsvingerne paa hendes Skuldre, og at Helene i Fremstillingen bliver saa ung som muligt, er en Hovedbetingelse for Rollens, ja Stykkets Skjæbne paa Scenen.

Efter at Heiberg havde afpareret en Sangerindes Pretentioner paa forhøiet Gage, som det ikke stod i hans Magt at skaffe hende, og det uagtet Redacturen af „Den Berlingske Tidende“, Hr. Nathanson, var optraadt som hendes Ridder i Bladet og i plumpe Angreb førte hendes Sag, — gik forresten Alt sin vante rolige og ordentlige Gang ved Theatret.

Da hørtes pludselig i Slutningen af Saisonen allehaande Rygter om, at det nu skulde blive Alvor med, at Hr. Høedt vilde lade sig engagere ved det kgl. Theater og agtede at opræde som Hamlet. Ved Theatret vidste man Intet bestemt, thi Hr. Høedt havde endnu ikke meldt sig hos Directuren. Men man hørte, at Hr. Høedt privat havde spillet Hamlet, snart for En og snart for en Anden, og at det Nielsen-

ske Hus udtalte sig i høie Toner om det unge Talent; Nysgjerrigheden blev vakt, og Forventningerne bleve større og større. Michael Wiehe var i Selskab med Høedt i den senere Tid bleven en daglig Omgangsvæn i det Nielsenske Hus, og maatte altsaa vide Besked, om Rygtet var grundet eller ikke. Jeg spurgte ham derfor herom, og han svarede, at Rygtet talte sandt. Jeg sagde da aabent til ham: „Det vilde jo være herligt, om vort Personale blev forøget med et virkeligt Talent, thi et saadant nyde vi jo Alle godt af. Men De kjender min ulykkelige Evne til at forudane, hvad der senere vil indtræde. Jeg kjender jo saa godt som slet ikke Hr. Høedt, og dog, jeg veed ikke, hvoraf det kommer, men hvergang jeg tænker paa ham, bliver jeg ligesom angst. Svar mig oprigtigt paa et Spørgsmaal: Er han sanddru?“ — „Ja, fuldstændig!“ svarede Wiehe. „Nu godt,“ sagde jeg, „saa har det ingen Nød,“ og jeg blev virkelig beroliget, stolende paa Wiehes Udsagn.

Nogen Tid efter meldte Hr. Høedt sig da hos Heiberg for at meddele ham, at han ønskede at optræde næste Saison i Shakespeares Hamlet. Det interesserede Heiberg overordentlig at faae dette Stykke opført, da han ikke blot satte det øverst af alle Shakespeares Arbejder, men ofte har yttret, at han ansaae det for det første dramatiske Arbejde, der nogensinde er skrevet. Han tog nu Stykket for sig og gjennemgik det nøie og samvittighedsfuldt, foretog en Del mindre Forkortninger og rettede helt igjennem paa den gamle danske Oversættelse, hvis Sprog i Tidens Løb dog var blevet altfor forældet, ja paa nogle Steder rent uforstaaeligt. Da Hr. Høedt havde meddelt Heiberg, at ogsaa han havde gennemgaaet Stykket og havde Forslag til flere Forandringer, lod Heiberg ham tilsige for at conferere med ham om, hvorvidt de vare enige i Forandringerne, — en Udmærkelse, Hr. Høedt burde have paaskjønnet som en enestaaende Opmærksomhed fra Heibergs Side. Hr. Høedt kom nu med sine mærkelige Forslag, iblandt andre, at de første berømte Scener, der aabne Stykket, nemlig Scenerne paa Skandsen, hvor Aanden viser sig, der ere af en saa mageløs Virkning til at stemme Tilskuerne, skulde udelades, og Stykket begynde med den store Scene ved Hoffet, hvor Hamlet første Gang træder ind. Dette kunde Heiberg nu paa ingen Maade indlade sig paa. Ligeledes ønskede Hr. Høedt udeladt den berømte Scene i 3die Akt, hvor Kongen i Samvittighedskvaler prøver paa at løfte sin Sjæl i Bøn til Gud, i den store Replik, der begynder med: „Fæl er min Synd“ osv. Her træder Hamlet ind, ubemærket af den knælende Konge, og udbryder: „Nu gad jeg gjøre det!“ (nemlig d r æ b e h a m) „nu, medens han beder,“ osv. — men i sin Vaklen atter griber til en Udflugt og opsætter Hævnen, idet han udtaler, at han „ikke under Kongens Sjæl at fare bedende herfra.“

At udelade en saa mægtig dramatisk Situation ansaae Heiberg for aldeles utilladelig, hans Digtarsamvittighed tillod ham ikke at gaa

ind herpaa, han maatte altsaa sætte sig derimod, og disse Scener bleve saaledes staaende.

Disse Forslag af Hr. Høedt forekom Heiberg og jeg antager Flere med ham høist karakteristiske for, hvad en Skuespiller troer at turde tillade sig lige overfor et Digterværk. Hr. Høedts Forslag var vel begrundet paa, at den berømte engelske Skuespiller Garrick ogsaa havde havt Mod til at slette Hamlets Monolog bag den knælende Konge, ja endogsaa den berømte Scene mellem Graverkarlene paa Kirkegaarden. — Til Lykke for Shakespeares Hamlet levede senere en Digter, som hed Goethe, der atter fik disse Misgreb rettede — og Heiberg kunde lige saa lidt som Goethe taale denne Anmasselse mod det berømte Værk. Han havde spurgt Hr. Høedt, hvorfor han ønskede Hamlets store Monolog udeladt, hvorpaa Hr. Høedt havde svaret: „fordi denne Monolog vilde trætte mig for meget.“ Men Enhver maa vel indrømme, at denne Grund ikke var tilstrækkelig; thi hvortil vilde dette føre, om det tillodes Skuespillerne at udelade snart dette, snart hint, fordi det trættede dem? At holde tilraade med sine Kræfter og faae disse til at strække til, er en af Opgaverne ved Udførelsen af store Roller.

Inden kort Tid vare alle Forarbejderne færdige med Hensyn paa Stykkets Opførelse til næste Saison. Nu stod kun tilbage, at alle de øvrige Roller skulde uddeles. Da Heiberg nu gjerne vilde føie Hr. Høedt i hans Ønsker om, i hvilke Hænder disse skulde komme, bleve de enige heri paa een Rolle nær, nemlig Ophelias, som Fru Holst tidligere havde udført. Jeg blev meget forundret, da Heiberg kom hjem efter dette Møde og fortalte, at Hr. Høedt paa det Indstændigste havde bedet ham formaa mig til at spille Ophelia, da det ikke var ham muligt at faae noget Sammenspil bragt tilveie mellem sig og Rollens tidligere Fremstillerinde. Heiberg havde strax paa egen Haand gjort Indsigelse imod at berøve Fru Holst Rollen, og jeg for min Part gjorde den endnu kraftigere. Fru Holst, denne skønne, i saadanne stille, tilslørede Roller, som mig syntes, yndige Skuespillerinde, havde altid været strengt bedømt, ja undervurderet i det Nielsenske Hus. — Saadanne Roller som Ophelias laa ganske udenfor mit Rollefag, især hvis den skulde spilles, som man nu engang var vant til at opfatte denne Skikkelse. Til at spille saadanne bløde, halvt skitserede, i Taage holdte Skikkelser kræves der en lignende Personlighed, nemlig hvad jeg vil kalde en Følelsseskuespillerinde og ikke en Charakter-skuespillerinde, som jeg var. Skal det nu engang tilvante Billede bibeholdes, maa Rollen udføres uden stærke Nuanceringer eller Betoninger, saaledes som Fru Holst pleiede at udføre slige Roller; formegen Tydelighed, som Charakterskuespillerinden netop er udsat for, bliver her til Skade for Fremstillingen. En vis tilsløret Monotoni bidrager til at holde det hele Billede saa let, saa luftigt, saa fint som

en Elverpiges Skikkelse i Maaneskin, og saaledes have jo nu engang Alle opfattet Ophelia. Se. hvorledes de bekendte Billeder af Ophelia, f. Ex. i Vanvidsscenerne, ere holdte af Malerne, bemærk, hvor gjennemsigtige, ja utydelig hun med Forsæt holdes. Skulde Rollen nu udføres saaledes, som man var vant til at see den, da havde Fru Holst alle Betingelserne hertil, men jeg saagodtsom ingen, saa jeg afslog at gaa ind paa denne Ordning.

Da Heiberg nu meddelte Hr. Høedt mit Afslag, blev der stor Alarm i Leiren. M. Wiehe blev sendt til mig for at forandre min Beslutning, og da dette heller ikke hjalp, anholdt Fru Nielsen mig en Dag paa Theatret, for indtrængende at anmode mig om at føie Høedt i dette hans Ønske. Jeg svarede hende, at det jo i høi Grad vilde interessere mig at være med i et saa mærkeligt Arbeide, men at jeg virkelig ligefrem frygtede for, at min hele Personlighed ikke vilde svare til det Billede, som man ventede at see af Ophelia, og at det ogsaa vilde pine mig at forvolde Fru Holst den Krænkelse at miste en Rolle, som jeg vidste, hun satte Pris paa. „Aah, ikke Andet end det,“ svarede Fru Nielsen, „det er jo intet kunstnerisk Hensyn. Du bør spille Rollen, Høedt ønsker det saa levende, at han altid vil være dig taknemlig derfor.“ — Jeg kunde desuagtet ikke bestemme mig dertil.

Hr. Høedts Snakkesalighed, som vi senere mere og mere led af, hans Lyst til at fortælle Alt ude i Publikum, hvad der gik for sig paa Theatret, fik jeg allerede nu inden hans første Optræden Leilighed til at lære at kjende. Snart En, snart en Anden spurgte mig, om det var sandt, at jeg havde nægtet at spille Ophelia, uagtet Hr. Høedt saa inderligt ønskede det? Det var dog Synd mod Stykket, mod ham etc. Da nu Snakken herom mere og mere greb om sig, sagde Heiberg til mig: „Kan du bekvemme dig dertil, saa spil den, Sladderer har jo alt udbredt, at du ikke vil, fordi Hr. Høedt ønsker det.“ Jeg svarede: „Jeg kan ikke spille slige taagede Elskerinder, dertil er mit Talent, min Diction altfor udpræget i anden Retning. Men jeg indseer jo nok, at hvad jeg end i dette Tilfælde beslutter mig til, saa kommer det dog til at gaa ud over mig. Føier jeg Hr. Høedt, saa vil Fru Hoists Venner i Publikum finde det haardt imod hende, der har alle Betingelser for at give det Billede af Ophelia, man ønsker og er vant til, og man vil beskyldte mig for at have fortrængt hende. Føier jeg ikke Hr. Høedt, da vil han og hans Tilhængere udbrede, at jeg er ham imod, og Gud veed hvad mere man vil finde paa at sige. Saa dette er virkelig for mig en høist pinlig Historie.“ —

Imidlertid vedblev man at overdænge mig med Bønner om at spille Rollen. Nu vel, jeg var svag, jeg var naiv og godtroende, og lod mig overtale til at spille den, stolende paa, at jeg vilde finde Forsvarere i alle dem, der havde overtalt mig dertil.

Da nu min Beslutning var taget, tænkte jeg: Mon ikke Ophelias

Rolle kunde opfattes paa en noget anden Maade end tidligere, saa den mere kom til at ligge for min Personlighed. Jeg erindrede, at Tieck havde skrevet en Afhandling om Hamlet, og jeg læste nu atter hans Opfattelse af Ophelias Charakter, — en Figur, som jo saa mange Critici havde disputeret om. Ved nu atter at læse, hvad han herom havde skrevet, fandt jeg, at hans Opfattelse var fin, psykologisk sand. Han mener, at denne unge Kvindes dybe Lidenskabelighed, der er skjult for Aalle som for hende selv, tydeligt bliver aabenbaret i de mærkelige Vanvidsscener. Her lader Forfatteren for første Gang det dybe Væld, der hidtil holdtes tilbage inden sine Bredder, medens Sjælen var behersket af Fornuft og Moral, bryde enhver Skranke; saasnt disse svigtede hende, kommer Ustyrligheden op fra Sjælens Bund, og hun udtaler lidenskabeligt sin Kjærlighed til Hamlet i en Form, som Enhver maatte tro laa denne fine Kvindeskikkelse fjernest. Læger, som have behandlet slige kvindelige Vanvidspatienter, have jo paa dette Omraade de mærkeligste Ting at aabenbare.

Men ved den Tieckske Opfattelse bliver Ophelia ikke længer et stakkels villieløst, mishandlet Barn, men en tilbagetrængt lidenskabelig Natur, hvis Sjælstraade sprænges, da hun troer sig forladt af den, hun elsker.

Man seer nu let, at skal denne Opfattelse holdes fast, da bliver Fremstillingen en hel anden end den, man er vant til at see. Da nu denne Tieckske Opfattelse laa mit Talent og min Personlighed nærmere, greb jeg den med Begjærlighed, støttet paa den geniale Dramaturgs Autoritet.

Der er Vaner, saavel hos Skuespillere som hos Publikum, hvilke det ikke er let at kuldkaste, og Vanen her var, at Ophelia er dette stille, rørende, for al Lidenskabelighed befriede Væsen, der ligesom Englene kun lever i Skyerne, uden at være betaget af nogen jordisk Syndighed. Hvem har nu Ret? Hvad var Digterens Mening? Vilde han lade den stille, blufærdige Ophelia udtale slige Ord, synge slige Sange i Vanvidsscenerne, ifald det ikke havde været hans Hensigt, psykologisk at vise, at selv paa Bunden af denne rene, uskyldige Piges Sjæl ligger, hende selv ubevidst, en ulmende Sandselighed, der bryder frem som en Strøm, der ikke længer bliver standset ved den sædelige Villies Kraft. Det er jo desuden et moralsk Kjendetegn hos denne store Digter, at hos alle hans Skikkelser, lige til den yndige Cordelia, kommer Syndigheden tilsyne. De rene, snehvide Engleskikkelser skildrer han ikke, dertil har han kjendt den menneskelige Natur for godt; men derfor ere ogsaa alle hans Skikkelser af Kjød og Blod, og derfor gribes vi af dem, idet vi gribe i vor egen Barm og udbryde: „Ja, det er sandt! Jeg har følt noget Lignende!“ —

Jeg troer derfor, at Tiecks Opfattelse af Ophelia er rigtig, men fra denne Tro til at gjengive dette Billede er der et uhyre Spring. Her

kræves Naturbetingelser, som vanskeligt findes samlede hos een Person, idet man paa eengang skulde forene Følelsens aabne, bløde, kvindelige Monotoni med Charakterens Baggrund og stærke Nuanceringer. Førrend Ophelia i Vanvidsscenerne aabenbarer Sjælens Mysterier, skal man kun see den rene, uskyldige, jomfruelige unge Pige, men dog maa den dybe, tilbagetrængte Lidenskab aanes, og hvor den endelig i Vanvidsscenen bryder helt frem, forbause og forfærde Tilskueren. Med andre Ord, for ret at tydeliggjøre hvad her menes, maa der under hele Fremstillingen komme en Dobbeltthed tilsyne i Charakteren. Den første Halvdel af Ophelias Rolle lader sig let fremstille, naar Fremstillerindens ydre Skikkelse staaer i Poesiens Tjeneste. Men hvorledes smelte denne første Halvdel sammen med hvad der ligger paa Bunden af Ophelias Sjæl og først kommer frem i Vanvidsscenerne? Hvorledes fremstille begge Sider af Charakteren saa klart og tydeligt, at Publikum forstaaer, hvad her er Talen om? Glimter Lidenskaben ikke frem i den første, stille, tilbagetrukne Del af Rollen, da staaer den grelle Lidenskabelighed, de grelle Yttringer i Vanvidsscenerne ene og uforstaaelige; og kommer Lidenskaben tilsyne i den første Del, hvad bliver der da af den stille, monotone Opheliaskikkelse, hvis Præg man nu engang har fastslaaet og forelsket sig i? Denne Vanskelighed have de fleste Theatre, hvor Stykket er blevet opført, følt, og baade Bestyrelserne og Fremstillerinderne have da hjulpet sig paa den nemme og bekvemme Maade, nemlig ved at stryge alle de krasse, lidenskabelige Udbrud i Vanvidsscenerne og kun lade hende udtale og udsynge pæne, yndige, kvindelige, lyriske Linier. Men hvad vilde Shakespeare sige dertil? En halv Ophelia kan spilles af Mange, en hel maatte skabes af Vorherre selv for at bringes til klar Forstaaelse. Jeg var ikke udrustet med disse dobbelte Betingelser, især hvad det ydre, bløde, blonde Udseende angaaer, og ifølge min Natur kunde jeg ikke slaa mig til Ro med at faae det Halve i Rollen frem. Men da jeg dog nu paa en Maade var tvungen til at udføre den, forsøgte jeg at faae det samlede Billede frem, saavidt jeg havde Betingelserne derfor, skjøndt uden synderligt Haab om, at dette nye Billede vilde finde Indgang hos Tilskuerne.

Ved dette Arbeide blev hele min kommende Sommerferie mig berøvet, thi Ophelia stod som et Skræmmebillede for mig baade Dag og Nat. Hvad Løn jeg fik af Hr. Høedt og hans Venner for min Eftergivenhed, mit Offer, vil man see af det Følgende.

Vi vare nu alt naaede hen mod Slutningen af den anden Saison. Vi havde i længere Tid været beskjæftigede med at indstudere Scribes „Dronning Marguerites Noveller“, oversat af Høedt, hvori jeg udførte Hovedrollen, en glimrende, taknemmelig Conversationsrolle. Dette Stykke har en stor Evne til at tiltale og fængsle det store Publikum, dels paa Grund af Scribes enestaaende Talent til at forme

en Scenerække, men fremfor Alt ved hans Evne til at skrive en pikant Dialog, der aldrig trætter, men holder Tilhørerer spændt og i Aande til det sidste. Det store Publikum har desuden en vis Forkjærlighed for, en vis Glæde af at føres ind i Kongeborgens Glimmer, naar Tonen der er elegant og vittig og Alvoren afvexler med Lunets uimodstaelige Magt, og naar en ung, glimrende Prinsesse sætter hele Maskineriet igang.

I Mai opførtes dette Stykke for første Gang og gjorde overordentlig Lykke. De nyere franske Skuespil stille den Fordring til Skuespillerne at tale simpelt, tydeligt og med naturlige Nuancer, hentede fra den dannede Conversationstone; dette er her det uundgaelige Krav. Skuespillerne maa have selskabelig Dannelse og den Conversationstone, som følger hermed. Man kunde ikke længer hjælpe sig med at synes, men maatte være dannede Mennesker. Kort sagt, den Skuespiller eller Skuespillerinde, der ikke til dagligt Brug forstaaer eller har Evne til at føre en dannet Conversation, vil aldrig i de Scribeske Stykker, der foregaa i den elegante Verden, kunne udfylde sin Plads, og ere de finere Nuancer i Betoningen falske, da hører ethvert dannet Øre det strax og vil ikke kjendes ved dem.

Ifald en Psycholog imellem Tilskuerne ønskede at gjenemskue, hvorledes det staaer til med en Skuespillers private Person, hans Dannelsestrin, hans Finhed i Charakteren, hans hele aandelige Standpunkt, da er der ingen større Sladderhank til at oplyse ham herom, end denne Art af Roller i Conversationsstykkerne. Er en Skuespiller til dagligt Brug plump og raa, da kommer netop dette skarpt frem i den tilslebne, elegante Diction, ligesom en simpel Mand aldrig seer simplere ud, end naar han pynter sig. I de høiere Dramaer, de lyriske, tragiske, kan en Skuespillers Person ganske anderledes forputte sig, idet Digteren løfter ham op i en anden Sphære end den daglige og kaster Idealitetens Kaabe over ham. Derfor er det en meget feilagtig Anskuelse, at en Dilettant sagtens kan spille en lille Rolle i et Conversationsstykke, hvorimod det vilde være for Meget at vove at lade ham optræde i en Tragedie. I Conversationsstykket maa han bruge sin egen Personlighed, og har han ingen, hvad der er det Almindelige, ja da gjør han ganske vist Fiasko.

Naar nu en saadan Dame som Marguerite skal fremstilles, da kunne de fleste Skuespillerinder strax se, at her gjøre vi Bekjendtskab med en Kvinde, forstandig, vittig, intrigant, overlegen, selv lige overfor kloge Mænd, hun kommer i Berøring med. Men hvis ikke Fremstillinden bag denne Kløgt, denne Vittighed, dette Intrigante formaaer at lade en elskværdig, kvindelig Hjertensgodhed lyse ud af Alt, hvad hun foretager sig, da have vi her vel en kold, glimrende Kvinde, men hun vækker ikke vor Sympathi, tvertimod; uvilkaarligt udbryder man: Pokker skulde have med hende at bestille! Men Sagen er, denne

Marguerite nyder ikke sin Evne til Intriger, nyder ikke sin Kløgt, sin Forstillelse som saadan, alt dette staaer i Kjærlighedens Tjeneste, hun kæmper for en elsket, ulykkelig Broder, som hun ønsker at udløse fra Fangenskab. Hjerteslaget maa høres bag den glimrende Kløgt, Sukket maa fornemmes bag den frivole Latter, og ethvert nok saa lille Ord, enhver nok saa lille Situation maa gribes for at faae denne Side af Charakteren frem, som hun for de Kortsynede ikke er i Besiddelse af.

Jeg troer, at meget Faa have gjort sig Rede for, hvori det laa, at man saa godt som eenstemmigt fandt, at netop disse Conversationsstykkets Damer laa for mit Talent. Snart hørte jeg, at et vist elskværdigt Koketteri i saadanne Roller var min Styrke, snart min Evne til en stærkt tilspidset Replik's Gjengivelse, snart min Smag i Toiletten o. s. v., — men aldrig hørte jeg Hovedsagen nævne, Modsætningernes Forening i Rollens Opfatning. I Foreningen af Modsætningerne ligger hele Trylleriet; Sandheden midt i Forstillingen, i Følelsens Dybde midt i det flagrende, lette Væsen, i Evnen til, ligesom bag hvert intrigant Ord at lade forstaa, at hun helst var fri for al den Intrige, al den snedige Opfindsomhed, og at kun den bittre Nødvendighed paanøder hende hele dette Spil med Aandens Evner i Kjærlighedens Tjeneste, hvilket Forfatteren jo ogsaa lader hende udtale i hendes første, korte Monolog. Denne Monolog maa derfor stærkt betones af Fremstillerinden; i den giver hun Publikum Nøglen til hele sin senere Adfærd. Siges denne Monolog — saaledes som ofte skeer — løseligt hen, saa den intet blivende Indtryk gør paa Tilskuerne, da har Skuespillerinden atter her viist, at hun ikke forstaaer, at Digteren bruger Monologen som Speil for Personens virkelige indre Tilstand.

Goethe har sagt: „Naar jeg vil lære en Digter, en Skuespiller at kjende, da læser jeg en Monolog hos den første og hører en Monolog udtalt af den sidste.“

Faaer Fremstillerinden denne Forstaaelse tydeligt frem, da bliver den kokette Dame ikke kold, den kloge Dame ikke ond, den forstilte Dame ikke falsk, den glimrende Dame ikke hul og tom.

Michael Wiehe spillede Karl d. 5te paa en høist eiendommelig og karakteristisk Maade. Det Noble, det Elegante og Fornemme, der laa i hans Personlighed, havde han formaaet at sætte i Forbindelse — om jeg saa maa sige — med en kongelig raa, fordringsfuld Høflighed i Manerer og Tone, der, idet den antog Ydmyghedens Præg lige overfor Prinsessen, lod os ane hans grove, sandselige Lidenskab for hende, uagtet det kolde Hjerte bag det guldbesatte Fløil. Hans Anstand, hans næsten ubevægelige Physiognomi i denne Rolle, hans paatagne Smil, vare af stor Virkning. Det var mig en virkelig kunstnerisk Nydelse at spille med ham i dette Stykke, og jeg tør nok sige,

at i den store Scene, der slutter 3die Akt, vare vi begge saavel som Publikum i fuldstændig Illusion.

En Aften, da Tæppet var faldet efter denne Scene, greb Wiehe min Haand og sagde, idet han kyssede den: „Ja, det er deiligt at spille saaledes sammen!“ Ja, visselig er det deiligt, naar Intet forstyrrer Illusionen! naar man føler en fuldkommen Harmoni mellem Ens eget Spil og den Medspillendes; naar man mærker, at den lyttende Mængde ligesom tilbageholder Aandedrættet, for at intet Ord, intet Minespil, ingen Bevægelse skal gaa tabt! Ja, da er det deiligt at udøve denne Kunst, selv om den forsvinder med Øieblikket, uden at noget synligt Spor bliver tilbage!

Mangen en ung, især smuk Skuespillerinde kan nu meget godt blænde Tilskuerne ved den første Aftens Udførelse af en saadan Rolle, selv uden denne Baggrund i Sjælen, der giver hele Figuren Personlighed. Men hendes Lykke varer kun en stakket Tid. Anden Gang sporer alt en god Tilskuer Mangelen, og tredie Gang kjedes han ved det Hele som Noget, der dog ingen egentlig Interesse har. Med andre Ord, et sligt Spil taaler ikke Gjentagelsen. Og dette skal man mærke sig, at Kjendetegnet paa virkelig ægte Kunst baade i Digterværkerne og Fremstillingen af dem, er, om de taale Gjentagelsen.

Seer man tilbage paa den Tid, fra Tyverne til mod Slutningen af Halvtredserne, da vort Theater havde sin Glandsperiode, da vil man forbauses over, i hvilken Grad baade Stykker og Spil formaede at gjentages Aar ud og Aar ind, uden at Publikum trættes derved. I de senere Aar derimod, da Kræfterne, saavel Digternes som Skuespillernes, ere svagere, gjælder det idelig og idelig at forsøge Nyt, thi det Meste er efter en Saison strax udspillet, Gjentagelse hører saa godt som op eller trætter. Der maa i hver ny Saison begyndes forfra med ny Indstuderinger, og det i den Grad, at ingen aandfuld og samvittighedsfuld Skuespiller, hos hvem der er Tale om et Studium i Opfattelsen af en Rolle, i dette Hastværk vil kunne udvikle sine Evner altid fuldkomnere, men nødvendigt maa slappes og opslides inden kort Tid.

En Skuespiller, der lærer en stor, betydelig Rolle i 8 Dage, er troløs imod sit Kald, thi dette lader sig ikke gjøre. Man kan nok lære den udenad og, støttet paa Routinen, faae Nogle indbildt, at Alt er i sin Orden; men en betydelig Rolle, Opfattelsen af Synet paa, hvad den indeholder og hvad der kan komme frem af den, maa have Tid til at gro i Sjælen en sagte, rolig, langsom Væxt, forinden Billedet helt og fuldt kan springe færdig frem for Kunstneren og for Tilskuerne. Men den daglige Tjeneste kræver jo mange Offre, og det største af disse er, ikke at faae Tid til at blive færdig. Har en Skuespiller fremstillet mellem tre à firehundrede Roller, er han, naar

han er et virkeligt Talent, maaske ved Slutningen af sin Bane bleven færdig høist med tyve. Mange naa ikke til-ti, Mange maaske til en eller høist to. I disse færdige Fremstillinger er der fremtidigt Liv, men kun i disse. De erindres af Samtiden og gaa dernæst over i hvad man kalder Traditionen ved et Theater. Hører disse Roller hjemme i virkelige Digtværker, da vil en saadan Opfattelse vedblive i det Uendelige som Tradition mellem Skuespillerne, fra Slægt til Slægt, lige til Kjolen, Hatten og Stokken. Det ny Publikum veed Intet heraf; det nyder Godt af den eengang givne, fortrinlige Opfattelse, uden at ane, hvem det skylder den.

Det er ofte faldet mig ind, at det dog kunde være ret interessant at gjøre Publikum opmærksom paa, hvem af de gamle, forlængst afdøde Skuespilleres Talent det iaften nyder Godt af. Man har hørt Tale om Ryge, Lindgreen, Foersom, Winsløv, gamle Rosenkilde, Phister, Michael Wiehe, Nielsen og Flere. Var det nu ikke morsomt at sige til Publikum: „Vil du have en Forestilling om denne eller hin afdøde Skuespilleres Talent, da seer du iaften i Hr. A, Hr. B, Hr. C en Gjengivelse heraf, et levende Minde om hans Spillemaade og Opfattelse, der gjennem Traditionen er naaet ned til dette Øieblik, og som de nulevende Talenter nyde Godt af.“ Men jeg er bange for, at Takken for denne Henviisning vilde udeblive fra de Spillendes Side.

Altsaa, Tid til Studium kræves, og det saa megen Tid, at den hele Fremstilling i den Grad er bleven let og tilvant, at Studiet kan skjules, som om den hele Fremstilling ganske falder af sig selv og ikke kunde være anderledes. Da først er en ny Rolle færdig til at fremtræde for Publikum, thi da først er al Famlen hos Skuespilleren, al Misforstaaelse fra Publikums Side overvunden.

Da Tæppet faldt for den sidste Forestilling i denne Saison, var jeg saa træt paa Sjæl og Legeme, at jeg ikke med den sædvanlige Glæde tænkte paa Sommeren, uagtet vi skulde bo ved Havet, i det yndige Skodsborg, hvortil Københavnerne i hine Aar endnu ikke havde fundet Vei. Frøken Ophelia tilligemed andre unge Damer, med hvem jeg i min Ferie var nødt til at gjøre nærmere Bekjendskab, foruroligede mig i ikke ringe Grad. Dog, da Havet bruste omkap med min Stemning, da de vældige store Bølger gjorde mig og mine Sorger smaa, da den landlige Stilhed herskede rundt om, da kom Sindet atter nogenlunde i Ligevægt. Hvem tænkte i hin Tid paa, at dette var den sidste Sommer, hvori Skodsborg gav Ly for et roligt, landligt Ophold! — Aaret efter bleve alle de smaa Huse forvandlede til Boliger for Frederik d. 7des Kavallerer, og han fik det største Hus indrettet til en landlig Kongebolig, hvori han flyttede ind med den forrige Louise Rasmussen, hans nuværende Gemalinde, Grevinde Danner, hvis Fortid og Nutid satte vort Land som hele Europa i Forbauselse og Vrede. Jeg havde i Frastand alt tidligere kjendt hende, da hun var

ansat ved Theatret som en af de ringeste og talentløseste Figurantinder ved Balletten. Hun var ikke smuk, ikke god, i høi Grad intriguant, og ærgjerrig indtil Lidenskab, efter at hun i sit Eventyr med Kongen havde seiret, til Trods for Alles Modstand. Høie og Lave saae med Sorg og Bekymring paa dette Skuespil, hvis Skandale kastede en lang, mørk Slagskygge over det stakkels lille Danmark, og uberegnelig var vist den Skade, som dette Forhold forvoldte os.

Fra det første Øieblik det blev bekendt, havde der i hele Nationen reist sig en stærk Modstand imod at anerkjende det, fra hele den kongelige Familie, fra Adelen og Borgerklassen mødte det en Uvillie, der bedrøvede Kongen og harmede Grevinden. Alle, der stode nogenlunde frit, unddrog sig fra Omgang med dette besynderlige Hof. Man sørgede over, at Kongen i den Grad kunde glemme, hvad han skyldte sine Forældre og det Folk, der skulde see op til Thronen.

III. 1851—52.

Bournonville har komponeret en Ballet, „Faust“; Sujettet er taget af Goethes bekendte Digt. I en af Scenerne fremstilles en landlig Fest. De unge Karle og Piger svinge sig i uskyldig Dands og Munterhed. De Gamle tage Del i Festen, omslyngede af Børneflokken, der jubler i overgiven Glæde; ingen Mislyd, ingen Forstemthed giver sig tilkjende. Da træder pludselig Faust og Mefistofeles ind i Kredsen, og inden faa Minutter er Alt i Uro, i Strid og Kamp. De unge Karle slaas, de unge Piger skjændes, Børnene græde, de Ældre straffe dem fortørnede; al Munterhed, al Tilfredshed er forsvunden mellem de før saa glade Mennesker.

Denne Forvandling fra Glæde og Tilfredshed til Kiv og Spektakel, maatte jeg altid tænke paa, efter at Høedt fra denne Seasons Begyndelse var bleven daglig Gjæst ved vort Theater.

Neppe var han kommen indenfor Døren, førend han høit paa Theatret udtalte for Personalet, at nu var han kommen, og nu skulde Alt faae en anden Gænge. Det var Skuespillerne, mente han, der burde regere Theatret, antage Stykkerne, uddele Rollerne, ansætte, afskedige, kort: styre det Hele. De vilde ogsaa have deres 1848, have Del i Frihedsgodet, saavel som den øvrige Del af Nationen; de trængte ikke til en Directeur, de vilde selv være Directeuren. Saaledes lød det fra Morgen til Aften.

Phister, der ligesom Puk i Shakespeares „Sommernatsdrøm“ aldrig var gladere, end naar Alt var i stærkt Røre, slog med ind i denne Tone, uagtet han baade til Heiberg og mig var fuld af vittige, ironiske

Indfald over den unge Herkules, der truede med at omstyrte alle Skranker.

Sidst i September begyndte Prøverne paa „Hamlet“, der vare forberedte med stor Omhu fra alle Sider. I Spænding mødte man paa den første Prøve for at see, hvad det nye Talent formaaede, der alt havde givet Stof til saa megen Tale, saa mange Rygter i Publikum.

For at kunne udføre Hamlets Rolle, er Tankens overlegne Klarhed og Dictionens Tydelighed noget af det Vigtigste. Men en fyldestgjørende Udførelse kræver tillige i høi Grad et virkelig tragisk Talent. Hvad der nu strax glædede og interesserede mig ved Høedts Fremstilling, var hans overordentlige Tydelighed i Dictionen. Her var ingen Famlen, ingen Søgen, ingen Usikkerhed eller Tilfældighed i Memoreringen, intet af alt det Jask og Kludreri, der altid har været min Pest, men Ro og Sikkerhed. Man maatte sige om denne Indstudering, at den var færdig, og til Trods for de Skranker Naturen havde sat Høedt, først i Stemmens Nasallyd, dernæst i Legemets spinkle og lidet ideale Bygning, maatte Enhver erkjende, at dette var en høist interessant og ualmindelig Fremstilling. Heiberg og jeg vare oprigtig glade over Theatrets Held, idet Personalet her som det syntes var blevet forøget med et eiendommeligt Talent.

Ret karakteristisk var det, at Nielsen, der alt i lang Tid, forinden Høedt fremtraadte, havde været den, der især i høie Toner havde udbasuneret det nye Talents Roes, nu da samme Talent vandt Anerkjendelse paa Prøverne, ikke kunde beherske sin slet dulgte Ærgrelse herover, saa at han endog, medens Høedt udførte Hamlet paa Prøverne nede paa Scenen, selv oppe i Foyeren udførte samme Rolle for at vise de Tilstedeværende Høedts Mangel paa Pathos og Begeistring og det Fattige i hans Stemmemedler. Unægtelig havde Nielsen alle de Naturfortrin, som vare nægtede Høedt, men i Forstaaelsen af Rollen, i Dictionens Aandfuldhed og Tydelighed stod Høedt langt over Nielsen, hvis tidligere Udførelse af Hamlet ikke havde været bygget paa noget Studium eller nogen Indtrængen i Charakterens Eiendommelighed.

En Dag stod jeg ved en af Prøverne paa „Hamlet“ og fulgte Høedts Spil med Opmærksomhed. Michael Wiehe kom hen til mig, saae spørgende paa mig og sagde endelig: „Ja, — hans næste Rolle vil blive Hammer i Vaudevillen „Nei“, og dette vil blive noget endnu fortrinligere.“ Jeg svarede, at jeg stod just og beundrede det Fortrinlige i denne Høedts Udførelse af Hamlet, at jeg glædede mig over denne overordentlige Klarhed og Tydelighed i Dictionen, men at min Glæde ikke skulde være ringere, ifald han virkelig tillige formaaede at spille Hammer i „Nei“. Jeg var lidt forundret over Wiehes betænksomme Mine, idet han vedblev at følge Prøven. Og dog, det var i Grunden høist naturligt, om Wiehe — uden at ville tilstaa det —

følte noget Modstræbende i sig ved Betragtningen af Høedts Hamlet. At han havde Øie for Høedts Fortrin og glædede sig herover, tvivler jeg ikke om, men et Følelsesmenneske som han maatte nødvendigvis savne noget Væsentligt i Fremstillingen, noget af det Samme, som Nielsen savnede. Der er ingen Tvivl om, at Michael Wiehe vilde have henrevet Alle, ifald han i sin Tid havde spillet Hamlet; havde han savnet Noget til Rollens Udførelse, vilde det have været den Studenterdannelse, der udvikler det Logiske, den Maade, hvorpaa Tankens Indhold tydeliggjøres, uden derfor at blive tør og skolemesteragtig.

At Høedt havde studeret, hvad der af berømte Dramaturger var udtalt om Hamlets Charakter, var tydeligt at spore. Mig syntes dog ikke, at hans Fremstilling egentlig bar Præget af noget Nyt, Personligt, der belyste Charakteren fra nye Sider; men ingen god Tilskuer behøvede, som tidligere, at gruble over Shakespeares Mening med Hamlets Ord og Handlemaade.

At et saadant Digtværk, ukjendt som det var af de Fleste, thi det var længe siden det var opført paa vort Theater, maatte vække den høieste Grad af Opmærksomhed hos Alle, der havde Interesse for den sceniske Kunst, var jo glædeligt og i sin Orden — og efter Høedts første Fremstilling for Publikum var han Dagens Løve. Især vare Damerne betagne af den nye Skuespiller; pjattede unge Frøkener og Fruer sendte naturligvis Blomster, rosenrøde Breve, Indbydelser til Samtaler o. s. v. til den lykkelige Debutant. Alt dette fortumlede Hovedet paa den unge Seierherre. Ogsaa Heiberg vilde vise ham en Opmærksomhed og indbød ham til Middag i vort Hjem i Selskab med vor hele Omgangskreds. At Høedt her paa mere end een Maade ved sin Selskabstone stødte Kredsen, vil ikke forundre den, der husker vort første Sammentræf.

Imidlertid opførtes nu „Hamlet“ den ene Gang efter den anden under stor Tilstrømning; men efter at den første Nysgjerrighed var tilfredsstillet, nød det tætbesatte Hus Forestillingen i fuldstændig Taushed, hvilket pinte og trykkede Høedt i høi Grad. „Hvad skal dog denne Taushed betyde?“ hørte jeg ham en Aften sige til Fru Nielsen, „det er jo modbydeligt at spille, naar de Alle sidde der uden at røre en Haand.“

Ja, vist er det haardt at spille i 5 lange Akter under almindelig Taushed, thi Bifaldet, dette Svar paa vort Spil, dette Kjendetegn paa, at vi ere hørte og forstaaede, giver flere og flere Kræfter, hvorimod Taushed nedslaer, lammer og forringer Kræfterne hos Skuespilleren. Hvorfor var nu Publikum saa taust lige overfor den Hamlet, som de jo Alle stormede til for at see? Sagen var denne: til Trods for Høedts store Fortjeneste af Udførelsen, hørte han dog aabenbart ikke hjemme i Tragedien. Den tragiske Pathos, der skulde

varme et Publikum, saa det uimodstaaeligt brød ud i Applaus, den var ikke tilstede i denne Fremstilling. Man kunde beundre, paaskjønne, anerkjende, men opildnes, løftes, betages, nei, det kunde man ikke. Jeg vilde kalde Hædts Udførelse af Hamlet en fortrinlig Op-læsning med Gestikulation.

Mange havde yttret, at det var en Feil af Hædt at begynde sin Theaterbane med Hamlet, det høieste, og at derfor Begeistringen i de senere Roller maatte blive ringere; jeg troer tvertimod, at havde Hamlet ikke været hans første Rolle, da havde han aldrig naaet den Opsigt, som nu blev ham tildel. Det viste sig nemlig senere, at det ikke stod i hans Magt at forandre Diction, Gang, Gestus og den hele Maneer at sige Repliker paa. Havde man gjenkjendt alt dette fra tidligere udførte Roller, da havde man aldrig modtaget hans Hamlet, som man nu gjorde. Det vilde altid kun blive Hædts første Rolle, der kunde vække en saadan Opsigt.

Til Trods for alle Hædts Fortrin var han nemlig alligevel intet genialt stort Skuespillertalent. Hvad manglede han da dertil? Det, som er Hovedbetingelsen, naar man med eet Ord skal sige, hvori et Skuespillertalent bestaaer: Phantasi og, gennem den, Evnen til at illudere, til at kunne skjule sin egen private Person bag den man udfører i Digterværket. Det viste sig senere mere og mere, at det ikke stod i Hædts Magt at fjerne sin egen private Personlighed i nogensomhelst Rolle; han kunde maskere sig fra Fodsaalen til Issen, den private Hr. Hædt stak dog igjennem fra først til sidst; og dette har i flere af hans senere Roller tilintetgjort Illusionen.

Dette var Forskjellen imellem Hædts og Michael Wiehes Skuespillertalent: spillede Wiehe en Prins, da troede man, at han aldrig havde spillet eller kunde spille andet; spillede han en ung Matros, da syntes man, at han var født og baaren i Matrostrøien. Han kunde illudere, og dette er Kjendetegnet paa det rette Skuespillertalent. Spillede Hædt en svag, karakterløs Mand, som i „De Uafhængige“, en Enfoldig, som Grignon i „Kvindens Vaaben“, en raa ond Dreng, som i „De Deporterede“, en naragtig Modeherre etc., altid stod Personen Hædt ved Siden af med sin Kløgt, sin Ironi, sin studentragtige Selvbehagelighed, sin Maneer at spille med det ene Øie oppe paa Scenen og det andet ude i Publikum. Jo nærmere man altsaa lærte ham at kjende, desto vanskeligere var det for ham, blot tilnærmelsesviis, at illudere i den Rolle han skulde fremstille. I dem alle kunde han til en vis Grad vel blive beundret, men ikke vække Enthusiasme, og derfor, jo oftere han spillede Hamlet, især efter at man havde seet ham i andre Roller, jo mere personlig han blev kjendt, desto mindre henreves Publikum.

Efter at nu „Hamlet“ var gaaet over Scenen og jeg havde bragt

det Offer efter Hr. Høedts Ønske at spille Ophelia, hvad Løn fik jeg da for min Beredvillighed? At Hr. Høedt havde den Taktløshed, strax efter den første Opførelse af „Hamlet“, en Aften i en stor Soirée hos Bournonville at efterabe min Fremstilling af Ophelia og bruge sin æsthetiske Indsigt til at gjøre alle de Tilstedeværende opmærksomme paa, at den Art af Roller burde jeg aldrig spille, da de laa aldeles udenfor mit Talent, at min hele Fremstilling var forfeilet o. s. v. Da der nu havde været mange Mennesker samlede hin Aften, og imellem disse ikke faa af mine Venner, kunde denne hans Opførelse ikke blive skjult for mig. Høedt erfarede snart, at hans Adfærd var mig meddelt og kom derfor paa en Prøve hen til mig og forsikkrede, at han ikke havde gjort sig skyldig i, hvad saa Mange fortalte. Jeg svarede roligt og leende: „at han vist havde Ret i, at Ophelia ikke laa for mit Talent, en Mening, han jo nok mindedes, at jeg selv havde havt, da jeg modstræbende opfyldte hans Ønske om at overtage denne Rolle. Forresten,“ vedblev jeg, „er jeg Skuespillerinde og maa være forberedt paa Kritik saavel af Dem som af Andre, og jeg vil raade Dem til itide at indøve Dem i ogsaa at kunne taale Kritik, thi den udebliver ikke.“ — „De fæster altsaa Lid til, hvad man har fortalt?“ vedblev han. „Ja!“ svarede jeg, „men jeg finder den hele Sag ganske ligegyldig.“ — Denne Koldblodighed fra min Side satte ham aabenbart i Forlegenhed, jeg forlod ham og vor Samtale var dermed endt. Men unægtelig maatte jeg tænke paa mit Spørgsmaal til Michael Wiehe: „Er han sanddru?“ — og Wiehes Svar: „Fuldstændig!“

Da nu den offentlige Kritik ogsaa lod sig forstaa med, at det var min private Stilling til Directeuren, der havde fordrevet Fru Holst ud af sin Rolle, hvad gjorde saa Hr. Høedt og hans Venner, der havde formaaet mig til at overtage den? De taug stille, ganske stille. Efter min Følelse havde Ingen været nærmere til at forsvare mig imod dette falske Angreb, end Vennerne, men fremfor Alle Hr. Høedt selv.

En Glæde havde jeg dog ved at overtage Ophelia, en fornyet Bekræftelse paa mit Venskabsforhold til Fru Holst. Ikke et Øieblik havde hun ladet sig paavirke af de falske Beretninger. Alt Sligt foragtede denne noble Natur, thi hun var en Heger af Fødsel! —

Sidst i November optraadte Høedt i sin anden Debutrolle som Hammer i Vaudevillen „Nei“. Overskous Theaterhistorie omtaler denne Debut saaledes: „Høedt gik strax ud paa at gjøre Effekt ved at vise sit Talents Mangfoldighed. Efter at have overrasket med Fremstillingen af en af de største og vanskeligste Charakterroller i Shakespeares Tragedie, vilde han som Hammer i „Nei“ frappere ved at spille en munter, borgerlig Elsker i en livlig Conversations-tone, som skulde gjøres interessant ved en let og fin Nuancering af

Skjæmt og elskværdig Badinage. Dette Valg var uheldigt. Han havde flere Gange for Venner spillet Rollen i et Værelse, hvor hans naturlige Foredrags fortræffelige Modulationer og flygtige Pointeringer kunde gives med almindelig Talestemme: men i det store Theaterum blev den delikate Cabinetsudførelse saa mat og farveløs, at Publikum optog den med megen Kulde og for en Del nedstemte sine store Forventninger.“ Høedt traadte strax selv tilbage fra denne Rolle; han spillede kun en eneste Gang i „Nei“.

Denne Heibergs Vaudeville havde, som bekjendt, lige fra 1836 gjort overordentlig Lykke hos Publikum, og dens Udførelse blev anseet af Alle som en Pryd for vor Scene. Phisters mageløse Klokker Link, Foersoms Gamstrup og min Sophie vare saa indgroede i Publikums Yndest, at Ingen af os viste sig i Stykket, uden at man hilste os, jeg vil ikke gjerne sige med Applaus, thi dette Ord er ikke betegnende, men snarere med den Latter, det Glædesudbrud, hvormed man møder gamle kjære Venner, hvis Selskab man nu glæder sig til at nyde.

Elskeren i Stykket var fra dets første Opførelse spillet af en i sig selv underordnet Skuespiller, Hr. Waltz, men naar man ikke vidste det iforveien, da havde man her et Exempel paa, hvad et harmonisk Sammenspil har at sige; thi Waltz havde fra først af i den Grad paa en beskeden og elskværdig Maade ladet sit Spil sammensmelte med vort, at her ingen Savn føltes, men Publikum optog ham med Glæde i dette „Firkløver“, som man havde døbt Besætningen af „Nei“ med; og saa ofte Stykket gik over Scenen, ledsagedes det af ustandselig Latter og Bifald. Nu skulde altsaa ogsaa Hammers Rolle overtages af en Skuespiller af første Rang; Aftenen kom, Husset var propfuldt og Spændingen stor. Ind træder den nye Hammer, kastende let sine Repliker til Høire og Venstre, men uden Virkning, — ja, Stykket fortsattes, uden at den vante Glæde, den Latter, der saa ofte havde runget i Justitsraad Gamstrups Stue, lod sig høre. „Men Virkningen af de tre Ældres Fremstilling maatte jo dog blive den samme?“ spørges der maaskee. Nei, ingenlunde! thi Sagen var, at Høedt havde ved Indstuderingen kun tænkt paa sig selv, men aldeles ikke sat sig i Forhold til os Andre og vor Maade at udføre Rollerne paa. Han stod ene, vi stod ene, og Ensemblet var revet i Stykker, Grundtonen forrykket og borte.

Da Tæppet hin Aften faldt for Vaudevillen „Nei“, uden at Phi-ster paa et eneste Punkt havde tilveiebragt den gamle, glimrende Virkning, saae han forundret paa mig og sagde: „Hvad var det? Har jeg virkelig spillet saa daarlig iaften? Mig synes, at jeg spillede som sædvanligt.“ Jeg svarede ham: „Ja, det var netop Ulykken! De spillede som sædvanligt, De brugte den gamle Tone, uden at lægge Mærke til, at den nu ikke længer passede eller blev be-

svaret af vor nye Hammer.“ Phister saae betænksomt hen for sig og svarede komisk med en af Replikerne af Stykket: „Ja, det kan s'gu gjerne ligge i saadant noget.“

Da jeg efter Forestillingen kom hjem til Heiberg, sagde han: „Nu havde jeg dog aldrig troet, at Waltz var saa stor en Skuespiller.“

Høedt vovede ikke oftere at spille Rollen, og da Hultman overtog den — Waltz var død — kom atter den gode Tone og den gamle Lystighed ind i det Gamstrupske Hus.

Høedts tredie Debut var Grignon i „Kvindens Vaaben“ af Scribe og Legouvé.

Grignon er en stakkels elskværdig, ærlig, godmodig, men forknyt Person, der saa gjerne vilde være en Helt, og raisonneerer som saadan i enhver Situation, der møder ham paa hans Vei i Livet; men af Natur er han den frygtsomste Stakkel, saa at de Laurbær, han bestandig tracter efter for Udøvelsen af sit Heltemod, aldrig vindes, da han i det afgjørende Øieblik rent betages af Angst. Samme Grignon forelsker sig lidenskabeligt i en glimrende Grevinde, der er Hovedfiguren i Stykket; men han fortvivler over, at han aldrig har Mod til at erklære hende sin oprigtige Kjærlighed. Rørende i sin Fortvivlelse, trofast i sin Hengivenhed kommer han til at spille en Hovedrolle i Intrigen, idet Grevinden benytter denne trofaste Hengivenhed til at fremme sine Planer. Da Grignon selv indseer sine Mangler, bliver han kun komisk gjennem Stykkets Situationer og ved sin ærligt meente Kjærlighed til en glimrende Verdensdame, der tolererer ham paa Grund af det ubetydelige Menneskes naive, rørende Sider. Jo mere ærlig, troskyldig, sand og oprigtig denne Rolle fremstilles, desto større bliver Virkningen. Men istedetfor nu at hengive sig ærligt, sandt og rørende i Rollen, kom atter her den private Hr. Høedt stikkende frem, som om han vilde sige til Publikum: „Ja, I kan da nok begribe, at jeg ingen Tosse er, men kun morer mig med at spille en saadan.“ Istedetfor Troskyldighed fik man Ironi, istedetfor Enfaldighed tilspidset Kløgt, istedetfor Ydmyghed fordringsfuld, bevidst Komik. Man saae atter her Hr. Høedt istedetfor Scribes Grignon, man morede sig privat over den private Fremstiller, men jeg vil see den Tilskuers, der et Øieblik var i Illusion, saa at han ikke saae, at Høedt morede sig privat bagved Fremstillingen. Men Publikum tog ham ikke dette ilde op, tvertimod, det var morsomt at see Hr. Høedt saaledes stikke frem bag Masken.

Hvor lidt det virkelig kom Høedt an paa det Ensemble, som han saa ofte udtalte sig om som noget af det Vigtigste, havde vi ved denne Leilighed atter et Bevis paa, der ikke kunde andet end vække de Mødspillendes Misbilligelse og Directeurens Vrede.

Stykket spiller under det første franske Keiserdømme; Costumet maatte derfor minde om den Tid, det forstaaer sig. Men ethvert Tids-

costume kan anvendes modereret, uden at man beholder alle Bizarrerierne ved samme, og Figurerne i Stykket vare jo ikke historiske Figurer, men ganske almindelige Herrer og Damer fra den Tid. Det Historiske laa kun som en fjern Baggrund for at give Stykket forhøiet Interesse.

Under Indstuderingen havde vi derfor talt frem og tilbage om, hvorvidt det var nødvendigt strengt at holde Costumet fra hin Tid. Høedt, der Intet havde mod at forhøie det Komiske i sin Rolle, ved at gaa til yderste Grændse, med en kortlivet Kjole, med Vesten afskaaret under Brystet, Uhrkjæden hængende ned af Maven o. s. v., stemte herfor. Michael Wiehe fandt derimod dette Costume aldeles uføreneligt med at skulle spille en ung, kjøn, indtagende Elsker, og sagde til Høedt: „Du kan sagtens pynte dig saaledes ud i en komisk Rolle, men for mig er det umuligt!“ — Heiberg holdt med Wiehe, idet han udtalte, at Opgaven var under slige Omstændigheder at modificere alt det Stødende i Costumet, og at en Elsker eller Elskerinde aldrig maatte iføre sig Klæder, der ophævede det Ideale og gjorde deres Erotik latterlig, thi det Latterlige forenes ikke med erotiske Udbrud. — Tieck siger et Sted i Anledning af Costumering: „Bort med alle Klude, som støde Øiet og hæmme Skuespillerens Bevægelser.“ — Vi to Damer, som spillede i Stykket, turde heller ikke indlade os paa at overholde Costumet strengt fra den Tid. Enhver, som kan erindre Josephines Dragt eller Madame Recamiers fra hin første Keisertid, med Kjolelivet af et Par Tommers Længde oppe under Armene, og i den Grad blottet, at Bryst og Arme saagodtsom vare ubedækkede, kan vel begribe, at den Art af Correcthed ikke lod sig fremstille, uden i høi Grad at støde Blufærdigheden og forrykke vore to pæne, anstændige Dameroller. Vi bleve da Alle, ogsaa Høedt, enige om, at Elskeren, Wiehe, kunde iføre sig en klædelig Tjenerdragt, idet han under denne Forklædning opholder sig i Huset hos Grevinden, de andre Herrer i Stykket og vi Damer modificere Dragten, saa den ikke blev latterlig og anstødelig; men at det var en Selvfølge, at de nuværende Moder under alle Omstændigheder maatte undgaaes, for ikke at bringe Forvirring ind i Tidsbilledet. Den militaire Dragt i Stykket samt Dekorationen skulde strengt overholdes. Efter denne Aftale mellem Directeuren, de Spillende og Sceneinstructeuren, bleve Dragterne bestilte paa Skrædersalen.

Den første Forestillingsaften kom.

Det er altid Brug, at de Rollehavende, især den første Aften et nyt Stykke spilles, i lidt god Tid vise sig for hinanden, for ligesom at være fortrolige med Enhvers Udseende og ikke at overraskes ved Synet af hinanden inde paa Scenen for Publikum's Øine.

Da „Kvindens Vaaben“ nu skulde begynde hin første Aften, vare

vi ogsaa Alle tilstede paa Høedt nær. Man spurgte, man kaldte; bestandig hed det: „Hr. Høedt er endnu ikke færdig.“ Klokken slog 7, og Signalet maatte gives til at begynde Forestillingen. Endnu ingen Høedt. Heiberg sendte da atter Bud op til ham i hans Paaklædningsværelse; — der blev svaret, at man kun skulde begynde, han skulde nok komme i rette Tid. I Øieblikket faldt det Ingen af os ind, at hans Udebliven var forsættelig. At begynde en Forestilling, uden at alle de Spillende vare nærværende, dette var nu aldeles mod Skik og Brug, uden at tale om, at det tillige var aldeles imod Reglementet, der endog kræver, „at alle de Spillende skulde indfinde sig i Theatrets Foyer en halv Time før Forestillingen“. Noget, man forresten til daglig Brug ikke tog saa nøie. Men at begynde en ny Forestilling uden Vished for, at alle Vedkommende vare færdige, pleiede man dog aldrig. Dog, Heiberg var alt ved saamange Leiligheder vant til det Formløse hos Hr. Høedt, at han, for ikke at give Anledning til en ubehagelig Scene, gav efter og lod Forestillingen begynde.

Grignons første Indtrædelse i Stykket er til Grevinden, den Rolle, jeg udførte. Jeg nægter ikke, at der hørte hele min Theateroutine til for ikke at lade mig forstyrre, da Høedt traadte ind paa Scenen, modtaget af Publikum med en let Fnisen og et slet dulgt Uf! thi hans Costume var, imod vor Aftale, ikke alene correct, men i høi Grad overcorrect; især stødte en Kjole og en broget Vest, afskaarne under Brystet, og en tæt afskaaren Paryk, der klædte ham ganske forfærdeligt.

Der er nu Intet iveien for, at det mandlige Costume fra hin Tid kan modificeres saaledes, at det endogsaa bliver smukt, hvilket oftere er viist. Men det kan ogsaa, naar Skjønhedssansen ikke tages med paa Raad, see helt absurd ud, og det var denne Virkning, Høedt opnaaede ved sit. „See, her har De ham helt og holdent,“ udbrød En af Personalet, „han bryder sig kun om sig selv, uden Hensyn til Andre, uden Hensyn til al Aftale, uden Hensyn til, om Ensemblet ødelægges.“ Costumeenheden var saaledes ved hans Indtrædelse aldeles ophørt.

Heiberg tog Høedt dette meget ilde op; thi hvor Sligt kan ske, har Publikum Ret til at tro, at der ingen Ledelse, ingen kunstnerisk Forberedelse har fundet Sted, hvilket let giver hele Forestillingen et diletantmæssigt Udseende og Charakteren af et Privattheaters Sjudskeri og Uvidenhed. Han besluttede da at forbyde Høedt at vise sig oftere i dette Costume. Til Lykke undgik man, hvad heraf vilde følge, idet Alle ved Theatret, saavel Herrer som Damer, ja selv Fru Nielsen, kom til Høedt og sagde: „Nei, hvor denne Dragt dog klæder Dem forfærdeligt! Tag den dog for Guds Skyld ikke oftere paa.“ Nu kom Forfængeligheden med i Spillet, og da den Mening, at Drag-

ten havde klædt ham forfærdeligt, ogsaa kom til ham fra Flere i Publikum, blev den stærkt modereret til næste Forestilling og samstemmede saaledes med de øvrige i Stykket. Men denne Costume-historie var kun et lille Bevis paa den Formløshed, som Hædt senere saa ofte lagde for Dagen, og som aldeles forhindrede ham i at underordne sig den nødvendige Disciplin.

Der er Intet, der snakkes mere frem og tilbage om, end om Costumets Correcthed, uden at man er kommen til Klarhed om, naar det strengt Correcte skal anvendes og naar det skal modereres, ja helt forlades; naar det er en Hovedsag, og naar det er en Bisag, naar der kan phantaseres i Costumet, og naar Strengheden i de mindste Dele bør iagttages og bibeholdes. Man troer som oftest, at det ved Costumeringen kommer an paa strengt at holde sig til det Aars-tal, hvor Stykket spiller; men meget ofte slaaer dette aldeles ikke til. I mange Tilfælde er det Digterværkets Farve og Tone, der bør gjøre Udslaget.

Et Digterværk som „Hakon Jarl“ kan aldrig udstyres correct nok med Hensyn til Dragt, Vaaben, Dekoration og alle øvrige Rekviziter, thi her fremstilles et historisk Billede fra en hel Tidsperiode, der ikke ligger os fjernere, end at vi vide god Besked om alt det, der hører til for at sætte Tilskuerne ind i denne, og det er dette, Digterens Værk bestemt kræver. Det vilde f. Ex. være galt, om det Guldhorn, som Trællene have fundet i Jorden og som bringes Hakon Jarl, havde en anden Form end den, Drikkehornene havde i Oldtiden, eller om Thora og Smedens Døttre vare iførte Silke istedetfor Uld, om den Tids Vaaben bleve ombyttede med Nutidens, — thi Digtningen „Hakon Jarl“ er helt og holdent, indvortes og udvortes, et Tidsbillede, som Alt bør bidrage til at faae levende frem i de rette Former og Farver. Iagttages dette ikke, saa skeer der et Brud og en Forsyndelse mod Digterværket, thi det er netop denne Sandhed, denne Eenhed, som Digteren kræver og stoler paa, for at Digtningen skal komme til sin fulde Ret. Og her er heller Intet iveien for at bruge det hele Costume fuldkommen correct, thi det er malerisk nobelt og skjønt.

Men naar nu et Stykke, som f. Ex. Shakespeares „Cymbeline“ skal opføres, hvad da? Hvem veed, hvorledes Kong Cymbeline, hans Hof, hans Mænd, og Damerne paa den Tid vare klædte? Efter al Rimelighed hæsligt og tarveligt, i alt Fald, hvis man skal dømme efter Tonen, hvori de tiltalte hinanden, thi den er raa, hensynsløs, ofte plat, baade hos Hoffolkene og de kongelige Personer. Men nu har Digteren stillet disse Figurer hen, saa romantisk, og i en saa poetisk Belysning, at saavel Costumet som Dekorationerne nødvendigt maa holdes malerisk skønne, ifald den digteriske Belysning af Situationerne ikke skal gaa tabt. Her er altsaa et Tilfælde, hvor det vilde

være helt forkeert at holde sig til det muligt Correcte, selv om det var tænkeligt at opspore det, istedetfor det Phantasifulde, det Ideale. Den natlige Scene hos Imogén — Hovedscenen i Digtet — maa være skjøn i sin Udførelse; overholdes ikke dette, bliver den anstødelig, hæsliq, uhyggelig: altsaa, da denne Scene ikke kan staa ene i Anordningen, maa det Hele indordnes i den Ramme, som her er nødvendig.

Derfor er en virkelig kunstnerisk begavet Sceneinstructeurs Virksomhed af stor Betydning ved et Theater; thi foruden meget Andet maa han have Evne til at sætte sig fuldt ind i Aanden i ethvert af de Digtværker, som skal gaa over Scenen. Hvor mange Mord have ikke Sceneinstructeurer paa deres Samvittighed! Men i Æsthetiken har man saa daarligt Politi, at Morderne næsten aldrig blive opdagede. Man finder kun Digtværket liggende myrdet, men hvem Morderen er, opdages ikke.

Men nu de saakaldte moderne Stykker! Hvad bør her iagttages? Lad os tage et Stykke som f. Ex. Vaudevillen „Nei“, skrevet 1836. Naturligvis brugte man ikke dengang samme Moder som nutildags. Elskerens og Elskerindens Dragt havde et helt andet Snit dengang, end Sophie og Hammer vilde iføre sig nu. Men det hele Stykke har et aldeles moderne Præg; vilde det da ikke være galt, om de to Unge, der oprindeligt ikke havde det mindste Latterlige eller Provindsagtige ved sig, men tvertimod var to unge moderne Folk fra Hovedstaden, nu skulde, for at være i correct Costume, see ud som „Guds Ord fra Landet“ — thi saaledes vilde den Tids Dragt nu see ud, — og derved de To blive helt andre Personer? Her er intet Andet for, end at klæde sig efter Nutiden, men, vel at mærke, ikke efter den sidste Modejournal, at iføre sig en passende Mellemting, der ikke støder i Øieblikket, men heller ikke minder for stærkt om dette. Dette er Opgaven. I det Hele taget bør Skuespillere, men især Skuespillerinder, ikke holde sig for stærkt til Modejournalen selv i moderne Stykker, men have Talent til ligesom at komponere Dragter, der see ud, som om de vare moderne. Ved altfor meget at klæde sig, som man seer Damer paa Gader og Stræder, faaer Personen let noget Dagligdags og Trivielt. Ligesom Theatermaleriet, saaledes kræver ogsaa Costumet altid en vis Idealitet. Skuespillere maa have deres Sands for Costumering stærkt udviklet. Ligesom enhver Maler lægger Vind paa i sit Maleri, at Farverne staa harmonisk mod hinanden, bør Skuespillerne betænke det samme, thi dette er et af de mange Midler, hvorved der kan og bør virkes. Men Hovedsagen er, at Valget af Costumet paa det Næieste hænger sammen med den Rolles Charakter og Individualitet, der skal fremstilles. Et galt Costume kan ganske fordærve en Rolles Virkning, et heldigt valgt i høi Grad bidrage til et heldigt

Resultat. Et Skuespils Fremstilling paa Scenen er et Maleri ligesaa godt som det paa Lærredet.

Maaske man nu vil spørge: „Hvorfor skal da de Holbergske Personer fremdeles være klædte efter Datidens Mode? Hvorfor skal da dette Costume ikke, lige saavel som de senere Komediens, lempe efter Nutidens Smag?“ — Sagen er, at enhver h e l Tidperiode, saasom hele Oldtiden, hele Middelalderen, hele Parykperioden, maa hver for sig fastholdes i sin Eenhed, og da tager man ikke Hensyn til smaa Forandringer hist og her, men enhver af disse Perioder er en afsluttet Helhed for sig, og enhver af dem afspeiles i Digternes Værker, og da Digtet ikke bør tillempes efter den vexlende Tid, maa Costumerne det heller ikke. Men i ingen Tidperiode har Costumerne saaledes idelig været underkastede Forandringer hvert Halvaar, som i den seneste moderne Tid. Og hvorfor? Fordi de Alle ere hæslege, og man idelig og idelig optager idag, hvad man forkaster imorgen. Thi Alt, hvad der er varigt og blivende, er skjønt; kun det Hæslege, det Abnorme, det Grelle, de af Luner opkomne Moder ere forgængelige, og engang brugte og forkastede lade de sig ikke mere bære, uden at den, der bærer dem, strax kommer ind under det Komiske. Vi lee jo ikke ved Synet af en græsk eller romersk Dragt, ikke af Middelalderens; nei, vi lee ikke af den simple Grund, at disse ere og maa til alle Tider blive skønne og det menneskelige Legeme værdige. —

Mine Anelser med Hensyn til det nye Element, der med Høedt var kommen ind i vort Kunstnersamfund, havde desværre ikke be draget mig. Hans daglige Nærværelse mellem Personalet frembragte en Tone, en Hensynsløshed, en Indblanden i de daglige Bestemmelser, der voldte Uro og Forstyrrelse i det Heles Gang.

Men smerteligst af Alt var den Virkning, som Høedts Nærværelse i det sidste Aarstid havde udøvet paa Michael Wiehe. Forinden denne Paavirkning havde Wiehe været hele Personalets som Publikums Yndling. Hans elegante, beskedne Holdning og velopdragne Tone i daglig Omgang, i Forening med hans enestaaende Talent: en Personlighed fri for al Smaalighed, alle Intriguer, al Pengegridskhed, al Misundelse. Alt dette gjorde, at Alle saae op til denne noble, sanddru Natur. Stille, ordknap i sin Omgang, men opmærksomt lyttende til enhver indholdsrig Samtale, var hans Omgang meget behagelig. Han havde ikke Spor af, hvad man i slet Betydning kalder Skuespillervæsen, — og jeg vilde see den Fremmede i Selskabslivet, der vilde falde paa, at han stod lige overfor En, der var vant til at glimre fra en Scene. Og som i Livet, saaledes var ogsaa hans Fremtræden paa Scenen.

Indtil dette Tidspunkt havde Wiehe altid været rolig, glad, ens i Omgang. Enhver, selv den Ringeste paa Theatret, turde nærme

sig ham, vis paa et venligt Svar, vis paa en hjertelig Deltagelse, om nogen Nød var tilstede. Alle, Høie og Lave, elskede denne Personlighed, der stille og drømmende levede sit smukke Kunstnerliv, uforstyrret af Alt, hvad der kunde bringe Dissonanser ind i det. Han kom ikke sjældent i vort Hus, og Heiberg og hans Moder havde den største Godhed for ham, ligesom han paa sin Side ofte udtalte for mig, hvilken Pris han satte paa dem begge. Da Heiberg var bleven Directeur, sagde han: „Hvor er det dog deiligt, engang at faae en virkelig æsthetisk Mand i Spidsen for Theatret.“ Efter at Heiberg havde været Directeur et Aarstid, sagde jeg til Wiehe: „Er De endnu glad ved Heiberg?“ Hvorpaa han paa sin korte Maade svarede: „Jeg elsker ham!“ — Den Godhed, han viste for mig personlig, var saa stor, at Ingen tvivlede om hans Hengivenhed, som han desuden ved alle Leiligheder aabent udtalte. Nu blev alt dette forandret.

Det Nielsenske Hus havde allerede i nogen Tid stærkt draget Wiehe til sig. Her blev han nu paavirket i mere end een Retning, og man saae nu idelig ham og Høedt næsten som de „Uadskillige“. Alle ved Theatret, ja hans nærmeste Slægt mærkede den forunderlige Forandring, der lidt efter lidt foregik med hele hans Væsen, baade det ydre og indre, og Alle talte om det Uheldige heri. Jeg saae paa alt dette med dyb Smerte. Efter Høedts Ansættelse ved Theatret kom Wiehe saa godt som aldrig mere i vort Hjem, og Alle fortalte, at han nu altid var hos Nielsens og ved Høedts Side. Men ikke nok hermed, hans hele Tone mod os var pludselig forandret. Istedetfor hans tidligere riderlige galante Opførsel mod mig, var han nu mut og tvær og forsømte ofte den simpleste Høflighed. Da jeg engang spurgte ham, hvad denne Forandring betød, svarede han: „Man skal ikke sige, at jeg gør mig behagelig for Directeurs Fru for at opnaa Roller; dette er jeg kjed af at høre paa.“ — Jeg blev i høi Grad forbauset over at høre slige Ord af hans Mund, som om han i sin fremragende Stilling ved Theatret som dets mest uundværlige Skuespiller trængte til Nogens Protection.

Da jeg en Dag til hans Fader beklagede den Forandring, der var foregaaet med Sønnen, saavel mod Andre som mod mig, svarede han med et Suk: „Ak, det er Nielsen og Høedt, der gaaer og driller ham med hans Venskab for Dem, og De kjender dog vist hans Ømfindlighed; gjør Nogen Nar ad ham, da kan de faae ham til hvad det skal være.“ —

Naar Wiehe nu i nogen Tid havde været i sin Opførsel paa denne tidligere ukjendte Maneer, da var det, ligesom om han med Et overvædedes af Skamfuldhed; han saae da trykket og bedrøvet ud og bad mig om Tilgivelse, ifald han havde været ubehagelig. Han kunde da ligesom for sig selv udbryde: „Ja, jeg vil have Lov at omgaaes med Dem som tidligere i Deres Hjem!“ Naar jeg da svarede: „Hvem

forbyder Dem da dette?“ tav han, og intet Ord i denne Sag kom mere over hans Læber. Undertiden bad han mig endog skriftlig om Forladelse i smaa Billetter, som han overrakte mig om Aftenen, naar vi spillede sammen. Her er en af disse :

Min elskede Kunstsøster ! Vær mig god i Aften. Har jeg været ond, saa tilgiv mig !

Deres hengivneste, troeste og ærbødigste
af alle Deres Venner.

Ogsaa paa Nielsens ømfindtlige Natur virkede Høedts Omgang æggende, og atter lød i det sidste Aar stærkere og stærkere Raabet om Afsked.

Man har et lille morsomt fransk Stykke, hvor Elskeren gaar med en ladt Pistol i Lommen. Hver Gang Elskerinden, en gift Kone, ikke vil lytte til hans forelskede Tale, spænder han Hanen paa Pistolen med Trudsel om at berøve sig Livet, men hver Gang hun giver ham Haab, sætter han atter Hanen paa Pistolen i Ro. En saadan Pistol i Lommen, hvis Hane idelig blev spændt og stillet i Ro, havde alt i ikke faa Aar Nielsens Ansøgning om Afsked været. Fik han ikke strax, hvad han begjærte af Roller eller Gratialer, strax spændte han Hanen paa Pistolen og sørgede for, at Alle fik at vide, at den var spændt og det dræbende Skud nær forestaaende. Lykkeligvis blev han saa føiet og atter føiet ; men Pistolen beholdt han for en Sikkerheds Skyld i Lommen.

I Slutningen af den indeværende Saison spændte han Hanen ofte og høit. Denne Gang, fordi det var „livsfarligt for ham at spille Komædie“ og altsaa „en Skjændsel“, ja „et Mord“, at man vilde nægte ham hans Afsked. Paa samme Tid gik hans Klage ud paa, at Heiberg ikke lod ham spille tilstrækkeligt og ofte nok. Den ene Dag maatte Heiberg give ham Haanden paa, at han vilde skaane ham, paa Grund af hans legemlige Svaghed, og den anden Dag maatte han give ham Haanden paa, at han skulde komme til at spille Stort og Smaat, da han ellers tabte for meget i Feu. Det er i det Hele taget en fortvivlet Mening hos Skuespillerne, at et Repertoire altid kan indrettes efter, om Hr. A. eller Hr. B. kan faae Leilighed til at spille. Ganske vist maa nu og da et Stykke optages, just fordi man har en Skuespiller, hvis Evner netop her kunne glimre, saaledes som Heiberg f. Ex. gjorde ved at optage „Kong Lear“. I dette Tilfælde opnaaedes Hensigten da ogsaa fuldkomment ; thi jeg troer ikke, at Mange, som overværede især de første Opførelser af denne Tragedie og saae Nielsens Spil heri, let atter vil kunne glemme det store, det mægtige, det gribende Billede, som Shakespeares herlige Digting frembragte i Nielsens Kong Lear, Wiehes Edmond, Fru Holsts Cordelia vare Fremstillinger, som ethvert Theater maatte misunde os.

Hvor er det dog Skade, tænkte jeg ofte, naar jeg saae Nielsen i flere af hans Roller, at han selv idelig arbejder paa at nedbryde den Agtelse, den Godhed, den Beundring, man kunde have for ham! Naar man saae ham som Kong Lear, saae den mægtige Skikkelse, hørte den vældige, skønne Stemme, betaget af hans glimrende Phantasi, der maatte henrive Alle, da kunde man jo virkelig elske et saadant Talent! Hvor sørgeligt var det derfor, at han bestandig nedrev, hvad han kort iforveien havde bygget op! Thi hændes kunde det, ja det var næsten uden Exempel, at det ikke hændtes, at man, naar man ønskede at gjentage Nydelsen af en Fremstilling af ham, maatte studse over den Ucorrecthed i Dictionen, det Famlende i Fremstillingen, det Hule, det med eet Ord Samvittighedsløse i hele Rollens Udførelse, der gjorde, at det første Billede, som man havde modtaget med Beundring, blev fordunklet.

Da vi nu vare komne hen mod Slutningen af Saisonen, blev Hanen paa Pistolen spændt saa kraftigt, at Afskedslarven blev mere støien- de end nogensinde. Man fik Bladene med sig, og den ene Usandhed mod den skammelige Directeur afløste den anden. Mod Overskou, der offentlig havde vovet at tage Directeuren i Forsvar mod Bagvaskelserne, blev nu hele Vreden vendt. Bladene med „Fædrelandet“ i Spidsen bleve nu af Vedkommende gjorde kloge paa, at Alt beroede paa, at Overskou fik Afsked som Sceneinstructeur og at Høedt blev indsat i hans Sted; — paa den Betingelse vilde man indtil videre taale Heiberg som Directeur. Uagtet man dog vist erindrede, at Nielsen allerede i Collins Tid havde spændt Hanen paa Pistolen, saa blev nu det, at Nielsen søgte Afsked, udraabt som noget Nyt, Uhørt, ganske Forfærdeligt, som kun Heiberg havde kunnet bringe ham til, — og det blev sagt, at Sligt vilde man ikke taale. Nielsen skulde blive, Overskou skulde væk og Høedt indsættes i hans Sted som Sceneinstructeur, og vilde Heiberg ikke gaa ind herpaa, da maatte han selv bort. —

Endelig kunde vi trække os tilbage fra al denne Larm, uden at der i Grunden var passeret Nogetsomhelst, der var Omtale værd. Man spurgte sig selv: Hvad er alt dette her? Hvad er i Grunden skeet? Ingen vidste at svare Noget herpaa.

Hvem kjender ikke den forfriskende Luft ovenpaa en Tordenbyge? Som efter en saadan aandede Heiberg og jeg, da vi i Juli gjorde en Reise i Sverrig, lige til Stockholm. Jeg saae Stockholm for første Gang og henryktes over denne skønne, maleriske By og Omegn, som vi gjorde Bekjendtskab med, ledsaget af den bekjendte Digter og Historieskriver Baron Beskow, en af de elskværdigste og interessanteste Mænd i Omgang, man kan tænke sig. Han havde levet meget ved Hoffet og i de mest intelligente Kredse i Stockholm, og havde derfor utrolig Meget at fortælle, og han fortalte glimrende og høist under-

holdende. Han var bekendt for sit musikalske Talent og sang smukt og udtryksfuldt, mest sine egne Compositioner. Vi vare ofte i hans Hjem, hos hans elskværdige Hustru. Børn havde de ikke, men nogle unge Mennesker af Familien vare de i Forældres Sted. Undertiden kom Beskow til os om Morgenen og forlod os ikke før Midnat. Med ham besøgte vi Djurgården og opfriskede alle de Bellmanske Minder ved at see Digterens Buste opreist her som et National-Monument over den herlige Sanger, hvis Digtervirksomhed Heiberg i sin Tid havde gjort Danmark bekendt med.

I Sverrig kjendte man tilfulde Heibergs Fortjenester i denne Retning, og da det nu rygtedes, at Heiberg var i Stockholm, kom der en Deputation fra den bekendte Klub „Par Bricol“ og indbød ham til den aarlige Fest i Djurgården den 26de Juli. Da Deputationen var gaaet, maatte jeg le over det ulykkelige Ansigt, Heiberg satte op. Hans første Ord vare: „Jeg sender Afbud; gaaer jeg derhen, saa skal man naturligvis feteres, og alt Sligt er mig modbydeligt.“ Det kostede mig ikke faa Ord og ikke liden Overtalelse at faae ham fra at sende Afbud og unddrage sig disse Herrers Høflighed. Aftenen kom, han blev høitideligt afhentet af nogle Herrer, men saae ud som en Forbryder, der føres bort for at udstaa sin Straf. Først langt ud paa Natten kom han hjem, ledsaget af endel Herrer, der omfavnede ham ved Afskeden og tiltalte ham med det fortrolige Du.

Han saae forresten ved sin Tilbagekomst hel kongelig ud, med et purpur Axelskjærf om Skulderen, hvorpaa var broderet meget skjønt med Guld en Slange, der bider sig selv i Halen; og ved Enden af Skjærfet hang et temmelig stort, forgyldt Emblem i Form af en Le; han var nemlig bleven Æresmedlem af Selskabet. Og nu fortalte han mig om alle Skaalerne, Talerne og Sangene, og hvorledes man, over en lav Sko, som man siger, havde drukket Dus med ham, og til Slutning afsunget en Sang til hans Ære, paa hvis Titelblad der stod: „Til Johan Ludvig Heiberg, den 26de Juli. P. B.“

Til Trods for den ringe Lyst han havde røbet til at deltage i denne Fest, saae han dog ved sin Hjemkomst meget oplivet ud og sagde, at det dog var godt, at han var gaaet derhen. Han var ganske rørt over al den Venlighed, der var viist ham. Det var noget ganske Nyt, han var ikke vant til slig Udmærkelse i sit Fædreland.

IV. 1852—53

En constitutionel Stat kan i og for sig være meget fortræffelig, men en Ulempe er det unegtelig, naar der i denne ideligt skiftes Ministre, thi neppe faaer den nye Minister nogenlunde sat sig ind i Forretningerne, før han afløses af en anden, og det hele Arbejde maa

begyndes forfra. Dette gjælder ganske særlig om en Ministers Forhold til et Theater. En Cultusminister vælges mindst af den Grund, om han har Kjendskab til eller Interesse for Theatret, og der er jo ogsaa vigtigere Ting at betænke ved Valget af en saadan, end Theatrets Skjæbne. Det har ogsaa været en ofte gjentagen Udtalelse af de nye Cultusministre, at de Intet kjendte til eller ingen Interesse havde for Theatret. For dettes Vedkommende beroer da Alt paa, om den nye Minister har Tillid til, Agtelse og Respect for den Directeurs Personlighed, der staaer i Spidsen for Nationaltheatret. Madvig havde en saadan Tillid til den Directeur, han selv havde valgt, saa det var vanskeligt at sætte nogen Intrigue igjennem mod Heiberg, saalænge Madvig var Minister. Dette vidste man, og man nærede intet Haab om, at de skjulte Planer mod Heiberg for Øieblikket vilde lykkes. Et stort Uheld for Heiberg var det derfor, at Madvig midt i forrige Saison af politiske Grunde var gaaet af som Cultusminister; thi Madvig, der i mange Aar havde kjendt Heiberg, maatte snart komme til at gjennemskue den Intrigue, som enkelte Skuespillere Dag for Dag bleve dristigere i at iværksætte. Under ham følte Skuespillerne nok, at deres Bestræbelser for selv at komme til Styret og fortrænge Heiberg ikke let lod sig iværksætte; de vare altsaa meget tilfredse med, at han ophørte med at være Minister for Theatret.

Hans Efterfølger blev P. G. Bang. Heller ikke under ham lod det imidlertid til, at Urostifternes Plan vilde faae Fremgang. Bang var en retskaffen, arbeidsom, men tør Mand, der ikke brød sig synderlig om Kunst eller havde nogen overdreven Respect for Kunstnerdeclamationer. Som sædvanligt tyede den til alle Tider misfornøiede Nielsen strax til den nye Minister og klagede over sin Stilling, med Ønsket om øieblikkelig Afsked. Bang havde, til Nielsens store Harm, ganske roligt hørt paa dennes Ønske og Beslutning og, idet han stirrede op over Brillerne, ligegyldigt kun sagt ved Slutningen af Nielsens med megen Svada holdte Tale: „Har De Deres Ansøgning med?“ Nielsen styrtede ud af Døren, idet han fortalte den Første den Bedste, han stødte paa, hvad der var hændt ham, med det Udraab: „Sikken en Tølper!“ — Hvergang Nogen henvendte sig til den nye Minister med Ønsker, fik de kun det correcte Svar: „De har jo en Directeur, til ham maa De holde Dem for at faae Deres Ønsker opfyldte.“ For saa vidt var dette Ministerskifte uden Virkning paa Heibergs Stilling, men Madvigs Autoritet til at støtte Heiberg havde Bang ikke.

Heiberg var et af de lykkelige Mennesker, der paa ethvert givet Punkt kunde gaa Ubehageligheder og Modgang imøde med et roligt Overblik over den øieblikkelige Situation, et Overblik, som de Fleste først kan tilkæmpe sig, naar Alt er gammelt og tilbagelagt. Han tog sig derfor alle disse Theatervrøvlerier let, og kunde med største Kold-

blodighed læse snart i det ene Blad og snart i det andet alle fordreiede og usandfærdige Beretninger, der kun vare hentede fra Sladderen bag Coullisserne og førte videre ud i Byen. I Hjemmet, som paa Theatret, lige overfor Enhver, var Heiberg under alt dette altid den Samme; men denne Ligevægt i Sindet, der var ham naturlig, pinte end mere, troer jeg, disse med deres eget Jeg altid beskjæftigede Modstandere. Hans gode Tone, hans Høflighed, hans livlige Lune, alt dette gjorde, at de ligesom ikke rigtig kunde faae fat i ham, men i den daglige Tjeneste bleve tvungne til at iagttage en lignende Form af god Tone lige overfor ham. Mig berørte alle disse Forhold, al denne Misfornøielse, som jeg ingen Grund saae til, høist smerteligt. Mit Sind var ligefrem oprevet over al den Uret, som Heiberg led, og mit forrige glade Humeur var tilintetgjort. Jeg forbausedes over al den Raahed, al den Pirrelighed, der daglig gav sig Luft mellem endel af Personalet indbyrdes, og som jeg idelig maatte gaa afveien for. Man har bestandig sagt om mig, at jeg i høi Grad kunde beherske mig. Saa meget er vist, at er der Noget i mit Liv, som jeg har følt en virkelig Stolthed over, da er det, at jeg i de 7 Aar, Heiberg var Theaterdirecteur, ikke har været i nogen personlig Strid med en eneste af Personalet; og man maa ikke tvivle paa, at der i disse Aar jo fandtes Anledning nok.

Man vil maaske undre sig over, naar jeg fortæller, hvad der gjorde mig Opholdet paa Theatret i hine Aar nogenlunde taaleligt. Det var ikke Publikums Gunst, ikke Udøvelsen af min Kunst, der jo paa mere end een Maade blev mig forbitret, nei, det var et stille, trofast Hjertes Hengivenhed, en skjøn, i al Enfoldighed mærkelig Personlighed; med andre Ord, det var min gamle Paaklæderske, Md. Grethe Gram. Naar jeg om Aftenen paa Theatret traadte ind i mit Paaklædningsværelse, modtaget, altid ens, stille, hjerteligt, af dette velsignede gamle Menneskes milde Øine, og hendes: „God Aften!“ lød mig imøde, ikke som en conventionel Hilsen, men i en Tone, hvori der laa en inderlig Hengivenhed, som om de vare udtalte af den kjærligste Moder, da følte jeg en Tryghed, en Hygge i dette lille Rum, som hun havde ordnet til mig, der virkede høist velgjørende paa mig og ofte bragte de oprørte Bølger i Sjælen til Ro.

Disse Paaklædnings- eller Pyntemadammer, som de sædvanligt kaldtes, vare som oftest Haandværkeres Koner, der sad i fattige Kaar, og som derfor benyttede Aftentimerne til at skaffe sig en lille Indtægt paa Theatret. Enhver Skuespillerinde havde en saadan til sin Hjælp, men ikke Alle havde den Lykke som jeg, at have en Grethe Gram. Jeg kunde fristes til at sammenligne hende med Alma i Paludan-Müllers „Adam Homo“; som denne, der ogsaa ender i den ringe Stilling som Pleierske paa et Hospital, stod hun alt dengang bestandig for mig.

I henved 7 Aar havde hun alt udført sit beskedne Arbeide, saa ofte jeg spillede. Der havde udviklet sig en Slags Fortrolighed imellem os, men aldrig et Øieblik havde hun misbrugt den Tillid, jeg viste hende, men altid iagttaget den jomfruelige Ydmyghed, der var uadskillelig fra hele hendes Natur. Hun var et af disse Væsner, der have — om jeg saa maa sige — de fineste Følehorn til at fornemme, naar man ønskede at tale, og naar man ønskede at tie. Hun havde, efter hvad Andre havde fortalt mig, der havde kjendt hende i hendes Ungdom, været en meget smuk Tjenestepige, der var afholdt af Alle. En af hendes sidste Conditioner havde været hos det ældre Kunstnerpar Liebe, der satte megen Pris paa hende.

Da Dr. Ryge havde mistet sin første Kone, boede han en Tid hos Liebes, hvor Grethe da var Stuepige. Ingen maatte komme i hans Værelse eller røre ved Noget, undtagen den altbetroede Grethe. Kun lige overfor hende blussede aldrig hans heftige Natur frem. Ved sin Fromhed, Orden, Stilhed og Paapassenhed var hun ogsaa bleven ham uundværlig.

En Aften, da hun og jeg vare komne rigtig ind i Samtale, kom ogsaa Ryge, der alt i flere Aar havde været død, paa Tale. Hun fortalte mig da med sin milde, bløde Stemme, og med en Jomfrues Blufærdighed, at Ryge, da hun var hos Liebe, en Dag havde sagt til hende: „Hør, Grethe! Ingen har nogensinde kunnet omgaaes mig som du, og Ingens Nærværelse har været saa behagelig og beroligende for mig som din. Vil du være min Kone, passe mit Hus og tage dig af mine Børn? Betænk dig paa Svaret i tre Dage.“ — „Jeg sov ikke den Nat,“ vedblev hun. Da de tre Dage vare gaaede, sagde han: „Naa Grethe, hvad Svar giver du mig?“ I høi Grad forlegen svarede hun: „Ak, Hr. Doctor, det vilde være Uret af mig at gaa ind herpaa. Jeg simple Pige skulde være Moder for Deres Børn? Hertil har jeg jo ikke Dannelse nok, og dette Forhold vilde aldrig føre til Lykke, hverken for Dem, Deres Børn eller mig; og jeg anseer det derfor som en Pligt, ikke at gaa ind paa en saadan Plan.“ — Og ved denne Beslutning blev hun. Ryge tog sig dette Afslag saa nær, at han inden faa Dage flyttede fra Liebes. „Det vilde jo have været Uret baade mod ham og hans Børn,“ fortsatte hun, „især da jeg jo ikke elskede ham.“ — „Troer De da ikke,“ spurgte jeg, „at De kunde kommet til at elske ham?“ — „Nei, Frue,“ svarede hun, idet Stemmen brast, „man elsker kun een Gang.“ — Og nu vedblev hun efter en Pause omtrent med følgende Ord: „Da jeg var meget ung, elskede jeg en ung Mand af min Stand og han mig, vi vare forlovede. En Dag kom en ung, mig ubekjendt Pige til mig og spurgte, om jeg var denne Mands Forlovede? Da jeg svarede Ja hertil, sagde hun: „De seer, i hvad Tilstand jeg er, og Deres Forlovede er Fader til det Barn, jeg snart skal føde; altsaa kan han ikke blive Deres Mand.“

Jeg svarede hende: „Nei, hvis det er sandt, da har De Ret, da har han kun Pligter mod Dem, og jeg maa opgive ham.“ Dagen efter kom min Forlovede til mig, ude af sig selv over denne Samtale, der var bleven ham berettet. Han udbød i Heftighed: „Aldrig forener jeg mig med hende! kun du skal blive min Kone.“ „Ak kjære Frue!“ vedblev hun, „hvilken Scene fulgte ikke herpaa! „Gjør din Pligt mod hende,“ sagde jeg til ham og forlod ham.“ Taarerne løb langsomt ned ad den Gamles Kinder. „Har De aldrig seet ham siden?“ spurgte jeg. „Jo, een Gang nogle Aar efter. Jeg kom gaaende ved Børsen og saae pludselig, at han kom hen imod mig længere nede i Gaden; og, ja,“ vedblev hun forlegen, „det er skrækkeligt at bære sig saaledes ad! jeg faldt om og blev af Folk baaren ned i en Kjælder. Da jeg vaagnede af min Besvimelse, var jeg glad ved ikke at see ham staa hos mig; jeg formoder, at han altsaa var gaet forbi, uden at have bemærket min Tilstand, der vilde have viist ham, hvorledes mit Hjerte endnu hang ved ham. Ti Aar efter kom min nuværende Mand, der er Murer, og begjærede mig. Jeg sagde ham strax, at elske ham kunde jeg ikke, jeg kunde Ingen elske mere; men ifald han vilde nøies med, at jeg blev ham en god og stræbsom Kone, da vilde jeg give ham mit Ja. Han gik ind herpaa og har altid været god imod mig, men det Bedste havde jeg dog mistet. Da jeg fik min Søn og derefter min lille Marie, da kom mit Sind først ret til Ro, nu havde jeg jo dem at elske. Vore Kaar vare smaa, men Gud har jo dog hjulpet os.“ — Nu forstod jeg først Grethe Grams Rørelse, naar hun stod i Coulissen og fulgte Elskerscenerne i Skuespillene, og ofte, naar jeg kom ud fra Scenen, kyssede min Haand med Taarer i Øinene. Ogsaa hun havde følt, maaske varmere, inderligere end mangan dannet Dame ude blandt Tilskuerinderne, hvad det vilde sige, at skulle opgive den første varme og dybe Følelse, der i Ungdommen griber en stakkels Pige, som da i det øvrige Liv maa leve af en bitter Erin-dring.

Dette om end kun blege Billede af min elskværdige Grethe Gram har jeg ikke kunnet modstaa at hensætte her ved Skildringen af den Tid, da hun især var mig til Trøst og Opmuntring.

Jeg havde i Grunden hele den for-gaaende Saison været lidende og syg; desuagtet havde jeg ideligt spillet, men en indvortes forfærdelig Smerte havde tidt og ofte plaget mig. Lægen sagde, at det skulde jeg ikke bryde mig om, det var kun Nerveusitet, — saa at der Intet blev gjort for at modarbeide den Sygdom, der var i Udvikling. Ofte laa jeg det Meste af Dagen i de største Smerter, især saasnart jeg havde nydt det Mindste, og kjørte da om Aftenen saagodtsom fastende, sammenbøiet, over paa Theatret for at udføre de mest anstrengende Roller. At dette ikke kunde holde i Længden, var kun altfor vist. I den Theatersaison, der nylig var begyndt, forværredes dette mit Ilde-

befindende og tog med hver Dag mere og mere Overhaand. Jeg sagde da til min Læge: „Nu skal jeg sige Dem Noget, enten De nu troer det eller ikke. Om ganske kort Tid bryder en eller anden stor Sygdom frem hos mig.“ Han rystede paa Hovedet og smilte.

Jeg spillede imidlertid ufortrødent, men i en Tilstand, som Ingen kan forestille sig — uagtet man altid forsikkrede, at der Intet var at see eller bemærke paa mit Spil, hvilket var mig selv ubegribeligt. Torsdagen den 12te October, altsaa omtrent en Maaned efter Saisonnens Begyndelse, steg mine Smerter og mit Ildebefindende i den Grad, at det ikke var mig muligt at staa opreist. Jeg lagde mig da i Sengen for ikke at forlade den i mange Maaneder.

Aftenen efter skulde „Kvindens Vaaben“ gives uden Abonnement. Hele Huset var alt udsolgt, og den Forlegenhed, hvori jeg satte Heiberg, var mig høist pinlig; thi jeg vidste, at naar jeg ikke kunde spille Dagen efter, maatte hele Forestillingen gaa ind, uden at en anden saa hurtig kunde træde istedet, der kunde blot nogenlunde fylde det hele Hus. Jeg haabede derfor endnu, at Natten kunde bringe Bedring; men næste Dag, efter en frugtesløs Kamp for at staa op, maatte jeg endelig Kl. 1 melde, at det var mig umuligt at spille. Bagefter hørte jeg, at de „Sammensvorne“ — saaledes havde man nu døbt Skuespillercoteriet — havde udbredt, at det var et Paafund af mig at melde mig syg, fordi jeg ikke ønskede at spille den Aften med Høedt. Senere maatte de dog nok erkjende, at de, idetmindste paa dette Punkt, havde gjort mig Uret. Slige Bagvaskelser troede Vedkommende i Grunden ikke selv; thi det var noksom bekjendt, at jeg i de mange Aar, jeg havde været ved Theatret, aldrig havde nedladt mig til slige Primadonnanykker, da alt Sligt var mig en Afsky; jeg led snarere af en altfor øm Samvittighed, der ofte gik ud over mit Helbred. — Her laa jeg nu i de forfærdeligste Lidelser og i den stærkeste Feber, thi min Sygdom bestod i en heftig Underlivsinfamation. Jeg sagde til Heiberg: „Hvorledes skal det dog gaa dig, naar jeg i længere Tid svingter?“ Han beroligede mig saa godt han kunde. Med hver Dag blev min Tilstand værre og værre, til Trods for alle de stærke Lægemidler, der nu endelig anvendtes derimod. Medens Heiberg saaledes i Hjemmet havde Sorg og Bekymring og neppe nogen Nat rigtig Søvn og Ro, blev denne Tid sandelig ikke gjort ham lettere paa Theatret af de Sammensvorne, hvorimod den Del af Personalet, der altid havde været ham oprigtig hengiven, viste en varm Medlidenhed lige overfor hans Angst og Uro over min Tilstand, og de have senere fortalt mig, hvor det rørte dem, naar han om Aftenen kom over paa Theatret, at see den ellers freidige Mand saa nedslaet.

Hr. Høedt, der længtes efter atter at fremtræde i en tragisk Rolle, der kunde gjøre en lignende Virkning som Hamlet, følte godt, at denne maatte søges i noget stærkt Markeret; og han udfandt da, at

af alle markerede Roller var nok omtrent „Richard den Tredie“ af Shakespeare den stærkeste. Hvilken Virkning kunde han ikke vente af denne pukkelryggede lille Djævel! Han havde derfor i Sommerens Løb forkortet og indrettet dette Stykke for sig og Scenen. Men da han uophørlig snakkede om Alt, havde man allerede længe hørt om, at „Richard den Tredie“ skulde opføres, og Mange spurgte Heiberg, hvornaar den første Opførelse skulde finde Sted — endnu førend Høedt havde indleveret Stykket —, saa at Heiberg altid svarede, at han ikke vidste, hvorfra Rygtet om dette Stykkes Opførelse kom, da han ikke havde tænkt derpaa. Naar nu de andre Skuespillere sagde til Høedt, der rask gik og uddelte Rollerne: „Ja, men veed du da, om Heiberg i det Hele taget vil opføre dette Stykke?“ — svarede han: „Det skal han nok blive nødt til. Naar Stykket er af Shakespeare, og jeg har bearbejdet det og vil spille Hovedrollen, saa kan han ikke modsætte sig dets Opførelse.“ See, det var nu heri, han tog feil. Heiberg sagde: „Saalænge jeg er Directeur, er det mig, der raader, og mine æsthetiske Principer. Er jeg ikke mere Directeur, da lad den, der kommer i mit Sted, sætte sine igjennem; men jeg har ikke Lyst til at lægge min æsthetiske Samvittighed i Hr. Høedts Haand.“ —

Endelig, efter at Saisonen var i fuld Gang, indleverede Høedt „Richard den Tredie“ med Anmodning om strax af faae det opført.

Heiberg gjorde nu Høedt den Ære, hvilket ingen Bestyrelse er pligtig til, at meddele ham skriftligt, i en motiveret Dom, Grundene hvorfør „Richard d. Tredie“ ikke „for det Første“ i denne Saison kunde komme til Opførelse. Heibergs Brev til Høedt lød i sin Helhed saaledes:

Fra Theaterdirecteuren.

Kjøbenhavn, d. 26de Novbr. 1852.

Under 5te f. M. har jeg modtaget et af Dem besørget Sammendrag af P. Wulffs Oversættelse af Shakespeares „Richard den Tredie“, til Brug for Scenen.

Hvad selve den berømte Tragedie angaaer, da er jeg ikke uden Betænkelighed ved at optage den i Repertoiret, og Grundene til min Betænkelighed vil jeg ikke undlade at meddele Dem.

Den sorte Colorit, som hviler over dette Stykke, er i stærk Modsigelse med den danske Nations Temperament og Character, som selv i det Alvorlige foretrækker lysere Billeder. Jo sandere det er, at et Nationaltheater bør betragtes som en æsthetisk Opdragelsesanstalt for Nationen, desto vigtigere er det, at man her, som i al Opdragelse, gaaer ud fra de naturligt givne Evner og Tilbøieligheder, og ikke forsøger paa at indpode noget Fremmed, som er ufordrageligt med de naturlige Sympathier. Jeg maa derfor befrygte, at naar „Richard“ bragtes paa Scenen, og først Nysgjerrighedens Fordringer vare til-

fredsstillede, vilde, seent eller tidligt, den Indvending mod Theaterbestyrelsen opstaa, at denne havde miskjendt Theatrets nationale Betydning, og hvad jeg endnu mere maa befrygte er, at jeg i det Tilfælde ikke i mine egne Tanker vilde kunne møde eller gjendrive Beskyldningen. At den omtalte Tragedie opføres i England, hvor den maaske er i Harmoni med den hypochondre engelske Charakter, er ikke noget Exempel for os, og ligesaa lidt, at den gives i Tydskland, der selv ingen egentlig dramatisk Literatur har, og derfor, naar det alligevel vil have et Theater, maa grunde det i Laan fra de fremmede Literaturer. Men i Danmark, hvor der er og kan være et Nationaltheater, fordi den uundgaaelige Betingelse for samme er tilstede i en national-dramatisk Literatur, er der Noget at tabe ved et uheldigt Valg af fremmede Værker. Hos os har den oehlenschlägerske Tragedie, til Trods for alle sine Mangler, forstaaet at træffe den nationale Tone og tiltale de nationale Stemninger, og jeg tvivler paa, at vi nu nogensinde kunne vænne os til at se Melpomenes Dolk forvandlet til en Slagterkniv.

En anden ikke mindre Hindring for at bringe Stykket paa Scenen er, at det er uforstaaeligt for et P u b l i k u m, uforstaaeligt saavel i Motiverne som i de blot ydre Forbindelser. Dette kommer deraf, at det hele Stykke kun er et Fragment, nemlig af den store Cyclus af Shakespeares engelsk-historiske Tragedier. Hvo som ikke iforveien har gjort sig bekendt med de 15 Akter af „Henrik den Sjette“, forstaaer ikke de 5 Akter af „Richard den Tredie“. Naar Richard i den allerførste Scene af Stykket optræder med den Erklæring, at han har „besluttet at være Nidding“, da er det allerede tvivlsomt nok, hvorvidt dette Træk er psykologisk muligt; men savnes endog alle de Præcedentia, gennem hvilke man skulde see ham gaa til et saadant Maal, bliver Sætningen parodisk. Selv det Punkt, hvorom den hele Tragedie dreier sig, er uforstaaeligt, fordi det historiske Fundament, nemlig Striden mellem de forskjellige Fyrstehuse, mellem den røde og hvide Rose, ikke kan forudsættes som bekendt for et dansk Publikum, ialtfald ikke i de her nødvendige Details. De talrige Personer i Stykket maa, da man ikke har seet dem i de foregaaende Tragedier, for en stor Del optræde som blege Skygger, hvis Conturer løbe i hinanden; og inden man endnu formaaer at skjelne den ene fra den anden, hører man, at de ere henrettede, og nærmere Bekjendtskab saaledes afbrudt. Er det forkasteligt — hvorom vel ingen smagfuld Dommer tvivler — at opføre enkelte Akter af et Stykke, Fragmenter, hvori Effekten koncentrerer sig, medens dens nødvendige Forbindelser mangle, da maa den samme Forkastelsesdom ramme et Stykke, der, uagtet det er i fem Akter, dog ikke er Andet end Catastrophen af en stor, omfangsrig Tragedie. I England, hvor Kundskab til Shakespeares Værker, eller ialfald Kundskab til den engelske Historie kan forudsættes efter en langt større Maalestok end hos os, er Forholdet et andet.

Der er kun eet Synspunkt, hvorfra Optagelsen af dette Stykke paa det danske Theater kan forsvares, og det er at betragte dets Opførelse som et dramaturgisk Experiment. Men selv dette Forsvar er neppe fyldestgørende;

thi Experimentere høre ikke hjemme paa et offentligt Theater, men kun i en privat Kreds af udvalgte Kjendere. Jeg vil imidlertid ikke nægte, at naar man ikke ganske vil opgive Indførelsen af ældre, berømte Værker — hvilket man vistnok ikke bør gøre — vil man i mange Tilfælde komme til at streife noget ind paa Experimentets Enemærker. Jeg vil af dette Hensyn, og desuden fordi De selv interesserer Dem for at fremstille Richard den Tredie, da heller ikke ubetinget bestemme, at Stykket ikke maa komme til Opførelse, men kun, at det ikke kan ske for det Første, da der er andre Arbejder, som først skulle sættes igang. Fornemmelig har Publikum Krav paa, at een eller om muligt to af Oehlenschlägers henlagte Tragedier fremføres for det, inden man byder det en saa tvivlsom Erstatning for det Savnede. Betænker jeg nu tillige den meget lange Tid og Forberedelse og de store Bekostninger, som „Richard den Tredie“ vil medtage, finder jeg det sandsynligt, at denne Tragedies Opførelse ialfald ikke kan finde Sted før i næste Saison.

Imidlertid vil der være nogle Forandringer at foretage i Deres Redaction af Oversættelsen. De vil finde dem angivne i Manuskriptet, fornemmelig i den femte Akt af Stykket.

Men dernæst maa jeg endnu foreslaa en anden Forandring, der, om den end ikke er absolut nødvendig, dog uden Tvivl er meget ønskelig. Min ovenanførte Bemærkning om de mange Personers altfor løse Charakteristik, hvorved det bliver vanskeligt at skjelne den ene fra den anden, finder blandt Andet Anvendelse paa Hastings, som dog Shakespeare har udhævet med nogle karakteristiske Træk, der saa meget mindre bør savnes, som Hastings er mellem dem, hvis Aander aabenbare sig i sidste Akt, hvilket bliver saa meget betydningsfuldere, som Personen iforveien har havt Betydning for Tilskuerne. Nogle af de Scener, som nu ere udeladte, for at undgaa Sceneforandring, maa, efter min Mening, bibeholdes, ialfald i Omarbejdelse, og dette vil kunne ske uden Sceneforandring, naar den Gade, som er foreskrevet i Begyndelsen af 3die Akt (i Manuskriptet) nærmere bestemmes som en Gade udenfor Tower. Herved kan Meget vindes, da Tower netop er det bekvemteste Midtpunkt for en Handling, som bevæger sig mellem Fængsel og Rettersted. Der maa da fortælles, at Rivers, Grey og Vaughan, som ere arresterede i Pomfret, ville blive førte til Tower for der at lide Døden; thi saaledes motiveres deres ellers umotiverede Optræden paa Londons Gader. Paa dette Sted kan man da ligeledes see Hastings gaa til Tower til Trods for Stanleys Raad, og, med Forbigaaelse af Scenen, hvori han dømmes til Døden, kan man fremstille den, hvori Dødsdommens Fuldbyrdelse meddeles Richard, samt dennes næsten komiske Retfærdiggjørelse for Lordmayoren. Skriverens Scene kan da ganske falde bort. Men derimod kan den Scene anbringes, hvor Dronning Elisabeth forgjæves søger at komme til sine Børn i Tower, og hendes smukke Slutningsreplik, hvori hun tiltaler Tower — en af de faa formildende Toner i den vilde Dissonans, som opfylder Stykket — behøver da ikke at udelades.

J. L. Heiberg.

Til Hr. Skuespiller H ø e d t.

Heiberg brugte sædvanligt Mai Maaned til udførligt at udarbejde et helt Repertoire for den kommende Saison, saavel af ældre som nyere Arbeider, nøie betænkende de forskjellige Digarter, der i Saisonens Løb skulde afløse hinanden, saa der kunde komme Variation i Rækken af Forestillingerne. Denne sin Ordning af hele Saisonen holdt han strengt fast ved, for at det Vakkende og Urolige i Virksomheden saavidt muligt kunde undgaaes. Denne Fremgangsmaade var tillige en stor Fordel for Skuespillerne, da de saaledes forud vidste, hvilke Roller de i Ferietidens halvtredie Maaned havde at indstudere, og naar omtrent disse vilde komme til Opførelse. Derfor holdt han fast ved sin engang tagne Bestemmelse, for at ingen Rolle skulde indstuderes forgjæves i Ferietiden; og derfor kunde han ikke kuldkaste hele sin Plan for at føie en enkelt Skuespiller i at opføre et Stykke, han slet ikke havde paatænkt at give. Til saadanne store Værkers Opførelse kræves mere omfattende Forberedelser, end de Fleste tænke. Først til Indstuderingen af de mange store Roller, dernæst til at forfærdige de mange Costumer, og fremfor Alt til at male de nye Dekorationer, hvoraf der altid kræves nogle i et større Arbeide. Til alt dette bliver der vanskelig Tid og Rum, medens Saisonen er i fuld Gang og der hver Aften skal spilles. Men fremfor Alt maa Directeuren have Tid til at betænke først, om han i det Hele taget ønsker at drage et saadant Arbeide frem. Bestemmer han sig nu hertil, da maa et saadant ældre Digtværk omhyggeligt gennemgaaes med Hensyn til Sproget og andet mere, saaledes som Heiberg havde gjort forud for Opførelsen af „Hamlet“, thi at Høedt alt paa egen Haand havde paataget sig dette Arbeide med „Richard den Tredie“, var, efter de Erfaringer Heiberg havde gjort ved hans Arrangement med „Hamlet“, ingen Betyggelse, man kunde slaa sig til Ro ved. Dernæst maa nøie betænkes, i hvilke Hænder de mange vanskelige Roller kunne betroes; heller ikke heri kan man stole paa Skuespillerens indbyrdes Kammeratskab; det er Directeuren, der til syvende og sidst bærer Ansvar, og dette Ansvar kan ikke uden videre en Anden paatage sig. Mislykkes et saadant stort og kostbart Arbeide, da gaa Alle afveien for Kritiken og skulle vel forstaa at kaste hele Skylden over paa Directeuren.

Ved denne Heibergs Vægning ved strax at opføre „Richard den Tredie“, var nu imidlertid Hundrede og Et ude, som man siger. Nu blev der holdt et stort Raad om, hvad der var at gjøre. Først sørgede man naturligvis for, at denne Sag kom tilstrækkeligt ud i Publikum. Overalt talte man om, at det utrolige var skeet, at Heiberg nægtede at opføre „Richard den Tredie“, uagtet Høedt ønskede det. De kjøbenhavnske Damer vare daanefærdige over dette uventede Slag. Man hørte saadanne Yttringer: „Tænk, at see den yndige Høedt spille en Rolle, hvor han skal være pukkelygget, og desuagtet uimodstaaelig

for Stykkets Kvinder! — At nægte at opføre et saadant Mesterværk! er det dog ikke oprørende;“ Slige Yttringer hørte man af Mange, for hvem samme Mesterværk var saa ubekjendt, at man gjerne kunde bildt dem ind, at det foregik i Maanen. Men at Richard den Tredie var pukkelrygget, det havde de nu ved al den Larm faaet at vide,

Ved denne Tid var P. G. Bang bleven afløst som Cultusminister af Simony, en venlig, human, stille Mand, der altid, saa lidt som Bang, havde fulgt eller interesseret sig for Theatret. Han blev derfor noget alarmeret, dels ved at høre de mange Skrig, dels ved at Høedt indfandt sig hos ham med en Klage over Heibergs utrolige Beslutning. I Samtalen med Ministeren havde han blandt Andet yttret: „— og saa uden videre at nægte et saadant Stykkes Opførelse, uden engang at gjøre mig den Ære at meddele mig sine Grunde, som dog var en billig Fordring fra min Side.“ Dette fandt ogsaa Simony for haardt. Samtidig med, at Høedt udtalte dette for Ministeren, indrykkede imidlertid Heiberg i „Berlingske Tidende“ den skrevne Motivering, han tidligere havde meddelt Hr. Høedt om Grundene, hvorfør han ikke nu kunde opføre „Richard den Tredie“, et Skridt, fremkaldt ved „den latterlige Alarm“, som Sagen havde afstedkommet i Pressen.* Ministeren læste nu til sin Forbauselse Sagens rette Sammenhæng i „Berlingske Tidende“, og man kan vel ikke undres over, at Tiltroen til Høedts Klager herved for en stor Del blev svækket, saa at han herefter ikke med nogen særlig Tillid lyttede til dennes Ord. Simony udtalte selv for Heiberg sin Forundring over denne Sag og sin Misbilligelse af Høedts Opførelse. Jeg blev derfor noget overrasket ved at høre af en gammel Veninde, der besøgte mig paa mit Sygeleie, at Ministeren dog vist maatte staa paa Høedts Side, da denne efter det Passerede havde gjort ham en Visit i hans Hjem. „Det er Usandhed,“ svarede jeg, „det har Ministeren ikke gjort.“ — „Jeg saa ham jo selv igaar hos Høedt!“ udbrød hun, „en Herre, hvem Høedt fulgte til Døren, gik igjennem Værelserne, og paa mit Spørgsmaal, hvem denne Herre var, svarede Høedt: den nye Cultusminister Simony.“ — „Det er alligevel ikke sandt,“ vedblev jeg. „Sig til Høedt, at De har fortalt mig dette, og at jeg har erklæret det for usandt, saa skal De se!“ — Ganske rigtigt; da hun gjorde, som jeg sagde, gik Høedt fra sin Fortælling.

Det var forresten en stor Tjeneste, Heiberg gjorde Høedt ved at

* Heiberg ledsagede sit Brev til Høedt med følgende Billet til Redacturen:

Hr. Redacteur!

Til den rette Bedømmelse af en Sag, hvorover visse Blade have gjort store Ophævelser, endskjendt den hører til de sædvanlige Censur-Expeditioner, som idelig forefalde ved Theatret, beder jeg Dem optage det officielle Aktstykke, som har foraarsaget hele den latterlige Alarm.

1ste December 1852.

Ærbødigst

J. L. Heiberg.

nægte ham „Richard den Tredie“'s Opførelse. Høedt kunde nemlig ikke spille denne Rolle i sin Helhed. De første grelle Scener, og i det Hele taget til Midten af Stykket, lod Rollen sig vel nøie med, hvad han kunde præstere. Men saasnart Richard hæver sig i høi tragisk Pathos, vilde Alle have følt en stor Mangel og Fattigdom ved Udførelsen. Saalænge Høedts Fremstilling kunde hvile i den rænkefulde, diaboliske Kulde, Sandselighed og Ondskab, vilde hans „Richard den Tredie“ maaske være bleven fulgt med Interesse, men saasnart denne Aand udfolder sine Vinger, der forvandler den sammenrullede Skikkelse af Heltestorhed og Kraft, manglede Høedt alle Naturbetingelser for at levendegjøre dette Billede: Stemmestyrke, Lidenskab, Pathos. Hvis kun den Første har sin Repræsentant i Skuespilleren, da bliver „Richard“ kun et vildt, modbydeligt Dyr, der ingen Berettigelse har til at være Hovedpersonen i en Tragedie; han bliver da kun en Theaterskurk, man med Væmmelse vil vende sig fra. Dette vidste Shakespeare ret vel, og derfor fik han begge Sider frem med lige Styrke. Men hertil forslaaer intet Studium. Goethe siger: „Das Studium ist nicht genügend ohne Einbildungskraft, und Studium und Einbildungskraft nicht hinreichend ohne N a t u r e l l. Alle körperlichen Mittel müssen dem Schauspieler zu Gebote stehen.“ At Høedt i Hemmelighed havde Følelsen af, at han med de Midler, der stode til hans Raadighed, let vilde kunne opvække Latter hos Tilskuerne istedetfor den høieste Grad af Forfærdelse, naar han som Richard, hvis Hest er dræbt under ham i Slaget, i Kampens vildeste Brændpunkt og i Afgjørelsens Moment styrter ind paa Scenen med sit dragne Sværd og i en Lidenskab og Angst, der grændser til Vanvid, udraaber de bekjendte Ord: „En Hest! en Hest! mit Kongerige for en Hest!“ — et Udraab, der fremtræder med en Styrke, som om han henvendte det til hele Jordkloden, — derom vidnede hans Udtalelser paa Tryk nogle Aar efter i et Raisonnement om, hvorledes dette Sted, dette Udraab hos Digteren bør forstaaes og udtales.

Han underretter os nemlig her om, at disse Ord ikke skulle udraabes i høieste Lidenskab, men at tvertimod Richard skal komme langsomt ind i dybe Tanker og i en stille, reflecterende Tone sige spørgende, som hen for sig selv: „En Hest? en Hest? mit Rige for en Hest?“ Alle Udraabstegn hos Forfatteren skulde saaledes forvandles til Spørgsmaalstegn. Ja, unægteligt vilde det convenere Hr. Høedts Talent og Begavelse, her at bytte disse Tegn om med hinanden.

Richard kommer ind midt under Slagets Tummel. Hans Sind er endnu betaget af de Myrdedes Aander, der, under hans Hvile i Teltet inden Slaget er begyndt, have en og hver raabt til ham under hans urolige Søvn: „Fortvivl og dø!“ Efter denne Vision vaagner han op i Forfærdelse, og for første Gang føler han Samvittighedens Bid

i sit Bryst. Og da han nu faaer Bud paa Bud om Fjendens Fremrykning, da er det, at denne Djævel, der har frasagt sig Gud og vil være sig selv nok, bliver større og større i Retning af det Sataniske, og Ordene fare nu som Landsespidsen fra hans Mund; han udbryder, idet han styrter ud i Slaget :

„Vel tusind Hjerter svulme i min Barm,
Frem, frem med Bannerne, styrt ind mod Fjenden!
Lad nu vort gamle Seiersord: Sanct Georg
Besjæle os med Flammedragers Rasen!
Afsted! Paa vore Hjelme hviler Seiren.“

Han og Alle ile ud i Slaget, og han sees ikke igjen, førend han, kommende fra dets rasende Kamp, farer ind, raabende: „En Hest! en Hest! mit Kongerige for en Hest!“ — Det er denne Gjenkomst, Høedt troer at kunne affinde sig med ved Ro og Reflexion i Udtrykket! Men sæt, at han virkelig kunde have faaet de Uvidende bildt ind, at denne Tone var tilstrækkelig, da han første Gang udbryder i disse Ord; hvorledes vilde han da komme ud af det, naar Ordene et Øieblik efter gjentages? Da nemlig Catesby nu styrter ind paa Scenen med de Ord: „Bort, Herre, bort! Jeg skaffer Jer en Hest!“ svarer Richard:

„Træl, jeg har sat mit Liv paa denne Terning,
Det sidste Kast jeg end forsøge vil;
Jeg troer, der er sex Richmonder i Marken,
Fem i hans Sted jeg har alt Døden sendt —
En Hest! en Hest! mit Rige for en Hest!“

(styrter ud i Slaget.)

Kunne disse Ord, i Forbindelse med den hele Replik, ogsaa her udtales med indadventd Reflexion? Behøver man at kjende mere end dette Raisonnement for at berolige sig over at være gaaet glip af Hr. Høedts Fremstilling af „Richard den Tredie“?

Der er kun een rigtig Maade at udtale disse Ord paa, og den er stik imod al Reflexion, thi i den høieste Pathos vidste Shakespeare godt, at Raisonnementet, Besindigheden ikke hører hjemme, og derfor maa Ordene første Gang raabes i Raseri og en frygtelig Angst, uden at den Rasende selv veed, hvad der ligger i Ordene, og dette Raseri vedbliver under den korte Replik, der følger efter, indtil de samme Ord anden Gang farer fra Læberne, inden han paany styrter ud i Slaget. At ville trevle disse Ord op er karakteristisk for det Standpunkt, hvorpaa Hr. Høedt stod som stor tragisk Skuespiller.

Det var en Uforsigtighed, et Uheld for Høedt, at han gav dette sit splinternye Syn paa den berømte Replik hos Shakespeare tilbedste for Alle, thi saa uvidende, saa lidt bekjendte med Shakespeares Vær-

ker vare dog ikke de literaire Mænd i Landet, at jo det hele Høedt'ske Raisonnement blev til Latter. Heiberg forenede sin Latter med de Andres og yttrede: „Fra idag bør Hr. Høedt have en Hest i sit Vaaben!“

Altsaa: Heiberg vilde ikke for Øieblikket opføre „Richard den Tredie“; men Høedt vidste at hævne sig; thi vilde Heiberg ikke lade ham spille Richard den Tredie, da vilde han til Gjengæld intet Nyt spille, af hvad Heiberg ønskede, — og den svage Wiehe fulgte hans Exempel.

Fra dette Øieblik fik Pressens Angreb paa Heiberg ny Fart; snart bebreidede man ham, at han ikke opførte klassiske Værker, og snart, at han burde indsee, at disse vare forældede. I September klagede man over, at Holberg ikke gaves ofte nok; i November klagede man over, at man fik for mange Holbergere. Saa var det en „Skjændighed“, at Oehlschläger ikke blev opført, og paa samme Tid rasede man over, at Heiberg ikke vilde opgive „Palnatoke“ for „Richard den Tredie“. Saa vilde man have Operaer, saa fik man for mange Operaer. Saa vilde man have unge Talenter frem, saa klagede man over, at for mange unge Talenter fik Lov at forsøge deres Kræfter. Saa vilde man have en kraftig Mand i Spidsen for Theatret, der kunde sætte sin Villie igjennem lige overfor de gjenstridige Skuespillere, saa udtaltes atter — med „Fædrelandet“ i Spidsen —, at Skuespillerne kun skulde gjøre Oprør mod deres Directeur „og modsætte sig hans Villie; thi hos Bladet skulde de finde Medhold og Støtte.“ Og Skuespillerne lode sig ikke dette sige to Gange, men gjorde al den Modstand og Fortræd, der stod i deres Magt. Idelige Sygeanmeldelser indløb, hvilke Alle vidste vare usande og som standsede saa godt som alle de Forestillinger, Heiberg havde bestemt og stolet paa. Ja, nogle Skuespillere forsøgte paa at betale andre for at kuldkastrere Forestillingerne.

En Skuespiller, paa hvis Ord jeg troer, fortalte mig, at en Aften, da „Hamlet“ skulde opføres, havde en af Theatrets mest intrigante Skuespillere, der ikke spillede i „Hamlet“ og altsaa ingen Magt havde til selv at kaste Forestillingen overende, sagt til ham, der spillede i Stykket, og som netop havde klaget over at være i Forlegenhed for Penge: „Jeg giver den, der vil forhindre Forestillingen, 15 Rdl.“ — „Men hvilken honnet Mand,“ svarede den anden, „vilde modtage Penge paa den Betingelse?“

Allerede i forrige Saison havde Heiberg anmodet M. Wiehe om at overtage Correggios Rolle i Oehlschlägers Tragedie af samme Navn, og tillige anmodet Høedt om at spille Julio Romano. Wiehe trak bestandig Svaret herpaa i Langdrag, thi ved Høedts idelige Drillerier over lyrisk Følelse var han formelig bleven angst for slige følsomme, lyriske Roller, uagtet han netop heri havde en Styrke, der

aldrig forfeilede sin Virkning paa nogen Tilskuer. Da Heiberg endelig tabte Taalmodigheden over intet Svar at faae af Wiehe, og en Aften udbad sig dette, udbrød denne, — der altid, naar han manglede Ord til at forsvare sin Mening, blev trodsig og hidsig — i en uartig Tone: „Nei, jeg spiller den ikke, fordi jeg vil ikke spille den.“ — Heiberg, der endnu bestandig havde Godhed for Wiehe, blev ligefrem bedrøvet over denne hans Tone og sagde, at han ikke havde forskyldt en saadan Opførsel af ham, hvem han bestandig havde viist Godhed, og til hvis Ønsker han, hvor det var muligt, havde taget ethvert Hensyn.

Endnu et Forsøg paa at omstemme Wiehe i denne Sag gjorde Heiberg, idet han henvendte sig til Høedt, om han ikke vilde tale Wiehe tilrette, og lige overfor Heiberg mente ogsaa Høedt, at det kun var et øieblikkeligt Lune. Men Wiehe vedblev som eneste Grund til Afslaget at gjentage: „jeg vil ikke,“ og den af Bladene daglig for Despot udskjældte Directeur maatte tie og finde sig i en saadan Modstand for ikke endmere at give Stof til den Opposition, der kom til Orde imod ham i Pressen.*

Som jeg tidligere har fortalt, var det en Ynk at bemærke de ofte tilbagevendende Anfald af Anger og Fortrydelse hos Wiehe over alt det, som de Sammensvorne fik ham ind i, stik imod hans Natur. Et saadant Anfald maa han have faaet, da han i denne Sag sendte Heiberg følgende Brev:

„Hr. Etatsraad!

Maa det være mig tilladt at henvende nogle faa Ord til Dem i et personligt Anliggende. — Høedt har samvittighedsfuldt udført det Hverv, Etatsraaden havde bedt ham om at overtage, men jeg har ikke havt Ro til at svare i disse Dage.

Det smerter mig, at Etatsraaden staaer i den Formening, at jeg ikke har bedt mig fritaget for den omtalte Rolle, da jeg har havt den Tro, at det først var efter Etatsraadens rene Afslag paa mine gjentagne indstændige Bønner, at jeg — med Bedrøvelse — greb til det sidste Middel. At dette Middel var ulovligt, at jeg følgelig har fuldkommen Uret lige overfor Directeuren, det veed jeg, og det yttrede jeg allerede gjentagne Gange under den Samtale, jeg havde med Directeuren.

Det er derfor heller ikke om denne Sag, jeg ønsker at tale. Derimod er der en Yttring af Etatsraaden, der gør mig personlig ondt, og det er den, at De ikke har forskyldt en saadan Opførsel af mig. Thi for at Etatsraaden skal kunne bruge dette Udtryk, maa den Anskuelse staa bagved, at Grunden til min Opførsel skulde være at søge i eller staa i Berørelse med Deres Forhold til mig, at jeg skulde

* Da Heiberg ikke længer var Directeur, spillede Hr. Wiehe Correggio uden Indvending. Johanne Luise Heiberg: Erindringer. II.

have en anden Hensigt end at blive Rollen kvit, en Hensigt imod Dem, og i saa Tilfælde er det mig, der maa sige: en saadan Anskuelse har jeg ikke forskyldt af Dem. Selv om De er saa vred paa mig, at De slet ikke bryder Dem om at vide dette, vil jeg dog for min egen Skyld udtale det for Dem, at Intet i lang Tid har gjort mig saa ondt som denne Modstand, og hvad der end skeer, saa ville mine personlige gode Følelser imod Dem, Hr. Etatsraad, ikke forandres.

Jeg slutter med det Haab, at Etatsraadens Vrede ikke vil vare altfor længe, og med det Ønske, at jeg maatte faae Leilighed til at gjenoprette, hvad jeg ved denne Leilighed har nedbrudt.

Den 29de Oktober 1852.

Ærbødigst

M. R. Wiehe.

Uagtet dette Tegn, som det syntes, paa en Anger over Wiehes Opførsel lige overfor Heiberg, gik det ikke bedre med Heibergs Plan at opføre Shakespeares „Julius Cæsar“, som han i lang Tid med megen Omhu havde forberedt. Wiehe vilde ikke spille heri, Høedt vilde ikke spille heri, paa samme Tid som de begge dristigt udbredte Klager i Publikum over, at de ikke i virkelige Digterværker fik Leilighed til større Opgaver i deres Kunst, og disse Klager blev troet af Alle, fordi Heiberg ikke offentligt vilde stille dem blot og bevise det Ugrundede heri.

Alle disse indre Stridigheder gjorde, at den offentlige Modstand følte dobbelt i denne Tid, da jeg laa dødssyg og ofte med Ængstelse ventede Heiberg om Aftenen hjem fra Theatret af Frygt for at høre Beretninger, der paa een Gang vilde smerte og ængste mig. Det forekom mig som noget usædvanligt Ondt af dem i Personalet, der nu engang havde stillet sig i Opposition mod Heiberg, at de ikke under saadanne Omstændigheder, hvor de vidste, at han gik i Angst og Sorg, bøiede af fra yderligere at fortrædige ham; — ogsaa at Pressen — atter med „Fædrelandet“ i Spidsen, for ikke at tale om „Dagbladet“, der nu var kommet til — fortsatte paa denne Tid at gjøre Alt, hvad der stod i dens Magt, for at ophidse Alle imod ham. Dog, det er Intet at taale Fornærmelser af Folk, der ere os ligegyldige; og derfor stod det hverken i Høedts, Nielsens eller Phisters Magt at bedrøve mig. Men Wiehe! dette Menneske, som jeg havde baaret frem for Publikum med en Interesse, en Godhed, som om han havde været en af mine Nærmeste, som jeg havde levet mit lykkeligste Kunstnerliv med, som tidligere saa ofte havde yttret, ikke alene til mig men til Alle, som vilde høre derpaa, at han kun formaade at løftes i Kunsten ved min Side, at „naar jeg ikke spillede i et Stykke, forekom ham Alt dødt og tomt!“ Han, der saa ofte havde udtalt sin store Hengivenhed, ikke alene for mig men ogsaa

for Heiberg, denne stille, beskedne Wiehe, der havde været elsket af Alle, — om ham hørte jeg nu i den ene Beretning efter den anden, at han ikke var til at komme nær. Som et uartigt, hidsigt Barn vrængede han ad Alle og vilde ikke taale, at Nogen henvendte et Ord til ham; ja, dette gik saa vidt, at, da en Dag en af hans Kammerater havde yttret, at Veiret var raat, han i Heftighed vendte sig imod ham og sagde: „Reis ad H. til! Hvad kommer det mig ved.“ Michael Wiehe saaledes! ak, naar jeg paa mit smertefulde Leie hørte Heibergs Meddelelser om alt Sligt, da vidste jeg ikke, hvilke Smerter der vare størst, de legemlige eller de sjælelige.

Vi vare alt naaede ind i November Maaned, og bestandig laa jeg mellem Liv og Død og under Lidelser, der ikke lade sig beskrive; men hvad der ligesaa lidt lader sig beskrive, var den Deltagelse, der blev viist mig. Utrolig mange, kjendte og ukjendte Mennesker, kom daglig for at høre til mit Befindende. Folk af alle Stænder, fra de Laveste til de Høieste, sendte deres Bud for at faae Underretning. Taarerne kom mig i Øinene, naar jeg hørte, at mine gamle Venner, deriblandt min faderlige Ven, Geheimeraad Collin, selv gik den lange Vei til Søkvæsthuset for ved Døren personlig at faae nøiagtig Underretning. Min Læge sagde ofte: „Jeg kommer saa sildigt, thi Folk standse min Vogn paa Gaden for at høre til Deres Befindende.“ — Og nu dette forunderlige Menneske, denne Michael Wiehe! medens han i Tykt og Tyndt fulgte Hædt og det Nielsen'ske Hus, medens han var med at fortrædige Heiberg og gennem ham mig, og paa Theatret optraadte som en Fjende imod os, listede han sig i Skumringen op ad Husets Bagtrappe for at beroliges med Hensyn til min Tilstand. En sildig Aften kom min Pige hen til min Seng, og jeg saae paa hendes Øine, at hun havde grædt. „Hvad feiler dig?“ spurgte jeg, „du har grædt.“ — „Ak,“ svarede hun, „Hr. Wiehe var derude ved Kjøkkendøren, og da han hørte, hvor daarligt det var med Fruen, brast han i Graad, den Stakkel. Det er saa rørende at see en Mand græde, og saa maatte jeg græde med.“

Jeg tænkte: „Ja, dette var Wiehe selv. Hvad de Andre have lavet ham til, er hans Sjæl fremmed.“

Michael Wiehe var som en Lotusplante, der i Fred og Ro burde havt Lov til at svømme i de stille Vande. At tvinge en Natur som hans ind i en uværdig, lidenskabelig Intrigue var at rykke ham op med Rode, var at — ja rent ud sagt — at dræbe ham. Han var, inden disse ham modsatte Naturer dryssede deres Gift over hans hele Væsen, en stille, i Inderlighed fordybet Kunstner. Den ideale Kunstverden var hans rette Hjem. I dette Rige kunde han trives, men ikke i et lidenskabeligt Coteries hule Pathos. Hans Natur var i al Beskedenhed at virke til det fælles Maal, ikke i Hovmod og Indbildskhed at træde frem som Styrrer, som Reformator med con-

fuse Maal for Øie. Ved at drages ind i alt dette, var han helt kommen ud af sin Ligevægt, og var paa Grund af al den Usikkerhed og Uklarhed der sled i ham ved Tvivlen om, hvorvidt alt det, man fik ham til, virkelig var Ret, bleven et egensindigt, hovmodigt Menneske, der handlede mod sin egen ædlere Natur.

— „Hovmod! denne Synd, der styrtede Englene, og som af alle Synder lettest fanger de Dødelige, der staa Englene nærmest.“ —

Den 22de November var det min Fødselsdag. Sygdommen havde i de foregaaende 14 Dage antaget en mildere Charakter, Smerterne vare mindre, Feberen i Aftagende, og allerede gik Rygtet, at Faren var ovre. Paa denne Dag vare mine Venner og Veninder og Alle, der stode i Forhold til mig, ja mange i Publikum, som jeg ikke havde Anelse om vare til, udtømmelige i at vise mig deres Deltagelse. Lige fra den tidligste Morgenstund modtog jeg paa Sengen Gaver, Blomster, Breve, Vers, det ene mere kjærligt end det andet. Jeg var rørt og tænkte: „Herregud, er der virkelig saa Mange, der holde af mig?“ — Naturligvis vil jeg ikke plage Nogen med at læse alt dette; kun et Brev fra min gamle Ven Collin vil jeg her meddele:

Kjæreste Hanne!

Næsten i hvert Brev, jeg faaer fra Ingeborg, som nu i 6 Uger har været hos Jonne — der hver Dag venter sin Nedkomst — spørger hun: „Hvorledes er det med Fru Heiberg?“ — I det Brev, jeg fik idag, hedder det: „Har Fader seet noget til Fru Heiberg? Jeg drømte forleden Nat, at jeg gik og passede hende; det har jeg tænkt saa meget paa, at jeg saa gjerne vilde have gjort, dersom jeg havde været i Kjøbenhavn; jeg husker nok, hvor kjærligt hun passede Louise og mig, da vi vare syge i Ems.“ —

Jeg skriver til hende idag, og ønskede, at jeg kunde have sendt hende en Hilsen fra Dig. God Bedring, søde Hanne, og Lykke til den 22de Novbr.!

20de Novbr. 1852.

Din trofaste Ven

Collin.

Heiberg og alle mine Nærmeste vare naturligvis glade over, at Lægen mente, at al Fare var overstaaet, — da Sygdommen atter pludselig antog en voldsom Charakter. Vor gamle Ven og forrige Huslæge, O. Bang, der omsider var blevet tilkaldt, anvendte nu Kure af den forfærdeligste Art, som jeg ikke vil plage Nogen med at udmale og mig selv med at mindes paany; disse gjorde mig saa mat og afkræftet, at jeg laa hen i en Døs, der for mine Nærmeste mere lignede Død end Liv.

Min kjære Grethe var helt utrøstelig over min Sygdom og bad Heiberg saa inderligt om at maatte pleie mig. Hun kom da til min

Glæde, men da jeg i nogen Tid saae, hvorledes min Tilstand angreb hende, hvorledes hun om Natten sov ligesaa lidt som jeg, hvor bleg og udmattet den fine Skikkelse Dag for Dag blev, da overtalte jeg hende til at opgive min Pleie. Men naar Heiberg om Aftenen kom over paa Theatret, stod altid Grethe Gram paa Trappen og ventede for at høre, hvorledes det gik mig, og naar hun ingen Trøst fik, forlod hun ham atter med et dybt Suk.

Saadanne Prøvelsens Tider, som jeg her i Smerte gennemgik, ere gode for os Mennesker; vi vende os med hele vor Sjæl til Ham, den Almægtige, der har Liv og Død i sin Haand; vi rykke ham med Et saa nær, saa nær! Vi føle, at der kan ligge den usigeligste Kjærlighed i Modgangen og Prøvelsen. Det synger i os:

„Stilla, o stilla, somna från storm och snö!
 Ensliga lilla, nu är det tid att dö,
 Kallt är kring dal och sjö:
 Stilla, o stilla.“

Saaledes laa jeg endnu hen et Par Uger; men disse Uger ere mig uforglemmelige paa Grund af det indre Liv, jeg førte. I min stille Tanke sagde jeg til mig selv: „Dette er Døden“, og jeg var henrykt ved Tanken herom. En salig, ubeskrivelig Følelse greb mig. Jeg glædede mig til at skulle forlade denne Jord, dens Uretfærdighed og alt det Onde, der faaer Lov at trives paa den. Der var ingen Vrede, ingen Bitterhed i mit Sind, der var kun Glæde og Taknemmelighed mod Gud, som jeg haabede i Naade vilde anamme min stakkels Sjæl. Heri bestod min Salighedstilstand, at jeg havde en mærkelig Vished om, at mine Synder vare mig forladte, og at jeg vilde blive optaget i Guds Børns Samfund for endelig at komme til Ro. Jeg var, saa at sige, aldeles ikke mere hernede, men svævede i Haabet om et høiere Livs Renhed og Glæde; jeg følte, at Fjerene paa Sjælens Vinger vare ligesom begyndte at voxte ud.

Mine Tanker dvælede vel ved Heibergs Sorg, naar jeg gik bort, men saa tænkte jeg: Han har sin Digtkunst, sine mange videnskabelige Interesser, er saa sjælsstærk, at han nok vil forvinde Tabet, naar nogen Tid er gaaet. Og hvad min Kunst angaaer, da har jeg jo vel alt faaet ud heraf, hvad mine Evner formaa; er det da ikke lykkeligt at gaa bort itide? Saaledes laa jeg i stille Betragtninger, lykkelig, salig som ingensinde. Der var ingen Feberphantasi i alt dette, thi under hele denne smertelige Sygdom var mit Hoved aldeles frit; — men min Sjæl var alt et godt Stykke paa Veien til mit egentlige Hjem.

Som jeg nu en sildig Eftermiddag laa saaledes, stille og glad, kom Heiberg ind til mig og satte sig hos mig ved Sengen. Jeg

tænkte: Mon mit Øie alt er sløvt? mig synes, at Heiberg er helt forandret af Udseende. Da brast han paa een Gang i den heftigste Graad, kastede sig over mig og udbrød: „Nei, nei, du maa ikke forlade mig! Jeg kan ikke undvære dig! Du maa blive hos mig; jeg vil gjøre Alt for at behage dig hele mit øvrige Liv; ethvert Ønske du har, skal jeg opfylde, hvis det staaer i min Magt!“ — og han kysede mine Hænder, løftede det matte Hoved fra Pudene og trykkede det til sit Bryst, medens hans Taarer vædede mine Kinder, idet han vedblev: „O, forlad mig ikke, bliv hos mig!“ —

Jeg blev ganske forfærdet, men dog usigelig rørt over at see ham i en saadan Tilstand; men Alt, hvad mine Kræfter tillod mig at svare, var: „O, Heiberg, jeg er saa usigelig mat, jeg har ikke Kræfter til at svare dig; men fat dig, Gud kan jo endnu have Medlidenhed med os.“ Lægen havde i denne Eftermiddag sagt ham, at han maatte være forberedt paa min Død, der snart vilde indtræde.

Da Heiberg havde forladt mig for at begive sig over paa Theatret til al den Modstand, han der var underkastet, tænkte jeg: Nei, hvor skammeligt det dog er af dig at ligge her og sværme for den Tanke at gaa bort, medens din stakkels Ven er ude af sig selv af Frygt derfor. Nuvel da, hvis du vil, Herre, — bad jeg — saa lad mig da endnu i nogen Tid blive hernede og atter tage Livets Kamp op! skjønt — nu var jeg saa forberedt. Mon jeg nogensinde senere vil blive det i den Grad? — og see, Herren besluttede, at jeg endnu i nogen Tid skulde blive hernede, thi han havde endnu et Arbeide for mig at udføre, hvorom jeg ingen Anelse havde, da jeg troede, at min Nærværelse her var overflødig; et Arbeide for tre elskelige, unge, forladte Børn, som han vilde sende mig over Havet, for at jeg skulde være en Moder for dem.

Dag for Dag, Time for Time vendte Livet efter hin Dag tilbage. Men lang var Reconvalescenstiden, thi der var saa Meget, der skulde læges og heles i det stakkels Legeme. Hvad vor trofaste Ven Martensen og hans elskelige Hustru vare for Heiberg i denne Sorgens Tid, kan kun den fatte, der i lignende Tilfælde har modtaget trofaste Venners kjærlige Bistand! Martensen kom ofte i stille Aftentimer og talte beroligende til Heiberg og hans bekymrede Moder.

Det er en forunderlig Følelse at vende tilbage til Livet, naar man alt var paa Veien til at forlade det. Det er, som naar man seer et Landskab indhyllet i Taager, og disse da pludselig løfte sig, saa der lidt efter lidt viser sig for En saa den ene Gjenstand og saa den anden, tydelige og klare. Meget i Livet, som man før kun formaaede at see trist og sørgeligt, seer man nu i et helt andet Lys, idet nu det gjenvundne Livs Solstraaler kastes derover, og man udbryder: „Ja, vist er Livet skjønt!“

Al den Kjærlighed og Godhed, jeg paa dette Punkt af mit Liv

var Gjenstand for, kunde ikke andet end røre mig og gjøre, at det tilbagevendende Liv opfyldte mig med Glæde. „Gud være lovet,“ sagde Heibergs Moder til mig, „at du nu atter bliver rask, thi det var ikke til at udholde at see paa Ludvigs Sorg.“ At slige Ord maatte glæde mig, kan vel Enhver forstaa!

Mange Tegn paa mine Venners inderlige Hengivenhed ere mig uforglemmelige. Jeg vil kun nævne to Venskabsyttringer, som jeg altid i Ydmyghed vil være stolt og taknemmelig for.

Det var en gammel Skik i Biskop Mynsters Hus, at hans Fødselsdag blev feiret, idet hans hele, store Familie samledes, medens saa godt som Ingen udenfor Familien blev indbudt. I de senere Aar, da vor elskelige Ven Præsten Paulli var bleven Mynsters Svigersøn, holdtes denne aarlige Fest for Mynster i hans Hus. Mynster havde i de senere Aar udtrykkelig udbedet sig, at Heiberg og jeg maatte være blandt de faa Indbudne, og vi havde alt i flere Aar været tilstede ved denne Fest. Da den 7de November atter kom, — paa min Sygdoms Høidepunkt — og Paulli, som sædvanligt, et Par Dage iforveien gik til Mynster for at indbyde ham til Festen, sagde Mynster: „Nei, min kjære Paulli, denne Fest falder bort iaar. Vi ville ingen Glædesfest holde, naar vor Veninde ligger for Døden.“ Denne Beretning af Paulli gjorde et stærkt Indtryk paa mig; at en Mand, hvem jeg i saa høi Grad saae op til med Beundring og Ærbødighed, havde et saa inderligt Sindelag for mig, fyldte mig med Glæde og Stolthed.

Et andet Tegn var, at Hall, da han besøgte mig i min Reconvalescenstid, fortalte, at paa den farligste Tid af min Sygdom sad han og Madvig en Dag i Rigsdagen, da En kom og berettede, at jeg neppe kunde leve til Aften. Madvig reiste sig da og sagde stærkt bevæget: „Hvor forfærdeligt; her sidde vi og skjændes, medens hun ligger og dør! Jeg bliver her ikke et Øieblik længer!“ — Og han gik.

Jeg kunde ikke uden Taarer høre disse Kjærligheds- og Venskabsyttringer af saadanne Venner. Hvor trofast har dog ikke Madvig, denne udmærkede ædle Ven, været imod mig i de mange Aar indtil denne Dag idag, da jeg sidder her i min Ensomhed og nedskriver disse Linier; hvor har ikke hans Venskab smigret og rørt mig, og hvor ofte har jeg i Stilhed takket ham herfor i mit Hjerte! —

Saasnart det rygtedes sidst i Februar, at jeg var kommet saa meget til Kræfter, at der kunde tænkes paa, at jeg atter skulde optræde paa Scenen, strømmede Begjæringer ind til Theatret om Billetter til denne Aften. Jeg gjemmer endnu af denne Mængde flere Hundrede, der vare skrevne i en eiendommelig Form, med Bøn til Heiberg om, ikke at afslaa Begjæringen. Igjennem disse gjorde jeg første Gang Bekjendtskab med Folk, der, som de skrev, med usvæk-

ket Interesse havde fulgt mig paa min lange Theaterbane, lige fra min første Optræden som Trine Rar, og af den Grund lagde Heiberg paa Hjerte, ikke at glemme dem, for at de kunde være mellem de Første, der hilste paa mig ved min Gjenoptræden paa Scenen.

Det var meget vanskeligt for mig, paa Grund af Forholdene, at vælge, hvilket Stykke jeg vilde optræde i, thi her var meget at betænke. En af mine store, betydelige Roller kunde der ikke være Tale om, naar man har været saa syg og indespærret henved fem Maaneder. Hvad der imidlertid fremfor Alt laa mig paa Hjerte, var, at der i Stykket ikke maatte være mindste Hentydning, mindste Replik, der kunde minde om de daværende Forhold ved Theatret, og fremkalde nogen Demonstration for mig mod Andre, thi Fred! Fred var af Alt det jeg mest ønskede og trængte til. Men saa utroligt det kan synes, var det umuligt mellem de ældre Stykker at finde en Rolle, hvor ikke et eller andet Sted, en eller anden Replik kunde gribes af Publikum, naar dette havde Lyst dertil. Ogsaa vilde jeg nødig komme ene ind i den første Scene, og derved ligesom opfordre til en Modtagelse, der let kunde blive mere tumultarisk end jeg ønskede, og derved irritere det Parti ved Theatret, der var imod os. Alt dette være Undskyldningen for, at Valget faldt paa en lille uskyldig Vaudeville, hvormed jeg nogle Aar iforveien havde forøget mit Synderegister i mine ensomme, sildige Aftentimer, og som hed „En Sommeraften“. I denne lille, ubetydelige Vaudeville fandt jeg de Betingelser, jeg ønskede til min første Optræden. Rollen var ikke stor, der var i ingen Replik nogen Hentydning til min lange Fraværelse, og jeg behøvede ikke heri at indtræde ene, thi Therese — saaledes hed det lille Pigebarn, jeg her skulde fremstille, — saaes, idet Tæppet løftedes for Stykket, i Klynge med andre unge Piger, dansende om et stort Træ. Denne Begyndelse behagede mig, da den aldeles tilintetgjorde al Hentydning til Svaghed og Sygdom. Det har altid været mig en Afsky, fra Scenen at blande det Private ind i Kunsten, thi hvad tilintetgjør mere den Illusion, man fremfor Alt eftertragter!

Onsdagen den 30te Marts 1853 blev bestemt til min første Optræden. Fra den tidlige Morgenstund strømmede paa denne Dag Blomster, Lykønskninger, Vers og smaa Gaver ind i mit Hjem. Da jeg om Aftenen kom over paa Theatret, blev jeg ved min Indtrædelse i Foyeren modtaget af en meget smuk firstemmig Sang, udført af Sangerne ved Operaen. Mit Paaklædningsværelse saae ud som et lille Feetempel, overtrukket fra Øverst til Nederst med bleg-rødt og hvidt Flor, ordnet af Theatrets samtlige Damer. Rundt om stod Potteplanter, med de deiligste Roser, Violer, Lilliekonvaller. Smaa Sedler paa Prosa og Vers vare heftede paa Blomsterne, deriblandt et Vers fra H. C. Andersen. Michael Wiehe havde ogsaa

taget Mod til sig og handlet egenmægtig paa denne Aften, idet han i mit Paaklædningsværelse selv bragte mig en smuk Buket, hvorved var heftet en lille Seddel, hvorpaa der stod: „Til min elskede Kunstsøster.“ — Wiehe havde Rolle i „En Sommeraften“.

Forinden Forestillingens Begyndelse kom en Deputation til Heiberg i Directionsværelset og udbad sig Tilladelse til at overrække Controlleurerne ved Indgangene en Sang til Omdeling til Alle i Theatret, og som det hele Publikum da vilde afsynge til min Ære. Heiberg nægtede denne Tilladelse, idet han takkede paa mine Vegne for Hensigten. Han sagde til disse Herrer: „Sligt er endnu aldrig skeet i Theatret, undtagen for kongelige Personer, og det kunde derfor vække Anstød hos Mange, hvis det skete for en Skuespillerinde.“ — Da de vedbleve med Ønsket, bad han dem indstændigt, ogsaa fra mig, at opgive denne Plan. De forlode ham, og han antog, at de havde opgivet denne Demonstration.

Saasnat Tæppet rullede op for „En Sommeraften“ og Publikum havde faaet Øie paa mig mellem de dansende unge Piger, udbrød en Storm af Applaus og en Blomsterregn, som jeg aldrig har seet Mage til. Jeg vedblev at danse med de Andre; under Dansen opsamledes Buketterne af Tjenere og lagdes alle paa de Havebænke, der stode paa begge Sider af Scenen. Denne Blomsterpragt under de grønne Træer tog sig saa deilig ud, at Synet heraf blev mig uforglemmeligt.

Hvad der imidlertid vakte stor Opsigt, var, at den ædle Enkedronning Caroline Amalie, der ikke havde viist sig i Theatret siden hendes Gemals Død, paa denne Aften sad i Kredsen af Kongefamilien og var den Første, der kastede en deilig Buket ned til mig. Hun havde, som sagt, ikke ladet sig see i Theatret, efter at hun var bleven Enke; hun kom denne ene Aften, kastende Enkesløret, og aldrig siden. Noget, som man vil forstaa har rørt mig. Hun sad der, den skjønne, gode Dannekvinde, i hvid Dragt og i sin kongelige Værdighed. Dybt skønnede jeg i al Ærbødighed og Taknemmelighed paa denne Opmærksomhed imod mig.

At Publikum under hele Stykkets Udførelse var livligt og anerkjendende, laa jo i den hele Stemning. Al Kritik var denne Aften lagt paa Hylden. Alle gav sig hen til Indtrykket som glade Børn.

Da Tæppet rullede ned for det korte Stykke, fornyedes Jubelen, og en Fremkaldelse fulgte nu, der blev heftigere og heftigere, da jeg ikke strax efterkom den. Endelig gik Tæppet atter op, og jeg traadte frem. Det forunderlige, uventede Syn, som nu mødte mit Øie, kan jeg aldrig glemme. Under Jubelen af de mange Stemmer saae det for mine Øine ud, som om der ude i det mørke Rum fløi utallige hvide Duer paa Kryds og Tværs i Salen. Det var de mange hvide Blade, Sangen, som det var blevet nægtet at omdele, der nu

blev kastet ud fra alle Loger og opfanget af Publikum. Et Exemplar blev kastet op paa Scenen til mig. Orchestret begyndte paa Melodien til Sømandens Sang af „En Søndag paa Amager“, og hele Publikum sang nu nedenstaaende Sang:

Rul op! rul op du Tæppe, som
 Os skinsyg skjuler hende,
 Der staaer i Templets Helligdom
 Som Ypperste-Præstinde,
 Og venlig til vort Jubel-Chor
 Vil nu sit Øre bøie,
 Vil fatte Længslen i vort Ord
 Og Glæden i vort Øie.

O nei! Du aner ikke, hvor
 Vi savnede Dig saare —
 Thi syg Du var — det Sorgens Ord
 Har kostet mangen Taare;
 Og dog de tunge Dage, som
 Med bange Frygt os smerted',
 For Folket blev et Vidne om,
 Hvor dyrebar Du er det.

Velkommen da til Musers Hjem!
 Velkommen til din Throne!
 Af hver Buket det dufter frem,
 Og klinger i hver Tone;
 Ja, Sangen fra begeistret Bryst,
 Du vil den ei førstøde,
 Den jubler jo med salig Lyst
 Vor Glæde Dig imøde.

Ja, visselig var det et forunderligt Øieblik at staa der og høre de mange Stemmers fuldtonende Sang, og det paa en af de Melodier, der vare undfangne af mig selv i mine natlige Drømmerier! Visselig blev jeg rørt og taknemmelig over al den Godhed imod mig; — og naar jeg derfor nu har fortalt alt dette, da er det ikke alene af Kunstnerforfængelighed, men fordi jeg synes, at man bør vide, i hvilken Grad al denne Godhed har ligget gjemt i et taknemmeligt Sind i de mange Aar. Jeg trængte i hint Tidspunkt til Kjærlighed, og at denne udtaltes med en saadan Varme, ikke alene af Publikum, men af mine Kunstbrødre og -søstre, var som en herlig Gjenklang fra bedre Dage.

Kort førend denne Aften havde det været godt at mærke, at Luf-

ten for mig var i den Grad ophedet, at man paa hin Aften kunde vente sig, hvad det skulde være. Jeg havde engang været Genstand for en Hylding udenfor Theatret efter Opførelsen af „Dina“, en lignende vilde jeg nødig atter fremkalde. Men hvorledes undgaa dette? thi allerede flere Dage forinden min Opræden gik det Rygte, at de, der ingen Plads havde kunnet faae inde i Skuespilhuset, vilde efter Forestillingen ledsage mig hjem paa lignende Maade som hin Aften. For nu ikke at kjøre ud af Theaterporten, hvor Alle strax vilde kjende mig, havde Heiberg og jeg aftalt med min Broder, Skuespiller Pætges, at han skulde følge mig over til en Vogn, der ventede os i Lille Kongensgade. Heiberg turde ikke selv følge mig af Frygt for at blive kjendt. Planen lykkedes fortræffeligt, og vel var det, at den itide var lagt, thi saasomt Forestillingen var forbi, var Folk strømmet ud paa Torvet, hen til den Theaterport, hvorfra Theatervognen pleiede at komme. Kongens Nytorv var mylrende fuldt af Mennesker, hvis idelige Hurraraab og „Fru Heiberg leve!“ lød op til mig, medens jeg klædte mig om. Da Tilskuerpladsen nu var bleven tom, gik min Broder og jeg ubemærket gjennem Parquettet ud paa Torvet, over til Vognen i Lille Kongensgade. Og glade vare Heiberg og hans Moder, da jeg efter alt dette sad i god Behold ved Thebordet i vor Bolig paa Søkvæsthuset, hvor vi i Ro talte om denne Aftens Begivenheder.

Min Broder gik strax tilbage til Theatret for at see, om Mængden endnu stod og ventede paa min Vogn. Ganske rigtigt. Alt i det Fjerne hørte han ideligt mit Navn udraabes. Da Tumulten ingen Ende vilde tage, besluttede han at underrette Mængden om, at jeg ikke længer befandt mig paa Theatret, men allerede var hjemme. Han aabnede nu Theaterporten og raabte: „Fru Heiberg er ikke længer her, men hjemme.“ — „Det er ikke sandt!“ lød det fra flere Stemmer. Da traadte han længer ud mellem Mængden og sagde: „Er her Nogen, som kjender mig?“ En Herre svarede: „Ja, vi kjende Dem godt, Hr. Pætges.“ — „Nuvel,“ vedblev min Broder, „jeg forsikkrer Dem paa min Ære, hun er ikke her; jeg kommer fra at have fulgt hende til sit Hjem.“ — „Godt, vi troer Dem,“ sagde den samme Herre, men vendte sig nu om til Mængden og raabte med høj Røst: „Altsaa, mine Herrer, ud til Søkvæsthuset!“ —

Med Et, som vi i vort Hjem sad og passiarede, hørte vi et rungende Hurra og „Fru Heiberg leve!“ Jeg sprang op, idet jeg sagde: „Gud, der ere de!“ — „Vær ganske rolig,“ sagde Heiberg, „de ere udenfor Porten, og kjender jeg den gamle Portner ret, kommer ikke En ind i Gaarden.“ Vor Bolig laa nemlig inde bag en stor Gaard, omgivet af Haver. I nogen Tid var Alt stille, men derpaa fulgte atter Hurraraab og: „Fru Heiberg leve!“ —

Vi havde en livlig, opvakt Kokkepige, der ved Tummelen strax

var ilet ned til Porten; nogen Tid efter kom hun op til os og fortalte meget dramatisk, hvad der var foregaaet. „Alle ere nu borte,“ sagde hun, „men Herskabet skulde have været dernede, det var meget morsomt. Ved det første Hurraraab aabnede den gamle, døde Portner sit Vindue og sagde: „Maa jeg spørge, hvad er dette for en Kommers? Troer I, her er en Kro, saa tage I feil.“ Da raabte en Stemme: „Luk op! vi ville blot bringe Fru Heiberg et Hurra, luk op!“ Portneren, der aldeles ikke var inde i Aftenens Begivenhed, havde kun hørt, at han skulde lukke op, han blev nu rent desperat og skreg: „Lukke op? nei, min Sjæl om jeg gjør! Her boer ordentlige Folk, der ikke har noget at gjøre med slige Kommersbrødre,“ smækkede Vinduet i, og det sidste Hurraraab lød nu udenfor den lukkede Port.“ — Saaledes staaer altid det Komiske som en lille Nisse ved Siden af enhver Begivenhed.

Endelig kunde vi komme til Ro. Jeg var uhyre træt; og da Heiberg sagde mig „God Nat!“ udbrød han den ene Gang efter den anden: „Hvor er jeg dog taknemmelig over atter at have dig rask og glad.“ — Jeg sov hurtigt ind, efter at have takket Ham, der har vor Skjæbne i sin Haand, og fra hvem alt Godt kommer.

Dagen efter kom to af Frederik den Syvendes Kavallerer og bragte mig en Hilsen fra Kongen, tilligemed en deilig Buket Blomster, i hvis Top der hvilte en udmærket skjøn Brosche af Brillanter, i Form af en Muslingskal.

Nogle Dage efter, den 5te April, blev jeg indbudt af Balletmester Bournonville til en Formiddagsfest paa Balletskolen i Anledning af min Helbredelse. Her blev jeg modtaget af følgende Sang, som Jfr. Egense (senere Fru Liebe) foredrog:

BALLETPERSONALETS HILSEN

til

FRU J. L. HEIBERG,

den 5te April 1853.

Mel.: Maritonas Sang.

Velkommen i sin Hal dig byder
Den Yngste af de Søstre ni.
Thi Kjærlighed og Poesi
Igjennem Dansens Tone lyder;
See Vaarens Blomst udfolder sig
Med Sundhedsglød paa dine Kinder!
En Krands af venlige Kjærminder
∴ I Rythmers Leg vi flette Dig. ∴

Blandt Alfere lyse Regioner,
 I Laurens Ly, din Vugge stod,
 Og gjerne rører sig din Fod
 Alt til de velbekjendte Toner.
 Musiken Dig paa Armen bar,
 Nu kan Du selv en Lyra stemme,
 Men dog Du aldrig vil forglemme
 :: Den Melodi, Du danset har. ::

Saa mangt et Billed for vort Øie
 Fremtryller Du ved Ordets Magt,
 Og i dit stumme Spil er lagt
 En Toneverden fra det Høie;
 Men hvor Du end os fører hen,
 Blandt Nordens Is, til Sydens Dale,
 Dit Ord er Sang, din Dans er Tale,
 :: Geniet følger Dig som Ven. ::

En Guddom skjærmer dine Dage
 Paa Kunstens lunefulde Vei
 Og strøer den med Forglemmigei,
 Naar glad og stolt Du seer tilbage.
 Dog bliv hos os en liden Stund
 Og lyt til Alfechorets Stemme;
 „At Du vor Musa ei vil glemme“,
 :: Vi gjerne høre af din Mund. ::

Bournonville havde tillige komponeret en lille Dans til den Musik, hvorefter jeg første Gang, som lille Pige, havde udført en Solo for Publikum. — Ogsaa her rakte man mig Blomster og et smukt broderet Fodtæppe, forfærdiget af Danserinden Fru Kellermann og den ældste af Figurantinderne. Vi bleve efter dette Alle en Tid sammen, idet vort tidligere Venskabsforhold end mere fæstnedes for Fremtiden.

Efter Saisonens Slutning droge vi glade ud til Taarbæk og boede paa den saakaldte „Skrænt“, med den henrivende Udsigt over Sundet. Vor Glæde blev dog snart forbitret ved at den gruelige Sygdom Cholera for første Gang besøgte Kjøbenhavn. Forfærdelse havde grebet Alle, og man gik fra Morgen til Aften i Angst for sine Kjære. Da Choleraen varede ind i August Maaned, hvor Logeauctionen pleier at holdes, maatte denne udsættes, thi hvem havde i dette Øieblik Sands for Andet end den skrækkelige Landeplage. Af denne Grund begyndte den følgende Saison først d. 18de September istedet for den 1ste.

Saasnart Choleraen offentlig var erklæret for udbrudt, holdtes streng Quarantaine. Alle ankomne Skibe maatte ligge paa Rheden nogle Uger, førend Mandskabet fik Lov at komme iland. Til de af andre Sygdomme angrebne Sømænd blev indrettet et Hospital i Søkvæsthusets øverste Etage. Søkvæsthuset tilhørte Søetaten, men havde ikke i mange Aar været benyttet til Hospital.

Saasnart vi paa Landet hørte, at de stakkels syge Sømænd, hvoraf der alt var indkvarteret ikke saa faa paa Søkvæsthuset, hele Dagen sad triste med Næsen paa Ruden, indespærrede som vingskudte Fugle, stirrende med et Suk ned i vor Have, gav Heiberg strax Lov til, at Haven maatte afbenyttes af de Syge, et Tilbud, der af disse blev modtaget med Jubel. Os var det en stor Glæde at høre, hvorledes de, der vare raske nok hertil, daglig legede, spøjte og sang i vor lille Have.

Da Choleraen endelig ophørte og Quarantainen var hævet, flyttede vi atter ind til Staden.

Som jeg en Maanedstid efter, en skjøn, solbeskinnet Formiddag sidst i September, sad paa vor Havetrappe, faldt et stærkt Sollys paa Træværket af Trappen, og til min Forundring opdagede jeg, at et Digt var sirligt skrevet herpaa med Blyant, og jeg læste Følgende:

Da nylig jeg flakked' paa Søen,
Omtumlet ved Bølgenes Bryst,
Hvor længtes jeg efter Øen,
Hvor Bøgen den vifter fra Kyst,
Og Sjølund, der kneiste fra Voven
Saa yndig, et Paradis lig; —
Jeg skimtede Huset ved Skoven,
Som skjuler, min Elskede, Dig.

Men Hjemmet det kjære var øde,
Og Glæden var draget af By,
I Staden der rasede Døden
Og bød de Forsagte at fly.
Da ramte et Uheld forbandet,
I Hov'det jeg fik Havari,
Jeg ønskede mig atter paa Vandet,
For Kvæsthus og Cholera fri.

Men nu, jeg dvæler blandt Blommer,
Da hæver sig atter mit Mod,
Efter Regnen jo Solskin kommer,
Jeg føler, Gud Herren er god!
De yndige Blomster mig minder
Om Moder og Barndommen kjær
Og end blomstre Julius Kinder,
Og hvad vil jeg Daare vel mer.

Og han som med Sangen fortryller,
 Med Skrifterne, vittig og lærd,
 Og hende, som Danmark hylder,
 De herlige dvæled' tidt her.
 Og derfor elsker jeg Haven,
 En Oase i pestlumre Stad,
 Dens Minde mig følger til Graven,
 I Danmark og borte derfra.

Matros
 S. W. R.
 1853.

V. 1853—54.

I April Maaned havde der atter været Ministerskifte: Simony var som Cultusminister bleven afløst af Anders Sandøe Ørsted. Hvis man maatte sige, at P. Bang og Simony ikke tidligere havde givet sig af med Theaterinteresser, da gjaldt dette i en endnu højere Grad om Ørsted. Saavidt jeg veed, havde han i mange Aar ikke havt sine Ben indenfor Theatrets Mure.

En Dag stormer Nielsen ind til Ørsted og udbreder sig med hele sin klangfulde Røst og sin glimrende Svada med de sædvanlige Klager over Tilsidesættelse, som han beviser med utallige Exempler. Enhver, som personligt har kjendt Anders Sandøe Ørsted og tillige Skuespiller Nielsen, kan vist ikke tilbageholde et Smil ved Tanken om at see disse to Personligheder stillede lige overfor hinanden. Kan man tænke sig en større Contrast end den sanddru, i det daglige Samkvem med Fremmede halvt undseelige og lidt keitede Ørsted staa lige overfor den routinerede, pragtfulde, deklamerende og gestikulerende store Skuespiller? Hvad vilde jeg ikke have givet for at have staaet ubemærket i en Krog og nydt dette Skuespil! Den rene, uskyldige Ørsted stod som himmelfalden over alle de sorte og uårte Nederdrægtigheder, som han her for første Gang hørte om den Heiberg, han alt havde kjendt som Dreng og støttet som Yngling, og med hvem han i Tidernes Løb saa ofte havde været sammen hos sin gamle Veninde, Fru Gyllembourg, uden at ane, at denne Johan Ludvig kunde være et saadant Udskud. Og da Nielsens Tale nu paa sædvanlig Viis endte med Begjæring om øieblikkelig Afsked, da blev den godmodige Ørsted helt ilde ved det paa Mandens Vegne og sagde: „Betænk dog, hvad De gjør! Det er en egen Sag for en Mand at opgive sin Virksomhed; — hvormed vil De da herefter udfylde Deres Tid?“ — Ved dette Spørgsmaal reiste Nielsen sig i sin fulde Høide og svarede: „Min Tid? naturligvis med det, der alt i mange Aar har udfyldt min Tilværelse langt mere end Alverdens

Roller, med mine historiske Studier!“ Nu blev det Sidste værre end det Første for den stakkels Ørsted, og han vidste ikke, hvad han skulde svare ham herpaa; men den Tanke foer gjennem hans Hoved, at han vistnok burde have kjendt den Omstændighed, at Nielsen dyrkede Historien. Dette satte ham i stor Forlegenhed, men han fik dog en vis Respekt for denne Skuespiller, der ved Siden af sit egentlige Kald dyrkede Historien. Ørsted søgte nu paa sin humane, godhjertede Maade at berolige det oprørte Gemyt, og de skiltes paa den mest venskabelige Maade fra hinanden med gjensidig Agtelse.

Saaledes lød Ørsteds Referat af denne Scene, som han Ord til andet meddelte Heiberg. „Jeg kommer til Dem,“ — sagde han — „for saa hurtigt som muligt at blive orienteret i denne kildne Sag. Dette Besøg,“ — vedblev han ganske naivt — „satte mig paa mere end een Maade i stor Forlegenhed. Jeg er slet ikke inde i Theaterforholdene, men saa meget kunde jeg da see, at denne Nielsen er et meget lidenskabeligt Menneske, der nok ikke saa lige veier, hvad han siger. Men sig mig, hvad det er for historiske Studier og Værker, han talte om? Hvis Historie har han skrevet?“ — „Saavidt jeg veed,“ svarede Heiberg med temmelig slet dulgt Ironi, „har han ikke givet sig af med at skildre andre Perioder af Historien end den kgl. danske Skydebanes.“ Ørsted drog lettet sin Aande, idet han smilende sagde: „Naa, saaledes! det glæder mig, thi jeg skammede mig virkelig over min Uvidenhed lige overfor hans Virksomhed i Literaturen, som jeg, efter hans Udtalelser, troede var af en hel anden Betydning.“

Da Ørsted erfarede, at det ikke var første, men tyvende Gang, at Nielsen søgte sin Afsked, beroligede han sig og gik lettet bort.

En af Nielsens Klager til Ørsted var, at hans og hans Kones Kræfter ikke benyttedes tilstrækkeligt, en Tale, som Nielsen udbredte overalt. I den forløbne Saison havde Heiberg paany ladet opføre „Macbeth“, hvori Nielsen og hans Kone havde Hovedrollerne, „Hakon Jarl“, hvori det Samme var Tilfældet, „Dronning Margrethe“, ligeledes, „Pak“, af Overskouen, og „Slottet i Poitou“, hvori de ogsaa begge havde Hovedrollerne. Men man maa ikke tro, at der et Øieblik vistes Paaskjønnelse heraf, tvertimod, naar dette gjordes gjældende, klagede man over det anstrengende Arbeide, som Directeuren tillod sig at overlæsse dem med.

Uagtet Heibergs Anstrengelser for at opføre „Hamlet“, idet han idelig og idelig satte det paa Repertoiret, havde det ikke været ham muligt i den forløbne Saison at faae Stykket frem oftere end to Gange; saa meldte den Ene og saa den anden af de S sammensvorne sig upasselig; men især var Hr. Høedt hjemstøgt af stor Svagelighed. Naar „Hamlet“ var annonceret, gik det formelig efter Tour, for at forhindre dets Opførelse. Naar nu Folk i Publikum spurgte, hvorfor „Hamlet“ ikke blev opført, da svarede den forfulgte Høedt: „Det maa De

spørge vor vise Directeur om; det lader ikke til, at han har Brug for mit Talent.“

Jeg forstaaer godt, hvor vanskeligt det er for de Uindviede at begribe denne Modstand. Men Planen var, saalænge Heiberg var Directeur, at forhindre enhver Forestilling, der havde nogen Interesse og som kunde skaffe Theatret nogen Indtægt, i Haab om, at Ministeren tilsidst vilde formaa Heiberg til at trække sig tilbage fra Stillingen. Dette var jo ikke saa galt anlagt, men saalænge en Mand som Ørsted var Cultusminister og utilgængelig for al Bagvaskelse, hvad var der da Andet at gjøre end at vente paa bedre Tider? Dette undsaae man sig ikke ved høit at udtale mellem Coulisserne for Enhver, som vilde høre derpaa.

Hvorvidt disse Mennesker gik for at modarbeide Theatrets Interesser, og hvor meget de lode sig lede af deres private, personlige Stemning, derpaa vil jeg fortælle et lille komisk Exempel.

I Slutningen af forrige Saison blev en lille Vaudeville indleveret anonymt til Theatret, hvis Titel var: „Karens Kjæreste“. Heiberg fandt vel, at den var noget svag i Anlægget, men der var noget saa kvikt i Sangene, baade hvad Texten og Musiken angik, at han ikke vilde støde den unge, ubekjendte Forfatter bort. Han antog altsaa Stykket til Opførelse.

En Aften silde, da jeg ensom sad og sang ved Claveret, medens Heiberg ovenpaa passede sine tause Stjerner, kom han ned til mig og sagde: „Kunde det ikke mere dig at spille og syng disse nye Sange af en Vaudeville, der er antaget, og som hedder „Karens Kjæreste“?“ Jeg modtog dem, og da jeg først havde spillet og sunget dem, kunde jeg ikke høre op, førend jeg omtrent kunde dem udenad. Troen paa, at jeg var Forfatterinde til „En Søndag paa Amager“ og „Abekatten“, havde i den sidste Tid udbredt sig mere og mere paa Theatret, og man gik stadig paa Jagt efter at faae Vished herom. Nysgjerrighed er en ugratiøs Egenskab hos Damer og en meget ordinær Egenskab hos Herrer. Naar jeg mærker, at en Herre lider af denne hæslige Syge, da synes mig, at jeg kjender en hel Række af ikke gode Egenskaber, der er denne Feils Følgesvende. Den Lykke, mine to Stykker gjorde hos Publikum, var til ikke ringe Ærgrelse for Flere. — Claveerprøverne paa „Karens Kjæreste“ vare begyndte; jeg spillede ikke heri; derimod havde Høedt Hovedrollen. En Formiddag kom han ned paa Scenen fra en af Claveerprøverne, endnu opfyldt af de smukke Melodier, og repeterede disse for endel af os, der stode i en Klynge i en af Coulisserne. Da det var en af de første Claveerprøver paa Stykket, kunde han endnu ikke Sangene correct, men gjorde endel Smaafeil i dem. Da jeg hørte dette, tænkte jeg i et Øiebliks Overgivenhed: Nu skal jeg narre dem Allesammen og føre dem paa Vildspor om det, de brænder af Nysgjerrighed efter at erfare,

nemlig hvem Forfatteren til denne Vaudeville er. Jeg gav mig nu til at rette Hr. Høedt i de Smaafeil, han begik i Sangene, idet jeg sang dem helt og holdent, baade med Text og Musik, for den lyttende Klynge. Men neppe kunde jeg tilbageholde min Latter ved at see Høedt og de Andre kaste stjaalne, betydningsfulde Blikke til hinanden, som tydeligt sagde: „Haa, haa! Stykket er altsaa af hende, ellers vilde hun jo ikke kunne kjende alle Sangene udenad.“ Og inden faa Dage hørte man overalt, at en ny Vaudeville af Forfatteren til „En Søndag paa Amager“ kunde med det Første ventes opført.

En af Skuespillerne, som havde staaet i Klyngen hin Dag — jeg vil kalde ham Hr. X. — og som i en kort Tid havde sluttet sig til de Misfornøiede af Vrede paa Heiberg over en Rollebesætning i et andet Stykke, der var imod hans Ønske, tænkte: Nu kan jeg hævne mig paa Directeuren! her har jeg Midlet. — Og han, i Forening med et Par unge Studenter, aftalte nu at pibe det lille, uskyldige Stykke ud ved den første Opførelse. Som tænkt, saa gjort. Stykket blev udpebet. Han havde ikke været forsigtig, thi Alle udpegede ham som Ophavsmanden til Udpibningen. Men i Sligt forstod Heiberg ingen Spøg. Han meddelte Ministeren dette Brud paa den Skuespillerne paahvilende Forpligtelse ikke at blande sig i nogen offentlig Meningsyttring paa Theatret, og Ministeren var enig med ham i at tage Sagen alvorligt. Heiberg skrev da til Hr. X., at da Alle udpegede ham som den, der havde besørget Udpibningen af „Karens Kjæreste“ og selv deltaget i den, hvilket er stik imod Skuespillerreglementet, maatte han, for sin egen Skyld, fralægge sig denne Beskyldning ved en Erklæring, som inden en bestemt Time maatte afgives, da han i modsat Fald ikke kunde blive i Theatrets Tjeneste.

Tiltrods for Alt, hvad de hittede paa at sige om Heiberg, vidste de dog, at han var Mand for at holde sit Ord. Til den bestemte Tid kom altsaa Hr. X.'s Erklæring, hvori al Deltagelse i Pibningen benægtedes. Samme Aften indrykkede Heiberg i „Den Berlingske Tidende“, at det glædede ham at kunne meddele Publikum, at de Rygter, der i disse Dage havde været udbredte om Hr. X., vare usande, hvilket nedenstaaende Erklæring fra denne bevidnede.

See, saaledes hang det sammen med Udpibningen af „Karens Kjæreste“. Jeg beder Forfatteren hundrede Gange om Forladelse for min kaade Spøg, der mindst af Alt havde til Hensigt at skade ham eller hans Arbeide, som jeg i ensomme Timer havde havt Glæde af.*

Er det nu ikke karakteristisk, at naar undtages den Indflydelse, som de enkelte misfornøiede Mænd udøvede paa deres Koner, ingen af Theatrets Damer nogensinde, hverken i Fortiden eller under de

* Senere har Forfatteren navngivet sig. Stykket er af Copist Overby, og jeg har altid følt Trang til at meddele ham, hvorledes jeg i al Uskyldighed har været Aarsag til hans Stykkes uheldige Skjæbne.

nuværende Theaterspektakler, havde været med i nogen Theater-intrigue; en Lyde, man dog ellers tillægger Damerne. Men Erfaringen viser, at den største Fare for Skuespillerne er efterhaanden at blive forvandlede fra Mænd til daarlige Kvinder, der lide af Misundelse og føre Sladder. Det gaaer i et saadant offentligt Hus som i et privat: et eneste nyt Medlem i Kredsen kan tilveiebringe et Om-slag i Alles Forhold til hverandre. For at man nu ikke i det Store skal miskjende de Personligheder, som paa hin Tid udgjorde det kgl. Theaters Personale, saa beder jeg erindre, at de Mange, der med deres Overbevisning ikke vilde eller kunde slutte sig til den Modstand mod Heiberg, der lod til at være det lille Coteries Livsopgave, paa mange Maader viste Heiberg og mig et Venskab, en Hengivenhed, som vi bevarede i trofast Erindring. Alle disse berørtes ikke mindre end vi over al den Coulisseladder, som gennem Kaffehuse og Conditiorier førtes ud i Publikum.

Det daglige Samliv paa Prøverne var endnu holdt indenfor Velanstændighedens Grænser. Det Niensenske Hus yttrede sin Unaade ved til dagligt Brug at være i høj Grad fornemt, ordknapt, tilbageholdent; Hr. Høedt med sin „Drabant“, et Navn, hvormed en Del havde døbt den stakkels forblindede Wiehe, indtog en Holdning som de fint Dannede; og saaledes iagttog ogsaa de endnu til dagligt Brug en sømmelig Tone. Høedt saae man daglig omgivet af en Klynge af Theatrets Ubetydeligheder, Alle lyttende til hans æsthetiske Theorier og beundrende hans Veltalenhed, som den ordknappe Wiehe, der altid sluttede sig til Klyngen, gav sit Bifald til, idet han af og til sagde: „Ja, det forstaaer sig!“ — Denne uafadelige Sigen Ja til Alt, hvad en Anden falder paa at yttre, syntes Mange var et rørende Venskabs-tegn fra Wiehes Side.

I Klyngen stod af og til Phister, ogsaa tilsyneladende med Beundring; men han kunde dog ikke afholde sig fra nu og da at hugge ind med en Bemærkning i modsat Retning, der ofte var saa bidende vittig, at Alle uimodstaelig brast i Latter, saa at Høedt ikke vidste, om han var kjøbt eller solgt, som man siger. Men pludselig slog han da atter om i modsat Retning, hvilket saa atter gjorde Høedt tryk. Paa den Maade blev Phister Medlem af begge Leire, for Alle og mod Alle; ja, hvad der var det Beundringsværdigste, ogsaa af den tredie Leir, der bestod af Directeuren og Theatrets øvrige Embedsmænd. Paa samme Tid nemlig, som Nielsen og Høedt fuldt og fast troede, at Phister delte deres Anskuelse, deres Misfornøielse i Et og Alt, paa samme Tid sprudlede han af Vittighed og Ironi over dem til Heiberg. Han gjorde derved alle Parter trygge, Heiberg med. Paa Prøverne og om Aftenen, naar Heiberg var nærværende, veg Phister ikke fra hans Side, men underholdt ham levende, og fik naturligvis ad denne Vei mangt et Ønske indsmuglet. De andre Skuespillere vare meget

vrede herover og at han saaledes forhindrede dem fra at tale med ham. Stod man i Frastand og saae ham underholde Heiberg, buk-kende som i Extase over Heibergs Svar, hvem kunde da et Øieblik tro, at her stod En, der glædede sig over alle de Bryderier, al den Modstand, som Heiberg havde at kæmpe med? Vilde man nu spørge: „Hadede Phister da Heiberg?“ da svarer jeg i fuld Overbevisning: han hadede ham langtfra, ja ifald man tør bruge dette Ord om en saadan Charakter, da vilde jeg sige, han elskede ham snarere. Og det Samme kunde siges om Heiberg med Hensyn til Phister. En dramatisk Forfatter kan ikke andet end elske den geniale Skuespiller, der levendegjør hans Phantasier, hans Tanker, hans Hjertes Børn. Ved i fuldt Maal at forstaae, gribe, gjengive, levendegjøre fra Scenen det Billede, som Digteren i sin Phantasi har skabt, kommer der en aandelig Forstaaelse mellem begge, et aandeligt Slægtskab, der har et stærkt Liv og bærer en stærk Kraft i sig. Hvor ofte høre vi ikke et Menneske sige om et andet: „Han er mig kjær og dyrebar, thi han er den Eneste, der forstaaer mig.“ Nu vel, denne Følelse har Digteren lige overfor den geniale Skuespiller; — og Phister forstod Heibergs Digterværker i deres fineste Enkeltheder. Det var ikke alene Forstaaelsen af de Roller, han udførte i hans Stykker, det var Forstaaelsen af hans hele Digtervirksomhed. Et Digt som „De Nygifte“, som „En Sjæl efter Døden“ eller „Fata Morgana“ havde Phister læst atter og atter og kunde tale herom med Digteren som meget faa Andre.

Naar man nu veed, rent ud sagt, hvor enfoldigt og bornert selv talentfulde Skuespillere kunne væve op og ned ad Stolper om de samme Ting og ved deres Raisonnement formelig sætte en Digter i Fortvivelse, hvad Under da, at man er henrykt, naar man træffer En, der i sin Opfattelse viser, at Intet er skjult for ham i Digterværkets inderste Organisme. Og vises dette nu praktisk i Fremstillingen paa Scenen, ja da henrives Digteren til en Beundring, der gjør, at han umuligt kan lægge Vægt paa alle de private Forhold og mulige Lyder. Heiberg elskede Kunstneren i Phister; hvad Andet, der blev ham sagt paa, lukkede han Øiet og Øret for og vilde ikke fæste Lid til det, før Virkeligheden paatvang ham det. Og Phister, der var stolt af hans Beundring og Venskab, havde hidtil vogtet sig for at lade Skyggesiderne i sin Natur træde frem i den private Omgang paa Theatret.

Saaledes blev det først henimod Slutningen af November muligt at opføre et to Akts Skuespil af Frøken Athalia Schwartz, „Ruth“, hvori jeg udførte Titelrollen. Den Kvalm, den Snakken, baade paa Theatret

* * * „Saadanne Stierner, naar de kommer udi Bøger, betyder de ikke meget godt. Her give de tilkiende en Defect udi Historien.“ Peder Paars, II. 1.

og i Byen, som Høedt formaaede at sætte i Bevægelse, saasart han skulde spille en ny Rolle, var virkelig mærkværdig. Han lod til at have gjort Hans Mortensens Ord til sine: „Naar jeg ikke maa tale om det, hvad Fornøielse har jeg saa deraf.“ — Men sjældent havde al denne Vigtighed antaget et mere komisk Præg end under Indstuderingen af „Ruth“. Snart var der et Par Strømper, som alt dreiede sig om, snart et Bælte, snart en Hue, saa en Paryk, saa et Skjæg. Jeg troer, at i alle de mange Aar, jeg har været ved Theatret, have alle Skuespillerne tilsammen ikke udtalt sig saa meget om alle slige Smaa-ting, som Høedt i Jerochams Rolle i dette Stykke. Ikke fordi jeg mener, at alle disse Smaa-ting ved et Costume ere uvæsentlige, men som alle Forberedelser til Fester holder man dem helst for sig selv og afgjør dem i Stilhed.

Ingen var istand til at bringe den Sandhed og Simpelhed ind i den høiere lyriske Diction som M. Wiehe. Intet Under derfor, at hans Boas, hvori han formaaede at indlægge det gammeltestamentlige Præg, blev ved hans plastiske Holdning, ved den ædle Diction af saa stor Virkning. Her smeltede Alt sammen, Skuespillerens Evne med Digterens Billede. Denne Evne, denne Magt var det, som Høedt daglig arbejdede paa at faae Wiehe til at opgive. I „Ruth“ forsøgte nu Høedt sig selv som Lyriker; thi Jerochams Skikkelse lod til i høj Grad at interessere ham. Men det viste sig nu tydeligt, at hans Talent laa udenfor den lyriske Lidenskabs Diction og Plastik. Han blev tør og karrikeret, og Rollens Virkning faldt til Jorden. Det er besynderligt — især i de senere Aar — at man ved Lyrik altid forstaaer Declamation. En lyrisk Replik kan udsiges ligesaa simpelt og naturligt som en skøn Prosa, naar Skuespilleren har Evne til at fremsige den, og netop da gjør det Lyriske størst Virkning. Dette havde Wiehe ofte viist lod sig gjøre.

Det lille, originale Arbejde vandt Publikums Yndest. Det var en Fornøielse at udtale det rene Sprog og de smukke, velklingende Rythmer. Efter den første Forestilling sendte Forfatterinden mig et Digt, hvis første Vers jeg her meddeler, da det smukt udtaler den Opfattelse af Skuespillerens Forhold til Digteren, som jeg oftere er kommen tilbage til i det foregaaende:

„Da jeg med mine Drømmes lyse Hær
Begeistret vandred' i de fjerne Lande,
Siig, var Du dengang Digteren alt nær
Og læste Tanken nyfødt paa hans Pande?
O, har vi gjort det underfulde Bytte!
Mon det er dine Ord, hvortil vi lytte,
Og siig, er Skønhedsglansen i dit Spil
Her i min egen Sjæl da blevet til?“

Den 7de Januar 1854 opførtes Hertz's fire Akts Skuespil „Et Offer“. Hovedrollen i dette Skuespil, Hermione, en Kunsneratur, der daglig maa kæmpe med sine bornerede Omgivelser, interesserede mig overordentlig; maaske ogsaa Øieblikkets tilsvarende Kamp bidrog hertil. Jeg tilstaaer, at ingen Digter har formaaet at røre mig som Hertz. Han har en Evne til ved simple, skønne Ord og Vendinger at faae Ens Indre i Bevægelse, som næsten ingen Anden; af alle vore Digtere er der Ingen, der som han har forstaaet Kvindehjerterets Følelser og Bevægelser, lige fra den naive, barnlige, neppe voxne Pige til den fuldt udviklede Kvinde. Hermiones Skjæbne greb mig dybt, og den kvalte Graad i hendes Røst meddelte sig til Tilskuerne, saa den lydeligt klang op til mig paa Scenen, som om den vilde sige: „Græd kun, vi græde med.“ Fru Nielsen spillede den ældre, ugifte Pige i Stykket saa elskværdigt, saa fint, med en saa velgjørende Ro, at jeg ikke tager i Betænkning at sige, at Indtrykket af de lange Scener mellem os to Kvinder er noget af det mest Harmoniske, jeg har følt ved noget Sammenspil. Michael Wiehe spillede Elskeren i Stykket, en psykologisk vanskelig Rolle, som der maatte tages paa med fine Hænder, naar ikke al Sympathi hos Tilskuerne skulde forspildes. Men nu vilde Skjæbnen, til Hertz's og Stykkets Ulykke, at Wiehe her i Praxis udførte alle Hædts Theorier om Sandhed, Virkelighed og Lyrikens Fordømmelse. At derved hans og vort Arbejde, uden at tale om Hertz's, var spildt, saae jeg strax. Ikke alene jeg, men de fleste Tilskuere gjøs tilbage for at se denne Michael Wiehe spille saa raat, og hvad der var det Værste, saa meget imod Stykkets Aand og Interesse. Den hele ny, brusque Maneer at spille paa var en ren Contrast til Wiehes hele ideale Naturel, og derfor blev hans Fremstilling forceret og uskøn. Mig smertede denne Fremstilling, som om jeg havde seet en skøn Statue blive hugget i Stykker af Gadedreng. Vilde han virkelig prøve paa at føre et Spil frem, bygget paa disse Theorier, da var ialtfald Valget, at anvende dem paa denne Rolle, saa forkert som muligt. Hvis Elskeren virkelig havde forladt Hermione paa Grund af, at han ikke magtede at hæve sig op til hende, ja, da lod dette Spil sig undskylde; men naar Forfatteren lader ham ende med at forstaa hende, skatte og vurdere hende, saa at han i inderlig Følelse og Beundring beder hende om hendes Hjerte og Tro, da gaaer det visselig ikke an. En i Bund og Grund raa Natur kan aldrig omvende sig til en høiere og ædlere; dens Grundaccord er angivet. Men Wiehe var ikke den Første og bliver ikke den Sidste, der ikke retter Begyndelsen og Enden af en Rolle efter hinanden, men skjærer dem over i to usammenhængende Dele, til Digterens Fortvivlelse og Publikums Misforstaaelse.

Hertz, der en Dag overværede en af Prøverne paa Stykket, gik mismodig og forknyt hjem; thi ogsaa han indsaae, at hans Stykke

var fortabt, ved det Syn Wiehe havde faaet paa den vigtige og betydelige Elskerrolle. Men hvem turde mere tale til Wiehe om Noget-somhelst?

Paa en af Prøverne saae jeg ham staa og læse et Brev for Høedt og Fru Nielsen; jeg saae, at dette Brev bragte ham i Lidenskab. Han kom senere hen til mig, og jeg spurgte, hvad det var for et Brev, der havde sat ham i denne Bevægelse. Han tog det op af Lommen og gav mig det, idet han sagde: „Læs og siig, om De ikke finder dette uforkammet.“ Jeg læste nu et Brev fra Hertz, hvori han paa den venligste, ja man kunde gjerne sige ydmygste Maade spurgte Wiehe, om han ikke troede, at der kunde lægges noget Mildere ind i Udførelsen af denne Rolle? Brevet endte saaledes: „— dog, dette er kun et Spørgsmaal, gjør hvad De finder rettest.“ Bedrøvet gav jeg Wiehe Brevet tilbage, idet jeg sagde: „Har dette beskedne, bønligte Brev virkelig kunnet fornærme Dem? Ak, Wiehe, har man alt bragt Dem saa vidt?“ Han saae taus ned for sig og gik.

Wiehe var helt og holdent et Følelsesmenneske, og naar han lod Følelsen raade, da tog han sjældent fejl, hverken i Livet eller i sin Kunst. Tog han derimod sine Beslutninger gennem Reflexionen, da var han usikker og kunde ofte forløbe sig, idet der da indtraadte Stiv-sind, som Ingen formaaede at rokke. Overskou har Ret, naar han mener, at P. A. Heiberg, 69 Aar før Wiehe blev føedt, i Komædien „Heckingborn“ har skildret en ganske lignende Charakter som den, Wiehes nu var bleven, i Dalton, en ung Mand med et fortræffeligt Hjerte, ypperligt naturligt Geni og store Anlæg. „Lykkelig er man“, — lader P. A. Heiberg en Person i Stykket sige om Dalton — „naar denne Mand strax faaer fat paa den rette Side af den Ting, han vil udføre, da udfører han den fortræffeligt; men om hans onde Skjæbne viser ham Tingen fra en urigtig Side, da har han ikke Indsigt og Kundskaber nok til at opsøge den rette, og et vist entêtement eller Egen-sind, som er disse Folk egent, foraarsager, at han næsten aldrig forlader sine vrangte Begreber, end ikke da, naar Udfaldet viser ham det Urigtige deri.“ Og Overskou vedbliver: „Denne Egenhed hos Wiehe gjorde det let for dem af hans Venner, der kjendte hans Svaghed, at lede ham; kun turde de ikke lade ham mærke, at dette var deres Hensigt, thi da han netop tiltroede sig selv Kraft og Fasthed i at bevare sin Selvstændighed, vilde han have mødt Forsøg paa at overtale ham til Noget, som han ikke forud sympathiserede med, med en kort og brat Afvisning; de maatte om den Sag, de vilde vinde ham for, discursivt fremkomme med Bemærkninger og Betragtninger, hvilke han stiltiende og opmærksom lyttede til, og derved saa ganske optog i sin Tanke, at han troede selv at have undfanget den Anskuelse, de vilde bibringe ham. Høedt lod til at have forstaaet

at behandle ham.“ Denne Charakteristik er meget træffende, og kun gjennem denne lader Wiehes hele senere Opførsel sig forklare.

Efter at man først havde fjernet ham fra hans tidligere Omgang, saa at han nu kun hørte e e n Stemme, e e n Anskuelse, borede denne sig ind som en snigende Gift i dette egensindige Menneskes Tanker; at disse Tanker, disse Anskuelser vare hans egne og ikke en Andens, vilde Ingen kunne faae ham fra. Skulde han nogensinde bryde sit Venskab med Høedt, da maatte det være, om Nogen overbeviste ham om, at han i Et og Alt fulgte dennes Ideer. Saavel jeg som Wiehes Forældre, Sødskende og Venner sørgede oprigtigt over hans Forblindelse, der gjorde ham til en hel Anden end den Wiehe, vi Alle havde havt saa kjær.

Høedt var i Modsætning til Wiehe berøvet enhver lyrisk Rythmus. Stemmens Klang var tør og uden bløde, hjertelige Modulationer; dette gjorde, at han aldrig kunde r ø r e i Repliken. Det Forstandige, Ironiske, Københavnsk-moderne: Replikens Tilspidsning. var hans Sag. Da nu Høedt var af de reflecterende Skuespillere, der vidste god Besked med sig selv og sine Evner, uden derfor at ville gjøre Andre fortrolig med denne Viden, saa vidste han ogsaa, at lyriske Toner vare ham nægtede, og altsaa vare efter hans Paastand disse falske og uden Værd, ja burde slet ikke existere i Skuespilkunsten. Wiehe stred længe imod, thi det var jo især ved de Gaver, han havde vundet Publikums udelte Beundring, og desuden laa den hele ideale Retning i den Grad i hans Natur, at han ikke kunde, selv om han vilde, ganske tilintetgjøre det ideale Farveskjær, som hans Personlighed kastede over enhver Fremstilling; vilde han med Magt bryde denne, da først kom for h a m n o g e t U s a n d t ind i Fremstillingen.

Imidlertid opgav Høedt ikke sin Plan, men fortsatte den med Vaaben, der vare yderst farlige for en Charakter som Wiehes: h a n g j o r d e N a r a d h a m, parodierede i det Nielsenske Hus hans Fremstillinger for ham selv under almindelig Skoggerlatter. Dette var for meget for den ømfindtlige Wiehe. Han bildte sig nu ind i sit sygelige Sind, at ligesom Høedt fandt ham latterlig, saaledes vare vel Mange af samme Mening, uden at have Høedts Mod og Ærlighed til lige overfor ham selv at udtale det frit og aabent.

„Hvad er dette?“ spurgte Phister mig, efter i nogen Tid at have betragtet Wiehes Spil i „Et Offer“, „han spiller jo iaften Peter Badon.“ Denne Peter Badon var en stakkels latterlig Idiot, der i hin Tid var godt kjendt fra Københavns Gader. At tie hertil var mig umuligt. Jeg udtalte for Wiehe selv min Smerte over den forandrede Spille-methode, som en Søster kan klage over sin uartige Broder. Han hørte taust, men dog noget forlegent, paa mig, idet han sagde: „Naar jeg spiller paa min gamle Maade, gjøres der Nar ad mig, og det kan jeg ikke taale.“ Jeg henholdt mig da til Publikums Dom og sagde: „De

seer dog, at Deres Spil i dette Stykke er uden Virkning.“ — „Ja, det lader ikke til at behage dem“ sagde han „men til Latter vil jeg ikke være.“ — „Men min Gud,“ udbrød jeg, „hvem leer ad Dem?“ I stor Heftighed udbrød han: „Høedt! Høedt!“ —

Til Lykke var hans naturlige, sande Følelse, der mod hans Villie rev ham hen, stærkere end alle Høedts æsthetiske Declamationer, saa at han dog ikke sjældent fulgte dennes Indskydelse istedetfor Vennens Despotisme. Men mange smertelige Kampe havde jeg paa dette Omraade, og jeg var aldrig længer rolig under nogen Opførelse, forinden jeg saae, om Wiehe iaften var den Gamle eller ei; thi herpaa beroede jo vort hele Sammenspil og dets Virkning.

Ganske uden Virkning blev dog Hertz's „Et Offer“ ikke paa Publikum, hvortil Fru Sødrings høist ualmindelige Udførelse af den gamle fjollede Tante, og Phisters prægtige Ritmester væsentligt bidrog; men den rette Interesse for og Forstaaelse af Stykket opnaaedes ikke.

Ethvert Menneske har vist erfaret, hvorledes der gives Tider, stille og lykkelige, hvor ethvert Foretagende, selv det, paa hvis Held vi tvivle, gaaer glat og uden Hindring frem. Det er som om Lykkens Gudinde fløi foran og viste Veien til Ønskernes Opnaaelse. Men der gives andre Tider, hvor ethvert Foretagende standses eller hæmmes, Alt gaaer trangt og med stort Besvær. I disse for Sindet farlige Tider hober sig ofte Uheld paa Uheld, det er som om Lykken paa engang rent var fløiet bort, uden at ville have det Mindste mere med os at gjøre, medens andre, skadefro Aander have indtaget dens Plads, og arbeide paa at pine og plage os. Sligt er Overtro, men hvem kan ganske gjøre sig fri for denne?

Medens jeg i disse tunge Aar havde nok af Bekymring over al den Uret, jeg saae Heiberg udsat for, medens mangt et Venskabsbaand ved Theatret, som jeg trygt havde stolet paa, var bristet, medens Usandhed og Utaknemmelighed gjorde mig mørk af Sind, hændtes der Noget, der sandelig i ikke ringe Grad bidrog til at gjøre mig disse Aar endnu tungere. Heibergs Moder havde i de senere Aar været svag og lidende, i Grunden fra den Tid, da Døden berøvede hende hendes unge, begavede Pleiesøn, Georg Buntzen, et Tab, hun tog sig saa nær, at hendes tidligere sangvinske Temperament fik et dødeligt Stød. Hun kunde tidligere le saa hjerteligt over et vittigt Indfald eller en Spas, nu lo hun aldrig mere; Smilet kom vel, men det gik ikke mere over til Latter. I det sidste Aarstid gik hun ikke mere ud, hun tog sig kun Bevægelse i vor Have. En Dag, da hun kom op fra denne efter endt Spadseretur, gjorde hun et Feiltrin ved at gaa over Gulvet, faldt og brækkede sit Ben oppe ved Hoften, et farligt Brud i hendes Alder, dengang 81 Aar. Hun blev baaret i Sengen, af hvilken hun ikke mere skulde reise sig. I 2 Aar varede dette pinlige Sygeleie. Foruden mine Theaterkvaler fik jeg saaledes huslige i Tilgift, og det

var sandelig vanskeligt at sige, hvilke der tyngede mig mest. Jeg selv var jo paa en Maade kun at betragte som Reconvalescent efter min farlige Sygdom, og den Svækkelse, den havde efterladt, var endnu langtfra overstaaet. Lægen havde derfor hele Vinteren raadet til en Reise til Marienbad, saasart min Ferie indtraadte. Denne var ogsaa besluttet, og jeg glædede mig til at reise til det skønne Bøhmen i Heibergs Selskab. Da der nu imidlertid i Mai indtraf dette Uheld for hans Moder, kunde der ikke længer være Tale om, at vi begge kunde forlade den Syge, hvis Livstraad under disse Omstændigheder hurtigt kunde afskjæres. Det blev da, til min Sorg, besluttet, at jeg maatte reise uden ham, og at min gode, kjærlige Broder Anthon skulde være min Ledsager i hans Sted.

I de 23 Aar, Heiberg og jeg havde været forenede, havde vi aldrig været adskilte, naar undtages hans lille Reise til Hveen i 1846. Jeg var ilde tilmode ved at skulle reise uden ham; han derimod lo ad mig og sagde: „Herregud, det er jo kun paa kort Tid!“ Men det hjalp ikke, jeg var saa bedrøvet over Adskillelsen, at han idelig maatte sætte Mod i mig. For at bringe mig i hans Erindring hver Dag, medens jeg var borte, fandt jeg paa at købe en Mængde smaa Gaver til ham, hvoraf een hver Morgen i de halvanden Maaned, jeg skulde opholde mig ved Badet, skulde lægges paa hans Tallerken ved Morgenkaffen. De vare alle nummererede, og jeg havde betroet mig til vor Pige, der fik det Hverv hver Morgen efter Nummer at henlægge min Gave. Alle disse Pakker vare forseglede med Lak, thi indeni fandtes, foruden Gaven, en lille skreven Seddel, som Ingen uden han maatte læse. Dagen før min Afreise udførte jeg denne storartede Indpakning og Forsegling, et Arbeide jeg ofte blev forhindret i netop af Heiberg, der idelig og idelig, imod Sædvane, indfandt sig, snart for at spørge om Et og snart om et Andet. Naar jeg nu, midt under Arbeidet, hørte hans bekjendte Trin i Værelset ved Siden af, da maatte jeg jo i en Fart afbryde, og mine Fingre bleve derved ofte forbrændte af de smaa Dryp af Lakken, som i Skyndingen faldt ned paa dem, saa jeg kan sige, at ogsaa jeg hver Dag i Marienbad havde en Erindring om ham, naar jeg betragtede mine forbrændte Fingre. Morgenens efter skulde min Afreise gaa for sig. Jeg vandrede denne Morgen ene i vor lille Have paa Søkvæsthuset, tagende Afsked med hver Busk, hver Blomst, der i saa lang Tid skulde undvære min Pleie. Som jeg gaaer her og binder en lille Buket sammen, som Heiberg skulde have til Afsked, seer jeg ham selv komme. Jeg havde hele Morgenstunden mærket, at der var en usædvanlig Uro over ham, men Aarsagen faldt mig ikke ind. Nu gik han henimod mig, tog mig i Haanden og førte mig hen til en af Bænkene i Haven, hvor han satte sig ned og trak mig ned ved Siden af sig. Med Et tog han min Haand, kyssede den heftigt, og jeg mærkede til min Forundring, at hans Taarer faldt paa den. „Men

Heiberg, "udbrød jeg, „hvad feiler dig?“ — „Oh,“ svarede han med en tvungen Latter, hvori han haabede at skjule sine Taarer, „jeg kan ikke finde mig i, at du skal reise fra mig paa saa lang Tid.“ — „Men,“ sagde jeg muntert, „nu har jeg aldrig hørt saa galt! Du har jo hele Tiden gjort Nar ad mig, naar jeg tidligere udtalte min Beklemthed over, at vi skulle skilles.“ — „Ja,“ sagde han, „jeg veed ikke hvorledes det er, men jeg har i Grunden aldrig før i Dag rigtig sat mig ind i, hvad det vil sige at blive her ene uden dig!“ — og han kunde med al sin Møie ikke holde Taarer tilbage, men maatte lade dem faae frit Løb bag det Lommetørklæde, hvormed han forsøgte at skjule dem. Nu var jeg bleven den Kjække og maatte sætte Mod i ham. Men jeg følte mig lykkelig ved dette Udbrud af hans Ømhed, thi det gav mig, hvad ethvert elskende Hjerter trænger til, Vished om, hvad jeg var for den Mand, som jeg af alle Mænd satte høiest. Omsider holdt Vognen for Døren; jeg tog nu Afsked med Heibergs Moder, der bevæget sagde mig Farvel. Jeg havde udrettet Alt, hvad der stod i min Magt i Huset, for at mildne og gjøre hende sit Sengeliv saa behageligt som muligt i min Fraværelse.

Da vi kom ned i Vognen, trak Heiberg først sin, saa min høire Handske af. Han sluttede min Haand i sin, varmt, saa fast, at jeg længe efter, ja Dagen efter endnu syntes at føle hans Haandtryk. Ved Ankomsten til Toldboden kom min Broder os imøde. Vi toge nu Afsked, idet vi gjensidig lovede ofte at skrive til hinanden. Saasnart jeg fra Kanten af Skibet havde tilviftet Heiberg det sidste Farvel, skyndte jeg mig bort fra de mange Menneskers nysgjerrige Blikke paa Dækket, ned i en tom Kahyt; thi jeg trængte i høj Grad til at være ene for at nyde min Sorg og min Glæde over de umiskjendelige Tegn paa Heibergs Ømhed, som han denne Morgen havde lagt for Dagen imod mig. Men ak, hvor længe forundtes mig denne stille Ro? En forskruet Kunstelskerinde søgte mig op og nærmede sig mig med denne flade Kunstbegeistring, som stakkels Kunstnere nu engang ere et Bytte for, udkrammede sine Anskuelser om mit „mangeløse Talent“ og Kunstens Væsen i sin Helhed, om hendes spildte Liv og Kvindens Til sidesættelse i Samfundet o. s. v. Ak, Himmell! Hvor det at skulle være et dannet Menneske kan være byrdefuldt! Hvor vilde min Sjæl ikke have følt sig forfrisket, ifald jeg havde turdet sige: „Hold op med alt det Vrøvl! min Sjæl er i dette Øieblik optaget af rent menneskelige, virkelige Følelser, der ikke have det Mindste med Kunsten at gjøre; De skal gaa Deres Vei og lade mig i Ro.“ — Men Dannelsen krævede, at hun skulde have Lov at plage mig, og jeg skulde lade mig plage, saa længe dette forskruede Fruentimmer ønskede det. Hvor ofte har jeg ønsket mig en Tryllestav, der pludselig kunde gjøre mig usynlig for Alle, men især for forskruede Beundrerinder!

MARIENBAD.

Ankommen, temmelig angreben paa Sjæl og Legeme, til det delige Marienbad i Bøhmen, vandrede jeg næste Morgen i den lette, forfriskende Luft af de skønne Stier og ind i de smaa Granplantager, som jeg søgte for i Ensomhed og Ro at lade mine Tanker dvæle, hvor de helst vilde. Jeg foretrak langt disse ensomme Veie for at gaa frem og tilbage ad den Promenade, som hele Sværmen uophørligt benytter, uagtet man skulde synes, at Enhver hurtigt maatte blive overmættet af, ideligt at støde paa de samme Physiognomier.

Fjorten Dage vare ikke gaaede, førend der foregik en hel Forvandling med mig. Bleg og farveløs kom jeg til Marienbad, nu viste Blodet sig atter i mine Kinder, og hvad jeg i meget lang Tid ikke havde følt, nemlig Sult, indfandt sig atter og lærte mig, at det at være sulten og da at modtage Føden kan være en virkelig Nydelse. Oplivet af at Kræfterne vendte tilbage og med dem Modet og et lysere Syn paa Livet, saa at alle de smaa Sorger stode for mig som foragede Gnomer, og de Goder, jeg var i Besiddelse af, som lysende Engle, var jeg som forvandlet. Under hele mit Ophold i Marienbad var jeg glad og fuld af Haab til Fremtiden.

Jeg havde bedet min Broder om endelig at holde Alle borte, som vilde have fat i mig. Dette Hverv udførte han som en fortræffelig Politibetjent. „Min Søster ønsker at gaa ene paa sine Spadseretoure, det trætter hende at tale;“ med disse tydelige Ord afvistes Enhver, som havde Lyst til at nærme sig mig. Men Historien om Eva i Paradis gjentager sig dog bestandig; den forbudne Frugt har en Tilløkkelse som ingen anden. Anderledes kan jeg ikke forstaa, at flere mig aldeles ubekjendte Kvinder og Mænd, der ikke kjendte det Mindste til hele min Livshistorie, hverken den private eller offentlige, alligevel umiskjendeligt lagde an paa at faae fat i mig, medens jeg stadigt undveg og dreiede af, naar Faren var nær. Dette, at de tydeligt saae, at jeg Intet vilde have at gjøre med dem, æggede dem til ideligt fornyede Angreb, som fra min Side heldigt bleve afparerede. Hvad der imidlertid dette Aar, som det paafølgende, hvori jeg besøgte Marienbad, længe var mig uforklarligt, var, at alle Munke, Geistlige, høiere og lavere i Rangen, bestandigt hilste mig, saa ofte de mødte mig. I Begyndelsen gjængjældte jeg ikke Hilsenen, da jeg antog, at den ikke gjaldt mig men en Anden, der maatte gaa bagved mig. Men da dette ideligt gjentog sig, og jeg, ved at vende mig om, saae, at der Ingen fandtes bagved mig, blev jeg mere og mere vis paa, at Hilsenen virkelig gjaldt mig og ingen Anden. Hvem i Alverden, tænkte jeg ofte, tager disse Fremmede mig for? Ja,

dette Spørgsmaal fik jeg ikke besvaret, hverken første eller andet Aar under mit Ophold der; først da jeg tredie Aar blev prisgivet en dansk Mands Velvillie, der udendvidere plagede mig med at føre Fremmede hen til mig, da fik jeg en Dag Opklaring paa denne ufortjente Høflighed fra de katholske Geistliges Side. Jeg spadserede nemlig en Dag med en ungarsk Grevinde, der à tout prix havde villet forestilles for den danske ensomme Dame, og i den Anledning havde nærmet sig hin danske Herre for gjennem ham at blive præ-senteret for mig. Som jeg nu gik i Samtale med hende paa de af-sides Veie, kom en geistlig Herre forbi og hilste som sædvanlig for-bindtligt paa mig. Atter tænkte jeg: Mon det nu virkelig var mig, han hilste? — „Kjender De denne Herre?“ spurgte jeg Grevinden. „Nei,“ lød Svaret. — „Men han hilste jo paa Dem!“ — „Nei, det var Dem, han hilste paa!“ gjentog hun. „Kan De forklare mig,“ spurgte jeg, „hvori det ligger, at hvert Aar, jeg kommer her, hilser hele den samtlige Geistlighed paa mig, uagtet det hvert Aar er nye Badegjæster?“ Grevinden smilede og taug. — „Veed De Grun-den,“ vedblev jeg, „vær da saa elskværdig at meddele mig den.“ — „Ja, seer De,“ svarede hun, bestandig smilende med et elskvær-digt Udtryk, „nu veed jeg gjennem den danske Herre, hvem De er, og Deres Betydning i det offentlige Liv i Deres Fædreland; men disse geistlige Herrer vide det ikke, og det gaar dem Alle som mig i de to foregaaende Aar — thi det er ogsaa mit tredie Aar her i Marienbad —, at de, som jeg, ofte betragtede den ensomme, sort-klædte Dame, der aldrig blandede sig med Sværmen, men altid søgte de ensomme Steder, og ikke saa tilhøre eller tilvenstre, — at de, som jeg, antog Dem for en af de — barmhjertige Søstre, der har sagt Verden Farvel for i Stilhed at udøve Kjærlighedsgjerninger.“ — „Men i Himlens Navn!“ udbrød jeg, „er det muligt, at den Omstæn-dighed, at en Syg søger Ensomhed, kan føre til det Resultat?“ — „Ja, seer De,“ svarede hun, „det er ikke alene det, at De søger En-somhed; De gaar bestandig i Sort og Hvidt, man seer, at De med Forsæt undgaar ethvert Samkvem med Andre end Deres Broder; — ja, De kjender jo nok Badegjæsters Nysgjerrighed; man har for en Sikkerheds Skyld efterseet i Badebogen, hvem den Herre var, De undertiden saaes med. Han bar rigtignok et andet Navn end Deres, men man har hørt Dem sige „min Broder“. Den Ensomhed, De søgte, den Beskedenhed, hvormed De gik — og — ja, nu vil De le, at De er den eneste Dame her, der ikke bærer Crinoline, alt dette tilsammen har vildledet os Alle; vi troede at have gjættet rig-tigt, idet vi mente, at De havde forsaaget Verden og levede i gudelige Interesser.“ — „Om et Par Dage reiser jeg hjem,“ sagde jeg, „troer De, at De kan faae den Geistlige itale, der mødte os nylig og hilste mig?“ — „Med stor Lethed,“ svarede hun. „Nuvel, gjør mig den

Tjeneste, men ikke før jeg er vel borte, at meddele ham, at den barmhjertige Søster, han saa tidt har hilst, er en dansk Skuespillerinde, ikke en tydsk, ikke en fransk, ikke en italiensk, men en dansk, der i Et og Alt adskiller sig fra hine Kvinder, som sætte deres Ære i at have fyrstelige og adelige Elskere, der kunne udstyre dem som Prinsesser, hvis Diamanter, Fløil og Silke rivaliserer med Hines, ja undertiden overstraaler dem. Danmark er et lidet Land, men et Land, hvis Indbyggere maa ære dem, de skal elske.“

Dog, tilbage til mit første Ophold i Marienbad. Et Par Dage efter min Ankomst til Badet fik jeg til min Glæde Brev fra Heiberg, der paa det Varmeste takkede mig for den Gave, han den første Morgen efter min Afreise havde modtaget ved Morgenkaffen. I det næste Brev udtrykte han sin Forbauselse over, atter ved Morgenkaffen at have modtaget en ny Gave. Hans Overraskelse og hans Haab om, „at alle gode Gange ere tre“, morede mig meget, især ved Tanken om hans Forbauselse, naar Overraskelserne vedblev i alle de følgende Dage under min Fraværelse.

Mit Ophold i Marienbad, det styrkende Jernvand, de deilige Bade, især dem man kalder Marienbade, hvor man synes at bade sig i mousserende Champagne, havde udøvet en høist velgjørende Virkning paa mig. Baade legemlig og sjælelig var jeg bleven en Anden, havde drukket Mod, Livslyst og Kræfter ind Dag for Dag, Time for Time. Naar jeg ene vandrede om Morgenen paa de deilige Steder, i de smaa, tætte Granskove, op og ned ad de bløde Bjergskrænter, over den store Slette, der mylrede af fine Markblomster; naar jeg havde Haanden fuld af disse, naar jeg indaadede den lette, rene Luft, saae en fin, floragtig Sky svæve langsomt over den klare Himmel, da følte mit Hjerte sig let og befriet, og Alt, hvad der havde pint mig, syntes mig saa langt borte, som om jeg stod paa et himmelhøit Bjerg og saae ned i et svimlende Dyb. Og naar da fra Smaahytterne, som laa spredte hist og her, et lille yndigt Barnehoved tittede nikkende frem, og Barnet atter i Skyndsomhed løb ind, idet hun raabte til sin lille Broder: „Kom ud, der er hun!“ og naar da begge Børnene satte sig hos mig i Græsset, snart springende op efter een Blomst, snart efter en anden, og i deres Naivetet rakte mig Planter, som aldrig har havt den Ære at samles i en Buket; naar de pludrede med mig og hang sig fast i min Kjole, naar jeg vilde gaa, ja, i saadanne Øieblikke følte jeg mig glad og lykkelig. Naar jeg da atter vandrede hjemad, med hele Udsigten af det romantiske lille Badestød, hvor Husene ligge i Dalen og slynge sig op ad Høiderne mellem skønne Trægrupper; naar Øiet hvilede paa det høie Punkt, som kaldes Goethe-Sitz, efter den Tid, da han om Sommeren færdedes her, da vendte min Tanke sig atter mod den Verden og den Menneskevrimmel, der endog kunde plage en Aand som hans. Den store, i

Verdens Øine lykkelige og misundte Digter har jo selv udtalt disse vemodige Ord: „Lægger jeg alle de mange Aar sammen, hvori jeg har levet, og tæller de Timer, i hvilke jeg har været lykkelig og glad, da vil der neppe komme 6 lykkelige Uger ud.“ — Men der er mange Slags Lidelser, de noble, om jeg saa tør sige, og de simple; de første, hvori man føler sig i Samkvem med Aander, og de sidste, hvorved man føler sig degraderet, sit aandelige Væsen mishandlet og besudlet. Disse ere forfærdelige. Saadanne skal man hæve sig over, sige de Mange, som ikke vilde kunne hæve sig over en Trediedel, ifald det ramte dem selv. Imidlertid faaer man, Gud ske Lov, ofte Mod, Humeur og Kraft til at følge dette Raad, naar Uretten rammer En selv, men rammer den en af vore Kjæreste, da gaar det ikke saa let.

Fra min kjære Heiberg fik jeg stadig Breve, hvori han klagede over sin syge Moders Tilstand, og meddelte mig de Sammensvornes Uforskammethed og Modstand. At jeg gjøs for atter at kaste mig ind i dette Helvede, vil man vel finde naturligt. Heiberg havde virkelig Evne til med overlegen Ro at see ned paa alt dette; han smilte over Bladenes Uartigheder, deres Raad og den Uvidenhed, som disse Raad røbede. De, der haabede ved alt dette at drille Heiberg, at forbitte ham hans Stilling, vilde sandelig ikke have glædet sig, om de havde hørt hans Lune, hans vittige, hans næsten barnligt overgivne Syn paa dem alle.

Jeg erindrer saaledes i dette Øieblik, at i det tidlige Foraar, forinden min Afreise til Marienbad, sad jeg en Middag bedrøvet ved Bordet. „Hvorfor seer du saa mismodig ud?“ spurgte Heiberg. „Ak!“ svarede jeg, „jeg kan ikke andet end være bedrøvet over de Menneskers Opførsel.“ — „Oh!“ udbrød han, idet det ironiske Smil spillede om Munden, „det er aldrig værd at være bedrøvet, naar man har sin Livret, Brøndkarse, paa Bordet.“ — Ak, hvem der havde kunnet gjøre ham det efter! Jeg kunde det ikke.

„— Maaske vi vare os derfor ulige,
Fordi han var en Dreng og jeg en Pige! —“

VI. 1854—55

Theatrets Sommerferie blev udfyldt i Literaturen med smaa Pjeser, snart imod Heiberg, snart for ham; Angrebsartikler i Bladene skulde bevise hans slette Bestyrelse af Theatret, og man gav gode Raad om, hvorledes det skulde og burde være.

En Maaned førend Theatersaasonen atter skulde begynde og Logeabonnementet stod for Døren, aabnede Hr. Bille i „Dagbladet“ et stort Angreb paa Heiberg og raadede Alle fra at abonnere, — „da

vi have en Theaterdirecteur, der i æsthetisk Henseende befinder sig i stor Uoverensstemmelse med Publikum.“ Bille betænkte ikke, at Kunsthistorien helt igjennem viser os, at det store Publikum ofte er i Uoverensstemmelse med de udmærkede Æsthetikere, og at disse to Magter saa komme til at staa kampfærdige lige overfor hinanden. Saaledes har det altid været og vil altid blive. Hr. Billes Advarsel til Publikum frugtede tildels, om end ikke i den Udstrækning, som han vel havde tænkt sig. At Hr. Bille saaledes inden den paabegyndte Saison havde ægget Skuespillerne og Publikum til at modarbeide Directeurten, og desuagtet strax i Begyndelsen af Saisonen klagede over den Langsomhed, hvormed Alt blev indstuderet, er en af de Inkonsekvenser, som man jo er vant til i Pressen.

I Efteraarets Løb fik Nielsen endelig sit mere end 8 Aar gamle Ønske opfyldt, at erholde Afsked fra Theatret paa Grund af sit svækkede Helbred, som det hed; — en talentfuld, komisk Skuespiller, der havde et stort Repertoire (Knudsen) var i Sommerens Løb død; — Michael Wiehe meldte sig syg i Saisonens første 3 Uger; Fru Nielsen meldte sig syg i Saisonens første 3 Maaneder; Madame Fossum, Operaens Støtte, gjorde kun sparsom Nytte i de samme Maaneder og var sygemeldt i de 6 sidste. Under disse Omstændigheder kunde Høedt forholde sig ganske passiv, thi de Førstes Sygeanmeldelser gjorde, at hans Repertoire nødvendig maatte indskrænke sig til mindre Roller.

Det var under saadanne Betingelser, at Heiberg begyndte Saisonen 1854—55.

At mit hele Theaterliv i de senere Aar var mig forbittret ved al den Ufred og Intrigue mod Heiberg, vil man finde rimeligt og naturligt, saa meget jeg end personlig holdt mig udenfor Striden og heller ikke personlig havde havt Scener og Stridigheder med Nogen. Derimod havde jeg flere Gange været saa heldig at forsone de vanskelige mistænksomme Gemytter og overbevise En og Anden om sine feilagtige Meninger om den Uret, der formentlig var tilføjet dem. Jeg begyndte derfor min Virksomhed i denne Saison med stor Ulyst, og helst havde jeg overladt Pladsen til hvem der maatte ønske den. Men det gjaldt at støtte Heiberg, og dette holdt mig nogenlunde oppe.

Efter at han havde kjæmpet i 10 Uger med virkelige og paatagne Sygdomsanmeldelser i Personalet, kom „Den Yngste“, et nyt 4-Akts Skuespil af H. Hertz endelig til Opførelse den 13de November.

Jeg havde været i stor Usikkerhed med Hensyn paa det Billede, der burde gives af Fiorella, Hovedrollen i dette nye Stykke. Jeg gik med Ulyst til denne Rolle, som til enhver anden paa dette Tidspunkt, og mødte derfor vaktende paa den første Prøve. Men da jeg saae Michael Wiehes mesterlige Fremstilling af den unge, boglærde, for Livet og Naturen sløvede Tadeo, da var jeg hjulpen, thi da stod det

strax for mig, at Modsætningen til hans Billede var det min Opgave at give, altsaa Billedet af en ung, glad, sund, dygtig og frodig Natur, der stod som den unge Sæd lige overfor Tadeos tørre Stubbe fra forrige Aars Høst. Hans hele Udførelse af Tadeo bragte Baggrund ind i mit Billede, og min Udførelse af den livsglade Fiorella blev den Solstraale, der gav Liv baade til hans Opfattelse og til min. Saaledes kan den ene Skuespiller umiddelbart hjælpe den anden! — Ikke enhver Skuespiller, selv om han havde havt Wiehes fortrinlige Opfattelse af Rollen, havde formaaet at gjøre samme Virkning i den som han. Noget skjønnere og mere henrivende end hans lyriske Udbrud, hvor den unge, boglærde Mand første Gang udtaler for sin Moder alle de nye Følelser, der ere strømmede ind paa ham gennem Fiorellas hele Væsen, har neppe Skuespilkunsten viist fra en Scene. Publikum maatte rives med, og det skete ogsaa i fuldeste Maal. I denne skønne Udførelse af hans Tadeo vare alle Høedts Theorier glemte. Det jublede indeni os, og Forfatter og Publikum jublede med. Stykket gik atter og atter over Scenen med udelt Bifald.

Da Heiberg havde modtaget dette nye Stykke af Hertz til Opførelse, skrev han til mig, medens jeg endnu var i Marienbad: „Med stor Forundring har jeg modtaget et nyt Stykke af Hertz, kaldet „Den Yngste“. Stykket behandler et Sujet, der i Et og Alt ligner et, jeg selv i lang Tid har bearbejdet i mine Tanker, for at skrive et Skuespil, som jeg ret havde glædet mig til skulde vinde dit Bifald. Nu maa jo det Hele falde bort.“ —

Da dette Sujet er ren og bar Phantasi af Digteren, er det dog høist forunderligt, at to Digttere — uden ringeste Samtale herom — paa eengang undfanger den samme Idee i deres Phantasi. Man fristes jo til at tro, at Sujetterne, som saa meget Andet, ligger i Luften. Jeg blev helt bedrøvet over, at Heiberg, der i de senere Aar følte saa lidt Lyst til at skrive for Theatret, nu, da Lysten havde indfundet sig, af dette mærkelige Tilfælde blev standset i sit Forsæt. Høist interessant vilde det have været, om Hertz's og Heibergs Stykker paa eengang vare blevne skrevne over det samme Sujet, og da see den forskellige Behandling hos de to Digttere.

I November var Fru Nielsen endelig kommen saa vidt, at hun meldte sig til Tjeneste; hun ønskede at optræde første Gang i Modrens Rolle i det lille franske Lystspil: „For evig“; det opførtes Lørdagen den 25de November. Man var glad ved atter at see hende. Hun blev fremkaldt, noget der ikke mindst glædede mig.

Hvad der gjorde, at de Sammensvorne endnu nogenlunde til Dagligbrug holdt den gode Tone vedlig, endnu nogenlunde indordnede sig under Theaterlovene og Theaterdisciplinen, var den for al revolutionair Aand mod Heiberg utilgængelige Minister Ørsted, der mente, at Skuespillerne havde en Directeur, og ham maatte de holde sig til

og — lyde. For Øieblikket søgte de imidlertid Trøst og Haab i den offentlige politiske Gjæring, der var rettet mod Ørsted. Allerede i længere Tid taltes der om et Ministerskifte; man levede altsaa i Haabet om, at den nye Cultusminister kunde være mere tilgængelig for Skuespillernes Planer end den gamle. Og virkelig vare Ørstedes Dage som Cultusminister talte; men hvem der skulde træde i hans Sted, vidste endnu Ingen, i det Mindste Ingen ved Theatret.

Jeg har fortalt, at Heiberg og jeg i 1842 første Gang gjorde Bekjendtskab med Auditeur, senere Professor Hall og Frue. I de forløbne Aar havde der hersket et Venskabsforhold imellem os, og i disse 12 Aar vare vi jevnligt gjensidigt komne til hinanden uden Afbrydelse. Halls store Interesse for Theatret var et naturligt Baand imellem os; han fulgte mig i alle mine Roller, og jeg var altid glad ved at høre, at mit Spil havde behaget ham.

Først i December havde vi paa Søkvæsthuset samlet endel Venner om Middagen hos os. Man talte om Dagens Begivenheder og derimellem om det forestaaende Ministerskifte, idet Alle vare enige om, at Ørsted vilde træde ud af Ministeriet og vi altsaa kunde vente en ny Minister for Kirke og Theater. Efter Bordet gik jeg ind i et lille Cabinet — hvis Døre stode aabne til de øvrige Værelser — for at tilberede Kaffen til vore Gjæster. Medens jeg staaer her, træder Hall og Geheimeraad Treschow ind til mig; vi fortsætte Samtalen om den nye Cultusminister, og Hall bøier sig ned til mig og siger med sit sædvanlige humoristiske Smil: „Hvad vilde De sige, om det var mig, der traadte i Ørstedes Sted?“ Paa min for mine Venner bekjendte ærlige Maade udrød jeg: „Vorherre bevare os derfor!“ Hall studsede uvilkaarligt, saa det gav et Sæt i ham. „Det mener De da vist ikke,“ svarede han. „Jo, sandelig mener jeg det,“ gjensvarede jeg. Gamle Geheimeraad Treschow gav sig til at skoggerle, og hermed bleve vi afbrudte af endel af det øvrige Selskab, der nærmede sig til os. Hall forfulgte mig senere fra Sted til Sted, fra Stue til Stue og vilde have en Erklæring om, at jeg ikke mente, hvad jeg havde sagt, men fik kun til Svar, at jeg virkelig mente det, og jeg tilføjede, at hvis dette indtraf, vilde jeg blive meget bedrøvet. Treschow saae i Afstand smilende og ironisk paa os, da han vidste, hvad Samtalen gjaldt; og da jeg kort efter tilfældigvis stod ene, kom han hen til mig, lo og sagde hviskende: „Det nytter ikke, min kjære Ven, at De sætter Dem derimod, thi Hall er allerede udnævnt til Cultusminister.“ Da Selskabet om Aftenen var taget bort, meddelte jeg Heiberg denne Nyhed, og han som jeg beklagede for Theatrets Vedkommende dette Valg. Vi talte herom til langt ud paa Natten, og jeg var betaget af mørke Anelser.

Næste Formiddag gik jeg til Byen, og da jeg vilde gaa ned ad Lille Torvegade, saae jeg Hall i Frastand komme mig imøde. Da vi naaede

hinanden, standsede han mig og sagde: „Min Vei herud gjaldt Dem. Jeg kan ikke glemme Deres Ord iaftes. Skal jeg virkelig tro, at De mente, hvad De sagde?“ Da jeg bekræftede dette paany, sagde han: „Men saa forklar mig dog — —“ Jeg svarede da blandt Andet: „Heiberg og jeg have i mange Aar staaet i Venskabsforhold til Dem, men dette Venskab vil ophøre i det Embedsforhold, De og Heiberg komme til at staa i til hinanden.“ Paa sin hjertelige og elskværdige Maade svarede han: „Tvivler De da om min Hengivenhed for Dem begge? Min Interesse for Theatret er jo især udsprunget af mit Venskab for Heiberg og Dem.“ — Disse Ord troer jeg virkelig dengang vare sande og mente, endog i temmelig vid Udstrækning. Jeg troer — og denne Tro meddelte jeg Hall, og han benægtede den ikke — at den Interesse, han i Aarenes Løb lidt efter lidt havde faaet for Theatret, havde medført, at han selv tidlig ere nærede Ønsket om at blive Theaterdirecteur. Nu var dette Ønske opgivet, idet han traadte i Forhold til Theatret som Minister. Men ligesom det er saare uheldigt, naar Ministeren ingen Interesse har for det Theater, han er høieste Chef for, saaledes kan det afstedkomme mange Ulemper, naar Ministerens Interesse strækker sig saa vidt, at han ønsker at blande sig i alle Details ved samme; thi da bliver den virkelige Theaterdirecteurs Autoritet saagodtsom umulig. Paa Grund af Halls hele personlige Eiendommelighed var der ingen Tvivl om, at han som Minister vilde begaa denne Feil lige overfor Personalet, der altid kun har været altfør villigt til at sætte sig op imod enhver Bestyrelse og ty til en højere Autoritet, for ad denne Vei at opnaa, hvad Directeurten nægter. Men denne kan kun virke, naar han støttes af Ministeren, som tidligere af Kongen. „Hold Dem til Deres Directeur,“ var altid Frederik den Sjettes Svar til de Skuespillere, der under Absolutismen tyede til ham med deres Klager. Uden at denne Fremgangsmaade følges, er Directeurens Stilling umuliggjort lige overfor Kunstnernerne, der ofte beherskes af et hovmodigt, barnagtigt Egensind, men som kun behøver kort Tid for atter at komme i Ligevægt; men denne Ligevægt tilveiebringes ikke ved Medhold i de opbrusende Stemninger, dette gjør kun disse mere heftige, ligesom hos andre Børn. At Hall i saadanne Tilfælde vilde ved sin Lyst til venlig Imødekommen og til at give halve Løfter gjøre Ondt værre, og ikke følge Frederik den Sjettes, Madvigs, Bangs og Ørstedes Methode, herom følte jeg mig overbevist. Og hvad dette skulde føre til, saa jeg klart.

Hertil kom, at en Hr. Christensen, Secretair i Cultusministeriet, allerede i længere Tid havde indsmigret sig hos de Misfornøiede i Personalet og lovet dem „Guld og grønne Skove“, som man siger. Man vil maaske spørge: „Hvem er Hr. Christensen?“ — Saaledes spurgte idetmindste Mange dengang med mig. Efter at jeg senere havde lært denne Mand at kjende, havde jeg altid Lyst til at svare,

naar dette Spørgsmaal atter og atter lød — men jeg gjorde det ikke —: „Han er et af den Slags Mennesker, der akkurat have saa megen Begavelse og saa megen Ærgjerrighed, at de en skønne Dag beslutte at trænge sig frem og blive til Noget; der, for at give sig Anseelse, klæder sig fint paa, friserer Haar og Skjæg efter nyeste Mode, tager fint Linned og lakerede Støvler paa og sætter en lille ubetydelig Blomst i Knaphullet, men som ved alt dette snarere faar et simpelt end et elegant Præg.“ Denne Herre vil forekomme oftere i disse Optegnelser; for Øieblikket ville vi lade ham spadserere Gade op og Gade ned med Høedt under Armen og lytte til hans æsthetiske Forelæsninger.

Halls venlige Udtalelser paa vor Vandring hin Dag paa Gaden havde vel noget Beroligende, og at de vare oprigtigt mente, tvivlede jeg ikke om; men jeg kjendte baade Heiberg og Hall for godt til, at jeg kunde sige ham Farvel med rigtig lettet Sind. Var Heiberg og jeg betænkelige ved Halls Udnævnelse, da var de S sammensvorne paa Theatret det ikke mindre, og det tilrods for Hr. Christensens Løfter. Alle vidste, at vi i mange Aar havde staaet i Venskabsforhold til Hall, og de ansaae i første Øieblik deres Sag for aldeles tabt, da de mente, at vor Ven i Alt vilde være paa Heibergs Side og være den Sidste, der vilde fjerne ham fra hans Stilling, for at kunne faae Herredømmet i Hænde. Da kom samme Hr. Christensen, Ministeriets Secretair, og satte Mod i dem; han gik deres Ærinde hos Ministeren og hjalp dem frem, for selv at komme frem. Thi ogsaa han var en lidenskabelig Aspirant til Directeurposten ved det danske Nationaltheater. Maaske Læseren udbryder: „Christensen Directeur? Den ubekjendte Contormand skulde kunne sættes imod J. L. Heiberg, bekæmpe ham, overvinde ham for at indtage hans Plads? Umuligt!“ Og dog skulde det gaa saaledes.

Jeg veed ofte ikke, hvorledes jeg skal forklare min tidligere omtalte Evne til at forudane, hvad der skal komme. Strax i Begyndelsen af Halls Ministerium, medens endnu samme Hr. Christensen var en aldeles ubekjendt Skikkelse for mig, sad jeg en Dag paa Søkvesthuset ved mit Arbejde i Dagligstuen. Jeg hørte en Herre tale med Heiberg i Værelset ved Siden af. Tjeneren kom ind til mig og skulde nødvendigt have en Besked, som kun Heiberg kunde give ham, men turde ikke gaa ind til ham og afbryde Samtalen. Jeg ventede og ventede paa, at denne Herre skulde fjerne sig, men nei; tilsidst blev jeg da nødt til at kalde paa Heiberg, jeg aabnede Døren paa Klem, vinkede ad ham og lukkede den øieblikkeligt igjen. Jeg fik saaledes kun et Glimt at see af den Fremmede, men dette Glimt virkede saa stikende, saa ubehageligt paa mig, at jeg udrød, da Heiberg kom ind: „Hvem var dog det Menneske, jeg der saae et Glimt af?“ — Heiberg smilte ad mig og sagde: „Det kan man kalde at kunne dømme hurtigt;

det er forresten Cliquens Ven og Beskytter, Hr. Christensen. Han kommer i et Ærinde fra Hall for at plaidere, om ikke vort Forbud mod at give Skuespillerne Beneficeforestillinger i Saisonen, kunde falde bort. Hans vigtige Mine i Forening med det slikkede Væsen morede mig. Han taler, som Kierkegaard siger, „som den, der har Myndighed“.

Dette var mit første Bekjendtskab med den Mand, men desværre, det blev ikke det sidste. Fra nu af saae man oftere og oftere de Misfornøiede vandre med deres nye Mæcen under Armen, hørte snart dette, snart hint gyldne Ord, som samme Hr. Christensen havde udtalt om, hvorledes Alt burde være ved Theatret, og at det nok skulde blive saaledes med det Første, da Ministeren var fuldkommen af Secretairens Mening. Man satte atter Hovedet høit, forsømte sin daglige Pligt paa den mest uforskammede Maade og forsøgte ved idelig Modstand at forhindre Heiberg i at holde Repertoiret igang. Dagbladenes Angreb blev mere og mere heftige lige overfor Heiberg, man vidste ikke Alt, hvad man vilde beskyldte Heibergs slette Directorat for. En ung Herre saae sig nødt til at forlade Theatret og see at komme bort fra Byen for Gjæld. — „Det var Directeuren, der berøvede Theatret et lovende Talent.“ En ung Pige forelskede sig i en af Theatrets gifte Mænd, hvis Kone ingen Spøg taalte i dette Punkt; hendes Stilling blev umuliggjort ved Theatret, og hun modtog Engagement et andet Sted. — „Det var Directeuren, der atter berøvede Theatret et Talent.“ Og saa fremdeles. Nielsen var jo nu endelig sluppet ud af, hvad han kaldte den „foragtede“ Stand, i Haab om at glimre med sine Talegaver som Rigsdagsmand og, „hvem veed Peer Paarses Lykke“, maaske ende med at blive Minister. — „Det var atter Directeuren, der skammeligt havde berøvet Theatret et Talent.“ Kort sagt, den slemme Directeur var Skyld i Alt.

En Nordmand skrev engang til mig: „I Danske ere nogle forfærdelige Mennesker, naar I først kaste Forfølgelsens Spyd efter et Menneske! Han kan da oplyse den ene Usandhed efter den anden, det hjælper ikke; naar Bagvaskelsen og Pjattet først er sat i Bevægelse, da er det, som om al Kritik, al Fornuft, al Retfærdighedsfølelse er borte. Man vedbliver at forfølge Gjenstanden, der nu engang er kommen under Misundelsens, Grinets, Pjattets Svøbe, og derved bliver det.“

At al den Modstand, Heiberg maatte taale af de faa Skuespillere, — men som ialfald vare vigtige nok til at standse Repertoiret, — i høi Grad gik ud over mig, idet jeg idelig og idelig maatte spille mine store, angribende Roller, for at de ikke skulde sætte deres Plan igjennem og umuliggjøre, at han i det Hele taget kunde opføre Nogetsomhelst, var desværre en sørgelig Nødvendighed, der ofte i høi Grad overanstrengte de legemlige Kræfter, jeg var i Besiddelse af; men at

svigte ham i dette Øieblik var jo en Umulighed. Idelig maatte han drage Stykker frem, der ikke i nogle Aar vare gaaede over Scenen, for dog at byde Publikum Noget, der atter havde en vis Nyhedens Interesse. Saaledes var „Dina“ ikke gaaet i nogle Aar og kom derfor atter til Opførelse den 17de December. Huset var udsolgt og Bifaldet stormende. Efter Forestillingen vilde Publikum ikke paa nogen Maade finde sig i Forbudet mod at kalde en Spillende frem; der blev altsaa i mange Minutter klappet og raabt paa, at jeg skulde fremtræde paa ny. Heiberg og jeg vare enige i, at idetmindste Directeurens Kone ikke skulde ignorere en Bestemmelse, vi begge fandt i høi Grad ønskelig paa Grund af de latterlige Misbrug, hvori Publikum gjør sig skyldig, saasnart dette Forbud er hævet. — Larmen i Huset gjentog sig atter og atter med Klap og Raab, der tilsidst vare overordentlig støiende. Men jeg kom ikke. Jeg gik op i mit Paaklædningsværelse, hvor jeg ikke kunde høre Støien. Flere af Personalet kom op til mig og sagde: „Vil De dog ikke træde frem? de vedblive at raabe paa Dem.“ — „Det er jo forbudt i Lovene,“ svarede jeg. „Men der er jo Andre, der alligevel have faaet Lov at træde frem,“ sagde de; men jeg blev, hvor jeg var. — Man slukkede tilsidst Lysene og trak Lysekronen op, som man gjør, naar Alt er ude, — den bedste Maade at faae Folk til at gaa. — Og skal jeg nu tale ærligt, da vil jeg sige: Det Bifald, som til andre Tider vilde have gjort mig lykkelig, havde i denne Tid en Braad, som jeg ikke var Herre over. Jeg følte ligesom noget Saarende i, at man paa samme Tid, hvor man taalte en saa raa og hensynsløs Opførsel mod Heiberg, paa samme Tid, da man i den Grad undervurderede ham, bragte mig en saa høirøstet Hyldest. Det var mig umuligt i dette Øieblik at sætte Pris derpaa.

Da jeg hin Aften kom hjem til Søkvæsthuset, stod et Aftensbord dækket med Frugt, Østers og Vin, en Opmærksomhed fra min kjære Heiberg, der vidste, at jeg efter en anstrengende Rolles Udførelse ikke var istand til at nyde Andet end let Kost. Da vi satte os ned, og jeg netop vilde nyde dette Maaltid, saae jeg strax paa Heibergs Ansigt, at noget Usædvanligt var hændet, uagtet han søgte at skjule sin Misstemning ved at paatage sig en munter Mine. „Du seer ud,“ sagde jeg, „som om noget Ubehageligt var mødt dig. Hvad er der skeet?“ — Og nu fortalte han til min Sorg Følgende: „Du veed, at jeg i længere Tid har arbeidet paa at faae Weyses Opera „Sovedrikken“ frem, der ikke er gaaet i mange Aar. Herrerollerne besætte sig omtrent af sig selv, men ved de to Damerollers Besættelse var jeg usikker med Hensyn til, hvilke af de Kræfter i Operaen, vi have at raade over, der var bedst at vælge. Da kom Phister for nogle Dage siden ned til mig i Directions værelset og bad mig paa det Indstændigste om, at Frøken Benedictsens maatte udføre Roses Rolle. „Som Saft har jeg mest at gjøre med hende i Stykket,“ sagde han; „hun er ung, munter

og vil udføre Rollen med Liv, og hvad Syngepartiet angaaer, ligger det ikke over hendes Kræfter. Føi mig heri, jeg beder Dem!“ — Jeg tildelte da Frøken Benedictsens Rollen. — Jeg mærkede snart, at denne Besættelse af Rollen havde vakt nogen Alarm i Personalet; men det gjør jo alle Rollebesættelser, saa jeg brød mig ikke videre herom. Men nu kom gamle Rosenkilde iaften, inden Forestillingen var begyndt, ind til mig i Directionsværelset og bad mig indtrængende om atter at forandre denne Rollebesættelse, da Alle vare rasende over, at hun skulde spille Rollen. „Alle,“ svarede jeg, „kan det da ikke være.“ — „Alle,“ gjentog han, „Alle! men først og fremmest Phister, der er uudtømmelig i at latterliggjøre denne Bestemmelse.“ — „Phister!“ udbrød jeg, „han har selv bedet om, at hun og ingen Anden maatte faae denne Rolle.“ — Rosenkilde stod forbauset og vilde knapt tro sine egne Øren. Han rystede paa Hovedet og gik. Jeg sendte strax Bud til Frøken Benedictsens og bad hende, som en personlig Tjeneste mod mig, selv at bede sig fritaget for Rollen, da hun derved vilde undgaa mange Ubehageligheder af Personalet. Den stakkels Pige fældede sine modige Taarer, men indvilgede strax i selv at afgive Rollen; thi fra hende maatte det komme; jeg vilde ikke med Magtsprog berøve hende en Rolle, jeg selv havde givet hende. Men nu var Maalet fuldt, nu skulde det briste mellem Phister og mig; nu havde jeg da endelig et Bevis paa hans utrolige Tvetunghed, nu var jeg endelig blevet seende og mit Venskab for ham forbi. Jeg besluttede da, at han paa en eklatant Maade skulde erfare, at jeg nu kjendte ham; han skulde afsløres for de samme Personer, som havde hørt hans Dadel over denne Rollebesætning, der skulde bevise min Ukyndighed i at besætte Rollerne fyldestgjørende. Jeg gik derfor i Aften under første Akt af „Dina“, hvori han ikke er med, ind i Foyeren, hvor en stor Del af Personalet var forsamlet, — de Samme, til hvem han havde gjort sig lystig over mig —, lige hen til ham og sagde med høi Stemme: „Det gjør mig meget ondt, at jeg ikke kan opfylde, hvad De for nogle Dage siden indstændigt bad mig om, at Frøken Benedictsens maatte udføre Roses Rolle i „Sovedrikken“. De veed, at jeg føiede Dem i dette Ønske, men i Aften har hun bedet sig fritaget for at spille denne Rolle.“ — Disse mine Ord gjorde en overordentlig Virkning paa alle de Tilstedeværende. Man saae forbauset ud, man lo til hinanden. Synderen gjorde nogle forvirrede Forsøg paa at sige Noget, der skulde ligne en Modsigelse; men da jeg gjentog: „Ja, ikke sandt? det var Deres Ønske?“ — sagde han: „Ja, jeg vilde herved gjøre Dem en Fornøielse.“ — Jeg svarede ham, at han ikke havde Noget med mine Fornøielser at gjøre, dem skulde jeg nok sørge for selv, — og efter nogle pikante Repliker forlod jeg Salen, overladende ham til sin Situation mellem sine Kammerater.“ — Heiberg vedblev: „Havde han ikke seet saa infam ud som den fordrukne

Murer i den pjaltede, lurvede Dragt, hvori hans egen Person saa aldeles forsvinder, saa troer jeg ikke, at jeg havde havt Hjerter til at stille ham saa aabenlyst i Gabestokken. Nu kunde jeg gjøre det.“

Forfærdet og usigelig bedrøvet hørte jeg paa Heibergs Fortælling. „Men Heiberg,“ sagde jeg, „hvad har du dog gjort! Tænk hvilken Hævn dette lidenskabelige Menneske vil tage over dig, at du saaledes har prostitueret ham for Alles Øine. Nu er alt forbi og en god Forstaaelse med Personalet umulig; jeg kjender ham.“ — „Ja, lad ham gjøre, hvad han vil,“ svarede Heiberg, „men Ven med den Karl vil jeg ikke mere være. — Dog, nu skal du ikke mere tænke derpaa,“ vedblev han, „nu skal du være glad over den Begeistring, hvori du satte Publikum i Aften, spis nu disse Frugter og drik Vinen, at du kan styrke dig.“ — Ak, al Lyst og Appetit var borte ved Heibergs Meddelelse! — Til Lykke havde Ingen paa Theatret under Forestillingen meddelt mig det Mindste om, hvad der var foregaaet lige i min Nærhed; thi hvorledes skulde det have været mig muligt at fortsætte mit Spil, ifald jeg havde vidst Noget om Oprinet i Foyeren! Hvad der, foruden Sagen selv, bedrøvede mig, var det umiskjendelige Udtryk af Smerte i Heibergs Physiognomi under hans Fortælling. Han havde i mange Aar bevaret et inderligt Venskab for denne Mand og seet op til ham som Kunstner; han havde ikke kunnet forestille sig, at den Venlighed, den Beundring, denne havde viist ham, hvilede paa en saadan Grund. Af alle Smerter er den bittreste dog den, naar et Menneske, som vi have hængt ved, svigter os, og uagtet Heiberg taug dermed, saae jeg dog godt, hvor dybt denne Skuffelse havde ramt hans Inderste.

Virkningen af denne Aftens Begivenhed lod ikke længe vente paa sig. Man saae nu Phister i travl Virksomhed, idet han bearbejdede snart En, snart en Anden til at gjøre sig opsætsig. Ogsaa kastede han nu selv Masken fuldstændig, lagde ikke Skjul paa sit Mishag med alle Bestemmelser, talte høit og ofte raat om Directeuren, naar jeg var i Nærheden i Haab om at saare og smerte mig. Nu gik Telegraphen flittigt gennem Hr. Christensen til Minister Halls Øre, og nu begyndte man hørøstet at udtale, hvilken Lykke det var at have faaet en saa indsigtfuld Minister i Spidsen for Theatret.

Man søgte Audiens hos Ministeren, hvor der blev talt godt for En, venligt og kjærligt, gik lyksalig bort og erklærede Hall for en mageløs Mand; man betroede sine tause Venner, der strax bragte det videre, hvad Ministeren havde sagt, hvilket Haab for Fremtiden han havde givet, og at han aabenbart var paa Skuespillernes Side mod Directeuren etc.

Heiberg havde ogsaa denne Vinter ønsket at bringe „Hamlet“ til Opførelse, men mødte de samme Vanskeligheder som tidligere; snart havde En, snart en Anden Forfald. Det blev nu desuden nødvendigt

at doublere to mindre Roller, Aandens, der har 2 à 3 Repliker, — Nielsen havde jo nu sin Afsked —, og Dronningens Rolle, der egentlig kun bestaaer af een Scene — Fru Nielsen havde erklæret, at hun ikke „for det Første“ havde Kræfter til at spille Dronningen i „Hamlet“.

Heiberg besluttede derfor at doublere disse Roller for dog engang igjen at faa „Hamlet“ frem, især da det tydeligere og tydeligere gik op for ham, at det maatte være en ligefrem Aftale mellem Vedkommende at modsætte sig „Hamlet“'s Opførelse for enhver Pris. Fru Nielsen spillede flere andre større og vigtigere Roller end Dronningens, men enhver Forespørgsel til hende fra Heibergs Side om at optræde i denne Rolle blev besvaret benægtende. Vi vare alt midt i Januar, saa at, ifald Stykket skulde frem i denne Saison, var det paa Tide, thi i Hjertet af Vinteren er det Tragediernes Tid; mod Foraaet spilles ugjerne store, angribende Roller, ligesaa lidt, som Publikum da pleier at indfinde sig talrigt, naar Dagene blive længere, lysere og varme. De to Roller bleve altsaa besatte. Hvad der nu skete, er ofte nok fremstillet og bekjendt nok; jeg skal derfor ikke her gjen tage det, men henvise til Overskous Theaterhistorie*. Høedt nægtede at komme til Prøverne, da han ikke „turde“ spille sammen med de nye Rollehavende, og Wiehe afbrød Prøven ved en Opførsel, som i Sceneinstructeurs officielle Beretning under Eds Tilbud fremstilles saaledes:

„Deres Høivelbaarenheds mig iaftes givne Befaling efterkommer jeg ved følgende Beretning:

„Den 19de dennes Kl. 11¹/₄ begyndte den ved anordningsmæssigt Opslag ansatte Prøve paa „Hamlet“. Da de faa Repliker, der gaa forud for Hr. Wiehes Indtrædelse som Horatio, vare paa rigtig Maade sagte af de Rollehavende, afbrød Hr. Wiehe Prøven ved, istedetfor at træde frem paa Scenen, i Coulissen yderst mod Theatret høit og heftigt at spørge: „Skal den Komædie nu spilles anden Gang idag?“ — hvortil jeg svarede: „Der er begyndt en Prøve, og jeg maa bede, at den fortsættes ordentligt.“ Hr. Wiehe vedblev ligesaa høit og endnu heftigere: „Jeg spørger, om den Komædie anden Gang skal spilles i Dag? — Det Hele gaaer jo kun ud paa, at der skal prøves, indtil Hamlet træder ind, saa skal Prøven hæves, og vi veed jo, at Hamlet kommer ikke.“ Jeg svarede: „Det tilkommer ikke mig at fortolke Directeurs Hensigt med Prøven; det er efter hans Ordre, at den holdes, og det skal ske paa ordentlig Maade.“ Derpaa bleve de foregaaende Repliker atter sagte, og Hr. Wiehe traadte, aldeles imod sin Rolles Charakter, ravende ind, svingende med Armene, og sagde i en lystig lallende Tone sin Replik: „Venner af Landet!“ — Jeg paalagde Hr. Wiehe tredie Gang at prøve ordentlig og sagde,

* VI. Side 214—18. [Sml. H. Christensen, Det kongelige Theater 1852—59, Side 105 ff.]

at der ikke maatte gjøres Løier, hvortil han svarede: „Det er Dem, der gjør Løier med os; af mig maa man ikke vente Andet end Løier.“ — Jeg sagde derpaa: „Jeg maa paastaa, at der skal prøves ordentligt og alvorligt.“ — Til denne fjerde Paamindelse svarede Hr. Wiehe: „Jeg siger, at af mig maa man ikke vente Andet end Løier.“ Derpaa sagde jeg til de Tilstedeværende: „Ja, naar Hr. Wiehe giver den Erklæring, saa maa jeg herved hæve Prøven, thi en saadan Prøve tør ikke finde Sted paa det kongelige Theater.““

Enhver ved Theatret, der i mange Aar havde kjendt Michael Wiehes dannede Væsen, kunde det ikke Andet end forundre og smerteligt berøre, at see en saa hensynsløs, raa Opførsel af en Mand, som de Yngre hidtil havde seet op til som til et Mønster paa Anstand og god Tone; og sandeligt er her et slaaende Exempel paa, at slet Selskab fordærver Sæderne; thi aldrig vilde det før Hædts Komme være faldet Wiehe ind at nedværdige sig til at bære sig ad som en uvorn Dreng, og det i næsten hele Personalets Nærværelse. Men ligesaa vist er det ogsaa, at hverken Hædt havde havt Mod til at raade eller Wiehe Mod til at følge et saadant Raad, ifald Ministerens Secretair ikke havde staaet bagved dem begge.

Spørger man nu: „Hvorfor ønskede Heiberg en saadan Prøve og under denne Form?“ da maa der svares: Fordi det hører til den daglige Erfaring ved et Theater, at snart En, snart en Anden truer med, under ingen Betingelse at ville gjøre det, de Dagen efter gjør, som om Intet var iveien, og som om en saadan Nægtelse aldrig var kommen over deres Læber. Hædt havde oftere i de Aar, han havde været ved Theatret, godtgjort denne Erfaring; saa det, at han blev borte fra den første Prøve, ingenlunde med Sikkerhed beviste, at han ogsaa vilde blive borte fra den anden; og jeg er overbevist om, at Heiberg ønskede at give ham Leilighed til at betænke sig og gjøre sin Pligt, i Haab om, at den hele Historie da kunde forties og dermed være sluttet. Denne Forudsætning hos Heiberg var kun feilagtig, fordi han ikke troede og ikke vilde tro, at disse Skuespillere havde en Støtte i selve Ministeriet, der pustede til den Ild, som det havde været Ministerens Pligt at dæmpe, og som han med stor Lethed havde kunnet tilintetgjøre ved en fast og bestemt Holdning lige overfor den Anmasselse, som blev sat i Scene mod Directeuren. Spørger man nu: „Troer du da, at Hall og Christensen her handlede i Forening for at trænge Heiberg ud af hans Stilling?“ da svarer jeg: Hall ønskede ikke, at Heiberg skulde blive i sin Stilling. Hall havde selv en levende Interesse for Theatret og ønskede nok selv at gribe activt ind i den hele Ledelse og i alle Details. At dette ikke kunde ske, saalænge en Mand som Heiberg stod der som Enedirecteur, vidste han helt vel, og derfor ønskede han — ikke nu som tidligere selv at blive Directeur, men — at have en Mand til Directeur, som han

saa at sige havde i Lommen og kunde faae det med, som han vilde, og som han i Dannelse og Intelligens stod høit over; — og en saadan Mand var netop Hr. Christensen. Dernæst havde Hall et aabent Øre for alle de daglige Rapporter, der kom fra Høedt og Phister, og da man gjerne troer, hvad man ønsker at tro, saa blev der handlet herefter, som om Skuespillerne vare lutter Sandhedsvidner, uden at det derfor var en Aftale mellem Hall og Christensen at fortrænge Heiberg netop ved denne Leilighed. Man kunde maaske atter spørge, som ogsaa jeg i sin Tid spurgte: „Hvorfor henvendte Heiberg sig ikke personligt til sin fordums Ven Hall for at modarbejde alle de falske Referater?“ Nei, det gjorde han ikke og vilde han ikke gjøre. Han fandt det uværdigt for sig, uværdigt for Ministeren, at bebyrde ham med Berigtigelser, hvori laa, at Ministeren hørte paa Sladder istedetfor at støtte sin Embedsmand, og ifald han havde Mistro til denne og mente, at han handlede urigtigt, da at kræve ham til Regnskab herfor. Men Hall taug og Heiberg taug, unægtelig det Nærmeste og Behageligste for dem, der ønskede at paavirke den Ene mod den Anden. Naar jeg bad Heiberg gaa til Hall for at imødegaa alle de Paafund, alle de umotiverede Historier, som Cliquen udsprede, svarede han: „Det har jeg virkelig ikke Tid til, jeg maatte jo da aflægge Ministeren et Besøg mindst tre Gange om Dagen.“ —

At ingen Theaterdirecteur kunde lukke Øine og Øren for en slig Tilsidesættelse af god Orden og Respekt, som den Høedt og Wiehe havde viist lige overfor Directeuren og den Sceneinstructeur, hvis Embedsmyndighed paa Prøverne fordrer ubetinget Lydighed, vil man vel finde indlysende. Wiehe blev altsaa mulkteret med den ringe Mulkt af 20 Rdl. Nu fik hans saakaldte Venner travlt med at indbilde ham, at det ikke var Bestyrelsen, men ham, der i Et og Alt var den Fornærmede. Han indgav altsaa en Klage til Ministeriet over Mulkten. Det falder jo af sig selv, at hele Cliquen udsprede, at Heibergs Indstilling til Ministeriet var Udtrykket for den mest hadefulde Forfølgelse af Wiehe. Dette var imidlertid saa langt fra, at Heiberg tvertimod ønskede, at man vilde lade Mulkten bortfalde og kun give Wiehe en Irettesættelse for hans Opførsel, der ellers let kunde føre til lignende Uordner og ialtfald var et saare daarligt Exempel for det øvrige Personale. For at bevise Sandheden af mine Ord, vil jeg derfor her afskrive den sidste Del af Ministeriets Skrivelse til Heiberg, som Svar paa hans Indberetning til Ministeriet. Hvem der ønsker at kjende det hele Svar til Heiberg, kan finde det i Overskous Theaterhistorie (VI. 221). Mod Slutningen hedder det:

„Ministeriet troer ikke, at det vil være fornødent at anstille nogen „nærmere Undersøgelse i saa Henseende, eftersom det i ethvert Tilfælde maa ansees som erkjendt, at han har gjort sig skyldig i et „Brud paa den gode Orden, som bør herske ved Prøverne, og begaaet

„en Overtrædelse af Theaterreglementets Forskrifter, for hvilken „der saaledes har været tilstrækkelig Hjemmel til at paalægge ham „en saadan Straf, som er begrundet i nævnte Reglement.

„Naar Etatsraaden imidlertid ved at henstille Sagen til Ministeriets Bedømmelse, dels har antydnet, at Hr. Wiehes Fremgangsmaade ved den omhandlede Prøve formentlig mere maatte være at tilskrive en ved en misforstaaet Opfattelse af Prøvens Betydning og „hans eget Forhold til samme fremkaldt Stemning, end nogen egentlig Hensigt til at modsætte sig Directurens eller Scene-Instructurens Anordninger — dels har lagt sær Vægt paa hans tidligere gode Forhold til sine Foresatte, om hvilke ogsaa Scene-Instructuren i sin Erklæring har udtalt sig særdeles gunstigt for ham, saa „maa Ministeriet i Betragtning heraf, som og med Hensyn til den Tilrettevisning, der er blevet Hr. Wiehe tildelt, finde, at der, overensstemmende med, hvad Hr. Etatsraaden ogsaa „har udtalt Dem for, vil være Anledning til at lade den ham „paalagte Mulkt bortfalde.“

Hermed var Sagen for Wiehes Vedkommende endt. For Høedts Vedkommende skulde hans ubeføiede Opførsel og Nægtelse af at optræde med en Doublant, nu først begynde. Hans idelige Primadonnanykker, som man alt ofte havde seet igjennem Fingre med, havde i denne Sag naaet en Høide, hvortil der ikke længer kunde ties, hvis der ikke skulde være eet Theaterreglement for Hr. Høedt og et andet for det hele øvrige Personale. Da han derfor heller ikke anden Gang efter at være tilsagt til Prøven paa „Hamlet“, indfandt sig, blev han strax suspenderet, og en Fremstilling af hans Forhold indsendt til Ministeriet, for at dette kunde tage en Afgjørelse.

Fra nu af holdt Heiberg sig udenfor denne Sag og havde nok at tage vare med at skaffe et andet Repertoire frem end det, han tidligere havde gjort Regning paa.

Imidlertid drøftedes naturligvis Alt, hvad man vidste og ikke vidste om denne Sag, i Pressen. Meningerne stode skarpt imod hinanden. „Berlingske“ yttrede: — „at det vilde være at forstyrre hele Theatervæsenets Gang, naar en Kunstner eller Kunstnerinde uden videre skulde kunne foreskrive sine Foresatte, hvorledes et eller andet Stykke skulde besættes; og Høedts Vægning desuden var en Tilsidesættelse, der vistes Publikum, som vist i Udlandet ikke vilde lade sig tilfredsstille, førend der gjordes det Afbigt.“ —

„Fædrelandet“, Ploug, og „Dagbladet“, Bille, kappedes derimod om at vaske Høedt hvid, og vare imod Heiberg i denne som i alle andre Sager, idet de søgte at paavirke Ministeriets Afgjørelse til Fordel for Høedt. De betænkte ikke, at dette nu ikke saa lige stod i Ministeriets Magt, om end Høedt havde en nok saa ivrig Advocat i Ministeriet selv. Man stolede paa Minister Halls Talent til at „mæg-

le"; man betænkte ikke, at Ministeriets første og uomtvistelige Pligt var at skaffe de Love Lydighed, det selv havde fastsat i Theaterreglementerne.

Istedetfor begik Hall den Feil „med Lempe at ville faae Æg i Humlesæk“. Han kaldte Høedt til sig, dæggede for ham, klappede ham og gjorde ham derved mere og mere hovmodig og dristig i Tilid til, at Ministeren under enhver Betingelse vilde være paa hans Side og intet Skridt gjøre, der kunde være ham imod.

Høedt var altsaa suspenderet indtil videre og kunde ikke betræde Scenen, før hans Sag endelig var afgjort. Alt gik nu sin sædvanlige Gang ved Theatret; de faa Stykker, hvori han havde spillet, gik ikke, andre kom istedet, og paa Indtægterne mærkedes intet Afbræk. Dog, Høedt vidste, hvad han vilde. Han følte med en vis Ærgrelse, at hans Nærværelse ved vort Theater ikke var en Betingelse for dets Bestaaen, at det havde, foruden ham, Kræfter, Talenter, der havde slaet Rod i det danske Publikums Hjerter; han forudsaae, at om kort Tid vilde Ingen mere tale om Høedt. Pressen dadlede ham i smaa Pjecer, der særskilt udkom, og beskyldte ham for Utaknemmelighed mod det Publikum, der havde modtaget ham med saa megen Anerkjendelse. Der maatte altsaa betydelige Hjælpetropper til, for at Sagen ikke skulde hendø af sig selv. Han fattede derfor en ny Plan; men hvori denne Plan bestod, vidste man intet Bestemt om.

At Fru Nielsen i hine Aar var mismodig over sin Stilling ved Theatret var ganske naturligt. En Skuespillerinde, der i en Række af Aar har spillet Elskerindens taknemmelige Roller, og som er nødt til at afgive disse for at uddanne sig i det ældre Fag, finder ikke en saadan Overgang misundelsesværdig. De originale dramatiske Forfattere skrev ingen nye Roller, der kunde give hende Leilighed til at virke med de Midler, der nu stode til hendes Raadighed, og hendes Repertoire maatte derved nødvendigvis blive af ringe Omfang. Ogsaa dette bebreidede man Heiberg, som dog virkelig Intet kunde gjøre derved. Jeg, der selv var Skuespillerinde, følte ofte i Stilhed med hende, idet jeg indsaae, hvor haardt det maatte være, naar man følte de indre Kræfter usvækkede, da ikke at kunne ægge de originale Forfattere til at vælge Sujetter, der vare byggede paa Ens Talent. Ja, selv Høedt, der jo oversatte flere franske Stykker, valgte Intet, der kunde give hans Veninde Leilighed til at glimre i en ny Genre.

Da blev et dansk originalt Stykke indleveret til Opførelse, kaldet „Prinsessen af Tarento“, en Skildring af Griffenfeldts sidste Glands, Storhed og Fald. Heiberg, der vidste, at Griffenfeldt altid havde interesseret mig, kom en Dag med det til mig og spurgte, om jeg havde Lyst til at læse det, idet han sagde: „Jeg antager det ikke;

det er mat og uden Finhed i Udførelsen.“ Jeg læste det og saae til min Glæde, at her virkelig var en ny Rolle — Griffenfeldts Moder —, der i høi Grad kunde give Fru Nielsen Leilighed til at glimre ved sin inderlige Følelse og ædle Varme. Hun havde alle Betingelser for at spille denne stakkels fortvivlede Moder, der seer sin Stolthed, sin berømte Søn føres til Skafottet. Jeg blev virkelig inderlig glad ved Tanken om, at denne Rolle vilde skaffe min fordums Veninde en stor Nydelse at indstudere, og at hun i denne maatte høste stort Bifald. Jeg løb, efter Læsningen, ind til Heiberg i hans Værelse og sagde: „Ja, jeg forstaaer godt din Indvending mod dette Stykke; men jeg beder dig indstændigt om at antage det, thi endelig er her en ny Rolle for Fru Nielsen, der vist vil gjøre hende megen Fornøielse og skaffe hende stort Bifald.“ Heiberg vilde først Intet høre herom, han fandt Stykket for daarligt. „Alligevel,“ sagde jeg, „vil det gjøre stor Lykke i Publikum.“ — „Ja, det er Tingen,“ udrød han, „og jeg vil svare dig, som jeg nylig svarede en Forfatter, der havde indleveret et sandt Monstrum af et Stykke, fuldt af Hundekunster og Effectmageri, som jeg forkastede. Han sagde nemlig: „Stykket vil gjøre Furore!“ — „Ja,“ svarede jeg, „det er hele Ulykken, at det nok kunde hænde, og netop derfor vover jeg ikke at føre det paa vor Scene. Var jeg vis paa, at det vilde falde igjennem, saa kunde man jo nok bringe det øieblikkelige Offer.“ — „Men desuden,“ vedblev Heiberg, „hvor kan du tro, at Fru Nielsens Kræfter ville strække til i denne anstrengende nye Rolle, naar hun erklærer, at hun ikke engang har Kræfter til at spille Dronningen i „Hamlet“, en Rolle, hun alt har spillet henved en Snes Gange? Naar jeg nu antager Stykket for hendes Skyld og tildeler hende Rollen og hun saa afgiver den, hvad saa?“ — „Hun vil ikke svigte,“ paastod jeg, „denne Rolle, der saa aldeles ligger for hendes Talent, kan hun ikke modstaa at udføre.“ Heiberg fødte mig tilsidst i min indtrængende Bøn, og Stykket blev antaget. Jeg fik Ret: Fru Nielsen spillede Griffenfeldts Moder, og hendes Kræfter strakte til her, uagtet der til den krævedes dobbelt saa mange som til Dronningen i „Hamlet“.

Det Offer, jeg personligt bragte ved at formaa Heiberg til at opføre „Prinsessen af Tarento“, var sandelig ikke saa ringe. Prinsessens Rolle, som den danske, anonyme Forfatter havde sat mig for, var en af disse saakaldte aandrige Dameroller, som jeg alt havde spillet saa mange af i de franske Stykker, og som alt længe hjerteligt havde kjedet mig ved deres ydre Glimmer og indre Hulhed.

Dette Offer blev imidlertid daarligt belønnet.

Der var i Pressen alt tidligere, men især i denne indeværende Saison fremsat heftige Angreb, ikke alene mod Heiberg, men ogsaa mod mig. Ryges gamle Tale, naar Nogen i tidligere Tid angreb Heiberg som Forfatter eller Kritiker, lod det til, at man havde lagt sig

paa Hjerte. Han pleiede at sige, at de kunde spare sig den Uleilighed, da Heiberg kun smilte og gjorde sig lystig over Angriberne, hvis Penne vare altfor sløve mod hans. „Nei,“ sagde han, „vil man ramme Heiberg, da skal man angribe hans Kone.“

Angrebene i denne Saison vare næsten mindre rettede mod Heiberg som Directeur, end mod mig som Skuespillerinde. Det saae ud, som om man gik ud fra, at ifald det kunde lykkes at berøve mig Publikums Gunst, saa at jeg paa Grund heraf krænket og forbitret trak mig tilbage og begjærede min Afsked, da var Heibergs Magt knækket og Spillet vundet. Man paastod nu („Berlingske Tidende“), at jeg Intet kunde spille mere, ja, at jeg „ikke mere kunde sige en eneste Replik.“ Meningen med alle disse Angreb var vel at faae Publikum indprentet, at det intet Tab var, om jeg forlod Theatret. Var dette først opnaaet, fulgte jo Heibergs Bortgang af sig selv. Men her gjorde Partiet Regning uden Vært; thi maaske aldrig har et Publikum, der jo har Ord for at være flygtigt, viist sig saa trofast, saa udholdende i sin Gunst, som det danske Publikum nu viste sig mod mig.

Ofte, naar jeg om Aftenen fremtraadte paa Scenen efter saadanne Angreb, modtoges jeg med et saa paafaldende Bifald, at jeg følte, det maatte have en særegen Grund. Naar jeg da spurgte en eller anden af mine Venner i Personalet: „Hvad betyder dette?“ da svarede de: „Man mærker, at De ikke har læst „Dagbladet“ for idag og dets Angreb paa Dem. Modtagelsen iaften er Svar herpaa.“ Det var jo ogsaa ved en saadan Leilighed, at en af de Misfornøiede udbød: „Ja, der kan De see! hvad kan det hjælpe, at hun angribes, Publikums Bifald er kun efter et saadant Angreb varmere end nogensinde.“

„Dagbladet“s (Hr. Billes) Angreb paa mig gik hverken ud paa mere eller mindre, end at mit Spil var usandt, precieust og uden Følelse, at jeg søgte Knaldeffect ved Theatrecoup, at jeg modarbejdede de yngre Talenter for ene at brillere, saa at Høedts Elever ikke kunde komme frem etc. etc. Artiklen taug viselig med, at saasnart jeg afgav en Rolle til disse Yngre, fik jeg den altid kort efter tilbage. Naar det kom til Stykket, turde disse Yngre enten ikke binde an med Rollen, eller ifald de vovede det, maatte de hurtigt atter træde ud af den. Publikum krævede haardnakked paany at see mig og ingen Anden i den. Disse Angreb gik saa vidt i Personligheder, at de holdt Bog over mine Costumer, om disse havde kostet saa eller saa meget, om de vare nødvendige eller ikke. At mit Forhold til Personalet var daarligt, hørte jeg ogsaa her for første Gang. Jeg selv mente, at jeg i mange Aar havde Beviser paa lige det Modsatte.

Den Berlingske Tidende (Hr. Nathanson), der selv havde udtalt,

„at jeg ikke længere kunde sige en eneste Replik,“ skrev nu til en Afvexling en længere Artikel, hvori han gjorde Indsigelse imod dette Angreb og særlig erklærede den sidste Paastand for grundfalsk.

Kan man nu undres over, at Udtalelserne i saadanne holdningsløse Blade, der sige Et idag og lige det Modsatte imorgen, fremkalder hos Kunstneren en fuldstændig Ligeegyldighed? Naturligvis er det forskjellige Røster, der lade sig høre i disse offentlige Organer. Men en Bladredacteur, der taaler, at saa modsatte Røster komme tilorde i hans Blad, om ham kan man sige, at han er en daarlig og samvittighedsløs Vært i sit offentlige, litteraire Hus. Hvor Selskabet er saa blandet, der ønske skikkelige Folk ikke Adgang, og derfor udebliver ofte Svaret, fordi Mange i Publikum dele Kunstnerens Ligeegyldighed for slige Angreb. Dette var i det Mindste Tilfældet med Heiberg, der ligefrem fandt det uværdigt og tillige unødvendigt at tage mig i Forsvar.

Jeg havde i Grunden Intet imod streng Kritik. Man bliver undertiden vammel om Hjertet af den evige Roes, især naar den ikke peger hen paa Indsigt i det, der roses; og ligesom man efter et overdaadigt Maaltid, hvor der tilsidst serveres med en Række søde Sager, føler Trang til en bitter Mandel, saaledes kan en streng, skarp Kritik have noget Rensende, Styrkende, som det er sundt at give sig i Lag med. Men da maa denne skarpe Kritik for det Første have noget Beløende, som vækker Eftertanke, og fremfor Alt holde sig til Sagen selv. Der maa lyse Kjærlighed til Kunsten og dens Dyrkere ud af Raisonnementet, og ikke en giftig Glæde over at angribe det Personlige. Det kan ikke nytte at sige til den, man vil forbedre: „Jeg slog dig helst ihjel, thi jeg kan ikke lide, at du lever“ —; da er Formaningen spildt, thi til at forbedre sig og rette sine Feil, dertil hører netop et sundt og kraftigt Liv.

Men det kan ogsaa undertiden have noget Behageligt, noget Beroligende, at blive undervurderet. Det forekommer En, som om man betalte sin Gjæld, sin Tribut til Nemesis, inden hun maaske paa en voldsom Maade selv gør sig betalt. Og ligesom man ofte gribes af en indre Undseelse, en Ydmyghed ved at overvurderes, saaledes kan Sjælen ligesom kneise og føle sin Styrke ved en uretfærdig Undervurdering.

Offentlige Modartikler fra forskjellige Kanter til mit Forsvar udebleve dog ikke, og mange navngivne og anonyme Breve udtalte for mig deres Harmen over den Uret jeg led, og bad mig endelig ikke at tabe Taalmodigheden, men holde ud i mit Kald. Iblandt disse Breve kom ogsaa et fra min trofaste Ven, Digteren Hertz, hvori han udtalte sin Forbittrelse over, at vore anseeligste Blade ikke skammede sig ved at optage slige Angreb. I sin Vrede herover udbryder han til disse: „Hvad er dog dette? Kjender I ikke mere Eders

lille Marie?“ En Replik af Heibergs „Alferne“, hvis Betoning altid havde rørt Hertz, naar jeg som Marie i Stykket udtalte disse Ord.

Iblandt de mange Beskyldninger imod mig i „Dagbladet“ var ogsaa den, at mine Fremstillinger i de senere Aar ofte vare „forcedede“. Hertil kan jeg kun svare: „Ja, jeg vil saamænd gjerne tro det; thi i den Stemning, hvori jeg under Theaterspektaklerne levede, undrer det mig ikke saa meget, om jeg spillede mindre godt end tidligere, som at jeg i det Hele taget spillede. Hvor mange af Eder, I selvbeskikkede anonyme Dommere, tro I vel havde kunnet gjøre mig det efter, hvad jeg gjorde i denne skandaleuse Saison? See Repertoiret efter hos Overskou, og I ville see, at jeg, for at staa Heiberg bi mod de Skuespillere, hvis Plan det var at gjøre enhver Forestilling umulig og derved tvinge ham til at lukke Theatret, spillede mindst hveranden Aften, ofte hver Aften i de 9 Maaneder, Saisonen varer, og det ikke smaa Roller, thi dem havde jeg saagodtsom ingen af, men lutter store Hovedroller. Ofte var jeg saa anstrengt, at jeg bogstavelig maatte slæbe mig over paa Theatret for at forlyste et Publikum, der ikke anede, hvad denne Forlystelse kostede mig. Men det gjaldt at støtte Heiberg, og dette holdt mig nogenlunde oppe. Han havde jo nu ingen anden væsentlig Støtte; det gjaldt alt-saa om ikke ogsaa at berøve ham denne. Ogsaa være det sagt, at en ubeskrivelig Foragt, der næsten grændsede til en Følelse, jeg kunde kalde triumpherende, havde bemægtiget sig mig. Jeg nød det at blive dadlet af de Samme, der forfulgte Heiberg paa den hensynsløseste Maade. Ja, Dadlen kunde ofte tilveiebringe en Følelse af Overgivenhed hos mig, saa jeg leende sang til Heiberg Slutningsordene af den lille Duet mellem de Elskende i den forfulgte Vaudeville „Slægtningene“: „Vi følges ad! vi følges ad!“

Det viste sig imidlertid, at Ryge havde havt den rette Opfattelse af Heiberg. Medens denne med kjækt Mod og Ligegyldighed bar ethvert Angreb paa sig selv, kunde han ikke med samme Ro bære Angrebene paa mig. Der kom ved dem en Trods, en Forbitrelse ind i hans Sind, som ikke hørte til hans Natur, saa at jeg ofte maatte moderere hans Vrede.

Under Indstuderingen af „Prinsessen af Tarento“ sporedes det tydeligere og tydeligere, dels ved Tonen paa Theatret, dels i Bladene, at dette Stykke skulde bruges til at forherlige Fru Nielsens Talent paa min Bekostning, og, om muligt, ved hendes Spils Fortrinlighed frembringe en Demonstration for hende og imod mig. I de seneste Theateranmeldelser blev Fru Nielsen bestandig fremstillet som det eminenteste Talent, hvilket Publikum ikke tilfulde skønnede paa, og som min Nærværrelse hindrede i at straale i sin fulde Glands, ja, man skrev, at hun stod som den lidende Uskyldighed lige overfor Heibergs Tyranni. Man udøste sig i Lovtaler over alle hen-

des saavel ældre som nyere Roller, ja selv over hendes Fremstilling af Roller, hun aldrig havde spillet, saasom Oehlenschlägers Signe i „Hagbarth og Signe“. Henrykkelsen var saa stor over hendes „mesterlige, henrivende“ Udførelse af denne Signe, hun aldrig havde spillet, at endog Digteren Ploug udødeliggjorde dette hendes Spil som Signe i bunden Stil. Samtidig bebreidede man mig Udførelsen af en anden Rolle, jeg ligesaa lidt nogensinde havde spillet.

Den Virkning, jeg hidtil i en lang Aarrække havde tilveiebragt i mine Fremstillinger, Evnen til at vedligeholde Spændingen og Interessen i Publikum ved enhver ny Fremstilling, dette kunde et vist Parti ikke godt finde sig i, og heri bestod min egentlige Brøde. Det var paa Tide, at man skred ind herimod, og at man vandt Tilhængere i Pressen, der kunde dadle Alt, hvad jeg fremstillede, som usandt og forkasteligt. Det var maaske min Lykke, at man tog Munden saa fuld.

Fra den 19de Januar, efter Theaterspektaklerne med Hr. Høedt om „Hamlet“, hvorefter han blev suspenderet fra al Tjeneste, indtil Ministeriet havde dømt i Sagen og til dette nuværende Tidspunkt i April, var Tiden brugt til mundtlige og skriftlige Parlamenteringer mellem Hr. Høedt og Ministeriet. Man var kommen saa vidt fremad, at Høedt skriftlig havde erklæret: „at han ansaae sig for at skyldte Shakespeare (!) den Indsigelse, han havde gjort imod at spille med Jomfru Müller, som Dronningens Rolle var tildelt, og ønskede vel ikke sin Afsked for det Forefaldne, endskjøndt det nok kunde blive et Motiv til, at han gjorde det; men han erklærede, at han vilde handle paa samme Maade, dersom et lignende Tilfælde indtraadte.“

Theaterhistorien siger i denne Anledning: — „Denne sidste Ytring var afgjørende. Ministeriet maatte indsee, at det vilde gjøre al Theaterbestyrelse umulig ved at holde paa en Skuespiller, der forud erklærede, at han ved given Leilighed paany vilde vise sig opsætsig imod en Forholdsregel, hvilken det selv ikke kunde andet end erklære Directeuren fuldkommen berettiget til at tage.“ — Ministeriet blev ved denne Høedts Erklæring ligefrem tvunget til at give ham Afsked, og han blev nu lovformelig afskediget fra det kongelige Theater.

I Slutningen af denne Saison dukkede et almindeligt Rygte op, nemlig, at Høedt, der jo nu ikke mere var ved vort Theater, men som længtes efter atter at spille Komædie, havde formaaet Michael Wiehe til ved Saisonens Slutning ogsaa at forlade det kongelige Theater for med ham og Nielsen at lade sig engagere af Directeur Lange, Casinos forhenværende Entrepreneur. Mange troede dette Rygte, mig var det derimod umuligt at fæste Lid dertil. Michael Wiehe skulde ville forlade vort Nationaltheater, der fra han var en Dreng havde opelsket og støttet ham, forlade det Personale, der hav-

de bidraget til hans bedste, skønneste Triumpher, forlade et Repertoire, hvis digteriske Indhold var sammensat af vort Lands første samt af de fortrinligste udenlandske Arbeider? og det for nu at optræde i Arbeider af det futileste Slags paa en Scene, hvor hans Talent aldrig kunde komme til sin Ret? Udøve sin Kunst med Talenter af anden og tredie Rang, under Ledelse af en Directeur fra et Second-theater! Alt af „kunstneriske“ Hensyn, som det hed. Wiehe skulde ville bringe et saadant Offer, for at Høedt, der ved sin Opførsel havde gjort sig umulig ved det kgl. Theater, atter kunde komme til at spille Komædie! — Umuligt! jeg vilde, jeg kunde ikke tro, at han i den Grad havde givet sig ind under Høedts dæmoniske Indflydelse; han, der endnu for kort siden atter havde viist Tegn paa Fortrydelse over, hvor vidt han alt var gaaet, idet jeg atter havde modtaget en af de smaa Sedler, hvori han lettede sit beklemt Sind. Sedlens Indhold var denne Gang følgende:

„Hele Dagen er jeg hos Dem, hele Dagen maa jeg skjule mine Taarer, fordi jeg har bedrøvet Dem, der aldrig har viist mig andet end Godhed og Deltagelse.

Tør jeg maaske ikke engang vente, at De vil modtage dette?

Deres hengivneste, troeste
og ærbødigste Ven.“

Ikke sandt, mine Læsere! ovenpaa et saadant Tilløb til Fortrydelse kunde jeg umuligt tro, at han vilde berede mig en saadan Sorg, der skilte os fra hinanden i vor kunstneriske Virksomhed.

Og nu Hr. Høedt! Han turde ikke en enkelt Gang optræde i „Hamlet“ med en Doublant af Frygt for, at Spillet skulde savne den „øieblikkelige Correspondance mellem Acteurerne!“ Var denne Correspondance da nu at vente imellem det sammenskrabede Personale, hvori han nu skulde optræde? „Kunstneriske Hensyn“! Det kunde ordentlig kvalme for et sundt Menneskebryst at høre al den Skvalder, der summede En om Ørene, al den Affectation om Kunst! Alle disse hule Fraser: Kunstnerbegeistring! Kunstnerfølelse! Kunstnerstolthed! Kunstnervarme! Kunstnerkald! Kunstnerrettigheder! Kunstnerlidelser! Kunstnersandhed! Kunstnersamvittighed! etc. Sandhed! Samvittighed! Ja, I gode Kunstnere, havde I bare mere af disse to sidste Egenskaber, saa fik det gaa med Resten. Men Skam skulde Eders Præster have, som de have oplært Eder! — „Jeg lever kun for min Kunst!“ — disse Ord lyde ofte fra Eders Læber, medens I leve for alt Andet end denne samme stakkels Kunst.

Den 14de Februar opførtes første Gang „Prinsessen af Tarento“, anonymt originalt Skuespil i fem Akter. Den Demonstration i Theatret, der, efter Sigende, under dette Stykkes Opførelse skulde

sættes i Scene for Fru Nielsen og mod Directeurens Kone, udeblev ganske. I Theatret, lige overfor det store Publikum, viste det sig bestandigt, at den hele Modstand mod Heiberg og mig ikke kunde komme til orde. Man klappede for Fru Nielsen som Griffenfeldts Moder, og man klappede for Fru Heiberg som Griffenfeldts Elskede. Hvor mange Hænder der vare satte i Bevægelse for hver af os, om den Ene af os fik lidt mere Bifald end den Anden, skal jeg ikke kunne sige, kun, at Bifaldet var rigeligt for os begge, og at Forestillingen gik sin rolige, uforstyrrede Gang.

Men var der saaledes intet Udkomme med det store Publikum inde i Theatret, saa gik det desto lettere med det lille udsøgte i Dagbladene, som benævnes Theaterkritikere. Her kom alle de Høedt-Nielsenske Kunstanskuelser til orde med fuld Styrke og Veltalenhed. Fru Nielsens Fremstilling af Moderen havde lutter Fuldkommenheder, min Fremstilling af Prinsessen lutter Mangler. Ja, man vilde efter vort Spil i dette Stykke en Gang for alle slaa fast, at kun hun var en virkelig Skuespillerinde, jeg — ja jeg veed virkelig ikke, hvad de mente, jeg var, naturligvis en daarlig. Og til Bevis paa deres Paa-stand brugte de vor forskjellige Udførelse af en af de sidste Scener i Stykket.

Man seer Griffenfeldt sidde i Fængslet, ventende paa Bødlens Komme. I disse sidste Øieblikke modtager han først et Afskedsbesøg af Moderen, senere af sin Elskede, Prinsessen.

Ved Moderens Bortgang efter Afskedsscenen foreskriver Forfatteren i en Note: „Hun omfavner ham (Griffenfeldt) med dyb Bevægelse, hun gaar hulkende ud, fulgt af Fangefogden.“

Ved Prinsessens Bortgang foreskriver Forfatteren: „Hun gaaer mod Døren, men vender sig atter om og kaster sig grædende i hans Arme; derpaa iler hun ud.“

Dette, at jeg nu her pligtskyldigt gjorde, hvad Forfatteren havde foreskrevet, „at gaa mod Døren, atter vende om og grædende kaste sig i hans (Griffenfeldts) Arme“, blev brugt til et latterligt Angreb paa hele min Spillemaade, som om jeg ved dette Træk vilde tilvende mig et forstærket Bifald. Her er da eet af de Tilfælde, hvor jeg ligefrem kan bevise, at man gjorde mig Uret.

Jeg har under min hele Skuespillerindevirksomhed samvittighedsfuldt holdt mig til Forfatterens Ordre, selv om de syntes mig mindre heldige. Men i dette Tilfælde faldt det mig aldrig ind, at han her foreskrev noget Søgt eller Urimeligt, thi at en Elskerinde, der endogsaa i denne Afsked første Gang helt ud og uden Forbehold ytrer sine Følelser heftigt og lidenskabeligt, endnu engang til Afsked kaster sig grædende i den Elskedes Arme, da hun troer, at han om faa Minutter skal lide Døden, fandt jeg saare naturligt og i sin Orden. Jeg udførte altsaa, hvad Forfatteren havde foreskrevet, og denne Lydighed brugte

nu de, der søgte et Motiv til at angribe mig, for at bevise, at jeg jagede efter Effect. Det Bifald, den Rørelse, der fulgte mig ved min Bortgang, blev nu regnet mig til Last som Noget, jeg havde opnaaet ved at vende om i Døren for atter at kaste mig i Griffenfeldts Arme. En saadan Beskyldning kan man nu smile ad og glemme paa Grund af sin gode Samvittighed; men hvad man ikke kan smile ad og mindre let kan glemme, er det Uridderlige, det Kujonagtige hos en Forfatter, der tier lige overfor en saadan Fornærmelse mod en Kunstnerinde, der af Respect for hans Villie udførte, hvad han havde ønsket og foreskrevet, tier, naar disse Angreb paa Grund heraf vedblive paa en raa og hensynsløs Maade. Jeg ventede Dag for Dag, at Forfatteren vilde træde frem og sige: „Er dette en Feil, da er det mig, der har foreskrevet den i Texten.“ Men nei, han taug. Jeg anseer det derfor for min Pligt at udtale, at det Rygte, som selv Overskou i sin Theaterhistorie har bidraget til at udbrede, nemlig, at Athalia Schwartz var Forfatteren til dette Stykke, er usandt. Athalia Schwartz vilde aldrig have svigtet mig, aldrig taalt, at jeg dadledes for det, hun alene bar Ansvar for. Hun var en af de Kvinder, der haardt maatte bøde netop for sin Sandhedskjærlighed. Senere hen i Tiden, da Forfatteren lod Stykket trykke, jeg troer Aar og Dag efter den Uret, der var tilføiet mig, vedkjendte han sig herved, at han selv havde foreskrevet bemeldte Sted saaledes udført; men da kunde han gjerne have sparet sig Uleiligheden, thi hans Erklæring kom nu forsilde.

Sammenligningen mellem min og Fru Nielsens Spillemaade i dette Stykke var høist uheldig valgt, ja urimelig; thi vore Opgaver vare omtrent saa modsatte som muligt. Hun skulde fremstille en jevn, tarvelig, troskyldig Borgerkone, Griffenfeldts Moder, hvis Kjærlighed til Sønnen Alverden maatte være Vidne til; Moderhertet laa paa Tungen, her var Intet at skjule. Jevnheden i Fremstillingen bidrog til det Rørende i hendes Sorg, Angst og Smerte over den forfulgte, domfældte Søn. — Min Opgave bestod i at fremstille en fin, begavet, glimrende, fremmed Prinsesse ved det danske Hof, inde i Hofintriguerne, vant til at skjule sine sande Tanker og Følelser, forelsket i Griffenfeldt, uden at Nogen lige indtil Slutningen maatte ane det, ikke engang han selv. Her gjaldt det at skjule saagodtsom enhver Bevægelse og holde sine Følelser, Tanker og Beslutninger strengt inde-lukkede, saa at Ingen anede eller gennemskuede dem. Man seer, at disse to Kvinder i Stykket vare saa modsatte som muligt, og dog bebreidede man mig, at ikke Følelsens Tone og Udbrud var som den simple Borgerkones, der turde lægge den aabent for Dagen til enhver Tid og for Alle, Høje og Lave, medens, som sagt, min Opgave var at skjule den og bortlede Alles Opmærksomhed fra den Kjærlighed, som Ingen maatte ane. At Prinsessens Følelser derfor — da hun endelig kaster Masken og i Fængslet erklærer ham sin Kjærlighed —

antager et forstærket Udtryk, er ganske naturligt, syntes mig saavel som Forfatteren.

„Dagbladet“s Referent søgte at godtgjøre, at det bedste Bevis paa, at Fru Niensens Følelse var sand, var Publikums Bifald, da hun forlod Scenen; men at, som han selv skriver, „Fru Heiberg under det rørte Publikums begejstrede Bifald forlader Scenen, beviser Intet!“ Er det ikke slaaende og retfærdige Argumenter? Ja, man havde i den Grad villet benytte dette Stykke, hvori vi To, der ingenlunde i Virkeligheden — allerede paa Grund af vort helt forskellige Rollefag — rivaliserede med hinanden, tilfældigt spillede sammen, at man endog saae et karakteristisk Træk i vor Costumering til Fordel for Fru Nielsen og til Skade for mig; idet hun bar e et Costume i hele Stykket, men jeg mange forskellige. Ja, hvad i Alverden skulde bevæge den gamle Borgerkone i Stykket til at forandre det Costume, der i de Tider bares af Kvinder i hendes Stand? Prinsessen derimod, der er paa Scenen i alle Stykkets fem Akter, optræder i meget forskellige Situationer. Og for nu at vise det Latterlige i Dadlen mod mig i dette Punkt, vil jeg oplyse, at jeg personligt idetmindste var uden Skyld i de mange Omklædninger; men ogsaa her burde den anonyme Forfatter have følt Trang til at tage mig i Forsvar. Han var vel altfor glad over, at hans Arbeide havde vundet Bifald og gjort Lykke, til at han havde nogen Tanke for, at han ikke med Taushed burde have været Vidne til, at Hovedpersonen i Stykket, der dog nok havde nogen Del heri, blev i høi Grad forurettet.

Jeg haaber, at man ikke vil tage fortrydeligt op, at jeg til Forsvar for mig selv her indlader mig i en Detail, der uægtelig ingen Interesse har, undtagen netop som Forsvar for mig selv og som Bevis paa Kritikens Uretfærdighed ogsaa i dette Punkt.

Første Akt.

Stykket begynder med, at Prinsessen staaer paa Scenen, smykket til det Bal, der denne Aften gives paa Slottet i Kjøbenhavn. Altsaa Nr. 1: En Baldragt.

Anden Akt.

Et Værelse paa Frederiksborg Slot.

„Prins Jørgen, Prinsessen af Tarento, (begge i Jagtdragt).“

Altsaa Nr. 2: En Jagtdragt, foreskrevet af Forfatteren; og man vil ogsaa indrømme, at det ikke vilde passe sig for en Prinsesse at gaa paa Jagt i Baldragt.

Tredie Akt.

Et Værelse, atter paa Kjøbenhavns Slot. Altsaa: Reisen fra Frederiksborg til Kjøbenhavn forudsættes. Prinsessen i Audiens hos

Dronningen, Jagtdragten maatte altsaa af, og en almindelig Hofkjole paa. Thi en Dronning vilde dog vistnok stødes, om Prinsessen kom i Audiens hos hende med Ridepisk og i Støvler.

Tredie Scene, samme Akt.

Maskerade paa Slottet.

„Prinsessen træder ind (klædt i en Pilgrimsdragt).“

Senere paa Maskeraden:

I en Note staaer hos Forfatteren:

(Prinsessen kaster hurtig sin Pilgrimsdragt, under hvilken hun bærer en Phantasidragt.)

Fjerde Akt.

Et Værelse paa Slottet.

(Imellem tredie og fjerde Akt er Griffenfeldt fanget og kastet i Fængsel; nogen Tid er gaaet.)

At Prinsessen nu, efter at Maskeraden forlængst er forbi, fremdeles skulde gaa omkring i „Phantasidragt“, vilde dog let gjøre hende mistænkt for at være forrykt. Der er altsaa intet Andet for: Phantasidragten af og en almindelig Hofdragt paa.

Man seer, at denne Forfatters Ordnen af Dragter stod det ikke i min Magt at ændre, hvor megen Lyst jeg end havde dertil. Thi jeg beder at betænke, hvor kjedeligt det er at spille og være paa Scenen saagodtsom i fem Akter, og da, naar Teppet falder efter hver Akt, ilsoomt at rive den ene Dragt af og tage den anden paa, og da, halv aandeløs, igjen begynde næste Akt. Forfatteren skulde betænke den Plage, der ligger heri for Skuespillerinden, og Kritiken dadle ham herfor og ikke hende.

Om den Lyst, man havde faaet til at sammenligne Fru Niensens og mit Talent, skal jeg ikke udtale mig nærmere; vist er det, at ad den Vei kunde man ikke komme til en retfærdig Dom om vor Betydning som Skuespillerinder, dertil var vor Begavelse og vort Naturel alt for forskjellige. Herom har jeg i Virkeligheden alt udtalt mig paa et tidligere Sted, i Anledning af mit Ophold i Paris.

Den 30te April opførtes „Prinsessen af Tarento“ for sidste Gang. Wiehe havde et Par Dage i Forveien pludselig indgivet Begjæring om Afsked, og jeg havde under hele Aftenens Forestilling bemærket en egen Stemning hos ham. Men i Slutningsscenen i Stykket, hvor Griffenfeldt og Prinsessen tage Afsked med hinanden for sidste Gang, saae jeg Wiehe blegne under Sminken, vakle og krampagtigt gribe om det nærstaaende Bord for at holde sig opreist. Jeg saae forbauset op paa ham, og maatte tage mig stærkt sammen, for ikke at falde ud af Rollen; imidlertid saae jeg, at han gjorde en Kraftanstrengelse for at blive Herre over sig selv; vi fuldendte Afskedsscenen i Stykket,

sagde hinanden Farvel, og jeg følte, at dette Farvel ikke alene gjaldt i Skuespillet. Da jeg kom ud i Coulissen, sagde jeg til Overskou: „Pas paa Wiehe, naar han om lidt forlader Scenen; jeg troer, at han er syg.“ — Kort efter kom Wiehe ud, Overskou fulgte ham; men da han med stærke, faste Skridt hurtig gik op ad Trappen og ind i sit Paaklædningsværelse, vendte Overskou om og sagde til mig: „Jeg troer ikke, at han feiler Noget, han gik ind i sin Stue.“

At Wiehes Tilstand paa Scenen ikke var en Indbildning af mig, fik jeg bestyrket ved, at min rare Pyntekone, Madam Gram, kom løbende hen til mig med det Udraab: „Gud, Frue, hvad feilede Hr. Wiehe i Deres Afskedsscene? jeg saae tydeligt fra Coulissen, at han blev ligbleg og vaklede.“ — „Har De ogsaa bemærket dette?“ svarede jeg, „mig synes ligesom De.“ — „Ak, den stakkels Hr. Wiehe,“ udbrød hun deltagende. „Gud forlade dem, der have ført ham paa gale Veie!“ — og Taarerne stode den velsignede Kone i Øinene, medens alt Blodet var strømnet mod mit Hjerter.

Ogsaa Fru Nielsen var hin Aften i en ophidset Stemning, om af samme Grund, veed jeg ikke, men da jeg i Aftenens Løb henvendte et Par ligegyldige Ord til hende, var det med Nød og neppe, at hun kunde faae et Par stolte, kolde Ord over Læberne; ogsaa i hendes Sjæl var der af de Sammensvorne dryppet en Gift, som tidligere ikke hørte hendes Natur til. Og hvorfor vare disse Mennesker da vrede paa mig? Vilde de, at jeg skulde gjøre fælles Sag med dem imod min egen Husbond. Kunde de fordre, at jeg skulde være enig med dem om at nægte ham Hjælp og Bistand? Kunde de fordre, at jeg skulde lukke Øinene for al den Uret, der ved dem blev tilføiet ham, fordre, at jeg skulde være med i en ophidset, lidenskabelig Stemning, hvori Løgn blev gjort til Sandhed og Sandhed til Løgn? Krævede de ikke dette af mig, hvad var det da? Heiberg stod for mig saa ren i alle sine Motiver, saa fri for alle Planer til at modarbejde deres Ønsker, naar disse kunde forenes med, hvad han ansaae for ret og billigt, stod for mig som den høist Forurettede indadtil og udadtil; stod for mig som den fine, dannede Mand lige overfor Raahed og uforstandig Anmasselse, for Bagvaskelse og uværdige Angreb; stod for mig som den Taalmodige, der arbejdede ufortrødent, uden at klage, uden at lade noget Menneske lide ved sit slette Humeur over den Uret, der daglig tilføiedes ham. Jeg havde aldrig beundret ham mere end i disse Aar, aldrig været ham mere og inderligere hengiven end nu i denne hans ufortjente Modgang. Aldrig syntes mig, at jeg med større Føie havde kunnet bruge de Ord om ham, som Hamlet udtaler om sin afdøde Fader: „Tag ham i Et og Alt, han var en Mand.“ Og denne Mand skulde jeg nu roligt see paa blive bagvasket, smaaligt bedømt, undervurderet, uden at vise Alverden, at jeg stod paa hans Side, at han idetmindste hos mig skulde finde den Troskab, det Medhold, den

Retfærdighed, den Hjælp, der nægtedes ham fra saa mange Sider! Vare de virkelig vrede paa mig, fordi jeg hjalp ham, hvor det var mig muligt at hjælpe? Havde jeg maattet spille mig tildøde for at hjælpe ham ud af Forlegenheden, jeg vilde have hjulpet ham!

I et Tilbageblik, som Heiberg senere skrev om sin Embedsførelse i 1855—56, findes følgende Bemærkninger om denne Saisons Slutning:

„— Hr. Høedt havde altsaa nødtvungent forladt Theatret, Hr. Wiehe havde frivilligt besluttet at gøre ligesaa, naar den indeværende Saison var udløbet. Officielt var imidlertid endnu Intet herom bekjendt, men der ymtes om det, og Ministeren havde, da Spektaklerne stod paa, været meget betænkelig, ikke over Høedts Afgang, men over, at denne kunde drage Wiehes efter sig, Noget, jeg fandt saa urimeligt, at jeg, der ikke havde nogen speciel Indvielse i Forholdet, ikke kunde tro herpaa. Imidlertid lod Efterretningen ikke længe vente paa sig, og, besynderligt nok, syntes den fremkaldt ved en Anledning, hvoraf man ikke skulde have ventet denne Virkning. Thi neppe havde jeg skriftligt underrettet Hr. Wiehe om, at der var tillagt ham et aarligt Gagetillæg af 300 Rdl., før jeg til Svar modtog en i 2 Linier affattet Ansøgning om Afsked ved Saisonens Udgang, ikke engang ledsaget af noget Brev til mig, men kun af et Par Ord, skrevne i selve Convoluttten, og som ganske tilfældigt faldt mig i Øinene, idet jeg vilde kaste den frarevne Convolut bort. Saa vidt havde Høedts Omgang og Paavirkning bragt den beskedne, stille, drømmende Michael Wiehe. At en Skuespiller, der sætter en Ære i at forlange sin Afsked paa en saa brutal Maade, ogsaa burde have den, er indlysende; — uden derfor at gøre noget Skridt i modsat Retning, indstillede jeg ham ubetinget til Afsked, hvilket han ogsaa erholdt i de sidste Dage af Saisonsen. Men fra det Øieblik, jeg havde modtaget hans Ansøgning, og da Bladene som sædvanligt benyttede den givne Leilighed til at agitere Publikum, besluttede jeg, at han i Resten af Saisonsen ikke mere skulde optræde paa Scenen, uden at jeg dog gav ham eller Andre noget Vink herom, kun med Undtagelse af de mig nærmest staaende Embedsmænd, der havde at gøre med den daglige Tjeneste, og paa hvis Taushed jeg kunde stole. Vel kunde det være betænkeligt, især i Mai, da Komedielysten altid er svækket, at paalægge Repertoiret en følelig Indskrænkning; men dette Hensyn forekom mig her at være underordnet, og min Bestræbelse for at skaffe et tiltrækkende Repertoire tilveie i Mai lykkedes saa godt, at denne Maaned blev en af de heldigste for Kassen, og det næsten ikke mærkedes, at Hr. Wiehe ikke spillede.“ —

I Slutningen af forrige Saison havde Ministeriet nedsat en Commission, der under Digteren C. Hauchs Forsæde — Heiberg var ikke opfordret til at indtræde — skulde drøfte allehaande Theaterspørgsmaal. Blandt meget Andet, som der forhandlede, bragte Ministerens

Secretair Christensen, der var bleven Medlem, ogsaa under Overveielse, om der ikke burde oprettes et Theaterraad, hvori Skuespillerne skulde have en stor Indflydelse paa Afgjørelsen af alle vigtige Theateranliggender. Men denne i visse Kredse meget yndede Tanke kunde ikke trænge igjennem, da den mødte Modstand hos de tre Skuespillere Holst, Sahlertz og Overskou, der af Skuespillerne selv vare valgte ind i Commissionen. I det Forslag til et Reglement for Tjeneren ved Theatret, som man tilsidst enedes om og som udstedtes i Juli 1856, indskrænkede man sig derfor til Oprettelsen af en Theaterjury, der skulde afgjøre Indsigelser, som fremsattes af Skuespillere mod Overtagelsen af en Rolle, Directeuren havde tildelt dem, en Bestemmelse, der snart viste sig at være dødfødt, da Ingen ønskede dens Anvendelse, da det kom til Stykket. Havde Ministeren kjendt de Personligheder, han her vilde gjøre til Dommere, som Heiberg kjendte dem, kunde han have vidst dette Resultat forud.

Den Stilling og Indflydelse, Hall havde erhvervet sig i det politiske Liv, gjorde hans Stemme meget mægtig paa Rigsdagen. Ved hans Indflydelse lykkedes det at faae Rigsdagen til at samtykke i, at der lidt efter lidt blev bevilget ikke ubetydelige Summer til at omskabe det gamle Theater, der ingenlunde svarede til Tidens Fordringer, til et saagodtsom helt nyt. For iaar vilde man lade det bero med at forskjønne og udvide Tilskuerpladsen; næste Aar agtede man at tage fat paa selve Scenen, Paaklædningsværelser og hele det indvendige Arrangement, medens man dog agtede at beholde Theatrets gamle bekjendte Portal ud til Kongens Nytorv. Mange, blandt dem Heiberg, rystede paa Hovedet over dette Lappeværk, men Hall og Christensen vare stolte og betagne af denne Plan, og de satte deres Villie igjennem og anvendte store Summer herpaa, der, som Tiden bedre end noget Raisonnement beviste, for en ikke ringe Del vare spildte. Kun den utvivlsomme Fordel havde Ombygningen, at Theatrets Udseende blev saa forfærdeligt, at Nødvendigheden af en ny Theaterbygning tilsidst gjorde sig gjældende med uimodstaaelig Styrke.

Saasnat Seasonen var sluttet, vidste det hele Kjøbenhavn den store Nyhed med fuldkommen Vished, at den paa Grund af sin Opførsel afskedigede Hr. Høedt agtede at optræde til Efteraaret paa det saakaldte Hoftheater i Forening med sin Ven Hr. Wiehe, sammen med Casinos Personale under dets forhenværende Directeur, Hr. Lange. Hele Byen var som en Synagoge, hvor alle snakke i Munden paa hverandre, saa at man ikke kunde høre Ørelyd for Sladder. Alle Blade, alle Munde kom nu i Bevægelse, og neppe har man i vor Tid nogen Forestilling om det Røre, som en Theatersag i hine Dage kunde afstedkomme i det gode gamle Kjøbenhavn. Dagbladene modsagde sig selv i Et væk, „Berlingske Tidende“, f. Ex., klagede nu i høie Toner over Høedts Afsked, i Modsætning til sin tidligere Dadel af

hans Opførsel, „som ikke burde taales“, og hvorfor man „haabede, at han for bestandigt blev forviist fra Scenen, eller i alt Fald skulde straffes med at gjøre Publikum en Afbigt.“ Fremdeles yttrede det: „Hvad Hr. Wiehe angaaer, da tør vi dristigt paastaa, at Bestyrelsen ikke har givet ham Anledning til Utilfredshed. Der har neppe været nogen Skuespiller, der er bleven ydet saa megen Anerkjendelse og Opmærksomhed, baade fra Bestyrelsens og Publikums Side, som den, der er bleven Hr. Wiehe tildelt. Hans Bortgang er os saaledes ubegribelig, og i Heibergs Forhold til ham maa man sandelig ikke søge Grunden.“

Fornyeede voldsomme Angreb, saavel i Bladene som i smaa Skilningspjecer, regnede nu ned over Heiberg. Kierkegaard siger om en lignende Situation, som ramte ham selv: „Man maatte see den Charakterløshed, hvormed ellers brave Mennesker sige: det er skammeligt, det er oprørende at gjøre eller yttre noget saadant — og saa selv bidrage deres lille Del til at indhulle Stad og Land som i et Snefog af Pjat og Bysnak. — At gjøre dette ved Hjelp af Pressen, er let nok, og naar det saa er gjort, behøves der maaske en Generation for at forvinde det.“

„Dagbladet“ besørgede i Overflødighed Snefoget og Bysnakken; men Heiberg bevarede under alt dette sin eiendommelige Ro og Ligevægt. En Dag hørte jeg En sige til ham, hvorledes det dog hængte sammen, at netop hans tidligere Ven Halls Blad bedømte ham saa haardt og ubilligt? Heiberg svarede smilende: „Jeg veed saamænd ikke; han maa have faaet et nyt og klarere Syn paa mig.“

Hvad der maaske mest af Alt satte ikke alene Heiberg, men Mangfoldige med ham i Forundring, var, at Hr. Lange af Kongen fik Tilladelse til at benytte Hoftheatret, en Tilladelse, der blev givet af Kongen personlig uden Ministeriets Medvirkning. Heibergs Modforestillinger til Ministeriet frugtede intet. Endnu havde Directeur Lange imidlertid ikke faaet den nye, omfattende Bevilling til at aabne et Theater, som han ved Kongens Protection haabede at opnaa gjennem Justitsministeriet. Uagtet Langes Ansøgning herom ikke var afgjort, da hans ældre Bevilling i 1855 udløb, vedblev han, der i September samme Aar havde begyndt sine Forestillinger paa Hoftheatret, dog uforstyrret at spille her i flere Maaneder uden nogen Bevilling, indtil der i Slutningen af Marts 1856 blev givet ham et nyt Privilegium. Den Erklæring, Heiberg efter Cultusministerens Opfordring havde afgivet over Langes Ansøgning, havde dog virket saa meget, at Privilegiet ikke blev affattet i saa vide Udtryk, som Lange havde ansøgt om, men dog altid omfattende nok til at vække Tvivl om Grændsen i Forhold til det kgl. Theaters Repertoire, til hvis Hævdelse Heiberg ikke fandt nogen virksom Understøttelse i Cultusministeriet.

Hvorledes gik nu alt dette til?

Den hele Sag saae for Alverden ud som en Demonstration mod det kongelige Theater og dets Directeur.

Lange var en snild Mand, der ved mange forskellige Leiligheder havde vidst at naa sit Maal. Han stod i nært Venskabsforhold til Frederik den Syvende, maaske støttet ved Broderskabet i Frimurerlogen. Da Lange var Directeur ved Casino, havde Grevinde Danner opnaaet der, hvad hun, trods al Anstrengelse, ikke havde kunnet sætte igjennem i Nationaltheatret, at hilses af Publikum som Kongens Gemalinde. Hendes Nærværelse i det kgl. Theater var og blev et Slags Incognito. Man lod som om man ikke saae hende, og saae hende kun for at stødes over den Plads, hun indtog i den kongelige Loge, fra hvilken den kongelige Familie trak sig tilbage. Først ved Ombygningen af Tilskuerpladsen besøgte de atter Theatret i første Etages Balconloge, der blev indrettet til de kongelige Herskaber, som her troede sig sikkrede for Grevindens Nærværelse. Lange havde forstaaet i Casino at samle et Publikum, der hilste Grevinden ved hendes Indtrædelse i hans Theater. Stor Velvillie og Hæderstegn var Langes Løn af det taknemlige Ægtepar. De interesserede sig derfor i høi Grad for, at Forestillingerne paa Hoftheatret skulde komme istand, da Grevinden her ligesom vilde faae sit eget Theater og sit eget Publikum. Man bad derfor Cultusministeren og Justitsministeren om at vise sig føielige lige overfor Langes Ønske. Ministrene havde maaske ikke faa Sager, overfor hvilke Kongen igjen skulde vise sig føielig. Saaledes „vasker den ene Haand den anden“. Kort, Lange satte sin Plan igjennem imod al Form og Vedtægt, og Hoftheatret var grundet. Høedt sluttede sig til Lange. Hans Bortgang fra det kgl. Theater var, til hans Ærgrelse, hurtigt bleven betragtet med Ligegyldighed. Alt gik som sædvanligt, og den hele Kamp lod til at være tabt for ham. Der maatte nye Tropper i Ilden for at forsøge et yderligere Stormløb, og Wiehe lod sig overtale til at storme forrest op paa Skandsen, ligegyldig, om han ved Stormløbet satte Livet til. Og han satte Livet til, ikke ved at rammes øieblikkelig af en dødbringende Kugle, men ved at indaande en giftig Luft, der lidt efter lidt undergravede hans hele Constitution, saa at inden faa Aar baade Legeme og Sjæl bukkede under. Imidlertid hævdede der sig Stemmer for og imod Høedts og Wiehes Beslutning. De vare ikke faa, som fandt Wiehes indbildte Charakterfasthed umandig og for hensynsløs mod det Theater, der havde baaret ham frem til den Stilling i Kunsten, han nu indtog. De vare ikke faa, som harmede sig over Høedts egoistiske Herredømme over den, han kaldte sin Ven. Baade offentlige og private Stemmer udtalte dette skarpt.

Altsaa: Lange satte sin Plan igjennem, fordi saa Manges Ønsker forenedes herom. Hall ønskede det, fordi Kongen og Grevinden ønskede det; Wiehe ønskede det, fordi Høedt ønskede det; Høedt øn-

skede det for at faae Leilighed til atter at spille Komædie, og endelig ønskede Christensen det i Haab om derved at fortrænge Heiberg.

Beneficestillinger om Sommeren vare alt længe afskaffede ved Indførelsen af Feu. Ikke desto mindre fik man dem ved at gaa ad Bagtrapperne atter optagne, fordi Nielsen nu ønskede en saadan. Men da det kgl. Theaters Tilskuerplads Dagen efter den sidste Forestilling i Sæsonen strax skulde nedbrydes, og Byggearbeidet begynde, maatte han give sin Forestilling paa Hoftheatret. Denne private Forestilling skulde have den tredobbelte Interesse, idet alt nu den afskedigede Høedt og den bortløbne Wiehe skulde optræde. Planen var godt lagt, Huset udsolgt. Til denne Forestilling valgtes et Stykke af det kgl. Theaters Repertoire, „Slottet i Poitou“. Ved Niensens og Wiehes Indtrædelse lød stærke Bifaldsytringer, hvorimod Høedt strax ved sin Indtrædelse modtoges af stort Spektakkel, af Hyssen, Applaus og en lidenskabelig Piben, der først endte ved Tæppets Fald og Politiets Mellekomst.

Hvad havde jeg at sætte imod alle disse uharmoniske Billeder, der pinte mig tidlig og silde? Min Tanke søgte uvilkaarligt tilbage til Fortiden og al den Lykke, jeg i den havde nydt paa de samme Steder, hvor jeg nu ikke kunde færdes uden en dyb Følelse af det Utilfredsstillende i min Gjærning. En Eftermiddag i Februar, da jeg sad ene og grublede i Tusmørket i min Dagligstue, stirrende ind i den livlige Lue fra Kakkelovnen, og i Tankerne gjennemgik min Barndom, min Ungdom og min nuværende Stilling, faldt det mig for første Gang i mit Liv ind: Mon du ikke kunde optegne alle disse Erindringer, alle disse lyse og mørke Aar, Maaneder, Dage, Timer af dit Liv og derved rive Tanken løs fra dette nærværende uhyggelige Tidspunkt? Der behøver jo Ingen at læse det; naar det kun gjør den Nytte at rive dine Tanker bort fra dette Øieblik og befri din Sjæl fra, at Bitterheden slaaer Rod i Sindet, da ere jo store Ting opnaaede. Og neppe var Tanken født, før jeg sprang op, tændte Lampen, lagde et Ark Papir tilrette paa Bordet og dypede min Pen. Jeg sagde til mig selv: „Nu vil jeg nedskrive Alt, hvad der staaer i min Erindring, uden mindste Kritik eller Forbeholdenhed; siden kan jeg jo igjen udslette, hvad der ikke burde være nedskrevet; men nu vil jeg uden Sky nedskrive den fulde Sandhed, eller i alt Fald hvad der staaer for mig som den fulde Sandhed. Jeg vil ikke bryde mig om Form, Stil eller Sligt, men skrive saa hurtigt som Pennen kan løbe“; og jeg begyndte saaledes at nedskrive min Barndoms Historie. Dag for Dag fordybede jeg mig mere i det Forbigangne, og søgte saa meget som muligt at lade det Nærværende glide mig forbi uden at slaa for dybe Vunder. Med en utrolig Hurtighed nedskrev jeg Barndomstiden og den første Ungdomsperiode.

Da dette Afsnit var færdigt, tænkte jeg: Mon det ikke kunde in-

teressere Heibergs stakkels syge Moder at høre, hvad jeg her har nedskrevet? Jeg havde i Heibergs Moder trods hendes inderlige Kjærlighed til mig en streng Dommer. Saa komisk det kan synes netop for hende, vare alle skrivende Damer hende imod. Havde jeg, inden jeg nedskrev mit Liv, betroet hende, at jeg agtede at gjøre dette, da veed jeg vist, at hun stærkt havde fraraadet mig et saadant Arbeide; derfor havde jeg tiet. Men skulde jeg nu læse for Nogen, hvad jeg havde nedskrevet, da ønskede jeg netop at læse det for En, der vilde bedømme det strengt, og jeg var vis paa, at hun vilde det fremfor Nogen. Heiberg, var jeg bange for, vilde være ude af Stand til at bruge sin Kritik lige overfor mig, han vilde være for mild, for blød til at sige rent ud: „Hold op med dette, det overstiger dine Kræfter.“ Hans Moder derimod var jeg vis paa ikke vilde tage i Betænkning at udtale sig bestemt imod et saadant Forsøg, ifald hun fandt det daarligt og uden Interesse.

Da Heiberg derfor en Aften var gaaet paa Theatret og hun og jeg vare ene hjemme, gik jeg ind til hende, der som sædvanligt i sin Sygeperiode i den sidste Tid laa paa et Leie, der var redt paa Sophanen, indtil hun senere ud paa Aftenen blev baaret ind i sit Sovekammer for at komme til Ro i sin Seng. Da jeg kom ind, lød som altid, naar man besøgte hende, den milde, bløde Stemme til Tak for Besøget. „Har du Lyst“ — begyndte jeg — „at høre Noget, jeg har skrevet?“ — „Har du!“ svarede hun forundret, og et lille tvivlsomt Smil spillede om Munden. „Hvad er det? har du skrevet en ny Vaudeville?“ — „Nei, mine Tanker ville netop bort fra det forbitrede Theater, og derfor har jeg opskrevet nogle Aar af mit Liv,“ svarede jeg leende. Hun saae helt forskrækket ud. „Ja,“ vedblev jeg, „nu skal du uforbeholdent udtale din Dom herom, og jeg er forberedt paa, at du siger, naar du har hørt det: „O, min bedste Hanne, opgiv dette!“ Men vær rolig, det er aldeles ikke Meningen, at det skal trykkes; jeg har skrevet det saa at sige til min egen Underholdning. Kjeder og trætter det dig at høre, kan jeg holde op, saasnart du siger til.“ Og nu begyndte Læsningen. Ved ethvert Afsnit saae jeg spørgende paa hende: „Skal jeg blive ved? siig bare!“ Hun svarede: „Ak, bliv ved! Du troer ikke, hvor det interesserer mig.“ Og jeg læste og læste uden Afbrydelse, medens hun stirrede ufravendt paa mig og lod til at glemme det svage Legeme for Aandens Beskjæftigelse med mig og mit lille Værk. Da jeg var færdig, udbrød hun: „Ak! er der ikke mere?“ Man vil kunne forestille sig min Glæde over dette Udfald af min Læsning. „Ak,“ fortsatte hun, „det vil jeg ogsaa gjøre, naar jeg bliver rask igjen. Ogsaa jeg vil skrive mit Levnet. Nei, du troer ikke, hvor alt det, jeg her har hørt, optager mig! — Saa meget dig angaaende, der hidindtil har været mig en Gaade, er mig nu tydeligt og klart. Du maa fortsætte, endelig fortsætte, og læse Mere for mig, alt

som det bliver færdigt.“ — Da Heiberg kom hjem, fortalte hun ham, hvad der var hændet og udtalte for ham sin Roes og sin Interesse for Sagen. Jeg gik helt stolt og glad i min Seng den Aften.

Nogle Dage efter sagde Heiberg til mig: „Min Moder taler og tænker ikke paa Andet, end hvad du har læst for hende.“ Dette gav mig Mod og jeg blev ved at fortsætte dette Arbeide. Heiberg vilde nu ikke give sig tilfreds, før ogsaa han havde hørt det, og jeg havde den usigelige Glæde, at ogsaa han fandt Behag i det. Især mindes jeg Virkningen af det Sted, hvor jeg havde skildret mine Forhold i mine Forældres Hus. Da jeg i dette Øieblik løftede mine Øine op, saae jeg Heiberg sidde rørt med Taarer i Øinene. Han vilde sige Noget, men frygtede aabenbart for, at Følelsen skulde faae Overhaand, og han taug, idet han sank sine Taarer. Da jeg var færdig med Læsningen, spurgte jeg ogsaa ham: „Skal jeg afbryde dette Arbeide eller fortsætte?“ — „Fortsæt!“ svarede han i en Tone, der ingen Tvivl tillod. Gid mine Læsere nu, da jeg nu dog har gjort mig fortrolig med den Tanke engang at lade dette trykke, nogenlunde maa være af hans Mening! Jeg veed saa godt, hvilken Fare jeg har udsat mig for ved at nedskrive dette mit Levnet. Mange ville blive vrede, en streng Kritik vil reise sig, man vil være af en modsat Mening om Dette og Hint, man vil kalde mig streng og hensynsløs, — men jeg vil dog ikke opgive det, stolende paa det Held, jeg ofte har havt i Livet, at vinde mine bedste, mest hengivne, mest trofaste Venner, ved ikke at frygte for at udtale Sandheden. Maaske denne frimodige Udtalelse af Sandheden atter, — om end først efter min Død, — vil kunne forskaffe mig, om end faa, saa dog trofaste Venner, der ville værne om mit Minde, naar fjendtlige Angreb og haarde Domme rettes imod mig. —

Som efter en Storm i Skoven, hvor afrevne Grene og Blade ligge, kastede rundt imellem hverandre, saa uhyggeligt og forvirret saae Alt ud for mig efter denne afskyelige Saison. Gamle Venskabsforhold brudte, Heiberg mishandlet i en Stilling, han med saa megen Kjærlighed havde overtaget, mishandlet af Pressen, af Publikum, der ikke vilde, ikke kunde faae Syn paa, hvem der her havde spillet den anmassende, fordærvelige Rolle, og hvem der var den Forurettede, hvem der her var Gjenstand for Forfølgelse.

Jeg selv var ødelagt paa Sjæl og Legeme, usigelig bedrøvet over, at den Skuespiller, med hvem min kunstneriske Virksomhed saa nøie var sammenvoxet, ikke mere skulde udøve sin Kunst ved min Side, men at baade jeg og han, den Vildledte, hver paa sit Sted skulde virke i Omgivelser af ringe, umodne Talenter, hvilket ikke kunde andet end trykke og hæmme vore Evner. Borte var min Lyst og min Interesse for en Kunst, jeg med saa megen Glæde, Kraft og Begeistring tidligere havde udøvet, og mig syntes, at dette var mere end jeg kunde bære.

„Anfangs wollt' ich fast verzagen
 Und ich glaubt', ich trüg es nie;
 Und ich hab' es doch getragen, —
 Aber fragt mich nur nicht: wie?“

VII. 1855—56.

Vær glad, naar Faren veier
 Hver Evne som du eier,
 Jo større Sag
 Des tyngre Tag,
 Men desto større Seier!
 Gaaer Støtterne istykker
 Og Vennerne faaer Nykker,
 Saa skeer det blot,
 Fordi du godt
 Kan gaa foruden Krykker.

(Bjørnstjerne Bjørnson.)

Theatersaisonen begyndte iaar ikke som ellers den 1ste, men først den 23de September, fordi man ikke før var bleven færdig med Ombygningen af Tilskuerpladsen. For Øiet havde denne vundet, ligesom navnlig Logepladserne vare blevne mindre ubekvemme, og Pladsernes Antal var blevet forøget. Det blev nu paalagt Theaterdirecteuren at forhøje den laveste Abonnementspris ved Logeauctionen, Nøget som det store Publikum ikke ynder, og som vanskeliggjorde Logeabonnementet for denne Saison. Hertil kom nu, at Bournonvilles ni-aarige Engagement var udløbet ved forrige Saisons Slutning. Han opstillede da saa urimelige Fordringer for at gaa ind paa et nyt Engagement, at man fandt det utilraadeligt at gaa ind herpaa. Balletten havde desuden i de senere Aar tabt meget af sin Interesse. Bournonville var harmfuld herover og pleiede at sige: „Jeg trænger til et nyt Publikum, og Publikum trænger til en ny Balletmester.“ Det blev derfor for Øieblikket opgivet at engagere ham paany. Han lod sig nu engagere til en Række Forestillinger i Wien, og tog offentlig Afsked med det danske Publikum i et af vore Blade. Han nævnte ikke heri den rette Grund, nemlig hvad han havde betinget sig for at blive. Under de nuværende Forhold ventede han mere Sympathi, naar ogsaa han gav det Udseende af, at ene Heiberg var Skyld i hans Fjernelse. Hans ofte gjentagne Replik: „Jeg trænger til et nyt Publikum, og Publikum til en ny Balletmester,“ fortaug han viselig i sine Afskedsord; disse vare stillede saaledes, at Enhver af dem kunde ud-
 drage, hvad han helst ønskede, og man ønskede at give Heiberg Skylden ogsaa for dette Tab. At Bournonville forlod Theatret, naar hans Engagement var udløbet, hertil var for hans Vedkommende Intet at

JOHANNE LUISE HEIBERG
Fru Jerichau-Baumann omtr. 1855

sige, men at han, for at Savnet skulde blive saa meget føleligere, fik udvirket hos Ministeren, imod Directurens bestemte og kraftige Indsigelse, at Theatrets eneste Solodanserinde Juliette Price fik Permission for saagodtsom hele Saisonen, for at forherlige hans Forestillinger i Wien, medens Balletten herhjemme uden hende var uden al Nytte for Repertoiret, hertil var visselig Meget at sige; det maatte see ud for Alle, som om Ministeren deltog i Planen om at umuliggjøre det for Heiberg, nogenlunde at komme igjennem denne af saamange Grunde yderst vanskelige Saison, ved ogsaa at berøve ham Ballettens Medvirkning i det daglige Repertoire. Frøken Price reiste altsaa virkelig med Ministerens Tilladelse til Wien med Bournonville, fritaget for alle sine Forpligtelser til det kongelige Theater i Kjøbenhavn.

Imidlertid blev denne Udenlandsreise, hvoraf man havde ventet sig saa glimrende Resultater, mere til Bournonvilles og Frøken Prices Skade, end til Heibergs, idet han hjalp sig igjennem uden dem, medens de havde den Skuffelse, ikke at trænge igjennem i den store Keiserstad paa den Maade, de havde haabet, og som de som Kunstnere havde fortjent.

Saisonen 1855—56 begyndte altsaa med en Concurrence med et nyt Theater paa Christiansborg Slot, hvor Høedt og Wiehe skulde glimre i nye Retninger i Kunsten; Balletten saagodtsom ophørt, Fru Nielsen meldt syg de første 6 Maaneder af Saisonen, Phister og Kone overfaldne af en saa zart Helbredstilstand, at de erklærede, at de kun vare istand til at gjøre „betinget Tjeneste i Repertoiret.“ Dagspressen jublede over alt dette og udtalte i høie Toner, at Heiberg vilde blive nødt til at lukke det kgl. Theater kort efter dets Aabning af Mangel paa Forestillinger. Det var under saadanne Vilkaar, at han optog den Handske, der fra alle Sider blev ham tilkastet.

Men Heiberg tabte ikke Modet eller sin Arbejdslyst til Trods for alt dette, men anstregte sig rastløs for at gjøre alle Spaadomme tilskamme, og det endelige Resultat af de 9 Maaneders Virksomhed var — at Indtægten i denne Saison var den største, nogen Theatersaison havde at fremvise.

Naturligvis vidste man ogsaa at angribe dette uventede Resultat, idet man udviklede, at den store Indtægt skrev sig fra de forhøiede Billetpriiser. Men det synes dog indlysende, at ifald Heiberg ikke ved sit afvejlende Repertoire havde vidst at tiltrække Publikum, til Trods for de høie Priser, saa var en saadan Indtægt udeblevet. Spaadommen, at han inden kort Tid vilde blive nødt til at lukke Theatret, gik ligesaa lidt i Opfyldelse; der blev spillet hver Aften til den sidste Dag i Saisonen.

Var der Noget, der beviste, at Heiberg var sin Post voxen, da var det sandelig, hvad han i denne Saison formaaede at udrette. Ikke desmindre skrev „Fædrelandet“: „— ifald Heiberg ikke fjernes, gaaer

Theatret tilgrunde.“ Naar man læser Alt, hvad Hr. Ploug under Theaterspektaklerne har yttret om Heiberg som Directeur, hvo skulde da tro, at det var den samme Mand, som endel Aar efter, i 1866—67, yttrede om Heiberg under en af Forhandlingerne i Landstinget, hvor Talen var om Indskrækning af Tilskudet til Theatret: „— — der kan endelig ske Indskrækning i Retning af Theatrets Virksomhed, saaledes som ogsaa allerede den Mand, der ubestrideligt var den dygtigste af alle dem, der have været kaldede til Theatrets Bestyrelse, havde tænkt paa.“

At denne Theatersaison havde et saa heldigt Udfald, hertil bidrog ogsaa den Ro, Fred og Stilhed indenfor Theatrets Mure, som det i saa lang Tid havde savnet. Det Meste af Wiehes Repertoire opførtes ikke, og i de Stykker, som ikke kunde henlægges, blev hans Roller tildels udførte af nogle yngre Begyndere, men især af Hultmann, en Skuespiller, der jo ogsaa hørte til Publikums Yndlinge, om end i et andet Fag end dem, hvori Wiehe havde udmærket sig, og disse hans nye Fremstillinger optoges med Velvillie. Hultmann var lykkelig over at faae Leilighed til at udvikle sine Evner i nye Retninger, og yttrede ofte til mig: „Ak, Frue, om det havde været mig forundt tidligere saaledes at spille sammen med Dem, da skulde De see, hvilken Skuespiller jeg da var bleven.“ — Medens Hultmann saaledes udførte Wiehes taknemmelige Roller paa det kgl. Theater, udførte Wiehe utaknemmelige Roller paa Hoftheatret, der dels vare hans Talent uværdige, dels laa udenfor den Genre, hvori han hidtil havde haft sine bedste Triumpher, og han udførte dem under et sjæleligt Tryk, der kun var altfor synligt. Hr. Høedt derimod svømmede veltilfreds som Anden i Kjæret, ikke brydende sig om, at dette Vand var endel plumret og kun lidet skikket til at hævde hans „æsthetiske Anskuelse“, — det var Stykker som „Berthas Klaveer“, „En Evadatter“ etc. Det danske Publikum jublede over disse Fremstillinger, og Dagspressen skjænkede saavel disse dramatiske Arbejder som Udførelsen sin fulde, varme Anerkjendelse. Ikke eet af disse Arbejder, som Hoftheatret levede af under Høedts kunstneriske Ledelse, gik imidlertid senere over i det kgl. Theaters Repertoire, da Høedt, Wiehe og Nielsen atter indtog deres indflydelsesrige Stilling der. Det bedste Tegn paa, hvad Værd disse Stykker i Sandhed havde.

Man tro imidlertid ikke, at de Roser, Høedt plukkede paa Hoftheatret, vare uden Torne. Men som det ofte gaaer, komme disse fra en Kant, hvor man mindst har ventet dem. Denne Gang kom de fra Vennen Wiehe, der meget hurtig følte, at her var ikke hans rette Plads. I det ephemere Repertoire, hvori Høedt nu glimrede, følte Wiehe sig fuldkommen tilovers, og var derfor misfornøiet med sin hele Virksomhed. Der var sandelig ogsaa noget Tragisk i at see saadanne Evner spildte paa saadanne Opgaver. Wiehes varmeste Beun-

drere være forbausede over den Maade, hvorpaa han her spillede og ligesom sløse sine utaknemmelige, maadelige Roller hen over Scenen. „Men hvad gaaer der dog af Wiehe?“ hørte man ideligt, „hvoreledes er det, han spiller?“ Da En engang yttrede disse Ord til Høedt, svarede han: „Jeg seer det nok, men ti for Guds Skyld stille, vi lide nok iforveien af hans slette Humeur.“ — Øinene vare alt dengang begyndte at aabnes paa Wiehe; han begyndte at ane, hvor Høedt havde ført ham hen; han begyndte vist at spørge sig selv — i al Hemmelighed — om det virkelig var af kunstneriske Hensyn, Høedts sædvanlige Deklamationsfrase, at de havde forladt det kgl. Theater, og om disse Hensyn da bleve fyldestgjorte her?

Medens Pressen paa alle Maader støttede Hoftheatrets Præstationer, gjorde den sit Yderste for at sætte det kgl. Theaters Virksomhed i det sletteste Lys. Man ærgrede sig over, at Heiberg benyttede endel yngre Kræfter for at kunne give større Forestillinger, ærgrede sig over, at disse Forestillinger gik deres rolige Gang og at Publikum mødte til dem. Saagodtsom Alle ved det kgl. Theater arbejdede nu stærkt og med utrættelig Iver for at støtte Heiberg. Kun Bruddet med Phister fra forrige Saison havde ikke antaget nogen mildere Charakter. Ogsaa han havde levet i det Haab, at Heiberg i denne Saison vilde blive nødt til at standse Forestillingerne, og han gjorde hvad der stod i hans Magt for at dette Haab skulde gaa i Opfyldelse. Ved nu at see den Ro, Orden og Fred, hvormed den daglige Tjeneste gik sin Gang, følte han sig dybt skuffet. Han ærgrede sig over, at det kgl. Theater ikke var tomt, og var paa Kant med sine Kunstfæller paa Hoftheatret, fordi de mente, at han havde svigtet dem. Men hvad der af Alt syntes at genere ham mest, var — saa underligt det kan synes — at Heiberg ved Prøver og Forestillinger kom og gik uden at vexle et Ord med ham. Denne Holdning fra Heibergs Side bragte ham rent fra Concepterne, saa man ofte paa Prøverne og om Aftenen ved Forestillingen saae ham, naar han ikke var inde paa Scenen, sidde ganske alene og udmattet slængt tilbage paa en Stol i Baggrunden af Theatret. Han og jeg hilste formelt, høfligt paa hinanden ved Prøver og Forestillinger uden at indlade os i Samtale. Kun en enkelt Gang kom det til en Forklaring imellem os, men denne var ikke af en saadan Natur, at den egner sig til Meddelelse.

Foruden den Ro, som min i det foregaaende omtalte Sysselsættelse med at optegne mine Barndomserindringer bragte i mit Sind, havde jeg en anden Adspredelse, der var mig yderst velgjørende, nemlig, at jeg ofte efter vor Middag, i Tusmørket besøgte min gamle, faderlige Ven, Geheimeraad Collin, ude i Amaliegade, hvor han eiede det Hus, der ligger bag et Jerngitter, paa venstre Side af Gaden, naar man kommer fra St. Annæ Plads. Ogsaa han hørte jo til det Forbigangne! og hvor mange Tanker, hvor mange Erindringer dukkede

ikke op i min Sjæl, naar jeg nu i Tusmørket kom og ringede paa den gamle, elskværdige Mands Dør. I forrige Tider stod hans Tjener parat for at lukke op, fordi denne Klokke ideligt var i Bevægelse; thi Høie og Lave, Rige og Fattige, Unge og Gamle søgte den mægtige Mand, der var inde i alle Forhold, der med sit kjærlige Sind havde et aabent Øre, et trøstende Ord til Alle, som henvendte sig til ham. Hvor ofte har jeg ikke i min Barndom staaet udenfor hans Dør halve Timer, forinden jeg fik Mod til at trække i denne Klokkestreng, da jeg vidste, at i samme Nu aabnedes Døren, og jeg var tvunget til at træde ind i hans Forgemark, der var fuldt af Mennesker. Nu var Alt anderledes. Naar jeg nu i Tusmørket kom og ringede paa denne Dør, da kunde jeg atter og atter trække i Klokkestrengen, før omsider en doven, døsig Tjener med en lille Lampe i Haanden kom tilsyne i en halvt aabnet Dør, saae spørgende hen for sig, som om han ikke ret troede paa Klokkens uvante Lyd, og som om han vilde sige: „Hvem kan det være, som kommer her?“ Naar jeg da sagde: „Spørg, om Fru Heiberg kan faa Geheimeraaden itale?“ da slentrede han ind i Dagligstuen, kom hurtigt tilbage og ligesom noget vækket af sin Døs, idet han bukkende lukkede mig ind.

Her sad da i Kakkellovnskrogen min gamle, ensomme Ven, ved sin Lampe paa et lille Bord, hvor Bladene, nogle Papirer og ofte en eller anden gudelig Bog laa opslagen. Med de milde, kloge, lyseblaa Øine smilte han mig da imøde, idet han rakte mig Haanden og sagde med en Ydmyghed, der altid rørte mig: „Tak, min kjære Hanne, at du vil besøge mig!“ Jeg satte mig da hos ham, og nu talte vi mangt og meget om ældre og nyere Tider. Det bedrøvede mig at mærke, at hans Aandedræt var svagt, og at han talte med Besvær. To store Hunde laa sædvanlig paa Tæppet ved hans Fødder, og dette var som oftest, naar jeg kom paa denne Tid, hans eneste Selskab. Da jeg første Gang i denne Vinter aflagde mit Besøg hos ham, spurgte jeg: „Er det Deres Hunde begge to?“ — „Kun den ene,“ svarede han, „den anden er min Søns; men de holde af at ligge her i Varmen hos mig. Jeg fodrer dem, jeg giver dem deres Aftensmad, — saa gjør jeg dog endnu lidt Nytte,“ lagde han til med et Smil, men et af disse Smil, der skjød Taarerne op i mine Øine. „Den Nytte, De har gjort, kjære Geheimeraad, strækker sig saa langt, at Nutiden, uden at vide det, endnu drager Fordel deraf!“ svarede jeg. „Ja,“ sagde han med et Suk, „her kommer undertiden En og Anden og takker mig, fordi jeg i forskjellige Retninger har banet Veien for dem og været dem til Nytte. Det glæder mig dog altid at høre; som oftest husker jeg ikke selv, hvori min Hjælp har bestaaet, men Noget maa jeg da altsaa have udrettet.“ — Naar jeg hørte ham udtale saadanne Ord i al Sagtmodighed, ak, da blev jeg saa bevæget! —

Den 6te Januar, hans Fødselsdag, havde endel forsamlet sig for

at hædre Collin. H. P. Holst havde skrevet en Sang, og intet Ord i denne er Digtersmiger, Alt er fuld Sandhed :

For Alt, hvad Du har virket
Paa Livets Dag saa lang,
Vi komme her taknemlig
Og syng Dig en Sang.
Vemodig glad den dvæler
Helst ved den Tid, der gik, —
Maaske den derfor lokker
En Taare i dit Blik!

Den maner frem for Tanken
Din Ungdoms kjække Flugt,
Med Alt, hvad Du har grundlagt
Af Ædelt, Stort og Smukt.
Hvor nytted' da Du Tiden!
Der aldrig gik en Dag,
Hvor ei Du virked' rastløst
For Fædrelandets Sag!

Den maner frem for Tanken
Din Manddoms modne Daad,
Da tvende Konger lytted'
Opmærksomt til dit Raad.
Enhver, der stræbte fremad,
Da fandt i Dig en Ven,
Og kom man sorgfuld til Dig,
Gik glad man bort igjen.

En anden Tid der fulgte;
Henover Landet gik
En ganske anden Luftning
Med anden Sæd og Skik:
At støbes om som Andre,
Den Kunst forstod Du ei —
Saadan som Du var tømret,
Du rolig gik din Vei.

Men Had Du kasted' ikke
Paa denne Tid, der kom;
Nei, kjærligt Du den fulgte,
Og kjærlig var din Dom;
Thi Fædrelandets Bedste
— Det er din største Roes! —
Var gjennem alle Storme
Din Styrmand og din Lods.

Med Ærefrygt skal derfor
Den yngre Slægt see hen
Til Dig som til et Mønster
Og lære smukt igjen

Af Dig, at dømme skaansomt
 En Tid, der ei er til,
 Men ved hvis ædle Rester
 Vi længe glædes vil.

Gid det havde været saa vel!

At Collin tog en levende Del i min Sorg over al den Uret, man udviste mod Heiberg, behøver jeg vel ikke at tilføie. Ved at tale herom kunde hans gamle Øie endnu glimtvis udsende sine Lyn, medens Smilet om Munden blev bittert og smerteligt. —

Saisonen vedblev at gaa sin jevne, rolige Gang, Indtægterne vare fremdeles gode, og Heiberg kunde see, at den vilde kunne føres tilende uden Skam for ham eller Theatret, uden at en eneste af de ildevarslende Spaadomme gik i Opfyldelse. Da besluttede han i al Stilhed, at denne Saison skulde blive den sidste, hvori han vilde føre en uafbrudt Kamp med en Minister, bag hvem der stod en Hr. Christensen, som modarbejdede systematisk alle Forslag, alle Indstillinger fra Theaterdirecteuren til Ministeriet. Ethvert Ønske, enhver Plan, som Heiberg meddelte, og som han mente kunde fremme Theatrets Stilling udadtil og indadtil, kom tilbage fra Ministeriet med Protest, og ofte i en Form, der satte Flere med ham i Forbauselse. Især Theatercontoirets Chef, gennem hvis Hænder jo alle Skrivelser fra og til Ministeriet gik, Justitsraad Løffler, en alvorlig, streng, retskaffen Embedsmand af den gamle Skole, var i høi Grad indigneret, naar slige Svar paa Directeurens Indstillinger indtraf fra Ministeriet.

Hvorledes hang dette nu sammen? Dette lignede jo dog ikke Halls bekjendte Humanitet. Min personlige Tro herom er følgende:

Det hele Theaterspørgsmaal var paa dette Tidspunkt blevet Hall ubehageligt. Maaske iblandt andre Grunde ogsaa fordi han dog vist af og til saa smaat maatte sige sig selv, at Alt ikke i den Sag var gaaet, som det burde. Naar der nu indtraf Indstillinger fra Theaterdirecteuren, da kjedede det ham at sætte sig ind i dem; de bleve da i Korthed foredragne for ham af Secretairen og dreiede og vendte i den mundtlige Conference. Og hvad der ad den Vei kan sættes igjennem hos en Minister, dette troer jeg Mange foruden Heiberg have erfaret. Resultatet blev da vel, at Hall besluttede, hvad der skulde svares, men Tonen, Formen, overlodes til Hr. Christensen, og paa Formen, hvori et Afslag bringes, beroer jo, som bekjendt, Meget. Naar Svaret til Directeuren nu var opsat af Christensen, da — ja jeg gjentager det, at det er min personlige Tro, bygget paa mine Iagttagelser af Hall —, da gad han ikke læse disse af og til maaske noget vidtløftige Svar nøiagtigt igjennem, men stolede paa, at det nok var, som han ønskede det, og — skrev sit Navn under. At der ved denne Forretningsmaade kan indsmugles Meget, som sætter ondt Blod, er let at fatte.

Hvad der derfor nærmest gav Anledning til Heibergs Beslutning at trække sig tilbage, var ikke Høedts, ikke Wiehes brutale Opførsel, ikke Bladenes ukritiske Artikler og usande Beskyldninger, ikke Secretair Christensens Intriguer, men Minister Halls hele Holdning lige overfor det Theater, han var sat til at værne om, og som han, efter Heibergs Mening, kun gjorde Skade istedetfor Gavn, snart ved Eftergivenhed, hvor Strenghed havde været paa sin Plads, snart ved Strenghed, hvor Eftergivenhed havde gavnet, men især ved at følge med en øieblikkelig Stemning i Publikum, istedetfor at staa over dem. En Minister maa ikke løbe med de uklare, mudrede Folkestrømninger, men vide, at det Vand, der til en Tid kan være mudret, atter kan blive klart. Man kan her gjentage, hvad der staaer i Kr. Arentzens Literaturhistorie i Anledning af Striden mellem Baggesen og Oehlschläger: „Den kjøbenhavnske Intelligens har tidt viist megen Mangel paa Intelligens og har ikke ganske faa Synder paa sin Samvittighed.“

Hadde Minister Halls Holdning været anderledes, da havde Skuespillernes Holdning været anderledes; havde Skuespillernes Holdning været anderledes, da havde Bladredacteurernes Holdning været anderledes, og hele Theatrets Stilling udadtil og indadtil havde da været en anden. Man havde da ikke i Rigsdagen ført en Tale, der lagde det første Frø til at ophæve Skuespillernes kongelige Ansættelse med Udsigt til Pension for den gamle, veltjente Kunstner, det første Skridt til i Virkeligheden at opgve Nationaltheatret; om Tilskudet til dette end bliver 50—60—70,000 Kroner i Tærepenge, det er ligefuldt slaaet ihjel. Ere Skuespillerne ikke længer Embedsmænd med Rettigheder og Forpligtelser som alle andre Embedsmænd i Staten, da synke de let ned i Klasse med de Gjøglere — hvad man saa vil sige —, der ere „blot til Lyst“; — Staten bidrager da til, at den vigtigste Støtte for hele Standens og den dramatiske Literaturs Berettigelse bortfalder, ikke fordi den nægter Penge, men fordi den derved sætter et Stempel paa hele Theatrets Betydning for Samfundet. Det var dette, Hall ved sin mægtige Indflydelse i Thinget burde have forebygget, istedetfor at erholde Bevilling til at øse Penge ud til at pynte et gammelt Theater med nye Lapper, hvorved Svaghederne endnu mere kom tilsyne, saa at man tilsidst blev tvunget til at kassere baade de nye Lapper og de gamle Pjalter, og den hele betydelige Sum til denne Istandsættelse var spildt og ødslet bort. Alt dette havde Heiberg forudset og fraraadet, men Hr. Christensen vilde det saaledes, og det skete.

Hvorfor forfærdedes jeg i 1854 over, at Hall skulde være Cultusminister og faae hele Theatrets fremtidige Skjæbne i sin Haand? Sagen var, at jeg alt dengang havde Øie for Sider i Halls Charakter, som — idetmindste paa hint Tidspunkt — kun saaes af Faa. Minister

Halls glimrende Egenskaber som politisk Personlighed kjender hele Nationen, men der turde være andre Sider hos denne begavede Mand, der ikke saa lige kjendes af Alle.

Ifald en Psycholog vilde skildre en ægte dansk Type, da kunde Hall helt og holdent benyttes hertil. Godmodig, let, med udpræget Sands for det Humoristiske, fuld af Lune, Lystighed og Vid. Magerlig af Naturen lod han som oftest fem være lige; ingen Begivenhed, offentlig eller privat, berøvede ham hans Søvn; han formaaede at bortraisonnere med en Spas den alvorligste Situation: en lille ironisk Bemærkning, et bonmot, og han var atter fuldstændig i Ligevægt. Han brød sig i det Hele taget kun lidet om Formen i en Sag. Uden Lidenskabelighed i Temperamentet smilede han ironisk ad faste Principer som ad noget i Grunden Bornert. Lykkelig paa den Tid i alle sine offentlige Foretagender, var Hall Poul Møllers „krøllede Fritz“; elskværdig i Væsen og Tale opnaaede han, hvad han attraaede, uden at behøve at sætte en alvorlig Kamp som Indsats. Hans Styrke var at nyde Alt, hvad der mødte ham paa Livets Vei, uden Skrupler til høire eller venstre, ærgjerrig, forsaavidt det ikke kostede ham for stor Uleilighed, thi da opgav han det høiere Maal for mindre Resultater.

Hall var egentlig ikke Videnskabsmand, uden at jeg dog hermed vil sige, at han ikke i sine yngre Aar havde arbeidet alvorligt i sin Videnskab og havt omfattende literaire Interesser. Men hans egentlige Liv og Trang laa i at færdes med Mennesker, med mange Mennesker, uden synderligt Valg; Stort og Smaat havde lige Adgang til hans venskabelige Omgang; Tonen, Formen hos de Forskjellige havde i ham vel en Kritiker, men en Kritiker, der ikke saaredes eller frastødtes. Man seer, at som Menneskene nu engang ere, er det en naturlig Selvfølge, at en saadan human Mand kan vinde stor Popularitet hos saagodtsom Alle, og Hall var i hine Aar maaske den populære Mand i Riget. Hans Ordsprog var: „Gjør ikke idag, hvad du kan opsætte til imorgen.“ Benyttende sig af enhver øieblikkelig Situation, lagde han ikke omfattende Planer, hverken for Nutid eller Fremtid: „Kommer Tid, kommer Raad.“ Imødekomende mod Alle, der henvendte sig til ham, vandt han i Øieblikket de Fleste, men denne Imødekommen var fornemmelig fremkaldt ved Ønsket om at slippe saa let, saa nemt som muligt fra Øieblikkets Tryk. En af hans og mine fælles Bekjendte meddelte mig engang Halls komiske, politiske Maneuvre lige overfor de unge Præster, der hos Cultusministeren søgte Forfremmelse til større Kald. Sædvanligt kom disse nedbøiede fra deres Rundtour hos de forskjellige Autoriteter, der ærligt sagde dem, at for Øieblikket var der ingen Udsigt til Forfremmelse for dem. Mismodige tyede de da til selve Cultusministeren i Haab om her at finde Gehør, tiltrods for at man havde betydet dem, at de kunde spare sig denne Uleilighed. Opmuntrede og glædesstraalende kom de til-

bage fra den mageløs elskværdige, nedladende Minister, der havde lovet at gjøre Alt for at fremme deres Ønske; og tillidsfulde reiste de da atter hjem til det lille Kald, de nu havde faaet Haab om at bytte med et større. Men ak ve — dette større blev tilrods for Ministerens Tilsagn bortgivet til en anden. Halls elskværdige Artighed var for ham i Øieblikket det Nemmeste og det, der mest paaskjønnedes; — Præsten blev siddende i det lille Kald, men omtalte dog stadig den humane, elskværdige Minister som den, hvis venlige Ord han byggede sin Fremtid paa.

En Eftermiddag henimod Julen kom Heiberg smilende og munter hjem. Han satte sig hos mig og sagde: „Se saa! nu kommer jeg fra Hall, hos hvem jeg har begjært min Afsked ved denne Saisons Slutning.“ — Jeg trak min Aande dybt og lettet, som En, der i lang Tid har været indespærret og første Gang trækker Veiret i fri Luft. Heiberg vedblev: „Det var meget morsomt at see Halls tilbagetrængte Glæde under en paataget Overraskelse og en beklagende Mine over min Fratræden. Han kunde ikke skjule det gode Humeur, som denne min Beslutning øiensynlig satte ham i, og ligesom en Hest — sans comparaison —, der staaer og stamper med Forbenet udenfor en Port for at komme afsted, saaledes saae jeg tydeligt, tilrods for hans hjertelige Væsen imod mig, at han ønskede mig ude af Døren for selv at komme afsted og meddele Vedkommende den glædelige Nyhed. Da jeg mærkede dette, bad jeg ham om, at det endnu maatte blive en Hemmelighed mellem os til henimod Saisonens Slutning, da en Directeur, som man veed drager bort, har endnu vanskeligere ved at sætte sin Villie igjennem end ellers. Jeg sagde ham, at jeg ønskede at træde tilbage i min forrige Stilling som Censor, da det fremdeles som i gamle Dage var min Anskuelse, at min Hustru ikke kunde være ansat ved en Institution, hvorfra jeg personlig var udelukket. — Helst forlod jeg det Hele aldeles,“ vedblev Heiberg til mig, „men du bør blive i det Kald, som Naturen ligefrem har udseet dig til.“ — Saaledes lode omtrent hans Ord, der paa eengang glædede og saared mig paa hans Vegne. Men ideligt antog hans Physiognomi under vor Samtale det bekjendte ironiske Smil om Munden, idet han gjentog, seende hen for sig: „Jeg kan ikke glemme Halls Kamp for at skjule sin Glæde over min Beslutning! det var morsomt, saa morsomt, at det for mig næsten havde dramatisk Interesse.“

At Heiberg først nu besluttede sig til at forlade sin Stilling, hvori man paa mange Maader havde viist, at man ikke paaskjønne hans Virksomhed, var ingenlunde den sædvanlige Fastholden ved et Embede, men for ham et Hjerteanliggende lige overfor den Scene, hvilken han som Forfatter havde ydet sine bedste aandelige Kræfter og sin stadige Interesse. Denne Interesse, denne Kjærlighed havde i disse syv Aar gjort ham taalmodig og udholdende. Sine Ungdoms-

drømme, sin Manddomskraft havde han sat ind i at tjene Udviklingen af vort Theater, som Forfatter, Kritiker og Censor. Det var altsaa en Sag, som han ikke saa let kunde lade falde og overgive i saa ukyndige Hænder som Hr. Christensens, i Compagni med et Par anmassende Skuespillere. Theatret havde fra hans tidligste Ungdom været hans Talents dyrebare Elskerinde, og hende kunde han ikke saa let overgive til andre, brutale Beilere. Men naar Elskerinden foretrækker en Anden, da maa hun jo opgives, og det var dette, han nu havde besluttet sig til. Denne Beslutning var sikkert ikke mindst fremkaldt ved Frygten for, at jeg tilsidst rent skulde gaa tilgrunde i Overanstrengelse og alle de Ydmygelser, der ramte mig, idet de ramte ham.

Vi sad længe hin Eftermiddag og drøftede denne for os saa vigtige Sag. „Hvad mon Hall nu har isinde?“ sagde jeg, „hvem mon der nu bliver den Styrende?“ — „Naturligvis Christensen,“ svarede Heiberg, „med Hall som skjult Directeur bagved! Men under hvilken Form han vil faae Christensen indsmuglet, kan jo blive interessant at see paa, thi strax at indsætte Cultusministerens Secretair som Chef for det kongelige Theater, gaaer dog nok ikke saa lige an.“ — „Synes dig ikke,“ sagde jeg, „at jeg paa Grund af de sidste Aars Anstrengelser, som desværre kun have taget altfor meget af mine legemlige Kræfter, kunde søge om Tilladelse til for en Tid at trække mig tilbage? Jeg troer, at de Fleste ville finde det rimeligt, om man tilstod mig en Seasons Hvile. Og naaar jeg dette, da kan man jo see, hvorledes Forholdene ordnes, og om det er muligt at arbeide under disse med nogenlunde Tilfredshed. Tog jeg nu strax formelig min Afsked, da vilde man jo sige, at jeg ikke vil være ved Theatret, naar min Mand ikke længer er Directeur, og Ansøgning om Afsked vilde desuden gjøre en Opsigt, som jeg for enhver Pris vil søge at undgaa. Tilladelsen til en Hvile for nogen Tid vil derimod gaa rolig af. Men jeg har desuden en anden Grund til Ønsket om foreløbig at trække mig tilbage. Man har jo havt travlt med at udbasune, at jeg standsede de yngre Kræfter ved Theatret; at der dog sikkert var yngre Talenter, som ikke kunde komme til at vise deres Evner, saalænge jeg stod der o. s. v. Lad mig da nu ophøre at spille en hel Saison, da er der Tid og Leilighed under en ny Bestyrelse til at drage disse usynlige, ukjendte Størrelser frem. Høedt, Wiehe og rimeligvis Nielsen komme vel tilbage, der kan jo da, naar jeg er borte, gives fuld Leilighed til at erfare, om du og jeg have trængt Nogen tilbage, eller om ikke Udfaldet vil vise, at vi atter her have været Gjenstand for Usandhed og Bagvaskelse. En saadan Retfærdiggjørelse ligger mig overordentlig paa Hjerte, thi af Alt, hvad man har arbeidet paa at bilde Folk ind, er der Intet, der har krænket mig mere end denne Beskyldning, som endel af Publikum vist kun er altfor tilbøielig til at tro, da slige Pri-

madonnanykker desværre ikke er saa sjældne ved Theatrene. Er jeg borte, vil jo Høedt, Nielsen og Christensen gjøre deres Yderste for at min Plads saa hurtigt som muligt kan blive udfyldt af en Anden, ifald virkelig en saadan findes. Paa Grund heraf er det mig formelig kjært, at disse blive de Styrende, thi viser det sig da, at der under dem ingen saadanne skjulte Talenter komme tilsyne, saa skulde man dog tro, at dette fornærmelige Udsagn om mig var slaæet ned engang for alle.“

Jeg har altid været af den Mening, at det ligefrem vilde være dumt at tro, at det stod i Nogens Magt at standse et virkelig Talent. Et saadant baner sig Vei saa at sige gennem et Nøglehul. Giv et virkelig Talent det Ubetydeligste at udføre, og man vil studse og den Mening hurtigt danne sig, at her er Noget, der maa fredes om og benyttes. Bestyrelsen, Forfatterne, Publikum, Alle vil forene sig i Raabet om at drage et saadant Talent frem. Hvis altsaa en Prima-donna vilde forhindre et virkelig Talent i at gjøre sig gjældende, da vilde det ufeilbarlig inden kort Tid blive hendes egen Ruin, og ikke den Yngres. Ungdommen har Vaaben og Talsmænd, som den Ældre vanskeligt kan beseire.

Det blev altsaa besluttet, at jeg skulde ansøge om en Ferie for hele næste Saison. Paa min Anmodning om en Samtale med Ministeren kom Hall en Dag ud til mig i min Bolig. Han var lidt forlegen ved sin Indtrædelse, hvilket dog hurtigt gik over, da han snart mærkede, at han ikke skulde have en Samtale med en fornærmet Hustru eller en saaret Skuespillerinde, men at jeg i Tone og Væsen omtrent var som jeg pleiede. Han var overordentlig venlig og hjertelig imod mig, og da jeg nu fremsatte mit Ønske om en hel Saisons Ferie, sagde han, at han fandt dette Ønske rimeligt ovenpaa de sidste høist anstrengende Saisoner, jeg havde havt, og at han glædede sig ved at kunne opfylde mit Ønske. Denne Sag var altsaa i Orden og afsluttet. Efterhaanden dreiede Samtalen sig naturligt hen paa de senere Aars Forhold og Begivenheder, som jeg omtalte roligt og uden Klager, der jo nu vilde være spildte og ikke føre til Noget. Jeg berørte ikke med et Ord, hvem han nu tænkte paa at sætte i Heibergs Sted som Directeur for ikke at tvinge Hall til en Fortrolighed, som han maaske endnu ikke ønskede at skjænke Nogen. Uagtet Løftet om Taushed indtil henimod Slutningen af indeværende Saison med Hensyn til Heibergs Bortgang, lod det dog til, at Alle allerede inden ganske kort Tid vare vel underrettede om, hvad der forestod; thi Rygtet om Wiehes, Høedts og Nielsens Tilbagevenden til det kgl. Theater var alt i Omløb, ligesom man fortalte, at der tænktes paa at opfylde Høedts Ønske om at overtage Overskous Post som Sceneinstructeur. I min Samtale med Hall omtalte jeg dette Rygte og sagde: „Hvad De agter at gjøre for at ordne Theaterforholdene, vil jeg ikke trænge mig ind

i, men et Rygte siger alt nu, at Høedt skal afløse Overskou som Sceneinstructeur. Ifald De har denne Hensigt, som paa ingen Maade vilde hindre mig i at vedblive i Theatrets Tjeneste, beder jeg Dem kun om, at denne Forandring ikke skeer lige strax i den næste Saison, ikke fordi jeg i og for sig frygter Høedt som Sceneinstructeur, thi, ærlig talt, jeg veed af Erfaring, at min Stilling lige overfor Iscenesættelsen vil blive uforandret, hvem der saa er i dette Embede. Men for det Heles Skyld, ja selv for Høedts egen Skyld, bør dette opsættes. Vent intil al den Splid, alt det Uvenskab, som er kommet i Personalet — der nu er delt ligesom i to fjendtlige Leire — lidt efter lidt kan udjævnes. Dette troer jeg vilde være til Theatrets og Alles Gavn.“ Hall svarede, at han ganske gik ind paa denne Anskuelse, og agtede ikke strax at gjøre for mange Forandringer. „At De,“ vedblev han, „strax, naar De atter begynder at spille, skulde staa i Embedsforhold til Høedt, indseer jeg, vilde være misligt.“ Han forsikkrede, at af Alt laa det ham mest paa Hjerte, at jeg, ovenpaa hvad jeg havde gennemgaaet i de sidste Aar, nu skulde faae en rolig Tid, og han bad mig være overbevist om, at Intet af, hvad der stod i hans Magt for at gjøre mig min Stilling behagelig, skulde udeblive. Her, lige overfor mig, fordømte han Meget af, hvad der var sat i Scene mod Heiberg, omtalte denne og hin Bagvaskelse som latterlig, og bad mig dog tro, at hans Omdømme om Heiberg og mig var uforandret, og at han godt erkjendte den Uret, der var tilføiet os begge. „Der vil blive en stor Alarm,“ vedblev han, „over at De bliver fritaget for at spille en hel Saison, men dette vil jeg sætte mig ud over, da jeg meget godt veed, at Deres Helbred trænger til en saadan Pause, for at De med fornyede Kræfter atter kan begynde Deres anstrengende Liv.“

Vi skiltes ad, som vi havde begyndt, under Form af det gamle Venskab; men jeg havde desværre ikke mere den fulde Tillid til Halls fagre Ord. I mit Indre følte jeg en Rift i Venskabet, som jeg tvivlede paa nogensinde kunde heles. Tiltrods for Halls gamle, varme Venskabstone imod mig, var der dog i hans Blik noget Usikkert, en Sitren i Øiepupillerne, naar han saae paa mig, som jeg ofte har iagttaget hos Folk, paa hvis Samvittigheds Brædt der stod en Tankestreg; en Mangel paa den gamle aabne Frimodighed, som ikke var skikket til at gjøre mig tryk med Hensyn til, hvad Fremtiden kunde bringe. Jeg tog desværre ikke fejl i min Mistænksomhed, thi de paafølgende Aar udvidede den smertelige Rift, som vort Venskabsforhold havde lidt, saa at jeg i Stilhed slettede ham ud af mine Venners Tal som En, jeg ikke mere ønskede at omgaaes med paa den gamle, vante Vis. Aarene gik; Tabet af den forurettede Heiberg var ikke skikket til at formilde mit Sind mod min fordums Ven; og dog blev Forholdet mellem det Hallske Hus og mig ikke ganske afbrudt, thi hans tro-

faste Hustru vedblev at søge mig i mit Hjem, idet hun ved sin Indtrædelse paa sin djærve Maade sagde: „Ja, her er jeg hos Dem, siden De ikke vil komme til mig; jeg kan ikke undvære af og til at se Dem og tale med Dem, og Halls Theatervrøvl bryder jeg mig ikke en Smule om.“ Ofte kjæmpede jeg med mig selv og bebreidede mig min Uforsonlighed; aflagde saa Hall ogsaa mig en enkelt Gang et Besøg, blødgjorde han mit Sind ved sin gamle, godmodige, hjertelige Elskværdighed lige overfor mig, og ved Forsikringen om sit uforandrede Venskab. Saaledes gik Aarene hen uden egentligt Uvenskab imellem os, men ogsaa fra min Side uden egentligt Venskab.

Lad mig nu efter mange Aars Forløb tilføje et Ord: I Aaret 1879, da Ulykken ramte den talentfulde Mand, da Rygtet lød: Hall er bleven ramt af et Slagtilfælde, følte jeg ved denne Efterretning, at hans gamle Plads i mit Hjerte atter stod aaben for ham, og jeg bebreidede mig haardt min tidligere Uforsonlighed. Jeg kunde nu gaa til ham og række ham min Haand af et ærligt Hjerte, og i mit Øie læste han vist de Ord: „Forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere.“ Jeg rørtes ved Glæden i hans nu fordunklede Øie over, at vore Hænder atter uforbeholdent mødtes. Enhver maatte beundre den Stilhed og Resignation, hvormed han bar sin Skjæbne, uden at nogen Klage lød fra hans Læber. Haard var hans Skjæbne, men der ydedes ham udholdende Deltagelse og Kjærlighed til det sidste. —

Heiberg havde det Held henimod Slutningen af sin sidste Saison at faae en frisk, livlig og charakteristisk Oversættelse af Goldonis fortræffelige Komædie: „Un curioso accidente“ — hvis Titel paa Dansk var: „Tilfældet har Ret“. I dette Stykke var en fortrinlig Hovedrolle for Phister, „Mynher Philip“, og en ligesaa fortrinlig for Fru Phister, Kammerpigen Marianna. Men om det nu var sandt, hvad Alle ved Theatret paastode, at Phister ikke undte Heiberg at ende sin sidste Saison med et Arbeide, der utvivlsomt vilde gjøre stor Virkning paa Scenen, eller om Tilfældet virkelig indrettede det saaledes, at baade han og hans Kone vare tvungne til at melde sig syge i de sidste 6 Uger, skal jeg lade være usagt; men enten nu Ægteparrets Sygdom var virkelig eller fingeret, saa er det vist, at denne Upasselighed gik mere ud over dem, end over Heiberg. Stykkets Opførelse blev ikke opgivet, da han øieblikkelig besatte Rollerne med Andre, der gjorde stor Virkning i dem, og Phisters mistede to Roller, hvis Mage de kunde lede længe efter. Til Lykke havde vort Theater en udmærket Skuespiller i Hr. Mantzius, der nu udførte Mynher Philips Rolle med en Humor, en Bredde i den hele Opfattelse, en Hjertensgodhed og et Lune, der sagde, at Tilfældet havde havt Ret i at mage det saaledes, at Hollænderen kom i hans Hænder, da saavel Publikum som hans Medspillende havde stor Glæde af denne hans Fremstilling, der i høi Grad bidrog til den Lykke, Stykket gjorde fra Scenen. Mantzius var en af de geniale Naturkomikere, om hvem det var

umuligt at sige, hvor Naturen hørte op og Studiet begyndte. Hans store Fylde i Corpus, hans kraftige, livlige Stemme, hans godmodige Gemytlighed, hans Lungers Styrke til at udstøde en hjertelig Latter, svarede aldeles til Rollen. Naar denne tykke, af sin Kløgt indbildske Hollænder, lod sin rungende Latter ryste Huset, saa behøvede han ikke at spørge, om den vandt Gjenklang i Publikum, thi han og det lo omkap og overdøvede hinanden. Den første store Scene mellem ham og hans Datter, hvis Rolle jeg spillede, var mig en sand Nydelse paa Grund af det Ensemble, som S sammenspillet frembragte; Øie i Øie grebe vi gjensidigt ind i hinandens Replikker, og Publikum sad spændt lyttende, som om det frygtede for, at en eneste Stavelse skulde gaa tabt. Saadanne Øieblikke høre til Skuespillerens lykkelige. Sjælen, Kunstnersjælen hopper i Livet, og man vilde ikke bytte saadanne Øieblikke bort for „Guld og grønne Skove“.

Min Rolle i dette Stykke, „Mamsel Hanna“, var en af dem, jeg havde indstuderet med stor Kjærlighed og Interesse. Her var noget at gjøre for en Charakteerskuespillerinde, der foruden det erotiske Element har sin Styrke i det Skjælmsk-naive. „Mamsel Hanna“ var ikke en af de Roller, som Heiberg engang har betegnet med „at Theatergulvet bliver feiet med et Fruentimmerlegeme.“ Hvad der især havde interesseret mig ved Indstuderingen, var at give denne unge hollandske Pige et bestemt hollandsk Præg i Tale, Holdning, Dragt, saaledes som man ofte seer unge Piger fremstillede paa hollandske Billeder, med deres stive, ubevægelige, stiltfærdige Væsen, hvor Skjælmeriet skjules bag en komisk Alvor, der netop herved faaer noget saa Eiendommeligt, saa Tiltrækkende, da man bagved denne Alvor sporer noget vist Polidsk og Underfundigt. De ere rene Modsætninger til f. Ex. de franske unge Piger, som i deres indre Bevægelighed lader Tungen løbe, og i deres ydre Bevægelighed lader de smaa Fødder trippe i Dansetakt, de smaa Hænder gestikulere og de smaa Hoveder dreie sig omkap med Øinenes livlige Spil. De unge hollandske Piger fra forrige Tider, i deres Nationaldragt, de høie Hæle, den stive Hovedkappe med Guldringen om Tindingen, hvori Guldbogstaverne hænge, tvinger Legemet til at bevæge sig stiltfærdigt og med en vis Anstand, og den strenge Optugtelse til hvad Fader og Moder vil, gjør Resten. Lidenskabelige Kjærlighedsyttringer, Vrede, Heftighed faaer noget usigeligt Komisk, naar dette udtales med den ydre tilsyneladende stive Ro og Holdning, bag hvilken den unge Piges Fyrighed glimter frem. En Skoggerlatter fra Tilskuerne lød op til mig ved Slutningen af slige Repliker, udtalte paa denne udvortes stive, rolige Maade, men i hvilke Lunet indeni mig selv hoppede i lystig Dans under det alvorlige Physiognomi.

Og nu, mange Aar efter dette Stykkes Opførelse, da jeg i mit 63de Aar skriver om dette længst forgangne Spil, ja, du vil vel neppe

tro det, — atter „hopper Lunet sin lystige Dans indeni mig“ og siger : Gid du endnu engang kunde spille „Mamsel Hanna“ — men — uden Tilskuere! — Besynderlige Spire i Sjælen, som vi kalde „Talent“, hvor har du dog dybe Rødder! Hvorfra rinde disse Rødder? Er det tænkeligt, at de i en anden Tilværelse atter kan skyde Stilk og Blade? — Dog, hvorhen forvilder min Tanke sig. Jeg mener naturligvis ikke, at jeg i en anden Tilværelse haaber at komme til at spille Mamsel Hanna eller anden Slags Komedie; men var det dog ikke muligt, at ogsaa denne Evne, denne Trang i Sjælen til at opfatte og gjengive, kunde staa i Forbindelse med en os hernede ufattelig Evne af beslægtet Natur, saa at denne Evne ligesom forvandles hist og kommer os til Nytte? Hvad en Menneskesjæl lever i og tildels gaaer op i hernede, hvad der i saa høi Grad indvirker paa hans hele Personlighed, — skal dette og kan dette rent udslettes af den hele Individualitet? —

Paa Grund af Saisonens sildige Begyndelse maatte vi spille saa meget længere ud paa Forsommeren. Den 5te Juni 1856 opførtes „Tilfældet har Ret“ for første Gang og gjorde stormende Lykke. Da jeg den 20de Juni spillede „Mamsel Hanna“ for det tæbesatte Hus, vidste Alle, at Heiberg fratraadte sin Stilling Dagen efter. Mange Rygter vare i Omløb; man mente, til Trods for Ministerens, Christensens, Bladenes og mine egne Udtalelser, at man dog vist ogsaa saae mig denne Aften for sidste Gang. Det var mig allerede paafaldende ved min Indtrædelse i mit Paaklædningsværelse at see dette smykket med Blomster og endel Gaver fra mine trofaste Kunstfæller i Personalet. — Fra Heiberg laa der en Ring, hvori var indbefattet en Rubin i Form af et Hjerte, omgivet af Brillanter; altsaa et kronet Hjerte — hvad kunde være mig kjærere! Jeg traadte denne Aften ind paa Scenen saa let og glad om Hjertet! Jeg skulde jo nu have en lang Hvile, og Heiberg skulde atter, som tidligere, ene høre Hjemmet til; vi skulde atter i Ro samles med vore Venner i livlige Samtaler om det hyggelige Aftensbord. Ja, jeg var sjælelet og glad. Jeg blev end mere forundret over, ved min første Indtræden paa Scenen at blive hilst med en saa vedholdende Varme, at jeg længe ikke kunde komme til orde. I Huset var mange norske og svenske Studenter, som gjæstede Kjøbenhavn paa Hjemreisen fra det skandinaviske Studentermøde i Sverrig. De kom ind i Theatret fra en Skovtur, medbringende fra denne unge Bøgegrene og Krands af Kornblomster. „Mamsel Hanna“ løber i Stykket ofte ind og ud, men saa ofte jeg atter viste mig paa Scenen, gjentog Jublen sig. I den sidste Scene, forinden Tæppet faldt, brød der en næsten bedøvende Jubel ud, idet Studenterne kastede deres Krands og Bøgeløv op til mig, saa at hele Gulvet var bedækket med Blomster og Grønt, og da Tæppet faldt, lød en stormende Fremkaldelse, der, da jeg ikke indfandt mig, blev mere og mere liden-

skabelig. For at tilveiebringe en Slutning herpaa, og til Underretning for de fremmede Studenter, der vare i Huset, reiste en dansk Herre sig i Parquettet og raabte: „Al Fremkaldelse er imod dette Theaters Love. Ifald De nu, mine Herrer, ere enige med mig, da udbringe vi et hjerteligt Leve for Fru Heiberg, til Tak for denne Aften.“ Og nu gjenlød Huset af et nidobbelt Hurra fra det forsamlede Publikum.*

Da Tæppet den 21de Juni 1856 faldt, ophørte „de syv Theateraar“, hvori Heiberg havde været den Styrende. Jeg har samvittighedsfuldt søgt at skildre disse. Jeg mener ikke at være i nogen Illusion, naar jeg troer, at de Fleste af dem, der udgjorde Theaterpersonalet — til Trods for, at man havde udbasunet en modsat Mening — vare bedrøvede over at skulle miste den overlegne, humane, og i daglig Omgang behagelige Mand. Især havde de underordnede Talenter ved Operaen, Skuespillet og Balletten følt, at de i ham havde en Beskytter, og ikke faa vare de Beviser, han i den sidste Tid modtog paa deres Hengivenhed. Hvor ofte hørte jeg ikke i de Aar, som paafulgte, efter at han var borte, selv af dem, der engang vare imod ham: „Nei, en Directeur som Heiberg faae vi desværre aldrig mere!“ — Og sandelig, de faae vanskeligt mere en Mand, der som han forenede, hvad det netop kommer an paa; og at de ikke faaer en saadan Mand, selv om han var at finde, er Lønnen for at de ikke skjønnede paa ham, da de havde ham.

Den engelske Dronning Maria sagde, at man efter hendes Død vilde finde Ordet „Calais“ indgravet i hendes Hjerte. — „Den, der vil være med i Aandens Strid, maa, naar han skal holde Spændingen ud, føle, at der er Noget, han har tænkt saa klart og villet saa dybt, at han kan sige: Der er et Ord, man vil finde indgravet i mit Hjerte.“ —

I mit Hjerte vil man finde indgravet: Heiberg er bleven forurettet af sin Samtid. Jeg har den Tro, at Eftertiden — om end sent, maaske meget sent — vil give ham Opreisning.

* Bladenes høiestede Udtalelser ved denne Leilighed kunde ganske vist være gode at faae Forstand af, men jeg skal her forbigaa dem med Taushed.

IV
1856—1882

JOHANNE LUISE HEIBERG
Fotografi

FRU GYLLEMBOURGS DØD

FRA Theatrets Sorger gik jeg til Sygeleiets i Hjemmet. Heibergs Moders Tilstand havde i den sidste Tid taget en høist sørgelig Vending; vi kunde hver Dag vente, at det kjærlige, trofaste Hjerte vilde høre op at slaa; og sandelig, hendes Tilstand var saaledes, at det næsten vilde være Synd at ønske, at den skulde forlænges. Og dog hang hun med et Barns Kjærlighed ved Livet.

Vi vare nu sidst i Juni; vor lille Have prangede med det lyseste Grønt og de deiligste Blomster. Naar jeg gik og arbeidede i denne, da lettedes mangt et Tryk i Sindet ved at indaande den friske Luft og ved Synet af den deilige blaa Himmel og Planternes stille Liv. En Formiddag var Veiret især saa skjønt og oplivende og Blomsterne saa duftende og friske; men atter saae jeg her et Syn, der ofte gjentager sig om Foraaret og som altid har smertet mig, nemlig en Mængde smaa fine, hvide Sommerfugle laa i Gangene og kæmpede med Døden i Krampetrækninger, medens deres Søkende flagrede glade fra Blomst til Blomst, og ligesom legede Tagfat med Bladene af de hvide Frugtblomster, som Vinden fører hid og did. Jeg tog idelig feil og troede, at disse hvide Frugtblade af Æble-, Pære- og Kirsebærtræerne, der blinkede i Solen, vare Sommerfugle, og omvendt, at Sommerfuglene vare Blomsterblade. Man skulde tro, at de til en Forandring havde byttet Rolle med hinanden. Det er underligt at tænke sig, at denne Verden jo maa være Sommerfuglenes Paradis, thi det er jo hernede, de opnaa deres høieste Fuldkommenheds-Tilstand; efter dette Maal trage de jo i hele deres Ormetid. Derfor er det et saa vemodigt Syn, saaledes om Foraaret ofte at see saa mange af dem ligge døende paa Jorden, istedetfor at flyve glade om fra Blomst til Blomst og saaledes nyde deres korte Vingeliv. Det seer jo ud, som om disse Stakler, der ligge paa Jorden, ikke have nydt deres Kjærligheds korte Lykke; at de kun have havt Modgangen, uden at nyde Lønnen.

Naar man har en Syg i Huset, da gjør Billedet af Døden, om end kun en Sommerfugls Død, et ængsteligt, smerteligt Indtryk; Tanken føres uvilkaarligt hen til den Syge, hvis Øieblikke maaske ere talte. En Angst overfaldt mig ved Synet af disse døende Smaastakler, og jeg kunde ikke længere slaa mig til Ro i Haven. Jeg plukkede i Hast en Rose og gik op med den til Heibergs Moder. Da jeg traadte ind i det halvdunkle Sovekammer, hvor den lille, lidende Skikkelse laa i Sengen, omgivet af Medicinflasker og i en trykkende Luft, følte jeg Overgangen fra den solbestraalede Have til dette saa sørgeligt, saa knugende. Jeg satte mig hos hende ved Sengen, og hun talte om sin Lyst til at leve. „Man vil saa nødigt — sagde hun — „ophøre med „die süsse Gewohnheit des Lebens“.“ Jeg sagde: „Ja, men tænk nu, hvor herligt det vil være, naar man opvaagner efter Døden, befriet fra alle legemlige Tryk, og naar Trætheden afløstes af Lethed, Ungdom og Styrke, naar Skønhed, Sandhed og Harmoni træder os imøde.“ Da udbrød min stakkels syge Veninde: „Ak, Hanne, Du maa ikke foragte mig, fordi jeg hænger saa fast ved Livet, men mig synes, at her er saa deiligt!“ — Ak, hvor saadanne Samtaler kunne være sørgmodige, naar man veed, at den ubarmhjertige Død kun venter paa et beleiligt Øieblik, for at indfinde sig med sit uigjenkaldelige „Kom, nu er det Tid!“ — Omsider gik jeg atter ned i Haven, fulgt af mine vemodige Tanker om, hvad der snart vilde forestaa os. Jeg var bange og bekymret over, hvad Indtryk den elskede Moders Død vilde have paa Heiberg; denne Moder, han havde levet med, som en Broder med sin ældre Søster, i inderlig Fortrolighed. Jeg takkede nu Gud for hans herlige Stjernehimmel, thi i denne fordybde Heiberg sig i denne Tid med en Elskers Lidenskab, i Betragtningen af denne glemte han Jorden og den urolige Menneskeverden.

Ja, i urolige Tider er Naturen, med sin vante, stille, rolige Gang efter bestemte Love, trøsterig og imponerende. Den bryder sig ikke om de troløse Menneskers Svaien hid og did; den veed hvad den vil og hvad den kan, og lader sig ikke føre paa Afveie af Menneskenes Forfængelighed, Ærgjerrighed og hvad alle disse urolige Lidenskaber hedde.

Den 31te Juli blev det 25 Aar siden, at Heiberg og jeg bleve forenede i den lille Kirke i Slingerup. Denne vor Sølvbryllupsdag vilde vi saa gjerne feire langt borte fra Hjemmet, thi Heiberg var endnu af samme Mening, som for 25 Aar siden, og som han senere sang i „De Nygifte“: „Saa sparer man sig Trossets Morgenbesøg“ o. s. v.

Vor Hu stod til Udlandet, men der laa jo den syge, døende Moder, og før vi havde ydet hende den sidste Kjærlighedsgjerning, var det jo ikke at tænke paa at forlade Hjemmet.

I de sidste Dage af Juni forværredes hendes Tilstand kjendeligt; hun laa nu stille hen, uden at tage Del i, hvad der foregik omkring

hende. Vi følte tydeligt, at Døden var kommen nærmere, og Heiberg forlod ikke et Øieblik Hjemmet af Frygt for, ikke at være tilstede, naar hun drog det sidste Suk.

Den 1ste Juli — hendes kjære, afdøde Pleiesøn, Georg Buntzens Fødselsdag — laa hun fra om Morgenens med lukkede Øine, og uagtet Lærerne bevægede sig som til Tale, hørte vi intet Ord. Heiberg og jeg havde hele Dagen siddet ved hendes Leie; han saae bleg og anstrengt ud, som han sad der, taus og i Tanker. Henved Midnat bad jeg ham gaa ind i sit Værelse for at udhvile sig lidt, idet jeg lovede, ikke at vige fra Leiet. „Men mærker du mindste Forandring,“ sagde han, „saa kald paa mig.“ Jeg var glad ved, at han gik, thi jeg var bekymret for ham, saa angrebet saae han ud. Hans Moder laa fremdeles som en Sovende, kun Pulsslaget hørtes gennem Aandedrættet og en sagte forunderlig Dikken i Halsen. Pludselig syntes mig, at denne Lyd ophørte; jeg greb hendes Haand og mærkede strax, at den store Overgang fra Liv til Død var indtraadt. Jeg gik nu strax ind til Heiberg og sagde: „Kjære Heiberg, jeg troer vist, at din Moder døde i dette Øieblik.“ Han foer op og ilede til hende. Hun var død. Klokken var da henimod 12 om Natten. Den lille, fine Skikkelse, der altid med Angst havde tænkt paa denne Overgang til det ubekjendte Land, var saaledes sovet stille ind fra et Liv, bevæget af mange Storme. Hun havde gennem dem alle bevaret det kjærlige Hjerte og den faste Tro, at den, som har elsket meget, skal meget være tilgivet.

Heiberg havde altid en Rædsel for, at man skulde begrave de Døde, forinden der viste sig umiskjendelige Tegn paa Legemets Opløsning. Hans Moder laa derfor i 8 Dage i vort Hjem, forinden hun begra-vedes. Hver Morgen besøgte Heiberg sin Moders Lig. Da jeg 2 Dage efter hendes Død saae det, gyste jeg tilbage ved at see den legemlige Ødelæggelse, og turde ikke oftere betragte det. Heiberg derimod vedblev med sit daglige Besøg. Jeg sagde da til ham: „Hvor kan du dog udholde at beskue disse Levninger! Forfærdes du ikke ved Synet?“ — „Nei,“ svarede han, „dette Syn kan jeg netop udholde; thi hvad jeg her seer, det kan jeg finde mig i at begrave i den sorte Jord. Men saae jeg derimod min Moders Billede uforandret, da synes mig, at det vilde være mig umuligt at lukke Kistelaaget over de kjendte Træk.“

Otte Dage efter hendes Død samledes en Venneskare i hendes forrige lille Stue, som jeg helt havde betrukket med Sort og smykket med Blomster. Midt i Stuen stod Kisten; paa Væggen ved Hovedgjærdet havde jeg ophængt hendes skønne Billede, malet af Juel. Det yndige, smilende Udtryk i dette Billede, de kjærlige, barnlige, forstandige Øine, der skuer imod Betragteren, virkede uvilkaarligt paa Alle og borttog Dødens Rædsel. Heiberg takkede mig og sagde:

„Ja, nu haaber jeg, at disse Træk, disse Øine paany er det virkelige Billede af min trofaste Moder.“

Det var ikke Skik og Brug i hine Aar, at Kvinder indfandt sig ved de Nærmestes Begravelse eller fulgte med Toget til Kirkegaarden. Jeg var altsaa udelukket fra den hele Act. Men da den foregik i Hjemmet, og da det laa mig paa Hjerte at høre vor trofaste Ven, Biskop Martensens Tale ved Kisten, havde jeg hængt et sort Drapperi for en Dør ind til et andet Værelse, bag hvilket jeg useet og uforstyrret kunde sidde og høre de herlige, varme Ord over den stille, beskedne Kvinde, som ydmyg Kjærlighed havde baaret gennem Livets mange Omskiftelser og Kampe. Som jeg sad her ensom bag Drapperiet, forhøiedes Stemningen hos mig ved en lille Begivenhed.

Imellem de mange smaa, flyvende Insecter, der fandtes i vor Have, var der et lille langagtigt, meget fint, med et Par Vinger saa klare og gjennemsigtige som det fineste lysegraa Flor. Jeg veed ikke, hvori det egentlig laa, men jeg havde altid fundet, at dette lille Insect lignede Heibergs Moder paafaldende, og ofte havde jeg i Spøg sagt til hende: „Dette fine, lille Væsen er egentlig er Portrait af dig!“ Som jeg nu sad her, lyttende til Talen over vor moderlige Veninde, kom dette Insect flyvende og satte sig paa mit Skjød, hvor det blev siddende ubevægeligt under hele Talen, som om det, ligesom jeg, opmærksomt lyttede til Ordene, medens det lille Bryst bevægede sig op og ned. Jeg blev forundret og bevæget ved dette Syn, og turde ikke røre mig af Frygt for, at det skulde flyve bort. Først da Talen var forbi, fløi det, uden at jeg kunde see hvorhen.

Jeg veed Alt, hvad man vil sige om denne lille Hændelse, veed, at man vil trække paa Smilebaandet ad min Overtro, o. s. v. Alt det skal man have Lov til, ja jeg vil endogsaa indrømme, at det er berettiget; men Virkningen af dette Besøg under Ligtalen er og bliver dog det Samme for mig og er mig uforglemmeligt.

Da det lille Sørgetog vandrede ud af Søkvæsthusets Gaard, bærende Kisten ud til Vognen, der tog Veien til Søetatens Kirkegaard, da flød mine Taarer stille og vemodige over min tabte Veninde. Altsaa var hun nu taget bort fra Jorden, denne lille, fine Kvinde med den stærke Villie, det varme Hjerte, det ydmyge, beskedne Sind, hun, der rødmende bag et Slør havde meddelt Verden, hvad hendes Aand udfoldede i de ensomme Timer.

UDENLANDSREISEN

De sidste Dage af Juli lukkede vi vort Hus og reiste, idet vi med Glæde hengav os til Tanken om, at vi i lang Tid intet skulde have at gjøre med Theater, Blade og Skuespillere.

Vi toge over Berlin og Dresden, gennem Bøhmen til Marienbad, hvor vi begge haabede paa, at Badet vilde styrke os, thi for første Gang var ogsaa Heibergs Helbred vaklende. I Berlin holdt vi den 31te Juli i al Stilhed vort Sølvbryllup, taknemmelige over, at vi nu, som for 25 Aar siden, følte, at vi gjensidigt trængte til hinanden og støttede os til hinanden. I Marienbad drog vi ind i en deilig Bolig, „Belle-vue“ kaldet, hvorfra vi havde en henrivende Udsigt over en stor Slette, hvor Heiberg ret kunde benytte sine store Kikkerter, saavel til at betragte Jorden med alle dens Gjenstande, som Himlen, naar den om Aftenen glimrede af de utallige Kloder, hvis Bevægelse han ogsaa her videnskabeligt studerede.

Maaske som ingensinde før beundrede jeg Heibergs stille, overlegne Ro, hans opmuntrende Omgang og hans ungdommelige Sind til at glæde sig over Alt, hvad der var sandt og skjønt, uagtet de ubillige Forfølgelser i Pressen fortsattes i Hjemmet og naaede til ham i Marienbad.

Vi gjorde en Del Bekjendtskaber i Marienbad, mærkelige, interessante, men ogsaa komiske. Nogle fornemme, literaire Damer havde kastet deres Kjærlighed paa mig, uden at kjende det Mindste til min Stilling eller mit tidligere Liv. Jeg var i denne Sommer stærkt optaget af Læsningen af Goethes og Fru v. Steins Brevvexling. Jeg levede i Tankerne Dag og Nat med disse to Personligheder og havde den største Medlidenhed med Fru v. Steins Skjæbne lige overfor hendes glimrende Elsker, der efter tretten Aars lidenskabelig Kjærlighed, ved Tilbagekomsten fra sin Reise i Italien til Weimar, viste den stakkels, af sin Lidenskab forvildede Kvinde Kulde og Glæmsel, medens hun endnu sad inde med det fulde Hjertes Varme, der udgjorde og udfyldte hendes hele Tilværelse. Hvor blev jeg ikke bedrøvet over denne Goethe, jeg selv i saa mange Aar, gennem hans Værker, havde elsket saa høit, da den stakkels, forladte Kvinde skriftlig klager til ham over hans Kulde, og kun faaer til Svar, at hun er exalteret, og at denne Exaltation vist kommer af „at — hun drikker for megen Kaffe“. — Hvor var det dog muligt, at han havde Hjerte til at nedskrive disse Ord! Havde han da rent glemt sine egne Følelsers Høidepunkt? glemt Kampen og Smerten, forinden hun overgav sig til ham og hans Lidenskab? Kunde da en Goethe ikke forstaa, at en ædel Kvinde, der overvindes og overgives til Anger, til Selvbefriedelse, da kun har Et, der kan holde hende opreist i sine egne Øine, det, at denne Kjærlighed er bygget paa saa faste Piller, at den umuligt kan ophøre før med Døden? Kunde en Goethe ikke forstaa, at med Ophøret af denne Kjærlighed, der havde krævet saa store Samvittighedsoffre, blev Intet tilbage for denne Kvinde uden Et, det Forfærdeligste: Selvforagt? Det lod virkelig ikke til, at han forstod det. Jeg tilstaaer, at ligesaalidt som jeg nogensinde før havde kunnet be-

gribe, at det ene Menneske kan støde en Dolk i Brystet paa det andet, ligesaa vist forstod jeg nu, at Dolken ovenpaa et saadant Svar kunde blive draget i Øieblikkets Harme og Foragt.

Da jeg nu en Dag paa Promenaden udtalte min Sorg over Goethe i dette Forhold, og min Medfølelse for den arme, forvildede Fru v. Stein, til en af de literaire Damer fra Berlin, udbrød hun: „Nei, Deres Medlidenhed med Fru v. Stein deler jeg aldeles ikke. Hun havde i 13 Aar havt den Lykke at være elsket af en Goethe, nu var han færdig hermed, og da burde hun have sagt til sig selv: „Abgemacht!“ — Jeg har aldrig kunnet glemme denne tyske Kvindes resolute Mening om et Kjærlighedsforholds Afbrydelse.

Jeg var meget tilfreds med, paa mange Maader at faae Troen i Hænderne paa, at jeg og mine Forhold i Hjemmet vare alle Fremmede her ubekjendte. Det morede mig en Dag at blive spurgt af en af Damerne, „om denne Reise til Marienbad var min Bryllupsreise?“ — „Ja,“ svarede jeg, „min Sølvbryllupsreise.“ — „Umuligt,“ udraabte hun, „hvor tidlig er De da bleven gift? og hvad Alder har De da nu?“ Ærligt besvarede jeg begge Spørgsmaal. Længe varede mit Incognito dog ikke, da samme Dame kort efter af en tydsk Professor blev underrettet om, at han havde seet mit Portrait i Thorvaldsens Museum og at jeg var Skuespillerinde.

Fra mine Venner ved Theatret i Kjøbenhavn fik jeg Breve, hvori man skildrede mig den nye Kamp mellem Dorph og Christensen, der havde antaget en meget skarp Charakter fra begge Sider. Skuespillerne vare som sædvanligt utilfredse, — og jeg takkede Gud for, at Heiberg og jeg vare udenfor det Hele.

I October reiste vi omsider hjemad, og jeg saae for første Gang Prag, der af alle fremmede Byer, jeg den Gang havde seet, gjorde det største Indtryk paa mig. Naar man staaer paa et høit Punkt og overskuer en By, da seer man sædvanlig denne By med spredte Kirker mellem Husene; staaer man oppe paa Hradschin i Prag, da faaer man Indtrykket af en eneste uhyre Kirke med Huse om. Kirkespirene kneise paa ethvert Punkt i Byen og give det hele Skue noget saa Op-høiet, saa Majestætisk, at det, engang seet, vist aldrig kan glemmes. Paa Toppen af Hradschin ligger, som bekjendt, Domkirken. Ogsaa denne Kirke er mig uforglemmelig. Øverst oppe, omkring Loftet, løber et Rundmaleri, forestillende hele Jesu Lidelseshistorie. Om dette Maleri i sig selv har stort Kunstværd, vil jeg ikke bedømme, men vist er det, at denne Fremstilling af Frelserens Vandring paa Jorden greb mig med en saadan Smerte, som aldrig nogen tidligere af dette Emne. Jeg kunde ikke tilbageholde mine Taarer, og dette Billede har senere levet usvækket i min Erindring. I en anden Kirke saae jeg et mindre Billede, et høist mærkeligt Christushoved. En saadan Forening af Strenghed, Mildhed og imponerende Alvor mindes

jeg aldrig at have seet; det Legemlige veg ganske tilbage for det rent Aandelige. Disse Øine kan jeg aldrig glemme. Aanden lyste ud af dem med en saadan Styrke, en saadan Ild, at jeg i første Øieblink troede, at de vare transparente, og nærmere maatte overbevise mig om, at de virkelig vare maledede. Det hang paa venstre Side af Indgangen, ved en Pille. Ingen af de Mange, jeg spurgte om, hvo der var Mesteren til dette Billed, kunde give mig Svar herpaa. Maaske var det den Energi og Storhed, der udtalte sig i dette Hoved, som især tiltalte mig, thi jeg tilstaaer, at det er noget Saadant, jeg bestandigt har savnet i de fleste Christushoveder. Det Stillestaaende, Blide, Sagtmodige kan være saare skjønt, men de fleste Malere glemme, at denne Sagtmodige tillige var en Straffende, der kunde svinge Svøben og drive Kræmmerne ud af Templet, som de havde gjort til en Røverkule.

Ogsaa den tusindaarige jødiske Kirke under Jorden i Prag er høist interessant at skue, og noget mere Dæmonisk end dette Tempels Kirkegaard med sine tusindaarige, forkrøblede halvt udgaaede Træer, der i utallige Bugter sno sig hen over Gravene lig tykke, forstenede Slinger, har jeg aldrig seet. En Nat her i Maaneskin maatte frembringe et skrækindgydende Skue.

Vi havde en Fører med os for ikke at spille Tiden ved at bese Prags Mærkværdigheder. Denne Fører med sit kloge Ansigt interesserede mig. Paa Veien hjemad indledede jeg en Samtale med ham. Han gik stille bag os som i dybe Tanker og var ordknap. Men da jeg sagde: „Dette Land har vel ogsaa en skjøn Literatur?“ da kneisede han stolt med Hovedet, og et Lyn foer ham ud af Øinene, idet han saae op og ned ad mig og sagde med kraftig Stemme: „Ja, det skulde jeg mene!“ Jeg blev ganske bange over dette Udbrud og turde ikke spørge mere, men fra det Øieblink har jeg med stor Interesse fulgt Tschekernes Kamp for deres Nationalitet.

At Heiberg i Prag ogsaa standsede ved sin Ungdoms Helt, Tycho Brahes Grav, falder af sig selv. Indskriften paa den Sten, der staaer paa Graven, minder Beskueren om hans ufortjente Skjæbne.

Dog Stjernerne glimre endnu paa Himlen, og Tycho staaer endnu for Tanken paa sin Stjerneborg og gransker deres Lys og deres Baner.

HJEMKOMSTEN

I Slutningen af October kom vi tilbage til vort Hjem. Vor Bolig paa Søkvæsthuset stod under Marineministeriet, hvor Generalkrigscommissair Viborg havde stor Indflydelse. I vor Fraværelse havde han sat hele vor Leilighed i den prægtigste Stand, Alt var nymalet og smukt. Vi modtoges i Hjemmet af de skønneste Sølvbryllups-

gaver fra Slægt og Venner, og tillige af en stor Mængde anonyme Damebroderier til Stuernes Forskjønnelse, saa jeg maatte tænke paa den tydske Dames Spørgsmaal: „Er dette Deres Bryllupsreise?“ — thi Hjemmet saae ud som et Brudehus, hvor to Nygifte skulle flytte ind. Og virkelig havde jeg en Følelse af, at Heiberg og jeg vare som Nygifte. For første Gang vare vi to ene sammen i Hjemmet, og det morede mig at phantasere mig ind i den Forestilling, at vi først nu begyndte vort Ægteskabs Samliv.

Endelig var mit Sind atter i Ro. Jeg kunde sidde stille i Hjemmet og i Frastand betragte, hvad der foregik paa Theatret, glad over, at jeg havde Tilladelse til at hvile Saisonen ud.

Allerede samme Dag, da Heiberg fik sin Afsked, vidste ikke blot vi, men hele Byen, hvad Hall nu havde isinde med Nationaltheatret. Den samme Minister, som havde afskediget Høedt paa Grund af hans mod al Form og mod alle indgaaede Forpligtelser stridende Opførsel, havde ingen Betænkelighed ved at lade ham blive antaget paany. Ogsaa M. Wiehe skulde vende tilbage. Og der var Ingen, der tvivlede om, at Nielsen, der nylig havde afgivet Lægeattest for, at det var livsfarligt for ham at spille Komædie, vilde sætte sit Liv paa Spil ved atter at optræde, rigtignok paa Betingelse af forøget Indtægt. Alt dette vilde ikke volde nogen Vanskelighed, men værre havde det været at finde Nogen til Directeurposten efter Heiberg, naar man ikke vilde gaa altfor langt ned. Den største Vanskelighed bestod i, at man følte det Ønskelige i at faae en Mand med et Navn, men tillige en Mand, der kunde og vilde finde sig i at overtage Theatret med Skin af at være eneraadig Directeur, medens han i Virkeligheden ikke skulde have Raadighed over Nogetsomhelst, da det var Ministerens Secretair og et Par Skuespillere, som i Skjul af dette Navn skulde være de egentlig Styrende. Omsider var Loddet faldet paa Halls mangeaarige Ven, Professor Dorph.

Halls Valg af Dorph kunde man neppe med Sandhed kalde et Venskabsstykke. — Professor Dorph var en lærd Mand, redelig, sanddru, paalidelig; men han havde i mange Aar levet i den Vildfarelse, at hans rette Plads vilde være i Spidsen for det kgl. Theater. Allerede i Christian den Ottendes Tid havde han anstrengt sig i høi Grad for at faae dette sit kjæreste Ønske opfyldt, men uden Nytte. Den første Betingelse for Valget af en Directeur paa dette Tidspunkt, et velklingende Navn, var saaledes ved Dorphs Valg nogenlunde opnaaet. Han havde erhvervet sig et literairt Navn, blandt andet ved at oversætte nogle af de ældste engelske Komædier og endel af de berømte græske Tragedier; disse Arbejder aabenbarede den lærde og dannede Mand. Men „Et er Søkort at forstaa, et Andet Skib at føre“. Enhver, endog de, der elskede Personligheden Dorph — Hall iberegnet — havde i Aarenes Løb smilet ad Dorphs Lyst til at staa i

Spidsen for et Theater, thi der hørte ikke stort Fremsyn til at forudsee, at hans hele Personlighed var saa lidet skikket til en saadan Post som Nogen. Muligvis var det dog netop dette, der hjalp ham frem som den Mand, Hall og Christensen under de nuværende Theaterforhold mente at kunne bruge, — og samme Dag, Heiberg fik sin Afsked, blev Dorph udnævnt til denne lidet misundelsesværdige Post. Christensen blev samtidig ansat som Committeret under Dorph — videre turde man ikke gaa for Øieblikket —, men i Virkeligheden som den egentlige Theaterbestyrer sammen med Ministeren. Men nu vilde den drilske Skjæbne, at heri havde saavel den Ene som den Anden forregnet sig. Professor Dorph var en yderst godmodig og medgjærlig Mand; men da det meget hurtigt gik op for ham, hvorledes hans egentlige Situation var, og hvortil man vilde bruge ham, blev han fornærmet og stædig og lod den Committerede mærke, at han havde en Villie, uafhængig af dennes, en Villie, han agtede at hævde. Ulykken var imidlertid, at hans Ubekjendtskab med Alt, hvad der vedkom Theatrets Styrelse, var saa stor, at han i Virkeligheden fra første Færd af manglede Betingelserne for selv at have en Villie eller ialtfald for at føre den igjennem. Der var ligefrem noget Komisk i den hele Situation, der opvakte Latter hos alle dem, der stode dette Forhold nærmere, og som længe før Dorph havde gennemskuet, hvilken Rolle man havde tiltænkt ham, og som han i Begyndelsen saa troskyldig, saa tillidsfuld havde overtaget. Da inden kort Tid Sløret faldt fra Dorphs Øine, geraadede han i en tragikomisk Forbittrelse mod den gode Committerede, der jo, som det hed, var sat ved hans Side som Medhjælper, som Støtte. Man kunde vanskelig bare sig for Latter, naar Dorph aldrig talte om samme Herre uden med Tillægsnavn som „Slange“, „Snog“, „Ræv“ o. l. Dorph rasede og nedsank hurtig i dybt Mismod over den Skuffelse, han følte, nu da han havde opnaaet sit mangeaarige Ønske at styre et Theater. Personalet lo ad den stakkels Dorph, man udtømte sig i Vittigheder over Situationen, man gjentog Kilians Ord: „Har vi ikke vel reist, Herre!“ Saa lidet havde man meddelt ham de tagne Bestemmelser, at man ikke engang havde sagt ham, at Ministeren havde fritaget mig for at optræde i hele den kommende Saison, en Tilladelse, som han, da den omsider ved et Tilfælde kom ham for Øre, tog sig meget nær, ja knap vilde tro Muligheden af. I sin Vrede undgik han at tale med Ministeren og den Committerede og kom derfor til mig for at spørge, om dette virkelig forholdt sig saaledes. Paa min Bekræftelse heraf blev han aldeles forbitret. Man skulde jo rigtignok tro, at han maatte have været den Første, der havde faaet Underretning herom, da det jo dog var af Vigtighed for det Repertoire, han agtede at opføre i den snart begyndende Saison, hvilke Kræfter der stode til hans Raadighed og hvilke ikke. Den gamle Mand var ligefrem rørende i sin For-

tvivelse over en saadan Tilsidesættelse fra Ministerens og den Committeredes Side, saa jeg ikke veed, om jeg havde holdt Stand mod hans indtrængende Bønner om at opgive denne Ferie, ifald det ikke havde ligget mig paa Hjerte at give de „i Skygge stillede“ unge Talenter Leilighed til at vise deres Begavelse under min Fraværelse.

Et uventet, stort Tab forøgede i høi Grad Vanskelighederne for den nye Bestyrelse. Den 20de Juli rygtedes det pludselig, at Fru Nielsen aldeles uventet var død ude i Fredensborg, hvor hun havde tilbragt sin Sommerferie.

Ved hendes Død var i Grunden hele den langvarige Sammensværgelse brudt. Centrummet var nu borte og Sammenholdet splittet, Ilden paa Arnestedet slukt.

Denne Efterretning gjorde et stærkt Indtryk paa mig som paa mange Andre. Min stakkels, forhenværende Veninde havde ligesaa lidt som M. Wiehe plukket Roser i de Aar, da hun blev opægget til at sætte sig i Opposition mod sine gamle Venner. Med Vernod tænkte jeg paa aldrig mere at skulle see hende. Hvad havde jeg ikke i dette Øieblik givet for, at vort tidligere Forhold ikke var blevet brudt, ved at man havde foresnakked hende, at hun led Uret! — Der gives Menesker, hvis Nærhed er ligesaa fordærvelig at trives i, som Berberisbuskens Nærhed er for visse Planter!

Saa ofte hun senere, efter mange Aars Forløb, lever sammen med mig i mine Drømme, træder hun mig altid imøde med sin gamle Kjærlighed, klapper og kysser mig, overrækker mig skønne Blomster, og ikke mindste Tegn eller Hentydning til de uhyggelige Uenighedsaar giver sig tilkjende. Og saaledes skal hun stedse leve i min Erindring.

Bladene havde alt slaæet ind i den gamle Tone og vare ligesaa utilfredse med den ny tiltrædende Directeur som med den afgaaede. Dette tog den stakkels Dorph sig meget nær, og man fortalte med Latter paa Theatret, at det gamle betroede, vittige Theaterbud, Valsø, en Dag havde trøstet Dorph, der klagede sin Nød for ham, med at sige: „Ak, Hr. Professor, bryd Dem endelig ikke om disse Angreb, for det bliver meget værre endnu!“ Den Committerede, Christensen, trængte med Ministerens Tilladelse Dorph mere og mere i Baggrunden og bandt Hænderne paa ham i alle Retninger, idet han paa ethvert Punkt fastholdt, at Alt havde en økonomisk Side; altsaa maatte hans Sanction indhentes paa alle Punkter, saa Dorph følte, at han kun stod der som Directeur af Navn, medens Christensen var den Eneraadende. Dorphs eneste Støtte og Medhjælper var Berner, der endnu fra Heibergs Tid stod som Secretair i de daglige Forretninger, og som ved sin gennem en syvaarig Virksomhed under Heiberg vundne Erfaring og utrættelige Arbeidsomhed var Dorph til stor Nytte, hvilket ogsaa denne i høi Grad paaskjønnede. Dette var ikke den

Committerede med, men meget imod. Det gjaldt altsaa at berøve Dorph denne Hjælp saa snart som muligt. Jeg har her liggende for mig et Brev fra Berner angaaende denne Sag. Det hedder heri: „Christensen bad mig indfinde mig hos ham i Ministeriet, hvor han begyndte med at sige mig, at han ikke kunde komme til helt at overtage de ham som Committeret tillagte Functioner, saalænge jeg, ved paa alle Punkter at understøtte Directeuren og jevne alle Vanskeligheder for ham, befæstede ham i den Tro, at den øieblikkelige Tilstand fremdeles kunde vedblive, hvorved den Committeredes Bistand ved Theatrets Ledelse saa at sige vilde blive overflødig. Jeg svarede herpaa, at jeg kun gjorde min Pligt, og at jeg, saalænge min Stilling ikke blev anderledes ordnet, var bestemt paa, som hidtil, at yde Directeuren den Hjælp, jeg formaaede, saameget mere, som han stedse omtalte min Virksomhed med Paaskjønnelse og Tilfredshed. Hertil yttrede Christensen, at jeg vilde handle klogt imod mig selv ved at lade Professor Dorph falde, da denne, saalænge jeg stod hos ham, vilde være i den Illusion, at han virkelig var istand til som Directeur alene at styre Theatret, medens det netop var Ministerens Hensigt og Villie, at det skulde blive ham klart, at han ikke formaaede at undvære Andres Bistand, og at denne Bistand skulde ydes ham af den ham tilforordnede Committerede. Da jeg imidlertid vedblivende erklærede, at jeg ikke saa mig istand til at røgte mit Embede anderledes eller at unddrage Directeuren min loyale Understøttelse, hvorpaa han tillidsfuld gjorde Regning, endte Samtalen hermed.“

Ganske kort Tid efter afskedigedes Berner, til Dorphs Fortvivelse, som Regisseur ved de daglige Theaterforestillinger, og beholdt kun Pladsen som Secretair i Theaterkontoiret, medens Regisseurpladsen blev overdraget en ældre Skuespiller, der var ude af Repertoiret, hvor han i sin Tid havde gjort Nytte, men hvem nu Alle og Enhver smilte over at skulle see i dette Embede, da man skulde have Vanskelighed ved at finde En, mere uskikket hertil. At Dorph ene vilde være Herre over Repertoiret, var Christensen en Torn i Øiet; han søgte derfor at unddrage ham al Assistance af Berners Erfaring, i Haab om at denne Forholdsregel vilde sætte Dorph i den yderste Forlegenhed. At Christensen vilde have afgjørende Stemme med Hensyn til Repertoiret, var jo unægtelig saagodtsom aldeles at stryge Dorphs kunstneriske Autoritet, der netop skulde være Hovedsagen ved hans Ansættelse.

Den stakkels Dorph skrev mig ofte til med Bøn om at spille og saaledes komme ham og Theatrets Indtægt tilhjælp. Sagen med Berner klagede han bittert over, og et af hans Breve ender med: „— Undskyld, jeg kan ved denne Leilighed ikke afholde mig fra at citere en i disse Dage af Etatsraad Heiberg nedskreven Yttring, som

jeg i dette Øieblik har læst: „Med Hensyn til Repertoirets Dannelse kan ikke tænkes nogen af Directeuren uafhængig Selvstændighed, thi da det er hans Sag at ordne Repertoiret som en Helhed, maa han ogsaa kunne beherske dets forskjellige Bestanddele. Dannelsen af Repertoiret i alle Brancher maa ansees for noget nær at være Directeurens fornemste Opgave. I dette fundamentale Hverv maa Directeuren derfor være eneraadig.“

Midt i Saisonen skrev Dorph atter til mig: „— Hver Dag kommer der Mennesker og spørger mig: Naar kommer dog Fru Heiberg?“. . . . Jeg følte virkelig Medlidenhed med ham, og dertil kom, at man havde udspreedt i Publikum, at jeg ikke vilde optræde, saalænge Dorph var Theaterdirecteur, et Rygte, hvorom han skrev mig til, at „det smertede ham mere end alt Andet“, og som vel skulde være en Undskyldning for, at alle Forberedelser bleve tagne, for med Skin af Ret at afskedige ham ved Saisonens Slutning. Den virkelige Grund var imidlertid, at saa Christensen endelig kunde komme paa den Plads, som han nu i henved fire Aar havde kæmpet for med alle mulige og umulige Vaaben. — Da besluttede jeg at afknappe nogen Tid af min Ferie for at vise, at et saadant Rygte var uden al Grund, og meldte, at jeg haabede at kunne optræde i April. Jeg kunde nu rolig fremtræde, thi af de mange unge Talenter, jeg ved min Nærværelse havde holdt tilbage, var Ingen kommet tilsyne, — men hvem huskede nu mere hin fornærmelige Bagvaskelse, som dog en Tid syntes at være troet af mine Modstanderes Venner og Bekjendte. Rørende var Dorphs Tak til mig i Anledning af, at jeg vilde spille under hans Directorat; — og fra Ministeriet fik jeg følgende Skrivelse:

Ministeriet
for

Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Det er med sand Glæde, at Ministeriet har bragt i Erfaring, at Fru Etatsraadindens Befindende — efterat De har benyttet den Dem siden forrige Saisons Udløb indrømmede Permission til at søge Deres Helbred restitueret — nu er saaledes bedret, at det tør haabes, at De med det Første atter vil kunne træde i Virksomhed ved Theatret.

Det kan ikke være Etatsraadinden ubekjendt, hvilken særdeles Pris Ministeriet sætter paa at see Theatret støttet ved den store Betydning, De altid har havt for det, og hvormegen Vigtighed Ministeriet tillægger Deres fortsatte Optræden paa Scenen ikke blot med Hensyn til de enkelte Præstationer, men ogsaa med Hensyn til Theatrets hele kunstneriske Præg og Udvikling.

Forsaavidt det imidlertid skulde kunne befrygtes, at De, saafremt Deres Helbred atter skulde lide under de Anstrengelser, som Udførelsen af Deres Kunst medfører, ikke vilde see Dem istand til at del-

tage i Theatrets Præstationer saameget som det maatte ønskes, eller endog skulde see Dem nødsaget til ganske at opgive al Virksomhed i Theatrets Tjeneste, troer Ministeriet med Hensyn til de Betæneligheder, der herfra muligen kunde opstaa hos Dem ved nu paany at begynde Deres Virksomhed, her strax at burde udtale, at ligesom det er en Selvfølge, at der i Henseende til Deres Tjeneste ved Theatret stedse fra Theaterbestyrelsens Side vil blive taget det mest mulige Hensyn til Deres Helbred, saaledes vil Ministeriet naturligvis finde sig forpligtet til at imødekomme et eventuelt Ønske fra Etatsraadindens Side om at afgaae fra Theatret, naar Deres Helbred maatte gjøre det nødvendigt. Saafremt dette beklagelige Tilfælde skulde indtræde, vilde Ministeriet ligeledes ansee sig forpligtet til at foretage de fornødne Skridt til at udvirke, at den Pension, der eventualiter bliver at tillægge Dem, i intet Tilfælde bliver ringere end den, der vilde tilkomme Dem, hvis De nu afgik fra Theatret, selv om Deres ubestemte Indtægter fremtiden maatte blive ringere end hidtil.

Idet Ministeriet har antaget, at Fru Etatsraadinden i disse Tilsagn vil finde en Beroligelse med Hensyn til den oven paapegede Eventualitet, nærer Ministeriet tillige det Haab, at De i denne Udtalelse vil see et Bevis paa, hvor magtpaaliggende det er Ministeriet snarest muligt at gjenvinde Deres Tjeneste for det kongelige Theater, og at De ogsaa deri vil finde en Tilskyndelse til at imødekomme et Ønske, som dees af Alle, som Theatrets sande Tarv ligger paa Hjerte.

Kjøbenhavn, den 30te December 1856.

C. Hall.

Til

Fru Etatsraadinde Heiberg.

Det blev da bestemt, at jeg skulde optræde i Hertz's „Ninon“, første Gang d. 18de April. Prøverne paa Stykket toge altsaa deres Begyndelse. Mit Hjerte bankede, da jeg atter betraadte Scenen til den første Formiddagsprøve paa „Ninon“, omgivet af de Personer, der i de senere Aar havde forbittret mig min tidligere lykkelige Stilling ved Theatret, saae disse Physiognomier, følte den forcerede Venlighed imod den, der i saa mange tidligere Aar med Kjærlighed havde arbeidet med dem til et fælles Maal; — og Digterens Ord i „Ninon“ faldt mig ind: „Det er en falsk, usand Verden, denne; Ingen er sig selv, men kun en Maske af en Anden.“

Jeg havde hverken andensteds eller paa Theatret seet Michael Wiehe i det sidste Aar, ikke seet ham siden han i forrige Saison blegnende tog Afsked med mig i „Prinsessen af Taranto“. Hele Hof-theaterperioden laa jo herimellem. Hvilken Forandring syntes mig ikke at være foregaaet i hans Ydre! Hans forrige ædle Sæmpelhed i Holdning og Klædedragt var nu oversmurt med en vis Pyntelighed,

der saarede min Skjønhedssands. Den glatte, rene Pande bar Urolighedens Furer, og det stille, rørende Øie stirrede som en Magnetnaal i et Compas. Da tænkte jeg: Du har fortrudt, Du fortryder i dette Øieblik! Du har ikke følt Dig lykkelig, dine urolige Træk viser mig dette tydeligere og vissere end om Ordet derom klang fra dine Læber. Om jeg ikke ad andre Veie havde vidst, hvor ulykkelig Wiehe havde følt sig i sin Kunstvirksomhed paa Hoftheatret under Directeur Langes Ægide, da behøvede jeg blot at kaste et Blik paa ham denne Dag. Da han saae mig, rakte han mig Haanden til Velkomst med et besynderligt letfærdigt Smil. Hvad laa der i dette Smil? Mente han, at med denne udrakte Haand og dette Smil kunde alt det Forudgangne udslettes? Jeg troer ikke, at den tidligere fine og beskedne Wiehe vilde have modtaget mig saaledes, ovenpaa hvad der var passeret, men han var bleven en Anden, og denne Anden var og blev mig fremmed.

Jeg studsede noget ved Prøven af vore første Scener i „Ninon“. Den noget tørre og raa Realisme, som Høedt havde faaet ham ind paa, anvendte han nu paa sin tidligere fine, glimrende Fremstilling af den unge, romantiske Chevalier; jeg studsede og tænkte: Hvad er herved at gjøre? Da samlede jeg min hele Energi og prøvede min Rolle saa fuldt ud, som om det hele Publikum var nærværende; og see, lidt efter lidt dukkede hans fordums Tone, hans skønne Inderlighed frem af sit paatagne Svøb, og inden Prøven var tilende stod han der, som den Chevalier, der havde henrevet og fremdeles vilde henrive Alle ved sit deilige, erotiske Spil.

Men kom disse Enkelte mig stift og med paatagen Venlighed imøde, da varmedes jeg op af de mange Andre i Personalet, der med Taarer i Øinene kom hen imod mig, idet de sagde: „O, hvor deilig, at De kom tilbage! her har været saa trist, og vi have Alle længtes efter Dem!“ — Da Aftenen kom til den første Forestilling, havde mine mange Venner, deriblandt Choret og Balletpersonalet, atter smykket mit Paaklædningsværelse med Blomster og Gaver. Enhver vilde være med til denne Velkomst, og man vil vist ikke fortænke mig i, at alt dette glædede mig. Og nu Publikum! Fra det tætbesatte Hus bragtes mig et Velkommen saa fuldt og varmt som nogensinde, og da Forestillingen var tilende, maatte jeg atter frem for at modtage den Jubel, man ydede mig. Ja, havde nogle af mine Theatervenner været troløse, da gjaldt dette i Sandhed ikke om det Publikum, jeg uafbrudt havde spillet for i saa mange Aar. Maaskee denne Trofasthed mere end noget Andet havde bidraget til den Misundelse, jeg led af hos de Enkelte af det mandlige Personale. M. Wiehe hørte imidlertid ikke til disse, det føler jeg mig overbevist om. — Sex Gange i Mai Maaned optraadte jeg i „Ninon“ og fem Gange i Goldonis „Tilfældet har Ret“, der endte Theatersaisonen, og vedblivende for tæt-

besat Hus. Dorph var lykkelig derover, da han ansaae det som en Æressag, at jeg optraadte under ham.

Sidst i Mai talte Alle om, at Dorph virkelig var af Cultusministeren bleven anmodet om at trække sig tilbage. Men hvem skulde da i hans Sted? Dette var endnu en Hemmelighed. Bladene stødte af alle Kræfter til den hældende Vogn og angreb Dorph efter bedste Evne. Rygtet nævnede nu snart En, snart en Anden som Dorphs Efterfølger. Paa Theatret vare Alle i stor Bevægelse og Spænding. Overskou var alt længst lagt for Had som Sceneinstructeur, og der arbejdedes nu stærkt paa at fjerne ham fra denne Stilling og sætte Høedt i hans Sted. Posten som Elevationinstructeur havde Høedt, støttet til Christensens Indflydelse hos Ministeren og baaren af Bladartikler — især i „Fædrelandet“ — alt opnaaet. Man mente, at Theatrets Frelse skulde komme fra Høedt, der som Elevationinstructeur kunde bevare den „gode Tradition i den gamle Skole hos de Yngre“, uagtet man paa samme Tid talte om en ny Skole, som Høedt var Opfinder af. Saaledes talte man nu. Men 10 Aar senere skrev „Fædrelandet“: „Elevationinstruction er et fuldkommen overflødigt Hjul i Maskineriet, der, som alle overflødige Bestanddele, kun afstedkommer Fortræd.“ Denne sidste Mening var tidligere ofte udtalt offentligt af Heiberg, men man vilde ikke anerkjende den, førend Erfaringen havde godtgjort dens Rigtighed.

For Øieblikket var som sagt Alt concentreret paa at fjerne Dorph og indsætte Høedt som Sceneinstructeur i Overskous Sted. I min tidligere Samtale med Hall angaaende dette Punkt, havde han jo været enig med mig i, at Høedts Indtrædelse som Sceneinstructeur netop paa dette Tidspunkt vilde muligvis forhale den Ro, som Theaterforholdene saa høiligt trængte til, og at man, ifald en Forandring viste sig at være nødvendig, dog under ingen Betingelser strax skulde indlade sig herpaa. Den næste Saison, hvori de gamle Kræfter atter skulde virke sammen, burde ikke foruroliges ved et nyt Element, der atter vilde afstedkomme Conflicter. Denne Udtalelse af Hall stode jeg fast paa.

Medens man nu ivrigt spurgte: „Hvem skal afløse Dorph? Hvem bliver den ny Theaterdirecteur?“ bragte Berlingske Tidende d. 6te Juni, til stor Overraskelse for Alle — paa de Indviende nær, der havde arbejdet herfor — følgende Bekjendtgjørelse: „Som vi erfare, har Cultusministeren, ifølge Professor Dorphs Ønske, hævet hans Constitution som Theaterdirecteur og paalagt Secretair Christensen i Overensstemmelse med hans Stilling som Committeret, foreløbigt at overtage Theaterbestyrelsen.“

I et helt Aar var saaledes Professor Dorph bleven brugt til, gjennem daglige Krænkelser, at bane Veien, Skridt for Skridt, for at den Committerede kunde naae sit Maal. Dette var af de Fleste strax seet

og forstaaet ved Dorphs Ansættelse. Han selv behøvede nogle Maaneder for at faae Øinene op.

Nogle Dage efter at denne Nyhed var kommen til Publikums Kundskab, skrev „Fædrelandet“: „Med al Agtelse for Hr. Christensen som Secretair, maa vi tilstaa, at vi aldrig have kunnet begribe, hvor han fik Noget med Theatret at gjøre, eller overtøye os om, at hans Ansættelse der har været til nogen anden Nytte, end at forøge Vanskelighederne. Det synes dog umuligt at kunne være Meningen at overdrage ham Bestyrelsen, medmindre Ministeren selv agter at lede denne bag Coulisserne.“

Denne lille Annonce hjalp. Man blev bange og tænkte paa en lille Svingning i Sagen, med andre Ord, at finde en ny Dorph, der skulde give det Navn til, som Hr. Christensen manglede, for at han, ligesom under Dorph, kunde være den Styrende bag dennes Ryg. Men en slig var ikke saa let at finde*.

Under alt dette arbeidede man fort paa Ombygningen af Theatret, huggede Sten paa Sten til Templet, der skulde overtages i den ny Skikkelse af saa kunstneriske Hænder som Hr. Christensens. Man huggede og man hamrede, uden at nogen ret Fremgang sporedes, og man maatte tænke paa Eventyret, hvor de smaa Trolde pillede flittigt ned om Natten, hvad der var opbygget om Dagen. Tiden rykkede nærmere og nærmere til Saisonens Begyndelse, man ømmede sig ved at erklære, at det man i lang Tid havde levet af med Stolthed, at skaffe Theatrets Ombygning færdig til rette Tid, var en Illusion. Endelig maatte Tilstaaelsen gives: Teatret kunde ikke blive færdigt. Man tog nu den Beslutning, at aabne Saisonen paa Hoftheatret — et lille, daarligt Theater at tale paa og som manglede alle Requisiter for nogenlunde at fremstille et ordentligt Skuespil for ikke at tale om Opera og Ballet.

Denne Bestemmelse var mig og Flere i Personalet høist ubehagelig. At spille paa en lille, daarlig Scene, naar man er vant til at bevæge sig paa en stor, har mange Misligheder. Stemmen, den hele Nuancering, Plastiken o. s. v. forrykkes let helt og antager for store Dimensioner i Forhold til Omgivelserne. Det gaaer med Skuespilleren som med Decorationsmaleren: Theatermaleriet er et helt andet end de Billeder, der ere bestemt til at betragtes nærvæd i en Stue, og her er atter Decorationsmaleriet paa en større Scene forskjelligt fra det paa en mindre. Afstanden, Tegningen, Farvestyrken maa beregnes meget forskjelligt. Først og fremmest gjælder det dog selve Spillet. Dog, slige kunstneriske Anskuelser trækker den paa Skuldrene af, der fattes Kunstbegreber af en høiere Art. Jeg vidste forud, hvorledes

* Nogle Aar senere fremstillede Prof. Dorph i en Artikel i „Fædrelandet“ sit hele Forhold til Hr. Christensen under sit Directorat ved d. kgl. Theater. Denne Oplysning gjorde stor Opsigt ved det Indblik man fik i Forretningsgangen ved Theatret.

man vilde betragte slige Indvendinger, og tav, for ikke at kaste mig ind i en ny Strid. Ro og Fred var mig nu det Nødvendigste af Alt. Jeg var glad over, at min første Optræden efter Pausen var gaaet saa heldig af. Saisonen var sluttet paa en for mig høist behagelig Maade, og nu vendte jeg mig fra den byrdefulde Kunst til den stille, rolige Natur.

Jeg laa atter paa alle Fire i min Have og pleiede de kjære velkomne Blomstergjæster, der gjentog deres Besøg fra forrige Aar; jeg tilraabte en og hver, som man pleier ved andre gode Venners Besøg: „Nei, er ogsaa du der igjen! Velkommen!“

MIN AFSKEDSBEGJÆRING

I Juli flyttede vi paa vanlig Viis til Sølyst, for at staa vor trofaste Ven Suhr bi i hans Ensomhed. Han havde mistet sin Hustru, var trist, tungsindig og meget syg, hans Bryst var betænkeligt angrebet, og hele Vinteren havde han været sydpaa i Haab om Bedring, som dog desværre ikke indfandt sig. Som sædvanlig havde han ogsaa i Udlandet fulgt Alt, os angaaende med den største Interesse og det inderligste Venskab. Nu sad han ofte nedbøiet, mager, bleg og hostende, saa der hørte ikke lidt til at opmuntre ham; men kunde Nogen gjøre det, var Alles Mening, maatte det være Heiberg og mig, og rørende taknemmelig var han over vor Nærværelse.

En Eftermiddag paa Sølyst blev vor midlertidige Directeur Hr. Christensen meldt; Tjeneren sagde, at han ønskede at tale med Fru Heiberg. Smilende og bukkende traadte han ind og sagde, at han ønskede at tale med mig angaaende en Del Theatersager. Han meldte mig nu, at næste Saison maatte aabnes paa Hofteatret og dette benyttes indtil det kgl. Theaters Ombygning var færdig. Han bad om, at noget af det Første, hvori jeg optraadte i Begyndelsen af October — thi i September havde jeg alt i flere Aar været fritaget for at spille — maatte være det franske Stykke „Kvindens Vaaben“, hvori Hr. Høedt meget længtes efter paany at spille sin „Grignon“. Jeg lovede ham dette. Han sagde fremdeles, at hvis Rygtet var naaet til mig, om at Høedt skulde være Sceneinstructeur, „da var der ikke Noget om det“. Jeg svarede ham, at i og for sig maatte Høedt gjerne for mig blive Sceneinstructeur, men at Ministeren var enig med mig i, at dette ikke strax burde ske, og havde lovet mig ikke for Tiden at indføre denne Forandring, hvilket jeg troede vilde være til Skade for alle Parter, da dette nye Forhold let kunde føre Ulemper med sig og forsinke Gjenoprettelsen af det ydre venskabelige Sammenhold, som man jo maatte ønske kom istand jo før jo heller. Heri gav ogsaa han mig fuldkommen Ret og mente, at saa lidt Forandring

i Embedsforholdene som muligt for Øieblikket vist var det Bedste*. — Der var saaledes en skjøn Enighed mellem vore Anskuelse, og han gik, øiensynlig veltilfreds med sit Visit.

Kort Tid efter dette Besøg kom Skuespiller W. Holst ud til mig og sagde, at han for gammelt Venskabs Skyld ansaae det for sin Pligt at meddele mig, at der formelig lagdes Complot op imod mig; at Pladsen som Sceneinstructeur ikke blot var tilbudt Høedt, men at denne allerede var udnævnt, — saa at hele Hr. Christensens Meddelelse til mig var usand og kun en Manøvre for at faae mig til at spille; naar jeg først var begyndt herpaa, vilde det falde mig vanskeligt at afbryde. Desværre forekom denne Beretning mig kun altfor rimelig. Den Draabe, der nu bragte Bægeret til at flyde over, var dog ikke Høedts Ansættelse som Sceneinstructeur, men Hr. Christensens hele Holdning i denne Sag og hans hele Personlighed. At denne i høi Grad stødte Heiberg og mig saavel som alle vore Venner, vil man vel finde rimeligt. Vi havde i Forveien meget lidt Tiltro til denne Herres Ord og Forsikringer; hans Opførsel, først under Heibergs Directorat, senere under Dorphs, var ikke skikket til at forandre det hele Syn, vi havde paa denne Mand, der nu var Theatrets Enebestyrer, altsaa min Øvrighed, som det var min Pligt at staa i et underordnet, et Lydighedsforhold til; dette fandt Heiberg uværdigt for mig, og jeg følte, at min Opfattelse af ham og hans Animositet mod Heiberg og mig vilde forbitte mig min Nærværelse ved Theatret og umuliggjøre det for mig herefter med Lyst og Ro at udøve min Virksomhed i dets Tjeneste. Vor Taalmodighed var derfor nu forbi, og Beslutningen blev taget at søge min Afsked, som jeg følte dog kun var et Tidsspørgsmaal; thi under saadanne Forhold maatte det briste tidligt eller sent. Vi vare enige om ikke længer at indlade os paa nye Underhandlinger, men at holde min Beslutning om at søge Afsked hemmelig, indtil Ansøgningen var indgivet og Sagen dermed uigjenkaldelig afgjort. Dette skulde ske, saasomt vi vare flyttede fra „Sølyst“ og ankomne til Byen.

Endnu engang aflagde Hr. Christensen mig et Besøg, snakkede vidtløftig frem og tilbage, uden at komme til nogen klar Udtalelse. Jeg hørte paa ham, næsten i Taushed, og Samtalen førte ikke til Noget. Mit Indtryk var og blev, at Alt var Ord, Ord og atter Ord, hvorpaa jeg ikke kunde stole; jeg kunde derfor ikke bekvemme mig til at forlange nogen nærmere Forklaring af ham. Om min Taushed netop gjorde ham betænkelig — thi han havde, hvorledes er mig ukjendt, erfaret W. Holsts Besøg hos mig; — om han følte Trang til

* Af Hr. Christensens senere Indlæg vil man see, at han udtrykkelig indrømmer, at jeg paa ingen Maade gjorde Fortsættelsen af min Virksomhed ved Theatret afhængig af Høedts Ikkeansættelse som Sceneinstructeur, men at mine Indvendinger mod Betimeligheden deraf havde et Ønskes Form. Her var altsaa fra min Side ikke nogen Truen, ifald dette mit Ønske ikke gik i Opfyldelse, eller nogen Anmasselse med at ville besætte Embederne.

at fremstille mig Sagen paa sin Maade og i det Hele orientere mig i hans kunstneriske Anskuelse, og hvad jeg havde at vente af ham som Directeur, skal jeg ikke kunne sige, men strax efter at vi vare flyttede ind fra Sølyst til Byen, modtog jeg en lang Skrivelse fra ham, dateret d. 3. October, hvorpaa Heiberg otte Dage efter svarede i mit Navn. Christensen lod derefter høre fra sig anden Gang (13. Octbr.). Da disse Skrivelser formentlig ere Aktstykker af Betydning for Theatrets Historie, lader jeg dem følge her i hele deres Længde.

Kjøbenhavn, den 3. October 1857.

Fru Etatsraadinde!

I Følelsen af, hvor daarligt jeg formaar at udtrykke mig mundtligt, da en Samtale som den, hvormed De bærede mig i Søndags, ingenlunde kan tjene til udtømmende at klare Divergenser eller Nuancer i Opfattelsen af Forholdene, og da det er mig vitterligt, at endel af mine Yttringer ere opfattede ganske anderledes, end de vare mente — ja jeg frygter endog lidt piquerende* —, er det, at jeg herved tillader mig skriftligt at søge at udtrykke min Opfattelse af Forholdene med den Tydelighed, som Spørgsmaalets alvorlige Beskaffenhed maa gjøre ønskelig.

Hvorvel jeg maa frygte for at blive vidtløftig, anseer jeg det dog for nødvendigt at forudskikke en historisk Oversigt over Theaterbegivenhederne siden forrige Saisons Slutning, der ikke blot vil tjene til at belyse min Stilling, men ogsaa maa danne det rette Udgangspunkt for Deres Bedømmelse af Situationen; men jeg maa herved bede undskyldt, at jeg vil komme til at tale endel om mig selv. —

Da Ministeren ved sidste Saisons Slutning bestemte sig til at ophæve Professor Dorphs Constitution som Theaterdirecteur, tilkjendegav han mig, at jeg i min daværende Egenskab vilde have „foreløbig“ at overtage Bestyrelsen af Theatret, idet han tilsagde mig, at der snarest muligt vilde blive foretaget Skridt til en Ordning af Bestyrelsesforholdene; og idet jeg vedblev at staa som „Comiteret“, var dermed ogsaa udvortes tilstrækkeligt betegnet, at Forholdet ventede paa en anden Ordning. Ministerens Ordre til mig opfyldte jeg, ikke fordi jeg i sig selv kunde attraa at stilles som det nu var skeet, men fordi jeg var tvungen dertil; thi det vilde jo være meningsløst, om jeg, der var ansat blandt Andet for at overtage Bestyrelsen i det Tilfælde at Directeurten havde Forfald, havde trukket mig tilbage i det Øieblik, da den Eventualitet indtraadte, for hvis Skyld jeg blandt Andet var ansat; men idet jeg altsaa efter Ministerens Ordre paatog mig en Virksomhed, for hvis Byrde- og Ansvarfuldhed jeg ikke havde vovet at ansee mig eller mine Kræfter tilstrækkelige, urgerede jeg fra min Side gjentagende og bad Ministeren fastholde, at jeg kun kunde betragte mit Hverv som „aldeles foreløbig“, og navnlig saaledes, at jeg i denne Stilling ikke maatte føres ind i Saisonen eller den-

* Hvad herved sigtes til, veed jeg aldeles ikke.

(Forf.s Anmærkning.)

ne saa nær, at en Forandring blev umulig; hvorimod jeg — for det Tilfælde, at det maatte blive Ministerens Bestemmelse, at jeg skulde blive længere ved Theatrets Bestyrelse — troede mig berettiget til at fordré: enten at der maatte stilles mig ved Siden i Bestyrelsen en Mand, som ved speciel æsthetisk Dannelse og Indsigt kunde afgive en Garanti for den artistiske Ledelse af Theatret og derved tillige dele Ansvaret for Bestyrelsen, eller hvis det ikke kunde effectueres, at det altsaa blev Resultatet, at jeg ene kom til at bestyre Theatret og ene bære Ansvaret for Bestyrelsen, der da gaves mig den fornødne Assistance med Hensyn til den artistiske Bestyrelse, hvortil maatte fordres en Mand til Scene-Instructeur, som jeg kunde have Tillid til, og som ved sin Stilling til en Del — og det for Theatergangen vigtig Del — af Personalet kunde garantere den Bistand og Understøttelse fra dettes Side, uden hvilken en heldig Drift af Theatret er umulig. Hvilket af disse to Alternativer, der maatte vælges, blev det naturligvis ikke min Sag men Ministerens at bestemme, men det maa herved udtrykkeligt bemærkes, og jeg beder dette fastholdt, at det ene Alternativ ifølge de mig nøie bekendte Forhold ubetinget udelukkede det andet. — For mit Vedkommende var det ikke skjult, at begge Alternativer havde sine Betænkeligheder ved sig, men jeg fandt dog disse Alternativer at være de eneste mulige, medens jeg aldrig tænkte mig som en Mulighed det Tredie, at jeg blev stillet til ene at bestyre Theatret uden Assistance hverken paa den ene eller den anden Maade.

I denne min Betragtning af, hvad der maatte ske, erklærede Ministeren sig aldeles enig og endvidere deri, at dersom jeg skulde have en Meddirecteur, vilde der ikke være Spørgsmaal om andre end Professor Holst, og hvis der skulde haves en anden Sceneinstructeur, maatte det blive Hr. Høedt.

Ministeren var dengang maaske tilbøielig til at ansee det for det Heldigste at etablere en combineret Bestyrelse, skjøndt det maa indrømmes, at den Personlighed, som upaatvivlelig var den Eneste, der stod til Disposition, ikke i nogen særdeles Grad tiltalte ham; men inden han tog nogen Beslutning, fandt han med Hensyn til den Vægt, han altid med Rette har lagt paa Deres Anskuelse, at burde tale med Dem derom.

Ministeren talte altsaa med Dem, Frue. Hvorledes han har fremstillet Sagen for Dem, og navnlig, om han bestemte har fremhævet de to Alternativer, veed jeg naturligvis ikke*; men kort efter denne Samtale erklærede Ministeren definitivt til Professor Holst, at han ikke saae sig i Stand til at opfylde dennes Ønske om at ansættes som Theaterdirecteur.

For mig maatte Sagen herefter stille sig saaledes, at der nu kun var Tale om det andet af ovennævnte to Alternativer; og jeg turde vel endog, efter hvad der var passeret, have nogen Grund til at antage, at De, Frue, havde valgt mellem disse to Alternativer og foretrukket det sidste; hvormed det naturligvis ikke stod i nogen Strid, at De i og for sig personlig ikke var stemt hverken for det Ene eller det Andet. —

* Hall havde aldeles ikke talt med mig om dette Spørgsmaal.

(Forf.s Anmærkning.)

Med den Overbevisning, at den paatænkte Forandring med Scene-Instructeuren nu ikke vilde møde nogen afgjørende Hindring fra Deres Side, begav jeg mig til Dem, Frue. Det kan ikke være min Hensigt her at gjenkalde Detaillen af de Samtaler, hvormed De bærede mig, i Deres Erindring: kun dette vil jeg tillade mig at yttre, at ihvorvel samme tilfulde afgav Vidnesbyrd om, at De ikke kunde nære nogen positiv Tilbøielighed for Høedts Ansættelse som Scene-Instructeur, og at De ved at gaa ind derpaa bragte et personligt Offer, efterlod de hos mig dog det aldeles bestemte Indtryk af, at De, Frue, ikke vilde gjøre Deres Medvirken ved Theatret afhængig af Høedts Ikke-Udnævnelse, da De i det Hele kun fraraadede denne, som Noget efter Deres Anskuelse misligt for mig og for Theatret; hvortil kom, at De blandt Andet ogsaa underholdt Dem med mig angaaende Deres Repertoire i den kommende Saison, og altsaa forudsatte en Virksomhed for Dem, uanseet at De tillige tænkte Dem den meget omtalte Embedsbesættelse som mulig. —

Jeg meddelte Ministeren denne min Opfattelse og ventede derefter, at Sagen skulde blive ordnet; men efter at Ministeren derpaa — som jeg havde haft Grund til at tro — netop i dette Øiemed havde haft en Samtale med Dem, tilkjendegav han mig kort og godt, at han fandt Betænkelighed ved for Tiden at iværksætte den omtalte Foranstaltning. — Jeg var altsaa nu berøvet Udsigten til den Understøttelse, som jeg havde erklæret for nødvendig for mig, og hvad ikke blot jeg men ogsaa Ministeren havde erklæret for umuligt, var pludseligt blevet ikke blot muligt, men virkeligt: at Professor Overskou blev min Medhjælp ved den artistiske Bestyrelse. — Der var for mig fornøftigvis intet Andet at gjøre end at begynde at arbeide med Overskou. Jeg skylder ham den Erkjendelse — og jeg tillader mig at udtale det her, skjøndt det kan synes uvedkommende —, at han med oprigtig Iver tog sig af, hvad jeg bad ham om; men jo mere jeg arbeidede med ham, desto klarere blev det mig, at den Hjælp, jeg kunde vente mig af ham i den egentlige artistiske Bestyrelse, var intet, om ikke værre. Jeg behøver ikke nøiere at udtale mig herom, da De selv, Frue, har yttret den Overbevisning, at Overskou ikke kan udfylde Scene-Instructeurens Plads paa en tilfredsstillende Maade.

I Begyndelsen af August indtraadte den i det Hele og specielt for mig ulykkelige Begivenhed, at vi maatte tye til Hoftheatret. Det Første, jeg havde at gjøre, var at søge Sikkerhed for, at De, Frue, ikke vilde vægre Dem ved at deltage i Forestillingerne der, fordi den benægtende Besvarelse af dette Spørgsmaal i mine Tanker vilde gjøre det meget tvivlsomt, om man burde modtage Hoftheatret. — Jeg modtog imidlertid Bekræftelse herpaa gjennem Deres Broder med Tilføiende, at De dog ønskede Dem fritaget for at spille i September. — Jeg tillod mig derefter, da det var afgjort, at vi skulde benytte Hoftheatret, at aflægge Dem en Visit paa Landet, og idet jeg udtalte min Erkjendtlighed for Deres imødekommende Svar paa min første Forespørgsel, tillod jeg mig at fremsætte det Ønske, at De endog vilde vise Theatret den særdels Velvillie at spille i den første Maaned. Deres Svar herpaa var et Spørgsmaal, nemlig: hvorledes det blev med Høedts Ansættelse som Scene-

Instructeur ; mit Svar herpaa var : „at der ikke var Noget om det“ , og Svaret var Sandhed. Der blev derefter — om jeg maa bruge et høitideligt Udtryk — indgaaet en Slags Convention, som, hvis jeg ikke aldeles har feilet i Opfattelsen, gik ud paa, at De under Forudsætning af, at Høedts Ansættelse var stillet i Bero, vilde yde mig en særdeles og omfattende Bistand og Understøttelse ; medens derimod Deres Yttringer end mere maatte bestyrke mig i den Overbevisning, som Yttringer af Deres Broder om „hvad han antog“ egentlig først havde fremkaldt hos mig, nemlig, at De ikke vilde gjøre Deres Deltagelse i Theatertjenesten i Almindelighed afhængig af nogen Betingelse angaaende Embedspersonalet.

Jeg kunde herved være nogenlunde beroliget med Hensyn til Theatrets nærmeste Fremtid ; men :

Ministeren havde — jeg tør vistnok sige det uden at fornærme ham — begaaet den Uforsigtighed at antyde for Flere, at Høedt ikke var bleven Scene-Instructeur, fordi De, Frue, var imod det ; og det Samme var blevet angivet som Grunden til, at Holst ikke blev Directeur. Denne Yttring, der ved Personalets Hjemkomst i en Hast løb rundt omkring, begyndte at samle Skyer paa Horisonten. —

Jeg skal ikke indlade mig paa nærmere at detaillere de Betragtninger, der herved fremkaldtes, og jeg behøver ikke at sige, at Lidenskabelighed og Bitterhed gav dem deres Charakter; heller ikke troer jeg det fornødent at gaa ind paa Spørgsmaalet, om der da var nogen Fare paaafærde, som kunde gjøre det nødvendigt at skride til særdeles Foranstaltninger ; men hvad der i ethvert Tilfælde var sikkert, er, at Stemningen hos den overveieende Del af det betydende Personale, hvormed der skulde virkes, var fordærvet. — Under disse Omstændigheder maatte jeg høilig mistvivle om at kunne bringe noget heldigt Resultat ud af Theatrets Drift, og udtalte min Frygt i saa Henseende for Ministeren. Det viste sig da, at Ministeren ikke ansaae den omtalte Forandring med Scene-Instructeurposten, hvorfor han, som Fruen veed, personlig er stemt, for difinitivt opgivet, fordi han i et givet Øieblik ikke havde fundet det beleiligt eller hensigtsret at foretage et difinitivt Skridt dertil. Det som Situationen egentlig kunde siges at gjøre fornødent i Theatrets Interesse var noget Beroligende — et kjøende Pulver. Hertil vilde det i og for sig være tilstrækkeligt, at det vistes, at den Personalforandring, hvortil Visse af Personalet knyttede Forventninger for Theatret, ikke var forladt, men endnu stod som en Mulighed, om heller ikke som mere.

Ministeren bemyndigede mig da til at „indlede Forhandling med Høedt om som Sceneinstructeur at overtage Ledelsen af Stykkers Indstudering“ — i hvilket Tilfælde Overskou vilde komme til at indtage en Stilling som Medhjælper ved den daglige Administration —, og jeg tilskrev derefter Høedt og udbad mig hans Erklæring om, hvorvidt han var villig til at overtage denne Virksomhed, og hvilke Betingelser han fra sin Side maatte have at fremsætte derfor. Høedt, som jeg skylder specielt at bemærke, at han under den foregaaende Periode havde indtaget en fuldkommen rolig og passende Holdning

uden nogen Mine til at ville fortrædige mig eller Nogen, har endnu ikke afgivet nogen Erklæring, og herpaa staaer Sagen for Øieblikket, uden at der fra min Side er foretaget Noget for at paaskynde Forhandlingernes Fremme : Spørgsmaalet staaer altsaa endnu, som det har staaet saalænge — som en Mulighed.

Idet jeg hermed anseer de historiske Bemærkninger for sluttede, maa jeg tillade mig at yttre, at jeg ikke kan skjønne, at der i det Foreliggende indeholdes nogetsomhelst Brud fra min Side paa nogen Aftale, der er truffet med Dem, Frue, og dette troer jeg at maatte henlede Opmærksomheden paa for det Tilfælde, at en Efterretning skulde være sand, ifølge hvilken De skulde betragte Sagen saaledes ; jeg skal endnu kun tilføie den Erklæring, at det var min faste Bestemmelse, i det Øieblik, da der blev Spørgsmaal om en Afgjørelse i Henseende til Høedts Ansættelse som Scene-Instructeur, da at gjøre Dem bekendt dermed, og idet jeg maatte renoncere paa den særdeles Understøttelse, jeg havde Grund til at gjøre mig Haab om fra Deres Side, at henstille til Dem, Frue, hvorvidt De derefter kun vilde yde den ringere Deltagelse i Theatertjenesten.

Som Noget, der ikke gjør Krav paa Interesse, men dog trænger til at udtales, tillader jeg mig at yttre, at det for mig ikke er noget Formaal at være Theaterdirecteur ; skulde jeg i denne Henseende have noget personligt Formaal, vilde det snarest bestaa i paa en anstændig Maade at ophøre at være det ; men da det nu engang ved Tilfældighedernes Lune er kommet dertil, at jeg skal være det en Tid, saa vil jeg ogsaa stræbe at benytte denne Tid til at udvirke, hvad der efter min Anskuelse kan kaldes Godt for Theatret, og ligesom det alt er lykkedes mig at bidrage Et og Andet til det Gode i Henseende til de udvortes Betingelser, hvorunder Theatret virker, saaledes vil jeg i min nuværende Stilling ogsaa stræbe at virke til det Gode for Theatrets indre Liv, for Kunsten, hvis jeg formaaer det. —

For enhver Theaterbestyrelse maa Hovedformaalet i Øieblikket være at tilveiebringe Fred og Ro inden Theatrets Enemærker, at fremhjælpe en oprigtig Samvirken. — Theatrets indre Tilstande have endnu ingenlunde faaet Ro efter den Rystelse, de have undergaaet ; men saalænge Freden ikke er tilveiebragt, kan der ikke være Tale om nogen ret Fremgang eller Udvikling i kunstnerisk Henseende, saaledes var ogsaa Opgaven betegnet af Ministeren baade for Professor Dorph og mig.

Denne Fred og Ro tilveiebringes naturligvis ikke derved, at Theatrets Bestyrelse ensidig slutter sig til den ene eller den anden Side, og i Overensstemmelse dermed har jeg, fra det første Øieblik, jeg blev nødt til at give mig af med Theatrets indre Forhold, tænkt mig — hvad jeg endnu fremdeles vil ansee for det Rette — at jeg burde søge at forskaaffe de Enkelte, om hvem Interessen og Tilliden grupperer sig ved Theatret, den Indflydelse paa Theatrets Drift, hvortil de i og for sig synes mig berettigede, og som enhver Theaterdirecteur ialfald vilde finde sin Regning ved at indrømme ; (i Consequens heraf var ogsaa, at de første Skridt, jeg foretog, efter at have tiltraadt The-

atrets Bestyrelse, det, at lade det lille Stykke, som De yttrede Tilbøielighed til at spille i, besætte overensstemmende med hvad De troede tjenligt, endskjøndt jeg tilstaaer, at denne Besættelse ikke ganske havde min personlige Sympathi); men den omtalte indre Ro tilveiebringes allermindst derved, at den ene Part aldeles abandonnerer Sagen og viger Pladsen.

Som Tilstanden nu for Tiden er — og jeg haaber at kunne sige dette uden Mistydning, dreier Spørgsmaalet sig paa den ene Side om Dem, Frue; paa den anden Side er det Høedt, og det er min Overbevisning ikke blot i Henseende til personlige Anskuelser og Tilbøieligheder i Personalet, men uden tvivl ogsaa i Henseende til selve Kunsten. Som jeg tillod mig at antyde, da jeg havde den Ære at tale med Dem, — men her maa jeg søge tydeligere at udtrykke, da jeg, maaske af Mangel paa Evne til mundtlig at explicere mig, paa en for mig ligesaa overraskende som beklagelig Maade blev forunderlig misforstaaet — forholder det sig, hvis jeg ikke aldeles har taget feil i min Betragtning af Theaterforholdenes Udvikling, saaledes: Dels ved visse dramatiske Forfatteres Retning, dels ved Indflydelse af flere udmærkede Kunstnere, som nærmest excellerede i Retning af det Følelsesfulde, det Sværmeriske, var Tendensen bleven overveiende i denne Retning; men uheldigvis er denne Retning den, hvor den Masse af Efterbære, som enhver udmærket Kunstner og Kunstnerinde finder, lettest følge med, men ogsaa — fordi de savne Kunstens sande Præg — lettest blive til Ødelæggelse, thi det er for Publikum saa særdeles vanskeligt at skjelne det Ægte fra det Uægte; Tendensen var altsaa i sig selv farlig for Kunsten, fordi den udsattes for en Overskriden af Grændsen for det Sande og Skjønne, hvor Svulst, Sentimentalitet, Affectation etc. begynde. — Det kan neppe benægtes, at der ved Theatret til en Tid var en stor Del Personer, ved hvem denne Fare var virkelig gjort, og der findes endnu ved Theatret Adskillige, som, opdragne og indlevede i den her omtalte Retning, befinde sig særdeles vel paa den forkerte Side af Grændsen for det Sande og Skjønne. — Men jeg maa — hvis det virkelig gjøres fornødent — udtrykkeligt fremhæve, at jeg her ikke taler om de udmærkede og geniale Kunstnere, der staa uberørte af deslige Fluctuationer, men om den Retning, Skuespilkunsten gik i, rimeligvis som en Ytring af en almindelig Tendens i Tiden. — Jeg troer ikke det kan nægtes, at Høedts Fremtræden tjente til at accentuere en modsat Retning; at denne Mod-sætning blev accentueret og kom til nogen Indflydelse, maatte vistnok betragtes som et Gode, et Fremskridt, og at dette egentlig kun kunde skee ved en Mand, forekommer mig indlysende. — Nu er det en ubestridelig Sandhed, at det Sande ligger hverken i den ene eller den anden Retning absolut, men ikkun i begges Forening, og en saadan Forening er i enhver Udviklingsproces den uafviselige Betingelse for et Fremskridt. — Fik den sidste Retning Lov til ene og uhindret at gjøre sig gjældende, er det klart, at Kunsten her atter vilde komme paa en Afvel. Hvad der i dette Tilfælde er at gjøre, kan ikke være Andet end at sørge for, at den Retning, der i Øieblikket har den bevægende Kraft, faaer Lov til at gjøre sig gjældende, men tillige nøie at

paasee, at dens Modsætning, der ogsaa har sin Berettigelse, holdes i Live og bliver virksom; først derved bliver det muligt at naa et virkeligt Fremskridt.

Jeg for mit Vedkommende nærer saa megen Tiltro til, at den Retning, som kan siges at finde for Tiden væsentligst Støtte i Høedt, bærer saa meget af det Gode i sig, at jeg troer den har Krav paa at faae Lov til at gjøre sig gjeldende, og jeg skulde have taget aldeles feil af Deres Ytringer, Frue, om De ikke ogsaa tildels indrømmede dette; men jeg troer tillige, at den er saa meget udsat for at skeie ud, at det er aldeles nødvendigt, at der er en Modvægt, der kan holde den i Tømme; denne Modvægt kan naturligvis ikke sættes i Andet end i Følelsens Moment, som den nyere Tendens kunde siges utilbørligt at tilbagetrænge, og i denne Henseende er der ved Theatret ingen Anden, der formaaer at lægge nogen Vægt af Betydning i Skaalen og hævde dette Moments Berettigelse, saaledes som det bør skee, end netop De, Frue, der ogsaa som Quinde maa være nærmest kaldet til at værne om dette Kle nodie.

Det er min Opfattelse — muligt at den er feil, men jeg maa jo handle derefter, hvis jeg skal handle —; og det er specielt, og afseet fra Øieblikket, derfor at jeg anseer Deres fortsatte Virksomhed ved Theatret, Frue, for at være af saa stor Vigtighed for Theatrets og Kunstens Udvikling, og derfor troer jeg, at vil De handle efter Hensyn til Sagen selv, kan De intet Øieblik tænke paa, ved at trække Dem tilbage, at ville berøve Theatret de Udsigter, der netop nu aabne sig for det. Den momentane Betydning af Deres Deltagelse i Theatertjenesten lader jeg uomtalt; thi skjøndt der jo ikke kan være og ikke er mere end een Mening om dennes Størrelse, saa er det dog ikke det, der væsentlig kommer i Betragtning! thi herom har vistnok Etatsraad Heiberg Ret, naar han siger, at det ikke kommer an paa, om man afslutter sin Virksomhed lidt tidligere eller lidt sildigere; men naar Spørgsmaalet er ikke om den forbigaaende Ytring af vor Virksomhed, men om den blivende, den historiske Indflydelse deraf, da tør Ingen i høiere Forstand ansee sig berettiget til at trække sig tilbage, saalænge Kræfterne ikke totalt svigte.

Jeg nærer det Haab, Frue, at De vil tiltræde denne Anskuelse, som for mig er den egentlig ledende Tanke, og hvorved jeg forsaavidt kunde blive staaende; men jeg vil dog tillade mig at henlede Opmærksomheden paa, at det samme Resultat ogsaa hjemles i andre Betragtninger: Jeg tør forudsætte som indrømmet, at Fred og Ro inden Theatrets Enemærker er Betingelsen for, at det kan blive til Noget med Kunsten; denne Fred tilveiebringes ikke ved at De deltager i Theatertjenesten, naar Høedt ikke ansættes i den omhandlede Post; thi det vil bestandig hedde, at det er Deres Ønske, som forhindrer hans Ansættelse, og derved næres kun Bitterhed og Fjendskab hos dem, der nu danne en Opposition; den tilveiebringes heller ikke derved, at De trækker Dem tilbage; thi det er klart, at De vil efterlade ved selve Theatret en bitter Stemning hos dem, der nærmest have sluttet sig til Dem, Frue; hvilke ville tro at have et Nederlag at hævne; for ikke at tale om den Bebrei-

delse, der vil blive tilbage i Publikum mod dem, hvem man vil tillægge Skylden for Deres Bortgang, og som ikke vil undgaa at virke ind paa Theatrets indre Tilstande. — Der er efter min Overbevisning ikkun eet Middel til at bringe Theatret Ro, og det er det, at De, Frue, beslutter Dem til ligefrem at gaa ind paa den omtalte Ordning; og er dette end et personligt Offer, som De kan betænke Dem paa at bringe Kunsten, saa er i samme Øieblik ganske vist ogsaa de, der have staaet fjendtligt imod Dem, derved fuldstændig afvæbnede.

Det maa her endnu være mig tilladt at bringe i Erindring, at efter hvad Ministeren har sagt mig, at De har yttret til ham, og efter hvad De ogsaa har antydet for mig, har De været betænkt paa at indtage den rent formelle Stilling til Theatret, som Led i Personalet. Det er nu langt fra, at jeg vil ansee dette for ønskeligt, tværtimod troer jeg det for Sagens Skyld ønskeligt, at De udøver den Indflydelse paa Theatrets Drift, der efter min Anskuelse tilkommer og praktisk taget maa tilfalde en Kunstnerinde af Deres Rang, og som heller ikke kan udeblive, med mindre De vil abandonnere al Interesse for den Institution, De hører til, hvilket naturligvis kun kunde beklages; men naar Tanken først er henledt paa denne Side af Sagen, troer jeg ogsaa De vil indrømme, at De ved at gaa ind paa min Proposition netop vilde gjøre, hvad der formelt er det aldeles Correcte, idet De vilde erkjende, hvad der i formel Henseende er uomtvistligt, nemlig at Besættelsen af Embedsposter ved Theatret er et Administrationsforetagende, for hvilken Administrationen ene er raadig saa vist som den ene bærer Ansvarret derfor, og jeg behøver ikke at sige Dem, Frue, hvilket Exempel der derved var givet til Fordel for den ofte omtalte Disciplin. —

Jeg haaber, at min nysanførte Yttring ikke maa misforstaaes som en Henpegen paa min Directeur-Myndighed; det er for mig — efter min ikke blot ved Theatret men ogsaa i adskillige andre Embedsforhold indhøstede Erfaring — i det Hele meget betænkeligt at tænke paa at administrere ved Magt, og i nærværende Tilfælde vilde Tanken om en saadan være latterlig, som den ved Theatret i Almindelighed er meget precair; det, det gjelder om, er, at der er en Villie, og at denne bliver udført, men Magten er efter min Erfaring den misligste Maade at søge sin Villie sat igjennem paa, og der gives ogsaa andre, om end besværligere Midler dertil, men som i Reglen ogsaa er mere lønnende; og saa maa det for mig gjerne hedde, at det er Peer eller Poul, der regjerer, naar det, der skeer, dog er min Villie og efter min Overbevisning er Ret og Godt. Dette tillader jeg mig nærmest at ytre med Hensyn til, at De, Frue, gjentagende har udtalt, at den nuværende Tilstand ved Theatret er et Skuespiller-Regimente; herved turde jeg iøvrigt spørge, om det nogensinde har været anderledes, forsaavidt nemlig Spørgsmaalet er om en Directeur ikke gjerne søger at opfylde et Ønske af en Skuespiller, naar han derved paa eengang kan opfriske dennes Velvillie og tillige vinde noget virkeligt Betydende for Tjenesten; forsaavidt De derimod mener, at der for Tiden er et Skuespiller-Regimente i den Forstand, at det er visse Skuespillere, der en-

sidigt og udelukkende bestemme enhver Foranstaltning af Bestyrelsen, maa jeg dog tillade mig at benægte Rigtigheden af en denne for mig lidet smigrende Opfattelse, som dog vist maa have sit Udspring fra Relationer af visse Personer, som ved deres egen Ubetydelighed for mig savne ethvert Krav paa at glimre, og som derved see sig tilsidesatte. — Jeg beder Dem, Frue, ikke at laane Øre til slige Skildringer og tillader mig i saa Henseende navnlig at udpege Holst, hvorimod jeg vil bede Dem i dette Punkt høre Deres Broders Mening. — Men sæt at der var et saadant Skuespiller-Regimente tilstede, hvad kunde da heldigere og med større Virkning sættes derimod, end netop Deres Tilstedeværelse, Frue; thi med Deres Nærværelse ved Theatret er Deres Indflydelse paa Theatrets Drift givet. — Theatrets heldige Drift fremkommer ikke ved en enkelt Indflydelse men gennem flere; at forene disse til et Hele, hvori den enkelte Indflydelse ikke er fremtrædende, fordi de forskellige berettigede Interesser i passende Forhold ere fyldestgjorte, det er Directeurens Kunst, og jeg veed tilfulde, at jeg ikke tør tiltro mig eller kan vente, at Andre skulde tiltro mig nogen særdeles Evne dertil; men De vil indrømme, Frue, at saalænge det ikke er forsøgt, og det er det da ikke endnu, kan De ikke vide, om der dog ikke muligvis var nogen Evne dertil. —

Jeg troer i Ovenstaaende dog at have paapeget Noget, som kunde afgive et plausibelt Motiv for Dem, Frue, til at bringe et personligt Offer — hvis Størrelse jeg rigtignok ikke kan bedømme — og det omendskjøndt jeg efter Hr. Etatsraadens Ytringer maa befrygte, at De i ham vil finde Tilskyndelse til at afslaa at bringe dette Offer; jeg anseer det ikke passende at tilføie nogen Bøn fra mig, da min Person ikke har Krav paa at blive noget Hensyn i, hvad De bestemmer Dem til; jeg vil imidlertid endnu tillade mig at bemærke, at jeg ikke veed noget Middel at foreslaa i Øieblikket til en heldig Ordning af Theaterforholdene, saafremt De, Frue, skulde afslaa hvad jeg vilde bede Dem om, hvis jeg havde nogen Adkomst dertil; thi at foreslaa Dem at vende tilbage til det eengang forkastede Alternativ, at H. P. Holst blev min Meddirecteur, vilde neppe kunne kaldes et Forslag, endskjøndt jeg — hvor lidet jeg end efter den seneste Tids Erfaring kunde føle mig personlig tiltalt derved — dog ikke vilde undslaa mig derfor; jeg veed i saa Tilfælde kun at anbefale, at man søger snarest muligt at faa en anden Directeur, der kan formaa at løse Opgaven; thi skjøndt jeg i intet Tilfælde stoler paa, at jeg skulde kunne det, saa veed jeg dog med Sikkerhed, at jeg i hint Tilfælde ikke vil kunne det, og at min Theatervirksomhed da ubetinget maa ønskes endt saa snart som muligt. —

Idet jeg nu slutter denne Skrivelse, som jeg, dens volumineuse Beskaffenhed uagtet, dog ikke finder aldeles udtømmende for hvad jeg ønskede at udtale, tillader jeg mig, Frue, at bede Dem om to Ting, nemlig at De vil betragte den som aldeles confidential, og at De vil være overbevist om, at det Factiske, jeg oven har berørt, er fuldkommen stemmende med Sandhed, og mine øvrige Udtalelser oprigtige og velmente, saafremt De ellers vil ansee mig for en Mand af Ære.

Jeg nærer det Haab meget snart at modtage en gunstig Meddelelse fra Dem, Frue, og idet jeg udbeder mig, at De, saafremt De kunde ønske at tale med mig, vil behage at tilkjendegive mig det, hvorefter jeg da skal have den Ære at indfinde mig hos Dem, tegner jeg mig

med den mest udmærkede Høiagtelse

Fru Etatsraadindens ærbødige
H. Christensen.

Til

Hr. Secretair Christensen, const. Directeur for det kgl. Theater og Capel.

Kjøbenhavn, den 11. October 1857.

Hr. Directeur!

Det vil maaske i første Øieblik undre Dem at finde mit Navn under Svaret paa det Brev, som De under 3. dennes har tilskrevet min Kone. Jeg skal i den Anledning kun minde om en Replik i et fransk Stykke, hvor en Dame siger, at naar man har en Mand, har man en Secretair. Og sandelig er det ogsaa kun i Egenskab af Secretair, at jeg har dypet Pennen for at skrive disse Linier, thi Svaret er i Et og Alt fra min Kone, ikke fra mig. Hun har dels mundtlig, dels skriftlig meddelt mig sine Anskuelse og Betænkninger om de enkelte Punkter i Hr. Directeurs ærede Skrivelse, og min Forretning har kun været at samle dette Materiale og søge at bringe det i en let overskuelig Form. Endelig har det færdige Brev i Concept været hende forelagt, og alle de Forandringer, Tilsætninger og Udeladelser, for hvilke hun bestemte sig, ere foretagne efter hendes Villie, saa at nærværende Linier ganske maa betragtes, som om de vare skrevne og undertegnede af hende selv.

Fru Heiberg maa begynde med at takke Dem, Hr. Directeur, for den modtagne Skrivelse. At De har villet skjænke hende en saa udførlig Udvikling af Forholdene, at De har viist hende en saa stor Tillid, som en saadan Fremstilling forudsætter, og endelig at De, hvad der synes hende umiskjendeligt, har talt ud af Deres virkelige Overbevisning, er Noget, som hun i høi Grad paaskjønner, idet hun i efterfølgende Bemærkninger ønsker at gjøre Gjengæld paa samme Maade.

De har aabnet Deres Meddelelse med en historisk Oversigt over Theaterbegivenhederne siden forrige Saisons Slutning. Om Sandfærdigheden af det Faktiske i denne Oversigt kan Fru Heiberg naturligvis ikke nære mindste Tvivl, ligesom hun ogsaa med Fornøjelse griber Leiligheden til at forsikkre, at hun ikke har Grund til at klage over Brud fra Deres Side, Hr. Directeur, paa nogen med hende truffen Aftale, og at hun desavouerer enhver Efterretning om, at hun skulde have betragtet Sagen saaledes. Men derimod seer hun de anførte Facta fra en anden Side og i et andet Lys og lægger en anden Betydning i dem end den, som De synes at tillægge dem.

De siger, Hr. Directeur, at Betingelsen for Deres Overtagelse af Theater-

bestyrelsen var at erholde en æsthetisk Assistance, og at denne blot kunde ydes Dem paa een af to Maader, nemlig enten ved en Meddirecteur af speciel æsthetisk Dannelse og Indsigt, eller ved en Scene-Instructeur, som kunde garantere Personalet Bistand og Understøttelse. Heri kan Fru Heiberg ikke undlade at se noget Mere og Andet, end hvad Ordene udtrykkeligt udtale.

Thi ingen Scene-Instructeur kan, som saadan, afgive denne Garanti, der jo ogsaa ganske ligger udenfor hans Funktion som Leder af det Kunstneriske i Forestillingerne. Det er kun i sig selv, at Bestyrelsen maa søge denne Garanti, ihvor vanskelig den end kan være at tilveiebringe; og hvis derfor en Scene-Instructeur virkelig kunde tilveiebringe den, saa vilde det ikke være i hans Egenskab som saadan, men fordi der i Personalets Mening tillagdes ham en sliq Indflydelse og Betydning, at han var at betragte som Meddirecteur, om ikke af Navn, saa dog i Gjerningen. Og man kan da være overbevist om, at jo mere han følte sig som Medbestyrer, desto ligegyldigere og udueligere vilde han blive i sin egentlige Function. At det imidlertid er Deres Mening, Hr. Directeur, at beklæde den nye Scene-Instructeur med en saadan Myndighed, ligger ligefremt i det af Dem fremstillede Alternativ, saaledes som De opfatter det, enten en Meddirecteur eller en Scene-Instructeur som den omtalte, det vil da sige i begge Tilfælde en Meddirecteur. Thi ellers vilde der her slet ikke være noget Enten—Eller, men et Baade—Og; thi Theatret maa have baade Directeur og Scene-Instructeur, og hvad enten Directionen bestaaer af En eller To eller Flere, maa der være en Scene-Instructeur, og man kan aldrig have Valget mellem denne Sidste og en Meddirecteur. Naar da Fru Heiberg har yttret, at hun ikke kunde ville staa under et Skuespiller-Regimente, saa maa hun med stor Betænkelighed imødesee en Foranstaltning, der ikke saa meget vil lede til et saadant, men snarere, ifølge Hr. Directeurs egen Fremstilling, allerede i sin Fødsel er det. — At Dette virkelig forholder sig saa, fremgaaer endydermere af de Ord, at det ene af disse Alternativer udelukker det andet. Dette kunde nemlig ikke siges, ifald der var Spørgsmaal om en Meddirecteur paa den ene Side og en virkelig Scene-Instructeur paa den anden, men vel, naar denne skal udrette, hvad der ellers tilkom Meddirecteuren. Hertil kommer, at den Personlighed, som man her har udseet til at udøve en allerede i sig selv saa mislig discretionair Myndighed, er efter Fru Heibergs Mening den mest Uskikkede, man kunde vælge, da hans Forfængelighed, Arrogance og Mangel paa Takt, hans slette Tone og forsømte selskabelige Opdragelse maa gjøre det utaaleligt at staa i Embedsforhold til ham. Han har, som bekjendt, altid villet være den Regjerende og Befalende, men forstaaer det ikke, fordi han har sprunget den forberedende Lærdom over: den, at være den Lydende.

De har den bedste Mening, Hr. Directeur! De vil lade alle de første Personligheder komme til en indbyrdes begrændset Indflydelse; De vil ikke være partisk for eller imod Nogen, men staa midt i de oprørte Bølger, urokket af disses indbyrdes Kamp. Formaalet er skjønt, men De vil tilgive Fru Heiberg, der har et saa gammelt Kjendskab til Theatrets Forhold, naar hun

troer, at det ikke vil lykkes Dem at opnaa det tilsigtede Maal ad denne Vej. Erfaringen synes allerede at have bekræftet det, og hun maatte tage meget feil, om ikke Deres egen sandfærdige og nøjagtige historiske Oversigt afgiver Beviis derfor. Det er fuldkommen sandt, at Ingen af Personalet bør tiltage sig Indflydelse paa Embedsbesættelser, for hvilke ene Bestyrelsen raader og er ansvarlig. Men hvad Andet er det, som i det omtalte Tilfælde er skeet, end at netop Visse af Personalet have sat en saadan Administrationsbestemmelse igjennem, ja endog tvunget omend ikke Dem, Hr. Directeur, saa dog Ministeren til at opfylde Fordringen? Thi Ministeren var jo tilbøielig til idetmindste at udsætte Sagen indtil videre. Men da der, efter Deres Sigende, trak Skyer op paa Horizonten og behøvedes et kjølendt Pulver, forlangte Ministeren Underhandlingen fornyet og gav Fordringen sit Tilsagn, saa at det ikke er hans Skyld, at Sagen ikke forlængst er afgjort. Opsættelsen af vedkommende Persons Samtykke er naturligvis kun en tom Formalitet og altfor let at gjenemskue. De selv siger, at det vilde give et slet Exempel for Disciplinen, ifald Personalet raadede for Embedsbesættelserne, men det er jo netop dette, som her er skeet, thi det vilde dog være altfor ensidigt at antage, at Disciplinen blot rokkedes ved Fru Heibergs Indgreb, men ikke ved de Andres. Men desuden har det aldrig været Fru Heibergs Mening at ville enten i dette eller i noget andet Punkt sætte Noget igjennem ved at tiltrødse sig det. Herom kan den fredelige Virksomhed paa hendes lange Theaterbane afgive Vidnesbyrd, og alle de mange Directeurer, under hvilke hun har tjent, have enstemmigt bekræftet det. I den af Dem omtalte Samtale med Ministeren har hun derfor været langt fra at gjøre Høedts Ikke-Ansættelse som Scene-Instructeur til Betingelse for hendes Forbliven ved Theatret; tværtimod var det en Beskedenhedsfølelse, der afholdt hende fra at tiltrødse sig sine Ønskers Opfyldelse ved ligesom at true med sin Bortgang. Den samme Følelse gjorde sig gjældende lige overfor Ministeren i Samtalen om Professor Holst. Ministeren maa kunne bekræfte for Dem, at ikke et Ord er undsluppet hende, hvorved hun gjorde Holst's Ikke-Ansættelse til Betingelse, men at hendes Fremstilling af Sagen kun havde Ønskets Form. Det Samme er Tilfældet nu; hun er saa langt fra at ville stille nogen Betingelse, at hun ikke engang nu mere kunde ønske, at den omhandlede Sag, efter at være kommen saa vidt, gik tilbage, og især naar det var for hendes Skyld. Men derimod tiltroer hun sig Ret til at bestemme, hvorvidt hun formaaer at udøve sin Kunst under saa forandrede Forhold, under en Afhængighed, som kun Tilfældets Luner have sat hende i. Om ikke alt dette vil afficere hendes Sind og berøve det den Frihed, som er nødvendig til Udøvelsen af hendes Kunst, saaledes som hun udøver den, er et rent individuelt Spørgsmaal, som hun maa søge besvaret i sin Samvittighed, men hun benytter det ikke som Middel til at sætte sit Ønske igjennem. At det vilde være et Brud paa Disciplinen, om hun eller Nogen kunde tiltrødse sig Noget, især naar dette ligger udenfor Vedkommendes Competence, har hun allerede indrømmet, men tillige bemærket, at et saadant Brud alt har fundet Sted ved nærværende Leilighed.

Men hun skal yderligere bemærke, at seet fra denne Side er det Skete ikke af stor Betydning, thi efter at Ministeren har paany antaget den Skuespiller, som han kort iforveien havde været nødt til at afskedige paa Grund af Disciplin-Overtrædelse, ja endog tillagt ham betydelige Embeder ved Theatret, har Disciplinen faaet et saadant Knæk, at der for Øieblikket neppe kan være Tale om den, og mange Aar vil hengaa, inden den gjenoprettes. Det er saaledes at forudsee, at den Fred og Ro, som Hr. Directeuren med Rette anseer for en væsentlig Betingelse for Theatertjenestens Fremme, ikke saa snart vil vende tilbage, selv om Fru H. ved strax uden videre at tiltræde sin Tjeneste, bragte, hvad De selv kalder et Offer. At hun ikke har været utilbøielig til at bringe et Offer, har De, Hr. Directeur, seet af hendes Optrædelse i forrige Saison, thi De kan ikke tvivle paa, at denne kostede hende megen Selv-Overvindelse, og at Tilbøieligheden til at trække sig aldeles ud af en Stilling, der paa saa mange Maader var bleven hende forbitret, var et betydeligt Lod i Vægtskaalen, som der hørte en stærk Modvægt til at opveie. Men hermed ventede hun ogsaa, at hendes Offren for det Første skulde være forbi, og troede ikke, at der saa hurtigt skulde affordres hende et nyt, paa samme Tid som Fredens og Disciplinens Forstyrre skulde erholde ethvert Ønske opfyldt. Hun havde ventet, at disse seirende Herrer dog havde en Følelse, der sagde dem, at det var unobelt strax at begjære end yderligere Offere. Thi Veien til Fred, Ro og Forsoning kan dog neppe være den, at ethvert Offer bringes af den ene Part, for at den anden kan modtage det som „kjølede Pulver“. Til kjølede Pulver trænge de hidsigste Forløbere i Personalet idelig og idelig, men det vilde være for meget forlangt, om en Enkelt skulde udrede det store Kvantum, som her kan behøves.

Fru Heiberg har allerede givet den Erklæring, at hun ikke har Grund til at klage over noget Brud fra Hr. Directeurens Side paa de med hende truffne Aftaler. Men hun venter, at De, Hr. Directeur, vil give hende det samme Vidnesbyrd. Thi naar De ytrer, at De, inden De bestemte Dem til at benytte Hoftheatret, først forsikkrede Dem hendes Bistand, kan hun, som ikke veed, hvor tidligt Bestemmelsen blev tagen, vel ikke benægte dette, men nogle Omstændigheder ere her oversprungne, som væsentligt modificere Sagen. Dengang hun sagde til sin Broder, for at han igjen skulde underrette Hr. Directeuren derom, at hvor ubehageligt det end vilde være hende at spille paa Hoftheatret, fandt hun sig dog ikke berettiget til at unddrage sig fra den fælles Pligt, medens hun kun udbad sig fritagen i September, vidste hun endnu Intet om det ovenfor omtalte nye Offer, som krævedes af hende. Og i den første Samtale, som hun havde med Dem paa Sølyst, var hun endnu ligesaa uvidende om, hvad der forestod. De siger selv, at hun paa Deres Begjæring fødte sig i at optræde i September, men dog først efter at De, paa hendes Spørgsmaal om hvorledes det blev med Høedts Ansættelse, havde svaret: „Der er ikke Noget om.“ At disse Ord skulde forstaaes saaledes, at Embedet allerede var tilbudt Hr. Høedt, eller ialfald om faa Dage blev ham tilbudt, saa at det blot beroede paa ham, om han vilde modtage det, men

at han kun endnu ikke havde afgivet sin endelige Erklæring — en saadan Betydning af Ordene „der er ikke Noget om“ kunde hun dog umuligt ane. Og dog var det saa, thi kort efter var Rygtet i Alles Munde og indrømmedes ogsaa tilsidst af alle Vedkommende, da Sandheden ikke længere kunde skjules. Det var indlysende, at Fru Heiberg her havde været Gjenstand for en imod hende anlagt Intrigue, hvis Bytte hun ikke kunde ønske at blive. Hun var i et Par Dage uvis om, hvad hun skulde beslutte, da en under disse Omstændigheder beleilig Sygdom paatog sig den foreløbige Decision i Sagen. Ligesom Naturen viselig har indrettet det saaledes, at nogle af de farligste Dyr ere lette at fange, saa er det en ligesaa viis Indretning i Theaterpersonalet, at Snakkesygen ofte gjør Lysten til at intrigue uskadelig.

Hermed forlader Fru Heiberg den historiske Oversigt og gaar til Betragtningen af den æsthetiske Udvikling i Hr. Directurens Brev.

De antager, Hr. Directeur, at, som Tilstanden er for Tiden, dreier Spørgsmaalet sig paa den ene Side om Fru Heiberg, paa den anden om Hr. Høedt. Disse To ere altsaa de modsatte Poler for den nuværende Skuespilkunst ved Theatret. Fru Heiberg vil ikke nægte, at denne Sammenstilling har forundret hende. Hun troer — ikke i Ubeskedenhed, men kun i al Oprigtighed — at det ikke gaar an at stille den, som i over 30 Aar har gjort en uafbrudt og omfattende Theatertjeneste og derved erhvervet sig den Sikkerhed, som en saa lang Skole giver, sammen med en Person, der endnu er ny og uerfaren paa Kunstnerbanen, og som først gennem en Række af fremtidige Forsøg og Anstrengelser skal dokumentere Omfanget og Beskaffenheden af sit Kald. Jean Paul siger, at for at inklude sig paa en Polemik bør man tage samme Hensyn som ved Udfordringer: det kommer an paa, om de To ere „Jevnbyrdige“. Det Samme kan siges om alle saadanne Sammenstillinger, hvori der er en Modsætning af forskjellig Retning, thi Modsætningen maa staa paa en fælles Basis, men denne findes kun hos dem, der ere Jevnbyrdige, ellers bliver Sammenstillingen en altfor haltende Lignelse. Hvad nu Hr. Høedt angaaer, saa er han vistnok i Besiddelse af flere gode Evner og vilde være en heldig Acquisition for Theatret, dersom hans personlige Charakter var anderledes. Saaledes som den hidtil har viist sig, vil den være ham en uovervindelig Hindring for en sand og alvorlig Tilegnelse af Kunstens Idee, vil paatrykke hans Præstationer et futilt Præg og spærre ham Veien til Fuldkommenhed. Dog, dette være som det vil, Saameget staaer fast, at han endnu er ny i sit Fag og saaledes ikke kan have den Sikkerhed, som den mangeaarige Selvprøvelse i Kunsten giver, derfor ser man ham ogsaa vaklende og famlende efter det Rette i saagodtsom alle nye Roller. Dette er nu i sig selv ingen Bebreidelse; det vilde tvertimod være besynderligt, om det var anderledes, thi man har meget at lære, inden man opnaaer Holdning og Fasthed; men man kan ikke sammenstille et Tilkommende med et Nærværende.

Fru Heiberg har som Skuespillerinde vistnok sine Feil og Mangler; dette forstaaer sig saa ganske af sig selv, at det næsten bliver en Trivialitet at sige det. Mellem den store Trop Efterlignere, som findes i enhver Kunst, kan

Mange have taget hende til Mønster uden at reproducere Andet end hendes Skyggesider. Derimod at see disse, hvor de findes, gjøre sig Rede for dem og selv stræbe at undgaa dem, forudsætter en større Begavelse end den slaviske Efterligners, og er upaatvivlelig det eneste Rigtige. Men det er dog endnu kun en negativ Fortjeneste, og for saa godt Kjøb bliver man ikke Stifter af en ny Skole, Repræsentant for en ny Retning. Fru Heiberg selv er det aldrig faldet ind at præterendere, at hun har frembragt en Skole. Den Lykke er falden i hendes Lod at have paa sin lange Theaterbane kunnet see og virke med en Række af udmærkede Kunstnere og Kunstnerinder, just dem, som have givet det nyere danske Theater den store Glands og Berømthed, som det nyder selv i Udlandet. Hun har seet op til disse Forbilleder, har uddannet sig i deres Skole, har stræbt at tilegne sig deres Fuldkommenheder uden dog at blive en Copi af dem, enten i deres Dyder eller Lyder. Havde hun, vragende denne Skole, havt den Prætention selv at stifte en ny, da var hun, som den, der vil flyve uden Vinger, falden til Jorden, og hendes Navn som Skuespillerinde vilde maaske nu være glemt.

Men selv om Fru Heiberg kunde gaae ind paa Deres Sammenstilling, Hr. Directeur, maatte hun føle sig forundret over den Charakter, hvormed De betegner hendes Retning. De siger, at den er det Følelsesfulde, det Sværmeriske. Det er ikke let at indsee, hvorfor just disse to Momenter ere udhævede. Fru H. har spillet i omtrent alle de Fag, hvori et Fruentimmer kan spille, ja endog i flere, thi hun har spillet ikke blot Drengeroller, men ogsaa Mandroller. Hun har gennemgaaet den hele Scala af dramatiske Fremstillinger (selv Syngestykket og Balletten ikke udelukkede), ligesaa det Pathetiske til det Burleske. At hun i denne store Mangfoldighed ikke har kunnet egne sig ligemeget for alle Fag, forstaaer sig af sig selv, men Mangfoldigheden har virket paa hendes Uddannelse i Almindelighed, og Øvelsen selv i de Fag, som mindre passe for hendes Evner, har givet hende et Udbytte, som er kommet hende tilgode i de Roller, der væsentlig betegne hendes Fag. At dette just skulde være det Følelsesfulde og det Sværmeriske, kan hun selv ikke indrømme, hvorimod hun anseer de naive og skjelsmske Charakterroller i Lystspillet for den Opgave, hun især har været kaldet til at løse. De vil, Hr. Directeur, ved at gennemgaa de ældre Aargange af Repertoiret, let finde Dem overbevist om, at det netop er i det nævnte Fag, at den store Masse af hendes Fremstillinger falde, og just de, som allermest have befæstet hendes Navn i Kunsten. Men hvorledes skulde hun netop i disse Fremstillinger have vakt saa stor Sympathi — og at denne ikke var en Modesag, sees af Tidsrummets Længde — dersom hun ikke just i disse Stykker, hvor enhver traditionel Maneer virker aldeles ødelæggende, havde anvendt en naturlig, alle Nuancer accentuerende Diction, hvortil man tidligere ikke var vant i denne Art af Stykker, hvorfor de ogsaa sjeldent gjorde Lykke, men som nu Flere med større eller mindre Held stræbte at tilegne sig, og hvoraf endnu en god Tradition spores hos de Herrer Wiehe og Høedt. Naar derfor denne Sidste nu skal betragtes som Repræsentanten for den naturlige Diction i

Modsætning til den mere kunstlede — thi herpaa løber dog egentlig Sammenstillingen ud —, da synes det, at man aabenbart fornægter det Factiske og stiller Forholdet paa Hovedet. Ihvormeget end Hr. Høedt ligefra sin første Begyndelse har givet sig Mine af at være den Udlærte, der skal være Lærer for Andre, tør man dog ikke forudsætte saa stor Ulærvillighed hos ham, at han ikke ved Fru Heibergs Fremstillinger skulde have faaet Øinene aabnede for det Væsentlige i det, der nu skal gjælde for hans egen Opfindelse. Fru Heiberg tager ikke i Betænkning at ytre dette, om det end kunde have Udseende af Ubeskedenhed. I en Skrivelse som den nærværende gjælder det især om Sandheden, og for den maa andre Hensyn vige.

Den danske Skueplads har i en Række af Aar nydt en meget stor Anseelse. Nationen elsker den, og Fremmede, som have havt Leilighed til at lære den at kjende, have udbredt i Udlandet den almindelige Mening, at den for Øieblikket er noget nær den første i Europa. Dette Rygte har den og havde det allerede, inden Nogen vidste, at Hr. Høedt var til. Vil man da nu sige, at den siden hans Medvirkning er gaaet tilbage, thi ellers forstaaer man ikke de idelig gjentagne Raab om at redde den. Det maatte da være Charlataneriet, der paatog sig en unødvendig Redning, ligesom Mirakeldoc-torerne paanøde de Sunde deres Tinctur. Er derimod Theatret virkelig blevet Patient, saa har De, Hr. Directeur, maaske udfundet den rette Aarsag, Mangelen paa Fred og Ro i Gemytterne, og det gjælder da her som i andre Sygdomme: uden Sindsro ingen Bedring. Men i saa Fald bliver det netop Hr. Høedts Optagelse i Personalet, som har bevirket Theatrets Tilbagegang, thi Fred og Ro havde hersket i flere Aar, men forsvandt fra den Dag, han først betraadte Theatergulvet, og det bliver da kun mærkeligt, at man troer at kunne redde Patienten ved det samme Middel, som har paadraget ham Sygdommen.

Fru Heiberg gjør, som allerede bemærket, ingen Fordring paa at have den Betydning, Hr. Directuren tillægger hende, som Repræsentant for en særegen Retning i Kunsten, men hun troer heller ikke, at denne Betydning kan tillægges Hr. Høedt. Var det imidlertid saa, at her to forskjellige Skoler havde hver sin Repræsentant, vilde de jo paa den naturligste Maade komme til deres Ret derved, at enhver af Repræsentanterne i sin Fremstilling paa Scenen gjorde sin Skole gjældende, og det sees da ikke, hvorledes der heri kan ligge noget Motiv til at gjøre den Ene til Scene-Instructeur, især da De selv, Hr. Directeur, anseer begge Skoler for lige berettigede, og følgelig ikke kunde ville give den ene en Overvægt over den anden, et officielt Stempel, om dette endog kun var et udvortes Præg, thi Andet vilde det dog i Virkeligheden ikke blive, eftersom en Scene-Instructeur ikke kan have synderlig Leilighed til at befæste og udbrede en bestemt Skuespiller-Tradition. Dette staaer snarere i Elev-Instructeurs Magt, og Hr. Høedt er saaledes allerede i Besiddelse af det bedste Middel til at gjøre en Skole gjældende, forsaavidt som hans Fremstillinger paa Scenen ikke skulde vise sig tilstrækkelige dertil.

Og her maa dette lange Brev være sluttet. Fru Heiberg har benyttet den

hende af Hr. Directeuren givne Anledning til at udvikle sine Anskuelser, men hun har ikke i fjerneste Maade havt til Hensigt at indvirke paa Bestyrelsens Beslutninger, eller at lægge Hindring iveien for, hvad denne efter sin Overbevisning anseer for det Rette. Ligesom hun allerede har yttret, at hun paa Sagens nuværende Standpunkt ikke kunde ønske, at den paatænkte Ansættelse gik tilbage, er det paa den anden Side ligesaa vist, at hun heller ikke kan ønske, at den finder Sted. Enten det Ene eller det Andet skeer, vil det altsaa være imod hendes Ønske, og det er saaledes kommet til et Punkt, hvor hun ikke længer kan finde sig tilfreds i sin Stilling, og hvor hun følgelig maa finde sig berøvet den nødvendige Forudsætning for en sand kunstnerisk Virksomhed. Hvad hun under disse Omstændigheder og i det Hele under de nuværende Theaterforhold troer at maatte beslutte sig til, derom skal hun imidlertid med det Første tillade sig at indkomme med yderligere Meddelelse.

Jeg har den Ære at undertegne mig

Hr. Directeur

Deres ærbødigste

J. L. Heiberg.

Fru Etatsraadinde!

Idet jeg maa bevidne Dem min Erkjendtlighed for den Opmærksomhed, De har skjænket min skriftlige Henvendelse til Dem, og for den Meddelelse, hvormed jeg er bleven beæret fra Dem, Frue, haaber jeg ogsaa deri at finde en Undskyldning for, at jeg vover at besvære Dem med efterstaaende Linier.

At Etatsraadinden seer de af mig anførte Facta i et andet Lys end jeg, er Noget, som jeg maatte være og har været forberedt paa, og jeg skal ikke rette nogen Indsigelse derimod, thi forsaavidt handles der jo ikke om en Erkjendelse, men en Følelse; men naar De tillægger dem en anden Betydning end den, der ligefrem ligger i dem, troer jeg at maatte tillade mig et Par berigtigende Bemærkninger.

De yttre, Frue, at De i min Meddelelse om de to Alternativer, som jeg troede at være de eneste, under hvilke jeg kunde vedblive at have med Theatrets Bestyrelse at gjøre, har seet noget Mere og Andet, end Ordene udtrykkeligt udtale, idet Meningen efter Deres Opfattelse i begge Tilfælde var: en Meddirecteur. Jeg maa enten have været uheldig i at udtrykke mig eller været Gjenstand for en mærkværdig Misforstaaelse; det, der var at vælge imellem, var tvende aldeles forskellige Former for Theatrets Bestyrelse: en Direction eller en Ene-Directeur; valgtes det sidste, og skulde jeg være Directeuren, maatte jeg — da det ikke er givet Nogen i denne Stilling at gjøre Alting selv — ansee det nødvendigt at faae ansat under mig en Embedsmand, ved hvis Bistand jeg kunde haabe at faae Theatret i kunstnerisk Henseende ledet saaledes, som jeg vilde det (det vil sige tilnærmelsesvis; thi anderledes troer jeg ikke, det nogensinde naaes), hvilket den nuværende Scene-Instructeur — om end hans Villie er nok saa god — ikke

kan hjælpe til. — At det ene Alternativ udelukke de (ikke udelukker) det andet, var simpelthen en factisk Angivelse af Forholdet mellem de paagjældende Personer, ifølge hvilket jeg vidste, at hvis den Ene ansattes, modtog den Anden ikke Ansættelse. I det Øieblik en administrativ Embedsmand vælges til Theaterdirecteur, er dermed fornøftigvis ogsaa givet en anden Situation, end naar en Æsthetiker ex professo er Theaterdirecteur, idet den Første fortrinsvis behøver Assistance i kunstnerisk, den Sidste i administrativ Retning; men denne Assistance kan i Relation til Theatrets Bestyrelse (Directeuren) hverken i den ene eller den anden Retning blive mere end en raadgivende, og mere har der med Hensyn til Scene-Instructeuren ingensinde været og kan der ingensinde blive Tale om. — En saadan Stilling som Raadgiver ved den æsthetiske Bestyrelse af Theatret indtager Scene-Instructeuren ogsaa nu — som han udentvivl altid har gjort, om end til forskjellige Tider i forskjelligt Omfang —, ja der er i Theaterreglementet ligefrem anvist ham en saadan Stilling. — Men naar Directeuren behøver en Mand til at raadføre sig med, kan han naturligvis ikke dertil ønske sig en Mand, til hvem baade han selv og det Personale, paa hvilket Directeuren dog for endel maa virke gennem ham, mangler Tillid. — I enhver Gren af Theatrets Bestyrelse findes der Mænd, som Directeuren maa komme til at raadføre sig med; men jeg veed endnu aldrig at have været i det Tilfælde og veed derfor heller ikke, hvorfor jeg skulde komme i det Tilfælde at maatte følge nogen af mine Embedsmænds eller nogen Andens Raad, naar jeg ikke selv var overveiende tilbøielig til at ansee det givne Raad for det — i det foreliggende Tilfælde — Rigtige, og ligesaa lidt veed jeg nogensinde — hvor jeg har havt nogen Tvivl om Rigtigheden i, hvad man raadede mig — at have seet mig forhindret i at søge at klare min Anskuelse ved, hvor dertil kunde være Anledning, at høre Andres Raad eller Mening, inden jeg tog en Beslutning. — Jeg indseer nu ikke, at jeg skulde ophøre at være selvstændig og villende, fordi jeg valgte at tage paa Raad en Mand, hos hvem jeg troer at finde nogen Overensstemmelse i Anskuelser, og hvis Raad der er Præsumption for, at jeg vilde kunne bruge, hellere end, som nu er Tilfældet, kun at modtage Raad, som jeg i det Hele taget ikke kan bruge; men det er klart, at kun Vanvid kunde bringe en Directeur til at forpligte sig til at følge en bestemt Raadgivers Raad til enhver Tid, og saa meget mindre kunde der for mig være Tale herom i Forhold til Hædted, som jeg forud veed, at jeg er uenig med ham i Et og Andet. — At beklæde Hædted eller nogen Anden som Scene-Instructeur med nogen Mynighed anden end den, som denne Embedsmand nu har og formentlig maa have som den, der leder Indstuderingen, har aldrig faldet mig ind, og jeg skjønner ikke, at noget Saadant kunde falde nogen Directeur ind, saalænge han har Bevidstheden om, at det er ham, der bærer Ansvar for Bestyrelsen.

De anerkjender, Frue, at jeg har den bedste Mening, — og jeg behøver ikke at sige Dem, hvor meget denne Anerkjendelse tilfredsstiller mig — men De tiltroer mig ikke Evne, De anseer mig for svag, allerede i Hænderne paa et Parti, og gjort til Redskab for sammes Intriguer og Cabaler; De mener, at

det ikke er mig, som vil gjøre Høedt til Scene-Instructeur, men Visse af Personalet, som tvinge mig eller Ministeren dertil. — En Benægtelse heraf er vistnok unyttig, thi samtlige disse Ytringer løbe sammen i den Hovedtanke, at De ikke har Tillid til mig og mine Evner, og derved er ikke Noget at gjøre og derimod er Intet at sige, men skulde man ikke med nogen Ret kunne vente, at De, naar De erkjender, at min Mening og Hensigt er god, tillod mig i det Mindste et Forsøg paa at vise, om jeg kan udføre den, istedetfor ubeseet at forkaste mig. — Erfaring om min Udygtighed til at realisere min gode Hensigt kan De endnu ikke have erhvervet, Frue; thi den Omstændighed, at jeg modtager den Leilighed, der tilbydes mig, til at faae giennemført, hvad der altid har været mit Ønske og efter min Overbevisning er rigtigt og gavnligt, og hvad jeg lige overfor Dem, Frue, altid har forsvaret med en Bestændighed, som havde været unødvendig, hvis denne Overbevisning ikke var tilstede, kan dog formentlig ikke godtgjøre, at min Myndighed allerede er i Andres Hænder.

Ihvorvel Fruen erklærer at fæste Lid til Sandheden af de af mig anførte Facta, giver De mig dog at forstaa, at jeg har skuffet Dem ved i den første Samtale, hvormed De bærede mig paa Sølyst, paa Deres Forespørgsel at erklære, „at der ikke var Noget om Høedts Ansættelse“. — Jeg troede i min Fremstilling at have tilstrækkeligt betegnet, hvad jeg nu tvinges til at stille min Ære i Borgen for, at der, da jeg yttrede disse Ord, ikke hos Nogen (mig iberegnet) kunde være den fjerneste Anelse om, at der i den første Tid kunde blive Spørgsmaal om Høedts Ansættelse, fordi Tanken herom først fremkom senere. — Efter den Opfordring, jeg har modtaget dertil, skal jeg tillade mig her at tilføie den Erklæring, at der intet Øieblik er opstaaet noget Spørgsmaal hos mig, om der fra Deres Side skulde være skeet noget Brud paa nogen Aftale, idet jeg ligefrem har forudsat, at Deres Helbredstilstand indtil den sidste Tid ubetinget har forhindret Deres Optræden.

Naar jeg har tilladt mig at yttre, at Spørgsmaalet i Øieblikket er om Fru Heiberg paa den ene og Høedt paa den anden Side, troer jeg herved kun at have anført, hvad er factisk er Tilfældet, en Kjendsgjerning; idet det er vitterligt, at Personalet har delt sig i 2 Parter, der have concentreret deres hele Tanke og Forventning i disse Tvende; men naar de yttre, Frue, at De og Høedt altsaa efter min Mening skulde være modsatte Poler for den nuværende Skuespilkunst og deraf udleder Conclusioner, gennem hvilke der i mine Udtalelser lægges en Betydning, ved hvilken De aabenbart føler Dem krænket, er jeg atter Gjenstand for den samme Misforstaaelse som i den sidste Samtale paa Sølyst. Jeg har overhovedet ikke indladt mig paa at udtale mig om Deres Kunstnervirksomhed, fordi jeg fandt det upassende, og fordi De som Kunstnerinde er ophøiet over min Roes og min Dadel — hvis jeg kunde finde Noget at dadle —; men jeg har udtalt, at der ved Theatret findes en Retning (jeg har kaldt den følelsesfuld, den kunde maaske bedre kaldes pathetisk), som skeiede ud og blev kunstlet — skal det være nødvendigt at forsikre, Frue, at jeg ikke henregner Dem dertil? —, at der var en anden,

som stræbte efter Natur* ; at denne sidste efter min Overbevisning bør træde frem for at kvæle den førstes Udskeielser, men at den selv staaer Fare for at skeie ud, og at De, Frue, ved hvem Følelsens Moment efter min Opfattelse vil hævdes i dets Sandhed og Skjønhed, er den, som kan hæmme den „naturlige“ Retnings Udskeielser. Hermed er jo ingenlunde forudsat, at De skulde være denne Retning aldeles modsat, eller at De ikke kunde besidde dens Fortrin, ja end ikke, at den hele Retning jo for en stor Del kan være grundlagt af Dem, idet Feilen da vilde ligge i, at Vedkommende ikkun havde tilegnet sig en Side af Deres Kunst.

Til at skaffe den „naturlige“ Retning sin Plads kunde det ganske vist være nok, at de, som høre til den, faae Lov til at spille ved Siden af dem, som høre til den modsatte, dersom det ikke netop for en stor Del var ved Indstuderingen paa Scenen, at denne Retning havde et Krav ; men ved Siden heraf fremtræder som det i mine Øine Afgjørende den practiske Nødvendighed af, hvad der maa skee, hvis der skal bringes Fred og Ro i Theatrets Indre.

Hvis jeg skulde i Korthed sammenfatte min Anskuelse af Situationen, vilde jeg tillade mig at udtale, at den Ro, som Theatret i saa høj Grad trænger til, ikkun tilveiebringes, naar De, Frue, indtræder i Virksomhed derved, og Høedt overtager, hvad der af Ministeren er tilbudt ham „som „Scene-Inspector at lede Stykkernes Indstudering“, men ikke, naar kun det Ene men ikke det Andet indtræder. — Det er altsaa Dem, Frue, som holder Theatrets Ve og Vel i Deres Haand ; og dette er ikke blot min individuelle Opfattelse, men det viser sig ogsaa factisk, at Følelsen heraf er almindelig ; thi Alles Øine vogte paa Dem, og der spørges ikke om Andet, end hvad De vil slutte Dem til. — Heri ligger da ogsaa, at Theatret for Øieblikket befinder sig i en Stilstand, der er yderst mislig og uheldig ikke blot under de nuværende, i sig selv nedtrykkende, Forhold, men ogsaa med Hensyn til den snart forestaaende Gjenaabning af det kongelige Theater. Jeg haaber derfor, at det ikke vil betragtes som en tidlig Iver, naar jeg tillader mig ikkun i et Punkt at recurrere til min officielle Charakter for at udbede mig Deres Beslutning.

Imødeseeende denne forbliver jeg med den mest udmærkede Høilagtelse
Fru Etatsraadindens ærbødige

H. Christensen.

Kjøbenhavn, den 13de October 1857.

Man kan af denne Hr. Christensens anden Skrivelse see, hvorledes han vil forklare sine Ord til mig under vor første Samtale, „at der aldeles ikke var Noget om Høedts Ansættelse“. — Jeg forstod den Gang hans Ord saaledes — og kan endnu ikke forstaa dem paa anden Maade — end, at den hele Tanke om Høedts Ansættelse var opgivet. Men han forsøger ikke engang at give nogen Forklaring af sin Taushed om Høedts Ansættelse under vor anden Samtale, uagtet

* hvilket uegentlige Udtryk er accepteret som Betegnelse for en Tendens til at lægge hele Arcenten paa Reflexionen, medens Følelsens Moment tilbagetrængtes.

denne Plan da var optaget paany og vistnok i Virkeligheden, om end ikke i Formen, allerede afgjort. Ifald hans Forhold til mig havde været fuldt ærligt, hvad havde da været naturligere, end at underrette mig herom, overladende til mig, hvilket Parti jeg vilde tage, istedetfor at holde mig hen i Uvidenhed om en Sag, som han vidste havde Betydning for mig, indtil jeg havde begyndt at spille paany.

Det fremlyser af Slutningen af hans andet Brev, at han, hvad jeg i lang Tid havde en Følelse af, i Grunden helst ønskede, at jeg trak mig tilbage; — og, skulde man endnu tvivle om, at dette laa heri, da fik jeg Dagen efter Vished herfor ved et nyt Besøg af ham, under hvilket han i vor Samtale for første Gang udtalte sig som En, der er sig sin høie Stilling bevidst, med en Myndighed i Tonen, der, rent ud sagt, forekom mig komisk. Jeg meddelte ham nu uden videre Forklaring, at det var min faste Beslutning at søge min Afsked. Samtalen endte med, at han bad mig endelig at indgive min Ansøgning om Afsked saa snart som muligt, helst strax, samme Dag. Jeg svarede ham, at heri kunde jeg ikke føie ham, da Ansøgningen til Kongen endnu ikke var skrevet, men at den skulde blive skrevet snarest muligt og derefter indsendt. Det skete to Dage efter.

Kjøbenhavn, 16. October 1857.

Til Kongen!

Naar jeg herved tillader mig allerunderdanigst at ansøge Deres Majestæt om at maatte forundes min Afsked som Kongelig Skuespillerinde, skal jeg ligeledes i dybeste Underdanighd tillade mig i Korthed at fremføre mine Motiver.

Jeg har fra min tidlige Barndom været i Virksomhed ved det Kgl. Theater, og som Skuespillerinde fra April 1826, fra hvilken Epoche, som altsaa nu betegner et Tidsrum af henved 32 Aar, min Anciennitet er beregnet. At jeg i denne lange Tid har gjort en næsten uafbrudt baade omfangsrig og anstrengende Tjeneste, og at jeg i samme aldrig har ladet det mangle paa Flid, Iver og Beredvillighed, troer jeg at turde forudsætte som almindelig anerkjendt, ligesom det er blevet bevidnet af alle de mange Theaterbestyrere, som i hiin udstrakte Periode have afløst hinanden. Deres Majestæt vil neppe undre Dem over, at jeg efter saa lange Anstrengelser, der virke trættende baade paa Sjæl og Legeme, nu kan ønske at trække mig tilbage fra en offentlig Virksomhed, som jeg dog om kortere eller længere Tid maatte forlade, men som det er mig magtpaaliggende at opgive med fri Villie og Beslutning, inden Nødvendigheden gjør mit Valg overflødigt. Allerede havde jeg længe ønsket, at en eller anden ydre Anledning vilde lette mig min Beslutning i denne Sag, og jeg seer nu en saadan i flere forskellige Forhold og forandrede Tilstande, som ere saa forskellige fra dem, som jeg under min lange Virksomhed ved Theatret har indlevet mig i, at jeg ikke formaaer at vedligeholde min Lyst og

Interesse, og følgelig heller ikke at udføre mit Hverv, saaledes som jeg stedse har gjort det til min Opgave at udføre det.

Jeg beder derfor allerunderdanigst Deres Majestæt om at forunde mig min Afsked i Naade, og allernaadigst bevilge mig den Pension, som ifølge Beregning efter Pensionsloven kan tilfalde mig.

Allerunderdanigst
 Johanne Luise Heiberg,
 født Pætges.

Dagen efter modtog jeg et af Notarius verificeret Brev fra vor Ven Suhr, hvori han tilsikrede mig en aarlig Indtægt af 2000 Rdl. for det Tilfælde, at jeg vilde fratræde min Stilling ved Theatret; blev der i den Anledning bevilget mig Pension, skulde denne fradrages i Beløbet, hvis ikke, skulde dette helt udredes af ham og hans Bo.

Vi havde alt tidligere indviet Suhr, der delte alle vore Sorger og Glæder, i denne Sag, som efterhaanden satte den hele By i Bevægelse. Man var i høi Grad indigneret paa mine Vegne og udtalte uforbeholdent, at det var uværdigt for mig at underkaste mig hvilke-somhelst Betingelser for min fremtidige Virksomhed. Da der nu samtidig blev Tale om, at Rigsdagen aldrig vilde tillade, at der tildeltes mig Pension, hvis jeg tog min Afsked uden Lægeattest, og baade Heiberg og jeg vare enige i, at en saadan ikke burde fremlægges, skjøndt min Læge ofte havde yttret, at jeg aldrig blev rask, saalænge jeg vedblev mit anstrengende Arbejde ved Theatret, saa overraskede den trofaste Suhr os med dette Bevis paa sit store Venskab, idet han paastod af sin Ven Tscherning at have hørt, at jeg umulig kunde faa Pension.

Forinden Christensen forlod mig hin Dag, efter vor, som jeg troede, sidste Samtale, havde jeg bedet ham ikke at omtale denne Sag paa Theatret eller til Nogen, da jeg ønskede, at alt Skrig og Spektakel blev undgaaet, indtil Ansøgningen var bevilget. Dette lod til at behage ham, og han lovede at gjøre sit dertil. Jeg blev derfor ikke lidet forundret, da Fru Sødring, Dagen efter at jeg havde afgivet Ansøgningen til Christensen, traadte ind i min Stue med Taarer i Øinene og udbrød: „Saa er det da sandt!“ — „Hvilket?“ spurgte jeg. — „De forlader os!“ — Da jeg spurgte: „Hvem siger det?“ svarede hun, at det Aftenen i Forveien havde været i Alles Munde paa Theatret. Christensen havde altsaa, til Trods for sit Løfte, meddelt det. Fru Sødring leverede mig efterfølgende Brev, som hun havde skrevet Aftenen i Forveien ved sin Hjemkomst fra Theatret, da hun ikke troede at faae Tid til at besøge mig idag. Hun yttrede, at hun af al Evne vilde søge at komme bort fra det kgl. Theater under en slig Directeur, og hellere søge en Plads ved et af de mindre Theatre. Jeg bad hende, endelig at være besindig i Udførelsen af dette Skridt. „Naar blot min

Fader vilde tage denne Anledning til ogsaa at gaae bort,“ vedblev hun, „saa vilde min Beslutning være fast.“ — Efter at hun havde taget Afsked, læste jeg hendes Brev, der lyder saaledes:

Fredag Aften Kl. 10.

Jeg er nu kommet hjem fra Theatret, hvor jeg har hørt, at De, kjære Fru Heiberg, ikke mere kommer tilbage.

Min inderlige og store Bedrøvelse herover formaaer jeg ikke at sige Dem.

Jeg kunde ikke gaa til Ro i Aften, førend jeg havde sagt Dem Tak for al den Godhed, De nu i 15 Aar har viist mig; jeg skal aldrig glemme Dem.

Tænk paa mig engang imellem, tænk paa, hvor underlig ene jeg nu er, nu har jeg Ingen, som kommer hen til mig med Liv og Kjerlighed og siger mig mine Feil og mine gode Sider; jeg er saa bedrøvet, saa jeg maa græde.

Jeg havde Ret, da jeg sagde til Etatsraad Heiberg en Aften, at de 7 Aar, han var Directeur, vare mine lykkeligste Aar. Tilgiv min egoistiske Sorg. Lev vel, hils Etatsraaden saa mange Gange fra Deres hengivne

Julie Sødning.

Til

Fru Johanne Luise Heiberg.

Rørt læste jeg dette Brev og følte stærkt, hvor forunderligt jeg dog var sammenvoxet med saa Meget indenfor Theatrets Mure.

Hvorfor røbede Christensen strax til Alle paa Theatret, hvad han havde lovet mig at fortie? Min faste Tro er, at han med Forsæt strax betroede Alle Sagen af Frygt for, at saalænge den ikke var bekjendt, stod det endnu i min Magt at forandre Beslutningen; var den derimod bekjendt, gjorde han mig den Ære at troe, at en saadan Snakken frem og tilbage i en saadan Sag laa udenfor min Charakteer, saa at Bekjendtgjørelsen heraf tvang mig til at fastholde den.

Man vil maaske spørge: „Men hvor var Hall under alle disse Forhandlinger?“ Dette Spørgsmaal gjorde jeg mig selv og var forundret over, at han overlod den hele Sag ene til Christensen. Jeg fik imidlertid snart Oplysning om, hvorledes dette hang sammen. Hall var nemlig slet ikke i Byen, men i et Embedsbesøg paa Herlufsholm. Denne hans Fraværelse havde Christensen snildelig benyttet til at ordne Alt efter sit Hoved.

En 8 Dages Tid efter Christensens sidste Besøg vendte Hall hjem, og jeg sporede meget snart Virkningen af hans Hjemkomst.

Som jeg en Formiddag sad ene i min Stue, meldte Tjeneren Directeur Christensen. Ærgerlig over, paany at skulle plages med denne

Herre, lod jeg ham dog komme ind. Han traadte ind som forvandlet i Miner og Skikkelse fra hans sidste imponerende Besøg hos mig. Ydmyg, stilfærdig, bukkende traadte han nærmere, og i den Samtale, der nu udspandt sig mellem os, udtalte han, at han vilde gjøre Alt, hvad der stod i hans Magt, for at bevare mig for det Theater, hvor min Virksomhed havde været af saa „uberegnelig Betydning“; — at vi endelig maatte komme til en Forstaaelse med hinanden, og at jeg maatte tage min Ansøgning tilbage. Jeg svarede ham, at derom kunde der ikke være Tale, min Ansøgning om Afsked var jo nu indsendt. Han mente, at det dog endnu stod i min Magt at tage den tilbage, da Kongen jo endnu ikke havde underskrevet Afskeden. „Men Alverden veed nu, at Ansøgningen er indsendt,“ svarede jeg, „og hermed er Sagen afgjort.“ I de ydmygeste Udtryk og med de største Smigrerier vedblev han imidlertid sin Anmodning og saae saa ulykkelig ud, at jeg havde Umage med at holde en alvorlig Anstand vedlige. Jeg kunde ikke lade være tilsidst at sige: „Jeg er virkelig forbauset idag over Deres hele Tone imod mig; thi naar De vil være ærlig, da ønskede De, sidst vi taltes ved, ganske det Modsatte af hvad De idag beder mig om. De ønskede at jeg skulde tage min Afsked jo før jo heller; — hvoraf da nu dette Omslag?“ — Han vred sig efter bedste Evne ved denne min Oprigtighed. Jeg sagde ham nu roligt og uforbeholdent, at jeg ikke ansaae ham for at være den Post voxen, som han havde overtaget, og at jeg ikke kunde finde mig i at staae under ham som Leder af Theatrets kunstneriske Virksomhed. Da gik han sandelig saa vidt at sige: „Jeg er villig til at forpligte mig til Intet at gjøre uden med Etatsraad Heibergs Sanction; dette skal være en hemmelig Forpligtelse mellem ham og mig.“ — Jeg studsede. „Jeg mærker,“ svarede jeg, „hvor lidet De kjender Heiberg. Troer De, at han vilde indlade sig paa en sliig hemmelig Tractat mellem Dem og ham! Han skulde regjere under Deres Ægide i al Hemmelighed? Jeg raader Dem sandelig til ikke at gjøre ham en sliig Proposition! I Deres Brev til mig har De jo udviklet Nødvendigheden af en kunstnerisk Ledelse ved Hr. Høedt, uagtet Heiberg staaer i Bestyrelsen som Censor, altsaa som en æsthetisk Medhjælp; derved har De viist, at De anseer hans Bistand for lidet betydende lige overfor Hr. Høedt.“ Endelig, efter megen Snakken, forlod Hr. Christensen mig hin Dag, naturligvis uden at opnaae det af ham for Øieblikket ønskede Resultat.

Der gives en Slags Forstand hos enkelte Mennesker, som det altid har sat mig i Forlegenhed at skulle bedømme; man kan ikke faae Andet ud af det, end at disse Mennesker i Grunden ere enfoldige og bornerte; og dog kunne de ved Siden af disse Egenskaber have en saadan Snildhed, en saa stor Udholdenhed i at intringere i deres egen Interesse, at de unægtelig faae Skin af at være kløgtige, saa at man

tvinges til idelig at være paa sin Post for ikke at blive overlistet af dem. Men midt i Erkjendelsen heraf studser man paa samme Tid over Erfoldigheden i den beregnende Kløgt og over deres Mangel paa Evne til at bedømme Situationen og Consequenserne af deres Handlemaade. Ved at paaskynde Afleveringen af min Ansøgning om Afsked mente aabenbart Christensen, at den hele Sag var sluttet hermed, naar Folk en fjorten Dages Tid havde uddebatteret den. Men efter at dette Skridt af mig blev bekjendt, reiste der sig, stik imod hans Formodning, en saa levende Opposition i Pressen og i Publikum, at han blev bange, især da Ministeren desavouerede denne hans egenraadige Virksomhed i høiere Grad end han havde troet. Han kjendte ikke mit Forhold til Publikum, han oversaae, at dette Forhold ikke var fra igaar eller idag, han havde ikke mindste Følelse af, at vi i Aarenes Række vare sammengroede med hinanden, saa at mange i dette Publikum gennem Tale og Skrift vilde modsætte sig, at Theatret led dette Tab. Men hvad var nu herved at gjøre for mig? Min Ansøgning var indgivet, og sidst af Alt ønskede jeg at staae som en Primadonna, der truer med en Afsked, som ikke er ærlig ment. Med dyb Bedrøvelse følte jeg, at denne Christensen og et Par af hans Skuespillervenner havde formaaet at drage mig ind i Strid og Spektakkel, hvoraf hele mit forrige lange Theaterliv ikke bar Spor.

Nu maatte det imidlertid have sit Forblivende ved min Ansøgning om Afsked; thi jeg indsaae, at under de nuværende Theaterforhold maatte jeg bære mig ad som jeg vilde, jeg vilde dog altid blive en Skive for Bagtalelse til Skade for min Kunst og min Personlighed, og denne sidste maatte idetmindste reddes.

At Høedt var kommen med en ny Skole, som alle vi andre burde optage, kunde jeg paa ingen Maade anerkjende. Realistiske Skuespillere havde der i Tidernes Løb været mange af ved vor Skueplads uden at disse havde fordret, at de høie, poetiske Digtværker skulde ind under Realismens Fane. Jeg selv har spillet en hel Række af realistiske Roller med stort Bifald; men hver Ting paa sin Plads. En Julie, en Viola og lignende Skikkelser kan ikke spilles realistisk uden at tabe deres Præg; saa det er latterligt at ville stille en realistisk Skole i Spidsen for alle Genres. Dog, til denne Skole og dens Bedømmelse, samt til Hr. Høedts Fordringer til samme vil jeg senere hen komme tilbage.

Den 24de October modtog jeg følgende Skrivelse fra Cultusminister Hall:

Ministeriet
for
Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Ved min Hjemkomst fra en Reise modtog jeg gennem Theaterdirectionen en allerunderdanigst Ansøgning fra Fru Etatsraadinden

om Afsked som kongelig Skuespillerinde i Naade og med Pension.

Jeg behøver ikke at sige Dem, at dette mig uventede Skridt berørte mig i høi Grad smerteligt, thi jeg har allerede tidligere i Skrivelse af 30 December f. A. havt Leilighed til at udtale, hvilken Betydning jeg maa tillægge Deres Virksomhed for Theatret, og hvad jeg dengang udtalte, maa jeg fremdeles i fuldeste Grad vedkjende mig.

Forsaavidt jeg imidlertid i nysnævnte Skrivelse erklærede at ville imødekomme et eventuelt Ønske fra Deres Side om at afgaae fra Theatret, havde dette ikkun Hensyn til den Mulighed, at Deres Helbredstilstand maatte gjøre dette Skridt nødvendigt for Dem, og naar jeg troede at turde nære Haab om, at Deres Helbred vilde gjenvindes ved en længere Hvile, da maatte dette Haab ogsaa i høi Grad befæstes ved Deres Svar af 10de Januar s. A.

Fru Etatsraadindens Ansøgning er nu vel motiveret ved det for Sjæl og Legeme Anstrengende i en langvarig Theatertjeneste, men naar Deres Ønske om netop nu at fratræde Theatrets Tjeneste specielt refereres til nærværende Forhold og Tilstande ved Theatret, kan jeg dog ikke undlade, — inden jeg foretager noget Skridt i Anledning af Deres Ansøgning, — at udbede mig en nærmere Forklaring herom, ikke fordi en mere bestemt paaviselig Grund efter almindelig vedtagne Regler maatte angives for at begrunde en Indstilling om Entledigelse med Pension, thi i denne Henseende maa en saa lang og saa udmærket Tjeneste som Deres efter min Overbvisning være afgjørende; men naar jeg udbeder mig, at De, være sig skriftlig eller mundtlig, vil oplyse mig om de Forhold og forandrede Tilstande, som have fremkaldt denne almindelig beklagede Beslutning, da skeer det, fordi jeg ikke kan opgive Haabet om, at det kunde lykkes endnu at modificere eller tillempe disse Forhold og Tilstande saaledes, at De kunde føle Dem bevæget til at frafalde Deres Begjæring om Afsked.

Kjøbenhavn, den 24de October 1857.

C. Hall.

Til
Fru Etatsraadinde Heiberg.

Herpaa svarede jeg følgende:

Kjøbenhavn, den 26de October 1857.

Til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Ministeriet har i meget ærede Skrivelse af 24de dennes anmodet mig om at give en nærmere Forklaring over de Forhold og Tilstande, som ifølge en Yttring i min allerunderdanigste Ansøgning paalægge mig den Nødvendighed at forlade Theatret, og Ministeriet har havt den Godhed at tilføie, at det efter modtagen Forklaring vil overveie,

hvorvidt disse Forhold og Tilstande kunne modificeres eller tillempes saaledes, at jeg derved kunde finde mig bevæget til at frafalde min Begjæring om Afsked.

Jeg takker Ministeriet for den Velvillie, der ligger til Grund for et saadant Tilbud, men da de omtalte Forhold og Tilstande ere af den Beskaffenhed, at der nu ikke mere kan indtræde nogen saadan Forandring i dem, hvorved jeg kunde føle mig tilfreds i min Stilling, maa jeg helst undgaa en Fremstilling, der ikke vilde være til nogen Nytte, medens den hverken kunde være behagelig for Ministeriet eller for mig.

Ministeriet maa være fuldkommen overbevist om, at jeg ikke uden den modneste alsidige Overveielse har kunnet foretage et saa afgjørende Skridt som det, at udbede mig min Afsked, at jeg vilde tøve dermed i det Yderste, saalænge jeg endnu havde mindste Tvivl om Nødvendigheden deraf, men at jeg ogsaa, ifølge min Charakter, under ingen Omstændigheder kan træde tilbage fra en saadan Beslutning, naar jeg først har taget den, og derved sætte mig i Classe med dem, der, uden at mene det, begjære Afsked, for igjennem Tilveiebringelsen af et offentligt Røre at sætte deres Planer igjennem. Det havde været mit Ønske, at den hele Sag var bleven holdt hemmelig, indtil den var afgjort, og jeg selv har ikke mindste Del i den Publicitet, som den har faaet, og som, efter min Mening, kunde og burde være forebygget. Men efter at denne uventede Publicitet har fundet Sted og — hvad man kunde vente — har fremkaldt Partistridigheder og Demonstrationer, vilde jeg, selv om jeg blot spurgte min Følelse, umuligt kunne vende tilbage i min Stilling.

Jeg kan derfor blot gjentage min Begjæring til Ministeriet om at fremme Afgjørelsen af min allerunderdanigste Ansøgning, og tilføie min oprigtige Tak til samme for den Betryggelse, det har havt den Godhed at give mig med Hensyn paa den forventede Pension.

Allerærbødigst

Johanne Luise Heiberg.

Faa Dage efter dette mit Svar indfandt Minister Hall sig en Aften hos os, for, efter hvad han yttrede, mundtlig at opnaa, hvad ikke var lykkedes skriftlig, nemlig, at formaa mig til at tage min Ansøgning om Afsked tilbage. Nu, da Sagen var afgjort, bebreidede jeg ham aabent og ærligt, som man kan tale til en fordums Ven, hans hele Holdning i de sidste Aar lige overfor Heiberg og mig, ved at have ladet sig paavirke, dels af Høedets Pretentioner, dels af Christensens Beretninger, som alle gik ud paa — hvilket mig syntes var let at gjennemskue — selv at komme til Styret, uden anden Adkomst dertil end den, at han havde sluttet sig til, støttet og opmuntret Skuespilernes Opsætsighed mod Heiberg. Hall forsvarede sig med, at naar

tre af de største Talenter forlode Theatret, fordi de ikke kunde enes med Directeuren, da kunde en saadan Tilstand ikke vedblive. Dette er rigtigt, men hvem havde staaet bagved disse Skuespillere og styrket dem i deres Opsætsighed? Christensen, og gennem ham Hall selv. Dette vilde han naturligvis ikke indrømme; men idelig og idelig vendte han tilbage til, at jeg maatte tage min Ansøgning tilbage, og ideligt svarede jeg det Samme: at det nu var for silde at gjøre Sagen om. Vor Samtale udspandt sig til Kl. 2 om Natten, uden andet Resultat fra min Side, end at det maatte have sit Forblivende ved hvad nu var skeet. Hall var bekjendt for sit Mæglertalent, men ikke lige overfor Alle forslaaer et saadant Talent. — Imidlertid trak det ud med Afgjørelsen af min Ansøgning, og i al den Tid udkom den ene Pièce i Trykken efter den anden om Theaterforholdene, og de fleste af dem vare paa min Side og fremhævede, hvad Theatret tabte ved min Bortgang.

Min Ansøgning om Afsked ventede endnu paa sin Afgjørelse, da jeg den 17de November modtog følgende Brev fra Indenrigsministeren, A. F. Krieger, under hvem dengang, som bekjendt, Kongerigets Finantsvæsen sorterede:

Fra min Collega har jeg, høitærede Frue, modtaget Deres Afskedsansøgning til Erklæring med Hensyn til Pensionsspørgsmaalet. Om end den Andel, jeg har i Sagens Afgjørelse, er ringe, er den dog saa stor, at jeg ikke uden den haardeste Nødvendighed kan beqvemme mig til det Svar, efter hvis Afgivelse Sagen ventelig strax vil blive forelagt Kongen. Jeg haaber, at det ikke vil undre Dem, naar jeg spørger, om De forinden vilde tillade, at jeg havde en Samtale med Dem om Sagen. Til enhver Tid De vilde vælge udenfor den sædvanlige Rigsdagsmødetid, skulde jeg have den Ære at hilse paa Dem.

Mandag Eftermiddag.

Med Høiagtelse ærbødigst
Fr. Krieger.

Til
Fru J. L. Heiberg.

Mit første Indtryk af dette Brev var, at Indenrigsministeren vilde meddele mig, at jeg ikke turde gjøre mig Haab om Pension. Jeg var saa træt og kjed af al den Modstand, der lagdes mig iveien, saa jeg just ikke med det venligste Sind modtog Hans Excellence. Minister Krieger hørte dengang ikke til vore Omgangsvener, ja vi kjendte ham saagodtsom slet ikke, undtagen gennem hans offentlige Virksomhed. Efter at jeg skriftlig havde bestemt ham en Tid, hvori jeg vilde modtage ham, indfandt han sig. Med den største Artighed sagde han, at da det desværre var falden i hans Lod at skulle fremme min Ansøgning om Afsked, syntes ham ikke, at det var ham muligt, før

han af min egen Mund havde hørt, om denne min Beslutning var uigjenkaldelig. Under Samtalens Gang berørte jeg Pensionsspørgsmaalet. Paa den ham egne korte Maade sagde han: „Denne Sag er det ikke værd at berøre, da der ikke, efter min Anskuelse, kan være nogen Tvivl om, at De er pensionsberettiget.“ Vi talte længere sammen, og fra denne Dag blev Krieger en af vore mest trofaste Venner, der ofte besøgte os i Hjemmet.

Resolutionen paa min Ansøgning trak endnu i Langdrag. Endelig den 3die Marts (1858) fik jeg min Afsked med Pension. Der blev aldrig senere paa Rigsdagen gjort nogen Indsigelse mod den Afgjørelse af Pensionsspørgsmaalet, som Krieger havde truffet.

Den 6te Marts skrev Fru Geheimeraadinde Hall følgende Brev til mig, idet hun med sin trofaste, eiendommelige Natur, gjennem Alt hvad der var gaaget forud, bestandig bevarede sit Venskab for mig uforandret:

Den 6te Marts 1858.

Min kjære lille Frue! Jeg sender Dem dette Blad, som De jo ellers foragter; mig morer det mangen en Gang i sit unge, dygtige, om end stundom noget hensynsløse Sprog; jeg er nu ikke zart, vil ei være aandelig ømfindtlig, da Menneskene tilvisse — mig selv iberegnet — langtfra ere saa herlige, at de ikke kunne taale et djærvt, sandt Ord. Hver Linie, som Redacteur Bille her skriver om Dem, undertegner mit Hjerte, min eftertænksomme Tanke, og tilføie kan jeg, at det er mig som et Dolkestik i den drøie, factiske Virkelighed, at maatte sige: „nu er hun borte“; meget i min Natur er inderlig beslægtet med Fader Brøndsted, deri ligner jeg ham tilvisse, at det Udmærkede, det Geniale, det af Gud givne river mig fuldt h e n; det henrykker mig, jeg kan ikke engang taale denne jammerlige, smaalige Kritikaklen med dem, om muligen vilde jeg helst have dem holdte ganske udenfor Verdens gemene Slethed!

Gid denne Bortgang fra vort gamle Hus paa Kongens Nytorv, som saa dybt og virkeligt smerter Alle, Alle, jeg troer næsten, jeg kan sige hele den danske Nation, maa vorde Dem selv, min hulde Veninde, til Held. Med dette Ønske er jeg Deres

Augusta Marie Hall,
f. Brøndsted.

Bladet behøver De ikke at sende tilbage!

Jeg læste altsaa dette „Dagblad“ af 6te Marts 1858. Bladet begynder med Betragtninger over min Bortgang fra Scenen og udvikler min lange Virksomheds Betydning for Theatret i saa høie Toner, at jeg selv maatte studse herover.

Jeg skrev til Fru Hall og takkede hende for hendes Opmærksom-

hed ved at sende mig Bladet, men tilføjede: „En ublandet Glæde har jeg imidlertid ikke havt ved at læse denne udmærkede Roes, maaske den største, der er ydet mig, ja, jeg tilstaaer, at al denne Paaskjønnelse fra et Blad, der saa kort iforveien havde aabnet sine Spalter for de mest krænkende Artikler mod Heiberg og mig, næsten irriterede mig; thi mig syntes, at ifald kun en Fjerdepart af den Roes, der her tilkjendes mig, var sand, hvorledes har da det samme Blad kunnet bringe det over sit Hjerte, at optage Artikler som dem, der jevnlige have staaet i det?

Jeg veed meget godt, at høist forskjellige Røster faae Lov at udtale sig i et Dagblad, men jeg kan aldrig faae andet Syn paa en Redacteur af et Blad, end at han er som en Vært, der ikke bør aabne sine Døre for raa og uvidende Personer, der ved deres Raisonnement forkvakle Sandheden og bringe falske Anskuelser ud hos Mængden. Dette er uværdigt.“

Ved at læse denne Artikel (der atter er optrykt i Billes samlede Bladartikler), kom jeg til at tænke paa et Ord af en ungarsk Statsmand, jeg engang har læst: — „Naar man knapper sin Trøie galt, maa man nødvendigvis knappe den om igjen, thi der bliver ellers en Knap tilovers forneden og et Knaphul tilovers foroven.“ — Efter denne Billes Udtalelse om mig maa han tidligere have knappet sin Trøie galt lige overfor mig, altsaa maatte han nu knappe den om igjen; — kun Skade, at han saa sildigt opdagede sin Feiltagelse. Da jeg viste Heiberg Bladet, sagde han: „Han anseer Dig nu for død og borte, deraf denne Roes. I Danmark kan man ikke behage i større Grad end ved at lægge sig til at dø; thi da producerer man Intet mere og er derfor uskadelig for Alle.“

Da jeg sidste Aften i forrige Saison spillede i „Tilfældet har Ret“ under Publikums Latter og Jubel, anede jeg ikke, at denne Aftens Spil i Virkeligheden skulde blive den sidste. Fra det Øieblik, at det viste sig, at min Virksomhed var afbrudt, havde jeg en Følelse, som den man har, naar man ikke har faaet sagt Farvel til en kjær Ven, man ikke mere skal see. Det plagede mig og jeg havde ligesom ingen Ro i mit Sind herover. Jeg skrev da — mig syntes jeg maatte skrive — et Farvel til det mod mig trofaste Publikum og til mine ikke faa Venner og Veninder paa Theatret, der ved saa mange Leiligheder havde viist mig deres Venskab og Hengivenhed — jeg skrev da følgende Farvel til disse og til Publikum:

„Efter at min allerunderdanigste Ansøgning om Afsked fra det kongelige Theater, hvor Forholdene efterhaanden vare blevne saaledes, at jeg følte Umuligheden af med Lyst og Ro at udøve min Virksomhed, nu er allernaadigst bevilget, er der endnu kun Eet, som ligger mig paa Hjertet, inden jeg slutter dette betydelige Afsnit af

mit Liv, nemlig at følge en uimodstaaelig Trang til ad Offentlighedens Vei at bringe mit Farvel til de Velyndere, som i mere end 30 Aar have fulgt, opmuntret og styrket mig under Udøvelsen af en Kunst, som jeg havde gjort til mit Livs Opgave. Af mit inderste Hjerter takker jeg Enhver, Høi og Lav, Nær og Fjern, der med Interesse og Vellykke har modtaget, hvad jeg efter mine Evner har kunnet yde i mine Fremstillinger. At disse have været begrændsede, er der Ingen, der mere og oftere har følt, end jeg selv, da jeg, tilrods for min alvorlige Stræben, dog ikke naaede det Maal, jeg havde sat mig. Den eneste Maade, en Kunstner har til at vise sin Taknemmelighed, er, ved fortsat Alvor og samvittighedsfuld Udøvelse i sit Kald, at gjøre sig værdig til den Opmuntring, der skjænkes, og dette Krav troer jeg, at jeg har opfyldt af al min Evne. Ligesom jeg derfor i et taknemmeligt Hjerter gemmer mangan dyrebar Erindring, nærer jeg det Haab, at en Del af mine Tilskuere ogsaa vil beholde en og anden Erindring af, hvad jeg har kunnet give i min lange Virksomhed i Theatrets Tjeneste, en Virksomhed, der uafbrudt har varet fra mit 8de Aar. Gid da et og andet Billede af de mange, jeg har fremstillet, maa leve i Erindringen, indtil der lidt efter lidt kun bliver et Navn tilbage, men et Navn, som især vil holdes ilive, fordi det er knyttet til og væsenlig det samme som Dens, der fra min tidligste Ungdom har udviklet mine Evner, og ved hvem det gjennem Litteraturen vil bevares.

Hvad der ved Enden af min Theaterbane er mig en sand Glæde at tænke paa, er, at jeg i det lange Tidsrum, som den indbefatter, bestandig har været i det venligste Forhold til de mange Directeurer, som afvexlende have staaet i Spidsen for det kongelige Theater, lige fra min Indvielse i Kunstens Tjeneste, indtil denne pludselig blev afbrudt ved Begyndelsen af indeværende Saison, og at disse alle have givet mig det Vidnesbyrd, baade mundtlig og skriftligt, at jeg med Iver, Alvor og Beredvillighed samt Beskedenhed i mine Fordringer har udført min Pligt. Særligt maa jeg her nævne min faderlige Ven, Geheimeraad Collin, som fra min første Betrædelse af Theaterbanen skjænkede mig en Deltagelse, der viste sig i Raad og Daad, og som han den Dag idag ikke har unddraget mig.

Med et rørt Hjerter mindes jeg de Mange af Scenens Kunstnere og Kunstnerinder, døde og levende, der have skjænket mig deres Venskab, og mangt et uforglemmeligt Minde fremstiller sig i dette Øieblik, og lader mig med Taknemmelighed dvæle ved et kjært Samliv, ved opmuntrende Deltagelse og trofast Venskab. Og de samme Minder komme mig imøde fra Ballet-Personalet, i hvilket jeg har tilbragt mine første Barndomsaar. Dets Medlemmer have i alle de paafølgende Tider paa mange Maader viist, at de have vedligeholdt en Godhed for mig, som om jeg var forbleven i deres Midte, ligesom jeg bestandig har bevaret min Interesse for dem og deres Kunst, hvortil

saa mange Barndomserindringer knytte sig. Ikke mindre skylder jeg Chor-Personalet min varmeste Erkjendtlighed. Det har ved mere end een Leilighed givet mig Beviser paa oprigtig Hengivenhed, og saa meget større er min Trang til at bringe dets Medlemmer min inderligste Tak, som jeg altid har følt, at her var Glæden alene paa min Side, og at jeg der Intet har formaaget til Gjengjæld, undtagen det Hjertelag, hvormed jeg har taget Del i deres smaa Glæder og Sorger, og fulgt dem i deres Virksomhed som et Led i det Hele.

Hvad jeg skylder de danske Digttere, lige fra Holberg og Oehlen-schläger indtil de nulevende, blandt hvilke der neppe er En, i hvis Arbejder jeg ikke har været beskjæftiget, føler jeg dybt, og takker de Døde i Tanken, de Levende med disse simple Ord. Alle have de i deres Virksomhed for Scenen i næsten enhver Genre skjænket mig Leilighed til at gjengive Billeder af deres Frembringelser, og være et Organ for Digtekunstens Værker, — Værker, hvortil mit Hjerte havde sluttet sig med en saadan Styrke, at det især er ved at træde ud af deres Tjeneste, at en Vemod griber mig, men en Vemod, som dog tillige gemmer en Skat af glædelige Erindringer, som Ingen kan berøve eller fratage mig. Digterne vide, at jeg har været villig til at lytte til deres Raad og Veiledning; de vide, at jeg samvittighedsfuldt har modtaget og fremstillet efter Evne, hvad deres Digtergenius betroede mig; de vide, at jeg kun har stræbt at gjengive Deres, ikke at give Mit.

Jeg veed med Vished, at mangt et kjærligt Ønske, mangen henvigen Tanke følger mig ved Udgangen af det Hus, hvor jeg som et lille fattigt og overseet Barn traadte ind, frygtssom, men forventningsfuld og rig paa gyldne Phantasier, hvoraf dog nogle ere gaaet i Opfyldelse.

Og hermed tager jeg nu Afsked med mit offentlige Livs Virksomhed. Kun Faa har Lykken føiet som mig; gid den da her maa have truffet paa den, som ikke var uværdig til dens Gaver. Hovmodig har den, Gud være lovet, aldrig gjort mig, thi mit Valgsprog har været: Ydmyghed i Medgang, Frimodighed i Modgang.

Kjøbenhavn, den 12te Marts 1858.

Johanne Luise Heiberg,
født Pätges.

Dagen efter at dette Farvel var kommet ud, modtog jeg følgende Brev fra Geheimeraad Collin:

Den 16de Marts 1858.

Kjæreste Hanne!

Med hjertelig Deltagelse og ikke uden Vemod læste jeg igaar Aftes og atter imorges dit „Farvel“ til dit Publikum.

Din kjærlige Erindring af din gamle Ven overraskede og rørte mig dybt.

Tak for dit kjærlige, ærlige, datterlige Sindelag i de mange hendirndne Aar! Gud give Dig, kjære gode Hanne, en lykkelig Fremtid.
Hils Heiberg venligst.

Din faderlige Ven
Collin.

Ikke alene fra Collin, men fra mangfoldige andre Bekjendte og Ubekjendte, baade her og fra Provindserne, strømmede Breve og Vers ind til mig med Klager over, hvad der var skeet. Og seer jeg paa den Mængde Breve, som ligger foran mig og som jeg nu, ved at optegne mit Liv, paany har maattet gjennemlæse, da gribes jeg af Vemod og Taknemmelighed. — Kun et af disse Digte maa jeg have Lov til at gjenkalde i Erindringen, da jeg havde en Anelse om, at det skrev sig fra en af vore første lyriske Digtere. Det lød saaledes:

Fru Johanne Luise Heiberg.

Hvad Aaret bringer, det Ingen veed,
Om vi faae Krig eller gode Dage,
Om Somren bliver kjøl eller hed,
Om der falder Manna fra Himlen ned,
Om Fru Fortuna er mild eller vred,
Vi ta'er, som det falder, og tør ej klage.
Dog veed vi Alle, Store og Smaa,
Noget, som Aaret ikke vil byde,
At Gaarden, den gamle, venlige, graa,
Til hvis Arne saa tidt vi om Aften tyede,
Hvor vi blev modtaget som gammel Ven
Af den ædle Husfrues klare Stemme —
At, naar vi komme derhen igjen,
Er Husfruen ikke mere hjemme.
Hun skænker ei meer til den husvilde Gjæst
Aandens den rene, den perlende Drue,
Hun fører ei an den jublende Fest,
Hvis vexplende Tog vi begeistrede skue.
Hver, som kom ind fra Gadens Støv,
Drog hun med sig i Festens Glæde,
Kransed hans Pande med festligt Løv,
At han kunde med i Dansen træde. —
Hvo kan føre som hun et værdigt Chor
Med Andagt og Alvor til Musens Ære?
Hvo kan tale som hun det myndige Ord?
Hvo kan som hun vel Scepteret bære?
Hvad Aaret bragte, Fred eller Krig,

Nød eller Rigdom, Fryd eller Klage,
 Hun var sig selv bestandig lig;
 Hendes Aand den sprudlende lige rig
 I dyre Tider og gode Dage. —

Har vi da ikke Grund til at klage?

E. F.

Den offentlige Opposition mod Christensen var lidt efter lidt bleven saa stærk, at Hall indsaae Nødvendigheden af at stille en anden Personlighed ved Siden af denne som Skjærm for ham. Halls Ven Dorph var ofret, endnu en Ven af Hall fik samme Skjæbne, nemlig Digteren, Etatsraad C. Hauch. Ved Nytaar 1858 var Hauch bleven ansat som Theaterdirecteur med Christensen som Meddirecteur. Overskou havde man kort efter min Afsked paa en temmelig stødende Maade faaet fjernet. Høedt blev nu ansat i hans Post, og saaledes vare jo nu alle de Fordringer tilfredsstillede, hvorfor man saa utrætteligt havde kjæmpet. Med en vis Naivitet, som var Hauch egen, havde han indvilliget i Halls Anmodning om at være Theaterdirecteur, den mest Upraktiske, man kunde finde til slig en Post. Dog herpaa kom det jo heller slet ikke an, det var atter et Navn man vilde have for et Syns Skyld, og Hauch anede ikke Faren ved at være Halls Ven, men gik freidig i Spand med Christensen.

Nepe var Hauch, der hørte til vore Omgangsvener, ansat, før han en Aften kom ud til mig og sagde: „Nu, Fru Heiberg, haaber jeg da, at De ikke længer vægrer Dem ved at vende tilbage til Scenen, da jeg staaer som Borgen for, at Intet vil skee ved Theatret, som De vil finde uværdigt for en Kunstanstalt.“ Jeg kunde neppe bare mig for at smile over de Illusioner, Menneskene kunne gaae i med Hensyn paa sig selv. Jeg svarede: „Nei, kjære Etatsraad Hauch, nu, saalidt som tidligere, er jeg tryk herfor, jeg veed nu som før, at Theatret ledes af et Skuespillerregimente med Hr. Christensen som Commandant, og under dette Regimente vil jeg ikke indskrives mere.“ Hauch saae forbauset paa mig, og gav sin digteriske Phantasi Tøilen, om Alt hvad han var i Stand til at sætte igjennem. Jeg smilte herover, og han forlod mig, vis paa, at ingen Overtalelse her hjalp.

Theatret havde altsaa nu paany to Directeurer, en af Navn og en af Gavn. I „Fædrelandet“ hævdede sig dog snart kraftige Røster mod Hauch—Christensen—Høedt, og Resultatet var og blev, at man var utilfreds, ligesaa utilfreds som tidligere; man fandt Repertoiret slet og bebreidede Hauch det, udtalte de strengeste Domme om Christensens Færd mod os alle, mig, Dorph, Overskou. Hall, den egentlige Aarsag til det Hele, tog man imidlertid paa med Fløielshandsker; — saaledes brugte man f. Ex. aldrig hans Navn, men kun „Man“, Man havde gjort dette eller hint Forkastelige, — „Man ansatte Hr. Ju-

stitsraad Christensen (thi man havde forandret Secretairen til Justitsraad) som oeconomisk Directeur, men vi troe neppe, at hans Excellence (af og til føiedes dog „Excellencen“ til), kunde have valgt uheligere.“ — „Hans Opførsel mod Professor Dorph ville vi ikke omtale, fordi der er Noget deri, som ikke seer vel ud, naar det stilles overfor den offentlige Velanstændighed.“ — „Og hvad nu Professor Overskous Afskedigelse angaar, maa vi finde det Skete oprørende.“ Misstemningen mod „Man“ og Justitsraaden syntes saaledes mere og mere at give sig Luft under og efter den første Saison, hvori de nye Kræfter havde udfoldet sig.

Saasnart man offentlig læste i Bladene, at jeg nu virkelig var afskediget fra det kgl. Theater, gjordes mig et meget fordelagtigt Tilbud fra Stockholm om at optræde der. Ogsaa, besynderligt nok, kom et lignende Tilbud fra München. Selv om jeg havde været istand til at efterkomme slige Opfordringer, var mit Afslag ikke forbunden med mindste Kamp, thi kun i mit eget Fædreland ønskede jeg at være Skuespillerinde; Himlen skulde bevare mig fra at komme ind paa Virtuos-veien! —

Jeg sad nu stille i min Stue, opfyldt af Alt, hvad der var hændet, og ude af Stand til at læsrive mine Tanker fra den gamle, graa Bygning paa Kongens Nytorv, hvor jeg havde levet en saa stor Del af mit Liv. Jeg fik ofte Besøg af mine Venner ved Theatret. De klagede Alle over Tilstanden derovre, vare forbittede paa Christensen og smilte ad Hauch.

Da Hr. Høedts Strid med Heiberg fornemmelig havde dreiet sig om „Richard den Tredie“ samt en hel Række andre interessante, tildels klassiske Roller, „som alle vare indstuderede af ham“, men som ikke kom til Opførelse, maatte jo Alle tro og haabe, at nu, da Heiberg havde fjernet sig, vilde disse mærkelige Præstationer blive opførte i de halvanden Saison, hvori Hr. Høedt atter spillede paa det kgl. Theater. Jeg og Mange med mig ventede nu herpaa, men ikke et eneste af disse Stykker, hvormed der var gjort saa megen Larm, ikke een Rolle med det imponerende Tillægsord „klassisk“, kom til Opførelse, men derimod endel andre, hvis futile Charakter Alle maatte være enige om. Hans Bane som Skuespiller blev derefter som bekjendt afbrudt ved den Medfart, han led paa Scenen, ved gjentagne Gange at blive udpeben, af Spillet ivedkommende Grunde. Han trak sig tilbage som Skuespiller, men beholdt Pladsen som Elev- og Scene-Instructeur.

Ligesom tidligere al Vægt var lagt paa, om Hr. Høedt blev Elev-instructeur og senere, om han blev Sceneinstructeur, saaledes blev nu et andet Stikord det dominerende, nemlig:

„HR. HØEDTS NYE SKOLE“

Det er denne Mening, denne Paastand, jeg nu med mine svage Kræfter vil forsøge paa at klare; thi jeg kan med min bedste Villie ikke see Andet end at her fremtræder en ny Apostel i gamle Klæder.

Under Hr. Høedts korte Virken ved det kgl. Theater udfandt han og en Del af Pressen, at Theatrets Ve og Vel beroede paa, først at han blev Skuespiller, dernæst Elevinstructeur, saa Sceneinstructeur, og endelig udfandt man, at han sad inde med en hel ny Skole, der skulde reformere Skuespilkunsten, ja, at dette sidste var denne Reformators særlige „Mission“, som til stor Skade for Theatrets Fremtid gik tilgrunde ved hans Bortgang som Skuespiller.

Men Sagen var, at denne aggressive, sterile Natur vilde idelig Noget, uden at besidde Kraft og Udholdenhed til at udføre det, uden at betænke, at man ikke bliver Reformator ved at snakke, men ved at handle og arbeide. Alle sine Fordringer paa de omtalte Stillinger ved Theatret opnaaede han hurtigt, men han opgav dem selv alle lige saa hurtigt. Men hvad jeg her i Særdeleshed ønsker at tale om, er den mere ideelle Del af hans Fordringer, nemlig hvorvidt han virkelig sad inde med en ny Skole.

Da Hr. Høedt i 1851 som ung Student debuterede paa vor Scene, stod det danske Nationaltheater paa Høidepunktet af sin Udvikling, og de Kræfter, det var i Besiddelse af, havde bragt vor Scene i Ry; ikke alene i Skandinavien, men selv i Udlandet vidste man, at det lille Kjøbenhavn havde et Theater, hvis Fremstillinger kunde maale sig med de bedste i Europa. Man talte med Beundring om den „danske Scenes ypperlige Skole“, der ikke var dannet efter tyske, men nok saa meget efter franske Mønstre, og helt igjennem paa national Grund.

Det er nu min Tro, at Skuespillere i Grunden ikke kunne danne nye Skoler, men at disse kun fremkomme gennem Tidens Digtere. Gaa disse i falsk Retning, tvinges Skuespillerne mere eller mindre til at følge Sporet. Det gjælder derfor hovedsageligen for Skuespillerne, hvilke Digtere det falder i deres Lod at fortolke fra Scenen, thi Skuespillere ere kun et Slags Digtere paa anden Haand og kunne kun være Reformatorer i Skuespilkunsten gennem Digterne, der ere sande Reformatorer paa første Haand. Disse Digterreformatorer havde længe før 1851 holdt deres Indtog i vor Literatur og gennem dem Reformationen i Skuespilkunsten. Hr. Høedt kom saaledes altfor sildigt som Reformator, dengang Reformationen forlængst havde fundet Sted.

Fra det Øieblik, Holberg havde grundlagt den danske Scene gjen-

nem sine udødelige Værker, og ved disse samt ved sin personlige Nærværelse beaandet Skuespillerne og opdraget Publikum til at nyde og paaskjønne Gaven og hans Geni, fra det Øieblik havde Danmark en dansk, original dramatisk Literatur og danske Skuespillere. Men Smagen for denne rige Gave var ingenlunde befæstet. Efter faa Aars Forløb bleve disse danske Skuespil fortrængte af smagløse udenlandske Arbeider, især tyske, hvis Indflydelse paa de danske Skuespillertalenter meget snart sporedes, saa at glimrende Skuespillertalenter som Rossing og Schwartz fordetmeste bleve misbrugte til at fremstille Digtværker, der stode under deres naturlige Begavelse. Men hvad skulde de gjøre? De maatte bruge deres Talent, de maatte fremstille de Billeder, Tidens Digtene bragte. Det gjaldt da for Skuespillerne især at røre Tilskuerne, og man vænnede sig lidt efter lidt til en hul Deklamation, til at fremstille Lidenskaberne i convulsiviske Trækninger, i, med tordnende Stemme at paavirke Ørehinderne, kort sagt, i de alvorlige Skuespil at være „Coulissenreisser“, det vil sige, at faae Coulisselærredet til at ryste ved Stemmens Bulder og Skrig. Det maa dog huskes at der ved Siden heraf arbeidede sig en ny dramatisk Digtning frem (Ewald, Wessel, Thaarup, Heiberg o. s. v.), ligesom Holbergs Komedier oplevede en ny Blomstring paa Scenen. — Derefter kom der i Begyndelsen af dette Aarhundrede en ny Periode af Sentimentalitet. Man vilde ikke mere lee i Theatret, man vilde græde, og man græd ved Ifflands, Kotzebues og Andres trykkende borgerlige Tragedier. Man græd ikke over de kunstneriske Skjønheder, som ogsaa disse Arbeider havde en Del af, men man græd især over en forskruet Sentimentalitet, som de havde meget af og som man fandt skøn og opløftende. Med Omslaget i Digtværkerne kom, som altid, Omslaget i Skuespilkunsten; — der dannedes en ny Skole.

Men Ulykken var ikke saa stor, som det ved første Øiekast kunde synes; thi skulde et virkeligt Nationaltheater dannes, da var det nødvendigt, at ogsaa andre Genres bleve repræsenterede paa denne end den Holbergske; gennem disse dannedes Skuespillere, der kunde virke ogsaa i andre Digtarter. Da imidlertid disse andre Digtarter endnu kun meget ufuldkomment vare repræsenterede i vor Literatur, tyede man til de fremmede, der bleve en Overgang til hvad vor egen Literatur senere frembragte rigere, skjønnere og sandere.

Da opklaredes Horizonten paa den danske dramatiske Himmel. Adam Oehlenschläger steg op som en Sol, for at sprede de Taager og Dunster, der havde lagt deres knugende Atmosfære over Theatret, men Taagerne vare ikke saa letté at opløse, Luften blev endnu nogen Tid lummer og kvalm. Hvad hjalp det, at han kom med sin mægtige „Hakon Jarl“, hvor var nu den Skuespiller, der kunde lære Publikum at kjende og vurdere denne Skikkelse? Rollen blev over-

draget til en komisk Skuespiller, fortrinlig som saadan, men forfærdelig til at gjengive Billedet af den tragiske Helt. Oehlsenschläger maatte foreløbig lade sig nøie med den lille dannede Læsekreds's Beundring, men den rette Virkning ved et dramatisk Arbeide, Levendegjørelsen, Livet fra Scenen, udeblev.

Da sad der ovre i Flensborg en Mand, hvis Phantasi brændte, hvis Hjerter bankede ved Digterens Røst. Han havde ikke Rist eller Ro, han brød alle Baand, opgav sin anerkjendte Stilling for at opfylde sit Kald: „Denne Hakon vil jeg fremstille for det danske Folk!“ — Og den store, kæmpestærke Mand, med det kloge Øie og den kraftige Stemme, meldte sig ved Theatret som Aspirant, og den danske Skueplads havde vundet en af sine største saavel tragiske som komiske Skuespillere i Lægen, Doctor Ryge.

Digterens „Hakon Jarl“ gik nu for første Gang paa rette Maade fra Scenen ud i Verden og blev det store Publikums Eiendom og Yndling. Med Ryges Indtrædelse paa vor Scene (1813) drog Skuespilkunsten, ved den nye Digterbeaandelse, anden Gang reformeret og udvidet ind paa den rette Vei. I ham var Natur, Sandhed og Idealitet forenede. Han var en Reformator saavel i Tragedien som i Komedien, hvis Spor ere fulgte ned til vor Tid. Han viste i sin „Hakon“, at man kan røre uden Svulst, han viste i sin „Peer Degn“, at man kan more uden at karrikere. En „Jeronimus“ som hans faae vi neppe mere at see; han formaaede at bringe det hele Aarhundrede med ind paa Scenen, og hvad der endnu er tilbage i vor Tid af Billedet af denne Hakon, af disse Jeronimusser, denne Peer Degn, skyldes ham.

Det er karakteristisk for dem af den unge Slægt, der selv have saa Lidet at give, at de stadigt udtale, at alt det Store og Berømmelige i Fortiden i Grunden har været uden Værd og paa gal Vei. De have ikke mindste Tro til, at hvad der eengang er indvundet, tabes ikke saa let, — det ligger endnu ligesom i Luften.

Naar et Digtværk i mange Aar har været forkvaklet paa Scenen, og nu endelig en Skuespiller som f. Ex. Garrick i England, Rachel i Frankrig træder til for atter at levendegjøre en Digers Billede, saaledes som Tiden og han selv har tænkt sig det, da kalder Kritiken dette en ny Skole. Jeg nøies med at sige, at et virkeligt Skuespillertalent atter har formaaet at læse, opfatte og fremstille, hvad der ligger i Værket; thi for en virkelig udmærket Skuespiller ligger Alt i Digtet; en saadan formaaer med Phantasien, med Hjertet, med Forstanden at gribe Digterens Billede, og tillige at fremstille det, naar han til alle de første Egenskaber tillige af Naturen har faaet alle de legemlige Betingelser. Thi heri ligger det Sjeldne i at erhverve en stor Skuespiller, at det Vigtigste, det Aandelige, maa ledsages af hele dette Mylr af ydre Betingelser: Stemme, Physiog-

nomi, Blikkets Styrke og Tydelighed, Armens og Haandens Bevægelse, Gangen og en kunstnerisk Holdning af hele Legemet. Kun hvor alt dette er tilstede, have vi en virkelig Skuespiller. Goethe og mange Dramaturger have udtalt: „Intet Studium slaer til, naar Naturellet mangler.“

Uagtet Ryges Komme til vor Scene kunde Omslaget ikke skee i et Nu ved et enkelt Skuespillergeni, (Nielsen og Fru Nielsen kom først 9 Aar efter), thi saa mægtigt end Skuespilleren kan bidrage til at oplære Publikumsmag, skeer det rette Omslag dog først ved flere Digteres Komme, der anslaae nye Toner og nye Retninger i Literaturen, saadanne, i hvilke Nationen gjenkender sig selv i Digterværkerne, som Kjød af dens Kjød, som Blod af dens Blod. Uagtet man altsaa nu havde erhvervet en romantisk Digter i Oehlenschläger, og en Ryge, der kunde tolke ham, vedblev dog endnu en Tid de hule, forcerede Dramaer — hvori Ryges Talent ofte misbrugtes utilbørligt — at være Hovedbestanddelen af Repertoiret.

Da kom J. L. Heiberg i 1825 og gavatter Holbergs Scene sit rette Præg. Ovenpaa de hjerteskerende Tirader, som hver Aften havde gjenlydt fra Theatrets Brædder, kom han i „Kong Salomon og Jørgen Hattemager“ med sit: „Vi, vi, vi skal, min Salighed!“ (en Linie, som Poul Møller sagde, at han kunde elske ham for), det danske Publikum vaagnede op af sin Dvale, og som ved en Tryllestav var alt det Uvæsen daraussen fra jaget bort fra vor Scene — forhaabentlig for evig. Med Digteren kom Skuespillere, og medens mange af de Ældre med Uvillie følte, at deres Tid ved denne nye Luftning var forbi, spillede Ryge fortræffeligt og med stor Glæde Jøden i „Kong Salomon og Jørgen Hattemager“; først nu, ved en ny Digters Hjælp, kom Ryges Reformation i Skuespilkunsten til sin fulde Virkning, en Virkning, der kraftigt viste sig hos de yngre Talenter. Den geniale Christen Niemann Rosenkilde ventede kun paa en Digter som Heiberg, for at boltre sig i hans Vaudeviller som Fuglen i Luften. Phister var en temmelig ukjendt Størrelse, indtil Heiberg trak ham frem af hans Uvirksomhed og i et Nu gjorde ham til Publikums Yndling, Nielsen og Fru Nielsen, der i de sidste Aar mægtigt havde samvirket med Ryge i Fremstillingen af Oehlenschlägers Tragedier, bleve begge mageløse Vaudevilleelskende, fulde af Liv og Friskhed. — uagtet Nielsen egentlig var misfornøiet med den nye Genre, der omstyrkede det gamle, rørende Repertoire; — Frydendal, Winsløw, Foersom, Alle med udmærkede Evner, bidroge til det nye Liv. Ogsaa mine Barnevinger udfoldede sig til Flugt. Al Usandhed, Hulhed og Affectation var fra nu af kastet paa Døren, og de yngre Talenter bleve, som ved en Naturnødvendighed, tvungne ind i de Ældres Spor. Efter Heiberg kom Hertz med hele Rækken af sine Komedier, lyriske og humoristiske, og hans Skuespil udviklede en Michael Wiehe, en Fru

Sødring — og Flere. De franske Scribeske Komedier begyndte paa samme Tid deres glimrende Bane paa vor som paa alle Europas Scener, og bidroge ikke Lidet til at danne Skuespillere i Retning af Sandhed og Natur. Holberg levede atter op og holdt atter sit Indtog, mere glimrende end nogensinde. Det gik Holberg som alle store Aander, de have Liv og Kraft i sig til i forskjellige Perioder ligesom at sove hen, for atter at leve op i fuld Styrke og Skjønhed; og man kan vel sige, at dette er det egentlige Kjendetegn paa de virkelig fremragende Genier, hvor ofte de taale saaledes at stødes ned i Glemselens Elv, for atter at komme tilsyn i deres Kraft og Fylde. I de foregaaende Aar, da Iffland og Kotzebue sade i Højsædet, vilde man intet vide af Holberg; man fandt ham raa, plat, tør og forældet. Jeg husker endnu, at jeg i min Barndom overværede en Holbergsk Forestilling, uden at en eneste Dame fandtes mellem Tilskuerne paa Gulvet, da selv gifte Damer fandt det uforeneligt med deres Kvindelighed at overvære slige Forestillinger, og hvorledes kunde de da bringe deres Døttre derhen! En anden Aften hændtes det ved Opførelsen af „Den Stundesløse“, at en eneste Dame havde forvildet sig derhen og sad midt imellem alle Herrerne paa Gulvet. Alles Øine vare hæftede paa hende. Men til hendes Ære skal det siges, at hun blev rolig siddende og saae Stykket ud. Det er jo bekjendt, at ingen af Skuespillerinderne vare at formaae til at spille Barselkonen i „Barselstuen“, men at hun indtil de seneste Aar altid blev udført af en Herre, til stor Skade for den dramatiske Illusion. Ved Siden af Holberg fremdroges nu ogsaa Molière igjen, enkelte Shakespeareske Tragedier, som Theatret havde Kræfter til at besætte, samt flere af de berømteste engelske Lystspil gik jævnligt over vor Scene, Arbeider, der vel vare værd at øve sine Kræfter paa, og som kunde bevirke sandt og naturligt Spil. Alle disse Digttere vare sandelig ikke paa Afveie og kunde vel danne Skuespillere, hvis Skole blev Sandhed, Natur og Idealitet; og lykkelige maatte man kalde os Skuespillertalenter, der levede og virkede paa en Tid, da der var sundt Liv i Literaturen, sundt Liv i Publikum, og som Følge deraf sundt Liv i de theatraliske Kræfter, der virkede i Forening til Glæde for dem selv og Andre. Vort Theater blomstrede nu som ingensinde, og fra denne Periode gik dets Berømmelse ud.

Dette Liv og disse Kræfter, alle paa Høidepunktet af deres Udvikling, — paa Faa nær, som Døden kort iforveien havde berøvet Theatret, men hvis Virksomhed endnu levede i Alles Erindring — forefandt Hr. Høedt, da han 25 Aar efter Omslaget første Gang betraadte vor Scene. Skulde det nu være ubeskedent at mene, at det er af os, han har lært at spille Komædie? at det var vort Spil, der gav ham Lyst til at være med i den skjønnne Leg? Jeg fordrister mig til at mene dette. Ikke desmindre havde han neppe spillet to à tre Roller, før han gav sig Mine af, at det fra nu af var alle os Andre,

der skulde lære af ham, idet han gjorde Ordene „Sandhed og Natur“ til sit Løsen, som om disse Ord vare nye og lød for første Gang. For de Uindviede klang jo disse Ord saare tiltalende; men hvem havde nogensinde benægtet, at Opgaven i Skuespilkunsten som i al Kunst er Sandhed og Natur? Det kommer kun an paa, hvilken Sandhed, hvilken Natur der bør eftertrages. Naar Høedt ironiserede med alle sine komiske Roller, da kalder jeg ikke dette for den fulde Sandhed; naar han manglede Nielsens og Ryges Pathos i sin „Hamlet“, da kalder jeg ikke dette Natur, idetmindste ikke Hamletsk Natur. Det gaaer ikke an at ville Et, naar Digteren har villet et Andet. Troskab mod Digteren er Hovedsagen og Skuespillerens theatraleske Samvittighed. Alligevel paastod Høedt, at han medbragte en ny Skole, der skulde omforme Alt og Alle.

Men hvorom Alting er: der var jo nogle Aar, i hvilke han samlede en lille, ung Armee af Elever, der skulde nyde Godt af hans saakaldte nye Skole. Hvor ere nu alle disse hende? Der var jo en Tid, da han med disse nye, examinerede Kræfter opførte Elevkomedier. Hvem erindrer disse? Hvem havde Glæde af dem? De ophørte ligesaa skyndsomt som de begyndte, i fuldkommen Ligegyldighed. Hvor blev siden den nye Skole af i de Aar, da han, efter at Heiberg havde ophørt at være Theaterdirecteur, var Eneherr i det Tempel, hvor hans Pretentioner havde kastet Splid og Forstyrrelse ind? Hvad benyttede han hine Aar til, og hvor sporedes den nye Skoles Virkning? Ikke desmindre sagde Rytget bestandig, at Hr. Høedt var en stor Dramaturg og havde en ny Skole, der burde frem.

Enhver offentlig Person er paa en Maade mystisk, og Fablerne troes, om end Kjendsgjeringerne vidne imod dem. Dog, hvem overbeviser Mængden, naar den først er sat i Bevægelse! „— selv Gudderne kjæmpe forgjæves mod saadant —,“ siger Schiller. Det vilde da være et forfængeligt Haab at faae Menneskene til at standse for at prøve Sandheden. Men hvad gav da Anledning til, at Mange fik denne Tro, kom i denne Bevægelse? Hvad bevirkede hos disse Troen paa den nye Skole? Hvori bestod denne nye Lære i Skuespilkunsten? Dette vil jeg nu forsøge at forklare.

Sagen var denne: Den unge Student Høedt havde valgt Shakespeares „Hamlet“ til sin første Debut. I flere Aar havde han arbejdet paa at fremstille denne Rolle. Uafbrudt beskjæftiget hermed gik det ham tilsidst, som det gaaer og bør gaa enhver aandfuld Skuespiller, han gjorde Digterens Ord til sine, — men uheldigvis i en Grad, som det just ikke altid gaaer eller bør gaa, at han tilsidst gik i den Illusion, at Shakespeares glimrende Tanker og Ideer vare fødte og udsprungne af hans egen Hjerne. Hvis da min Læser ønsker at faae Rede paa, hvori Høedts saakaldte nye Skole bestod, da læs her, hvad Shakespeare i Stykkets 3die Akt lader Hamlet sige til en

af Skuespillerne om Skuespilkunsten, og vi har hele Høedts „nye“ Skole med Hud og Haar, med Traad og Trævl.

Shakespeares Ord til Skuspillerne ere følgende:

„Jeg beder, at I lader Talen glide let fra Tungen, saaledes som jeg foresagde Eder det; thi dersom I tage Munden saa fuld, som mange af vore Skuespillere gjøre, da saae jeg ligesaa gjerne, at Taarnvægteren udraabte mine Vers. Saver heller ei Luften altfor meget med Eders Haand, saaledes —, men behandler Alting med Sindighed; thi i selve Malstrømmen, Stormen og — saa at sige — Hvirvelvinden af Eders Lidenskab, maa I søge at finde et vist Maadehold og Rolighed, som giver den Ynde. O, det skjærer mig i Hjertet, naar jeg hører en bredskuldret Parykblok af en Karl rive en Lidenskab i Stumper, — ja i Pjalter, for at gjennembrøle Trommehinden i lave Paterristers Øren, som for største Delen ei kunne nyde andet end sandsesløse Balletter og Spektakkelstykker. Jeg kunde lade en saadan Knægt stryge til Kagen for hans Skraalen og Tuden. Det er overdreven Overdrivelse. Jeg beder Jer, afskyer dette. — —

„Værer eiheller altfor spage, men lad Eders egen Forstand være Eders Læremester. Retter Gebærden efter Ordet, Ordet efter Gebærden, og vaager nøie over, at I ei overskride den beskedne Natur; thi al saadan Overdrivelse er imod Skuespilkunstens Hensigt, hvis Øiemed baade i dens Begyndelse og nu, var og er, saa at sige: at holde Speilet op for Naturens Ansigt, at vise Dyden dens eget Aasyn, Skjændsel dens eget Billede, og selve Tidsalderen og Tidens Legeme dens Form og Aftryk. — Nu kan dette overdrevne eller dette søvnige Spil vel bringe den Ukyndige til at lee; men det kan ei Andet, end faae den Kyndige til at harme sig, og een sliq Mands Dom skal i Eders Tanker gjælde mere, end en propfuld Skuepladses af hine. O, der er Skuespillere, som jeg har seet spille og hørt Andre rose, og det høilig, som — for ei at sige noget værre — hverken talte som Christne, gik som Christne, Hedninge eller Mennesker, og som saaledes pustede sig op og gjøede, at det faldt mig ind, at nogle af Naturens Bønhaser maatte have gjort dem, og skilt sig fuseragtigt ved dem: saa afskyeligt efterlignede de Menneskeheden. — O, afskaf det ganske og aldeles; og lad dem, som spille Eders Pudsemagere ikke sige mere, end der staaer skrevet for dem. Thi der er Folk iblandt dem, som pleie selv at lee for at faae en Flok dumme Tilskuere til at lee med, endskjøndt imidlertid et nødvendigt Punkt af Stykket kræver vor Opmærksomhed. Det er slyngelagtigt og viser en høist erbarmelig Glimresyge hos den Nar, som bruger det.“ —

Man seer vel, at der af disse gyldne Ord (der burde oplæses hver Dag forinden Prøverne begynde, ligesom Fadervor begynder enhver Gudstjeneste) lader sig ophugge en hel Række af æstetiske Forelæsninger, der sætter den Uvidende i Forbauselse ved sin uimod-

sigelige Sandhed og glimrende Klarhed. Det er denne Ophugning af denne evige Skuespillercathechismus, hvormed Hr. Høedt i mange Aar har vidst at glimre for de Uindviede som en stor Dramaturg, men hvorom J. L. Heiberg tillod sig at sige med Hamlets Ord til Dronningen: „Ja, det er gammelt, Deres Naade! gammelt!“ —

Hvis nu Nogen af dem, der have beundret de Høedtske private Forelæsninger om den „nye“ Skole, formaaer at lægge en eneste ny Tanke, et eneste nyt Ord, et eneste nyt Syn ind i de af Digteren forlængst udtalte og anerkjendte Ord, da paatager jeg mig, hvor besværligt det end monne være, at lade ham forgyldte fra Top til Taa. Det er disse Shakespeareske Ord, som Høedts Skuespiller-Phantasi har foregøglet ham som undfangne i hans egen Hjerne, og hvoraf han, som sagt, som første Opfinder har levet i den offentlige Mening længe efter at han havde ophørt at være Skuespiller. Han og hans Venner vare ikke langt fra at mene, at Heiberg var en Ignorant, der ikke havde Evne til at forstaa den store Shakespeare, og at han først maatte lære dette af Hr. Høedt, og man fik travlt med at udsprede denne Mening som Sandhed. Men jeg veed dette bedre, thi jeg har ofte hørt Heiberg udtale, at Shakespeares „Hamlet“ var det første dramatiske Digterværk i Verden. — At Heiberg med sin Afsky for et svulstigt Billedsprog, hist og her saae noget Saadant hos Shakespeare, er sandt, men han var jo ikke ene om denne Mening. De første og mest udmærkede Kritikere i Tydskland og Frankrig, ja selv i England, have udtalt lignende Meninger. Shakespeares lidenskabelige Beundrer, den udmærkede Lærde og Kritiker G. H. Lewes siger i sit fortrinlige Værk „Goethes Levnet“, det Samme, og som Exempel paa Shakespeares kunstige Rhetorik nævner han Julies Udbrud, da hun ved sin Amme faaer Underretning — som hun troer — om Romeos Død. „Hvem er du onde Aand —“ etc. Det var denne Art af Rhetorik, der undertiden stødte Heibergs udviklede Sans for Formskjønhed og Formsandhed. Heiberg har dog aldrig i sin Kritik over Shakespeare drevet det saa vidt som vor Tids høieste kritiske Autoritet, den franske Forfatter Taine, der har udmærket sig ved at sige, „at Shakespeare som Digter manglede alt moralsk Fundament.“ Her vilde det unægtelig være paa sin Plads at bede Kritikeren tie; thi en saadan Udtalelse viser, at han miskjender Digteren i hans dybestø Grundtone; netop som ethisk Digter have de største Aander sat Shakespeare høiest af Alle. At Heiberg, ægget af den Affectation, som uvidende, selvbeskikkede Dommere dreve med en stor Mands Navn, — krævende, at Ingen herefter maatte see paa det anerkjendte Geni med et nyt og frisk Øie, — ved sin Modstand undertiden, i et vist kaadt Lune, der var ham egent, morede sig med at slænge Udtryk hen som paa Trods, kan vel ikke nægtes; som da han i Striden om Macbeth vilde bevise, at en Morder er en Morder,

enten han hedder Macbeth eller Ole Kollerød. Dette var en Uforsigtighed, som hans Modstandere i lang Tid toge til Indtægt imod ham, som Bevis paa hans Mangel paa Sands til at fatte og vurdere en Aand som Shakespeare i det Hele. Men, som sagt, jeg veed dette bedre, og Andre burde maaske ogsaa vide dette af mangen en Udtalelse under hans kritiske Virksomhed.

Op nu tilbage til det, som jeg tillader mig at kalde ikke den nye, men den gamle Skole i Skuespilkunsten.

Shakespeare lader Hamlet sige til Skuespillerne: „Lader Eders Forstand være Eders Læremester.“ Ved denne Linie faaer man Lyst til at afbryde Taleren med Goethes Ord: „Du sprichst ein grosses Wort gelassen aus!“ — Skuespillernes Forstand er sædvanligt i den Grad indeklemt og behersket af deres Phantasi, at den kan gjøre sort til hvidt og hvidt til sort. Det er igjennem Phantasien de tænke, gjennem Phantasien de føle. Dette er deres store Svaghed som Mennesker, deres store Styrke som Skuespillere.. Shakespeare har kjendt Mange personligt, og han har gjennem sine Digtværker havt sørgelige Erfaringer om Skuespillernes Mangel paa det første, mange Glæder over Fylden af det sidste. Denne Linie tilraaber han derfor Skuespillerne ligesom i sin Fortvivelse over, saa ofte gjennem dem at være bleven misforstaaet, netop hvor Forstanden ene kunde være Læremester. Ja, hvor ofte ere ikke selv disse hans Formaninger bleven misforstaaede, fordreiede og benyttede til helt det Modsatte af, hvad hans Ord tilsigte.

Naar Shakespeare siger: „Jeg beder Eder, lad Talen glide let fra Tungen, thi dersom I tage Munden saa fuld som mange af vore Skuespillere gjøre, da saae jeg ligesaa gjerne Taarnvægteren udraabe mine Vers, — behandler Alting med Sindighed, thi i selve Malstrømmen, Stormen og saa at sige Hvirvelvinden af Eders Lidenskab maa I søge at finde et vist Maadehold og Rolighed, som giver den Ynde“ (Skjønhed). — Om nu en lille Skuespiller-Forstand heraf uddrager, at det under alle Omstændigheder er en Feil at løfte sin Stemme i Kraft, at lade den saa at sige fylde Rummet i vældig Lidenskab, da kan man atter her tilføie: „Lader Eders egen Forstand være Eders Læremester“; thi visselig krævede Shakespeare, at Kong Lears Stemme om Natten paa Heden skal raabe omkap med de oprørte Elementers Rasen. Her er det Natur, som under andre Situationer blev Unatur. Men Stemmens Styrke, Lidenskabens Hvirvel skal beherskes af „Ynde“, siger Shakespeare, altsaa af Skjønhed, med andre Ord af Idealitet. Skriget i Lears Raseri maa ikke „sønderrive Trommehinden paa Tilhørerne“. Skuespilleren maa aldrig give mere Stemme til, end at man troer, at han endnu i sit Bryst har et Hav af Toner. At bringe Tilskueren til denne Tro, er Skuespillerens Kunst. Naar Grændsen af Stemmen overskrides, da ind-

træder det Hæslige, der Intet har med skjøn Kunst at gjøre; og det er dette Hæslige, som Shakespeare frabeder sig hos Skuespillerne. Men han siger atter: „Værer ei heller altfor spage, men lader Eders Forstand være Eders Læremester.“ —

At Sandhed og Natur er enhver Kunsts Opgave, er det latterligt at disputere om, thi Enhver veed dette, som et ABC i Kunstens Catechismus. De Kunstnere, der gaa udenfor denne Lærdom, denne Bestræbelse, blive hvad man kalder Gøglere. Saadanne kunne vel en kort Tid, forførte af lignende Digtene, gjøre hvad man kalder Lykke, men af lang Varighed bliver denne Lykke ikke. De stige en kort Tid for at synke desto dybere bagefter. Det havde derfor næsten noget Komisk, naar Hr. Høedt 1851 vilde prædike om Sandhed og Natur i Kunsten, som om denne Anskuelse var opfundet af ham. Nei, „det er gammelt, Deres Naade“, saare gammelt, og det trængte virkelig ikke til at bringes i Erindring, netop i de Aar, da Skuespilkunsten paa vor Scene stod høiere end nogensinde før og efter hint Aar. Man vilde gjerne bilde Publikum ind, at Alt da var paa Afveie i Kunsten, idet altfor megen Idealitet skulde have indsneget sig i Fremstillingerne; at Hr. og Fru Nielsen samt M. Wiehe først ved at slutte sig til den Høedtske nye Skole opnaaede Sandhed og Natur, uagtet de alle tre inden 1851 havde naaet Toppunktet af deres Kunstnerbane. Vare de da naaede herop ved Unatur, ved Mangel paa Sandhed i deres Kunst?

Hr. Høedt var paa Grund af sit Ydre: et stort Hoved paa en lille tynd Figur, en tør, klangløs Stemme, der led af en stærk Nasallyd, henvist til den realistiske Retning. Det Ideale kunde med disse Natur-egenskaber vanskeligt finde nogen Repræsentant i ham. Som realistisk Skuespiller derimod kunde han i mange Aar have været til Gavn og Glæde for Theatret. „Men,“ vil du maaske sige, „naar man kan spille Hamlet —?“ Ja, dette er det store Spørgsmaal, om man kan sige, at han har spillet Hamlet. Jeg, og ikke Faa med mig, driste os til at mene, at hans Fremstilling af Hamlet kun var en fortrinlig illustreret Oplæsning af denne Figur. Han formaaede at give de vanskelige, ofte dunkle Repliker Tydelighed og Bestemthed i Foredraget, hvad der jo altid har en stor Tilløkkelse, istedetfor den ubestemte vrøvlevorne, pludrende Diction, der gaaer ind ad det ene Øre og ud ad det andet, uden at Aand og sjælelig Forstaaelse ligger bagved Ordene. Slig Anklage kunde Ingen gjøre mod Høedts Hamlet. Alt var klart, tydeligt og bestemt, og dette var hans Fortrin. Men til alt det Store, det Lidenskabelige, til den tragiske Pathos, til det henrivende i Smerten, til Følelsernes blødere Nuanceringer, til den plastiske Skjønhed, som saa mange af Scenerne gjøre Fordring paa, til alt dette følte man, at han ikke af Naturen var tilstrækkelig udrustet. Han manglede paa disse Punkter Alt, hvad der var givet Michael

Wiehe i saa fuldt Maal. At fængsle Tilskuerne er Et, at henrive dem et Andet; det Første falder ind under det Interessante, det Andet under Idealitet, „Ynde“, Skjønhed. Idealitet kan ingen Kunst undvære, men at der gives en ægte og en falsk „Idealitet“, behøver vel ikke at tilføies. Skjønhedsfordringen i Kunst skriver sig fra de ældste Tider, lige fra de gamle Grækere ned til vort Aarhundrede.

Naar der paa Grund af denne nye Apostel i gamle Klæder — Høedt med sin „nye“ Skole efter Shakespeare — i de senere Aar er skrevet saa meget om Sandhed og Natur i Kunsten, maa jeg altid tænke paa de to verdensberømte Malerier, Raphaels og Holbeins Madonnaer i Dresdenergalleriet. Staaer man foran Holbeins Maleri, da er det karakteristisk, at man uvilkaarligt udpeger dette eller hint i den mesterlige Udførelse. See, udbryster man, hvorledes denne Haand, denne Arm springer ud af Lærredet! see Kjolen, hvilke Folder! see Spændet om Livet, det er til at tage paa! etc. etc. Men staaer man lige overfor Raphaels Madonna, hvem tænker da paa Enkeltheder? Hvem falder her paa at udpege dette eller hint? Kun det hele Guddommelige, Opløftende, kun det Store har man Øie for. Det hele mægtige Billede virker paa Tilskueren, og man lader sig ikke forstyrre ved Betragtningen af denne eller hin Enkelthed; alt dette forsvinder for det hele store Indtryk; vi løftes af det Guddommelige i den hele Opfattelse, Tekniken tænker Ingen paa, den forsvinder ved Harmoniens Enhed og Storhed. Kan nu Nogen sige, at der i den Idealitet, hvoraf dette hele Billede er gjenneumlødet, ikke findes Natur og Sandhed i fuldt saa høi Grad som i Holbeins mere realistiske Billede? Raphaels Billede hæver sig ved en høiere ideel Sandhed og Natur, Holbeins ved Sandhed, hentet ud af Virkeligheden, uden anden Idealitet, end den der ligger i Herredømmet over Farverne, i Belysningen, i den correcte Tegning, der visselig ved Formfuldendhed bærer Idealet i sig. En Raphaels Madonna kan kun undfanges ved en høiere Beaandelse, en Inspiration, en Hjælp ovenfra; en Holbeins viser os Mesteren, der er sikker paa sig selv, uden at trænge til nogen Andens Hjælp. Sandhed og Natur er saaledes tilstede hos begge Mestere, men man kunde sige med Lavater til Holbein og alle naturalistiske Kunstnere: „Hier ist Was, das auch du sehen kannst, begreife nur, dass Andere Mehr sehen.“ Forskjellen mellem de forskjellige virkelige Talenters Retning er derfor kun, om de ere Holbeiner eller Raphaeler, begge Retninger ere berettigede; men det Bedste er godt nok.

Fra de ældste Tider have Alle været enige om, at al Kunst maa være behersket af Skjønhedsidealet („Ynde“). De græske Tragedier indeholde visselig Sandhed og Natur, uagtet den reneste Idealitet her gjør sig gjældende, som Aartusinder have set op til. Princip-

perne maa altid blive de samme, hvorledes end Formerne forandres i Kunsten.

Lavater bebreider f. Ex. Tidens Malere, at de have afbildet Judas-hovedet hæsligt, frastødende, ja satanisk. Selv her kræver han alt-saa Skjønhed, „Ynde“, i Kunsten. „En saadan Judas“, siger han, „som I fremstille, kunde aldrig være optaget i det hellige Samfund, aldrig have nærmet sig Herren til Kys.“ —

Jeg blev glad, da jeg hos Lavater læste denne Bemærkning; thi denne Judas ved Bordenden, under den hellige Nådvere, har det altid plaget mig at see paa. Det er usandt og uskjønt at tænke sig ham saaledes. Et saadant Uhyre havde ikke hængt sig af Smerte og Samvittighedsnag, men levet lystigt for Blodpengene. Ifald Synden altid traadte saa frastødende frem, ja, da var det ingen Sag at vogte sig for den; men det Færlige ligger i, at den ofte viser sig tiltrækkende, ja skøn, om end i dæmonisk Retning.

Det er en snurrig Sætning, at Natur og Skjønhed ikke kunne forenes, men at Natur ophæver Skjønhed, Skjønhed Natur. Har man da, for lutter Talen om Natur, aldrig betragtet Naturen selv? See vi ikke i denne, at Alt er behersket af Skjønhedsidealet? Kun de mislykkede, forulykkede Exemplarer, Abnormiteterne, saavel i Menneskenaturen som i Dyre- og Planteriget gjøre her en Undtagelse. Her staaer usægtelig Naturen uden al Idealitet. Men kun at tilkjende disse Misfostre den sande Natur, gaaer dog vel ikke an, uagtet det maa indrømmes, at her hverken er Unatur eller Affectation. Holde vi os til den normale Natur, da see vi netop paa ethvert Punkt Skjønhedsidealet repræsenteret i det mindste Straa, det mindste Kryb, i Edderkoppens Væv, i de visne som i de grønne Blade i Skoven, i Mosset paa den forraadnende Stamme, i Slimformationerne paa Havets Bund. Alt i Naturen beherskes af Skjønhedsformerne. Er ikke al Kunst potenseret Naturskønhed, og er det ikke netop denne Skjønhed, der løftes op og bliver Kunst? Men Kunst vilde det aldrig blive, om det ikke tillige var Sandhed og Natur.

Al Kunst skal løfte og frigjøre Menneskene fra deres daglige prosaiske Tryk i Kampen mod Livets Gjenvordigheder. En Menneskesjæl kan løftes saavel af Kong Lears Smertesudbrud paa Heden, som af Kampen mellem Peer Degn og Ridefogden; thi i begge Tilfælde ere vi inde paa skøn Kunst; men synker Kunsten ned til kun at fremstille det Virkelige, hvis Smuds ikke er gaaet igjennem nogen Sigte, saa udraabe vi med Digteren: „Das haben wir alles besser und bequemer zu Hause!“ Goethe siger ogsaa: „Die höchste Aufgabe einer jeden Kunst ist, durch den Schein der Täuschung eine höhere Wirklichkeit zu geben. Ein falsches Bestreben aber ist, den Schein so lange zu verwirklichen, bis endlich nur ein gemeines Wirklich übrig bleibt. — —“

Hr. Høedt har selv i de senere Aar offentliggjort sit Anklageskrift mod Heiberg til Cultusminister Hall, under Striden 1855 om „Richard den Tredie“, som Heiberg vægrede sig ved øieblikkelig at opføre, da Høedt anmodede ham derom. Han siger blandt andet Mere i denne Skrivelse: „at et Repertoire bør dannes for at give Skuespillerne Leilighed til store, betydelige, virkningsfulde Roller.“ Denne Fordring, opfunden af Skuespillere, faaer man neppe nogen kunstforstandig Theaterdirecteur til at gaa ind paa, thi den vilde afstedkomme en evig Uro i Ordningen af Repertoiret. Digterværkerne, mener jeg, er Hovedsagen; i hvad der af disse bestemmes til Opførelse af en Directeur, der er sin Opgave voxen, maa Skuespilleren finde sin Plads og ikke omvendt. At man imidlertid undtagelsesviis kan føie en betydelig Skuespiller i et bestemt Ønske, naar intet Væsentligt er til Hinder herfor, falder af sig selv. I Reglen vil det dog møde store Vanskeligheder, thi snart vil En have „Richard den Tredie“ frem, for at spille Richard, selv om Theatret mangler Kræfter til alle de øvrige Roller, snart vil en Anden spille Romeo, selv om Theatret ikke er i Besiddelse af noget kvindeligt Talent, der kunde udføre Julies Rolle; saa vil en Skuespillerinde have Stykket frem for at spille Julie, skjøndt Alle med Directeuren ere enige om, at Theatret ikke eier en eneste Skuespiller, som tilnærmelsesviis kunde udføre Romeo, og saaledes fremdeles. Skuespillernes Egenkjærlighed gjør, at de sædvanligt kun tænke paa Et: sig selv. Men en Theaterdirecteur skal og bør tænke paa det Hele.

Hr. Høedt skriver fremdeles: „Det er de klassiske Digtere, der skabe Kunsten og bestemme dens Love. — Enhver Skuespiller vinder kun virkelig Ære hos Samtid og Eftertid i Forbindelse med den Digter, hvis Tolk han har været —.“ Om dette og flere af hans Raisonnements kan man kun atter sige med Repliken af „Hamlet“; „Ja, det er gammelt, Deres Naade, og fuldkommen rigtigt.“ Men han glemmer i sin Skrivelse at meddele, at det var ham og Wiehe, der modsatte sig Heibergs Ønske om at opføre Shakespeares „Julius Cæsar“ og Oehlenschlägers „Correggio“. I det første skulde Wiehe spillet Brutus og Høedt Cassius, i det andet Wiehe Correggio og Høedt Giulio Romano. Disse Roller kunde vel en Skuespiller være bekendt at øve sine Kræfter paa; men de vare foreslaaede af Heiberg og ikke af Høedt, altsaa skulde Forslaget ikke udføres. Han meddeler endvidere i sin Skrivelse, at foruden Richard den 3die nægtede Heiberg ham Ønsket om at spille Marinelli i Lessings „Emilie Galotti“, Figaro i Beaumarchais' Lystspil, Advocat Povarel i Picards „De lystige Passagerer“ og Dechavigny i Scribes „Le diplomate“. Jeg troer, uden at træde Sandheden for nær, at kunne forøge denne Liste paa hans Ønsker, hvoraf man dog maaske vil kunne see, at han i den

korte Tid af sin Skuespillerbane omtrent hver ottende Dag krævede et nyt Kunstværk fremdraget, og at saaledes hele Repertoiret efter hans Mening burde domineres af en enkelt Skuespillers Ønsker og Fordringer. Men lad os antage, at Heiberg havde stor Uret i at berøve Publikum Nydelsen af alle de ovenanførte Roller, alle disse Kunstpræstationer, paa hvis Indstudering Hr. Høedt selv siger, at han har anvendt Aar. Lad os antage, at han havde Uret i, ikke at kunne see i ham Reformatoren i Skuespilkunsten, hvis „Mission“ han standsede. Hvorledes kunde det da gaa til, at da Heiberg forlod Theaterdirecteur-Posten i 1856 og Hr. Høedt atter indtraadte i sin Stilling ved det kgl. Theater med en Direction efter sit Ønske, at da ikke et eneste af de Løfter blev indfriet, som havde ligget i hans Opposition mod Heiberg? Det havde jo ligefrem været en Pligt for Høedt at betale denne Gjæld, hvilken man havde bragt store Offre for at faae indløst! Veien var bleven gjort ryddelig for ham, nu stod det til ham at vise ved sine Fremstillinger, at al Ret var paa hans Side og hele Uretten paa Heibergs. Men nei! Intet af de Kunstværker, hvorom han i sin Skrivelse til Ministeriet udtaler, „at han, kun for at fremme saadanne, er gaaet til Theatret“, bleve opførte. Ingen Richard d. 3die, ja ikke en af de Roller, som ovenfor ere nævnte som de Opgaver, han har sat sig som Kunstner, og uden hvilke „han med Smerte opgiver sin Virksomhed“, ikke en af dem saae Lyset; ikke engang Hamlet, den eneste klassiske Rolle, han under Heibergs Directorat havde udført, gik oftere over Scenen. Han skriver jo: „Kun i klassiske Værker kan hans Talent og Lønnen for samme komme til sin Ret.“ Nuvel, hvorfor skete dette da nu ikke? Manglede han nu Mod dertil? Dette maa en Reformator først og fremmest besidde? Var Tilliden til den gode Sags Fremme svunden? Hvor var da „Missionens“ Aand og Kraft bleven af? Kun med Digtværker som „Min Lykkestjerne“, „Salomon de Caus“, „Thyre Boløxe“ og lignende Arbejder søgtes Gjælden betalt. Man maa dog tilstaa, at dette seer høist besynderligt ud for den Skuespiller, „der kun er gaaet til Theatret for at spille klassiske Roller“. I sin Forbittrelse udbryder Hr. Høedt endvidere: „Regjeringen har emanciperet Negerne; naar tør man haabe, at Touren kommer til Skuespillerne?“ Paa dette tragiske Udbrud vil jeg svare Hr. Høedt: Ingen Regjering, ingen Theaterdirecteur formaer at emancipere Skuespillerne; Emancipationen kan kun udgaa fra Standen selv. Den maa tilveiebringes ved den Agtelse, den Respect, som Skuespillerne ved deres hele Holdning, deres personlige, deres huslige, deres borgerlige Liv tiltvinge sig lige overfor den offentlige Mening. Kun ad denne Vei er Emancipationen at haabe. Ad denne Vei have jo ogsaa Enkelte opnaaet den, men det lader til, at meget Vand skal løbe i Stranden, forinden Emancipationen

naaer den hele Stand. At Heiberg var den sidste, der vilde holde Skuespillerne nede, at han tvertimod ønskede at hæve denne Stand saavel i dens egne Øine som i Andres, viste han blandt Andet ved, at han var den første Theaterdirecteur, der, med megen Kamp imod Fordommen, satte igjennem, at udmærkede Skuespillere bleve decorerede med Ridderkorset, medens de endnu betraadte Scenen. Han saae heri et Princip, en Anerkjendelse af denne Kunst og dens Dyrkere, og at disse burde stilles lige med andre Kunstnere og Embedsmænd i Staten; og han var stolt og glad ved at sætte dette Principsspørgsmaal igjennem lige overfor alle dem, som vare af modsat Mening.

Høedt maa have følt, at der trængtes til en Undskyldning, hvorfor ingen af de meget omtalte klassiske Roller kom til Udførelse senere, da det stod til ham, at her var en besynderlig Modsigelse tilstede fra hans Side; men hele Undskyldningen, hele Retfærdiggjørelsen bestaaer i, „at nu var Publikums Stemning slaaet om“. Hvad vil det sige? Man skulde dog tro, at et Aars Forsinkelse ikke kunde være tilstrækkeligt til at fordømme Opførelsen af klassiske Værker, klassisk udførte af ham. Det vilde see galt ud med Klassiciteten og Publikum, om dette var saa. Eller var det maaske sandt, hvad Enkelte mente, at det aldrig for Alvor havde været Høedts Mening at udføre hele denne Række af Roller, men at disse kun bleve brugte til at paradere med i den offentlige Mening? Vist er det, at den Skuespiller, der ikke ved et glimrende Spil kan beseire en øieblikkelig Misstemning imod sig hos Publikum, mangler Skuespilkunstens bedste og ufeilbarligste Middel, det nemlig at henrive sit Publikum og derved knuse al Kritik.

Blandt meget Andet, som det var let at svare paa og berigtige, skriver han endelig fremdeles: „To Ting skjønner jeg i høi Grad paa og anseer som en Lykke: Først Ministerens Velvillie, dernæst det Gode at være i det lykkelige Tilfælde ikke at bindes af Hensyn til Indtægten.“ Hr. Høedt meddeler os herved, at han er formuende.

Det er sjældent os Mennesker givet i Øieblikket at kunne bedømme, hvad der er vor Lykke og hvad ikke, hvad der er Modgang og hvad Medgang. I Aarenes Løb gjøre vi ofte den Erfaring, at hvad vi ansaae for Held var Uheld og omvendt. Jeg vover at paastaa, at netop disse to af Høedt priste Ting vare hans Ulykke som Kunstner. Havde Ministerens „Velvillie“ udtalt sig i Retning af lidt Modstand, havde han foreholdt en underordnet Embedsmand sin Pligt lige overfor sin Foresatte, formaaet ham til lidt Beskedenhed og Taalmodighed til at oppebie, om Heibergs Løfte om længere hen at komme hans Ønsker imøde var ærligt ment eller ikke, da troer jeg, at det baade for Theatret og Hr. Høedt havde været et Held og intet Uheld. Ikke Alle blive

bedre ved Medhold. Mange komme til Besindelse ved Modstand, der i Tiden fører til deres eget Vel. — Og havde Hr. Høedt været i den Stilling som de fleste Kunstnere at maatte ved sit eget Arbeide forskaffe sig sit Udkomme og søge at indtage en Plads i Kunstnernes Række, da havde han, tvunget af denne Omstændighed, været mindre hovmodig, og Resultatet havde været, at han, istedetfor i Uvirk-somhed at kunne nyde sine Penge, havde offentlig kunnet overbevise Publikum om, at hans Maade at spille Komædie paa var den ene rette, og dermed maaske nyttet Theatret og sig selv ved Andet end Optæier og Spektakler. Disse ville erindres, medens det vil gaa ham som alle andre dødelige Talenter, at hans faa Fremstillinger Dag for Dag nærme sig Glemselens Flod. En virkelig Kunstner kan ikke midt i sin Kraft opgive sin Kunst, ligesaalidt som Lærken under Himlen kan tilbageholde sine Triller; og har man nu endog, som Hr. Høedt mener om sig selv, en Mission at udøve, idet man vil fremtræde som Reformator i sin Kunst, da er det ligefrem en Forsyndelse, en Tro-løshed at afbryde, om saa Kampen skulde være nok saa haard. „Den, som opgiver sin Sag, taber sin Sag.“ — Mange Leiligheder har der tilbudt sig for Hr. Høedt efter Heibergs Bortgang til atter at tage fat paa det afbrudte Arbeide, men han trængte ikke til Indtægt, altsaa opgav han det Hele. Saaledes bærer ingen virkelig Kunstner sig ad, ingen virkelig Reformator, Ingen, der har en Mission at udføre. Det er sandt, at der var nogle unge Mennesker, der peb ad Hr. Høedt i Theatret; men hvad saa? „Fædrelandet“ havde Ret, da det i den Anledning senere skrev: „Det er ikke sømmeligt for en Feltherre at vende om og flygte, fordi nogle Pile suse ham om Ørene.“ Hr. Høedt har jo i Aarenes Løb faaet tilbudt alle Ansættelser ved Theatret: som Elevinstructeur, Sceneinstructeur, ja lige til at vise sin Tro af sine Gjæringer og overtage det hele Theaters Ledelse som Chef. Men nei! Skuespilleren opgav han paa Halvveien, Elev- og Sceneinstruc-teuren opgav han „af Træthed“, og Theaterchefsposten havde han „ikke Mod“ til at overtage. Tiden har saaledes bedre end alle Argu-menter viist, om h e r forelaa et Kunstner-„Emne“, der havde Kraft i sig til at udføre en Mission.

Og hermed tager jeg Afsked med Hr. Høedt og hans „nye Skole“, idet jeg henvender mig til den allernyeste Skole i Skuespilkunsten, fremkaldt som alle de tidligere ved nye Fremtoninger i Digtekunsten, nemlig de saakaldte realistiske Skuespil. Ogsaa jeg har ofte i mit lange Theaterliv følt Trang til nye Former, et dybere psykologisk Indhold i den dramatiske Literatur. Jeg følte, at det ikke længe var tilstrækkeligt i Komædien, at hele Interessen dreiede sig om, at Hr. Petersen og Jfr. Christensen fik hinanden eller ei. En finere, alvorligere sjælelig Nuancering fordrede man nu, og andre Sujetter end de, der i en Række af Aar ideligt gjentages, mere og mere for-

tyndede og fade. Men at det skulde stile derhen, at Komedieme blev en Slags Fortsættelse af Dagbladenes Beretninger om Kasseunderslæb, Fallitter og andre Forbrydelser, hvormed vi om Aftenen skulde frigjøres, idet disse Emner gik over i Kunst, faldt mig rigtignok ikke ind.

Det ligger i den menneskelige Natur at ville have Forandring, noget Nyt; det Gamle maa saa indeholde Alt, hvad man forgjæves søger i det Nye. Og visselig kræver enhver Tid Billedet af sit Indhold levendegjort af Tidens Digtere; at see Tidens dybere Indhold bag alt det, som enhver Dilettant troer at see, uden at besidde Geniets Prisma, gennem hvis Straalebrydning Virkeligheden hæves op til værdig Gjenstand for en befriet Kunst. Men Sagen er, at en realistisk Tid som vor kræver den komiske Digter, trænger til den komiske Digter for at latterliggjøre, som Holberg, som Molière, de menneskelige Daarskaber. Tider som de nærværende maa latterliggjøres, ikke levendegjøres ved nye Kotzebuer, der paany kræve vore Tærer over det Sentimentalforskruede, thi de nyere realistiske, rørende Skuespil ere i Grunden ikke andet end Tilbagevendende, tiltrods for at Feltraabet idelig lyder: Sandhed, Natur!

Vor Tids Realisme i alle Former, men især i Form af Penge, Formue, behersker alle Interesser. At glimre ved sine Penge, at være forrest i Rækken med Hensyn til hvad Penge kan yde, synes at være blevet Livets Maal, desværre saavel hos Kvinden som hos Manden. Alt Arbejde beregnes i klingende Mønt, og man seer ned paa Menneskenes ideale Bestræbelser som noget Barnagtigt, Forskruet, Forældet, som man lader seile sin egen Sø.

At ogsaa Fremstillingen heraf kan have sin Berettigelse som Kunst, naar virkelige Digtere kaste sig over et saadant realistisk Stof, har f. Ex. Henrik Ibsen viist i det af den komiske Muse beaandede Stykke „De Unges Forbund“; — men saadanne Nutidsskuespil lade sig ikke producere hver ottende Dag, og de Faa drukne i Massen, der strømmer ind til os fra Frankrig og Tyskland, og hvis Mængde beklages selv af begge Landes aandfuldeste Kritikere. En saadan Oversvømmelse i falsk Retning kan ikke andet end lede Kunsten paa Afveje og forkvakle Digterne, Publikum og Skuespillerne. Det er om saadanne Skuespil, Goethe siger, „at „Nur ein gemeines Wirkliches übrig bleibt“. Det Grelle, det Hæslige, det Abnorme, det Umoralske kræver man, at vi skulle følge med Interesse, med Beundring; ja hvad som mere er, vi skulle røres, elske alle disse abnorme Skikkelser og erkjende dem for den egentlige Natur og Sandhed. Sandhed er det desværre unægteligt, men ikke den Sandhed, der hæver sig op til Kunst, og vi forlade Theatret, kuede paa Sjæl og Legeme, idet vi udraabe med et Suk: „Verden er en Jammerdal og Menneskene nedsunkne i Plathed og Umoralitet,“ — og vi be-

tænke os to Gange, før vi atter vove at begive os derhen. Slige Skuespil kaldes med en vis Stolthed: „De nye realistiske, sande Tidsdramaer“, og deres store Fortjeneste skal blandt Andet være, at ogsaa disse have skabt en ny Skuespillerskole, bygget paa Sandhed og Natur. Nu vel, det er visselig saa, at som alle nye Digterfrembringelser, falske og sande, skabe nye Skuespillere, saaledes ogsaa her. Endel af vore Skuespilleres høieste Standpunkt i denne nyeste Skole er at studere Virkeligheden i alle dens groveste Træk. Man seer Skuespillere indtræde paa Scenen med Gadesnavset paa deres Støvler, thi dette er saa sandt og hentet ud af Livet. De hoste, nyse, pudse Næsen, klø sig i Hovedet, stange Tænder, spytte henad Gulvets Brædder, Alt i Kraft af Sandhed og Natur; de hente deres Kunststudier fra Kneiper og Vinkjældere, ja vove endog at optræde halvdrukne paa Scenen; og en saadan Adfærd vises ikke kraftigt tilbage af et fornærmet Publikum, nei, man siger: „Ja, Herregud, vi ere alle Mennesker!“

En ung Skuespillerinde, som skal fremstille en Vanvittig, indstuderer til Alles Beundring sin Rolle ved at besøge Galehuse, for der at aflure de Ulykkelige alle smaa og store Manerer og Grimacer. Enders nu denne hendes Fremstilling med Døden, da bestaaer hendes skjønne Kunst i behændigt at anbringe Farver, hvide, gule, grønne, skjulte i hendes Lommetørklæde, før, ubemærket af Tilskuerne, i rette Tid under Dødskampen at farve Ansigtet ligblegt, gult og endelig grønt, som Forbillede paa den nære Forraadnelse. Dødskampen skeer saaledes lidt efter lidt i alle Nuanceringer, idet „Theatergulvet leies af et Fruentimmerlegeme“. Alt er her virkeligt og Natur, og Virkningen frembringes ved, at alt det Hæslige i Dødskampen vises, i Modsætning til Romerne, der i Døden tilhyllede deres Ansigt for at undrage ethvert Blik dette Uskønne, dette Uhyggelige, som i Døden kommer tilskue. Ved en saadan Fremstilling, bygget paa Virkeligheden, er den moderne Idealitet naaet. Hele Huset beundrer dette Spil af denne hæslige Sandhed og Natur, man jubler, man kalder den Døde frem for endnu engang at tilkaste hende sit Bifald over dette Kunststykke.

Vore Damer fandt det i sin Tid — og finde det ikke sjældent endnu i vor Tid — uforeneligt med deres Kvindelighed at overvære de Holbergske Komedier, fordi der i disse af og til forekommer et vel stærkt Udtryk, en noget plump Udtalelse, men de finde det meget foreneligt med deres Kvindelighed at overvære vor Tids moderne Skuespil, saadanne som Heiberg i sin Tid karakteriserede med Navnet: „de sentimental-liderlige Dramaer“ —, Stykker, hvor forvorne Kvinders Ægteskabsbrud fremstilles som berettiget, baaret af hysteriske Taa- rer og rørende Fraser. Men alt dette støder ikke den finere Kvindelighed hos Tilskuerinderne. De elske og beundre disse Dukker, ind-

svøbte i Silke og Tylls-Kræmmerhuse, omvundne med Blomster og ægte Kniplinger af nyeste Parisermode, udvendigt fremstillede med et vist Præg af Dyd, indvendigt med al den Ukydskhed, Umoralitet og oprørende Selvbehagelighed, som Salonlivet og dets frivole Vittighed fører med sig. Deres kolde, beregnende Lidenskabelighed gaar for Følelse, deres Koketteri for Aand, deres Opgiven af alle moralske Pligter for berettiget ved Tidens Oplysning og Atheisme.

Men hvor tom, hvor uhyggelig bliver man tilmode i dette triste Halvmørke af realistiske Skuespil, i hvilke Jorden med alle sine skønne Billeder, Himmelen med alle sine Stjerner forsvinder, og hvor det eneste ideelle Lys, man har at glæde sig over, er de store Salonlysekroner med deres osende Flamme. Hvad Under da, at den Tid kommer, — at den er kommen, — da Staten, uden ret at gjøre sig Grunden klar, med mere Føie end tilforn siger: „Nei, dette ville vi ikke give vore Penge til.“ — Naar vil den nye Digtersol komme, der ligesom flere Gange tilforn spreder alle disse usunde Dunster, saa at man forbauses over, at saadanne Værker have kunnet være Gjenstand for Beundring.

Dog, engang vil den komme, og Tiden vil da tvinges til at rette sine egne Feiltagelser, naar virkelig Aand og Geni atter holde deres Indtog. Da vil, som fordem, de nye Digttere (og med dem de gamle) til Forfærdelse for Realisterne reise sig af deres Dvale. En efter En, som Kongerækken i Macbeths Syn hos Hexene.

J. T. SUHRS DØD

I denne Vinter levede vi nu stille i vort Hjem, omgivet af kjære, trofaste Venner. Døden havde i de sidste Aar berøvet os En og Anden af vor Kreds, og vi levede i Bekymring for, at vi snart skulde føle Savnet af vor mest hengivne Ven, Etatsraad Theodor Suhr, idet vi med Smerte følte, at hans Dage vare talte. Suhrs Bryst havde i de sidste to Aar været stærkt angrebet, og vi vidste, at Lægen kun havde ringe Haab om hans Helbredelse. Flere Gange var han paa dennes Opfordring draget Syd paa, i Selskab med sin hengivne Ven, Oberst Tscherning, men var altid vendt tilbage, uden at nogen heldig Virkning af Reisen sporedes. Han selv blev mere og mere modfalden og talte ofte om sin Død, som han imødesaae med christelig Tro og Haab. „Naar jeg er død,“ sagde han en Dag til Heiberg og mig, „da er Deres Sommerophold paa „Sølyst“ vel tilende. De veed jeg eier Godset Bonderup nede ved Ringsted; over Godsets Indtægter har jeg disponeret i mit Testamente. Over Hovedbygningen har jeg derimod endnu ingen Disposition gjort. Den har i flere Aar staaet ubeboet og lider derved, saa at den for Øieblikket formelig er forfalden. Jeg vil

nu sætte den fuldstændigt istand, naar De begge vil love mig at benytte denne Bolig med dens store Have til Deres fremtidige Sommerophold, saalænge De leve; — efter Deres Død bliver den da atter til Raadighed for Godsets Eier. Jeg har allerede talt med Meldahl, om han vil overtage den hele Reparation og indrette Leiligheden smukt og bekvemt for Dem, og Meldahl lod til at interessere sig for Sagen, og lovede mig, at Boligen skulde blive dens nye Beboere værdig. Jeg glæder mig ved Tanken om, at De begge, naar jeg er borte, skulde have en lille Erindring om min Hengivenhed for Dem og den Taknemmelighed jeg har følt over Deres Venskab for mig.“ Vi bleve begge rørte ved vor blege, syge Vens Ord, og vor Tak bragte ham Taa- rer i Øinene. Som sædvanligt, naar denne Mand gav, takkede han, som om han var den Modtagende og vi de Ydende. Mig syntes i dette Øieblik, at intet lykkeligere kunde hændes mig. Jeg tænkte jo aldrig mere paa at optage min Stilling ved Theatret; hvad skulde da kunne opfylde mig mere end et saadant Sommerhjem i en skjøn Natur. Jeg faldt formelig i et Sværmeri ved Tanken om Heibergs og mit Samliv derude, og lagde hundrede smaa Planer om Livet paa Bonderup.

Den 10de November 1858 havde vi og Mange med os, for hvem Suhr var en Støtte, den store Sorg at miste ham. Jeg undte ham den Hvile, hvortil han i de sidste Aar saa høilig havde trængt, thi hans Sygdom havde berøvet ham al Livslyst. Suhr var en gudhengen- given Mand, der levede i Haabet om et Liv efter dette, et Haab, som jeg vist troer gik i Opfyldelse.

Efter hans Død underrettede Geheimeraad Bang, der var Exe- cutor i Suhrs Bo, os om, at Bestemmelsen med Bonderup Hoved- gaard og vor Ret til at bo i samme var i fuld Orden i Testamentet. Med udsøgt Høflighed og Finhed udførte Professor Meldahl vore Ønsker til Gaardens Istandsættelse, og Alt med en Smag, som ingen Attest behøver. Heibergs Studereværelse, en prægtig, stor Sal, havde han decoreret med astronomiske Emblemer, til stor Glæde for Heiberg. Suhrs Brodersøn, Ole Suhr, blev hans Universalarving, og han og hans Hustru havde den Venlighed at tilbyde os alle de Møb- ler, som havde staaet i de Værelser, vi pleiede at bebo om Somme- ren paa „Sølyst“, for dermed at møblere Værelserne paa Bonderup som en smuk Erindring om vor afdøde Ven. Ole Suhr var et hjertens- godt Menneske, der i Meget mindede om Onklens noble Personlig- hed; han og hans Hustru vare Opmærksomheden selv mod Heiberg og mig. I sit Testamente havde Theodor Suhr indsat endel af sine Venner til at nyde et aarligt Legat; mellem disse vare ogsaa Heiberg og jeg.

I Resten af denne Vinter havde jeg fuldt op at gjøre med at sy Duge og Servietter etc., brodere og filere utallige kvindelige Arbej- der, der alle ved Foraarets Komme skulde smykke Værelserne paa

Bonderup, vort andet Hjem. Ikke mindre glædede vi os ved det Løfte, som Biskop Martensen, Frue og Børn havde givet os, at dele den første Sommer paa Bonderup med os. Da Alt var færdigt, blev det omhyggeligt indpakket i Kasser og lagt tilrette, hvert til sin Stue, for at lette Arbeidet, naar vi ankom. Dammen i den skønne Bonderup-Have var alt bleven forsynet med to prægtige Svaner, skjænkede mig af en Ven; og til Gartneren Ole, der var os anbefalet som en paalidelig Mand, blev nu alt det Øvrige sendt ud, for at opbevares til vor Ankomst. Saaledes var da Alt i Orden; men foruden dette huslige Arbeide blev min Tid denne Vinter optaget af et andet Arbeide, helt forskjelligt fra dette.

V. N. MARSTRAND

Alt i flere Aar havde Professor Marstrand yttret det Ønske at male mit Portrait i Legemsstørrelse, men min Tid havde været saa stærkt optaget af Theatertjenesten, at der hidtil Intet var blevet af dette Foretagende. Nu, da jeg sad stille i mit Hjem og havde Tiden til min Raadighed, indfandt han sig paany med Ønsket herom. „De veed,“ sagde han, „hvor ofte jeg i de sidste Aar har været beskjæftiget i Tankerne med denne Opgave, men“ — vedblev han, idet han saae paa mig med sine dybe, kloge Øine — „jeg har paa eengang ønsket og frygtet for dette Arbeide, — thi jeg tilstaaer, at det vilde saare og bedrøve mig dybt, om denne Opgave mislykkedes for mig.“ — Dagen blev nu bestemt, naar der skulde begyndes paa dette mit Portrait.

Man tiltroer saa let de store Genier Hovmodets Spedalskhed, fordi de undertiden blive utaalmodige over dumme og pjattede Bemærkninger af Folk, der bilde sig ind at være velstuderede Dommere. Men dybt i en ægte Kunstnersjæl kæmpes Ydmyghedens haarde Kamp for at naa det Ideal, han i lidenskabelig Attraa forgjæves griber efter. De lykkelige Halvtalenter, Dilettanterne, kjendes tydeligt paa Selvforguderiet og Sikkerheden, idet de have en uopslidelig Tiltro til sig selv.

Under Arbeidet paa mit Billede var Marstrand alvorlig og betagen, og det mere og mere alt som det skred frem. Jeg hører endnu de dybe, ufrivillige Suk, der undslap ham, medens han malede. Da jeg en Dag sagde til ham: „Det maa dog være herligt at kunne male!“ svarede han med et dybt Suk: „Ja, det har De Ret i, ifald man blot kunde male!“ En af de sidste Gange jeg stod for ham, sagde han, medens Sveddraaberne perlede paa hans Pande: „Det er til at fortvivle over! Der er noget markeret i Deres Physiognomi, som jeg

ikke tør opgive, thi dette giver det sit Præg. Udtrykker jeg nu dette paa Lærredet, saa falder Blødheden i Liniamenterne, der ligeledes findes, bort. Opgaven er at forene begge, og det er dette, der ikke vil lykkes for mig.“ Denne Klage udtalte han med et saadant Vemod, en saadan Bedrøvelse, at jeg følte den største Medlidenhed med ham og opmuntrede ham saa godt jeg kunde. Ak ja, hvem har givet sig af med en Kunst, og ikke følt denne Kunstnersmerter i Sjælen! Denne Klage af Marstrand var mig ikke ny, thi saa ofte jeg havde siddet for nogen Kunstner for at portraineres, havde den samme Klage lydt over mit Ansigts Bevægelighed og Foranderlighed, hvor snart eet Udtryk, snart et andet var fremtrædende. Marstrands Hustru sagde hemmeligt til mig en af de sidste Gange, jeg stod for ham: „Herre Gud, kan De ikke faae Marstrand til at holde op og nu ansee Billedet for færdigt! han bliver virkelig syg, ifald dette længere skal fortsættes.“ — Heiberg kom en Dag for at betragte Billedet, og det gjorde ikke Marstrands Humeur bedre, da han godt mærkede paa ham, at det ikke tilfredsstillede ham.

Billedet blev endelig færdigt kort efter Nytaar 1859, og nogle Dage efter kom Marstrand til mig og meddelte mig, at hans Billede, til Trods for den almindelige ugunstige Dom, det havde været underkastet, havde vundet en anonym Beundrer, som vilde købe det af ham, for at overgive mig det som en Gave. Han var meget glad og oprømt herover og spurgte mig, hvilken Dag han maatte sende mig det. Jeg svarede ham noget forlegen: „Aa, kjære Marstrand, misforstaa ikke, hvad jeg nu vil sige. De veed, hvor kjært dette Billede er mig, især fordi det minder mig om de mange uforglemmelige Timer, vi under dets Udarbeidelse have tilbragt sammen. Men det har altid været mig imod at see i et Hjem, i en Dagligstue, saadanne Portraiter i Legemsstørrelse af Beboerne selv. Det vilde forekomme mig ligefrem uhyggeligt hver Dag at skulle see mig selv saaledes staaende i en bestemt Stilling, stirrende ned paa mig. Naar jeg i andre Kunstneres Hjem har seet Væg for Væg prydet med deres eget Billede, snart som dem selv privat, snart i een, snart i en anden Rolle, da har det altid gyst i mig, og jeg har da tænkt: Hvor kunne de dog daglig holde dette paatrængende Syn ud? — De maa derfor takke den anonyme Giver og sige, at jeg umuligt kan huse samme Dame.“ — Vi talte da frem og tilbage om, hvad vi da skulde foretage os med hende, og Marstrand mente da, at man jo kunde tilbyde det kongelige Billedgalleri paa Christiansborg Slot at huse hende indtil videre. Dette gav jeg mit Minde til, og Billedet kom da paa Christiansborg, hvor det endnu hænger*. Følgende Brev fra Marstrand om Billedets nye Bøllig følger hermed:

* Efter at være reddet fra Slotsbranden 1884, kom det paa Foranledning af Capt. J. C. Jacobsen ud paa Frederiksborg.

Den 11. Februar 1859.

Høistærede Frue!

Den Mand, som saa heldigt for mig benytter mit ringe Arbeide til at bringe Dem sin Hyldest, sender mig atter til Dem med sin Tak for Deres Indvilligelse i, at han maa lade Portraitet ophænge i det kongelige Billedgalleri. Hertil har Galleri-Inspectionen erklæret sig villig, ligesom den tillige vil sørge for, at her den større Betydning, Personlighedens, skeer sin Fyldest.

Idet jeg saaledes haaber, at vort fælles Ønske om Billedets Bestemmelse paa denne hæderlige Maade er opfyldt, maa jeg endnu tillige takke Dem for den Leilighed, De har givet mig, til efter ringe Evne ogsaa at lægge min Hyldest for Dem for Dagen.

Deres allerærbødigst hengivne

V. N. Marstrand.

Kort efter kom Billedet op paa den sædvanlige Foraarsudstilling paa Charlottenborg. Her løftedes et formeligt Ramaskrig imod det af det besøgende Publikum. Man fandt det hæsligt, altfor alvorligt, altfor grædende i Udtrykket, ja, man var ikke langt fra at finde det komisk, — og daglig maatte jeg tage det i Forsvar mod Angribere. Hvorfor man egentlig fandt det komisk, var let at forklare. Der herskede i disse Aar i Damernes Toilette endnu den afskyelige Mode: Krinolinen, der traadte stærkt frem i ethvert Dameportrait. Mængden er altid Slave af den øieblikkelige Mode i Klædedragten; man var vant til at see enhver elegant Dame med 8 Alens Omfang. — Marstrand og jeg vare strax blevne enige om, at denne vansirende Mode skulde stryges paa dette Billede, saa meget mere, som jeg aldrig havde bøiet mig for samme. Da nu det store Publikum stod lige overfor dette Billede, hvor kun et Shawl sluttede tæt om den slanke Figur, saae man formelig et Skræmmebillede heri. „Uf, hvor rædsomt!“ var det almindelige Udraab af den Gruppe, der havde samlet sig om det paa Charlottenborg. Tøndebaandsskjørtet under Kjolen manglede, og man fandt det horribelt. At dette især var Grunden til Misfornøielsen, sagde man ikke sig selv, men saaledes forholdt det sig dog. Disse Domme, denne Misfornøielse kunde ikke blive skjult for Kunstneren. Han klagede høit for mig herover og sagde: „— og saa er man vred over, at De seer alvorlig ud! For det Første har jeg seet Dem med dette Udtryk, og dernæst har jeg ønsket, at dette Billede skulde have, om jeg saa tør sige, en historisk Betydning, der skulde minde om dette Tidspunkt af Deres Liv, hvor en skammelig Uret har tvunget Dem til at forlade Deres offentlige

Virksomhed.“ — Marstrand tog sig desværre denne offentlige Dom om Billedet meget nær.

Det er en overordentlig vanskelig og utaknemmelig Opgave for en Maler eller Billedhugger, at skulle gjengive en scenisk Kunstners Billede. Enhver Tilskuere har sit eget Billede af en saadan, snart i een Rolle, snart i en anden, som især har grebet ham, og dette individuelle Billede vil hver Enkelt gjensee. Det bliver derfor næsten en Umulighed at gjøre alle disse forskjellige Betragtere tilpas, hvis Phantasi som oftest overgaaer Virkeligheden.

Men det Billede, Marstrand havde villet male, har han visselig ogsaa malet. Der behøves neppe noget andet Bevis herfor end følgende Ytring, som er berettet mig af en af Halls Venner, i hvem der var en stærk kunstnerisk Aare: efter længe at have betragtet det Portrait udrød han: „Dersom Hall blev offentlig anklaget for sin Theaterbestyrelse, og Danmark var som det gamle Grækenland, behøvede Ankageren, for at faa Hall domfældt, kun i Stilhed at medbringe Marstrands Portræt, og i rette Øieblik afdække det med det Udbrud: „See, hvorledes Sorgen har præget dette Ansigt i disse sidste Aar! Og hvis er Skylden?“

Nogen Tid efter kom, med Marstrands Samtykke og under hans Tilsyn, et stort Lithographi ud, efter Maleriet, og Marstrand sendte mig et Exemplar, ledsaget af medfølgende Linier:

Den 13. Mai 1859.

Kjære Frue!

Jeg har været nødt til af visse Grunde at lade denne Lithographi spadsere ud i Verden, skjøndt jeg finder den endel forskjellig fra mit Billede, men da selv dette er saa langt fra Originalen, bliver Forskjellen imellem hint og dette ikke i den Grad væsentlig, at jeg er berettiget til at være den strænge Dommer.

Idet jeg stoler paa Deres Øvelse i at slaa af paa Fordringer i det Hele taget, saa haaber jeg, at det ikke vil være Dem ubehageligt at modtaget dette, men see paa det med milde Øine.

Dres hengivne

V. N. Marstrand.

Gjennem Lithographien forsonede det store Publikum sig med Billedet, og mere og mere har i Aarenes Løb dette Marstrandske Maleri vundet Anerkjendelse. Ja, de selv samme Personer, hvis stærke Misbilligelse jeg tydelig mindes, have nu udtalt en helt modsat Dom. Krinolinen var imidlertid bleven afskaffet, saa den væsentligste Grund til Mishaget var forsvunden.

Jeg satte stor Pris paa Marstrands Venskab for mig, og det var ingen tom Compliment, naar jeg havde sagt til ham, at de ikke faa

Timer, jeg tilbragte hos ham, medens Billedet blev malet, have for mig været høist interessante og lærerige; thi Marstrand var ikke blot en udmærket Maler, men en Mand, der havde tænkt over Meget i alle Retninger, og hans Domme om Kunst og Literatur vare alle sunde, forstandige og originale.

Marstrand havde af Naturen en stor Afsky for al Affectation, Usandhed og Charlataneri. Dette gav ham ofte, lige overfor Saadanne, der vare befængte hermed, Præget af kold Tilbagetrukkethed, der let kunde gaa over til Vrantenhed og en vis tør satirisk, ironisk tilbagevisende Tone, som Mange let toge for Hovmod. Men alt Sligt forsvandt aldeles lige overfor dem, i hvis Nærhed han i denne Henseende følte sig tryk, og da kunde han paa den elskværdigste Maade give sig hen. Han var en ypperlig Læser, saavel af æsthetiske som af religiøse Skrifter. Disse sidste læste han med en Alvor, der gav ham Stof til mange Betragtninger. Han var af et tungt og melankolsk Temperament; ofte greb Tungsinde ham med en Styrke, han havde ondt ved at komme over. Naar da dette tyngede ham altfor stærkt, da tyede han til sine Yndlingsdigtere, den danske Holberg og den spanske Cervantes. Thi Marstrand havde ved Siden af sin alvorlige, tungsindige Natur stor Sands for det Komiske. Hos Holberg hentede han da ofte et styrkende, befriende Bad, hvis Resultat var de herlige Holbergske Billeder, vi have fra hans Haand. Ubegribelig var den Rigdom, hvormed han udkastede den ene Composition efter den anden over de Holbergske Figurer. Dette Stof var for ham saa rigt, at det syntes ingen Ende at kunne tage. Hans udførte Malerier heraf kjende vel de Fleste, men dette Mylr af smaa og store Tegninger, snart af en enkelt af Figurerne, snart af Grupperinger, kjendes og skattes vistnok kun tilfulde af de egentlige Kunstnere og Kunstvenner.

Jeg talte engang med hans intime Ven, Landskabsmaleren Skovgaard, om denne Marstrands Rigdom i Compositionen. „Ja,“ sagde Skovgaard, „det er vidunderligt! Naar man om Mandagen har seet et af disse fortrinlige Holbergske Udkast, hvor alle Figurerne, saa eiendommelige og karakteristiske, ere ordnede, og man om Tirsdagen ønsker atter at betragte Billedet, da overraskes man ved, at alle Figurerne i Mellemtiden have reist sig fra deres tidligere Pladser og antaget nye Stillinger i Rummet, og Øiet møder forbauset et nyt Billede, helt forskelligt fra det forrige, og man veed ikke, hvilket man skal foretrække.“ Jeg selv havde ofte erfaret dette, saa jeg fandt Skovgaards Ytring slaende.

Marstrand morede sig ofte med, naar han om Vinteraftenerne sad ene i Hjemmet med Hustru og Børn, at henkaste Pennetegninger af forskjellig Art, deriblandt ikke faa Karrikaturtegninger af bekjendte, fêterede Personer, hvori der laa en drøbende Satire. Han viste mig en Dag med polisk Mine en saadan Pennetegning og sagde: „Kjender

De disse Tre?“ Jeg brast i Latter, thi jeg kjendte dem kun altfor godt. Jeg skal modstaa Fristelsen til at nævne, hvem der fremstilledes i denne mesterlige Tegning; Billedet forestillede en Plads i Byen, hvorpaa der stod et stort Springvand, hvis tre Straaler faldt ned over disse tre, af Kjøbenhavnernes fêterede Personer. Jeg var ikke et Øieblik i Tvivl om, hvem disse Tre vare, uagtet de svævede som blege Skygger bag Straalebadet, der faldt ned over dem som et fint Slør. Her kunde man citere Verset af „Seer Jer i Speil“ :

„Ifald de Paagjældende det kunde see,
Gud veed, om de fik Lyst at græde eller lee! —“

Marstrand havde en rig Mappe af sine fortrinlige Pennetegninger, som han selv betragtede med elskværdig Beskedenhed, som Noget, der var blevet til som Spøg i ledige Timer. En Dag kom han paa Opfordring i mit Hjem for at vise mig Mappens Indhold. Efter ethvert bifaldende Udbrud af mig, sagde han i sin godmodige, noget alvorlig-mutte Tone: „Vil De have det?“ — Selv til nogle Smaa-børn, der tilfældigt vare tilstede, sagde han, naar de bifaldt en Tegning: „Kan du lide det, saa tag det!“ saa vi følte Alle, at vi maatte holde vore Udbrud tilbage, for ikke at synes paatrængende mod den velvillige Giver.

Marstrand havde stor Interesse for Theatret, og aldrig var jeg visere paa at have grebet det Rette, end naar han bifaldt det. Han dyrkede selv Musiken, var meget musikalsk og elskede især Mozart lidenskabeligt. Skete noget Urigtigt paa dette Gebet, kunde han formelig komme i Raseri. Herpaa havde jeg et Exempel, da Theatrets nye Opera-Sceneinstructeur, Balletmester Bournonville, paa udenlandsk Viis havde omformet Iscenesættelsen af „Don Juan“, hvor han, foruden mangen anden besynderlig Forandring, ogsaa iværksatte denne, at lade Commandanten paa sin hvide Hest forsvinde fra Kirkegaarden og saaledes det bekjendte eventyrlige Element bortfalde, for at sætte en moderne Commandant-Statue, omringet af en Gruppe vaklende Dansebørn som Fodstykke, istedet. Ligeledes befolkede han Don Juans sidste ensomme og forladte Gjæstebud, hvor han kun har sin Tjener hos sig i det rige Palads (hvori der unægtelig ligger en dyb sædelig Betydning) med et adeligt Selskab af Herrer og Damer, om hvilke man ikke veed, hvorfra de komme, og især hvorfor de forsvinde ved Elviras Indtrædelse; thi at et fornemt Selskab i Spanien skulde blive saa forskrækket over at see en Nonne træde ind, er lidet troeligt; for ikke at tale om, at de fleste af Don Juans og Leporellos Replikker netop tyde paa, at disse To ere ene i denne natlige Stund. At der i et Sideværelse spilles af nogle Musikanter til hans ensomme Taffel, vækker ingen Opsigt i Spanien, hvor Musiken hele Natten

lyder, snart fra eet Hus snart fra et andet. Det var ordentlig morsomt at høre, hvorledes alle disse Misgreb satte Marstrand i fuldstændig Forbittrelse. Han udbrød: „I mange Aar har det hørt til en af mine regelmæssige Nydelser at høre Mozarts „Don Juan“ gaa over vor Scene, men nu har han fordærvet mig det Hele ved dette tossede udenlandske Arrangement, der berøver dette glimrende Operasujet alt det Eventyrlige, hvorpaa Mozarts Musik er støttet. Jeg sætter ikke mine Ben mere i Theatret til denne Opera, førend alt dette er gjort om igjen.“

De fleste Menneskers Anskuelse af skøn Kunst er saa mat, saa overfladisk, af en saa kjølig Natur, at det gjør godt imellem at høre En, der har bestemte Anskuelser og Interesse nok for Sagen til at forfægte disse, lige overfor alle dem, der tage imod Alt, hvad de faae, uden at gjøre sig den Uleilighed at betænke, om det er galt eller rigtigt. Denne slappe Ligegyldighed er al Kunsts, ja alle høiere Interessers Død. „Kan det ikke være det samme!“ hører man Folk sige, snart om eet Misgreb, snart om et andet. Javist kan det være det samme — for dem —; men sandelig ikke for den, der optager Kunsten i sin Sjæl som Noget, der hører til den menneskelige Sjæls Forfriskning og Udvikling.

Marstrand havde desværre ikke mange Aar at leve i efter dette Tidspunkt. En tragisk Skjæbne berøvede ham i hans sidste Levetid Brugen af den venstre Haand, og det Tungsindige, han af Naturen havde i sit Gemyt, forøgedes naturligviis ved den tunge Skjæbne at see Legemet svigte, medens Aanden endnu staaer der frisk og er optaget af nye Ideer og Frembringelser. Dog, han har ikke levet forgjæves, hverken i sin Kunst eller i sin menneskelige Udvikling. Denne sidste har nok baaret ham hen til en Tilværelse, hvor ikke Legemet behersker Aanden, men hvor Aanden føler sig uafhængig af dette. Vi Overlevende ville med Ærbødighed bevare hans Minde og takke ham for, hvad han af sine rige Evner har skjænket os. Hans Værker hænge omkring i vore Huse, vore Slotte, vore Kirker, og naar vi staa foran dem, da vide vi, hvad Marstrand var og hvad vi skyldte ham.

MONRAD OG TILLISCH

Vinteren 1858—59 var nu tilende; vi befandt os i Mai, og vi længtes efter den 1ste Juni for at drage ud paa Bonderup.

Man havde i nogen Tid hørt Tale om en Forandring i Ministeriet; men da saadanne Rygter ideligt ere i Omløb, fæstede de Uindvielige ingen Tiltro hertil. Imidlertid talte Rygtet denne Gang Sandhed. Den 6. Mai overtog Hall Udenrigsministeriet og gik af som Cultusminister. Denne Post overtoges af Biskop Monrad, der henved et Aar havde været Hall behjælpelig som Directeur.

Monrad hørte ikke til vore Omgangsvener. Mig var han dengang saa godt som ubekjendt, forsaavidt en fremragende Personlighed kan være Nogen ubekjendt, der lever i og med sin Tid.

En Dag først i Mai, da jeg gik ind til Byen forbi vor forrige Bolig i Brogade Nr. 3, en Gaard, Monrad havde kjøbt og beboede, kom han gaaende i fuld Høitidsdragt fra en Audiens hos Kongen, for hvem han første Gang havde præsenteret sig i sin nye Stilling. Han hilste venligt paa mig og fortsatte sin Gang ind ad Porten og jeg min til Byen. Men da jeg samme Eftermiddag sad ene i min Dagligstue, meldte Tjeneren, til min Forundring, Minister Monrad. Idet han traadte ind i Stuen sagde han: „Jeg ansaae det for et heldigt Varsel, at jeg idag, strax efter min Audiens hos Kongen som Kultusminister, skulde møde Dem! Dette styrkede mig i et Forsæt, Dem angaaende, som længe har beskæftiget mine Tanker, og jeg kommer nu saa hurtigt som muligt for at meddele Dem dette. Jeg kommer for at spørge Dem, under hvilke Betingelser De maatte være tilbøielig til atter at indtage Deres forrige Plads ved Theatret, som jo nu, ifølge min nye Stilling, staaer under mig. Vi ønske Alle at faae Dem tilbage, og for at tale med Dem herom er jeg kommet.“

Det gik mig i første Øieblik efter denne uventede Tale, som det gik den stakkels unge Pige i en italiensk Fortælling, hvem Faderen, for at afbryde hendes Ungdoms første Kjærlighed, tvang til at gaa i Kloster. Aarene gik, og lidt efter lidt, gjennem Graad og lidenskabelige Kampe, indlevede hun sig omsider i det stille, hellige Klosterliv. Da denne haarde Fader endelig døde, bade hendes Slægtninge hende om nu atter at vende tilbage til Livet i den store Verden. Ved denne Anmodning greb hun sig med begge Hænder om det bankende Hjerter og udbrød: „Ak, I komme for silde! Jeg kan ikke mere træde ind i den urolige Verdens Kamp og Møie; mine Øine have grædt saa meget, at de nu sky Dagens blændende Lys.“ — Ogsaa jeg greb mig om det bankende Hjerter, ogsaa jeg gjøs tilbage for en Forandring i mit nu stille Liv. Monrad vedblev: „Vi maa have Dem tilbage for enhver Pris! At De ikke kan eller vil tjene under Hr. Christensens Regimente, indseer jeg. Han saavel som den uselvstændige Hauch maa afskediges og en Chef indsættes i deres Sted, som De kan være tilfreds med. Vil De ikke have at gjøre med Hr. Høedt som Sceneinstructeur, da lade vi ham gaa med det samme. Ønsker De Deres Indtægter forhøiede, da siig blot til, og De skal faae, hvad De attraaer; — men De maa atter optage Deres afbrudte Virksomhed!“ — Jeg blev saa overrasket ved denne uforbeholdne og tydelige Tale, at det Hele forekom mig som en Drøm. Jeg svarede: „Nei, visselig hverken kan eller vil jeg tjene under Hr. Christensen. Hvad Hr. Høedt angaaer, da — ifald jeg kunde bekvemme mig til atter at indtræde i min Stilling ved Theatret, da vilde jeg ligesaa lidt i dette Øie-

blik som tidligere holde paa hans Fjernelse. Lad ham kun staa der, indtil han selv bliver træt af dette Embedes Arbejde som af de andre Embedsstillinger, han har beklædt; det skulde virkelig undre mig, om han i Længden holdt ud. Hvad forøgede Indtægter angaaer, da vilde jeg visselig ikke kræve en eneste Skilling mere, end jeg oppebar ved min Afsked, thi Pengespørgsmaal har ikke havt mindste Del i, hvad der er skeet. Men, vedblev jeg, hvorledes skal jeg overvinde mig selv til atter at begynde denne Virksomhed? — „De er utaknemmelig,“ udbrød Monrad, „ifald De ikke skjønner paa det offentlige Raab om Deres Tilbagekomst, der lyder fra alle Sider. I to Saisoner have nu de nye Styrere viist deres Afmagt. Tonen i Pressen som i mundtlig Tale er imod de Herrer og for Dem. Og hvad mig angaaer, da har jeg ikke for Intet nu snart i et Aar staaet Forretningsgangen ved Theatret nær. Hr. Christensen er mig nu velbekjendt, og med ham gjør man kort Proces; det bliver min Sag, og mig vil det være en stor Glæde atter at føre Dem tilbage, paa hvilke Betingelser De maatte stille. Jeg forstaaer, at De ikke i dette Øieblik kan give mig noget bestemt Løfte, og at De først maa tale med Heiberg herom, hvilket ogsaa jeg ønsker. Gjør nu dette, og jeg kommer da om et Par Dage atter tilbage for at modtage Deres endelige Svar.“ Det nyttede ikke, at jeg mere og mere udførligt udtalte alle mine Grunde for ikke mere at vende tilbage; han modsigede dem alle med stor Veltalenhed og foreholdt mig det som Pligt mod Publikum, mod Kunsten, mod mig selv, at overvinde min Sky for dette Skridt, der af Alle, det var han vis paa, vilde blive optaget med stor Paaskjønnelse og Glæde. De forgangne Aars Theaterskandaler passerede nu Revue i vor Samtale, og han sagde: „Jeg kjender det Alt, nøiere end De maaske troer.“ — Endnu en Gang bad han mig ved sin Bortgang om at slaa en Streg over det Forbigangne og kjækt paany begynde min Virksomhed.

Denne uventede Samtale havde sat mit Indre i stærk Bevægelse. Urolig gik jeg frem og tilbage paa Gulvet, idet jeg den ene Gang efter den anden udbrød for mig selv: „Umuligt! umuligt! hertil har jeg hverken Mod eller Kraft!“ Men midt i disse Udbrud greb jeg mig selv i, at der i min Hjertebanken dog vibrerede Noget, der lignede Glæde ved Tanken om atter at kunne hengive mig som Tolk for de Digterværker jeg elskede. O, vi svage Mennesker! hvad betyde alle vore Forsætter, naar Naturen i os taler med høi Røst!

Min Vaklen frem og tilbage, følte jeg kunde kun En give en bestemt Retning, og jeg ilede ind til denne Ene, til Heiberg. Hans Forundring over Monrads Besøg var ikke mindre end min, og da jeg nu udbrød: „Du maa sige mig, hvad der er det Rette at gjøre i denne Sag,“ svarede han: „Ingen kan afgjøre dette, uden du selv. Bedrag dig ikke! Jeg har godt mærket, at din Sjæl endnu færdes

paa de gamle Veie, at dens Trang til at sysle med denne ideale Virksomhed endnu ikke er stillet. Men vær forsigtig, førend Du giver dit Samtykke. Vær først vis paa, at Monrad kan og vil ordne Forholdene saaledes, at du kan indlade dig paa dem, thi kun under helt forandrede Forhold kan du være bekjendt atter at optage din afbrudte Stilling.“

Saaledes stod for Øieblikket denne Sag.

Hvorfra Overskou i sin Theaterhistorie har, at jeg alt tidligere ikke havde viist mig uvillig til atter at vende tilbage, er mig ubegribeligt, thi vist er det, at Ingen hidtil havde henvendt sig til mig herom, og jeg til Ingen; og al Tilbagevenden til Theatret stod for mig som en ren Umulighed, indtil det Øieblik, da Monrad aflagde mig sit Besøg og meddelte mig sin Plan og sit Ønske.

Monrad aflagde mig flere Besøg, men endnu kunde jeg ikke bekvemme mig til at give ham et bestemt Tilsagn, og jeg bad ham indstændigt om, ikke at udtale sig for Nogen om Muligheden af min Tilbagevenden, thi var dette først skeet, stod det ikke mere til mig atter at trække mig tilbage. Han spurgte mig nu om de nærmere Betingelser, hvorunder jeg dog kunde tænke mig at vende tilbage. Jeg svarede ham, at først og fremmest maatte alt Skuespiller-Regimente ophøre og en virkelig Chef stilles i Spidsen for det Hele, med underordnede Embedsmænd, der havde at adlyde hans Befalinger, ligesom jeg selv forpligtede mig til at adlyde dem. Men en saadan Mand, udenfor alt Koteri, retskaffen, sanddru og med Indsigt i og Interesse for Sagen, følte jeg godt, var for Øieblikket ikke let at finde. „Det gjælder et Forsøg!“ svarede Monrad, og vor Samtale var tilende for denne Gang. Nu begyndte han paa mere end eet Punkt Iværksættelsen af sin Plan. Han aflagde et Besøg paa Theatercontoiret, gennemgik alle Regnskaber og Bøger, og ikke mange Dage forløb, før Alle vidste, at Christensen skulde afskediges fra sin Stilling tilligemed Hauch og noget helt Nyt træde istedet. Imidlertid gik Monrad møisommeligt om for at finde en Personlighed, der kunde og vilde være Chef for det kongelige Theater, hvis Rygte ikke stod i det bedste Lys paa Grund af de senere Aars Spektakler, saa at flere end een Personlighed betakkede sig for at indlade sig i en Brydekamp med de forkvælede Skuespillere og den forkvælede Disciplin, der ved alt dette var kommen ud af det rette Spor; Alle følte Vanskeligheden ved at styre denne hældende Vogn nogenlunde sikkert.

Monrad nævnede for mig snart eet Navn, snart et andet til den ledige Plads, der sandelig ikke vare lystelige at høre. Endelig kom han en Dag og sagde: „Hvad siger De, om man kunde formaa Geheimeraad Tillisch til at overtage Chefsposten?“ Mit første Udbrud var: „Det faaer De ham aldrig til?“ — „Hvis jeg dog nu fik ham dertil, hvad vilde De da sige?“ — „Jeg vilde sige, at det var et godt

Valg. Tillisch har vel ikke tidligere befattet sig med Theatret eller viist stor Interesse herfor, men han er en anerkjendt dygtig Forretningsmand, dertil er han en sanddru og nobel Charakter, kraftig, bestemt, uden at søge Omveie eller Intriguer for at sætte sin Villie igjennem. Han er høit oppe i Rangforordningen, og til Trods for Skuespillernes evige Talen om, at de see ned paa al Fornemhed, da de selv føle sig lige saa fornemme som Nogen, har jeg dog ofte bemærket, at det hvide Baand og Excellencetitlen udøve en ikke ringe Indflydelse paa deres Gemyt og Holdning.“ — „Godt,“ sagde Monrad, „saa gaaer jeg nu til Tillisch.“ — Nogle Dage efter kom han og meddelte mig, at uagtet Tillisch havde viist ikke liden Modstand og mange Betænkeligheder ved at gaa ind paa hans Forslag, havde han dog endnu Haab om, at han vilde gaa ind herpaa, især da han hørte — ja jeg gjentager kun Monrads egne Ord — at hans Tiltræden maaske vilde gjenvinde mig for Scenen.

Jeg kjendte saa godt som intet personligt til Tillisch. Min Mening om ham var dannet af hans offentlige Virksomhed baade her hjemme og i Slesvig. At han var en ægte dansk Mand med Kjærlighed for sit Fædreland, herpaa havde han givet mange Beviser, og han stod høit i den almindelige Agtelse, saa at jeg ansaae det for en Ære for Theatret at have ham i Spidsen for det.

Jeg bad nu Monrad om Tilladelse til uforbeholdent at turde udtale for ham, hvad der efter min Overbevisning var nødvendigt, ifald Tillisch bragte os Alle dette Offer. Efter at have faaet Tilladelsen, vedblev jeg: „Først maa De sørge for, at Tillisch faaer en Medhjælper under sig, der er inde i hele dette Mylr af Detailler, som en Theatervirksomhed bestaaer af, og som Tillisch er aldeles ubekjendt med. En saadan underordnet Medhjælp maa han have, og jeg kjender kun En, der kan yde ham den, kun En, der ved mange Aars Øvelse har lært at sætte et Repertoire og som tilfulde kjender Theatrets kunstneriske Kræfter for at sætte Alle i den behørig Virksomhed, og som dertil er en retskaffen Charakter og en overordentlig udholdende, virksom Embedsmand; — og denne Ene er den Samme, som Hr. Christensen fjernede fra de daglige Forretninger under Professor Dorph, netop fordi han godt saae, at han var en Støtte for denne, nemlig Secretair Berner.“ — Monrad gik villigt ind herpaa. „Dernæst“, vedblev jeg, „vil Tillisch's Fremtid som Theaterdirecteur bero paa, om De som Minister vil holde Dem udenfor, hvad Chefen beslutter lige overfor Skuespillerne; om De vil kunne finde Dem i, lige overfor disse at staa som „den Onde“, og ikke gribe ind i den daglige, detaillerede Forretningsgang, men ligesom i sin Tid Madvig, Ørsted og P. Bang, bede alle Skuespillere om at indgive deres Klager skriftlig, istedetfor at lytte til al den løse Snakken, der ofte kun er et Udløb for en øieblikkelig Stemning. Med eet Ord, lade Alle føle,

at de have en Directeur, som de have at holde sig til og at lyde. Kun da kan den i de sidste Aar ødelagte Disciplin atter indtræde. Skeer ikke dette, da kan Tillisch saalidt som nogen Anden formaa at holde denne combinerede Maskine sammen og i behørig Gang.“ — Monrad smilte over disse mine Formaninger og sagde i en humoristisk Tone: „Ja, jeg skal med Fornøielse være „den Onde“, lad dem kun hade mig, naar de derved kan komme til at elske deres Directeur.“ Og vist er det, at Monrad holdt fortrinligt dette sit Løfte lige overfor Theatret i al den Tid han var Cultusminister.

Flere af Skuespillerne stode i venskabeligt privat Forhold til Monrad, og disse vare derfor henrykte over hans Udnævnelse til Cultusminister, idet de haabede ved Hjælp af ham at sætte deres Pretensioner igjennem. De omtalte ham derfor i høie Toner. Men det var derfor ogsaa meget komisk for mig, saasnart Alt var ordnet, at bemærke Omslaget hos dem i Bedømmelsen af ham. Nu hed det: „Den Monrad er dog en underlig En! Jeg har været hos ham for at udvikle Et og Andet for ham, men han sad og hørte til paa den ligegyldigste Maade og svarede kun: Ja, alt dette nytter det jo ikke at tale med mig om. Nu har De jo en Chef, De har altsaa i Alt at holde Dem til ham.“ — Naar jeg hørte disse Beretninger, dette Omslag i Tonen om Monrad, da udrød jeg stille for mig selv: „Bravo, Monrad, Du holder dit Løfte!“

Den 1ste Juni stod for Døren, men der kunde for os ikke være Tale om at flytte til Bonderup, da Heiberg til min Sorg blev meget syg og maatte, efter Lægens Raad, gaa tilsengs, betaget af stærk Feber. Jeg havde endnu ikke givet mit bestemte Ja til min Tilbagevenden til Theatret, og nu i dette Øieblik, da alle mine Tanker dreiede sig om hans Befindende og jeg helt og holdent gik op i at pleie ham, hvis Tilstand i høi Grad ængstede mig, var det mig umuligt at bestemme Noget for den usikre Fremtid. Imidlertid blev Tillisch den 11te Juni udnævnt til Chef for det kongelige Theater og Kapel, med Berner som Secretair. Jeg havde nu flere Samtaler med Tillisch, hvis Tone og Holdning gjorde et godt og beroligende Indtryk paa mig. Han forstod, at det under min Angst for Heiberg ikke i dette Øieblik var mig muligt at give et bestemt Svar for min Fremtid. Monrad var derimod meget utaalmodig, en Utaalmodighed jeg godt forstod; men en uhyggelig Angst betog mig ved denne hans Trængen paa for at faae Sagen afgjort. Jeg frygtede for, at han af Lægen havde erfaret, at Heibergs Liv svævede i Fare, og at han forudsaae, at hvis Heiberg i dette Øieblik døde, da var den hele Plan og alle hans Anstrengelser for at faae mig tilbage tilintetgjorte, og alt dette vilde jo i høi Grad være ham ubehageligt efter de Skridt, der alt vare tagne. Ifald han derimod allerede nu turde bekendtgjøre min Tiltræden for Alle, da var han jo retfærdiggjort, selv om det Værste bag efter indtraadte.

Jeg nægtede ham imidlertid paa det Bestemtteste, i dette for mig saa kritiske Øieblik, at binde mig ved noget Løfte.

Heibergs Tilstand trak i Langdrag og varede hele Juni ud. Vort, som det lod til, skuffede Haab om iaar at kunne komme til Bonderup, var nu ingen Sorg for mig. Hvorfor ikke? Ja, vidste jeg det selv?! Men i den sidste Tid havde min ulykkelige Evne til Forudanelser, om Noget, der varslede ilde, netop paa Bonderup opfyldt mig med en Angst, en Tyngde i Sindet, som jeg ikke kunde gjøre mig Rede for. Med uvilkaarlig Skræk tænkte jeg paa Opholdet paa dette Bonderup, hvilket jeg tidligere havde imødeset med saa megen Glæde. Jeg anede, at noget Sørgeligt vilde hænde mig der, og jeg følte en Lettelse over, at dette Sørgelige i al Fald ikke vilde hænde mig i Sommer, hvis jeg blev hjemme.

Den 2den Juli modtog jeg følgende Skrivelse fra Theatrets nye Chef:

Chefen for det kongelige Theater og Kapel.

Kjøbenhavn, den 2den Juli 1859.

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet har under 30te f. Maaned tilskrevet mig saaledes:

„Da jeg veed, at Deres Excellence er enig med mig om, at det vil have en overordentlig stor Betydning for det kongelige Theater, saavel i kunstnerisk som oeconomisk Henseende, om en saa sjælden udmærket Kunstnerinde som Fru Heiberg kunde formaaes til atter at træde i Theatrets Tjeneste, saa maa jeg anmode Dem om at gjøre de i denne Henseende fornødne Skridt.

Det vilde være et lykkeligt Varsel om Theatrets Fremblomstren under Deres Excellences Bestyrelse, om det maatte lykkes Dem at gjenvinde en Skuespillerinde, der i en lang Aarrække, saavel middelbart som umiddelbart, har udøvet en saa mægtig Indflydelse paa den sceniske Kunst i vort Fædreland, og som uagtet denne Indflydelse har vidst at bevare en sjælden Fordringsløshed.

Forsaavidt Fru Heiberg atter vilde fremtræde, antager jeg, at Forholdet kunde ordnes saaledes, at hun, idet hun beholdt sin Pension, fik et aarligt Honorar af Theatrets Kasse, i hvilken Henseende Deres Excellences nærmere Indstilling imødesees.“

Idet jeg herved har den Fornøielse at communicere Fru Etatsraadinden denne Skrivelse, vil det være overflødigt at gjentage, af hvor stor Vigtighed jeg anseer det for at være for det kongelige Theater, saavel i moralsk som i kunstnerisk og oeconomisk Henseende, om De maatte kunne finde Dem foranlediget til at opfylde det af Ministeren saa varmt udtalte Ønske, da dette tilfulde vil være Dem bekjendt af de Samtaler, som jeg har havt den Ære at have med Dem. Dog kan jeg ikke undlade atter at fremhæve, at det Haab, som

stilledes mig i Udsigt, at De muligen vilde vende tilbage til Theatret, var et af de væsentligste Motiver for mig til ikke at undslaa mig for at modtage den Post, som Hans Majestæt nu allernaadigst har overdraget mig, idet jeg ansaae det for Pligt at oversee de mange Grunde, som i høi Grad maatte gjøre det betænkeligt for mig at overtage et saa vanskeligt og fremmed Hverv, naar jeg derved maatte kunne bidrage Noget til, at det store og af Alle saa meget beklagede Tab, som Theatret led ved Deres Bortgang, igjen kunde erstattes. Jeg mis-kjender ingenlunde Vægten af de Betæneligheder, som fra Deres Side maa udfordre en nøie og moden Overveielse, inden De tager den endelige Beslutning; men ligesom jeg hengiver mig til det glade Haab, at De vil vide at overvinde disse Betæneligheder, saaledes stoler jeg paa, at De vil tilgive, naar jeg tillader mig her atter at gjentage for Dem, hvor magtpaaliggende det er mig, snart at modtage Underretning om Deres Beslutning. Skulde denne falde saaledes ud, som Deres Medborgere, hvis Høiagtelse og Beundring De i saa høi Grad har vundet, med Længsel imødesee, skal jeg tillade mig nærmere at conferere med Dem om, hvad der iøvrigt maatte være at aftale.

C. F. Tillisch.

Midt i Juli indtraf lykkeligvis en Krise i Heibergs Tilstand, og Lægen erklærede Faren for overstaaet. Jeg var lykkelig og glad herover, og gav nu Monrad Lov til offentlig at bekendtgjøre, at jeg atter vilde optage min Virksomhed ved Theatret fra næste Saisons Begyndelse, og agtede at optræde første Gang i Sheridans „Bagtalelsens Skole“, et Valg, hvori man saa, paa Grund af Stykkets Titel, en pikant Hentydning fra min Side. Det saa jo unægteligt ganske morsomt ud, da alle Bladene berettede: „Fru Heiberg agter atter at optræde i „Bagtalelsens Skole“.“ — Men det var rigtignok en morsom Vending, jeg slet ikke havde tænkt paa.

Min hele Sjæl var nu opfyldt med Tanken om, at jeg paany skulde fortsætte min kunstneriske Virksomhed, der saa brat var bleven afbrudt. Jeg modtog daglig Breve fra Kjendte og Ukjendte, der glædede sig over min Tilbagekomst. Det manglede dog heller ikke paa ufor-skammede anonyme Breve, hvori man truede mig med det Værste ved min første Gjenoptræden, og raadede mig til atter at opgive mit Forsæt.

I den Tid, der nu var gaaet, efter at jeg havde forladt Theatret, havde den offentlige Mening forandret sig til Heibergs og min Fordel. Man havde faaet Tid til at overveie, og Meget var kommet til Orde i Pressen og havde vendt Dommen. Man indsaae endelig, at vi begge havde lidt af et uretfærdigt Stormløb, at Meget, der havde udgivet sig for Sandhed, fortjente alt Andet end dette Navn. Kort

sagt, en Reaction var indtraadt, og Dommen om Alt, hvad der var skeet, var bleven en anden. Naturligviis vare de egentlige Bærere af den hele Opposition blevne staaende paa samme Plet, men de stode der nu lammede, uden at deres Vaaben længer formaaede at virke paa den tidligere Maade. Dette var meget klart at føle, og jeg gik derfor til min første Gjenoptræden uden al Ængstelighed og Spænding for, hvorledes Udfaldet vilde blive. I Resten af Sommeren gjenoptog jeg nu med hele min Sjæls Interesse paany Studiet af min kjære Lady Teazle, for at det gode Landsbybarn, som nu færdedes i den elegante, fornemme Verden, paany kunde træde frisk og kvik frem for det Publikum, hvis Yndest hun alt tidligere havde erhvervet sig, som havde leet med i hendes overgivne Latter og været rørt over hendes sande og sunde Taarer.

I mit Hjem var nu Alt godt igjen, og jeg var glad og lykkelig ved at skulle fortsætte min kunstneriske Virksomhed, thi jeg havde bestandig en Følelse af, at der endnu forelaa nye Opgaver, som maatte komme til Udførelse, førend jeg kunde slaa mig til Ro for bestandig. Det var især Shakespeares Lady Macbeth og Schillers Maria Stuart, der med uimodstaaelig Magt alt i mange Aar havde sat min Phantasi, min Forstand og mit Hjerte i Bevægelse.

Saasnaar det var kommet til almindelig Kundskab, at jeg vendte tilbage til Scenen, gik Rygtet, at Hr. Høedt ligeledes agtede paany at optræde. Tillisch fortalte mig, at dette Rygte var sandt, og spurgte, hvad jeg mente herom? Jeg forsikkrede ham, at jeg Intet havde herimod; Theatret trængte til flere Kræfter, hvorfor da ikke benytte hans, naar kun Hr. Høedt vilde underordne sig de gjældende Love. Tillisch meddelte mig fremdeles, at det laa Hr. Høedt paa Hjerte, ved sin første Fremtræden at spille i et Stykke i Samvirken med mig. Ogsaa herpaa svarede jeg, at jeg Intet havde at indvende, han kunde selv vælge, hvilket Stykke han ønskede. Var jeg først paany indtraadt i min Stilling, da var det min Pligt at spille med ham som med enhver anden Skuespiller, og jeg bad ham i det Hele være forsikkret om, at i Udøvelsen af min Kunst traadte det Private, Personlige aldeles i Skygge hos mig, saa at jeg visselig ingen Hindring skulde lægge i Veien for Hr. Høedts fortsatte Virksomhed som Skuespiller. Han spurgte mig fremdeles, om han maatte meddele Hr. Høedt disse mine Udtalelser, og hertil gav jeg mit oprigtige Samtykke. Tillisch troede derfor fuldt og fast, at han paany havde erhvervet Hr. Høedt som Skuespiller, for Scenen. Fremtiden viste imidlertid, at Høedt ingensinde, naar det kom til Stykket, fik Mod til at optræde.

Endelig vare vi komne midt ind i August. Logeabonnementet stod for Døren, og dette indbragte 20,000 Rdl. mere end Aaret iforveien. Mod Slutningen af August begyndte Prøverne paa „Bagtalsens Skole“. Fra flere af Theaterpersonalet var det mig berettet, at Phister og

især Nielsen havde udtalt sig om, at de ved min fornyede Optræden vilde lægge deres Misbilligelse mod mig for Dagen, og om den Modstand jeg af dem skulde møde ved Prøverne. Nielsen skulde udføre Sir Pitters Rolle og altsaa samvirke med mig i saagodtsom alle mine Scener. Heller ikke disse Rygter foruroligede mig; jeg kjendte dem begge og vidste, at Et er, hvad man gjør sig til af at turde udtale, et Andet, hvad man i Øieblikket har Mod til at bringe til Udførelse. Jeg havde derfor ondt ved at tilbageholde et Smil, da Nielsen paa den første Prøve af „Bagtalesens Skole“ kom mig imøde med Inderlighed og Hjertelighed og udtalte med stor Artighed den Glæde det var ham, atter at skulle spille sammen med mig. De omkringstaaende Kammerater studsede ved denne hans Adfærd, og mangen en Stikpille maatte han døie over Modsætningen mellem hans Opførsel og hans tidligere Udtalelser. Hans Forsvar mod dem var, at en dannet Mand ikke kunde være uhøflig mod en Dame. Til Phisters Modstand mærkede jeg intet.

Saisonen aabnedes med Shakespeares „Much ado about nothing“, hvis Titel paa Dansk var: „Kjærlighed paa Vildspor“, oversat og bearbejdet af Frøken S. Beyer. Denne hendes Bearbejdelse var bleven antaget i forrige Saison, paa Opfordring af det Hauchske, Christenske og Høedske Regimente, der havde henvendt sig til hende om snarest muligt at indlevere Stykket, men det kom først til Opførelse iaar. Frøken Beyer blev i sin Tid høist forundret over disse Herrers Opfordring til at indlevere sit Arbejde, som man vidste laa færdig i hendes Skuffe, men som hun ved Heibergs Fratræden som Directeur havde holdt tilbage, da hun ved hans og min Bortgang ansaae sin hele Virksomhed for Theatret for sluttet. Og vel maatte man med hende forundres over disse Herrers Opfordring, de som i Aar og Dag ideligt havde udtalt deres Harm over det „Skandaløse“ i, at Heiberg nogensinde havde besmittet Theatrets Repertoire med hendes Bearbejdelser, som de fandt aldeles forkastelige, en Dom, det i Pressen var blevet Mode at underskrive, uagtet alle hendes Bearbejdelser havde gjort stor Lykke fra Scenen. I Aar og Dag havde man brugt denne Forkastelsesdom som et Beviis paa Heibergs uæsthetiske Standpunkt, og ideligt maatte han høre ilde for, at han antog og beskyttede hendes Bearbejdelser.

Den 5te October var min første Optræden i „Bagtalesens Skole“. Da jeg atter stod i mit, af en stor Del af Personalet festligt smykkede Paaklædningsværrelse, mødende, ret som en Husalf, den syge, men ved min Tilbagekomst lykkelige Madam Gram, der til Trods for de indfaldne Kinder og det svage Legeme saae ud, som om hun iaften selv var istand til at spille den muntre Lady Teazle, — da jeg stod her, iført den lette, hvide, med Sølv indvirkede Kjole og med den brogede Georginekrands slynget om det gammeldags fri-

serede lokkede Hoved, da følte jeg mig saa glad, saa let paa Legem og Sjæl, som om Vinger vare hæftede paa mine Skuldre, og uden mindste Fornemmelse af, at min Virksomhed havde været afbrudt i et Par Aar. Hjertet hoppede i Livet paa mig, som man siger, og jeg traadte ind for det overfyldte Hus som til en festlig Dans, og den Jubel og Blomsterpragt, som her fløi mig imøde, var sandelig ikke skikket til at kølné min overgivne Stemning.

Det eneste Skaar i denne mig uforglemmelige Aftens Glæde var, at Heiberg ikke var tilstede i Huset. I Publikum ønskede han ikke at blive Gjenstand for Opmærksomhed, og fra at gaa op paa Theatret afholdtes han af mere end een Grund. „Jeg skal følge dig,“ sagde han, „iaften Time for Time her i min Stue, og glæde mig til din Hjemkomst.“ — At han i Hjemmet sad i nogen Spænding om Aftenens Udfald, vil vel Enhver finde rimeligt. Han modtog derfor med Glæde følgende Billet fra den betænksomme Berner strax efter min første Indtrædelse i Stykkets anden Akt:

Deres Frue blev ved sin Indtrædelse modtaget med en saadan Styrtereign af Blomster og Laurbærkrandse, at det langt overtraf, hvad nogensinde tidligere har fundet Sted. Fire store tætfyldte Kurve udsende nu deres Virak over hele Scenen — gid den maa rense den for alle de urene Dunster, og gid den Blomsterbane, Deres Frue iaften paany begynder, endnu længe maa glæde hende og os Alle ved sin Duft og ved sin velsignelsesrige Frugt.

Den ^{5/10} Kl. 8.

Med udmærket Høiagtelse og Hengivenhed
ærbødigst
Berner.

Hele Stykket igjennem vedblev Publikums Jubel uformindsket, og da Tæppet faldt for sidste Akt, udrød en saa enstemmig Fremkaldelse, at Chefen bad mig tiltrods for Forbudet atter at fremtræde.

Loddet var kastet og min Theatervirksomhed atter i fuld Gang; og den samme Jubel og Tilstrømning til Theatret, saa ofte jeg spillede — ligegyldigt i hvad —, vedblev hele Saisonen med uforandret Styrke.

LADY MACBETH

Det havde i mange Aar staaet for mig som et høit kunstnerisk Maal engang at turde fremstille Lady Macbeth fra Scenen. Med dyb Alvor og Ærbødighed for denne Opgave havde jeg med Aars

Mellemrum atter og atter søgt at tilegne mig Forstaaelsen af denne Kvindeskikkelse, hensat i de mægtige tragiske Forhold og Omgivelser. Allerede i de sidste Aar af Collins Directorat paatænkte han, efter endel Aars Hvile, at opføre „Macbeth“ paany. Han henvendte sig til mig med Anmodning om at udføre Lady Macbeths Rolle. Det krøb i mig af Begjærlighed derefter, thi alt da havde jeg i Stilhed indstuderet Rollen, men jeg var dog endnu frygtsom og tvivlrædig, om jeg alt nu turde vove at fremtræde heri. Tilfældet kom imidlertid min Vaklen tilhjælp, idet Nielsen, saasnart han erfarede denne Henvendelse til mig, geraadede i et sandt Raseri, fordi den ikke var tilbuddet hans Kone. Med lettet Hjerte og en lettet Samvittighed traadte jeg derfor tilbage, og Rollen blev udført af hende til Alles Tilfredshed og Beundring. Da Døden 14 Aar efter uventet berøvede Theatret dette udmærkede Talent, spøjte atter Ønsket om at spille Lady Macbeth i min Hjerne. Dog gjorde jeg intet Skridt for at faae dette gamle Ønske opfyldt, og det af følgende Grunde: For det Første havde jo Dagspressen paa dette Tidspunkt, paavirket af Fru Nielsens Venner, udfundet, at hun og jeg i de senere Aar havde været Rivalinder, der stode skarpt overfor hinanden, en Paastand, der var aldeles ugrundet. Det kunde altsaa see ud, som om jeg ønskede at fortrænge det Billede, hun havde givet af Rollen, og denne Tanke var mig ubehagelig. Dernæst maatte jeg jo sige mig selv, at Nielsens mangeaarige Animositet imod mig vilde forøges, ifald jeg vovede at afløse hans Hustru i Rollen, uden at tale om, at det under alle Omstændigheder vist maatte være ham ubehageligt saa kort efter hendes Død at optræde i et Stykke, hvori han fornylig havde samvirket med hende, en Følelse, jeg fandt meget naturlig. Der kunde altsaa ikke være Tale herom, og jeg slog derfor i mine Tanker en tyk Streg over dette mit gamle Ønske og tænkte ikke videre herpaa. Stor var derfor min Overraskelse, da jeg nu atter var vendt tilbage til Scenen, og Nielsen paa en af de første Prøver paa „Bagtalelsens Skole“ kom hen til mig paa den mest indsmigrende Maade, idet han greb min Haand og sagde: „Kjære Fru Heiberg, nu staaer det i Deres Magt at gjøre mig en stor Glæde!“ Paa mit Spørgsmaal om, hvori denne Glæde skulde bestaa, udbrød han: „Spil Lady Macbeth med mig!“ — „Jeg!“ udbrød jeg med uforstilt Overraskelse. „Ja,“ vedblev han, „netop De. Ingen er som De i Besiddelse af alle de Midler, der høre til at udføre denne Rolle.“ I mit stille Sind blev jeg næsten forfærdet over, at dette mit gamle Ønskes Opfyldelse kom mig imøde fra den Kant. Jeg var ikke langt fra at betragte Nielsen som en af Hexene i „Macbeth“, der vilde friste mig ind paa Noget, jeg burde undgaa. Jeg lovede ham derfor i Øieblikket Intet, men sagde, at jeg vilde tænke derover. Efter denne Dag saae han mig derfor aldrig paa Theatret, uden at han kom hen til mig og sagde: „Har De tænkt paa min Bøn til Dem?“

Omsider svarede jeg, at jeg ikke var i Besiddelse af den forkortede og forandrede Udgave, som benyttedes ved Opførelsen, og han udbrød: „Maa jeg laane Dem min Bog?“ og inden Aften var hans Bog i min Haand. Nu optog jeg mine gamle Studier af Rollen, og det endte med, at Løftet blev givet Nielsen.

Af Skade bliver man klog, saa jeg havde sørget for, at Alle paa Theatret vidste, at jeg agtede at spille Lady Macbeth paa Nielsens indstændige Opfordring. Det hjalp imidlertid ikke; han gik dog senere fra denne Kjendsgjerning. Men dermed kom han ingen Vei; der var for mange Vidner herpaa, og mangt et Drilleri maatte han døie af sine Kammerater i Anledning af sit forandrede Syn paa mit Kald i det Tragiske.

Hvoraf kom det nu, at dette besynderlige Menneske med Et forandrede sin hele Holdning overfor mig? Hvad mente han hermed? Vilde han mig ilde? Troede han at ødelægge mig ved Sammenligningen? Nei, jeg troer det virkelig ikke. Hvad var det da? Simplethen, at han havde Lyst til at spille Macbeth og indsaae, at ifald jeg ikke vilde overtage Lady Macbeth, maatte Stykket ligge uopført. Han saae Publikums varme Stemning for mig og sagde sig selv, at ifald jeg overtog Rollen, vilde det gamle Stykke vinde fornyet Interesse og saaledes komme ham selv og hans Udførelse af Macbeth tilgode; — det var hele Hemmeligheden. Man troer ikke, hvad mangen en Skuespiller, der har Lyst til at udføre en Rolle, kan bekvemme sig til! Venskab og Fjendskab slaes der da en Streg over. Levende og Døde glemmes for Ønskets Opnaaelse. Man ikke alene lader, som om alt Foregaaende er glemt, nei, man har virkelig glemt Alt og lever kun i Øieblikket.

Min Opfattelse af Lady Macbeth var omtrent i Et og Alt modsat Fru Nielsens, saavel i det Ydre som i det Indre. Det havde i Mands Minde været en given Sag ved Theatret, at Lady Macbeths Rolle blev tildelt en ældre Skuespillerinde. En, der ikke længere udførte Elskerinderoller, men Mødre og ældre Charakterroller. Tidligere blev denne Rolle udført af Jomfru Jørgensen i en ældre Alder; Fru Nielsen var i samme Tilfælde, da hun udførte den. Det falder af sig selv, at naar Lady Macbeth fremstilles i en ældre Alder, da bliver hele Fremstillingen en anden, end naar man tænker sig hende i en yngre. Hvad der hos den unge Lady Macbeth er oplussende Lidenskab, bliver hos den ældre, erfarne Kløgtens kolde, beregnende, dæmoniske Ondskab. Saaledes er hun ogsaa altid bleven spillet, da det laa i Traditionen. Men denne Tradition, vover jeg at mene, er feilagtig lige overfor Digterværket, hvilket jeg nu vil forsøge at eftervise.

Det er altid forekommet mig, at Alt hos Digteren tydeligt viser hen paa, at han har tænkt sig Macbeth og Lady Macbeth, om ikke

i den første Ungdom, saa dog som yngre Folk, der leve i de første Aar af deres Ægteskab. Macbeth udbryder til sin Hustru, da hun i de første Scener med ham lidenskabeligt opfordrer ham til Mordet paa Kongen: „Fød mig ingen Døttre, Sønner kun!“ — Dette Udbrud af ham bliver ligefrem komisk og uskønt lige overfor en ældre Kvinde. Dette hans Udbrud tyder, synes mig, bestemt paa, at deres Ægteskab er i sin Begyndelse, hvor Slægten først skal fødes. Men er dette rigtigt, da maa hun staa for os som en ung Kvinde. At hun er skøn, omtales flere Gange. Da Kongen hører, at Macbeth et kommen til Borgen før ham og hans Følge, siger han: „Hans (Macbeths) Elskov, hed som hans Spore, hjælp ham hjem før os.“ — Kongen tiltaler Lady Macbeth med: „Fagreste Værtinde, skønne Fruer!“ — Hans Gave til hende ledsages af de Ord: „Til den Fagreste blandt de Fagre!“ — Saaledes tales kun til den unge, skønne Kvinde, og ikke til en Matrone. Macbeth og Lady Macbeth storme frem med hele Ungdommens Kraft og Energi mod deres Livs ærgjerrige Planer som betagne af en dæmonisk Ruus, der har vundet Fasthed til Handlekraft ved Hexenes Spaadom paa Heden. Denne Spaadoms Gift har blandet sig med deres Blod og forvirret deres Sandser. Al Besindighed er vegen, og de slaa med eet Slag en Streg over hele deres ærefulde Fortid. Macbeth har endnu ingen Sønner i sit Ægteskab, men han lever i Haabet om deres Komme for at arve Thronen efter ham. I Lidenskabens Hede er ingen Besindighed hos hans Hustru. Hun seer kun Et, Kronen, hvis Ring skal omkredse deres Isse. Hjertets Angst, Samvittighedens Røst tale ikke til dem i det første Øiebliks Beruselse; de ere endnu uerfarne i Synden. Macbeth siger til sin Hustru efter Mordet: „I slige Ting ere vi Børn endnu.“ I undgommelig Ubesindighed storme de frem, førte af Dæmonerne, der have taget Sæde i deres Sjæle. De ere Begyndere i Synden og ikke to gamle routinerede Forbrydere; — og derfor mener jeg, at det er af største Vigtighed, at de begge have Ungdommens Præg, ellers bliver de modbydelige Djævla i hele deres Færd.

Men Nielsen var saa langt fra at have denne Anskuelse af Macbeths Ungdom, at uagtet han selv var forbi de Halvtreds, da han udførte Rollen, mente han dog, at han maatte maskere sit Physiognomi med dybe Furer og paasætte sig en skurkagtig Paryk, for at faae det rene Billede frem af denne Macbeth, der staaer paa Høidepunkt af krigersk Kraft og Heltemod ved Stykkets Begyndelse. At hele Fremstillingen maatte faae en Farve af dette skurkagtige, er en Selvfølge, men, som mig syntes, ikke til Held for Stykkets Virkning og Forstaaelse fra Scenen.

Saa meget kun om min Opfattelse af Shakespeares Tanke, at de begge endnu ere i Ungdommens Periode. Og nu min Anskuelse

af, hvorledes Skuespillerinden fremdeles skal opfatte denne yngre Lady Macbeth.

De Shakespeareske Skuespil ere ikke forsynede med alle de Noter og Fingerpeg til Fremstillerne, som de moderne Forfattere have indført i deres Digterværker til Overdrivelse, ja ofte til Skade, da de binder Skuespillerens Phantasi vel stærkt, uagtet jeg indrømmer, at Digterne ved disse Fingerpeg sikkre sig imod mangen en Misforstaaelse fra Skuespillernes Side. Men ved denne Instrueren af Forfatterne gennem deres Noter bliver Arbeidet for en tænkende Skuespiller trivielt, og de slappe hans Evner istedetfor at anspore dem. Det Arbeide, den Søgen, som sætter en virkelig Skuespiller i Bevægelse for at udfinde, hvad Digteren har ment og villet, paavirker hans Indbildningskraft, forhøier den og skærper hans Forstand; og føler han, at han er paa rette Vei, at det Søjte er fundet, da fremtræder den Begeistring, uden hvilken intet glimrende Billed kan fremstilles fra Scenen.

Ved Lady Macbeths første Indtræden i Stykket staaer kun: „Lady Macbeth læser et Brev.“ Hvorledes skal nu dette Brev læses? Brevet er fra hendes Husbond, der beretter hende Mødet med Hexene paa Heden, der have hilset ham som Than af Cowdor og endt med: „Hil dig, som skal vorde Konge!“ — Af deres Spaadom er alt den første Del gaaet i Opfyldelse, og han har nu fast Tro til den anden: „Hil dig, som skal vorde Konge!“ — Denne Tro er det, han meddeler sin Hustru i Brevet.

Skal dette Brev nu oplæses, idet hun træder ind, som første Gang læst af hende? Det er jo indlysende, at et Brev af et saa mærkeligt Indhold nødvendigt maa læses op med høist forskjellig Nuancering, om hun læser disse Ord første Gang eller repeterer Brevet maaske for tyvende Gang. Jeg mener, at det Sidste er det Rette, hvorfor jeg ogsaa kom ind med Brevet sammenrullet og først efter en Pause oprullede det og læste det som en Repetition, hvor man Ord for Ord atter gjentager, hvad allerede er læst, for yderligere at udgranske dets Betydning. Thi tænker man sig, at Brevets Indhold her første Gang træder hende imøde, hvilken Forbauselse, hvilke Udraab vilde da ikke strømme fra denne lidenskabelige Kvindes Læber. Her maatte hun jo første Gang lægge Mordplanen; men intet Saadant høre vi, derimod har hun alt taget sin Beslutning. Planen mærker man, er alt gennemtænkt af hende; den første Forbauselse staaer som et alt tilbagelagt Stadium, hun reflecterer kun over sin Husbonds milde svage Gemyt og frygter for, at han ikke besidder den „Ondskab“, som maa følge Planens kjække Udførelse, og hun udbryder i jublende lidenskabelig Styrke: „Skynd dig, skynd dig hid til mig, at jeg min Aand kan gyde i dit Bryst, at jeg kan skræmme med min Tunges Djærv-

hed, Alt, hvad dig holder fra den gyldne Krone, hvormed det synes, Skjæbnen, i Forening med overjordisk Kraft, har smykket dig!“ — Hvad siger hendes Tale til? Naturligvis til Planen om at rydde Kongen afveien for hurtigere at komme til det bebudede Maal. Men hvorledes kan det ske? Hvorledes finde Midler til at faae Kongen i sin Magt? Dette staaer endnu kun dunkelt for hende, og derfor udbryder hun, da Borgvægteren idetsamme melder hende, at Kongen vil komme i hendes Hus i Aften og søge Natteleie under hendes Tag: „Raser du, som siger saa?“ — thi dette Budskab er jo som et Svar paa hendes lønlige Tanker og kan nok gjennemgløde hende, thi nu er Midlet fundet til den sorte Daad, og hun udbryder: „Hæs er Natravnen, som forkynder Duncans fordærvelige Gang til mine Mure.“ Man hører af dette Udraab, at Alt er færdigt i hendes Tanker, den hele Mordplan gjennemtænkt med en saadan Lidenskab, en saadan Styrke, at Ingen og Intet formaaer at standse, hvad nu hendes hele Sjæl gaar op i. Da træder Macbeth til, og hun tilraaber ham: „Ha, store Glamis, høje Cowdor, men allerstørst dog ved det sidste: „Hil dig!““ — Det er Hexenes: hil dig! hun her hentyder til, dette „hil dig, du som skal vorde Konge!“ og hun vedbliver: „Dit Brev har henrykt mig i lysest Fremtid!“ — Se, denne Henrykkelse, mener jeg, maa fastholdes under hele denne Scene. Denne unge, lidenskabelige, ærgjerrige Kvinde er henrykt, beruset i Stormløbet af sin Forbrydelse. Det er ikke en kold, nedrig, i sin Ondskab forhærdet Kvinde, vi her skulle see i Lady Macbeth, men en i en dæmonisk Henrykkelses Ruus utilregnelig Kvinde, der Intet kan see, Intet kan høre, undtagen Et, det Maal, der som et Flammehav har antændt hendes ærgjerrige Sjæl, og hvis Luer udbrænde al Frygt og al Samvittighed. Hun jubler ved det kongelige Haab, der stiller sig for hendes Øine, og tilraaber Macbeth, der vakler og gyser i Besindighedens Skræk: „Se freidig ud!“ — Ved denne Ubændighed, denne dæmoniske Henrykkelse, hvori man seer hendes sjælelige Ufrihed, holdes hun endnu indenfor Menneskelighedens Grændser, og Ingen veed endnu, hvad hun kan blive til, naar Rusen svinder. Derimod vilde hun, dersom hun stod der kold, besindig i sin Ondskab, staa som en fuldstændig Djævel, der stod for lavt til at ende i dyb Fortvivlelse, i fortærende Samvittighedskvaler, saaledes som senere vises mod Slutningen af Stykket, hvor Henrykkelsen skifter om med Angest og Kval over hendes Brøde.

En Skuespillers fornemste Pligt er i Begyndelsen af en Charaktertegning at see hen mod Enden af samme, saa at Begyndelsen og Enden staa som en Enhed i Digterværket.

I en senere Scene mellem Ægtefolkene erfare vi, at Macbeth,

som i første Scene med Hustruen endnu var vaklende og tvivlraadig, nu ganske har tiltraadt den hele Plan, ja svoret en frygtelig Ed paa ikke mere at afstaa fra den. Den dæmoniske Ruus, Farten, saa at sige, i hendes Lidenskab fra første Scene maa vedblivende fastholdes i hendes Fremstilling, indtil Mordet er fuldbyrdet i 2den Akt. Umiddelbart før Mordet paa Kongen træder hun ind og siger om Kammersvendene, der holde Vagt i Kongens Sovekammer, og som hun har iskjænket berusende Drikke: „Hvad der gav hine Ruus, gav mig Mod, hvad dem udslukte, gav mig Ild.“ Hun er altsaa endnu i samme Lidenskaber, hvori vi saae hende i 1ste Akt. Hun lytter nu i Spænding ved Døren til Kongens Sovekammer, hvor Macbeth er ifærd med sin Gjerning. Hun gyser for, at det kan slaa ham feil, og hun udbryder i sin Angest: „Jeg havde gjort det selv, hvis ei han havde lignet min Fader, som han sov.“ Hun har altsaa selv været derinde og betragtet Kongen. Denne Yttring om hendes Fader viser os, at hun er i Besiddelse af en menneskelig Følelse, — en Djævel vilde ikke udtale sig saaledes. Macbeth styrter nu ud af Mordkammeret efter fuldendt Daad med Dolkene i sine blodige Hænder, aldeles tilintetgjort, medens hun, jublende over, at Planen er lykkedes, indgyder ham Mod og Fasthed, idet hun siger til ham, da han staaer fordybet i det rædselsfulde Syn af sine blodige Hænder: „Lidt Vand Blodvidnet af dine Hænder bortvasker.“ Hun forfærdes over, at han har Dolkene med ud, istedetfor at lade dem ligge som Vidner imod Kammersvendene, og hun opfordrer ham til at gaa tilbage med dem; men da han i sin Rædsel ikke atter tør betræde Blodkammeret, udbryder hun: „Kleinmodige!“ tager Dolkene og gaaer selv ind i Kammeret med dem. Her, mener jeg, skeer det store Omslag i hendes Sjælstilstand. Fra det Øieblik, hun styrter ud af Blodkammeret, er Forvandlingen synlig. Henrykkelsen er nu veggen for den høieste Angest. En let mimisk Bevægelse, der tyder paa, at nu ogsaa hendes Hænder ere plettede af Blod, vil bidrage til Forstaaelsen af hendes Hænders Vaskning senere i Søvnjængerscenen, uagtet Digteren heller ikke paa dette Sted foreskriver dette, men overlader det til Fremstilleren. (Hun siger jo ved sin Tilbagekomst fra Mordet, at hun overstænkedes Svendene med Blod.) Fra nu af er Henrykkelsen altsaa veggen og Angstens Besindelse traadt istedet; og da der nu bankes paa Borgporten og Nogen nærmer sig, raaber hun atter og atter til Macbeth: „Kom, kom! bort!“ — og drager ham med Magt ud med sig, for at ingen Indtrædende skal see dem. Kort efter træder Macbeth atter ind til Kongens Mænd, der ere komne, idet han byder dem alle „en god Morgen“. Macduff, der er gaaet ind til Kongen for at vække ham og her opdager den sorte Gjerning, raaber saa høit, at Alle strømme til, og mellem dem Lady Macbeth i Natdragt. Hendes Forstillelse ved

denne Tidende er her mat og af svag Virkning. — „Ha, hjælp mig bort herfra,“ er Alt, hvad hun formaaer at udtale, og hun ledes ud halvt i Afmagt. Denne Afmagt kan nu Fremstillerinden giengive som pur djævelsk Forstillelse, men et Spørgsmaal bliver det dog, om ikke hendes Kræfter her virkelig ere udtømte, saa at hun, naar man seer hen paa, hvorledes hendes Charakter udvikler sig, virkelig her er en Afmagt nær. I min Udførelse af Rollen antog jeg dette Sidste, af Hensyn til, hvorledes vi gjenfinde hende i de følgende Akter af Stykket.

Vi see hende nu først paany i næste Akt, hvor hun og Macbeth træde ind midt i Glandsen af det samlede Hof, begge med de skjæbnesvangre Kroner paa Hovedet. Af en overordentlig, forfærdelig Virkning er dette Syn. Kronerne sidde nu paa de ærgjærrige Hoveder, over de knuste Hjerters Sjælekval. De blege Kinder, de matte, forcerede Smil, hvormed de modtage Hoffets Cour, ere her af stor tragisk Virkning. Vi see her denne, i første Akt glimrende, storslaaede Kvinde som en ganske almindelig Værtinde, der kun lader nogle Høflighedsord til sine Gjæster glide over Læberne, før hun paany fjerner sig. I sin Uro søger hun kort efter Macbeth op, og vel lyder der Mod og Trøst til Manden fra hendes Læber; men hvor matte! Hvor tydeligt see vi ikke her, at hun, som vil sætte Mod i ham, selv er modløs, om end hun tiltvinger sig noget af den gamle Tone lige overfor sin Medskyldige.

Efter den Scene, Macbeth har med Morderne, hvor Mordet paa Banquo bliver aftalt, see vi hende atter i Uro opsøge sin Gemal, i hvis Aasyn hun læser mørk Angest. Hun tiltaler ham blødt for at berolige ham og beder ham være „vennesæl“ mod deres Aftengjæster. Han seer hendes blege Kinder, seer ogsaa hendes betyngede Sind og udbryder: „vær fro!“ Dette er hun altsaa ikke, uagtet Kronen sidder paa hendes Hoved. Han vedbliver: „Frisk Mod! Før Flaggermusen fuldendt har sin Natteflugt, Skarnbassen, født i Møg, paa sorten Hekates Opfordring, med sin dorske Summen harringet Natten ind, skalskeen rædsom Daad.“ Hun udbryder: „Hvad skal da ske?“ Hun er altsaa uvidende om Planen med Morderne, der skal dræbe Banquo. Han svarer: „Vær uden Skyld i Planen, du Dyrebare, før Daaden du bifalder.“ At han troer at burde skjule disse nye Rædsler for hende, viser tydeligt, at det er en anden Lady Macbeth, vi nu have for os, end hende, vi saae i første Akt, der haanende og lidenskabeligt kaldte ham for „svag og feig“, fordi han da gyste tilbage for det rædsomme Middel, der kunde sikkre dem Thronen. Han vil nu holde hende udenfor de nye Rædsler, thi han seer, at hendes Sjæl ikke taaler at betynges med nye Byrder, og han tilraaber hende atter og atter: „Vær fro! vær uden Skyld i dette.“ Hun staaer

altsaa der, betyngtet som En, der bør skaanes. Den dæmoniske Henrykkelse er vejet fra hende, og uden den synker hun sammen.

Fra det Øieblik, Mordet paa Kongen er fuldbragt, see vi disse to Skikkelser vandre modsatte Veie. Medens hun viger tilbage, stormer han, som et Rovdyr, der har smagt Blod, frem i et rasende Løb til nye Rædsler. Her vises altsaa Mandens Styrke til at fortsætte i det Ondes Tjeneste, medens Kvindenaturen hurtigt viger tilbage. Men denne Vigen tilbage allerede paa dette Punkt af Handlingen, denne Blødgjøren, der røber et Hjertes Angest for at fremture i det Onde, forstaaes ikke, ifald vi, som sagt, ikke fastholde, at hun aldeles var betaget af sin Ærgjerrigheds Ruus i Begyndelsen af den usalige Mordplan, saa betagen, at Lidenskabens gjorde hende ufri.

Vi see hende nu først igjen ved det kongelige Gilde paa Borgen. Festen er i fuld Gang og man er ifærd med at ordne sig til Tafflet. Da underrettes Macbeth hemmeligt af Morderne i en Krog af Salen om, at Mordet paa Banquo er fuldbyrdet, men at dennes Søn undveg. Altsaa lever fremdeles en Arving, der kan støde Macbeth fra Thronen, og han udbryder: „Saa har jeg atter Kolden.“ Han skjælver altsaa paany for sin Fremtids Magt og Høihed.

Atter her ved Gildet see vi Lady Macbeth i en kuert Tilstand, ikke i Glæde over den gyldne Ring, der omslutter hendes Isse, men som en stiltfærdig Kvinde, med almindelige Talemaader paa Læberne til sine Gjæster. Vi see Intet af den straalende, lidenskabelige Kvinde fra første Akt. Da stiger Banquos Gjenfærd frem og indtager Macbeths ledige Kongestol. Synet aabenbarer sig for Macbeth, medens det er usynligt for Lady Macbeth, der ingen Del har i denne nye Brøde. Ved Macbeths Forfærdelse over dette Syn, hvorved han geraader i Raseri, der udtaler sig lydeligt for alle de Forsamlede, viser Lady Macbeth sig i sin Angest endnu engang kjæk, i Frygt for, at Macbeth i sine Forfærdelsens Udbrud skal røbe Alt for Gjæsterne. I sin Angest herfor samler hun endnu engang alle sine Sjælekræfter og taler ham, hemmelig, haardt til. Men da Macbeth fremdeles er ude af sig selv, udbryder hun, ikke i Heroisme men i Angest: „Er I en Mand!“ og da Forfærdelsen vedbliver at berøve ham Herredømmet over sig selv, afbryder hun Gildet og beder Alle at forføie sig bort strax, uden al Ceremoni. Hun ledsager sine Gjæster ud og kommer strax tilbage. Hun og Macbeth staa nu ene lige overfor hinanden, og man venter, at et Væld af Bebreidelser og Haansord over hans umandige Opførsel skal strømme ham imøde fra hende, men — intet Ord undslipper hendes Læber. Hun staaer taus, hensunken i sig selv, og vi føle, at hun selv i høi Grad trænger til, hvad hun raader Macbeth, at søge Hvile og Ro i Søvnens Arme. Og i dette Moment mener jeg, at Fremstillenden bestemte maa vise Overgangen fra den stærkt betagne, furieuse Lady Macbeth i

de første Scener af Stykket, og den hun nu gennem Begivenhedernes Gang er bleven. Ved at see denne forhen stolte Skikkelse bøiet, udmattet, støttende sit trætte Hoved til sin Medskyldiges Skulder, helt sunket sammen, ane vi, at vi staa lige overfor et sjæleligt Gjennembrud, hvis videre Udvikling vi med Spænding imødesee. Uden at denne sjælelige Overgang i dette Moment tydeligt vises af Fremstillerinden, kommer Lady Macbeths forfærdelige Samvittighedskvaler i Søvnjængerscenen os saa uventet, saa isoleret, at den hele Natte-scene let faaer Udseende af et Effectsted, der er lagt ind, uden tilfulde at være motiveret ved de i hendes Sind foregaaede Brydninger. Men holdes min Opfattelse af Karakterens Udvikling fast, da ere vi forberedte paa hendes natlige Kvaler, forberedte paa, at Angeren over hendes forfærdelige Gjerning griber hende, at hun er ifærd med at dømmes af sin egen Samvittighed. Men da maa ogsaa de tre berømte Suk, der i Søvnjængerscenen udstødes af hendes gennemisnede Sjæl, ikke udstødes som hule Hyl fra Helvedes Afgrund, hvori hendes Sjæl allerede er, men lyde som dens angstfulde Bøn om den Eviges Barmhertighed og Naade.

Der er af de største Aander talt og skrevet Meget om Opfattelsen af denne Shakespeareske Kvindeskikkelse. Nogle af disse Udtalelser kan jeg tage til Indtægt for min Opfattelse, andre ikke. Blandt de sidste udtaler Biskop Martensen sig saaledes i sin Dogmatik Pag. 571:

„Blandt Digterne har fornemmelig Shakespeare fremstillet os saadanne Indiver, der midt i Tiden ere Aabenbarelser af Helvede. Naar vi saaledes see Lady Macbeth vandrende i Søvn, aftvættende Blodpletterne af sin Haand, udstødende hine forfærdelige Suk, i hvilke den tilbagetrængte Samvittighed søger at skaffe sig Luft, maa vi da ikke sige, at Forestillingen om den evige Fordømmelse paanøder sig os som en Realitet? Thi det er ingen sand, ingen frugtbar Anger, hvorunder hun lider; i hendes Anger er der kun Trængsel og Angst, men ingen Lyst til det Gode; hun fastholder den onde Villie, og det Gode er blot i hende som en Mulighed, der er uadskillelig fra den gudbilledlige Skabning. Men denne tilbagetrængte, i Uretfærdighed opholdte, Mulighed hviler som en centnertung Byrde paa hendes Sjæl, uden at der er nogen Betingelse tilstede for en Lettelse og Befrielse gennem den sunde Anger. Og naar vi see hende vandre saaledes, er det da ikke, som maatte hun vedblive at vandre saaledes gennem Æoner, grædende Helvedes taareløse Graad, hvorved vi mindes Ordet: „— falder over os, I Bjerge, skjuler os, I Høie!“ —

Her er altsaa bestemt udtalt, at denne Lady Macbeth er evig for-dømt og hendes Sjæl hjemfalden til Helvedes evige Kval. Jeg føler det Dristige i at være af en anden Mening end en saa lys Aand, en saa skarp Tænkter. Men Biskop Martensen siger et andet Sted i Dogmatiken, at „saalænge et Menneske befinder sig i Tiden,

er der en Mulighed til Omvendelse.“ Nuvel! Lady Macbeth befinder sig endnu henimod Stykkets Slutning i „Tiden“, kan det da siges saa vist, at hendes sidste Tids Kvaler og Anger ikke have været frugtbringende for hendes Sjæl?

De Shakespeareske Figurer ere alle fremstillede i korte, kraftige Træk. Alle Mellemlidene i Charaktererne ere saa godt som oversprungne. Desto vigtigere er det, at Skuespilleren ved alle tilladelige Midler, som staa til hans Raadighed, udfylder disse Mellemlid for at hjælpe Tilskueren paa Vei til Forstaaelsen af det Hele. Vi see kun Lady Macbeths Nattevandringer een Gang i Stykket, men hendes Kammerfrue beretter os, at hun ofte har seet hende vandre saaledes i de natlige Timer. Hvor nær ligger det da ikke at tænke paa, hvad der er gaaet forud for denne usalige Tilstand! Hvor mange Angerens frugtbare Taarer kan hun ikke have udgydt i vaagen Tilstand, der ikke kunne faae Luft i den Spænding, i den abnorme Tilstand, der indtræder i sligt Søvnjængeri, hvor Legemet sover, medens Sjælen paa egen Haand fortsætter de Lidelser, der ikke tør komme til Udtaelse i vaagen Tilstand! Ikke et Glimt af overmodig Stolthed og Tilfredshed over, at Kronen endelig sidder paa hendes Hoved, viser Digteren os hos Lady Macbeth, efter det store Resultat, at alle hendes tidligere brændende Ønsker ere gaaede i Opfyldelse. Anderledes med Macbeth; han nyder sin Seier og fremturer i det Onde. Uagtet vi ogsaa af hans Mund høre smertelige Udbrud, hvorledes han har solgt sin Sjæls evige Ro, vedbliver han at dyngte Brøde paa Brøde og lever kun for at fortsætte, hvad han saa blodigt har begyndt. Der maa dog være Forskjel i den evige Dom over den, der fremturer i det Onde, døvende enhver Røst, der taler til ham gennem Samvittigheden, og den, der, som Lady Macbeth, standser forfærdet paa Veien og geraader i en saadan Fortvivlelse over sig selv og sin Synd, at denne Fortvivlelse tilsidst dræber hende. Macbeth tænker vel paa Helvedes Straf, men trods er den og er beredt til at betale sin Brøde. Lady Macbeth gyser tilbage, hun har tænkt over sin Synd og hun udbryder i Søvne: „Hu, Helvede er bælgmørkt.“ Hun er sig sin Synd bevidst og har dømt sig selv, — og i Selvfordømmelsen ligger dog vel den Anger, der kan bære Spirer henimod Naaden.

Uoverensstemmelsen mellem Biskop Martensens og min Opfattelse har da sin Grund ikke i forskellige Betragtninger af de dogmatiske Sandheder, men i en forskjellig Forstaaelse af Digterens Mening med Lady Macbeth. Spørgsmaalet er, om Digteren her har villet tegne en i al Evighed fortabt Sjæl, en saadan, som det er utvivlsomt, at han har villet skildre i sin „Richard den Tredie“, eller en Sjæl, for hvem der endnu findes en Udvei til Frelse gennem Angeren. Dette sidste mener jeg, at han i alt Fald har ladet staa aabent for Opfattelsen af Lady Macbeth.

Hvor mange Mennesker kæmpe ikke daglig med den gode Engel i deres Bryst, indtil denne bedrøvet opgiver dem. Der gives Mennesker, om hvem Dæmonerne sige: „Denne Sjæl er et Helvedes-Emne, som vi kunne paavirke og vinde,“ — ligesom der gives andre Mennesker, overfor hvem de onde Magter føle, at her er deres Magt brudt og vil til evig Tid blive uden Virkning. Macbeth og Lady Macbeth ere slige Helvedes-Emner, som Dæmonerne føle, at de kunne paavirke, og derfor sendes Hexene til dem, for at lokke og vildlede dem paa deres Veie i Livet.

Lady Macbeth blev for en Tid beseiret af Dæmonerne, men hendes Anger og Suk mod Naadens Dør rev hende atter ud af deres Herredømme.

Det er dette, at jeg troer, at Shakespeare har villet udtrykke i denne Kvinde; fra denne Anskuelse, dette Syn udgik min Fremstilling af Lady Macbeth, og heri bestod den nye Opfattelse, der afveg fra den ældre, traditionelle hos os. Om den ældre Opfattelse eller min har været den gængse paa Shakespeares Tid, lader sig ikke efterspore. Begge Maader vil altid gjøre stor Virkning fra Scenen; men den første viser et abnormt Menneske, en Undtagelse, medens den sidste, synes mig, viser det alment Menneskelige.

Det Held, der fulgte mig med Udførelsen af Lady Macbeth, troer jeg især at skyldes først min nye Opfattelse af det hele Billede, der blev forstaaet af Publikum og anerkjendt af Kritiken; dernæst min plastiske Evne, som slige tragiske Roller mindst af Alt kunne undvære. I Søvnjængerscenen kom desuden to Færdigheder mig til stor Nytte: først den Evne, jeg havde tilegnet mig ved Indstuderingen af „Kong Renés Datter“, nemlig at lade Øiet skue indad, istedetfor at straaled udad, saa det derved faaer et tilsløret, mat Udtryk. Dette hjælper til at holde Pupillen i Øiet rolig og stille, og denne matte, tilslørede Stirren ud i Rummet, uden at det seer ud som om Øiet seer Noget, er for denne Scene af stor Vigtighed, da dette bidrager til, at Tilskuerne tro paa Søvnjængeriet. Dernæst en Færdighed, som jeg selv tillægger stor Betydning for Fremstillingen af denne Nattevandrerke, hvis lydelige Ord komme ligesom forborgne Tanker, Sjælen presser frem til en virkelig Lyd, — nemlig at kunne lade Ordene lyde uden at bevæge Læberne, som ellers ved Talen. Dette gjør en Virkning, som om de Ord, vi høre, komme ufrivilligt ud fra Sjælens Dyb, og den stille Mund bidrager sit til at holde Kinderne og det hele blege Physiognomi i en marmorlignende Ro. Alt dette bevirker en Illusion hos Tilskuerne, uden at disse gjøre sig Rede for, hvormed Virkningen tilveiebringes, og netop derved bliver Virkningen saa meget større.

Med stor Glæde modtog jeg som Gave af Marstrand, efter Opførelsen af „Macbeth“, en lille, prægtig Skizze i Olie, hvis Hovedfigur var mig som Lady Macbeth i den natlige Mordscene, holdende

Armstagen med de tændte Lys i Haanden, og i sin Angest trækkende den af Rædsel forstenede Macbeth ud med sig, idet hun raaber: „Kom! kom!“ —

O, lykkelig den Kunstnerinde, der har en Digter som Shakespeare at tolke! Hvor ofte kaste ikke Digterne Scenerne mellem hverandre, uden Charakterens Fremadskriden, uden at den af dem forberedes til at vække den fulde Illusion. Ikke saaledes her. Kan man tænke sig en mere glimrende Indledning til hin natlige Søvnjængerscene, end den stille natlige Samtale, der gaar forud for den, mellem Lægen, der er hidkaldt, og Lady Macbeths Kammerfrue? Slig Indledning af et saa vigtigt Optrin udfinder kun det høieste dramatiske Geni. For første Gang i Stykket forberedes Tilskuerne her paa Lady Macbeths Tilstand, hvorledes hun i usalig Uro ofte om Natten vandrer om i Søvn og udtaler Ord, om hvilke Kammerfruen ytrer: „Jeg siger hende dem ikke efter.“ Det er umuligt, at denne natlige, forfærdelige Scene kunde være virkningsfuldere forberedt til at spænde og tilveiebringe en Stemning og Illusion hos Tilskuerne, end ved denne stille, fortrolige Samtale. I intet Digterværk kjender jeg Mage til dramatisk Kunst; det skulde da være den vidunderlige Begyndelse i „Hamlet“ paa Skandsen.

Lægen, der har vaaget hele Natten for selv at være Vidne til Lædyens usalige Nattegang, uden at den er indtraadt, har alt opgivet dette og vil fjerne sig, da Kammerfruen med Et udbryder i Rædsel: „Seer I! der kommer hun, just som hun pleier!“ — Jeg vil see den Tilskuer, der ikke føler en Gysen ved dette Udraab, og ved nu at see den natligklædte, usalige Kvinde med det brændende Lys i Haanden, skridende frem, stiv, forstenet, som et Spøgelse, under den skumle Borgs Buer. Hvilken Hjælp fra Digterens Phantasi ydes ikke her Fremstillerinden! Hvorledes bæres nu ikke den hele Situation — lige fra den forfærdelige Gniden af Blodpletterne paa Haanden, indtil hvert lille Ord, der presses frem fra den forpinte Sjel — op til den høieste dramatiske Virkning! Og denne Scene, der forekommer os som et helt stort Drama, bestaaer kun af fem smaa, korte Repliker! Men hvilke Repliker! Som udhugne i Marmor blive de os uforglemmelige. De falde som spidse Dolke ind i vore Sjæle, kun afbrudte af Lægens og Kammerfruens sagte Hvisken bag hende, der endmere forhøier den hele Situation, idet disse tvende Skikkelser skjælvende lytte til den Fortvivledes hjerteskjærende Kval, indtil Lægen siger: „— jeg har hørt nok, her formaaer min Kunst Intet.“

Ja, jeg gjentager det: lykkelig den Fremstillerinde, i hvis Lod det falder at tolke en saadan Digtets Syner og Aabenbaringer!

Hvor har jeg ikke selv ved Indstuderingen følt den Magt, der ligger i hele denne Situation; hvorledes den formaaer at sætte alle Fibre i

Bevægelse! Naar jeg i ensomme Nattetimer, medens Alle i Huset vare gaaede til Ro, indøvede Fremstillingen af denne Scene, da greb mig ofte en uforklarlig Rædsel, som om hele Stuen fyldtes af Dæmoner, der rykkede mig nærmere og nærmere; Aandedrættet standsede i mit Bryst, og mig syntes, at de ligesom vilde trænge mig ud af Stuen, og jeg ligesom blev tvunget til at gribe Lampen og skyndsomt forlade Værelset. Og dog kunde jeg kun indøve denne Scene i Natens Stilhed. Der var for mig ligesom noget Unaturligt i at indøve den ved Dagens klare Lys. Jeg trængte selv til Nattens Mørke for at komme i den fulde Illusion, uagtet jeg ofte selv forfærdedes over, i hvilken Grad den lod sig tilveiebringe.

En Skuespillers Phantasi er — som jeg tidligere har udtalt — hans Styrke i Kunsten, hans Fare i Livet. Min Phantasi blev ved Indøvelsen af denne Rolle vakt med en saadan Styrke, at jeg selv forfærdedes derved, saa at jeg idelig og idelig maatte kæmpe for atter at slukke denne Indbildningskraftens Ild, og paany bringe den til Ro ved at begive mig ind i Livets daglige Sysler.

To Uheld havde jeg ved min første Fremstilling af Lady Macbeth, som let kunde have fordærvet det Hele for mig. Det første bestod deri, at vor Sceneinstructeur, Hr Høedt, havde forsømt at give Maskinmesteren Ordre til, at den mørke Belysning fra den foregaaende Scene i Stykket skulde forandres til en lys, idet Lady Macbeth første Gang træder ind med Brevet i Haanden. Jeg maatte derfor i min første Scene træde ind i Bælgmørke, uagtet jeg skulde oplæse Macbeths Brev. Der hører Aandsnærværelse til, for ikke at komme ud af Fatning ved denne Overraskelse. En Fremstillers første Indtræden i en ny Rolle har altid stor Betydning for denne. Masken, den hele Holdning skal her paavirke Tilskuerne og give dem et Billede af den hele Personligheds Charakter. Min første Entrée i denne Rolle blev, paa Grund af ovennævnte Feil, fordærvet for mig og Publikum. Dette var det ene af mine to Uheld.

Man undrer sig ofte over, ja, vil neppe tro herpaa, at Skuespillere i Aarenes Løb ikke formaa at bekæmpe en vis Angst, saa ofte de fremtræde. Jeg troer, at denne Angst især fremkaldes ved det Ube-regnelige, der kan møde ved enhver Fremstilling og saaldes ødelægge Alt for os, vor hele Stemning, men især Stemningen hos Publikum, der kun er altfor tilbøieligt til at lade sig forstyrre ved mindste Uheld udefra. Jeg vil nu ikke tale om, hvad en Kat, der tilfældigviis forvilder sig ind paa Scenen, et skrigende Barn i Huset, en Tilskuer, der i et vigtigt Øieblik giver sig til at nyse eller hoste, et Lampeglas, der springer i Lamperækken, en Coullisse, der truer med at falde om, etc. etc., kan frembringe for en Ruptur i Publikum. Goethe fortæller et Sted, hvorledes en Skuespiller, der fremstillede Hamlet, fik al sin Virkning ødelagt i et af de vigtigste Scener ved at et lille hvidt Bæn-

del havde sneget sig frem paa hans sorte Dragt. Alle Tilskuernes Opmærksomhed dvælede nu kun ved det uheldige Bændel, og Illusionen, Opmærksomheden, Stilheden var tilintetgjort. Saa Lidt behøves! At saadanne smaa, uberegnelige Uheld let kunne møde, er naturligt, men disse i sig selv smaa Uheld ere store for Skuespilleren, thi de bringe ham og Tilskuerne ud af Stemning. Farligst er naturligviis alt Sligt i Tragedierne; og er Latteren først vakt der, hvor Alvoren skulde herske, da skal der virkes en god Stund, førend den lattermilde Stemning atter kan jages paa Dør.

Mit andet Uheld var af en alvorligere Natur.

Den Misstemning, ja den nationale Sorg, der alt længe havde grebet saagodtsom hele Nationen over, at Kong Frederik d. 7de havde ægtet Grevinde Danner, var i den allersidste Tid bleven forøget ved adskillige Begivenheder. Midt i December blev Kjøbenhavns Indbyggere en Morgen overraskede ved en lille trykt Løbseddel, der ombares i alle Huse og som til Alles Forfærdelse meldte, at Christian den 4des skønne og stolte Bygning, Frederiksborg Slot, Natten iforveien var brændt tilligemed mange af dets historiske Kunstskatte. En uhyre Hjertesorg fremkaldte dette Budskab hos enhver Mand og Kvinde i Landet, der havde Gnist af Nationalfølelse, og man formaaede neppe i første Øieblik at fæste Tro til det.

Allerede før Slottets Brand var der en stærk Uvillie mod Grevinden. Man harmedes over hendes intriguante Kløgt, som man sporede i mange Statsforhold. Længe havde man fundet sig i alt dette, men endelig tabte Ministeriet Taalmodigheden lige overfor hende og hendes lidet agtede Medhjælper, Kammerherre Berling. Ministeriet forlangte bestemt Berlings Fjernelse fra Hoffet. Dette vilde Grevinden ikke gaa ind paa, og hun havde derfor i Begyndelsen af December Maaned sat igjennem hos Kongen, at ikke Berling, men samtlige Ministre afskedigedes. I det afgaaende Ministeriums Sted indtraadte Ministeriet Rotwitt—Blixen-Finecke, der strax fra Begyndelsen var høist upopulairt i Kjøbenhavn. Ved Slottets Brand fik selv Frederik den 7des Popularitet, der alt var rystet ved Ministerskiftet, et haardt Knæk, idet man bebreidede ham, at han havde villet bruge Slottet til Vinterbolig, og Uvillien mod Grevinden steg til en Forbittrelse, der paa mange Maader gav sig tilkjende, *og man tænkte stærkt paa en offentlig Demonstration imod hende. Da kom den 10de Januar. Tragedien „Macbeth“ var ansat til Opførelse paa denne Aften, og man erfarede, at Kongen og Grevinden vilde overvære denne Forestilling i den kongelige Loge, en Plads, man aldrig havde kunnet finde sig i at see hende indtage. Det blev nu besluttet af Eliten, der havde tegnet sig for alle Billetter i første Etage, at i samme Øieblik Grevinden traadte ind i Logen, skulde Alle reise sig og forlade Theatret. Politidirecteur Bræstrup, der havde erfaret den hele Plan, gik

nu til Kongen og Grevinden, meddelte dem, hvad der forestod dem og bad dem indstændigt om ikke at besøge Theatret denne Aften. Men Grevinden paastod, at hun vilde derhen, idet hun yttrede: „Jeg kjender de Danske, de ere Hunde, der gjør, men bide ikke“, og Bræstrup maatte gaa bort med uforrettet Sag. Men kort før Forestillingens Begyndelse bemærkede han, at alle Equipager bleve holdende paa Torvet, istedetfor som ellers at kjøre bort, naar Herskaberne vare staaede af. Han blev nu alvorlig bekymret og ilede atter op paa Slottet, fortalte dem dette umiskjendelige Tegn paa, hvad der var igjære, og bad dem atter indstændigt om, ikke at udsætte sig for et saadant Optrin, der kunde have uberegnelige Følger. Dette hjalp, de opgav Forestillingen og bleve hjemme; lidt inde i første Akt vidste Alle, at de ikke kom, og nu kjørte alle Vogne bort.

Det Røre, som denne Begivenhed havde vakt, gjorde, at Alles Sind var stærkt optaget deraf, til Uheld for Forestillingen. Noget ind i Stykket mærkede man vel, at Sindene vare komne i Ro og Publikum i Stemning til at fordybe sig i Digterværket; men jeg ansaae det dog for et stort Uheld, at dette Sammentræf skulde skee.

Jeg spillede Lady Macbeth første Gang den 10de Januar 1860. Sidst i Februar blev Nielsen syg og døde den 13de Marts pludseligt og uventet. Theatret havde paa dette Tidspunkt ingen Skuespiller, der kunde overtage Macbeths Rolle, og Stykket blev altsaa henlagt. Jeg kom saaledes kun til at udføre denne Rolle 4 Gange. Det var haardt, men jeg var dog taknemmelig for, at jeg i disse 4 Gange havde faaet et længe næret Ønske opfyldt, uagtet en saa vanskelig Rolle naturligviis ved at repeteres vinder i Kraft og Bestemthed for Fremstillinden.

Jeg spillede 40 Gange i denne Saison i de betydeligste Roller af mit Repertoire. Men førend jeg slutter Beretningen om den, maa jeg have Lov til i al Korthed at omtale et vemodigt Minde, idet jeg den 23de Marts havde den Sorg ved Døden at blive berøvet min trofaste Madam Gram, et af de Mennesker, der til Trods for sin underordnede Stilling saa ofte havde virket velgjørende paa mit Sind, og som jeg hang ved med en Datters Følelser. Da jeg en Aften til min Sorg fik Bud om, at hun var død, gik jeg strax til hendes Hjem for endnu en Gang at see de kjære Træk. Hun var alt afklædt og laa indsvøbt i et Lagen paa et Bord i et afsides Værelse, der stødte op til Portnerboligen paa Theatret, hvor Manden var ansat. Hendes unge, smukke, gudhengivne Datter og hendes Mand fulgte mig ind til hende. Lagenet blev taget fra Ansigtet, og der laa hun, den lille, fine Skikkelse; men ak, hvor forandret! Varmen, Kjærligheden, som var Hovedudtrykket i hendes milde Træk, var borte; som udhugget i en hvid Sten laa hun der. Man veed ikke, om man skal sørge eller glæde sig over at see et

saa tydeligt Tegn paa, at det Vigtigste ikke længer boer i det tilbageblevne Hylster.

Et Billede af Madam Gram, som denne engang havde skjænket mig paa min indstændige Begjæring, hængte jeg op i mit Paaklædningsværelse paa Theatret for paa denne Maade endnu at have hende hos mig der, hvor hun i saa mange Aar i Kjærlighed og Ydmyghed havde syslet om mig. Ak, en svag Erstatning!

Den Fremmede, som tilfældigviis var kommen i Holmens Kirke Torsdagen den 29de Marts hint Aar og seet den overfyldte Kirke, det talrige Følge, hvorimellem Theatrets første Kunstnere befandt sig, havde seet den med en Mængde Krands smykkede Kiste, hørt Præstens Udtalelse om den Hensovede, hørt Chorsangernes Afskedskvad over Kisten, og seet de mange taarefyldte Øine, vilde neppe faldet paa, at her begravedes en af Theatrets Pyntekoner. Alle havde havt Kjærlighed til denne stille, milde Sjæl, og dog kjendte Ingen hende som jeg. Jeg sammenlignede hende altid med Vaagekonen Alma i Paludan Müllers „Adam Homo“. I Gud Faders Rige bliver ofte den Sidste hernede den Første, og den Første hernede den Sidste!

Saa ofte jeg efter denne Dag kom kjørende til Prøverne paa Theatret, kom hendes stakkels Datter mig imøde med Øine, der vare opsvulmede af Graad over det uerstattelige Tab af en saadan Moder, og altid maatte jeg da først gaa ind med hende paa hendes Værelse for at trøste og berolige hende saa godt jeg kunde. En Formiddag, en fjorten Dages Tid efter Moderens Begravelse, da jeg som sædvanligt kom kjørende til Prøven, lukkede hun Karethdøren op, og til min Forundring straaledede hendes glade Øine mig imøde med en næsten overnaturlig Glands. „Naa, min kjære Marie,“ sagde jeg, „idag møder De jo med et fornøiet Ansigt.“ — „O, Frue!“ udbrød hun, „De maa endelig følge lidt ind med mig, førend De gaar op til Prøven. Jeg maa tale med Dem.“ Jeg gik da ind med hende, idet jeg sagde: „Hvad betyder dette?“ — „O,“ udbrød hun, „De maa ikke forundres over mit glade Udseende, men jeg er saa lykkelig idag.“ — „Hvad er der hændet Dem?“ spurgte jeg. — „Tænk,“ sagde hun, idet hun greb min Haand og kyssede den, „jeg har inat seet min søde Moder! Ja, Frue, jeg har seet hende! Da jeg grædende laa i min Seng, stod hun med Et for mig, fæstede sine søde, milde Øine paa mig og sagde med et usigeligt Udtryk: „Min kjære Marie, du maa ikke være saa bedrøvet, thi jeg er lykkelig og har det saa godt!“ og i samme Øieblik forsvandt hun, og jeg følte en Glæde, som jeg ikke kan beskrive, og denne Glæde vil nu vist aldrig forlade mig!“

Vi vide ikke, vi kjende ikke, hvad en Afdød formaaer, for at trøste en elsket Efterlevende. For Marie var dette Besøg ingen Illusion, men en Virkelighed, der fyldte hele hendes Sjæl. Var dette et Bedrag af

hendes Indbildningskraft, da var det i al Fald et skjønt Bedrag, som gode Væsener havde skjænket hende.

Theatrets Ferie var begyndt, og vor hele Attraa stod nu til endelig for første Gang at nyde et Sommerophold paa Herregaarden Bonderup. Glade drog vi derud, fulde af Haab om, hvad der ventede os der. Ak, vi stakkels Mennesker! hvor Lidet vide vi om, hvad Fremtiden bærer i sit Skjød!

BONDERUP. — MARIA STUART

Paa Veien til Bonderup glædede jeg mig ved Tanken om at skulle ordne det nye Hjem smukt og hyggeligt, at skulle gjensee alle de Haandarbeider, jeg tidligere havde udført til Prydelse for Værelserne, over at Alt var lagt saa pænt og bekvemt tilrette i Kasserne, at jeg hurtigt kunde faae hele Huset i Orden; glædede mig til om kort Tid at skulle modtage min kjære Veninde, Bispinde Martensen og hendes Børn, medens Biskoppen foretog sine sædvanlige Visitatsreiser og efter disse ogsaa vilde indfinde sig hos os.

Beskrivelsen af min første Overraskelse ved at indtræde i denne vor nye Bolig skal være helliget Eder, I Husmødre, idet jeg er vis paa Eders Sympathi. Saa hører da nu denne min sanddru Beretning!

Alle mine Kasser havde den forfærdelige Ole paa egen Haand aabnet og kastet Alt hulter til bulter ind i et stort Fadebur. Gardiner, Bøger, broderede Sager, Linned, Madrasser, Porcellain, Glas, Lys, Lamper, Speile, Borde, Servanter etc. laa henslængt i det store Fadebur, midt paa Gulvet, som et stort Bjerg og indfiltret imellem hverandre som Glasstumperne i et Kaleidoskop. Det Ene maatte trækkes ud efter det Andet, som et Nøgle Garn, der er kommen i Ulave. Af et fuldkommen nyt Køkkentøssæt fandtes ikke en Kjedel, der ikke var brugt og kulsort af Ilden, og nogle af Karrene var aldeles ubrugelige, da Ole havde tilladt Haandværksfolkene ifjor at koge Lim i nogle af dem og benytte andre til Farvepotter. De nymalede Vægge, Gulve og Vindueskarne, de nybetrukne Sophaer og Stole, Alt var i den Grad overplettet med Fluesnavs, at jeg aldrig havde troet, at der kunde findes en saadan Mængde af denne Pøbel blandt Insecter. Sagen var, at den djævelske Ole hele forrige Sommer, hvor vi jo ved Heibergs Sygdom vare blevne forhindrede i at flytte derud, havde Dag og Nat ladet alle Vinduer staa aabne, for, som han sagde, „at luften ud.“

Jeg betragtede alt dette i stum Forbauselse, og, som mig syntes, med overmenneskelig Taalmodighed; men da jeg kiggede ned i en af Kasserne, hvilken jeg gjenkjendte som den, hvori med stor Omhyggelighed og efter alle Kunstens Regler Thorvaldsens store, sidende Amor med Lyren fandtes, og saae, at den ene Arm var bræk-

ket, da brast jeg overtroiske Menneske i Graad. Ole forklarede, at det kunde han ikke gjøre for, thi da han havde villet løfte den op af Kassen i Armene, var den derved brækket. Naturligvis spurgte jeg ham, hvem der havde anmodet ham om at aabne alle Kasserne? Herpaa svarede han noget uforstaaeligt Vrøvl, hvori det var umuligt at finde Mening. Min Opfattelse af denne Sag var, at dette dumme Menneske ligefrem havde gjort det Hele af en ubetvingelig Nysgjerrighed, for at see, hvad vel alle disse Kasser kunde indeholde; hvilket, som han meget naivt yttrede, havde moret Forpagterens Familie og Alle i Omegnen at tage i Øiesyn. Nu jeg begyndte altsaa det Sisyphusarbeide, om muligt at faa Rede paa alt dette. Da jeg savnede endel af Porcellainsgjenstandene og spurgte ham, hvor disse vare, svarede han ganske frimodigt, at de, med samt nogle smaa Borde, vare ovre hos Forpagterens, da de for et Par Dage siden havde havt et større Selskab og været i Forlegenhed for saadanne Gjenstande. Senere savnede jeg et temmelig stort Speil og var alt i Færd med at skrive ind til Meubelhandleren, der havde besørget alle større Meubler derud, i den Tro, at han maatte have glemt dette Speil, — da jeg ganske tilfældigt kom over i Oles Stue og saae Speilet nok saa pænt hænge paa hans Væg over hans Sopha. Ved mit Udbrud herom svarede han, at han syntes, at Speilet ligesaa gjerne kunde hænge der, til vi kom. Da jeg saa sagde: „Nu have vi jo alt været her i flere Dage,“ svarede han: „Ja, nu kan De jo ogsaa faae det.“ — Og saaledes gik det med mange andre Sager, saa man formelig maatte gaae paa Opdagelsesreise for at skaffe dem tilveie. Kort sagt, jeg havde en Følelse af, at alle Smaatrolde havde, i Forening med Ole som et villigt Redskab, beredt mig denne Sorg og Skuffelse. Da jeg havde summet mig noget, fik jeg imidlertid et andet Syn paa Sagen, og jeg sagde til Heiberg: „Du troer nu vist, at jeg er meget ulykkelig over alt dette? Men seer du, jeg er ikke langt fra at glæde mig over det. Du husker vel, at jeg ifjor, da vi bleve forhindrede fra at tage herud, fandt mig roligt heri, thi med Et overfaldt mig en Anelse om, at noget Sørgeligt vilde møde mig paa dette Sted, og min Phantasi var i travl Virksomhed og Angst for, hvori dette kunde bestaa. Seer du, heri bestod det altsaa; og Gud ske Lov, at det ikke var noget Værre, der ventede mig her.“ — Saaledes trøstede jeg mig da paa bedste Maade. Ak, det var et stakket Haab!

Den 14de Juli ankom Bispinde Martensen med sine tre Børn, den voxne Søn og Datter, samt min lille 8aarige Guddatter Josepha, for at blive hos os til ind i August. Det var i Sandhed velgjørende for mig at have denne Venindes daglige, elskværdige, beroligende Omgang, thi til Trods for alle mine Taler til mig selv, var mit Sind betyngtet af Angst og Uro over Heibergs Befindende, der til Trods for hans eget og Lægens Udsagn forekom mig betænkeligt, og min Ven-

indes milde og trøsterige Ord virkede velgjørende paa mit Sind. Hun sagde ofte: „De ængster Dem vist uden Grund, Etatsraad Heiberg synes jo munter og glad.“ Hun og Børnene hang med stor Kjærlighed og Beundring ved Heiberg, og ofte har hun udtalt, „at hun aldrig havde kjendt et mere behageligt Menneske i Omgang end Heiberg.“ Og sandelig, hvem der her paa Bonderup havde seet hans muntre Væsen, vilde det intet Øieblik faldet ind, at han bar paa en dødelig Sygdom. Altid skjulende sit Ildebefindende, aldrig klagende sig, var han, som altid, det oplivende Element i vor Kreds. Atter her beundrede jeg Heibergs Evne til at underholde sig med de Yngre, uden Spor af nogen Hovmestereren eller en Ældres belærende Tone, hvorfor ogsaa disse følte sig fri, aabne og muntre i hans Omgang.

Først i August indfandt ogsaa Biskop Martensen sig hos os, og vi Kvinder lyttede ofte med Glæde til de Samtaler, som han og Heiberg førte om saagodtsom Alt, hvad der bevægede Tiden i Religion, Politik og skjøn Literatur. Mellem disse to Mænd, saa forskjellige i Meget, havde der aldrig i de 24 Aar, de vare bundne til hinanden i Venskab, fundet nogen Dissonans eller Uenighed Sted, saa man med Rette kunde kalde deres Forhold et prøvet Venskab. Meget bidrog da ogsaa hertil. De vare begge trofaste Naturer, ikke svaiende hid og did efter de øieblikkelige Strømninger. De vidste, hvad de vilde, og de vilde kun det Gode og Ædle.

Imellem de Samtaler, der førtes paa Bonderup, blev een atter og atter optaget, nemlig Bedømmelsen af Schillers Digterværk: „Maria Stuart“, der var ansat til Opførelse i næste Saison med mig i Titellrollen; en Rolle, der i høi Grad interesserede mig og som jeg nu her paa Bonderup gjorde mig færdig til at optræde i sidst i September. Det var en almindelig Mening, at Schiller havde skildret Marias Charakter for blød, for sentimental, halvt som en Nonne, en Helgen; en Mening, jeg troer, man her hjemme var kommen til, ved at en „Følelesskuespillerinde“ sidst havde spillet Rollen paa vor Scene. Jeg mener derimod, at der i Schillers Tegning af Maria Stuart er udtrykt en høi Grad af Kraft og Energi, og kun naar dette kommer til sin Ret ved Fremstillingen, kan det hele Billede interessere os. Rollen maa altsaa spilles af en Charakteerskuespillerinde, der gjennem Udførelsen kan lade alle de Facetter glimre i det fulde Lys, hvorpaa Tegningen er saa rig. Beskyldningen for at have gjort hende til en Helgen modsiger jo sig selv i det Øieblik, Digteren bestemt udtaler, endogsaa ved hende selv, at hun har staaet i Ledtog med sin Husbonds Mordere og samtykket i, at dette Drab fandt Sted, — det Eneste i hans Skildring, som jeg finder psykologisk usandt. Jeg troer vel, som hendes Charakter var og som Tonen ved det skotske Hof paa den Tid var, at Maria, naar de skotske Lorder, med Bothwell i Spidsen, frækt udtalte sig om hendes usle Gemal, at det

Bedste var at see at blive af med ham paa en eller anden Maade, at hun da kunde udbryde i en letfærdig Latter over saadan Tale, men aldrig lægge Planen i Forbund med dem om et Mord. I min hele Opfattelse af denne Dronnings Færd er jeg i de sidste Aar meget bleven styrket ved Professor Schierns historiske Afhandling om Bothwell. Heri staaer udtrykkeligt, at Maria engang ved Lordernes Udtalelse om, at blive af med Kongen, siger: „Hvad I gjøre, saa vogt Eder for Noget, der kunde berøre min Samvittighed og min Ære.“ De tidligere ofte udtalte Beskyldninger, at Maria før Mordet havde indfundet sig i „Domherrehuset“, hvor Darnley laa syg, og borttaget Silkegardinerne og Andet af Værdi, for at ikke ogsaa dette ved Sprængningen af Huset skulde gaa tabt, faaer man mig ligesaa lidt til at tro; thi en saadan Handling ligner ikke den friske, ungdommelige, om end letsindige Maria. Hele Verden forbauses over, at hun efter Kongens forfærdelige Drab ægtede hans Morder. Men man huske paa, at saagodtsom hele den nederdrægtige skotske Adel, sikkert underkjøbt af Elisabeth, tilskyndede hende hertil „for at redde Landet fra Undergang“, som de sagde. Og derfor har jeg aldrig kunnet forlige mig med Schillers bestemte Udtalelse i Stykket, at hun var en Morderske. En saadan havde ikke baaret sin Skjæbne, som hun bar den, uden dybe Samvittighedskvaler; en Morderske med en Løgn paa Læben dør ikke som hun den rædselsfulde Skjændselsdød, rolig, ophøiet, fuld af Tro til den Gud, for hvis Aasyn hun snart skal aflægge sit Regnskab. Da maatte hun have været en Djævel, og det var denne Maria ikke, som var tilbødt af alle dem, der omgav hende, Høie og Lave — og det bliver mere og mere troværdigt, at de mange Breve, der skulde tjene som Beviis for hendes Brøde, ere falske alle tilhobe.

Maria Stuart var en af de lykkelige, eller om man vil ulykkelige Kvinder, der, foruden at være begavet med Skjønhed, Ynde, Aand og en uimodstaelig, letsindig Overgivenhed, havde et saadant Overmaal af Erotik i sin Natur, at saagodtsom alle Mænd, der kom i hendes Nærhed, antændtes af denne, til deres og hendes Fordærvelse. Havde Maria været uden Ynde, kold, beregnende, ikke saa aabenhjertig, sanddru, da var visselig hendes Skjæbne bleven en anden. Som altid hos Ungdommen, var der ogsaa hos hende en Lettroenhed, en Frihed for Mistro lige overfor Menneskene, som paa den ene Side forhøiede den Fortryllelse, hvoraf hendes Væsen var gennemstrømmet, men paa den anden Side gjorde hende uskikket til at staa som Dronning i en saa fordærvet Tid i Skotland, hvor hver enkelt Lords Fædrelandskjærlighed kun havde det Maal, at han selv kunde komme til Magten og styre Riget. Denne Mangfoldighed af demoraliserende Stormænd var det hendes Skjæbne at færdes imellem, for at styre dem med den fine, kvindelige Haand, der knustes af deres pans-

rede Stridshandsker. Maria Stuart var intet Geni, og man kan vel sige, at til at være Dronning i saa forviklede Forhold var hun ikke skikket. Det lette, muntre Sind gjorde hende uforsigtig i sine Yttringer, det varme Hjerter henrev hende til at lytte til den Elskovsrøst, hvoraf hele hendes Kvindenatur var gennemstrømmet, uden at det faldt i den Ulykkelige Lod at møde E e n, der kunde forvandle Eros til Apollon og give hendes hele Væsen en høiere Retning. Det religiøse Element hos hende var atter her kun som hos den unge, umiddelbare Kvinde, der holder fast ved Guds Barmhertighed, uden at have arbejdet hen mod, hvad Gud kræver af Lydighed og Forsagelse, og den katholske Lære med sin Syndsforladelse gjorde hende tryk for Følgerne af hendes Overtrædelser. En protestantisk Kvinde havde ikke slaaet sig til Ro hermed. Hvad der ogsaa kan bebreides Schillers Digtning, er Slutningsscenen, Skriftemaalet, hvor Kalken og Hostien føres frem paa Brædderne; thi dette er at vanhellige det Helligste*. Kirkens Sacramenter have Intet paa Theatret at gjøre. Shakespeare havde aldrig saaledes kunnet forgribe sig paa dem, han forstod at holde Kirken borte fra Theatret.

Som Følge af vore stedse tilbagevendende Samtaler paa Bonderup om Maria Stuarts Personlighed og om Schillers Digtværk, modtog Heiberg efterfølgende Brev fra Biskop Martensen, efter at han havde forladt os.

Kjøbenhavn, den 15. August 1860.

Hr. Etatsraad Heiberg.

Lad mig, kjære, høiagtede Ven, takke Dem og Deres Hustru, vor kjære Veninde, for vort Ophold paa Bonderup. De Samlivets Dage, jeg tilbragte hos Dem, vare for mig sande Hvile- og Recreationsdage.

Jeg er nu atter optagen af mine Forretninger, men tog mig dog igaar Aftes Tid til paany at læse Maria Stuart, hvorved jeg atter overbeviste mig om dette Værks herlige Virkning. Jeg troer at burde være enig i, at der i Marias Charakter ligger mere Energi end man i Almindelighed antager, og uden dette vilde jo heller ikke hendes Resignation kunne være saa ædel som den er. At hendes tidligere Forbrydelser vel meget gjøre Indtrykket af det Forgangne og Tilbagelagte og kun vise sig som temmelig lette Skygger, er maaske æsthetisk nødvendigt for at bevare hendes Elskværdighed, kan maaske ogsaa tildels forsvares derved, at hun angrer paa Katholsk og ikke paa Protestantisk, om end Schiller lægger hende en enkelt protestantisk Sentens i Munden, der dog ikke har videre Consequenser. I hendes Død kunde det formentligen ønskes langt mere fremtrædende, at denne Død ikke blot er et Værk af Elisabeth, men Værket af den gjen-

* Det udelades paa vor Scene.

gjældende Nemesis, der bruger Elisabeth som sit Redskab. Jeg tvivler aldeles ikke om, at Shakespeare overveiende vilde have ladet denne Side af Historien fremtræde, og derved fra de blot individuelle Forholde rykket os ind i den sædelige Verdensordens universelle og evige Forholde. Hos Schiller træder Nemesis eller Retfærdighedsaabenbarelsen kun frem, forsaavidt den kan bestaa med den rørende og elskværdige Dronning, hvem vi paa alle Maader søge at undskylde. — Mærkeligt er det, at Maria i Afskedsscenen ikke har et Ord for det Folk, hvis Dronning hun har været; og det uagtet hun har iført sig sine kongelige Smykker. Hun gaar i denne Scene udelukkende op i individuelle Forhold, hvilket er mere kvindeligt end dronningeligt. Forøvrigt er jeg fuld af Beundring og Kjærlighed til det Schillerske Værk, der, uagtet Alt, hvad der med Rette eller Urette kan siges, er udsprunget af en høi og ren Begeistring. Jeg glæder mig til den forestaaende Opførelse og lover Fru Heiberg og mig selv, at jeg skal hengive mig til det rene, ublandede Indtryk, uden alle forærvelige Reflexioner og forudfattede Meninger.

Med hjertelig Hilsen

Deres hengivne

H. Martensen.

Hvad er det, der i alt Væsenligt rører os helt igjennem i den historiske Maria Stuarts Liv? Er det ikke netop det rent Menneskelige i denne Kvindeskikkelse? Vi føle, vi forstaa hendes Forvildelser. At hun i Dødsstunden ikke udtaler et Ord til det Folk, som hun var sat over som Dronning, er atter her menneskeligt og naturligt, thi hvorledes maatte disse Ord have lydt lige overfor et Folk, der saarede hende fra første Time, hun ankom til dette taagede Land, hvor selv de Høieste i Samfundet stode som raa, intrigante, samvittighedsløse Undersaatte, der vilde bruge den fine, fra Livet ved det franske Hof belevne Kvinde til deres egoistiske, forbryderiske Planer. Hendes Sorg og Beklemthed, da hun forlod Frankrig for at begive sig ind i dette Skotland, var en Forudfølelse af, hvad hun nu gik imøde. Rørende er hendes digteriske Udbrud ved Afskeden fra Frankrig, rørende, da Skibet gled stille i Taagen, hendes Bøn om at vække hende tidligt om Morgenen, førend den franske Kyst ganske forsvandt for bestandig for hende. Endnu engang vilde de taarefyldte Øine bringe dette Frankrig sit sidste Farvel. En Elisabeths kolde, falske Natur vilde maaske have kunnet beherske et saadant Folk og knust Forræderne, der stode i Spidsen for det, istedetfor at disse knuste denne menneskelige Kvinde; Maria var ikke dette djævelske Spil voxen. Og er det ikke netop denne rent kvindelige Uformuenhed paa dette Punkt, der har vækket hele Verdens Sympathi for hende? Hun staaer i hele den skotske Historie som en stakkels ædel, skøn Fugl, der

forfølges af de rovbegjærlige Jægeres Snarer og Pile, indtil den mat og ubeskyttet af Alle søger sin Tilflugt hos en Tiger, der lover at knuse alle hendes Forfølgere. Denne grumme, enøiede Tiger var Bothwell. Hun stolede paa den Vældiges Kraft lige overfor hendes kvindelige Svaghed. Dog atter her blev hendes Skjønhed, den erotiske Natur, hendes Fordærvelse; disse Egenskaber hos hende forvandlede snart Beskytteren til en lidenskabelig Elsker, der gennem sin Lidenskab saae Frugten af sin Ærgjerrighed ligesom falde ned i Skjødets paa sig. Hvorfor gav hun efter for denne hans Lidenskab? gav efter i den Grad, at hun halvt tvungent, halvt frivilligt ægtede ham? — vel mest fordi hun trængte til en Mand at støtte sig til. Hele Verden forundredes derover; — men Verden vidste da ikke, hvad vi senere have lært af Historien, at saagodtsom alle de høifornemme Forrædere, der omgave hende, raadede hende af alle Kræfter til dette Skridt, som Landets og hendes eneste Redning. Men saasnart Raadet blev fulgt, vendte de sig Alle mod den Ulykkelige og forenede sig med dem, der vilde hende ilde, deriblandt hendes egen Broder. Og hvem stod atter bag dette Forræderi imod hende? Elisabeth, ingen Anden end denne engelske Dronning, i hvis Sold Forræderne stode. Saalænge Maria, denne for alle Mænd uimodstaaelige Kvinde, aandede under den samme Sol som Elisabeth, levede denne hæslige, men kloge, ja sataniske Dronning i Angest for hendes Beundrere, i Misundelse over hendes Skjønheds Magt, der fremtryllede en Hær af ungdommelige Tilbedere, som ikke skyede at vove Livet for at vinde hende, redde hende og befæste hendes Rettigheder, ikke alene til Skotlands Throne, men til den Throne, som Elisabeth beklædte. Og derfor maatte denne farlige Rivalinde for enhver Pris styrtes, knuses og tilintetgjøres.

Jeg ansaae mig for lykkelig ved snart at skulle fremstille denne Maria, glædede mig til, at det store Publikum snart skulde dele min Interesse for denne vidunderlige Kvinde, og vore Samtaler paa Bonderup dreiede sig ideligt om Schillers Digtværk og om den Opfattelse, jeg agtede at lægge til Grund for min Udførelse. Snart skulde imidlertid disse Samtaler afbrydes. Den 10de August reiste Martensens Familie fra os. Ved Afskeden glædede vi os til atter i det sildige Efteraar at sees i Byen under de vante Forhold.

HEIBERGS DØD

Da Heiberg og jeg atter stode ene i vor Stue, sagde han: „Ja, det vil blive et Savn at undvære disse elskværdige Mennesker; men godt var det imidlertid, at de nu droge bort, thi jeg troer ikke, at jeg længer kunde have holdt Contenancen; det holdt haardt de sidste

Dage.“ Jeg blev aldeles ulykkelig over disse hans Ord; thi jeg vidste, hvad en slig Udtalelse vilde sige i hans Mund. Jeg havde altsaa dog seet rigtigt, og min stadige Angest for hans Befindende havde ikke været uden Grund, saaledes som baade han og vore bortreiste Venner mente. Hvor kunde de ogsaa tro, at deres livlige Vært, parat til enhver Samtale, til enhver Spøg, følte sig saa syg og lidende! At jeg ikke lod mig skuffe heraf var naturligt, uagtet han ogsaa lige overfor mig slog mine Spørgsmaal om hans Befindende hen i Spøg. Dog, heller ikke efter denne Tilstaaelse om sit Befindende var han at formaa til at søge Sengen; men at hans Tilstand var alvorlig, saae jeg deraf, at han ikke mere, som sædvanligt, vilde sidde inde i sit Studereværelse, men sad hos mig i vor Dagligstue og var tausere og alvorligere end han pleiede. Jeg foreslog at læse for ham i en Bog, der just var udkommen, og begyndte herpaa, da jeg havde indrettet et mageligt Leie for ham paa Sophaen; — men efter et Kvarteers Læsning sagde han: „O, nei! lad mig være fri for denne Lecture, den trætter og kjæder mig.“ Jeg gik hen til ham og følte hans Puls, den gik stærkt og feberagtigt. Lige overfor hans Leie paa Sophaen stod en af de stygge, sorte, gammeldags Kakkellovne, der see ud som et Gravmonument med en Urne paa. Det var aldrig tidligere faldet mig ind at tænke herover; men da Heiberg urolig udrød: „Og saa er det saa hæsligt at see paa den fæle Kakkellovn,“ da stod det med Et tydeligt for mig, og jeg følte ligesom et Stik i Hjertet. Jeg tvang mig dog til at sige spøgende: „Det er der gode Raad for!“ og jeg flyttede en stor Kakkellovnsskjærm hen for den. Han takkede saa mildt og kjærligt, at jeg kort efter maatte forlade Stuen for at skjule de Taa-
rer, der ikke lode sig tilbageholde ved Tanken om, at jeg snart kunde miste ham. Vi levede nu en for mig angstfuld Uge.

Hvad der end mere bidrog til at gjøre mig denne forfærdelige Uge uhyggelig, var et formeligt Oprør i Naturen som i mit Indre. Stormen hvinede gennem Huset, saa Døre og Vinduer sprang klirrende op. Det peb gennem Skorstenene og Kakkellovnene med en saa hvinede Lyd, som om det var Menneskestemmer, der skrege i Angest. En af disse Aftener, medens jeg bekymret sad ved den Syge, foer jeg sammen ved et pludseligt, voldsomt Brag; og det viste sig nu, at Stormen havde knækket et meget stort, tykt Valnøddetræ, som stod ganske tæt ved Huset. Næste Morgen laa de skønne Blade og Kviste knækkede henad Havens Gange, og Regnen pidskede ned.

Oprør i Naturen har altid udøvet en stærk Virkning paa mig; hvor meget mere da i disse pinlige Dage, hvor det ydre Oprør i Naturen smeltede sammen med det Oprør, hvoraf mit Indre var gennemrystet.

Heiberg havde allerede i flere Dage ligget tilsengs, og endelig havde han samtykket i, at jeg maatte lade Egnens Læge hente. Den-

nes Udsagn til mig i Enrum betog mig alt Haab, uden at han med Ord erklærede Faren for afgjørende. Jeg sad nu hele Dagen i vort Sovekammer hos min lidende Ven, hvis Sygdom, der blev stærkere og bestemtere viste sig at være en Underlivsbetændelse, som voldte ham store Smerter og hæftig Feber.

Vore Sovekammervinduer vendte ud mod den store, firkantede Gaard. Lige overfor Vinduerne, paa Tagryggen af en af Gaardens Længer, var en prægtig stor Storkerede, beboet af en hel Storkfamilie. Med disse mærkelige Dyr havde min Phantasi hele Sommeren været beskjæftiget. Nu stod jeg ofte her med Panden paa Ruden i Angest for, at disse „Lykkefugle“ snart vilde flyve bort fra Gaarden; mig syntes, at der var Haab, saalænge de holdt sig til Huset, og derfor var min første Gang hver Morgen hen til Vinduet for at see, om de vare bortfløine eller ikke. Det er forunderligt, hvor man i saadanne tunge Dage kan klynge sit Haab selv til det mindste Straa.

Dag for Dag var Heibergs Tilstand uforandret og min Sorg og Angest større og større. Jeg skrev nu til Martensens og meddelte dem den Sorg, der havde afløst vort kjære Samliv, og jeg modtog Begges Svar.

Martensens Brev vil jeg her meddele.

Kjøbenhavn, den 23. August 1860.

Skjøndt min Kone allerede har skrevet, maa jeg, dyrebare Veninde, dog skrive disse Linier, blot for at sige Dem, hvor bedrøvet jeg er bleven ved at erfare vor kjære Vens Sygdom. Gid vi dog snart maatte erholde bedre Tidender!

I saadanne Ensomhedens, Uvishedens, Spændingens og Beængstelsens Tider, som De, kjære Veninde, i disse Dage har gennemlevet og maaske endnu lever i, naar De modtager dette, gives der intet andet tilforladeligt Middel for os, end en ubetinget Hengivelse i den Høiestes Villie, en Hengivelse „ganske og uden Forbehold“. Jeg veed, at De besidder en ikke ringe Øvelse i denne Hengivelse. Saa vil det da ogsaa gives Dem ovenfra, at drage den rette Velsignelse ud af disse Prøvelsens Tider, paa hvilke vi kunne anvende det Ord, som Herren taler hos en af Profeterne: Jeg vil føre hende ud i Ørken, og der vil jeg tale kjærligt til hende!

Jeg tænker saa meget paa Dem og paa Heiberg, at dersom der gives en magisk Tankerapport, De sikkert begge maa have en Fornemmelse deraf. Bring Heiberg min Hilsen. Han vil modtage den i Kjærlighed. Han har i den lange Arrække viist mig meget og uforandret Venskab, har i saa mange Henseender været saa Meget for mig — langt Mere end jeg har kunnet være for ham! Gud opholde ham for os og for Fædrelandet! Han lade sit Lys lyse for ham i den mørke Time!

Dette Sommerveir bliver jo værre og værre, og idag har det været som en stormfuld Octoberdag.

Deres hengivne

H. Martensen.

Den 23de var Heibergs Tilstand saa foruroligende, at jeg i min Angest skrev til Byen til min Broder om at komme ud til mig en-somme Stakkel. Denne trofaste Broder begav sig strax paa Veien til os, men ankom først ud paa Natten til Bonderup. Da han saae, at Alle vare gaaede til Ro, vilde han ingen Forstyrrelse gjøre for ikke at forurolige den Syge, og gik derfor Resten af Natten udenfor Huset. Næste Morgen kom Pigen ind i vort Sovekammer og hviskede til mig, at min Broder var ankommen om Natten, men var bleven gaaende udenfor for ikke at gjøre Alarm. Forfærdet skyndte jeg mig ud til ham og kastede mig grædende i hans Arme, udtalte min Angest og Sorg og hvorledes mig syntes, at alt Haab var ude. Min stakkels Broder, der elskede Heiberg inderligt, blandede sine Taarer med mine. Han, saalidt som nogen Anden, havde hidindtil havt Anelse om, at Heibergs Tilstand var saa betænkelig.

Jeg turde ikke saa tidlig paa Morgenstunden meddele Heiberg min Broders Ankomst af Frygt for at forurolige ham. Min Broder forblev altsaa hemmeligt i de andre Værelser. Senere op paa Dagen tog jeg Mod til mig og meddelte hans Komme. Jeg havde den Sorg, at Heibergs Miner sagde mig, at han begreb Betydningen af hans uventede Nærværelse. Lægen kom og gav ham ny Medicin, men tog kort efter atter bort, og vi forblev i vor Uro og Angest. Denne Nat, mellem Lørdag og Søndag, var det mig umuligt at sove. Heiberg laa stille og sov af og til, naar Underlivssmerterne formindskedes, men hans Søvn var urolig og ledsaget af et kort og tungt Aandedræt. Jeg sad halvt opreist og græd. Med Et vaagnede han og sagde: „Min kjære Hanne, du græder jo! er jeg virkelig saa syg? troer du, jeg skal dø?“ Jeg svarede ham, at jeg græd over, at han led, men haabede det Bedste. Næste Morgen, Søndag, var jeg saa udmattet og angrebet, at da min Broder kom ind for at see til Heiberg, bad han mig om at gaa lidt ud med sig i den friske Luft. Heiberg, hvis Tilstand ikke var værre end Dagen iforveien, bad mig ogsaa endelig at gjøre dette. Jeg fødte dem da, stod op, og min første Gang var hen til Vinduet for at see, om Storkene endnu vare der; de vare fløine bort. Vi gik en kort Tid ind i den tilstødende Lund og vendte derpaa hjem, hvor min første Gang naturligvis var ind til den Syge. Men hvor forfærdedes jeg ikke ved at see den Forandring, der i denne Timestid var foregaaet med min dyrebare Ven. Han laa i stærk Feber, uroligt kastende sig hid og did paa Lei. Klokkeren var imidlertid bleven henved 12. Han greb min Haand og holdt

den fast i sin, medens han stønnede af Smerte. Og her stod jeg nu uafbrudt fra Klokken 12 om Formiddagen indtil Midnat; med hvilke Følelser veed kun den, der selv har gennemlevet en saadan Dag. Sent om Aftenen kom Lægen, medbringende den forfærdelige Medicin: Moscus, denne sidste Lindring for vort arme Legeme. Sildig, mod Midnat, da Dødskampen var stærk og den Døende vaandede sig i Kampen, havde Lægen, der stod ved Sengen, den Uforsigtighed at yttre til den Syge: „Ved Midnat bliver det bedre.“ Jeg kan aldrig glemme det Blik, hvormed Heiberg besvarede denne Trøst. Havde han villet tale, da havde han sagt: „Jeg forstaaer Dem, thi saa indtræffer Døden.“ Lægen gik nu med min Broder ind i de andre Værelser, og jeg lagde mig knælende ned ved Leiets og bad til den Eneste, vi have at ty til i en saadan Smerte, medens Heiberg beholdt min Haand fast i sin, bad, at hans sidste Øieblikke maatte lettes for ham. Lidt efter Kl. 11 reiste han sig med Anstrengelse halvt op, rakte sin Mund mod mig og gav mig det sidste Afskedskys, sank saa udmattet tilbage paa Pudens og min Bøn var hørt; thi han laa nu stille og som det syntes uden Smerter, og Kl. 12 slog hans Hjerter sit sidste Slag. Jeg følte paa hans Haand, der endnu laa i min, at Pulsens ikke slog mere, og jeg løb ind for at hente Lægen, der bekræftede, at det var Døden*.

Da Lægen var taget bort, gik jeg atter ind til den Døde, satte mig i Nattens Stilhed hos ham, greb hans kolde Haand og vædede den med mine hede Taarer, medens jeg betragtede hans fine, ædle Træk. Ak, den forfærdelige Død! man kan ved et Sygeleie nok saa ofte forberede sig paa dens Komme, indtræder den i Virkeligheden, da kommer den dog saa overraskende, saa uforberedt, som om den Tanke aldrig var faldet os ind!

Jeg mindedes nu Heibergs Frygt for, at man betragtede en kun Skindød som død, og jeg sagde derfor til min Broder: „Han skal i Nat blive liggende i sin Seng, og jeg lægger mig i min her ved hans Side som sædvanligt.“ Dette vilde min Broder paa ingen Maade gaa ind paa, og det blev besluttet, at begge Dørene i den Stue, hvori han laa, skulde staa aabne, og min Seng stilles udenfor dem, medens min Broder redte sig et Leie paa en Sopha i samme Stue, hvori jeg laa. Jeg sagde til ham, at det jo var ligegyldigt, hvor jeg denne Nat laa, da han jo kunde indsee, at Søvn var ikke for mig at tænke paa. Henimod Kl. 2 kom vi endelig til Ro; — men forunderligt! neppe havde jeg lagt mit Hoved paa Pudens, før Legemet krævede sin Ret, og jeg sov trygt og dybt Resten af Natten. Jeg havde jo staaet ved Dødsleiet uafbrudt i henvend 12 Timer i Angest og Spænding, uden saa godt som at tage nogen Næring til mig. Spændingen var nu forbi, og Søvnens indfandt sig over den trætte Sjæl og det udmattede Legeme.

* Søndagen den 25de August (1860).

Ingen Drømme foruroligede mig, og jeg vaagnede om Morgenens styrket, men forundret over, at jeg virkelig havde sovet. Den Døde blev nu flyttet ind i et mindre Værelse. Min Broder blev hos mig Dagen efter denne forfærdelige Søndag til Kl. 6 $\frac{1}{2}$ Eftermiddag; — men da nu han, tvungen af sine Forretninger i Kjøbenhavn, ogsaa forlod mig, og jeg saaledes blev ene tilbage i de mange Værelser med min Barndoms Ven, min Ungdoms Leder, min elskede Mand, min Støtte, mit Værn, liggende som Lig — o, Gud! kun Du saa min Tilstand! Den følgende Nat var Sønnen ikke saa barmhjertig at indfinde sig.

Jeg havde besluttet, efter Heibergs Exempel lige overfor sin Moders Lig, hver Dag at see til den Døde. Jeg gik derfor strax næste Morgen derind hvor han laa, greb hans Haand, men gjøs tilbage ved at see den ellers fine Haand opsvulmet til den dobbelte Størrelse. Da jeg atter den følgende Dags Morgen vilde gaa ind til Liget, stod vor trofaste Tjener, Hans Bøge, udenfor Døren og standsede mig, idet han med Taarer i Øinene udbrød: „Nei, Frue, De maa ikke mere see Herren! Jeg har været inde hos ham; tro mig, De taaler ikke mere at see ham i den Tilstand, han nu er i; jeg lover Dem, at jeg hver Dag skal see til Liget.“ Jeg føiede dette skikkelige Menneske, og var ham senere taknemmelig for hans Omsorg for mig, thi jeg kjendte min ulykkelige Phantasi og vidste, at ifald min bortgangne Ven virkelig i den Grad havde forandret sig, da vilde dette Syn have været uudslætteligt for hele mit øvrige Liv.

Opad Dagen kom til min usigelige Trøst vor trofaste Ven og Veninde Martensens, hvem min Broder strax ved sin Ankomst til Kjøbenhavn havde berettet mit store Tab. Noget efter indfandt sig ogsaa Etatsraad Krieger, Venner, der forstode og følte mit Tab. Jeg kastede mig i min elskede Venindes Arme og udbrød: „Kan De see, at min tidligere Angest for Heiberg ikke var ugrundet!“ — Martensens, der begge saa nylig havde seet Heiberg livlig, og, som de troede, saa ganske uden al Fare, vare blevne ligesom bedøvede over min Broders uventede Meddelelse. Gode, milde, trøstende Ord løde nu fra deres Læber til mig Stakkel, der i saa høi Grad havde trængt dertil. Kun faa Timer havde jeg disse Venner hos mig, — Krieger var alt tidligere taget bort — Kl. 6 $\frac{1}{2}$ maatte Martensens atter forlade mig for at indtræffe betids paa Jernbanen. De kjørte altsaa bort, og jeg var atter ene.

Onsdag var en angestfuld Dag! Min Broder havde skrevet mig til, at paa denne Dag vilde Ligkisten ankomme til Bonderup. Uro og Smerte vare nærved at sprænge mit Bryst. Ved enhver Lyd, enhver Vogns Kjørsel foer jeg op og løb til Vinduet. Jeg havde sat mig saa fast i Hovedet, at min Broder vilde indfinde sig med Kisten; da derfor denne ankom om Aftenen Kl. 8 uden ham, da var min Kraft borte, og opløst i Taarer følte jeg mig saa forladt, saa ensom, saa

ulykkelig, at jeg tabte al Ligevægt i Sindet. Under denne Fortvivlelse greb jeg atter det Eneste, vi stakkels Mennesker have at ty til: Guds Naade og Barmhjertighed. Jeg kastede mig ned for min Frelser og anraabte om hans Bistand. Jeg greb min Psalmebog og slog den op paa det første det bedste Sted, idet jeg bad Herren selv vise mig de Ord, der kunde lindre og trøste mig. Og mit Øie faldt paa følgende Psalme:

Bevar, o Gud! i Naade mig,
At aldrig jeg forsager!
Kun til vor Gavn Du viselig
Tilsteder Nød og Plager.
Giv mig at sky hvert Utaals Ord,
Thi Du er Gud og jeg er Jord,
Som ei med Dig bør trætte.

Hjælp mig, thi selv jeg kan det ei,
Min Ængstelse at dæmpe!
Styrk mig, mens jeg paa trange Vei
Til Maalet frem skal kjæmpe!
Den glade Tanke trøste mig,
Alvise Gud, at faderlig
Du elsker den Du tugter.

Thi holder jeg saa fast ved Díg
Du bød mig selv at haabe.
Jeg veed, Du ikke lader mig
Forgjæves til Dig raabe.
Jeg veed, jeg er i Prøvens Stand,
Jeg veed, Du baade vil og kan
Dig over mig forbarme.

Ja, min Frelser, den kjærlige, milde, naaderige, pegede selv denne Psalme ud til mig. Jeg bad, og han gav. Og see, lettet, taalmodig kunde jeg nu drage min Aande, der forinden havde truet med at sprænge mit Bryst. Lovet være Herren i al Evighed!

Torsdag den 30te kom min Broder til Bonderup for at føre Heibergs Lig til Kjøbenhavn, hvor det skulde bisættes i Holmens Kapel indtil Begravelsesdagen. Da jeg fra Vinduet saae Vognen kjøre bort, da følte jeg først ret, at min Ven for stedse her paa Jorden var taget fra mig. Saalænge hans Lig hvilte under det samme Tag, som jeg, syntes jeg endnu at besidde ham. Nu syntes mig, var Døren for vort Samliv først uigjenkaldelig lukket.

Jeg vandrede nu ene om, stærkt optaget af mine mange Minder og de Tanker, som disse Minder vakte, sankende Planter til den Krans, der skulde smykke hans Kiste. I Omegnen havde jeg erhvervet mig nogle smaa, fattige Børns Venskab; disse sluttede sig nu til mig, og deres Venlighed og naive Tale gjorde mig godt. Disse Smaa

hjalp mig nu i flere Dage fra Morgen til Aften med at sanke Tusinder af smaa, fine Markblomster, Straa og Grene med deres pragtfulde Efteraarsfarver, lige fra det dybe brune til det purpurrøde, tilligemed et Mylr af de skønneste store, blaa Forglemmigeier, som denne Egn var saa rig paa. Vi havde efterhaanden opdyngtet i en aaben Lade store Masser af Blomster og Løv, og medens jeg nu bandt den rige Krands, rakte de smaa Hænder mig snart denne, snart hin lille Plante, idet de udbrød: „See, Fruer, er denne ikke sød!“ Vor Herre sender os ofte Trøst og Hjælp, som vi selv ikke kunne udfinde. Havde jeg staaet her ene i denne Lade og bundet min Krands, da havde disse Timer vist knuget og nedtrykket mig i det dybeste Tungsind; nu bleve de mig lettede ved disse Smaas Venlighed og Hjælp. De glade Barnestemmer, de milde Øine, hvormed de rakte mig Blomsterne, gjød Balsam i mit Sind og gjorde dette alvorlige Arbeide lysere og mildere midt i al sin vemodige Smerte. En skønnere Krands har jeg aldrig bundet! Blomsterne føiede sig saa skjønt, at jeg med Glæde fandt den værdig til at smykke en ridderlig Digtters Baare.

Søndag Morgen besøgte jeg den lille Landsbykirke, og mangt et Ord af Præsten var som Svar paa mine stille Tanker og gjorde mig godt. Det er det Velsignede ved Evangelierne, at der i disse altid findes Svar paa vore Tanker, enten de bevæge sig i Glæde eller Sorg. Opad Dagen ankom min inderligt kjære Veninde, Bispinde Martensen, ledsaget af den lille Josepha. Hun havde alt tidligere tilbudt mig atter at komme for at dele min Ensomhed med mig i denne tunge Tid og blive saalænge hos mig, som jeg ønskede. Med Glæde tog jeg mod dette Tilbud; ikke faa Andre havde tilbudt mig det Samme, men jeg kjendte Ingen, hvis stille, beroligende Omgang kunde være mere for mig end denne elskværdige, trofaste Venindes. Hun kom Dagen før Heibergs Begravelse og blev modtaget af mig som en Trøstens Engel.

Dagen efter, Mandagen den 3die September, paa samme Klokkeslet som Gudstjenesten holdtes ved Begravelsen i Byen, læste hun for mig Martensens Tale over Heiberg, som han havde givet hende med. Hvilket Indtryk denne skønne Tale gjorde paa mig, den sørgende, ensomme Efterladede, hvis dybe Savn føltes hver Time paa Dagen, kan vel Enhver forstaa.*

Følgende Sang af Hertz blev afsunget ved Jordefærden:

Det varme Hjerte har hørt op at banke,
 Hans Haand er kold, og Øiets Lys er slukt,
 Forløst er Sjælen, og den dybe Tanke
 Fra Jorden løftet i dens sidste Flugt.
 I Midnatstimen, i den stjerneklare,

* Talen er udkommen i Trykken.

Urania sig nærmed' til sin Ven ;
 Hun tog hans Haand : „Vor Vandring skal besvare
 De Tvivl, hvortil din Forskning gav sig hen!“
 Ak, hendes Stjerneglands var svøbt i Flor!
 Med Sorg hun drog ham fra en sorgfuld Jord.

Thi vel hun vidste, aldrig at erstatte
 For os var denne Aand, der nu drog bort.
 Hos os var Tabet, hos de Efterladte,
 Tab af det Herlige, vi kaldte Vort.
 Og Tabet Alles var ; thi han, der higned'
 At løse Livets Gaader, Tvivlens Baand,
 Endog den Ringeste han har beriget,
 Selv denne styrket har hans lyse Aand.
 Og Rig og Fattig, eens til ham i Gjæld,
 Blev kvæget af hans muntre Luner Væld.

Og han, den sjældne Mester, vi berømme,
 Saa dyb i Tale, lifflig i sin Sang,
 Et kjærligt Sind gik ud fra Hjertets Strømme —
 Kun Slethed uden Skaansel han betvang.
 En evig Krands skal om hans Minde slynges!
 Siig ei, han hørte til en ældre Tid ;
 Thi fjerne Fremtids Slægter skal forynges
 Som i hans Sang, saa i hans Tales Vid.
 Men vi, hvem gavmild han saa Meget gav,
 Til Tak vi har kun Taarer ved hans Grav.

Aldrig var det bleven saa klart for mig som i dette Øieblik, hvad et Eftermæle, en Anerkjendelse af en kjær Afdød indeholder for Trøst for den Efterlevende. Det, at Alle tager Del i Ens Sorg, at man klager over hans Bortgang,

„Det är att tråtsa glömskans sjö,
 Att lyftas som en grönklädd ö
 Ur djupet af dess bölja,
 Det är att dö, och dock ei dö.“

Hans Værker ere ikke fulgte med ham i Graven; for Digterværker er den sande Udødelighed at være gaaede ind i Nationens Bevidsthed.

Nu, ved Digterens Død, kom Anerkjendelsen af, hvad Heiberg havde været for sin Nation, til en varm og fyldig Udtalelse fra saa godt som alle offentlige Organer. Digt paa Digt lød over den afdøde Sanger, Kritiker og Philosoph. Paa forskjellige Steder i Broderlan-

dene gaves Mindefester til hans Ihukommelse. Fra Christiania Scene udtalte en hans Muse nærbeslægtet Digternatur, før Opførelsen af „Elverhøi“, sig i følgende skjønne Digt:

JOHAN LUDVIG HEIBERG

PROLOG

ved Opførelsen af „Elverhøi“ paa Christiania Theater.

Der er et Hlidskjalf i det Høie sat,
 En Tind for rige Syner over Norden,
 Hvor Lysning falder selv ved dunkel Nat
 Med Varsler, frelsende for Fædrejorden.
 I Aanders Kredts, som er om Varden stillet,
 Seer Nordens Brødre folk sit Forbunds-Thing,
 For hvem det Skilte staar i sluttet Ring
 Og Fjeld med Slette i et samlet Billed.

Og kan det glemmes i et taaget Nu,
 Der slører Høidens Tegn og Sagas Blade,
 Det kjendes dog, det kommer dog i Hu,
 Naar en af Kredsen kaldes fra sit Stade.
 En Taage atter fra vort Blik er gleden,
 Og Norden skatter dobbelt i sit Savn,
 Og løfter høiere med evigt Navn,
 Den danske Skjald, der nys er vandret heden.

I Kamp han opsteg paa den steile Sti,
 Og dog saa lifligt har hans Harpe tonet;
 Thi mens han hinged', var han aandig fri,
 Og under Kampen ridderlig forsonet.
 Blandt Tidens Lynglimt og dens vilde Veer
 Han blev sin Tankes Ledestjerne tro,
 Og fandt sit Alt i Harmoniers Ro,
 Fordi han var en Sanger og en Seer.

Og mens han forsked' med en rastløs Aand
 Og stod paa Høiden i et livfuldt Stille,
 Han bandt med Skjønheds underbare Baand
 De viddadskilte Syner i sit Snille,
 Med klare Træk i Speilet af hans Lune
 Stod Døgnets friske Billed i hans Hjem,
 Og lige klart hans Aand har manet frem
 Det sunkne Trylleslot af Sagnets Rune,

Og drog der Skyer om hans Aftenstund,
 Og blev han glemt fast mellem Tidens Helte,
 Han veg dog ei fra sine Syners Grund,
 Og bar endnu sit Runesværd ved Belte.

Og see, nu staaer han dog med krandsset Pande,
 Fordi han, løftet over Had og Strid,
 Har vinket Slægten i en larmfuld Tid
 Til Freden i det Skjønne og det Sande.

Mens denne Scene sørger ved hans Grav
 Og vil sit Offer til hans Urne bære,
 Skal Mindets Toner, som hans Kunst os gav,
 I Hallen atter stige til hans Ære;
 Men tør vi lytte til de gyldne Strengs,
 Hvor Nordens milde Alvorsstemme boer,
 Skal og et trofast Løfte finde Ord,
 Som Fjeldets Hilsen til det danske Vænge:

De tvende Nordens Folk, hvem samme Sprog
 Og Seklers Samliv inderligt forbinder,
 Vi holde fast, som i en Pagts Bøg,
 Hinandens store aandelige Minder.
 Den danske Daad skal i sit Eftermæle
 Ei gaa forgjæves til vor Klippekyt;
 Lydt vil den kalde os med Blodets Røst,
 Og vække Gjenklang og for Tanken dvæle.

J. S. Welhaven.

Følgende med min hele Sjæl disse Udtalelser om hans Minde, levede jeg stille paa Bonderup i fortrolige Samtaler med den Veninde, der kjendte ham saa godt og satte ham saa høit baade som Menneske og som Diger.

En Morgen, da jeg i mit Sovekammer stod ene ved Vinduet og stirrede tungsindigt op paa den tomme Storkerede, hvis Beboere ved deres Bortfærd havde varslet mig saa ilde, kom pludseligt tre Storke flyvende, stillede sig et Øieblik midt i Gaarden, svang sig atter op i Luften og forsvandt. Jeg studsede og troede, at dette Syn var et Foster af min Phantasi; thi saa sildigt paa Aaret sees sjældent endnu Storke. Jeg foer ud til en Karl, der stod i Gaarden og saae op mod Himlen, og spurgte: „Saae jeg feil? stod her ikke for lidt siden tre Storke?“ — „Jo,“ svarede Karlen, „jeg staaer netop og seer efter dem, thi jeg troede ikke at skulle see flere Storke iaar, de ere jo fløine bort fra alle Tage her omkring.“ Jeg gik atter ind, glad betagen af dette Syn, idet der vaktet et Haab hos mig, jeg ikke selv forstod; jeg kunde ikke komme bort fra den Tanke, at disse tre Lykkefugle vare sendte mig til Trøst i min bevægede Sindsstemning, som om de vilde sige: „Fat Mod! Gud sender ofte Trøst ad sælsomme Veie!“ — Det er nu ikke min Mening, at Herren selv sender slig Trøst, men jeg troer, jeg kan ikke lade være at tro, at der gives gode, himmelske Mellemvæsener, der ynkes over de sorgfulde Mennesker, og ofte paa mange Maader sende dem Haab og Trøst, naar de kun forstaar at see og gribe Trøsten. Jeg troer endnu, at de tre Storke

virkelig var en Bebudelse af noget Godt, der skulde komme, uagtet jeg den Gang ikke begreb, hvori det skulde bestaa. Senere har jeg fattet Betydningen af disse tre Lykkefugle, der kom flyvende som et Varsel om, hvad der skulde hjælpe mig igjennem min øvrige, ensomme Tilværelse.

Den Trøst, som min Venindes Nærværelse var for mig, skulde hurtigt berøves mig. En Dag kom der Brev, at Martensen pludselig var bleven syg; hun ilede nu i Angest til Byen for at pleie ham, og jeg blev atter ene. Det hjalp paa denne Ensomhed, at der neppe gik nogen Dag, hvori jeg ikke modtog kjærlige, trøstende Breve fra mine Venner og Veninder, ja selv fra mig Ubekjendte, der delte og forstode min Sorg og mit Tab; Breve, jeg gemmer som en kjær Skat og som det altid rører mig at gennemlæse, da de alle udtale, hvor høi Pris de have sat paa at have kjendt en Personlighed som Heibergs. Her er et lille af disse Breve, et af de sidste jeg modtog fra den Mands Haand, der med det varmeste Venskab havde fulgt mig saagodtsom hele mit Liv igjennem.

Min datterlig kjære Hanne!

Vilde Du ikke finde det ukjærligt, om jeg taus lod disse Sorgens Dage gaa forbi, ikke sendte Dig en eneste deeltagende Linie? maa-skee vilde Du skaansom lade Alderens Svaghed bære Skylden?

Men jeg føler din Sorg, kjæreste Hanne, og deeltager deri saa inderligt, som det er den Gamle muligt, der ved denne Leilighed kalder saa mange kjære Minder tilbage — fra din tidlige Ungdom — fra dit første Theaterliv — fra dit Ophold hos Heibergs Moder — fra de første Aar i dit Ægteskab, og fra de senere Dage, saalænge jeg endnu deeltog i Selskabslivet og modtoges venligt i Eders lykkelige Hjem.

Hvad Humboldt fortæller om sin Broder, at han paa Dødsleiet sagde: „bald werde ich bei der Mutter sein, Einsicht haben in eine höhere Weltordnung“ — kan anvendes paa Heiberg; ogsaa han er nu hos sin Moder, kan skue meget af det, han her stræbte at kjende.

Mange deeltagende Hjerter finder Du i min lille Kreds; paa Louise, som just var tilstede, da jeg modtog Dødsbudskabet, gjorde det et dybt Indtryk, og fra Ingeborg, der er hos Jonna, fik jeg i dette Øieblik et Brev i den Anledning, der vidner om den Bedrøvelse, hvormed hun modtog Efterretningen.

Gud bevare Dig, min kjære Hanne!

Behold i kjærlig Erindring

din gamle faderlige Ven

Collin.

Paaskjønnelsen af Heiberg var endelig ogsaa naaet til dem, der tidligere havde været meget karrige med at udtale den, ja, havde ligefrem været hans Modstandere, hvis Dadel altid var paa rede Haand. Nu talte man i en saa modsat Tone, at man ikke utydeligt gav at forstaa, at alle vi, der altid havde seet op til ham, ikke havde gjort det nær nok. Naar først den Misundte er kommen dertil, at Verden kan naa ham med sin Medlidenhed, da er han fredlyst.

Et Brev ligger her for mig fra Hertz, Svar paa et, jeg havde skrevet til ham i denne Anledning. Han forstod min Klage, thi ogsaa han var en af dem, for hvem man altid i fuldt Maal lagde Kulde for Dagen, men sjældent et varmt Ord, der kunde glæde, opmuntre og styrke til nyt Arbeide. Maaske dette hans Brev vil tydeliggjøre Et og Andet i denne Henseende.

Kjøbenhavn, d. 7. Sept. 1860.

Bedste Fru Heiberg!

Hvorledes skal jeg takke Dem for Deres kjære Skrivelse? Saa-danne Ord, fra en saa dyrebar Haand, ere i Sandhed velgjørende. Det er en varm Luftning under den Kulde, der møder En fra saa mange Kanter; det er trøstende, styrkende, vederkvægende Ord.

Jo, kjæreste Veninde, jeg har vidst, har allerede i en Række af Aar vidst, at jeg i Heiberg havde en sand, en hengiven Ven, med de velvilligste Følelser for mig. Hans Maade var ligesaa lidt som min, at udtale dette ved alle Leiligheder eller med mange Ord; men desmere Betydning tillagde man hver lille Ytring af ham. Dengang De i 1856 kom tilbage fra Deres Reise, var tilfældigviis et Brev, jeg tilskrev ham, det første han modtog, og han svarede mig, „at han ansaae det for et godt Omen, at han strax ved sin Hjemkomst hilsedes af en gammel Ven, med hvem han i saa mange Henseender følte sig beslægtet.“ Og i flere andre Breve, mest angaaende Novellen „Johannes Johnsen“ har han udtrykt sig paa lignende smukke og venskabelige Maade. Disse Breve, disse Bevidnelser af en Mand, jeg nærede saa stor Hengivenhed for, og til hvis Indsigt jeg havde saa megen Tillid, disse Breve ere mine Skatte. Jeg har allerede for en Tid siden gjemt dem for sig selv, tilligemed flere Breve fra Dem og Andre, der ere mig dyrebare; og jeg tager dem nu og da frem, naar jeg trænger til at styrkes og opmuntres. Mit Liv har fra vort Bekjendtskabs første Dag været nøie forbundet med Heibergs og Deres. Jeg kan sige med Sandhed, at jeg i alle disse forløbne Aar Intet har skrevet, uden at jeg tænkte mig hans Dom derover og glædede mig til hans mulige Bifald; og at jeg med hans Dom tillige tænkte mig Deres, derpaa har De havt mange Beviser.

Deres Sorg har jeg Intet at sætte imod; Deres Harme over endel af Publikums Slethed er desværre altfor retfærdig. Naar vi ere døde,

bæres vi paa Hænderne — ofte af de Samme, der før stødte os fra sig. Men det maa være Deres Trøst, at man, og jeg mener allerede en Stund før vor Vens Død, er kommen til Besindelse; og at i al Fald nu et helt Folks Klage, saa dybt følt og fra mange Sider udtalt, er et Vidnesbyrd om, at han har levet og vil leve fort i det Folks Erindring, han digtede og virkede for.

... Endnu engang takker jeg Dem ret af Hjertet for Deres Brev. Dets Udtalelser ere for mig som en Del af vor tabte Vens Testamente, et aandeligt Efterladenskab fra en Mand, hvis Liv har været af den største Betydning for mig, hvis Venskab var min Lykke.

Deres gamle, uforandrede og

hengivne Ven

H. Hertz.

Jeg fortabte mig nu ganske i min Ensomhed, dens Stilhed, dens Ro. At flytte ind til Byen og afbryde denne Ensomhed, var det jeg af Alt følte mindst Lyst til, tiltrods for de idelige Opfordringer fra mine hengivne Venner om dog af afbryde dette ensomme Liv. Men saa ofte jeg tænkte herpaa, gjøs jeg tilbage. Ak, naar jeg i de stille Efteraarsaftener ene sad paa Havetrappen, indhyllet i mit Shawl, og fordybde mig i Betragtningen af den tindrende Stjernehimmel, hvis Kloder Heiberg havde elsket saa høit, da flød mine Taarer stille, og idelig maatte jeg nynne den ædle Sanger Geijers herlige Melodi til Atterboms skønne Ord:

„Stilla, o stilla
Somna från storm och snö!
Ensliga lilla,
nu är det tid att dö,
Kallt är kring dal och sjö!
Stilla, o stilla.

Stunderna ila,
Snart du den sista ser,
Hvila, o hvila!
Vissna som andra fler!
Hjerta, hvad vill du mer?
Hvila, o hvila.“

Ja, jeg var ene! Herren havde sagt: „Jeg vil føre hende ud i Ørkenen for at drage hende nærmere til mig og blive ene, ganske ene med hende“ — og han drog mig til sig, og jeg følte Sandheden i de Ord: „Naar Jorden vorder fattig for os, da vorder Himmelen rig.“*

Et lille Selskab skjænkede gode Aander mig dog i denne Ensomhed. Selskabet bestod i et lille fattigt Pigebarn paa 6 Aar fra et af

* Biskop Mynster: „Over de Afdøde“.

de smaa Huse i Omegnen, hvor en fattig Arbeidsmand boede med Kone og 7 Børn. Et af disse, den lille Julie, en blond, rødkindet lille Pige med klare, himmelblaa Øine, havde kastet sin Kjærlighed paa mig, og søgte mig altid op paa mine ensomme Vandringer, hvor hun da kom mig imøde med Haanden fuld af Markblomster, idet hun sagde: „D e m s k a l D e h a v e.“ Hun tog mig da troskyldig i Haanden og fulgte mig, ihvor jeg saa gik hen. Naar hun da fæstede de lyseblaa Øine paa mig og meddelte de smaa Tanker, der bevægede sig i det lille, gullokkede Hoved, da gjød hendes barnlige Tale Fred og Ro i mit Sind. Med hver Dag fattede jeg større og større Kjærlighed til dette Barn. Ofte listede hun sig mod Aften hen til min Bolig, hvor hun da stod bag en Busk eller et Træ og kiggede frem, indtil jeg tilfældigvis opdagede hende. Jeg var da ofte forundret over, at den lille Pige i Tusmørke ene turde vove sig saa langt fra sit Hjem, og var ofte ængstelig, naar hun atter forlod mig for ene at vandre ad Landeveien over Markerne tilbage dertil. En Aften, da hun sildigere end ellers skulde vandre hjem, turde jeg ikke lade den Lille gaa ene og fulgte hende derfor til hendes Bolig. Her stod Moderen speidende i Døren, ængstelig over hendes Udeblivelse. „Jeg veed ikke, hvad jeg skal gjøre ved Julie,“ sagde hun til mig, „hun taler og tænker ikke paa Andet end Fruen. — Vil du altid blive hos Fruen?“ vedblev Moderen. Med et høit og bestemt „Ja!“ løb hun atter hen til mig og greb min Haand.

Hvor gjerne havde jeg ikke taget dette Barn til mig for bestandigt. Men jeg havde ofte tænkt over det at tage fremmede Børn til sig og var kommen til den bestemte Anskuelse, at i saa Fald maatte deres Forældre være døde og de ingen Søskende have, thi at rive et fattigt Barn ud af sine naturlige Omgivelser fra Forældre og Søskende, der skulde vedblive at leve i Fattigdom, medens en Enkelt opdrages i gode Kaar, forekom mig ligefrem umoralsk. Et saadant Barn, der med Et rykkes helt over i en hel ny Tilværelse, begaaer let den Synd, naar hun bliver voxen Dame, at skamme sig over sin fattige, ringe Slægt, og hvad der saaledes skulde være en Lykke for det, bliver en Ulykke. Men vemodig forlod jeg altid den lille Julie, naar jeg sagde hende Farvel, og hun med kjærlige Øine fulgte mig saa langt, indtil jeg var ude af Syne. Ak nei, tænkte jeg, det tør jeg ikke. Vor Herre maa sende mig forladte Børn, der staa ene, uden Forældre. Gjør han ikke dette, da maa jeg finde mig i at vandre min ensomme Vei gjennem Livet og trøste mig med, at saadan er hans Villie.

Man trængte nu stærkere og stærkere ind paa mig om at afbryde min Ensomhed for at opfylde de Forpligtelser mod Theatret, jeg for saa kort Tid siden paany havde paataget mig, Forpligtelser, for hvilke jeg nu gyste tilbage. Hvor vi stakkels Mennesker dog altid komme tilkort med vore Forudbestemmelser og Beslutninger! I mange Aar

havde jeg bestemt udtalt for mig selv, at ifald Døden skulde berøve mig Heiberg, da vilde jeg afbryde min Virksomhed i en Kunst, der krævede et let og glad Sind. Og nu! saa kort efter at man havde bortryddet Alt, hvad der satte sig imod, at jeg gjenoptog min Virksomhed; man havde bygget og stolet paa min Samvirken i Saisonens Repertoire! Vilde man ikke ansee det som et Slags Forræderi af mig nu at svigte den Tillid, man havde viist mig? Jeg følte som en Centner-vægt, at jeg her stod lige overfor en Pligtopfyldelse, som jeg ikke uden stor Dadel kunde bortstøde; og dog spurgte jeg mig selv Dag og Nat, hvorledes det skulde blive mig muligt atter at optage denne Virksomhed. Jeg vaandede mig ved Tanken herom, og jeg forelskede mig mere og mere i Ensomheden og i mine Grublerier. Jeg kunde fristes til paa dette Sted at indføre nogle af mine Tanker, som dengang faldt mig i Pennen; men ved nu atter at gennemlæse dem, forekomme de mig dog at have et alt for individuelt Præg til her at meddeles.

A. F. KRIEGER.

Jeg sluttede da mit Ophold paa Bonderup; midt i Oktober reiste jeg med mine Folk hjemad. Med hvilke Følelser, hvilke Tanker jeg drog hjem uden ham, med hvem jeg var draget ud, lader sig bedre tænke end beskrive. Jeg skulde nu altsaa ene drage ind i det gamle Hjem, i hvilket jeg ikke mere skulde mødes med de to Andre, der havde delt det med mig.

Jeg sad stille i den lukkede Vogn paa den lange Reise hjemad, medens mine Taarer langsomt glede ned i det Tørklæde, der skjulte mit Ansigt. Det rørte mig, at mine to Piger, der sad i Vognen hos mig, alt som vi nærmede os Hjemmet ligeledes sad stille og græd. Mod Aften ankom vi til Søkvæsthuset. I det første Værelse, jeg be- traadte i mit Hjem, havde min kjærlige Broder opstillet Bissens for- trinlige Gibsafstøbning af Heibergs Buste, der i Sommerens Løb var bleven færdig.

Jeg udfyldte nu min Ensomhed i Hjemmet med at gennemgaa Heibergs efterladte Papirer. Saagodtsom alle private Breve, der vare i hans Eie, havde han Aaret iforveien ubarmhjertigt tilintetgjort, selv hans Moders og mine Breve til ham. „Jeg har tilintetgjort eders Breve,“ — sagde han dengang — „fremmede, nysgierrige Blikke skal ikke profanere dem.“ Enkelte fra de sidste Aar havde han dog sparet tilligemed sin Moders Brevvexling med hans Fader og Gyllembourg i Skilsmisssagen. Der er dog Intet, der i den Grad minder En om en Afdøds hele Personlighed, Intet, der stiller ham paany saa levende for os, som hans Haandskrift og hans Udtalelser gennem fortrolige Breve! Og dog gaar det maaske hermed som med et Photographi, de, som

kjende Personligheden, see Ligheden, Fremmede faae ofte et feilagtigt Begreb.

Min Ro og Ensomhed i Hjemmet blev nu ideligt forstyrret ved Forespørgsel om, hvornaar Theatret turde ansætte de første Prøver paa Schillers „Maria Stuart“. Jeg vaandede mig under dette og trak atter og atter Svaret ud. Monrad bebreidede mig dette og mente, at det var bedst for mig selv at afbryde Ensomheden med Arbeide. Dage og Maaneder gik, den 22de November, min Fødselsdag, kom. Paa denne Dag modtog jeg, blandt mange andre Breve, det sidste Brev fra min faderlige Ven, Geheimeraad Collin; thi ogsaa ham skulde jeg snart miste. Han skriver:

D. 22de November 1860.

Jo mere den 22de November nærmede sig, kjæreste Hanne, desmere paatrængte sig mig den Betragtning, at din Fødselsdag i Aar er af særdeles Betydning for Dig og møder Dig med usædvanlig Alvor.

Jeg veed og erkjender, hvad Du i Aar har tabt. Du har sagt det, Du har sagt mig det, og Erfaringen fra de henrundne Aar havde lært mig det.

Hvorledes Tiden kan og vil lindre din Smerte, hviler i den dunkle Fremtid. Vi bør haabe, at Gud vil styre Alt til det Bedste.

Tak! for dit kjærlige, datterlige Sindelag i de mange Aar, vi have kjendt hinanden, og for, at Du altid erkjender mig som

Din faderlige Ven
Collin.

Den 24de December skrev Conferentsraad Madvig mig følgende Linier til:

Kjere Fru Heiberg!

Etatsraad Bornemann og jeg tillade os den Bøn, at De, hvis det ikke er Dem særdeles ubeleiligt, vil have den Godhed at modtage et Besøg af os idag, omtrent Kl. 1.

Kjøbenhavn, den 24de December 1860.

Deres ærbødige og hengivne
J. N. Madvig.

De kom, og Madvig udtalte i kjærlige Ord, hvad han ansaae Heiberg for at have været for vor Literatur, og bad mig modtage Bissens fortrinlige Buste af Heiberg, udført i Marmor, skjænket mig af efterfølgende Venner:

Geheimeraad Andræ,
Etatsraad Bojesen,
Professor Buntzen,
Conferentsraad Madvig.

de St. Aubain,
Etatsraad Bornemann,
Etatsraad Krieger,
Biskop Martensen.

Professor Fr. Paludan-Müller,	Stiftsprovst Paulli,
Justitsraad Buntzen,	Geheimeraad Collin,
Conferentsraad Dahl,	Professor Bornemann,
Professor Hertz,	Godseier Rottbøll,
	Consul Suhr,
	Geheimeraad Treschow.

Det er en Selvfølge, at jeg følte den varmeste Taknæmmelighed over disse udmærkede Mænds Gave.

Kort efter Heibergs Død blev det besluttet af hans Venner, navnlig Martensen, Madvig og Krieger, at foranstalte en Udgave af hans samlede Værker, prosaiske og poetiske. Men Arbeidet var ikke ringe og vilde optage en stor Del af disse Mænds Tid, der alt paa saa mange Maader var optagen. En Plan maatte lægges for det hele Værk, hvilket ingenlunde var saa let. Medens man nu talte frem og tilbage herom, mødte Krieger inden kort Tid med en saadan Plan fuldt færdig. Den blev nu prøvet af de Andre, og de maatte erkjende, at dette omhyggelige Arbeide, udført med den største Indsigt og Kjærlighed, i Et og Alt kunde benyttes. Ledelsen af det hele Foretagende blev saaledes overdraget Krieger, der med sin ualmindelige Arbeidsdygtighed strax satte det igang. Han paatog sig nu tillige, i Forbindelse med Prof. Petersen og Etatsraad Ed. Collin, den vidtløftige Correcturlæsning samt ordnede Alt, hvad der stod i Forbindelse med Udgaven, og de 22 Bind laa efter halvandet Aars Forløb fuldt færdige. Honoraret for det Hele tilfaldt mig og var temmelig betydeligt. I denne Mand havde jeg fra dette Øieblik en Støtte i det Meget, Stort og Smaat, der nu skulde ordnes for mig i mere end een Henseende, hvor jeg selv stod vaklende og tvivlraadig; saa jeg ofte følte Forsynets Godhed ved at sende mig denne ædle, uegennyttige Ven til Hjælp og Trøst.

Som det ofte, besynderligt nok, gaaer, at naar en stor Forandring skeer i et Menneskes Liv, da er det ligesom om Alt forener sig til at forstærke Forandringen paa ethvert Punkt; saaledes ogsaa her. Vi havde i henvend 20 Aar boet paa Søkvæsthuset, og ofte havde der i disse Aar været Tale om, at det Offentlige agtede at opsigte alle Beboerne for selv at raade over Huset og den store Grund, som hørte til Eiendommen; men bestandig stod Beslutningen hen, og vi bleve, til vor Glæde, boende. Nu med Et bleve alle Beboerne i Huset virkelig opsagte; den længe omtalte Plan skulde endelig sættes iværk. Dette var en stor Sorg for mig. Mit Hjerte hang ved denne Bolig og alle dens Minder. Haven, hvori jeg havde plantet hvert Træ og hver Busk, var ligesom en Del af mig selv. Jeg havde her i rigt Maal havt Følesen af et Hjem og kunde ikke tænke mig et andet. Jeg bevægede mig saa lidt udenfor denne Have, hvorledes skulde jeg undvære den? Dette følte den mig mere og mere hengivne Krieger, der ofte havde hørt mig tale om tidligere lignende Planer, og han foreslog mig at be-

nytte den uventede Indtægt af Heibergs Værker til nu at gjøre Alvor af den gamle Tanke at bygge mig et Hus med Have. Jeg samtykkede heri, og Grunden valgtes ude i Rosenvænget med Udsigt til Sundet. Ogsaa her tog Krieger Alt i sin Haand og stod mig bi med stor Omhu, kort, jeg havde i ham fundet en Ven for hele Livet lige til den Dag idag, da jeg nedskriver dette, 20 Aar efter. Han blev mig en Beskytter, en Broder, der i Et og Alt gjorde min Skjæbne, mine Sorger og Glæder i Livet til sin egen Sag. Den Hengivenhed, som denne ualmindelige Mand viste mig, opfyldte ikke faa ørkesløse Mennesker med Forundring og satte deres Phantasi og Opfindsomhed i Bevægelse. Jeg selv var i Begyndelsen af og til betænkelig ved at modtage saa megen Godhed, saa meget Arbeide af min nye Ven, og dette meddeite jeg en Dag Andræ. Denne kjendte Krieger ligesaa nøie, som han i mange Aar havde kjendt mig. Han svarede mig da: „De kan have fuld Tro til Kriegers Ridderlighed, hans Takt, hans Venskabs Renhed. En finere, mere taktfuld Natur end hans har jeg aldrig mødt.“ — Og sandelig, hvor mange Gange har jeg ikke i Aarenes Løb sandet disse Andræs Ord! Hvor ofte har jeg ikke takket Gud, fordi han i min Forladthed sendte mig en saadan Ven, en saadan Broder, en saadan Beskytter i denne Mand, der selv stod uden Familie. Han levede efter sin Moders og Søsters Død ene med en gammel Tante i sit smukke, hyggelige Hus i Rosenvænget, sysselsat dels i det offentlige Liv, dels med sine mange Bøger, der ikke stode i Reolerne til Pynt og Pral, men som alle, de lærde saavel som de poetiske fra vor egen og fremmede Literaturer, bleve granskede af ham og optagne i hans utrolige Hukommelse, der forstod at gjemme og bevare, saa at han havde Alt paa rede Haand, saa ofte det krævedes. At en saadan Omgang for en videbegærlig Sjæl som min var i høi Grad belærende, falder af sig selv, og jeg følte ofte, at jeg uden denne Hjælp, efter at jeg havde mistet Alt, hvad hidindtil havde holdt mig oppe, vilde være nedsunken i en ufrugtbar Grublen, der lidt efter lidt vilde have sløvet mig for Livets Krav. Han holdt mig oppe, tvang mig til at følge med og vakte min Interesse for Andet end mine egne private Anliggender, der let kunde have indsnevret det aandelige Liv hos mig. Enhver ny Bog fandt jeg strax liggende paa mit Bord; Alt hvad der bevægede Tiden, satte han mig ind i, som om dette havde været den lærde og af Arbeide stærkt optagne Mands Livsopgave. Han hørte til de Mennesker, der have Tid til Alt, og paa hvem ingen Travlhed spores, enten han var optaget af en Ministerportefeuille eller i andet stærkt Arbeide for Fædrelandet. Krieger havde fra sin tidlige Ungdom været stærkt grebet af Tanken om de Skjæbner, Danmark i en nær Fremtid vilde gaa imøde. Den absolut monarkiske Statsform kunde han kun da forsone sig med, naar Enevælden laa i et politisk Genis Hænder, men da dette er et af de sjældnere Tilfælde, der ikke var falden i Danmarks Lod, havde den frie, con-

stitutionelle Forfatning for ham altid staaet som en Nødvendighed, der vilde og maatte gjøre sig gjældende. Han var en af de Faa, hvem det Hele var Alt, som kunde ofre sine personlige Interesser, naar derved det Hele fik Fremgang. Sanddru og uden Forfængelighed var han En af dem, der kan lytte til Andres Meninger og Anskuelser, overveie dem og prøve dem i sit stille Sind. Hans Valgsprog burde hedde: „Alt for Fædrelandet!“ — Men paa samme Tid saae han alt i sine yngre Aar, vistnok med større Uro end de Fleste, de Farer, der true under den ikke mindre uundgaelige Kamp mellem Dansk og Tysk, som var en skjæbnsvanger Arv fra Fortiden, og han hørte til dem, der, uden at opgive sin Danskhed, følte sig som medoptagen i det større Hele, der paa een Gang omfatter Sverige, Norge og Danmark. Hos ham var dette ikke en Tanke, der kom frem en Gang om Aaret ved festlige Læiligheder, men en daglig Arbeidstanke. Han havde derfor tidligt et aabent Øie for Betydningen af, at man i Danmark ikke overvurderede sine egne Kræfter og Fortrin, men ydede Sverige og Norge fuld Anerkjendelse og tilegnede sig det Gode, som her fandtes og fremkom, med samme Glæde og Paaskjønnelse, som om det var fostret paa dansk Jordbund. Stammende gennem sin Moder fra en norsk Slægt, omfattede han fra sin Ungdom dette Land med stor Kjærlighed, og jeg har ofte hørt ham undre sig over den Lethed, hvormed den ældre Slægt, idetmindste tilsyneladende, forvandt Adskillelsen mellem Danmark og Norge. Med Aarene vandt ogsaa Sverige, eftersom han lærte Personer og Forhold at kjende paa nærmere Hold, mere og mere hans Hjerter.

Ifald Humanitet, Paaskjønnelse af Andres Fortrin og Arbeide er Tegnet paa Dannelsen, da er det vist, at han var en høit dannet Mand. Hans Blik søgte ideligt, selv i de afsides Kroge, efter Kræfter, der kunde og vilde udrette Noget for det Hele, og da stod han disse bi med Raad, med Anerkjendelse og med den Indflydelse, han var i Besiddelse af, for at gjøre det muligt for dem at ofre deres Tid paa et saadant Arbeide. Som Ven var han af udholdende Trofasthed. Naar hans Venners Holdning, ei sjældent modsat hans egen, mishagede ham, da kom aldrig et bittert Ord over hans Læber, end ikke for mig, som han dog kaldte „sin Fortrolige“. Det høieste Samtykke i Klagen mod disse var den tause, tilsluttede Mund. Han ærede sine tidligere Venner, som Heiberg, som alle noble Naturer gjøre. Han var i hine Aar i en Alder af henimod 45 Aar, altsaa endnu i sine bedste Aar. Men da vor ulykkelige Krig i 1864 berøvede os Slesvig, bøiedes han synligt i legemlig Henseende. Han sagde selv ofte: „Aarene fra 64 maa regnes dobbelt for mig,“ og virkelig forbausedes jeg ved at see Forvandlingen af den endnu af Udseende ungdommelige, kraftige Mand, inden forholdsvis kort Tid bøiet og med graaned Haar, kæmpende med sin Sorg for atter at hellige sig alt det Arbeide, som han

uden Bram og tidt bag Andres Navn i Utrættelighed udførte, medens han ofte i Mismod udbrød: „Hvad er vi nu! og hvad kan vi nu udrette!“ Naar Nogen udtalte en vis Dadel over Ærgjærrighed hos Andre for at komme til Indflydelse og holde Roret, sagde han: „Det er jo godt, at der endnu findes Ærgjærrighed hos Nogen. Jeg begriber ikke, at Nogen under vore nuværende Forhold kan attraa en Ministerplads.“ Hos den ellers Tause gjør det dobbelt Indtryk, naar en Klage ligesom ufrivilligt slipper over Læberne. Men med en Mands Ro og Værdighed bar han sin Sorg og helligede sine Kræfter utrætteligt til Fædrelandets Tjeneste saa godt som paa alle Omraader; men glad blev han ikke mere. Faa herhjemme var i den Grad som han inde i Forholdene i Udlandet. Jeg har ofte hørt Udlændinge forundres herover. „Han veed jo bedre Besked end vi selv!“ hed det da. Jeg vil nu slet ikke tale om hans Kjendskab til Forholdene saagodtsom i alle Retninger her i Skandinavien; thi den var efter alle Indviedes Mening ligefrem forbausende. Al Pral, al Upaalidelighed var hans hele Natur imod, og lige overfor Sligt kunde han være noget haard, idet han foragtede at læmpe sig efter upaalidelige, fordringsfulde Pretentioner, der kun havde Egenkjærligheden for Øie istedetfor det Heles Tarv. En saadan Personlighed bliver ofte misbilliget af Forfængeligheden og Fordringsfuldheden, af det kjære Jeg. Krieger fik derfor undertiden Ord for Hensynsløshed, for en vis Haardhed. Der er jo Intet, der tages os mere ilde op, end naar det føles, at Personen er os ligegyldig i Forhold til det Heles Ve og Vel. Men paa Bunden af Kriegers Indre laa en Godhed, en Hjælpsomhed i Raad og Daad, der ikke skyede selv store Offre, og den unge, arbeidsomme, fremadskridende Mand havde i ham en Støtte som kun Faa. En varmere Fædrelandsven har jeg aldrig kjendt.

MIN MODERS DØD.

Sidst i December begyndte Prøverne paa „Maria Stuart“. Efter Generalprøven havde jeg den Opmuntring, at Fru Sødring indfandt sig i mit Paaklædningsværelse og sluttede mig grædende i sine Arme. „Jeg har i Parquettet overværet hele Prøven,“ sagde hun, „ak, hvad er det, vi Andre gjøre, mod dette Deres Spil!“ Jeg trængte i dette Øieblik saa meget til at styrkes, at beroliges, at jeg i Sandhed var hende taknemmelig for hendes varme Udtalelse. Hun behøvede forresten ikke at vige for mig som Fremstillerinde. Hendes Genre var en anden end min, men i denne var hun i høi Grad fortrinlig og uerstattelig, baade med Hensyn paa Naturgaver og en samvittighedsfuld Udøvelse, og derfor løftede hendes Roes i høi Grad mit betyngede Sind i denne Time.

Den 13de Januar 1861 opførtes „Maria Stuart“ for første Gang med mig i Titelrollen. En Lykke var det for mig, at det netop var en Rolle af den Natur som Marias, hvori jeg skulde gjøre den store Overgang fra mit ensomme, private Liv til den offentlige Fremtræden igjen. Og dog pinte det mig, at Alle vare indviede i min private Sorg. Hvor ofte havde jeg ikke forhen gaaet med et trykket Sind til Udøvelsen af denne Kunst, men det var da min Trøst, at Ingen i Huset kjendte mit Tungsinds Aarsag, og det faldt mig da lettere at skjule mig bag Masken. I Aften var det hele Publikum indviet heri, og jeg følte dobbelt Anstrengelsen for at jeg selv og alle Andre skulde glemme Virkeligheden for Illusionen. I Begyndelsen segnede jeg næsten under denne Anstrengelse, men lidt efter lidt under Spillet glemte jeg min egen Sorg for Marias. Jeg lod mig henrive og følte Sandheden af Tegnér's Ord, at „Poesien kan løfte os fra Jorden til Himmelen“. Jeg følte mig befriet og let i Aanden og nød Digterens skønne Værk; det gav mig Kræfter, idet det krævede Kræfter, et Kjendmærke for en Skuespiller, at han arbejder med et virkeligt Digtværk, og det overfyldte Hus viste mig varmt og fuldt sin Glæde over atter at gjense mig. Saaledes var jo Alt gaaet efter Ønske denne Aften; men nu kom det Værste. Jeg skulde nu for første Gang efter en Forestilling vende tilbage til mit tomme Hjem, ikke, som tidligere, modtages af Heiberg, ikke udtale mig for ham om Aftenens Oplevelser, ikke høre hans friske, opmuntrende Tale. O, hvor følte jeg ikke i dette Øieblik, hvor stort Tabet for mig havde været.

Da jeg næste Morgen stod op, udmattet paa Sjæl og Legeme, blev jeg forundret ved min Broder Anthon's tidlige Komme, der maatte være foranlediget ved noget Uventet. Han meddelte mig nu til min store Overraskelse og Sorg, at vor Moder var død i den forløbne Nat.

Efter min Hjemkomst fra Bonderup havde jeg naturligviis som sædvanlig ofte besøgt min Moder, og hun havde blandet sine oprigtige Taarer med mine over Heiberg's Død, hvem hun havde elsket ligesaa høit som hun elskede mig. I de sidste otte Dage forinden min første Optræden i „Maria Stuart“ havde jeg været i saa travl Beskjæftigelse med Prøverne paa Stykket og saa anstrengt efter disse, at jeg ikke havde besøgt hende; mit første Spørgsmaal paa Prøverne til min Broder, der i mange Aar hver Dag besøgte hende, var derfor Spørgsmaalet om hendes Befindende, og hans Svar herpaa var da altid: „Aa jo, som sædvanligt.“ Nu fortalte han mig, at han og mine andre Søskende, af hvilke min ældste gifte Søster særlig pleiede hende, vel havde bemærket, at hun i de sidste Dage havde været mere angrebet end ellers, men at de alle vare blevne enige om ikke at forurolige mig med denne Efterretning nu, da jeg var optaget af saa meget Andet, der krævede alle de legemlige Kræfter, jeg endnu kunde raade over. At der var nogen øieblikkelig Fare for hendes Liv var imidlertid ikke falden No-

gen af dem ind, uagtet hun i flere Dage havde maattet holde sig i Sengen. Hun havde været ved sin fulde Aandskraft Aftenen iforveien og havde paalagt min Broder, at han af og til under Opførelsen af „Maria Stuart“ skulde løbe over til hende — hun boede ganske nær ved Theatret — for at meddele hende, hvad Virkning jeg gjorde i Tragedien. Hendes Tanker dreiede sig uophørligt om mig og min Udførelse af „Maria Stuart“. Da Forestillingen var forbi, modtog hun fuldstændig aandsklar min Broders detaillerede Beretning og hun var lykkelig over, at Alt var gaaet saa godt; men hermed syntes hendes Kræfter at være udtømte. Mine Søskende bleve hos hende, da de syntes, at hendes Tilstand var betænkelig. Hun laa imidlertid stille hen. Noget efter Kl. 12 om Natten reiste hun sig med sine sidste Kræfter op i Sengen, udstrakte Armene glædestraalende og ligesom trykkende et inderligt Kys paa en usynlig Mund og sank døende tilbage paa Puden. Hvem gjaldt dette Kys? Jeg tænker et af de høiere Væsener, der møde de Dødes Sjæle for at føre dem til en barmhjertig Gud og Frelser.

Naar man ikke længer har hverken en Moder eller en Fader at meddele sine Glæder og Sorger, da først føler man sig som ældre. Der siges ikke længer til En: „mit Barn!“ og man har en Følelse af, at nu gjælder det at staa paa sine egne Ben og at et sikkert og vigtigt Rygstød er taget fra os; thi hvem i den hele, vide Verden er man, naar Alt kommer til Alt, saa sikker paa, som sine Forældre, hvem er man saa sikker paa, i Sorg, i Glæde, i Liv, i Død, som det Moderbryst, under hvilket vi have hvilet! Her er man saa vis paa, at Ens Sag hænger saa nøie sammen med en Andens Sjæl, som Frøet med Blomsten. Det er herligt at kunne sige i trange, haarde Tider: „Jeg vil gaa hjem til min Moder!“ — Jeg kunde nu altsaa ikke mere sige dette og jeg følte mig dobbelt ene. Hvor vemodsfuld er man ikke efter sin Moders Bortgang overfor det lukkede Fædrenehushus, den lukkede Dør, de lukkede Vinduer, bag hvilke inden kort Tid nye Mennesker færdes, der Intet have med os, som vi Intet med dem at gjøre. Man betragter senere, i Forbigaaende, fra Gaden dette Hus, idet alle Erindringer, smertelige og lyse, bevæge sig igjennem vor Tanke; man løber Blad for Blad igjennem, som man undertiden gjør ved en Bog, som Ingen har læst med os, men hvis Indhold er sammenvokset med vort inderste Væsen. Man søger over, hvad man har undladt af barnlig Pligt og Kjærlighed, og man glæder sig over, hvor Pligt og Kjærlighed have seiret over Fordom og Egoisme. — Men under alt dette trak Sørgefloret sig tættere og tættere om min kuede Sjæl.

MINE PLEIEBØRN.

Som jeg nu en Eftermiddag midt i Februar sad ene med mine Sorger og Savn, aflagde min kjære Veninde Frøken Harboe mig et Besøg. Hun saae mit Mismod og trøstede mig saa godt hun kunde. I Samtalens Gang sagde hun: „Ogsaa jeg er idag ganske bedrøvet ved Tanken om tre stakkels Smaapigers Skjæbne ovre i Vestindien, som have mistet deres Moder, en stakkels Kvinde, der i sin Tid blev svigtet og forladt af en Mand, som er disse Børns Fader, men som selv nu er saa svagelig, at han kan dø hvad Øieblik det skal være. Falder han ogsaa fra, hvad bliver der da af disse tre stakkels Børn? Han er dansk, og en Ven af ham har fortalt mig, at han agtede at sætte dem i Kost et Steds her i Landet, men dør han og hans Understøttelse til dem falder bort, hvor skal da de arme Børn hen?“ Hun vedblev: „Jeg har aldrig kjendt Moderen, men hun roses meget; Faderen har jeg seet nogle Gange hos hans Ven, naar han paa Gjennemreise til England besøgte ham. Den ældste Pige skal være 7 Aar, saa kommer en paa 5 og en paa 4 Aar. Disse Børns Skjæbne kan jeg ikke faae ud af mine Tanker.“

Som en Indskydelse fraoven — ja, jeg troer, jeg vil tro, at den kom fra et naadigt Forsyn, der havde Medlidenhed med mig — sagde jeg til hende: „Herre Gud, saa lad disse tre forladte Børn komme til mig, saa ere maaske baade de og jeg hjulpne.“ Min Veninde saae paa mig med store Øine. „Det er da vel Deres Spøg?“ sagde hun. „Nei, mit Alvor,“ svarede jeg. „Betænker De, hvad De siger,“ udbrød hun, „De gjør mig jo ganske forskrækket. Hørte De, at jeg sagde, at der var tre?“ — „Ja,“ svarede jeg smilende, „skulde man tage Børn til sig, saa var da tre det Mindste man kunde tage. Jeg har ofte truet Heibergs Moder med at ville tage syv til mig paa engang, saa De seer, at tre ikke er for mange.“ — „Men,“ udbrød hun ganske betagen, „jeg veed i Grunden Intet om disse Børn, om de ere gode eller ikke, stygge eller smukke, om de ere velbegavede eller dumme, Intet veed jeg derom.“ — „Nu vel,“ sagde jeg, „saa tager jeg dem, lige-som andre Mødre tage deres; de vide heller ikke, om det Barn, de føde, bliver smukt eller stygt, klogt eller dumt.“ — „Ak,“ sagde hun, „jeg er ganske forfærdet over, uskyldig at have kastet denne Tanke ind i Deres Sjæl, betænk Dem herpaa, det beder jeg Dem ret indstændigt om!“ — „Nei, veed De hvad,“ vedblev jeg, „jeg staaer nu rolig og fast ved min Beslutning. Disse Børn have ingen Moder og saagodtsom ingen Fader; han boer i Vestindien, jeg her. De staae saaledes ene i Verden, en absolut Betingelse for mig, naar jeg skal antage mig Børn og være dem i Moders Sted. Jeg troer, at de sendes mig af et naadigt Forsyn! Skriv derfor strax til Børnenes Fader. Siig ham, at jeg vil antage mig disse Børn, naar han vil afstaa fra alle

Rettigheder over dem. Siig ham, at jeg vil betragte dem som mine egne Børn i Et og Alt og gjøre for dem, hvad der staaer i min Magt. Bed ham svare mig paa dette mit Tilbud saa hurtigt som muligt. De kjender mig jo i mange Aar og kan berolige ham med, at jeg er et skikkeligt Menneske, der vil være god imod dem.“ Min kjære Veninde var næsten ude af sig selv af Angst over, hvad hun havde paaført mig; vi talte længe frem og tilbage, og hun lovede at skrive til St. Croix. En Maanedstid efter fik jeg et langt, rørende Brev fra Børnenes Fader, hvori han samtykkede i Alt, hvad jeg forlangte, kaldte mit Tilbud Børnenes Lykke o. s. v. — Paa denne Aarstid kunde Børnene ikke gjøre den lange Reise, men mod Foraaret, saasart et Skib afgik, skulde de komme.

Jeg havde ikke meddelt en eneste af mine Venner denne min Beslutning for ikke at plages med nogen Talen om, at den var overilet; thi jeg var fast bestemt paa at udføre den, fast bestemt paa at befølge mit forladte Hjem og paa denne Maade endnu gjøre lidt Nytte i Verden. Mærkeligt var det forresten, at jeg fra det Øieblik, da jeg til Frøken Harboe havde udtalt mit Tilbud, ikke et Øieblik ængstede mig eller grublede over, hvad jeg her havde indladt mig i, men var rolig og tilfreds og tænkte kun med Glæde paa mine tre smaa Veninder, der snart skulde bo under Tag med mig.

Først i April fik jeg Brev, at man haabede, at Børnene kunde være i Kjøbenhavn først eller midt i Mai. Nu fik jeg travlt med at indrette Alt til deres Modtagelse. De tre smaa Senge med meget Andet blev bestilte, og for første Gang i lang Tid havde jeg et Haab at leve for. Og nu først udtalte jeg for alle mine Venner, hvad jeg havde besluttet mig til, og hvilke tre Gjæster jeg ventede midt i Mai. Man forskrækkedes, man rystede paa Hovedet, man gjorde mig Spørgsmaal paa Spørgsmaal. „Hvem er disse Børns Forældre, kjender De dem nøie?“ — „Nei, jeg kjender dem slet ikke.“ — „Ere Børnene smukke?“ — „Det veed jeg ikke.“ — „Ere de velbegavede?“ — „Det veed jeg ikke heller.“ — „Fra St. Croix?“ vedblev Spørgerne, „de ere dog vel hvide og ikke sorte?“ — „Det veed jeg lige saa lidt.“

Jeg gjorde ellers ved denne Leilighed en psykologisk Erfaring, som jeg ofte senere har tænkt over. Det var karakteristisk at bemærke den forskjellige Maade, hvorpaa de forskjellige Mennesker optog denne Nyhed, og jeg lærte mangan Ens saakaldte Godhed og Venskab for mig at kjende. Mine mest hengivne Venner, min egen Familie, bleve ganske rørte, da jeg betroede dem Børnenes Komme. „Ja,“ sagde de, „kan dette trøste dig og udfylde dit Liv, da skal det ret glæde os, og vi ville ønske al Velsignelse over Beslutningen.“ Ikke faa af mine Bekjendte udtalte derimod, at dette jo var en Daarskab, som jeg vist høilig vilde komme til at fortryde; atter Andre, især gifte, af mit Damebekjendtskab yttrede: „Fru Heiberg troer ogsaa, at hun kan gjøre

Alt! men hun skal nok faae at føle, hvad det vil sige at opdrage Børn, og hvad det daglige Besvær med dem vil sige, Noget, hun jo intet har havt med at gjøre. Hun skal nok faae at føle, at dette er noget Andet end at spille Komædie.“ Saaledes snakkede man fort, og velvillige Aander bragte mig alle disse lidet trøstende Bemærkninger til Overveielse. Jeg var imidlertid rolig og frygtede Intet, men vedblev at sige til mig selv: Herren har sendt mig dem! — Ja, enkelte af de saakaldte Venner bleve formeligt skinsyge paa de Børn, der skulde komme til min Trøst og maaske optage hele min Interesse. Der gives Mennesker, der ligesom nyde en Sørgendes Sorg, de ere ligesom stolte over den Sørgendes Udholdenhed og synes, at den degraderes, ifald en trøstende Hjælp var mulig. De tilraabe den Sørgende i fuld Kjærlighed og Omhu, hvad Aanderne tilraabe Richard den Tredie i hans Dødsstund: „Fortvivl og dø!“ og hvis man nu virkelig overlod sig til en saadan frugtesløs Fortvivlelse, da vilde de Samme trættes af vore Klager og lidt efter lidt overlade os til vor Ensomheds mørke Grublerier. Jeg følte det derimod som en Lykke at kunne sige med Christian Winther:

Naar Bækken risler lystig og Skoven den er grøn,
 Naar Duen bygger Rede og kurrer i Løn,
 Naar blaa Violer vaagne, og Kukkeren gjør Larm —
 Da vækkes ogsaa Haabet i mangen sorgfuld Barm.
 Da stiger op i Stammen den luttrende Saft,
 De sitrende Kviste fornemme Vaarens Kraft,
 Og fløielsbløde Blade, smaragdklare Skud
 Af glindsende, springende Hylstre foldes ud.

Beboerne paa Søkvæsthuset havde faaet Tidspunktet til Bortflytningen forlænget. Den 16de Mai sad jeg saaledes endnu her i den vante Stue og gjennemlæste min Rolle „Viola“, som skulde opføres denne Aften, da min Tjener bragte mig et Brev fra Børnenes Faders Ven, der var bosat her i Kjøbenhavn. Brevet meddelte mig, at Børnene vare i Dag ankomne med Skibet fra St. Croix, og opholdt sig indtil videre med deres sorte Pige, der havde ledsaget dem herover, i et lille Hotel. Han spurgte mig nu, naar jeg kunde og vilde modtage dem. En lille Sittren foer igjennem mig. Jeg skulde spille om Aftenen og tidlig næste Morgen paa en Prøve, der vilde optage hele Formiddagen. Dette lod sig ikke forandre, herved var Intet at gjøre. Jeg svarede da tilbage, at før iovermorgen kunde jeg ikke modtage Børnene, da jeg i disse Dage var i travl Virksomhed ved Theatret og gjerne vilde være hjemme hele den første Dag, de kom, for strax at kunne beskæftige mig med dem, saa at vi uforstyrret kunde gjøre hinandens nærmere Bekjendtskab. Derved blev det; jeg spillede Viola om Aftenen, gik paa Prøve næste Formiddag og forberedte end yderligere Alt til Børnenes Modtagelse.

Den 18de Mai om Eftermiddagen, i et deiligt Solskin kom Børnene ind ad Døren, ledsaget af deres Faders Ven. Med Lynets Hurtighed kastede jeg mine Øine paa disse Tre, der herefter skulde være bundne til mig. At de vare hvide og ikke „sorte“, samt blonde af Haarfarve, beroligede mig strax. Jeg havde bedet deres Fader om at sende deres Døbeattester med, disse bleve mig nu overleverede, og her erfarede jeg for første Gang, at den Ældste hed Sarah, den Næste Lelia og den Yngste Anna. Som tre forknytte, forpjudskede Fugle krøb de smaa Stakler sammen ved Døren. Den Ældste slyngede sine Arme beskyttende om de to Mindre; den lille Lelia saae ud som et lille vissent, bøiet Straa, bleg og zart. Senere hørte jeg, at hun nylig havde gennemgaaet en svær Sygdom.

Den lille Anna saae lidt mørk ud, og derfor tiltalte jeg hende først: „Kom du kun hen til mig, min lille Anna!“ Jeg satte hende paa mit Skjød og søgte at formilde hendes noget trodsige Mine, hvilket hurtigt lykkedes mig. Til den Ældste, Sarah, der syntes mig at see noget sværmerisk ud, sagde jeg: „Du holder vist af Blomster; gaa hen ved Havedøren og see ud, saa skal du see, hvor mange deilige der staa derude.“ Taus tog hun Lelia ved Haanden, og de lod til at have stor Glæde af at betragte Alt i Haven, medens jeg, saa godt jeg kunde, fortsatte min Samtale med Anna paa Engelsk, som jeg havde lagt mig lidt efter, da de kun talte dette Sprog. Anna og jeg bleve meget hurtigt gode Venner, og jeg saae, at Smilet klædte det lille Ansigt langt bedre end det alvorlige, trodsige Udtryk.

Efter en halv Times Tid forlod deres Ledsager os, idet han sagde til mig: „Jeg troer vist, at det er gode og intelligente Børn, saavidt jeg i disse Dage har kunnet bemærke.“

Efter hans Bortgang gik vi nu Alle ned i Haven, der lod til at glæde Børnene, saa de hurtigt bleve fri og ugenerte. Jeg fortalte dem nu, at jeg hed Johanne, og bad dem kalde mig saaledes. (Jeg vovede endnu ikke at tilegne mig det betydningsfulde Navn Moder.) Plukkede jeg en Blomst og rakte dem, kom de lidt efter hen og sagde: „Nei, den skal Lady Johanne have.“ Da vi atter stode oppe i Værelserne, førte jeg dem hen til Heibergs Buste og fortalte dem, at med denne Mand, der hed Johan Ludvig Heiberg, havde jeg i mange Aar været forenet, at han havde været saa god, og at jeg holdt saa meget af ham, men at han nu var død. De saae med stor Opmærksomhed paa Busten, og den lille Anna, som jeg havde løftet op paa Armen, for at hun bedre kunde see den, klappede den saa kjærligt med sine smaa Hænder, hvilket ret frydede mig i Hjertet. Saaledes gik dette første Møde fortræffeligt. — „Nu kommer det an paa,“ sagde jeg til min Pige, „om de ikke vilde briste i Graad, naar de ikke faae Lov at komme hjem igjen til den sorte Pige, men see at de skulle blive her.“ Men da vi henad Aften førte dem ind i deres Sove-

kammer og vare fuldt beredte paa en lille Grædescene, overraskedes Pigen og jeg ved, at Børnene alle tre bleve som ellevilde af Glæde og Lystighed, hjalp selv med at tage deres Tøi af, og da de stode i deres smaa, hvide Natchemiser, hoppede de omkring i Stuen paa bare Fødder, medens de smaa Tunger i Latter og Lystighed pludrede en Mængde Engelsk, som Ingen af os forstod, og saa ofte vi bare dem op i Sengen, hoppede de leende ned igjen for at fortsætte Lystigheden. Den alvorlige Sarah var ikke til at gjenkjende; hun hoppede frem og tilbage i Sengen, sang engelske Folkeviser, og naar Visen var ude, raabte hun saa høit hun kunde: „Hurra for Lady Johanne!“ — „Hurra for Lady Johanne!“ gjentog de to Mindre, saa min Pige var nærved at kvæles af Latter over denne uventede Scene. Og jeg lo med Taarer i Øinene, gik omsider selv til Ro, og i min Aftenbøn takkede jeg Gud, der havde sendt mig disse Tre, bad ham antage sig disse mig alt saa kjære Børn, der som en Foraarsluftning, en Solstraale, udbredte nyt Liv i Hjemmets Ensomhed, — og jeg sov glad ind.

Da jeg næste Morgen mødte mine Tre ved Frokostbordet, kom de mig alt saa kjærligt imøde, som om de havde kjendt mig i mange Aar. Ved Heibergs Buste stod en yndig lille Bouket, sammensat af Blomster fra Haven. Da jeg blev glad og rørt ved dette Syn og spurgte, hvem der havde sat dem her, saae jeg paa Sarahs nedslagne Øine, at hun var Giverinden. Og dette gjentog hun senere daglig. Den lille Anna klyngede sig til mig og sagde med sin noget dybe Stemme: „Vil du løfte mig op til Heiberg, at jeg kan give ham et rigtigt Trykkys.“ — „Jeg ogsaa!“ raabte Lelia; og da jeg nu gjorde dette, slyngede de deres smaa nøgne, varme Arme om den kolde Bustes Hals og trykkede et hjerteligt Kys paa dens Mund. Man vil vel ikke undres over, at disse Børn alt havde grebet og vundet mit Hjerte.

Da de havde været hos mig nogle Dage, tænkte jeg: „Nu skal jeg gjøre dem en lille Glæde, jeg skal kjøre en Tur med dem gennem Byen ud ad Vesterport, hvor det vist vil more dem at see den brogede Menneskevrimmel og de mange Boutiker.“ Vognen kom og Børnene, iførte Hat og Overtøi, bleve placerede i den. Men fra dette Øieblik vare de muntre Børn som forvandlede. De trykkede sig hver ind i sin Krog af Vognen, idet de mørkt fæstede Øinene ned for sig. Jeg tiltalte dem, jeg spøjte med dem, men Intet hjalp eller forandrede deres Miner. Alt hvad jeg viste dem af Stads i Frederiksberg Allee, saae de paa med et stjaalent Sideblik uden et Øieblik at forandre de alvorlige Ansigter. Jeg tænkte: hvad i al Verden gaaer der dog af Børnene? Jeg kjøbte Kager til dem, de rørte dem ikke, men rystede kun paa Hovederne; at faae dem til at tale var rent umuligt. Endelig holdt vi atter udenfor vor Dør. Da de nu paany stode i vor Entree og

Tøiet blev taget af dem, da straaede deres Øine, og deres Tale og Latter begyndte paany. Jeg forstod virkelig ikke strax de smaa Stakler; først senere faldt det mig ind, at de vist ved at føres ned i Vognen havde troet, at Opholdet hos mig nu var tilende, og at de nu skulde føres andet Steds hen. Da jeg senere spurgte dem, hvorfor de paa hin Dag havde været saa nedslaaede, svarede den lille frimodige Anna: „Jo, Lady Johanne, for vi troede, at du nu vilde sende os fra dig igjen.“ Jeg slyngede rørt mine Arme om dem og sagde: „Nei, kjære Børn, vi skal ikke mere skilles, men altid blive sammen.“

Gik vi i Haven, der alt mylrede af yndige Foraarsblomster, hvis Farver de varme Solstraaler forhøiede, da sloges de om, hvem af dem der skulde holde mig i Haanden, og da jeg, som andre Mennesker, kun havde to Hænder og altsaa ingen til den Tredie, gik denne bagved og tog fat i Slæbet paa min Kjole, som hun da bar, for ogsaa at staa i Berøring med mig. Denne Scene, der daglig gjentoges, var til stor Moro for Husets øvrige Beboere, som fra deres Vinduer, der vendte ud mod Haven, saae ned paa de fornøielige Børns Færd.

Jeg havde altid tænkt mig, at i Paradiset maatte der være Børn for Hjertet, Blomster for Øiet og skønne Harmonier for Øret. Da jeg derfor en Søndag Formiddag gik med de glade Børn i Haven og hørte Orgelet og Psalmesangen lyde ned til os fra Frelserens Kirke, da standsede jeg overrasket, idet jeg sagde til mig selv: „Min Gud, nu har du jo, hvad du altid har haabet at finde i Paradiset!“ og jeg følte mig i dette Øieblik henrevet, lykkelig og fuld af Tak.

Ethvert Menneske maa, hvis det kan, vælge sine Livskaar efter hvad der passer for det, og jeg følte, at jeg, ved at antage mig disse Børn havde valgt, hvad der passede for mig. At leve min Enkestand hen i gode og sorgfri Kaar, kun tænkende paa Livets Nydelser for mig selv, at reise eet Aar til Frankrig, et andet til Schweiz, et tredie til Italien for, som man kalder det, at more sig, medens Hjemmet stod ensomt og tomt, og jeg ikke var til Nytte for Andre ved udholdende Arbeide, det, vidste jeg forud, vilde forøge mit Tungsind istedetfor at modvirke det. At være optaget af Arbeide, at kæmpe med at udføre dette Arbeide paa den for mine Kræfter bedst mulige Maade, havde jeg hele Livet igjennem anseet for den største Lykke. Jeg begyndte altsaa dette for mig nye Arbeide, at opdrage tre Børn, med Lyst, Frimodighed og Haab om, at et kjærligt Forsyn vilde staa mig bi, saa at jeg nogenlunde vilde kunne løse Opgaven til Held for Børnene. Naar jeg i Aarenes Løb ideligt og ideligt hørte Folk sige: „Hvilken Lykke for disse Børn at blive saaledes optagne i Deres Hjem!“ da følte jeg bestandigt, at det var et stort Spørgsmaal, for hvem Lykken havde været størst, for dem eller for mig, og derfor krævede jeg ingen Taknemmelighed af dem, men følte dybt i mit Hjerte, at det var mig, som her maatte være den Taknemmelige.

Maaske netop fordi jeg ingen krævede, ydede de Smaa mig den i fuldt Maal.

Hvor gode, kjærlige, begavede Børn dog paa mange Maader kunne glæde og opmuntre os Ældre! Naar jeg med mit Haandarbeide sad i Haven, omringet af disse Tre, som løb i dens Gange, der gjelød af deres klare Barnelatter over de Lege, de vare beskjæftigede med, og de af og til kom løbende hen til mig og slyngede de smaa Arme om min Hals, da udvidedes mit Hjerte og ofte tænkte jeg: Gid dog nu Heiberg delte dette med mig! — thi uagtet jeg vist troer, at han aldrig havde indvilliget i at antage sig tre fremmede Børn, saa veed jeg dog sikkert, at ifald han havde havt disse om sig kun i otte Dage, da vilde han have hængt ved dem og de ved ham, thi meget faa Mænd formaaede at vinde Børns Hengivenhed som han. Og hvad havde han ikke kunnet være for deres aandelige Udvikling! Men dette skulde nu ikke være saa. Jeg kunde fortælle mange Træk om disse elskværdige Børns Eiendommelighed, men frygter for, som mangen anden Moder at trætte ved at meddele dem. En lille Begivenhed maa jeg dog have Lov at fortælle som Tegn paa, hvor levende et Barns Phantasi kan sættes i Bevægelse. Da Børnene havde været et Aars Tid hos mig, fik den Ældste Tilladelse til, fulgt af sin Lærerinde, at see Opførelsen af „Elverhøi“. Ved Hjemkomsten fortalte Lærerinden mig, hvor levende Del Barnet havde taget i Forestillingen, og hvorledes hun i fjerde Akt havde siddet stille og grædt over, at den stakkels Agnete ene og i Mørke skulde vandre den tunge Gang til Elverktrattet, hvorledes hun den ene Gang efter den anden havde udbrudt: „O, den stakkels Pige! den stakkels Pige!“ — Nogle Dage efter Forestillingen sad jeg med mit Haandarbeide i Haven og morede mig i Stilhed over den Lilles Leg mellem Buskene, som hun syntes ganske fordybet i og optaget af. Med Et saae jeg hende rive et Stykke Papir i mange smaa Stumper og omhyggeligt lægge disse i en lang, bøiet Linie mellem Buskene. Stjaalent havde jeg længe seet til, for ikke at forstyrre hende, men nu drev Nysgjerrigheden mig, og jeg spurgte: „Hvad skal alle disse smaa hvide Pletter betyde?“ Da svarede hun alvorligt og ligesom høitideligt: „Jo, seer Du, det er en stakkels Pige, som ene, i Mørke, skal gaa en lang Vei; hun er saa angst og bedrøvet, at Himmelen har Medlidenhed med hende, naar hun atter i Mørke skal vandre tilbage og maaske ikke kan finde Veien hjemad. Da beslutte alle Stjernerne at dale ned paa Jorden og lægge sig i en Stribe henad Veien, for at hun ved deres Lys kan finde hjem. Og, seer du, alle disse smaa hvide Pletter betyde Stjernerne.“ Jeg var forundret over Barnets Phantasi, sat i Bevægelse ved Agnetes Gang til Elverktrattet, og jeg tænkte: Saadanne Tilskuere er det lønnende at udøve sin Kunst for!

Børnenes Ord lode ofte yderst pudsigt i deres selvlavede Sprog.

som naar de kaldte mig „Venella“ istedetfor „Veninde“, eller, som Lelia en Dag sagde: „Lady Johanne, idag er jeg saa trist-mørkelig!“ Men de lærte dog i en utrolig Hurtighed at tale Dansk, og naar jeg bad dem dog indbyrdes at vedblive med det Engelske, for ikke ganske at glemme det, sagde de: „Nei, uh, det stygge English ville vi ikke tale mere.“

DE SIDSTE THEATERAAR.

Mai Maaned var tilende, og den første Saison efter Heibergs Død sluttet. Jeg havde i denne Saison, foruden Maria Stuart, spillet en hel Række Roller af mit ældre Repertoire, og Publikum havde, som altid, fulgt mig med Godhed og Interesse. Komedielysten hos Publikum var levende og Theatrets Indtægt altsaa god. Bladene havde vel alt, som sig hør og bør, begyndt at hakke paa Theatrets Bestyrelse, men Geheimeraad Tillisch udførte sin Gjerning med Ro og Orden, og Justitsraad Berner stod ham bi i den daglige Forretning med stor Dygtighed og Udholdenhed. Alle de Bedre i Personalet havde Respekt for Tillisch's Personlighed og følte, at de stode lige overfor en sanddru, nidkjær Mand, der var høit hævet over alle Omveie og Intriguer. Men paa mig laa min Pligt som Skuespillerinde centnertungt. Jeg følte mere end nogensinde, at Skuespilkunsten er en glad Kunst, og at det ikke er let eller godt at udøve den med en stor Sorg som Ballast i Sjælen. Ofte, naar jeg kjørte hjem efter Forestillingerne, betog Modsætningen mellem denne Kunsts Udøvelse og mit Indre mig i saa høi Grad, at jeg trykkede mig grædende ind i en Krog af Vognen ved Tanken om, at Den ikke mere fandtes i det Hjem, jeg nu vendte tilbage til, for hvem jeg kunde udtale mig, og hos hvem jeg altid fandt et aabent Øre for mine Tanker, mine Tvivl og Betragtninger. Min Trøst og Tilflugt var da at gaa ind til de tre sovende Børn, trykke et Kys paa deres Pande, dække dem omhyggeligere til, og da stille at forlade Værelset for selv at søge den Ro, der ikke altid var saa let at finde.

Siden Børnenes Ankomst havde det stadig været under Deliberation mellem mig og mine Venner, hvorledes jeg agtede at tilbringe min Sommer. Jeg gjøs for atter at betræde dette Bonderup, der husede saa uforglemmelige Smertensminder for mig; jeg havde derfor besluttet ikke at drage derud mere. Mine Venner fandt det urimeligt, saaledes at opgive et saa smukt Sommerhjem, hvor Alt var indrettet og fuldt møbleret til min Modtagelse, og de stode paa, at jeg burde drage derud. De sagde: „Nu kommer De jo derud med disse Tre, der ville oplive hele Huset og Dem selv; prøv, og De skal see, at De selv vil finde, at dette er det Rette.“ — Jeg lod mig da omsider overtale

og drog i Juni med et tungt Hjerte derud med mine tre Smaapiger. Den første Middag, da vi samledes om det runde, bekendte Spisebord, og mine Øine søgte hen til Heibergs nu tomme Plads, ak, da følte jeg, hvor svært det var for mig ikke at bryde ud i Graad; men jeg tænkte: Du maa tage dig sammen! disse tre Smaa vilde ikke forstaa den Smerte, og det kunde let helt skræmme dem. Jeg tvang mig altsaa. Men hvilket mærkeligt Instinkt kan ikke gode Børn have! Som om de alle Tre havde gjættet mine Tanker, reiste de sig som paa et givet Signal, fore hen til mig og omfavnede, kyssede og klappede mig, uden at sige et Ord. Jeg blev aldeles forbauset over denne deres Færd og trykkede dem med dobbelt Varme til mit Hjerte. Og i samme Nu faldt de tre Storke mig ind, som uventet vare komne flyvende ifjor, da jeg efter Heibergs Død bedrøvet og haabløs havde staaet ved Vinduet. Dette uventede Syn af de tre Lykkefugle havde altsaa dog været en Bebudelse om, at nogen Lykke endnu var mig forbeholdt.

Mine Venner havde havt Uret i at formaa mig til atter at drage ud til dette Sted. Naar man i mange Aar har boet i et Hus, saa har man der oplevet baade gode og onde Tider; men naar man første Gang i et nyt Hjem møder saa sørgelige Begivenheder som dem jeg mødte paa Bonderup, da faaer Stedet et saa uudsletteligt Præg af Sorg, som kaster sin Skygge derover for bestandig. Der var paa dette Sted kommen en Angest i mig for, at nye Ulykker vilde møde mig her, saa at jeg intet Øieblik følte mig rolig. Saae jeg ikke strax Børnene i Haven, da skjælvende jeg ved Tanken om, at de kunde være druknede i Dammen; jeg løb da som en Fortvivlet, indtil jeg atter fik Øie paa dem; var En eller Anden af dem lidt upasselig, troede jeg strax, at den ubarmhjertige Død atter tænkte paa at kræve et Offer her, og saaledes fremdeles. Sommeren var mig pinlig, og jeg talte Dagene for atter at forlade dette Sted, uaget mangt et kjært Besøg af mine Venner og Veninder hjalp paa min Stemning. Men hver Dag sagde jeg til mig selv: „Ak, kan jeg blot komme herfra med disse Tre i god Behold, da aldrig, nei aldrig mere drager jeg atter herud!“ Omsider kom Dagen til Indflytning, og da jeg sad med mine Tre i god Behold i Vognen, der skulde føre os hjem, var jeg glad og let om Hjertet; og jeg holdt Ord, jeg tog Afsked med dette Bonderup for bestandig, og har ikke seet det siden.

Nogen Tid efter at vi atter befandt os i vort Hjem, kom min Tjener ind og meldte, at der stod en fattig Kunstner i Entreen, som havde bedet ham om at spørge Fruen, om hun ikke vilde afkjøbe ham to store Oliemalerier. Slige Kunstsager, som falbydes ved Dørene, vidste jeg, vare uden alt Værd, og jeg svarede derfor nei, jeg havde ingen Brug for dem. Noget efter, da jeg forlængst troede, at Manden med Malerierne var gaaet, gik jeg igjennem Entreen og saae da, at han

endnu stod der. „O, Frue,“ bad han, „afkjøb mig disse Malerier!“ Jeg svarede da atter, at jeg ingen Brug havde for dem. „See,“ sagde han, idet han vendte et af dem om, „de ere meget smukke,“ — og til min Overraskelse fremstillede dette Maleri en landlig sjællandsk Egn med Kornmarker, en lille Indsø og en Mose, og midt i denne, i Forgrunden, stod tre store, prægtige Storke, hver i en for disse Fugle eiendommelig Stilling, smukt belyste af den nedgaaende Sol. „Mine tre Storke!“ udbød jeg, neppe istand til at skjule min Glæde for Manden. „Ja,“ udbød jeg, „dette Billede vil jeg have.“ Jeg købte det da, og i min Glæde købte jeg det andet Billede med. Manden gik lykkelig bort, men neppe saa lykkelig som jeg, der havde faaet mine tre Storke forevige. Maleriet blev ophængt som Dørstykke, og de tre Storke bleve døbt med Navnene: Sarah, Lelia, Anna. Og virkelig var der noget i deres Stilling, der lignede dem, de bleve opkaldte efter. Billedet skilte jeg mig aldrig ved, og det hænger endnu den Dag idag som Dørstykke i mit Arbejdsværelse, og altid betragter jeg det med stor Glæde og Taknemmelighed. Professor Marstrand saae engang dette Billede hænge i min Stue. Han sagde: „Dette Billede er ikke godt nok til at hænge her.“ Jeg fortalte ham da dets Historie, og med Taarer i Øinene sagde han: „Dette forandrer Sagen! Lad det blive hængende.“

Allerede i 1862 var mit overordentlig smukke Hus i Rosenvæng, bygget efter Tegning af Arkitekt Herholdt, saa godt som færdigt. Med tungt Hjerter tog jeg da, i 1863, fra mit kjære gamle Hjem paa Søkvæsthuset og flyttede herind. Men det er en vanskelig Sag at faae et nyt Hjem under saa forandrede Forhold, berøvet alle Erindringer, der knytte os til det gamle, til at staa for os som et v i r k e l i g t Hjem. Alt er nyt, som Stenene, hvoraf det er bygget, og vi føle, at ikke faa Aar maa forløbe, førend ogsaa dette Hjem kan faae sin Historie, der kan knytte os til det i mere end udvortes Henseende.

Jeg følte nu Aar for Aar stærkere og stærkere, at Udøvelsen af den Kunst, for hvilken jeg i saa mange Aar havde virket, ikke længere var det for mig, som den tidligere havde været. Jeg ligesom gyste tilbage for al Illusion, og søgte mere og mere henimod en højere Sandhed i det virkelige Liv. Jeg havde derfor alt i længere Tid pønset paa at afbryde min Virksomhed. Mere end Et kom mig til Hjælp, for at fremskynde Beslutningen, saa at denne blev stadig fastere. Først min Gaaen op i de tre Børns Liv og Væxt, saavel i det Ydre som i det Indre. Dernæst at mit Helbred var blevet i høi Grad vaklende og betænkeligt, men fremfor alt mit stakkels Fædrelands Ulykker i Krigen med Tydskland. Jeg følte dette saa dybt, at naar jeg i mit Paaklædningsværelse stod og iførte mig mine Costumer og satte Sminken paa mine Kinder, da syntes mig, at Udøvelsen af denne glade Kunst næsten blev mig modbydelig. Hertil kom

mine Tvivl om Berettigelsen af denne for en menneskelig Sjæl saa farlige Kunst, hvilke med hver Dag blev stærkere og stærkere og tilsidst ingen Ro lod mig. Jeg havde i Aarens Løb seet saa mange stærke, kraftige Individualiteter lidt efter lidt sygne aandeligt hen under den, og jeg spurgte mig selv, om denne Kunst da var berettiget til at udfylde et Menneskes Liv? I denne min Grublen herover drømte jeg en Nat, at en Røst kraftigt og alvorligt tilraabte mig: „Vogt dig! det er ikke godt at slide sine sidste Par Sko paa Theatrets Bræder!“ Jeg vaagnede forfærdet op ved dette Raab og var nu bestemt paa at følge Stemmens Advarsel.

Da jeg den 2den Juni 1864 spillede i Heibergs „Elverhøi“ for 127de Gang, vidste Ingen i Publikum eller paa Theatret, at jeg stod der for sidste Gang.

Nogle Dage efter gik jeg syg og ensom henad Kalkbrænderiveien. Jeg saae en bleg, vaklende, sammenbøiet Skikkelse komme mig imøde, og til min Forbauselse og Smerte saae jeg, da Skikkelsen kom nærmere, at det var Michael Wiehe. Vi havde i de sidste Aar været aldeles adskilte, og vi havde alt i lang Tid ikke talt med hinanden i det private Liv. Han havde vel oftere gjort Tilløb til at nærme sig mig paany, men vort Venskabsforhold kunde og vilde jeg ikke mere fornye. Han havde altfor aabenbart svigtet mit Venskab for ham som M e n n e s k e, svigtet min Begeistring for ham som K u n s t n e r, i en Tid, hvor han, som mig syntes, burde have mindedes begge Dele. Nu saae jeg her pludselig og uventet en Døende komme mig imøde, og mit Hjerter blev varmt og vemodsfuld ved dette Syn. Jeg standsede ham, da han vilde gaa forbi og sagde: „Her mødes vi tilfældigt, maaske for sidste Gang. De er meget syg og jeg er meget syg, og ingen veed, hvorlænge vort skrøbelige Legeme holder ud. Her rækker jeg Dem min Haand til Afsked og Farvel, ifald vi maaske ikke sees mere.“ Han greb min Haand, medens Blodet steg op i hans ligblege Kinder, drog Veiret dybt og sagde som med lettet Aandedrag: „Tak! o, Tak!“ — og vi gik hver sin Vei.

I Sommerens Løb reiste han til Norge i Selskab med flere Skuepillere og udøvede sin Kunst, saa at sige paa Livet løs, for de ved hans Spil beruste Nordmænd, og dermed var hans Kunstnerbane sluttet. Han kom atter hjem og blev sendt til et Bad; — men jeg havde desværre seet rigtigt hin Dag, vi saaes aldrig mere. Den 31te October 1864 drog den af Alle savnede Kunstner sit sidste Aandedræt.

Som han blodigt havde saaret mig her ilive, saaledes bleve mine Hænder revne tilblods af de Christtornblade, som jeg bandt sammen til en Krands, der skulde smykke hans Kiste.

ER SKUESPILKUNSTEN EN MORALSK BERETTIGET KUNST?

Min Virksomhed som Skuespillerinde var nu for bestandig slut-
tet. Det Hele ligger nu for mig som en Bog med tæt beskrevne
Blade, hvori mit Regnskab er opgjort, gjennemtænkt i mangen en
alvorlig, urolig Time, i mangen en søvnløs Nat, og Resultatet har
været det bestandig tilbagevendende Spørgsmaal til mig selv:

Er Skuespilkunsten en moralsk berettiget Kunst?

Jeg nedskrev Tid efter anden i de følgende Aar mine Betragtning-
er herover, saaledes som jeg nu her vil meddele dem. Man vil ikke
vente en systematisk Afhandling af mig; det vil maaske endog fore-
komme En og Anden mere at være Strøtanker; men jeg haaber dog,
at den opmærksomme Læser vil kunne finde en forbindende Traad
i dem.

Hvor ofte har dog dette Spørgsmaal beskjæftiget min Tanke og
foruroliget min Sjæl? Hvor ofte har jeg ikke standset, snart ved et
Nei, snart ved et Ja! Hvor ofte været nedtrykt og bedrøvet, naar
Neiet var Resultatet af min Grublen, hvor ofte været løftet og glad,
naar Jaet smilte mig imøde! I de Tider, hvor mine Erfaringer med
Hensyn til mine Kaldsfæller atter og atter gav mig Svaret: Nei, nei!
da overfaldt mig et dybt Mismod, idet jeg sagde til mig selv: „Er da
mit Liv fra min tidligste Barndom gaaet hen med et Arbejde, hvori
der ingen Velsignelse ligger? Har min Sjæl da været løftet, hen-
revet af, hvad der i sig selv, seet fra et høiere Standpunkt, er ube-
rettiget, hvad der ikke fører til en høiere moralsk Udvikling, men til
Individets Opgivelse? Har jeg, i denne glimrende Kunst, i Fordy-
belsen i disse Digterværker, kun søgt min egen Forherligelse, men
ikke virket i en Ideas Tjeneste? Var det Alt Forfængelighed, Alt en
Skyggetilværelse? Var det en Illusion at tro i denne Kunst at ud-
rette noget Godt for mig selv og for Andre? Er hele Livet gaaet hen,
som en Aften hengaaer i vor Ungdom paa et Bal, hvor Intet bliver
tilbage uden Træthed, en forkrøllet Balkjole og forjaskede Blomster,
som vi nogle Timer forinden Ballet beundrede for deres Skjønhed,
deres Friskhed, men efter Ballet kun berøre med Spidsen af vore
Fingre, for at kaste dem bort som noget Hæsligt, vi ønske snarest
muligt at blive af med?“ — See, dette er forfærdelige Tanker, et
nedslaaende Syn paa et helt Livs Virksomhed! Men til Gjengjæld duk-
kede mangen en lys Erindring op. Jeg mindedes Breve fra mig ube-
kjendte unge Mænd, der varmt takkede mig, fordi deres Liv ved Be-
skuelsen af denne Kunsts Fremstillinger havde taget en ædlere Ret-
ning; der udtalte, hvorledes de havde været nedsunkne i moralsk

Fordærvelse af den laveste Slags, ødelagte paa Sjæl og Legeme, men da ved et Tilfælde vare traadte ind i Skuespilhuset, og der, ved at komme det Skønne, det Ideale nærmere, dybt bevægede og skamfulde vare vendte tilbage til deres Hjem, og i en søvnløs Nat havde udkastet Planer, lysere, renere for deres Fremtid, saa de endnu kunde blive Mænd, deres Fædreland værdige. Jeg mindedes Breve fra mig ubekjendte unge Piger, der takkede mig, fordi jeg havde aabnet Poesiens Verden for dem. Jeg mindedes Breve fra mig ubekjendte Mødre, der skreve, at det daglige Livs Anstrengelse og Arbeide, som saa let antager Trivialitetens Præg, nu gik lettere og gladere fra Haanden, efter at de stadigt bleve paavirkede af min skønne Kunst, der ligesom kastede et idealt Skjær over Alt, selv over den tørre Pligt. Jeg mindedes, hvor ofte ældre Mænd havde udtalt for mig, hvilken Virkning denne Kunst havde øvet paa dem. „Vi sidde og slide i det hele Ugen, sagde de, og blive saa kjedelige og vrantne; men naar vi da løsrive os og kommer ind i Deres Verden, da glemme vi al Trivialitet og samle nye Kræfter for hele Ugen.“ — See, ved saadanne Udtalelser lød Jaet fuldtud, og jeg var beroliget for nogen Tid. Men naar jeg da atter fordybede mig i Betragtninger over denne Kunst, naar jeg saae, hvilken Virkning den — nær og fjernt — øvede paa dem, der havde gjort den til deres Livsopgave, da gjøs jeg igjen tilbage og tænkte: Nei, denne Kunst er for farlig; den er ved sin Farlighed uberettiget! — og Neiet lød igjen stærkt. Saa kom atter de dramatiske Digtere og stillede sig mod dette Nei, thi den dramatiske Litteratur Berettigelse vil dog vist Ingen nægte; og er den berettiget, da maa dens Frembringelser jo ogsaa opføres, naar man ikke vil dødsdømme den. Der er ingen Virkning i Literaturen, som kan maale sig med den, der strømmer fra Scenen ud til et modtageligt Publikum. Høie og Lave, Rige og Fattige, den fint Dannede og den mest Ukultiverede, Kongen og Stodderen gjøres der her ingen Forskjel paa; Anretningen er ens for dem alle, Enhver kan tage Nydelsen, Belæringen, hvor den for ham er at finde; her er Alle lige, og hvor gjælder dette, undtagen i Kunstens Tempel og i — Kirken. Her som hist komme vi, naar Sjælen trænger til at løftes; her som hist er det Gemyttet, der skal paavirkes; her som hist skulle Menneskene gribe i deres egen Barm og drage Lærdom ud deraf, hver for sig; her som hist slaar man Øiet ned, naar Ordet rammer, og vi tvinges til at sige til os selv: „Dette gjælder mig, i dette Speil seer jeg mine egne Træk, som jeg vilde ønske, jeg kunde omforme; her som hist gaa vi hjem, eller burde gaa hjem, med gode Forsætter i Hjertet. Hvori ligger nu Forskjellen mellem her og hist? Deri, at i Kirken ere vi under den fulde, høieste Sandheds Paavirkning, i Kunsten under den blændende Illusion, under et Skin, der sætter vor Phantasi i Bevægelse og hjælper Gemyttet til Modtagelighed for det, som ikke er Skin, men

den høieste Sandhed. Det er ikke ualmindeligt at høre af en Tilskuers, som har overværet et virkeligt ophøiet Digterarbeides Fremstilling: „Jeg havde en Følelse iaften, som om jeg var i Kirke.“ Nu vil vel den, der anseer hele Theaternydelsen for umoralsk, sige: „Ja, det er netop det Farlige, denne Sammenblanding af Sandhed og Illusion! Bliver Illusionen til Sandhed, da kan let Sandheden med det Samme blive til Illusion, Virkeligheden blive til Phantasi og Phantasien til Virkelighed, og derved noget Uklart, noget Usundt komme ind i et Menneskes Gemyt og Tænkning.“ Dette er kun altfor sandt, Forvexlingen skeer let, og jeg har haft mange Exempler herpaa, der altid have virket nedslaaende paa mig, idet jeg har maattet sige til mig selv: „Til en saadan moralsk Forvirring bidrager den Kunst, hvori du virker.“ Undertiden har jeg da trøstet mig selv med, at Alt, selv det Høieste, formaa jo Menneskene at misbruge, at drage Gift af for deres Sjæle, hvorledes skulde da den stakkels Kunst kunne undgaa dette? Næring bydes den menneskelige Sjæl i mange Former; det staaer til ham selv at bruge denne Næring til sin Sjæls Frelse eller Fald. Man tænke blot paa det Saligste i dette Jordeliv, Kjærligheden til et andet Menneske! Hvor ofte begynder ikke en saadan Forening ren, forædlende, vækkende, saa at man bliver et bedre Menneske, — og hvor ofte vender ikke alt dette sig inden kort Tid og fremlokker Dæmoner i vor Sjæl, som vi aldrig mere blive Herre over. Vi trættes ved Lyksaligheden, og de onde Lidenskaber begynde at faae Liv. Skinsyge og Egenkjærlighed slide i de arme Sjæle; Egenkjærligheden gjør, at man vil være elsket udelukkende, og idet man glemmer, at man herved kun fjerner sig fra den man elsker, kæmper man sig tilblods i sin Attraa og taber Skridt for Skridt Muligheden for at bringe det oprindelige, lykkelige Forhold tilbage. Hvor ofte hører man ikke under saadanne Omstændigheder Ytringer som disse: „Denne Forbindelse, der begyndte saa skjønt, saa lykkeligt, har lidt efter lidt i Bund og Grund ødelagt ham (eller hende); det bløde Hjerter er bleven haardt, det milde, fredsommelige Sind stridbart, vrangent, mistroisk, fuldt af Bitterhed mod Alle, der ere omkring ham; han ligner ikke mere sig selv! Hvad er forfærdeligere end lidt efter lidt at udlette det aandelige Præg, vi have faaet af Forsynet, saa at Menneskene udbryde: „Han ligner ikke mere sig selv! Han er bleven en Anden, en Ringere! Det Skjønne er bleven hæsligt, det Gode ondt, Væxten til det Gode i ham er standset, kun de onde Spirer i ham ville gro og trives, og alt dette Uædle vil tilsidst overgro den af Naturen ædle Plante.“

Blandt de mange Tænkere, der i Tidernes Løb have fordømt Skuespilkunsten, er ogsaa Pascal; men han fremhæver det Farlige, det Umoralske i denne Kunst, med Hensyn paa Betragteren, Tilskueren. I dette kan jeg ikke dele hans Mening, med hvor megen

Ærbødighed jeg end har søgt at sætte mig ind i hans Tankegang. At unge Mennesker, at unge Piger som Tilskuere i Theatret drømme deres første Elskovsdrøm, forekommer mig ikke af nogen farlig Betydning. Denne Drøm ligger i Naturen, og drømmes den ikke i Theatret, da vilde Drømmen vækkes paa utallige andre Maader, som Ingen vilde falde paa at kalde umoralske. Maanen, naar den titter mellem Grenene og stemmer det unge Gemyt til Drømmeri, vilde da blive umoralsk; Havet med sit Speilbillede og Bølgenes stille Skvulpen vilde være en farlig Frister; Solnedgangen i Havet, Smaablomsterne paa Marken, de hvidgraa Taager paa Engen, Fuglenes Kvidren og Liggen paa Reden. Alt er lokkende Magter til at fremtrylle Elskovssværmerier. Hvad hele Naturen er gjennembævet af, kan ikke blive Menneskene fremmed. I Selvbeherskelsen bestaaer netop Moraliteten, og denne Selvbeherskelse skal og maa sættes paa Prøve, lige meget, om paa den ene eller den anden Maade.

Derimod have de gamle Kirkefædre og mangfoldige Philosopher været enige i at fordømme selve Skuespiller virksomheden som noget i sig selv Umoralsk, og det er denne Dom, i Forening med mine egne Erfaringer, hvorover jeg har grublet; det er disse Grublerier, der af og til midt i min travleste Kunstnervirksomhed kunde forurolige mig i den Grad, at jeg endog i selve Udøvelsens Øieblik, naar den Opgave, som var stillet mig, i sig selv var hul og trivielt, men netop derfor maaske vandt det mest støiende Bifald, pludseligt blev revet ud af Illusionen og ind i Virkeligheden ved den Tanke: Hvad foretager du dig her? Skynd dig bort, denne din Gjerning er ikke berettiget! Jeg kunde da endog gribes af en Angest, en Uro, en Skamfuldhed, saa den Tanke foer som et Lyn igjennem mit Hoved: Jeg vil løbe min Vei, strax paa Stedet, for aldrig mere at sætte min Fod paa Scenen! — Enhver kan vel begribe, hvad et saadant Moment er for en Sjæl, og naar Tanken ikke kom til Udførelse, da laa det i, at jeg dog endnu havde saa megen Besindighed, at jeg veg tilbage ved den Frygt, man har for at vække Skandale, hvis Motiv de Færreste eller maaske Ingen vilde kunne sætte sig ind i. De Fleste vilde jo have anseet det enten for Affectation eller for et momentant Vanvid; — og jeg tvang mig altsaa til at vedblive. I de sidste Aar af min Virksomhed gjentog denne Anfægtelse sig oftere og oftere; Ingen anede det, thi jeg betroede aldrig Nogen, hvad der foregik i mit Indre. Men disse Tanker, i Forbindelse med Smerten over Tabet af min Husbond, og det Sammenstød af Omstændigheder, som jeg foran har fremstillet, gjorde, at jeg tog endelig Afsked som Skuespillerinde, uagtet Publikum viste mig den samme Godhed og Paaskjønelse som tidligere.

Jeg kunde ikke andet end sige mig selv: Der er dog visselig Noget i, hvad saa Mange kalde Fordom, at denne Kunst betragtes som farlig

for et Menneskes Moralitet. Det er ikke blot den Bornerte, der tænker saaledes, der ligger en dybere Sandhed til Grund herfor. Fra mit attende Aar har jeg kjendt Mænd og Kvinder, hvis Livsopgave denne Kunst var; jeg har seet dens Virkning paa de mest forskellige Sjæle, og Resultatet af denne min Erfaring er, at denne Kunsts Udvælgelse er overmaade farlig. Men paa hvilken Maade? Hvori bestaaer Faren?

Man huske nu vel paa, at idet jeg omtaler et Theaterlivs Fristelser og Kampe, da tales her om det danske Nationaltheater i min Tid, det, der maaske af alle Theatre i det Hele taget stod reneest med Hensyn paa de moralske Forhold. Skuespillerne dannede ikke her, som saa mange andre Steder, en Kaste for sig selv. Det laa dybt begrundet i den danske Nationalcharakteer, at hvad Nationen skulde elske, maa den kunne agte; og denne Følelse hos Nationen tvang Skuespillerne til at vogte paa deres private Liv. De vare optagne i de selskabelige Kredse fuldt saavel som alle Andre, og snarere saae man hos os gjennem Fingre med en Grevindes tvetydige Liv, end med en Skuespillerindes; gjorde denne Skandale, da vendte Publikums Gunst sig hurtigt fra hende.

Dernæst er den danske Nation lille og Forholdene smaa. Hos os var der ikke Tale om Herrer, der opbyde uhyre Summer for at vinde en Kunstnerindes Gunst; hun straalte ikke af Diamanter, hun fører ikke et luxurieust Liv; hun lever som andre Embedsmænds Koner og Døtre, i al Tarvelighed og Nøisomhed. Selv vort Balletpersonale var paa ganske faa Undtagelser nær i denne Retning maaske enestaaende i hele Verden. Fremmede havde Vanskelighed ved at forstaa dette; de ansaae det for en Umulighed. Da jeg engang i Udlandet fortalte den Fremmed om disse Forhold, smilte han vantro og vilde ikke fæste Lid til mit Ord; at jeg selv var bundet til Theaterlivet, var ham ubekjendt. Jeg sagde ham da, at vi engang havde haft en Danserinde, der var meget yndet af Publikum; men da hun lod sig lokke til en utilladelig Forbindelse med en af vore Prinser, modtoges hun hver Aften, hun fremtraadte, med en almindelig Hyssen, saa at hun saae sig nødsaget til at forlade Scenen. Disse Forhold maa man vel erindre. Skuespillerstanden var ingen foragtet Stand i Danmark. Mændene decoreres af Landets Konge, Kvinderne vare Omgangsvener med Landets første Damer, naar de i Aand og Dannelse var deres Lige. Men til Trods for alt dette er der Farer, store sjælelige Farer, som det gjælder at bekæmpe og overvinde.

Hvad man i Skuespillerstanden først og fremmest maa vogte sig for, naar man vil bevare sin Personlighed uskadt, det er, at overføre i Livet, hvad der kun hører hjemme i Kunsten, nemlig: at føle gjennem Phantasien, istedetfor gjennem Hjertet. I Kunsten er Phantasifølelsen tilstrækkelig, — men troer man, at den

ogsaa er tilstrækkelig i Livet, da bedrager man sig selv og Andre, og man vil vanskelig undgaa at komme ind under Affectationen, Løgnen og Selvbedraget. Jeg har ofte erfaret, at Skuespillere og Skuespillerinder, der af Alle beundredes for den dybe Følelse, de i deres Roller lagde for Dagen, at disse samme Individuer vare haarde og kolde af Gemyt. Ved Recitationen af et Digt, ved Læsningen af et Drama, hvor den rørende Begivenhed forekom, flød deres Taarer rigeligt, men mødte de en lignende Begivenhed i Livet, da satte dette ikke i mindste Maade deres Følelse i Bevægelse, tværtimod, nu flød en anden Kilde, en Følelseshedens Strøm fra deres Læber, som dannede en skjærende Contrast til den Følelse, der hos dem ved et Digt saa let kom i Bevægelse. Her skulde Hjertets have været rørt, ligesaa stærkt som Phantasien blev det hist; men det skete ikke, fordi den virkelige Følelse var forsømt og uudviklet.

I Hamlets Monolog, hvori han undrer sig over, at Skuespilleren har fældet virkelige Taarer, ved at recitere Stedet om Priamus' Mord, udbryder Hamlet, da han er ene:

O, hvilken Træl og Nidding er ei jeg?
 Er det ei uhørt, at hin Gøgler kunde,
 blot i et Digt, en Drøm af Lidenskab
 sin Sjæl saa tvinge efter eget Tykke,
 at al hans Aasyn blegned' ved dens Gjæring;
 Graad var i Øiet, Vildhed i hans Ansigt,
 hans Stemme brudt, hans hele Stilling passet
 til Sjælens Følelse — og det for Intet!
 for Hecuba!
 Hvad er ham Hecuba, og han for hende,
 at han for hende skulde fælde Taarer?
 Hvad gjorde han da, hvis han havde min Grund
 og min Opfordring til Bevægelse?
 I Graad han vilde drukne Skuepladsen —.

Men her er netop Forskjellen paa de Taarer, en Skuespiller ved Phantasiers Hjælp formaaer at frembringe, og de Virkelighedens Taarer, der fremstrømme af det betyngede Menneskebryst.

Phantasifølelsen er karakteristisk for alle betydelige Skuespillere, i den have de deres Styrke; men ved den blive de ikke alene som oftest staaende i Kunsten, hvor den er tilstrækkelig, men de overføre den i Livet, hvor den ingenlunde slaar til. Ligesom de i Kunsten udvikle deres Phantasifølelse, saaledes burde de i Livet udvikle Hjertets Følelse, thi kun denne gjør os til Individuer, kun derved bliver det os muligt at bevare en bestemt Personlighed. Men Hjertets Følelse kan ikke være bygget paa Æsthetik. At forene Udviklingen af Hjerte og Phantasi, det er Opgaven, der saa sjældent løses. Skuespillerne staa altid i Fare for at slaa sig til Ro i Phantasien; de opfatte Menneskeforholdene, deres egen Stilling i Samfundet, Ret, Pligt,

Religion med Phantasien; derfor leve de mere end nogen anden Samfundsklasse i idelige Illusioner med Hensyn til sig selv og Andre, og Personligheden, der skulde være bygget paa Virkelighed, udsættes for at gaa tabt. Det Eiendommelige hos slige Phantasimennesker i denne Stand er, at ethvert Fodspor, de træde paa deres Livsbane, strax ligesaa kastes til efter dem. Det mest entusiastiske Venskab udslettes ligesaa hurtigt som det opstod; de sværme idag for det, de om en Maaned omtale med Foragt; de gaa i Livet som i deres Roller fra den ene Stemning til den anden. Paa hvert Punkt mene de vel, hvad de sige, men det, de sige, har ikke fæstet Rod i deres Inderste, saa at det ved det mindste Ryk visner hen; thi det har ikke faaet Tid til at fæste sig i Sjælens Dyb. Glæmsel, en utrolig Glæmsel af Alt, hvad der ligger bagved, er i Et væk tilstede, og deraf følger da, at de komme i idelig Modsigelse med sig selv og intet Udbytte have af deres tidligere Erfaringer. De benægte i Et væk deres tidligere Handlinger, fordi de virkelig ikke erindre dem; thi de have ikke været Gjenstand for Selvbefredelse, Anger, Skam. Og bringes de undertiden af deres urolige Sjæl til Løfte om Forbedring, da bortdunster Løftet ligesaa hurtigt som Erindringen om Gjerningen. Deres Bod bestaaer i Løftet, men ikke i at holde det. De leve i Øieblikket, med alle dets Lidenskaber og Illusioner, og tro fuldt og fast, at den samme Glæmsel, som de ere i Besiddelse af, findes hos Alle.

I ingen anden Kunst virkes der saaledes ved Personligheden som i Skuespilkunsten. Men nu er desuagtet Opgaven den at skille sin private Personlighed fra Kunstnerpersonligheden, at holde den private Personlighed fast og bestemt lige overfor Kunstnerpersonligheden, saa at man er et Menneske, et eiendommeligt Menneske udenfor sin Kunst; aldrig at lade disse to flyde sammen, saa at den theatrale Personlighed overføres i Livet. Skeer dette, da tabes det egentlige Menneske for det tildigtede. Idealiteten i Livet skal være Sandhed, medens den hos Kunstneren er et laant Skin; dette Skin laanes nu altfor ofte af det virkelige Menneske i Livet, og med denne Dragt, laant fra Phantasigarderoben, slaer han sig nu saa let til Ro, og Mængden hjælper ham hermed, idet den, ligesom Børn, troer, at Kunstnerskikkelsen i Sandhed hører ham til. Kunstneridealitet og Menneskeidealitet, Kunstnerværd og Menneskeværd, det er to forskellige Ting; dette kan vi Kunstnere, vi Skuespillere ikke altid nok udtale for os selv med al den Alvor, vi formaa at fremkalde. Holde vi fast ved dette, da ville vi, hvor høit vi end staa som Kunstnere, bevare den Sjælens Ydmyghed, som intet tænkende Menneske kan eller bør unddrage sig. Saasnart derfor Kunstnerhovedet indtræder,

da er Faren der, thi den menneskelige Ydmyghed, Beskedenhed, Følelsen af egen Skrøbelighed er da paa Vei til at gaa tilgrunde i Illusionernes Rige. Idet vi hovmode os, opgive vi vor virkelige Personlighed for den indbildte i Kunsten.

Men ikke mindre farlig er Kunstnerfortvivlelsen. Vistnok siger Intet en Kunstner tydeligere, at han endnu staaer paa Dilettantismens Standpunkt, end naar han ubetinget er tilfreds med sig selv. Aldrig er man gladere, tryggere, tillidsfuldere. Hvorfor? Fordi Idealet paa dette Punkt endnu ikke har viist sig, end ikke i det fjerneste Fjerne. Gaaer man videre fremad, da stiller Idealet sig med Et for vort Øie og siger: „Her er jeg; er det mig, du søger?“ Mange standse da pludseligt forfærdede, vende strax om og opgive det Begyndte, idet Idealet har noget Afskrækkende for dem, som see det staa der, strengt og ubøieligt, idet det ligesom siger: „Hæv dig til mig, om Du kan; jeg bliver staaende paa min Plads og kommer dig ikke et Skridt imøde.“ Paa de i Sandhed Udvalgte gjør dette Syn den modsatte Virkning; som et Barn, der strækker de spæde Arme mod Moderen, saaledes strække disse Udvalgte Armene mod dette Syn. En hidtil ukjendt Attraa bemægtiger sig dem, thi Synet viser dem, hvad det er, de bør stræbe at naa, og den viser Sjælen sin Styrke, idet Intet formaaer at afskrække den. Anstrengelsen, Kampen begynder; man begiver sig paa Veien mod Idealet, levende snart i Haab, snart i Modløshed; thi lidt efter lidt mærker man, at Afstanden er meget længere, end man først havde haabet. Man kan sammenligne denne Gang med Vandringen op ad et Bjerg; ideligt synes man, at der kun kan være ganske kort til Spidsen; gaaer man kun et lille Stykke endnu — mener man — da er man der; men er dette Stykke gaaet, da seer man til sin Fortvivlelse, at Spidsen, der syntes saa nær, viser sig fjernere end før, indtil man udmattet synker sammen, og Natten overfalder En. Hvor mangan Kunstner har Natten ikke overfaldet, forinden Høidepunktet var naaet! Denne Kamp, der bør og skal føres, bærer, hvor berettiget den end er fra Kunstens Standpunkt, i sig en Spire til Personlighedens Tilintetgjørelse. Det gjælder her om, ikke at fortabe sig i modløs, sygelig Fortvivlelse, der medfører Vrantenhed og Ubillighed mod sig selv og Andre; denne Virkning er en giftig Svamp paa Kunstnerens Sjæl, den er et Tegn paa, at man sætter sit Kunstnermenneske over sit moralske Menneske. Af Kunst alene kan intet Menneske suge sig hel Næring; det vil da gaa ham, som Profeten siger: „Han vil være som den Hungrige, der drømmer, at han æder, som den Tørstige, der drømmer, at han drikker; naar han vaagner, er hans Sjæl tom og hungrig.“

De Fleste ere enige om, at Faren i Skuespillerstanden er størst for Kvinden; af den Mening er jeg ikke; det er for Manden, at Faren er størst.

Den første og vigtigste Betingelse for at komme uskadt ud af denne Virksomhed er, ved Siden af Livet i Kunsten, i Illusionens Rige, at have et fast Fodfæste i Livets Virkelighed. Dette har Kvinden paa en naturlig Maade, naar hun er gift. En Skuespillerinde bør derfor, fuldt saavel som andre Kvinder, strengt opfylde de huslige Pligter i det private Liv. Og at dette lader sig gjøre, veed jeg af Erfaring, hentet ikke fra eet Exempel, men fra mange. Dette er Modvægten mod at gaa op i Hulhed og Forfængelighed. Lever hun ret heri, da vil Omsorgen, Angsten for hendes Kjære tvinge hendes Tanke henimod Livet, henimod Gud, og hvor dette Liv først er vakt og blevet en Nødvendighed, der skal nok al Selvforgudelse, al indbildt Storhed, al ussel Forfængelighed tabe sin Kraft. Naar man ikke fritager sig selv for nogen Pligt, men gjør sin Gjerning som ethvert andet christeligt Menneske, da har det ingen Nød med, at man jo nok faaer Fodfæste i Livets Virkelighed. At danne et Hjem, det er vor Opgave, som ingen Kvinde maa lade sig berøve, hvad saa end hendes aandelige Begavelse kan føre hende ind paa, thi ingen Opgave for Kvinden er større end denne. Gjør hun dette ved Siden af hvilkensomhelst Kunst, hun hengiver sig til, da kan hun, selv om hun er Skuespillerinde, fuldtud bevare sin Menneskeværdighed, sin Individualitet; opgiver hun dette, da bliver hun en glimrende Dukke, hvilken Alle bruge som en Leg, der varer — indtil man er kjed af den, og Dukken kastes hen i en Krog, forglemt af Alle. Men man skal ikke lade lege med sig. Man skal holde sig selv i Agt, naar man vil, at Andre skulle agte En.

Fristelser gives der i enhver Stand. Jeg har kjendt mange Kvinder, som ere faldne for dem; men de dybest sunkne vare ikke Skuespillerinder. Jeg troer tværtimod, at Kunsten bevarer mangen en Kvinde for Fald. Den er ligesom en Afleder for det urolige Sinds Begjæringer. Den fordrer strengt Arbeide, og mangen Kvindes Fald skyldes Lediggang, Mangel paa Virksomhed. Som vort Husliv nu engang er indrettet, kan dette ikke optage en Kvindes hele Tid. Hun udfylder den da let med at læse Roman paa Roman og phantasere sig ind i at være Heltinden i dem, hun kommer ind paa den sygelige Sentimentalitet, hun sukker over at hendside ubemærket, hun længes efter i Virkeligheden at spille en „Julie“'s Rolle, hun finder Livet trivielt, og i denne Tomhedens Tilstand kaster hun Romankaaben over den første den bedste Pjalt, der, ligeledes ofte af Lediggang, bringer hende sin Hyldest; og nu mener hun da, at Livet har fyldestgjort hendes ideale Fordring, fra dette Øieblik fyldes hun kun af een Tanke, — at denne er syndig, viser hun bort med al den Veltalenhed, som Synden er Mester i at indgive hende. Stakkels Kvinder! Hvilke Skuffelser vækkes I ikke af, naar I vaagne ovenpaa Drømmen, foragtende eder selv og den, hos hvem I søgte Livets Fylde. Kunsten kan derimod være en Afleder. I

denne har Følesen og Phantasien rig Næring. Det Ideale, som vi Dødelige altid længes efter at komme i Berøring med, findes i den; er denne Idealitet end et Skin, saa er det dog et Skin, som ofte kan udvikle os for et høiere Sandhedsideal.

Men ligesom Livet har sine umoralske Virkelighedsskuespil, saaledes gives der desværre ogsaa umoralske Digterværker, og disse nydes som oftest med størst Graadighed, baade af Tilskueren og Kunstneren, uagtet disse sentimentalt-hysteriske Stykker ere en Gift for begge. Og visselig kan det være skadeligt for en ung, uskyldig Pige at gjøre sig til Repræsentant for slige Arbejder. Selv saadanne Digterværker som „Emilie Galotti“ eller „Kabale og Kjærlighed“ ere betænkelige, thi vel fremtræder Sentimentaliteten her forenet med Talent, med Aand, men den er ligefuldt sygelig og nervepirrende, fordi disse Digterværkers Forfattere mangle det rensende Salt, som ophæver al sygelig Sentimentalitet, nemlig det komiske Element. Det komiske Element bringer Sundheden, det er som Jernpiller mod Bleg-sot; det Komiske bryder alle Følelser af ureen Natur, Latteren er rensende. „Men“ — vil man sige — „en Tragedie kan jo ikke være komisk!“ — Nei, men den Digter, som skriver Tragedien, kan, in mente, have det komiske Syn; hvor det findes, nedsynker Alvoren aldrig til sygelig Sentimentalitet. Dette er een af Grundene til Shakespeares Styrke, dette giver hans Tragedier det røde, kraftige Blod. Kun de gamle græske og franske Tragediers kolde Plastik og op-højede Ro kan undvære det komiske Element uden at nedsynke i Sentimentalitetens sygelige Blødhed.

En anden Fare for den unge Skuespillerinde er, at hun ligesom for tidligt modnes; Blomsterknoppen springer for tidligt ud; hun indvies let i Livets Mysterier paa den Tid, da andre Kvinder endnu ere Børn; og det gjælder nu, om hun kan modtage alle disse Indtryk, disse for hendes Alder unaturlige Lærdomme, uden at der gaaer Orm i Knoppen. Dog, ligesom et Barn kan læse en uanstændig Bog uden at tage mindste Forargelse heraf, saaledes kan den unge Pige ubevidst glide over disse Skjær uden at gjøre sig Rede for, at de kunne bringe Død og Fordærvelse. Jeg veed af min egen Erfaring, at man i en meget ung Alder kan spille en Rolle som f. Ex. Prinsesse Eboli i „Don Carlos“, uden at ane den dybe Umoralitet, hvoraf denne Rolle er gennem-trængt. Naturligvis spilles den da høist ufuldkomment; men hvad der mangler i Skuespillerindens Bevidsthed, lægge de mere indviede Tilskuere til, uden at hun lider noget Skaar ved at fremstille, hvad der for hende selv er en Gaade.

Nogle mene, at allerede det, at unge Piger ofte spille gifte Koner, sætter deres Phantasi i en betænkelig Bevægelse. Heri kan jeg nu ligesaalidt være enig eller see nogen Fare; thi tænk paa, at de smaa Pigebørns første Lege ere at forestille Mand og Kone, Moder og Børn!

Hvilken lille Pige betragter ikke sin Dukke som sit eget Barn. „Jeg vilde ønske, at jeg havde atten Børn!“ udbød engang en lille Pige. „Og hvad vilde du med dem?“ blev der spurgt. „Lege med dem, naturligtvis!“ lød Svaret.

Andre mene, at det, at den unge Pige ofte udsættes for paa Scenen at omfavne sin Elsker, er i høi Grad anstødeligt. Ja, det kan vel see saadan ud for Tilskuerne, der sidde uvirksomme og kun optagne af Nydelsen, idet de give deres Phantasi frit Løb. Men Skuespillerinden, der veed, at hun er udsat for de tusende Blikke, har andet at tænke paa end den Nydelse, der kan ligge i et Favntag. Hun staaer der i fuld Spænding ved Udøvelsen af sin Kunst, hun tænker paa sin Stemmes Betoning, sine Bevægelsers Beherskelse. Det er ikke hendes private Arm, om jeg saa maa sige, hun omfavner med; det er den Piges, hun fremstiller. Hendes hele Tanke er opfyldt af, om det nu iaften vil lykkes hende at komme i Aande og derved beaande Andre. Hendes Omfavnelse er ens og lige varm, enten Gjenstanden for denne Omfavnelse er gammel eller ung, smuk eller hæsleg, enten han personlig er hende behagelig eller modbydelig; thi det er ikke denne eller hin Skuespiller, hun omfavner, det er Helten i Stykket, hun seer i ham. Det er derfor en almindelig Tale mellem Skuespillere, at Intet i Verden er flovere end et Theaterkys; og der ligger ikke saa Lidt i denne Tale, thi dette viser, at Virkeligheden har paa dette Sted Intet at betyde. Hertil kommer, at det Samliv, Skuespillere og Skuespillerinder dagligt føre med hinanden paa Prøverne om Formiddagen og ved Forestillingen om Aftenen, lidt efter lidt antager et saa hjemligt Præg som mellem Brødre og Søstre; og dette er ret vel skikket til at slaa alt idealt Sværmeri for hinanden til Jorden. Mødtes man kun om Aftenen, ridderklædt og med Strudsfjer i Hatten, da kunde det blive farligt nok. Men ligesom ingen er Helt for sin Kammertjener, saaledes bevirker den daglige Visen sig i Negligé for hinanden, at Prosaens styrkende Nærværelse stiller Alt og Alle i det rette menneskelige Lys. Sandheden til Ære vil jeg dog tilføie, at Forholdet mellem den feirede Elsker og Elskerinde, der ideligt udøve deres Kunst sammen, kan udvikle sig til et Forhold af en noget varmere Natur. Ideligt sammenknyttede i denne Phantasiverden, hvori man er afhængig af hinandens Frembringelser ligesom en Sanger af sit Accompanement, smelter deres Arbeide, deres Interesser sammen. Den Ene varmer og begeistrer den Anden, og man føler, at det Bifald, Sømmenspillet fremkalder, maa deles lige mellem begge. I dette Fællesskab i selve Kunsten og dens Løn udvikler der sig ofte hos dem en Hengivenhed for hinanden, der let antager en saadan Form, at det Rygte til alle Tider opstaaer, at de, der ofte spille Elsker og Elskerinde med hinanden, ogsaa ere dette i Virkeligheden. Og nogen Sandhed er der i dette Rygte, men Elskerforholdet er dog i Virkeligheden

et Phantasiforhold. Det er det Ideale i Kunsten, der uvilkaarligt overføres paa den private Person; men det er sjældent, at denne Følelse gemmer nogen virkelig Alvor i sig, saa at den for Livsforholdene er temmelig uskadelig. At Erfaringen kan have viist det Modsatte, er vel saa, men som oftest falder denne Phantasikjærlighed med Kostumet efter Forestillingens Slutning; Publikum derimod har ligesom en Trang til at styrke sin Phantasinydelse ved at tænke sig dem som virkelig Elskende, hvis Flamme varer ind i Virkelighedens Verden, naar Tæppet forlængst er faldet.

Et andet Spørgsmaal er, om ikke den unge Kvinde, der ideligt bevæger sig i det erotiske Element, i den Grad lader dette blive sin anden Natur, at det bliver hende vanskeligt at slippe det, om hun end bliver aldrig saa gammel; — ifald man virkelig nogensinde sjæleligt ældes, naar man beskæftiger sig levende med en Kunst. Men ligesom det visselig ikke er smukt, at Kvinden for længe holder fast ved det erotiske Element, saaledes har jeg ofte fundet det stygt, at Kvinder udenfor Scenen altfor hurtigt slippe den kydske Amor. Naar de ere blevne Hustruer og Mødre, da er det ligesom om de mene, at de nu kunne lægge al Erotik paa Hylden; — og ikke sjælden forfalde de da til en Trivialitet, hvis Virkning paa deres Ægtemænd ikke udebliver. Den Kone, der kan bevare Elskerinden lige overfor sin Ægtemand, hun er sikker paa at bevare ham som Elsker.

Det er en gammel Tale, en indgroet Fordom, at der skulde ligge noget Ukvindeligt i at stille sig frem paa Scenen for Mængdens Øine, i at lade sig legemligt og aandeligt beundre. Er det da virkelig dette Motiv, der bevæger den Kvinde, hvem en kunstnerisk Begavelse blev skjænket, til at betræde Skuepladsen? Jeg troer det ikke. Ganske vist troer jeg, at det kun er som Børn, altsaa uden egentligt Valg eller Bevidsthed om, hvad man giver sig ind paa, at man freidigt indtræder i denne Stilling; og det er et stort Spørgsmaal, om i det Hele taget et fuldt udviklet Menneske, for hvem Christendommen ret er gaaet op, nogensinde vilde kunne overvinde alle de Tvivl, hele den Frygt for sin Personligheds Fortabelse, som denne Virksomhed udsætter for. Men jeg troer tillige, at de fleste Kvinder, som begive sig ind paa denne Bane, gjøre det ikke saa meget af Forfængelighedshensyn som af æsthetisk Sværmeri. Hverdagslivet trætter og keder dem, de søge Idealet og kan kun se det realiseret i Kunsten. Visselig gives der ikke Faa, for hvem det at beundres, at faae sin Forfængelighed tilfredsstillet, er Hovedsagen; men værer visse paa, I som betræde Banen af denne Grund, at det kan kun blive en kort Tid, hvori I glimre! Det vil gaa Eder som alle andre Blomster: idag plukkede, imorgen bortkastede for at afløses af skjønnere og friskere. Og alligevel! naar Alt kommer til Alt, er da den forfængelige Kvindes Fremtræden paa Scenen saa vidt forskjellig fra de Kvinders, der færdes

ved alle offentlige Forlystelser, paa Gaderne, i Theatret, paa offentlige Baller og Maskerader, hvor de i Pynt og Pragt kappes om at overbyde hverandre, hvor man med et halvt Øie strax opdager, at her gjøres Alt for at vække Opsigt og Beundring, med andre Ord, glimre ved legemlige Egenskaber for Alles Øine? Disse Modedamer ere virkelig ikke saa forskjellige fra hine Modeskuespillerinder, som man troer. Ungdommen drives hen med Fjas, disse blive ligesom hine daarlige Hustruer, daarlige Mødre, og Alderdommen kommer listende bag paa disse som paa hine, uden at der er gjort nogen Forberedelse til at modtage den alvorlige Gjæst, vi kalde Døden.

Men hvad er da Motivet til denne Higen efter et Kunstnerliv hos den voxne Kvinde, der af et indre Kald uimodstaaelig tvinges ind paa denne Bane, som, naar Alt kommer til Alt, fører større Smerter end Glæder med sig? Ja, hvad er Motivet? Spørg Fuglen, hvorfor den flyver! Spørg Fisken, hvorfor den svømmer! Spørg Barnet, hvorfor det just udstrækker Armene efter Moderen! Det er Instinktet, der ikke lader sig standse eller tilbagevise. For at leve, maa vi aande, og en kunstnerisk Natur tørster efter at udfolde de Kræfter, der bevæge sig i det Indre, de kunne ikke Andet, de maa bruge Vingerne, der løfte dem op i Idealitetens Sfære, de flyve mod Idealet, som Fuglen flyver mod den blaa Himmel; de føle sig hjemme paa det ideale Omraade. Det jubler og synger i deres Indre, og Tonerne maa ud! — Hvad ligger der egentlig i en Kunstnernatur? Der ligger Anelsen om en guddommelig Tilværelse, og denne Anelse udtaler nu Enhver i den Kunstform, der for ham er den naturligste, Maleren gennem Farverne, Billedhuggeren gennem det formede Ler, Musikeren gennem Tonerne, Digteren gennem Ordet og Skuespilleren gennem Forstaaelsen og Udtalelsen af dette Ord. At udtale Digterens Rhythmer er for Skuespilleren, hvad Tonerne ere for Sangeren; det er for begge en Nydelse, en Nødvendighed at lade det klinge høit for Alle, hvad der skjult lyder i deres Indre. De ønsker at kunne befri selv Stene fra deres Tyngde; de maa meddele Andre Noget af den Salighed, de selv føle, og sukke kun over ikke i den Grad at kunne faae denne Salighed saa fuldt frem, som de i deres Indre selv føle den. Jo høiere de staa som Kunstnere, desto mindre tilfredse ere de med, hvad de frembringe, thi dette er kun en svag Afglands af, hvad de føle i Sjælens Dyb. De ere derfor i en bestandig Kamp for fuldere og inderligere at nærme sig det Ideal, der foresvæver dem.

Jeg har sagt, at Skuespillerstanden er farligere for Manden end for Kvinden; thi der er for Kvinden intet unaturligt i at hyldes, elskes, tilbedes eller at besynges af Digtene; dette har tværtimod været anset for Kvindens Ret fra Arilds Tid. At det altsaa ogsaa ydes en Kunstnerinde, der har havt det Held at slaa Rod i en Nation, er en Selvfølge, og alt dette behøver endnu ikke at berøve hende noget af

hendes naturlige Kvindelighed. Men naar nu dette samme hændes Manden, da forrykkes hans Natur; thi der er for ham noget Unaturligt heri, og Følgen udebliver ikke. Naar en Mand bliver Gjenstand for almindelig Tilbedelse, som om han var en Kvinde, naar han passes op paa Gader og Stræder, naar han modtager rosenfarvede Billetter fra Damerne, naar han modtager Blomsterbuketter, Digte og elskovsfulde Tiltaler, naar han indtrængende bedes om Stævnemøder, da viser sig lidt efter lidt Følgerne af et saa bagvendt Forhold; han taber sin Mandighed og bliver en forfængelig, hul, latterlig, ulykkelig Mellemting af Mand og Kvinde; han forkvakles for Livet, medens han i Kunstens laante Ham endnu for Mængden synes at være, hvad han i Livet burde være, en virkelig Mand. Maaske man vil indvende: „Hvorledes er det muligt, at tvetydige, letsindige Kvinders Adfærd — thi det kan jo kun være saadanne, der nedlade sig til slig Ukydskhed — kan gjøre Virkning paa en nogenlunde velorganiseret Mand?“ — Ak, med Skam for mit Kjøn maa det siges, at det ikke alene er tvetydige, letsindige Kvinder, der nedlade sig til slig Hyldest, men Kvinder af saagodtsom alle Klasser, Kvinder, hvem man mindst skulde tiltro en slig Ublufærdighed. Sagen er, at de have et helt andet Syn paa denne deres Færd. Skuespilleren er en Kunstner, en udmærket Kunstner! Det er som Kunstner, de bringe ham deres Hyldest, det er det Ideale i ham, de sværme for, ikke Personen, mene de; hvad de aldrig vilde tillade sig lige overfor nogen anden Mand, have de et helt andet Syn paa lige overfor den henrivende Skuespiller; det er jo en Tribut, de yde det Skjønne, det Ophøiede, og at de have krænket deres Kvindelighed, falder dem aldrig ind; tvertimod, de mene, at denne deres Beundring er et Tegn paa deres egen Idealitet, idet de formaa at vurdere den hos en Anden. De ere langtfra at skamme sig, de ere stolte over deres ophøiede Varme. Og den, som er Gjenstand for en saadan Tilbedelse, er kun altfor tilbøielig til at se Sagen fra samme Side, idet Selvkjærlighedens Brillen tages paa og standse al videre Kritik. Først smiles der ad denne overdrevne Hyldest; men lidt efter lidt finder man den i sin Orden, og tilsidst kan man ikke undvære den. Man begynder at see paa sig selv som en af Guderne rigt udstyret Person; man skyer al sunder Omgang, der sætter En paa sin rette Plads, man trykkes af det Overlegne, man forundres over, at her lyder anden Tale end den, der dreier sig om Ens udmærkede Talent og Person; man føler sig uhyggelig, tilovers, og det gode Selskab skyes nu, det kjæder.

Hvilken Undskyldning har en Mand nu i denne Stilling? Desværre, han har mange, som næsten tvinge ham bort fra at samle sig udenfor sin Kunstnervirksomhed. De talentfulde Skuespillere have dobbelt saa meget Arbejde som de talentfulde Skuespillerinder. Hine spille saagodtsom i alle Stykker; thi af betydelige Dameroller gives der som

oftest kun en eller to i et Skuespil, medens der er det dobbelte Antal Herreroller, og disse desuden i Regelen ere større i Omfang; heraf kommer Forskjellen i Arbeidet, og Skuespilleren har derfor saagodt-som aldrig Tid, for lutter Prøver og Indstuderinger, til at slaa sig til Ro i Hjemmet. Kommer han hjem, da er det som oftest for at udhvile sig en kort Tid og da atter begive sig paa Theatret; ellers er hans eneste Forretning i Hjemmet den at indstudere sine Roller, altsaa en Fortsættelse af Theatervirksomheden. Her paahviler ham nu intet andet Arbeide, der kunde sprede og styrke Tanken, netop ved Mod-sætningen til det Kunstneriske. Og spørger man nu: Men kunde dette ikke være anderledes? Kunde han ikke skaffe sig en saadan Beskjæftigelse? da siger Erfaringen: Nei, vanskeligt. En Skuespillers Tanker, især naar han er i størst Yndest og altsaa i størst Virksomhed, ere uophørligt optagne af den Rolle, han for Øieblikket er sysselsat med; han gaaer i en idelig Spænding, om denne Opgave skal bringe Held eller Uheld; saa det lader til, at det ligefrem er ham umuligt i de spredte Fritimer, Theatrets Tjeneste levner ham, at samle sine Tanker til noget alvorligt Studium i anden Retning; hvorimod Kvindens daglige Sysler, der jo ikke ere af saa aandig Natur, ligefrem ere en Befrielse for hende, en Hvile for Sjælen, et Styrkningsmiddel for Legemet. Det er ogsaa muligt, at Kvinden ifølge sin eiendommelige Natur har mere Lethed, mere Bevægelighed til at gaa fra det Ene til det Andet. Erfaringen viser næsten uden Undtagelse, at end ikke de Mænd, der komme til Theatret fra videnskabelige Stillinger, kunne fortsætte Studierne, af hvad Art disse end monne være, men strax lægge alt Sligt tiiside for at overgive sig til en vis Driven om paa offentlige Steder, hvis Selskab og hele Adspredelse er meget demoraliserende, en Spadseren op og ned ad Gaderne, hvor de stadigt have den Tilfredsstillelse at mødes af beundrende Blikke, der ligesom fortsætte det lydelige Bifald i Theatret, af Venner, der udtrykke deres Glæde ved at indbyde dem til Nydelse af stærke Drikke og pirrende Retter. Disse Fristelser kunne kun faa Skuespillere modstaa, og mange af dem have formeligt uddannet sig et System, hvorefter dette hører til „for at holde sig i Aande“, som det hedder. Intet kan bøde herpaa uden en Beskjæftigelse af en helt anden Natur. Jeg anseer det for en stor Lykke for en Mand i denne Stilling, dersom han ved Siden af sin Kunstnervirksomhed har et tilladeligt Liebhabereri, en Dilettantisme, som f. Ex. et lille Talent for Tegning eller Maling, ja selv et lille Snedkerværksted, en Dreierbænk eller Arbeiden i Metaller, kort sagt en eller anden Haandgjerning, der kan øves, medens Aanden hviler, og faae Tiden til at gaa paa samme Maade som Kvindens Syslen med Sax og Naal og med Alt, hvad der hører under Husets Omraade. Dette er hendes Frelse; havde Manden noget Lignende, der bandt ham til hans Kammer, da vilde Hjemmet derved faa en stadig fornyet Tillokkelse for

ham, han vilde længes efter sit lille Liebhaber, og Familielivet vilde ikke blive ham en Byrde, men en Forfriskning fra det travle Theaterliv. Det vilde befæste hans Personlighed lige overfor Kone og Børn, saa at han fuldt ud kunde leve sit dobbelte Liv, et i Kunstens Verden med alle dets glimrende Illusioner, og et i Virkeligheden. Som Meneske skal han kunne være stille og samle sig; i dette indadventede Liv skal hans Villie, hans Attraa styrkes til et christeligt Livs Bestræbelser; thi hvor dette Liv ikke vækkes, gaaer Kunstneren tilgrunde i sin egen Selvforgudelse og Mangel paa Mod til at see sig selv som han er. Ak, jeg veed det, jeg kjender alle de Talemaader, hvori saa mange Kunstnere forhærde sig. „Vi kunne ikke leve som andre Menesker,“ sige de. „Vi maa føre et frit Liv, vi maa have Lov til at beruse os i de Lidenskaber, der af Moralisterne fordømmes som utilladelige. Vi maa have Nydelser, der kunne holde os i Aande, vi have vor Religion i Poesiens Verden; vi kunne ikke være som alle disse Philistre, vort Liv maa være frit og ubundet.“ — Men, du arme Sjæl, hvorvidt troer du at komme med alt dette, naar engang det store Teppe falder for dit jordiske Liv? Kan noget af alt dette, hvori du søger din Nydelse, løfte dig en en Tomme op af det Hav af Elendighed, som en Sjæl maa føle, der pludseligt staaer afklædt for en strengere Dommer end den, du er vant til bag Lamperækken? Og hvis det virkelig forholdt sig saaledes, at et sligt ubundet Liv maa føres, ifald Kunstneren skal bevares i dig, seer du da ikke, at saa var denne Kunst virkelig en umoralisk Kunst, at saa var Alt, hvad du kalder skjændige Fordomme, sørgelige Sandheder?

Jeg har ofte hørt den Mening udtales, at med det rette Geni har det ingen Fare, det er kun de middelmaadige, de mindre begavede Skuespillere, der gaa tilgrunde. Men min egen Erfaring har netop lært mig det Modsatte; det Mærkelige er, at Faren for Personligheden først ret indtræder hos Talentet af første Rang. De Underordnede frelses netop derved, at de ere underordnede, og altsaa ikke blive Gjenstand for en Tilbedelse, der er en Mands Natur imod, en Hyldest, et Lefleri, som oftest af den Art, at det burde vække Modbydelighed; men hvad kan en fremragende Skuespiller ikke taale og finde sig i af Sligt, ja kræve som en Rettighed, hvis Udeblivelse dybt saarer, ængster og nedslaar ham! Af underordnede Talenter har jeg kjendt mange sandhedskjærlige, brave, agtværdige Mænd, trofaste i alle deres Forhold, ganske fri for denne for en Mand særligt uhyggelige Forfængelighed, der overalt seer sit eget ydre Billede.

Der er et Syn, som altid har været mig modbydeligt, just fordi der ligger mere heri, end man sædvanligt antager, nemlig, at Skuespillere, men især Dansere, ikke kunne see et Speil i en Stue, uden ideeligt at kaste et Blik deri, for at betragte sig selv. Det er netop denne ydre Selvbetragten, der virker skadeligt paa den indre: Altid Blik-

ket udad, aldrig indad, og det er dog dette Blik indad, der skulde være deres Frelse mod al den ydre Hyldest, hvori de kun altfor ofte see meget Mere end der findes. Naar man af Erfaring veed, hvor lidt et Publikums Begeistring saa ofte betyder, hvor ofte det Gode, det Udmærkede fortrænges af det Ringere, det Middelmaadige, da maa en Kunstner, der ikke er blottet for al Reflexion, i sit Hjerte blive kold ved det, som i hans yngre Aar, da han stod paa et umiddelbart Standpunkt, fik hans Hjerte til at banke af Henrykkelse.

Men her staa vi atter ved et nyt, vanskeligt Vendepunkt for den dramatiske Kunstner; thi det er ogsaa farligt for en Skuespiller at faae dette Syn paa det, der er Betingelsen for at holde hans Varme, hans egen Kunstnerbegeistring ilive. Publikum er jo for ham den Elskede, hvis Kjærlighed og Hyldest han ikke kan taale at tabe; men naar en Elsker først faaer det Syn paa Elskede, at hun ikke er til at stole paa, at hun er flygtig, troløs, at den Første den Bedste kan fortrænge ham, da er Fortryllesen hævet, og Tvivl og Mistro er traadt istedet. Altsaa, det hører med til en Skuepillers Liv og Tilværelse at have Tro paa Mængdens Dom, at elske og agte denne Dom, thi hvorledes skulde man attraa at besidde det, som man tvinges til at ringeagte. Det er jo denne Dom, der giver hans hele Virksomhed Betydning, denne Dom, han af al sin Evne stræber at vinde til Gunst for sig, denne Dom, der fylder ham med Liv og Lyst, der giver ham Betydning i Samfundet eller maa berøve ham al Lyst til sin Gjerning. Det er derfor naturligt, at denne Dom er Liv eller Død for ham. Han er bleven vant til at beundres, vant til Enthusiasmens Sødme; tager man disse Goder fra ham, synker han hen i Fortvivlelse, ifald hans hele Tilværelse ene og alene holdes sammen i Udøvelsen af denne offentlige Virksomhed og han derved har forsømt den personlige Udvikling. Og hvor ofte, ja man kan sige hvor uundgaaeligt, sættes ikke en Skuespiller sent eller tidligt paa denne Prøve! Hvor ofte forvandler ikke et Publikums Enthusiasme sig til den skaanselløseste Forfølgelse? Der var ingen Grund til Enthusiasme, ligesaa lidt som til den senere Forfølgelse; det var et Tilfælde, en Modesag, der bragte ham op, et Tilfælde, en Modesag drager ham atter ned. Det Første er han menneskeligt tilbøielig til at ansee som fortjent, det Sidste som en himmelraabende Uretfærdighed. Dette Vankelmod hos et Publikum kjender enhver Skuespiller kun altfor godt, og derfor gaaer han i idelig Spænding og Uro for at tabe det Erhvervede, og med dette Tab sin hele Lykke og Tilfredshed. Thi de Fleste have Intet at sætte istedet, Intet, der kan udfylde deres Liv, Intet, hvorved de nu kunne gjøre deres Personlighed gjældende; det var kun paa Scenen, under den magiske Belysning, i Illusionens Verden, at de formaaede at gjøre sig gjældende, ikke i det dagligdags Solskin, hvor ingen Digter laaner dem en Ham, men de kun have den samme som andre Dødelige.

Naar man gaaer de forskjellige Theaterhistorier igjennem, rundt om i Verden, hvor gribes man da ikke af Medynk med alle disse Kunstnerbegavelser! Ak, en dyb Smerte har ofte grebet mig ved disse Beretninger, hvor ene Fortvivlelsen er bleven tilbage ovenpaa alle Triumpherne. Hvor mange af disse begunstigede Kunstnernaturer ere ikke endte snart i det dybeste Tungsind, snart i Vanvid! Hvor mange have ikke berøvet sig selv Livet, fordi det var dem uudholdeligt tilsidst kun at leve i Virkeligheden, efter at de med Aarene vare tvungne til at trække sig tilbage! Man nænner ikke ret at løfte Sløret for at udmale den sjælelige Elendighed, der viser sig, naar det stærke Pirringsmiddel ophører at holde Nervesystemet i Spændkraft. Men hvilke Midler ere da ikke ofte benyttede hertil! Svir og Drukkenskab, uden at tale om andre Laster, ere oprindeligt ædle Naturer bukkede under for. For blot at nævne nogle af de mest bekendte Navne, hvilken Sorg at see en Natur som den berømte tyske Skuespiller Devrient synke ned til lave Lidenskaber! Og det var dog en Skuespiller, som de største Aander i hans Tid, en Lessing, en Goethe satte saa høit som Menneskefremstiller; saa man maa vel udbryde med Shakespeares Cassius: „O, du Vinens usalige Aand, dersom du intet Navn har, hvorved man kan kjende dig, saa lad os kalde dig — Djævel. — — O, at man kan tage en Fjende i sin Mund, der stjæler Ens Hjerne, o, at vi ved Forlystelse og Kommers, Nattesvir og Sjøv kan omskabe os selv til Umælende!“ Hvilken Slutning paa det hele, tilsyneladende glimrende Liv! Den franske Sanger Nourrit berøvede sig selv Livet, og hvorfor? Fordi hans Sangstemme havde taget Skade. Denne Sangstemme var altsaa hele hans sjælelige Liv og Tilværelse; udenfor denne havde Livet altsaa ingen Opgaver for ham, og han overskar sin Livstraad hernede uden at ane, hvilken Opgave der da ventede ham hisset. Hvilke Dødsleier staa vi ved hos disse misundte Ulykkelige! En dør i Fortvivlelse, en Anden med en skjøn Replik paa Læben af den Rolle, hvori han mest har glimret. En Stemmes Tab, Aarenes Fremrykning, Mængdens Ugunst, Vankelmod og Glemsel, alt dette er for de Ulykkelige det Samme som legemlig og sjælelig Tilintetgjørelse! Er dette ikke forfærdeligt! Hvor kan man forlange af Andre, at de skulle have Agtelse for Personligheder, der saa ganske glemme at have Agtelse for sig selv.

Jeg gjentager og gjentager atter, at Skuespilkunsten skal for en Skuespiller være Alvor og ingen Leg. Men hvorledes har man ikke seet, at de største Talenter, en Rachel, en Kean, have nedladt sig til at føie den selskabelige, fornemme Dagdriververden ved, endog for Betaling, at spille hele Scener og Monologer af deres Glandsroller. Tænk, hvilken Mangel paa sand Kunstagtelse her hører til, saavel hos Selskabet som hos Kunstnerne, for at tro, at disse Glands-punkter, løsrevne fra alle Mellemlid, formaa at gjøre den rette, til-

sigtede Virkning, en Virkning, som Digteren netop ved sin Kunst mæisommeligt har forberedt, Skridt for Skridt, for endelig at stille dem i det fulde Lys, naar Digtet naaer op til det Høidepunkt, hvorfor det hele Digterværk er bleven til. De Skuespillere, som nedlade sig til Sligt, have begaaet den Forbrydelse at opgive Respecten for deres Kunst, hvad de her foretage sig, er Gøgl og intet Andet, enten saa deres Publikum er Keisere og Konger eller Skomagere og Skræddere. Naar Huset er beredt, da ventes Gjæsterne; Skuespillet trænger til et vel tilberedt Hus, Lamperne skulle være tændte, Ouverturen føre Tilskuerne ind i Kunstens og Illusionens ideale Verden; man skal lade sig tage ved Haanden af Digteren og i Ydmyghed følge ham Trin for Trin op paa hans Digtning's Høider. At springe alle Mellemlæddene over og jasje med et Digterværk og dets Opførelse i Selskabslivet saavel som i offentlige Aftenunderholdninger, er baade en Forsyn-delse mod Digteren og mod sig selv som Digterværkets Frembræer. Ær dig selv og din Livsopgave, naar du vil have, at Andre skulle ære dig og den! Slige selskabelige Kunststykker maa overlades til Dilet-tanterne.

Jeg veed jo meget godt, at denne Anskuelse vil møde Modstand hos mangen en Kunstner. Men i denne Modstand ligger klart for Dagen Mangelen paa den Respect, den Alvor, den Blufærdighed i Sjælen, som enhver virkelig Kunstner bør besidde lige overfor sin Kunst. Kun denne sjælelige Blufærdighed adler hans Livsstilling, medens det, at føie sig efter Mængdens Luner, er uværdigt for hans Personlighed i Livet; thi aldrig kan det siges tidt nok, at det gjælder at holde denne sidste fast; det er den vi skulle have tilbage, naar Mængdens Gunst forlader os. Mon Rachel var bleven fortrængt af Ristori eller nogen Anden, ifald hun ikke, ligesom de glimrende Meteoror paa Himlen, var bristet og spredt i Luften, netop i samme Øieblik, da Intet uden hendes Personligheds Styrke havde kunnet holde hende oppe, indtil de Storme, der reiste sig imod hende, vare drevne over? Hun døde jo af Tæring — vil min Læser vel svare? Ak, hvor dog Menneskene kunde være blinde og følesløse! Nei, hun døde af den Smerte, som følger med, naar en Skuespillerinde taber sit Publikum, og naar saa dette Publikums Gunst er Alt, hvad hun eier; naar hendes Personlighed er gaaet op i dette Blændværk, da maa hun dø, som en anden Ild slukkes, naar den ingen Næring faaer mere, der kan holde den vedlige. Rachel døde af Fortvivlelse over, at et andet Talent truede med at gjøre hende overflødig og over at det franske Publikum lod hende føle dette paa en hensynsløs og haard Maade. En Modsætning hertil var den Maade, hvorpaa en anden Skuespillerinde bar et lignende øieblikkeligt Frafald af Publikum, nemlig den ædle, dannede franske Skuespillerinde Mlle. Mars. Efter at hun i mange Aar havde været det franske Folks, ja man kan sige

Verdens forgudede Skuespillerinde, traadte den unge, skønne og begavede Leontine Fay pludselig frem, og det friske, unge Talent blev jublende modtaget ved Siden af Mlle. Mars, der spillede i samme Stykke, og hvem man viste Kulde. En Aften, da Stykket atter opførtes, blev Leontine stormende fremkaldt. Hun kom endelig, støttet af Mars, der førte hende frem, idet hun omfavnede denne nye, opgaaende Sol og sagde til hende: „Slet mig kun ud af Andres Erindring, men bevar mig i din.“ Se her Forskjellen paa, hvorledes disse to Kvinder optog Publikumts tilsyneladende Frafald, hver efter sin Personligheds Standpunkt.

Tiden viste, at Leontine ikke formaaede at fortrænge Mars. Tiden vilde ligeledes have viist, at et Talent som Rachels ikke lader sig fortrænge, naar hun kun selv havde havt Personlighedens Styrke til at holde sig oppe. Men dette manglede hun, paa Grund af sit tidligere Liv, alle Betingelser for. Paa Dødsleiet samlede den Arme alle sine Brillanter foran sig paa Pudens og sukkede fortvivlet: „See, alt dette skal jeg forlade!“ Kan man tænke sig nogen fattigere Ende paa et rigt Kunstnerliv, nogen forfærdeligere Slutning for en rigt udstyret Personlighed? —

Ere vi i Mode paa Scenen, da kappes man som oftest i at drage os ind i Selskabslivet, uden at det forhindrer Kritiken fra ogsaa her at være ligesaa streng imod os som hist. Man venter og ønsker at see den samme Personlighed, hvormed vi have vundet vore Beundrere fra Scenen. Men hvis vi nu viste os saaledes, da vilde man med Rette beskyldte os for Affectation, og man vilde være hurtig til at yttre: „Han (eller hun) spiller Komædie her som hist.“ Denne Dom er høist uretfærdig. At en Skuespillers Væsen i Livet til en vis Grad minder om Væsenet fra Scenen, er naturligt, da det jo er ved den hele Personlighed, en Skuespiller virker. Det er med denne Stemme, disse Øine, disse eiendommelige Bevægelser, denne Gang, etc., at der frembringes disse levende Billeder; alt det, hvori det Eiendommelige ligger, kan han jo ikke aflægge til Dagligbrug, det maa følge med. Der gjøres altsaa Skuespillertalentet Uret ved at yttre, at der ogsaa spilles Komædie udenfor Scenen paa Grund af, at noget af det Kjendte atter møde Øiet. Man formaaer jo ikke at kaste alt dette bort, ifald man ikke netop skal blive affecteret, ved at paatage sig et andet Væsen, end det der er eiendommeligt for os. Hvis en Kvinde virker fra Scenen ved sin Ynde, da har hun denne i Livet som paa Scenen, thi da saadanne Egenskaber ikke kan paatages, kan de heller ikke aflægges. En lille Haandbevægelse, et eiendommeligt Kast med Hovedet følger hende naturligviis i Livet som paa Scenen. Alle have bemærket disse smaa Eiendommeligheder, Alle kjende dem, undtagen hun selv; thi hvilket Menneske kjender det Sammen-

spil af Enkeltheder ved sig selv, som giver det eiendommelige Præg? Skuespilleren saa lidt som alle andre Mennesker. Naar nu disse smaa Eiendommeligheder fremtræde i det daglige Liv, da er det jo en høi Grad af Ubillighed heri at see det fra Scenen fortsatte Komædiespil. Jeg troer tvertimod, at de sande Skuespillere mindst af Alle formaa at spille Komædie til dagligt Brug. Havde de denne Evne, da vare de ikke saa godt kjendte, som de sædvanligt ere; tvertimod, de bedrage næsten Ingen, thi de have sjældent den Selvbeherskelse i Livet, som hører hertil. Deres Bevægelighed, deres pirrelige Temperament gjør dem ganske uskikkede til udover en ganske kort Tid at bedrage Nogen, der har det mindste Syn paa Menneskene. Der hører Selvbeherskelse, Udholdenhed til at bedrage, og netop disse to Egenskaber findes yderst sjældent hos dem. Der hører Kulde og Ro til at bedrage Andre, men Skuespillere have almindeligvis et hedt Blod; denne Stands værste Fjende er netop en Uro, som der hører megen Aandsstyrke, megen Arbeiden med sig selv til at bekæmpe.

Et Ordsprog siger: „Enhver gjælder for det, han selv udgiver sig for.“ Naar derfor denne Stand har havt og tildels endnu har at kæmpe med den Mistænksomhed, hvormed der sees paa den, og at kun ganske Enkelte formaa at hævde deres borgerlige Stilling i Samfundet ved Siden af den offentlige, da er dette desværre Kunstnernes egen Skyld. Jeg vil slet ikke her tale om de grovere Synder, som enten de ere Skuespillere eller indtage hvilken som helst Stilling i Samfundet, nødvendigt maatte støde dem ud af det gode Selskab; men der gives finere selskabelige Synder, som have samme Virkning. Naar en Skuespiller f. Ex. saagodtsom aldrig kan forholde sig lyttende i Selskab, men troer, at det ogsaa her er hans Opgave at forlyste dette mindre Publikum med Anekdoter, smaa dramatiske Scener o. l., da degraderer han Standen og er i Vilderede med, hvad der her er hans som Enhvers Opgave, nemlig i den selskabelige Forening med alle de Øvrige at bidrage Sit til en almindelig Conversation, men ikke at binde Munden paa alle Andre for selv at holde Enetale.

Skuespillerne gjøre derfor bedst i at leve i et Slags Incognito udenfor Scenen og saa lidt som muligt blande sig med Mængden. Meget af Fortryllelsen fra Scenen taber sig, naar Enhver kan omgaaes dem i det private Liv, spadsere med dem op og ned ad Gaderne og føre al den daglige Passiar, der forjasker enhver Personlighed. De maa helst staa for det store Publikum i det ideale Lys bag Lamperækken. „Skal da Skuespillere og Skuespillerinder leve som Munke og Nonner i deres ensomme Celler?“ vil man vel spørge. Ja, i Grunden skal de dette; men ikke i ensomme Celler, kun stille i deres Hjem, ifald der skal blive Tid og Ro for dem til at arbeide for Scenen. Og i dette Hjem bør de i deres Fritid samle faa, men dannede Mennesker; ikke saadanne, som blot fêtere dem og overgyde dem med Smiger, men

saadanne, lige overfor hvem de kunne forholde sig lyttende og modtagende. Ved en dannet Omgang vænnes man til at have andre Interesser i Livet end Theaterlivet og Ens Roller. De fleste Skuespillere ville svare, hvis de ville svare ærligt: „Ja, men alt dette interesser mig ikke; det kjeder mig.“ Ja, heri ligger netop Feilen! Alt, hvad der er Aand i, skal det interessere os at lytte til: Alt, hvad der bevæger og interesserer Tiden, er en Kilde til egen Uddannelse, som en Kunstner mindst af alle kan undvære. Det udvikler hans Menneskekundskab og virker tilbage paa hans Evne til Forstaelsen af Digterværkerne og altsaa paa hans Fremstillinger fra Scenen. Men for at kunne drage Nytte af Andres Begavelse, Andres Dannelse, gjælder det at beherske sin egen Forfængelighed. Kun da kan man nyde Glæden af Omgangen med dem, der i saa mange Henseender staa over En, og opgive Omgangen med dem, der staa under En, og saaledes renoncere paa altid at være Nr. 1. Det er ikke vanskeligt for en begavet og agtet Skuespiller at samle en aandfuld Kreds om sig i sit Hjem, naar han kun formaaer i dette Hjem at slaa den rette Tone an og lytte til de Røster, hvoraf han kan hente Belæring for sin egen Aand og vise, at han glæder sig ved Belæringen. Vi have i ældre Tider havt saadanne Skuespillere i Schwartz og Rossing, og med Sikkerhed kan man sige, at det Standpunkt, hvorpaa disse stode i Livet, var det, der gav deres Fremstillinger paa Scenen det ualmindelige Præg, der glædede Alle. Det er ikke Meningen, at Arbeidet i Kunsten og Arbeidet i Livet for at udvikle og bevare sin Personlighed, skulle ske hver for sig, ligesom man har Time i Sprog Kl. 12 og i Musik Kl. 4. I det der arbeides for at danne og udvikle Personligheden, og dette lykkes, da er dermed givet, at der ogsaa er gjort et Skridt fremad i Kunsten, ligesom Virksomheden i Kunsten, naar denne er sand og ædel, igjen kan blive til Indtægt for Personligheden; men til syvende og sidst beroer Alt paa, hvilket Standpunkt Personligheden har hævet sig til. Jeg veed jo vel, at nogle af de allerfortrinligste Skuespillere have været daarlige Mennesker; men ligesaa vist som et stort naturligt Geni længe kan holde det gaaende alene ved Phantasiens lette Medbør, ligesaa vist er det, at Skuden saare let kan kuldseile, naar der ikke tillige sørges for en sjælelig Ballast, der kan holde det Hele i Ligevægt.

Jeg har ofte grublet over, hvoraf det kan komme, at Skuespillere og Musikere, som jo ideligt beskjæftige sig med det Ideale, saa ofte i det daglige Liv ere raa og blottede for al Idealitet. Ifald de i Sjælen have Evne til at virke ideelt paa Andre gennem deres Kunst, maa de jo i Dybet af deres Indre have noget Tilsvarende, der ogsaa maatte udtale sig i deres private Personlighed. Hos Musikere ligger det vel i, at de til Udøvelsen af deres Kunst strengt taget ingen finere Dannelse behøver, naar de kun ere musikalsk uddannede, i al Fald gjæl-

der dette for den, der er Virtuøs paa et enkelt Instrument. Gjennem en Componists Arbejder vil derimod nok Mangelen paa en mere universel Dannelse spores. Men nu Skuespillerne! de virke jo ved Ordet, som mest af Alt viser Dannelsens Præg; hvor er det da muligt, at ogsaa de kunne være To, i Kunsten et dannet Menneske, i Livet et raat, ukultiveret Individ? Det var jo forfærdeligt, om alle disse Kunstnere havde Evne til at udvikle en fuld ideel Personlighed, men at de ved Udøvelsen af dette farlige Kunstnerliv overførte disse ideelle Spirer alene paa deres Kunstfrembringelser og derved tabte dem for deres personlige Liv! Ifald det ligesom var et Sjæleran, de kun benyttede for at glimre i Mængdens Øine, medens deres virkelige Personlighed lider Tabet. Er det tilladt for denne Pris at virke for og paa Andre?

Paa den anden Side kan man ikke tilbageholde en stor Medlidenhed med Skuespillernes Lod; thi hvad er det, der gør denne Stilling saa farlig for Personligheden? Det er det, at de væsenligt skulle virke ved deres Person i Øieblikket. Hvis en Malers, en Musikers, en Billedhuggers, en Digers Værker ikke behage, ja, da er det slemt; men hvad der ikke forstaaes, ikke paaskjønes idag, kan blive det ad Aare, thi Værket ligger der som Vidnesbyrd, om der ved Mishaget er skeet Ret eller Uret; og hvor ofte har man ikke seet, at disse Kunstners Arbejde først er bleven paaskjønet mange Aar efter dets Tilblivelse, ja ofte først efter at Kunstneren forlængst laa i sin Grav. See, hvilket Haab, hvilken moralsk Styrke for disse Kunstnere ligger ikke heri. Miskjendelsen er saa langt fra at slappe Digterens Personlighed, at den tvertimod fæstner den og giver dem ofte Impulsen til med fornyet Kraft at arbeide videre, om ogsaa en Pause let faaer Andre til at tro, at Begavelsen er udtømt. En sand Digternatur er som et Skatkammer, hvortil han selv har Nøglen. Mængden troer saa ofte, at dette Kammer er tømt, fordi det en Stund er lukket og ubenyttet, medens det netop ofte under Tavsheden bugner af Rigdom, som kun venter paa det beleilige Øieblik, for at drages frem for Dagens Lys. Anderledes gaar det med Skuespilleren, Øieblikkets Seier er hans eneste Løn, ja er det i den Grad, at man ikke sjældent hører de store Skuespillere omtales efter deres Død, som om det, der satte Tusinder og atter Tusinder i Bevægelse, dog vist havde været Intet. „Gud veed“ — siges der — „om han, ifald han havde levet nu, vilde være bleven anset som noget Overordentligt, for den Tid kunde det være godt nok, men nu!“ — Intet Beviis paa denne Tvivls Urigtighed kan fremlægges, da denne flygtige Kunst intet synligt Spor efterlader. Men enfoldig er denne Tale, thi et virkeligt Geni spiller for sin Tid, og kan han fuldt trænge igjennem i denne i lange Aarrækker — og kun da naaer hans Navn til Efter-

slægten —, da kan man være vis paa, at det samme Geni til enhver Tid vilde gjælde ved Geniets Kraft. Hans Spillemaade i Et og Andet var maaske bleven anderledes, efter Tidens og Digternes forandrede Kunstform; men var han den Første i sin Tid, da vilde han blive en stor Kunstner til enhver Tid. Ifald der ikke laa Beviser efter en Raphael, vilde man vist ogsaa her sige: „Mon denne Raphael virkelig har været saa stor?“ Beviset staaer der nu, og man tier. Skuespilleren er et med sine Fremstillinger, for ham er det nødvendigt at erholde Lønnen, Anerkjendelsen i det korte Moment, hvori han virker; thi udenfor dette har han Intet. De andre Kunstnere kan forandre, omarbejde, forbedre deres Kunstværker; Skuespilleren er ligesom en Bueskytte: naar Pilen suser fra Strængen, da maa den ramme sikkert og bestemt, thi den kan ikke standses i sin Fart; Maalet maa rammes i Øieblikket, eller Skuddet er spildt. Dette, at Skuespilleren maa have sin Løn strax eller aldrig, virker nervespændende paa ham i Øieblikket og nerveslappende bagefter paa hans Legeme og gennem dette paa hans Sjæl. Skuespilleren kan udøve en Produktivitet, men kun paa anden Haand — gennem de lykkeligere Naturer, Digterne. Han kan Intet uden disse, men har han først modtaget det Givne af Digterens Haand, da seer han ofte, gennem sin Evne til at fremstille, klarere, bestemtere end Digteren selv, hvad der kræves for at levendegjøre Digterbillederne. Ad denne Vei er Skuespilleren produktiv, ja denne Produktivitet kan hos den geniale Skuespiller løftes op til Inspiration, der kan forbause selve Digteren; thi som en Tegning kan tydeliggjøres ved en lille Streg her, et lille Tryk hist, og derved springe klarere frem, saaledes formaaer Skuespilleren at danne bestemte Contourer, snart ved at fremhæve, snart ved at tilsløre, tilbagetrænge, saa at Tilskueren, der ellers ofte kun vilde see meget Lidet eller slet Intet, nu seer Figurerne lyslevende for sine Øine og ikke nærer mindste Tvivl om, hvad Digteren har villet. Naar Skuespilleren har formaaet dette, da er han lykkelig, thi han føler da sin Stillings Betydning. Og her turde det nok være, at Kvinden med sit ofte skarpere Blik, med sin Evne til at ordne og sammenholde, undertiden faaer et Forspring forud for Manden, i alt Fald staaer lige med ham. Medens i al anden aandelig Virksomhed Manden staaer over Kvinden, er det en Kjendsgjerning, at i Skuespilkunsten staa de og have de altid staaet lige. Dette styrker mig i den Anskuelse, at Skuespilkunsten ret egentlig er en kvindelig Kunst, naturlig for Kvinden, og altsaa mindre farlig for hendes Personlighed end for Mandens.

Med Hensyn til en Kunstners Anerkjendelse fra Publikums Side, er det et Spørgsmaal, om man ikke, hvis man hernede faaer Fodfæste i en høiere Tilværelse, lidt efter lidt ligesom afdør fra sin

Kunstvirksomhed, og om det ikke er en Betingelse for at holde sig varm i Kunsten, at sætte denne over alt Andet? Om ikke Tungsindigheden, Længselen efter Sandheden, Idealet, bliver for stor til, at Glæden, der er uadskillelig fra denne Kunst, kan bevares, naar et strengt, indadvendt Liv begynder? Dog, jeg haaber Nei! Vi arbeide vistnok da paa en anden Maade, men paa en bedre Maade. Vi spille egentlig ikke mere for denne tilfældigt samlede Mængde, vi spille saa at sige for os selv, vi ere selv vore strengeste Dommere. Vi spille, fordi vi ikke kunne lade det være. Jeg minder her atter om, hvad Dr. Ryge engang sagde til mig ved en første Prøve paa et stort originalt Stykke: „Ja, jeg har alt havt min bedste Glæde af Udførelsen af min Rolle; jeg har igaar spillet den hjemme, ene for mig selv i fuldt Costume, og som jeg der spillede den, vil jeg aldrig komme til at spille den her.“ Se, den Glæde, som Ryge havde ved sin Fremstilling, ene, hjemme i sin Stue, den var dog vel en ren kunstnerisk Glæde, thi Forfængeligheden fik jo her ingen Næring. Men hvilken forunderlig Modsigelse ligger der dog ikke heri for den dramatiske Kunstner!

Det ligger i den menneskelige Ubestandighed og Lyst til Forandring, at det er vanskeligt for Enhver, der arbeider i Aandens Tjeneste, at holde sig paa Toppunktet af Publikums Gunst. Men det er netop Tegnet paa et virkeligt Talents Tilstedeværelse, paa dets aandelige Gyldighed, naar det atter og atter kan gjennemgaa Kriser af Synken og Stigen. De Ringere i Aanden kunne vel ved tilfældige, for dem heldige Omstændigheder, have en kort Lykkeperiode; men dermed er det da ogsaa sædvanlig for bestandigt forbi; engang ude af Gunst, og de reise sig aldrig mere; der er ikke Liv eller Talent nok i dem til Fornyelse, de ere kun een Gang i Livet unge, friske, deres Blomstertid er kun kort, de have kun Noget, saalænge de have Alt for Intet; naar Gjenfødelsens Arbeide skal begynde gennem Selvkritiken, lægge de Hænderne i Skjødets og vente, at ogsaa dette skal komme af sig selv. De betænke ikke, at vi hernede ere som et Menneske, der bliver fulgt et Stykke paa Vei af de høie Guder, men siden selv maa see ved egen Anstrengelse at naa længere frem paa egen Haand og paa eget Ansvar.

Vi oplæres i vor Christendom som oftest saa løst, saa flygtigt. Vi vide saa meget af vor Børnelærdom, at vi kan blive confirmeret, og saa slippes vi løs. Det beroer nu paa os selv, om vi føle Trang og have Styrke til paa egen Haand at gaa videre, eller om vi slaa os til Ro ved Dørtærskelen, tilfredse med nu at være indskrevne til et høiere Liv, uden at bekymre os om, ved vor egen Villiekraft at fortsætte det og lade det voxte i os! Verden drager os imidlertid til sig, som en Polyp med hundrede Arme. Tiden optages af det Meget, som

nærer vor Forfængelighed, vor Ærgjerrighed. Vi have travlt med, om muligt, at faae alle vore Ønsker opfyldte, alle vore Luftkasteller virkeliggjorte, for at blive med eet Ord, hvad Verden kalder Lykkelige. Døden staaer for os som Noget saa fjernt, at vi ingen Hast have med Forberedelserne hertil; men Timerne, Dagene, Aarene gaa, og inden vi ane det, maa vi pludselig sige os selv, at Noget er forsømt, og at det bliver vanskeligt nu at indhente det Forsømte, ifald vi ikke anstrenge os af al Evne. Saaledes gaaer det med de fleste Mennesker, hvor meget mere da med dem, der gjøre Kunsten til deres Gud, der slaa sig til Ro i den Tilværelse, som Illusionen behersker, uden at faae andet Fodfæste i Virkeligheden end det, der fører dem længere og længere bort fra den Kamp, der skulde fæstne deres Personlighed i det daglige Livs Konflikter, længere og længere bort fra Ham, der har viist os Veien til Ydmyghed og Resignation. Skuespilleren skal behage Mængden, og altid Mængden, dette flygtige Chor, der idag vil Et, imorgen et Andet. Hele Livet maa da være en ængstelig Kamp for et saadant Maal, et Maal, man saa ofte tvinges til at see ned paa som noget Lunefuldt, Uberegneligt, et Maal, der vel kneiser høit, men, nærmere beseet, er lig en Fane, hvis Stang er stukket ned i en Sandbanke, og som et Vindpust kan kaste overende. Naar hele Livets Strid kun er at naa op til dette, maa det nødvendigt ende med Stridsmandens Ødelæggelse, ifald han ikke Dag og Nat er paa sin Post, ifald han ikke Dag og Nat arbejder paa sit indre Menneske, klarer for sig selv Livet i Kunsten, Livet i Virkeligheden. Det nytter ham ikke ved Livets Ende at komme frem for sin Dommer med firehundrede vellykkede Roller; der vil svares ham: „Det er ikke herpaa, det kommer an; disse formaae ikke at redde din Sjæl.“ Men hvad er du selv blevet ved Siden af disse Masker? Har din Beskjæftigelse med det Ideale idealiseret dig selv? Er du bleven bedre, kjærligere, trofastere i alle dine Forhold? Har Ydmygheden grebet din Sjæl, naar Mængden beundrede dig? Er dit Indre voxet under al denne menneskelige Virak, saa din Sjæl brændende har længtes efter ogsaa at faae Roes for en høiere Domstol, men fortvivlet over, at du var saa langt fra at fortjene den? Har Menneskenes Forguden af din Persons Fortrin undertiden vakt din Uvillie, saa at du skamfuld har slaet Øiet ned, for atter at hæve det til Gud, med Bøn om, at han ikke vil fortørnes paa dig over Mængdens Taabelighed? Er du som Skuespiller kommen saa vidt, at du har sagt til dig selv: „Jeg vil Intet uden dette, at bruge mine Gaver i Poesiens Tjeneste, Intet uden dette, at kunne trænge ind i den af et Forsyn inspirerede Digterverden, en Verden, der vækker Anelse om, hvad der engang skal skues fuldere, vissere, klarere? Har din Tanke dreiet sig om dette Hisset, hvor din Tørst efter Skjønhedsidealet først kan blive fuldt stillet, eller har du lidt efter lidt været tilfreds med, hvad Jordelivet kunde give dig, og

ikke ønsket noget Andet i al Evighed? Har du følt dig i Forholdet til det Evige som En, der stod udenfor en deilig Have, hvis Port er lukket for dig, og tittet med Længslens hele, brændende Attraa gjennem Gitteret, haabende paa, at En eller Anden derindefra vilde komme til, aabne Porten og byde dig træde indenfor? Er du virkelig vendt tilbage til denne Port og atter gaaet grædende bort? Har du kæmpet med de onde Magter, der atter og atter nærmede sig din Sjæl, og da udbrudt: „Herre, Herre, forbarm dig over mig Synder! lad mig blive den Ringeste, den Sidste i dit Rige, lad mig der faae en Plads, selv den ringeste!“ Har du, som gaaer op i din Kunstvirksomhed, fornummet Noget af dette?

See, Skuespilkunsten er en glad Kunst, en farlig Kunst, ved det Glimrende, der klæber ved den. En Skuespillers Virksomhed er hele Livet igjennem som naar den Unge pynter sig til en Fest. Det er vanskeligt at forene Alvoren med Livets Lystighed og Glæde, vanskeligt paa een Gang at danse og græde, vanskeligt at vugges af Verdens Lykke og Medbør, ideligt blive tiljuble: Du er henrivende, beundringsværdig! — og da midt i Jublen at kunne huske paa og sige sig selv: Du er ussel, og disse Raab betyde Intet; de ere en Snare, som vil drage dig bort fra dig selv, et Speil, der viser dig alt Andet end dit rette Aasyn. See, du betragter dig selv med større Opmærksomhed, naar du foran Speilet sminker dig for at ligne det Billede, hvormed du iaften haaber at henrive Tilskuerne. Enhver nok saa lille Plet i dit Physiognomi eftersees, om den ogsaa staaer i den rette Harmoni med det hele Billede; men naar du er færdig med din Rolle og tørrer Sminken af, da kaster du kun et flygtigt Blik i Speilet paa dit virkelige Aasyn; du tager hjem, træt paa Sjæl og Legeme, og betænker ikke, at nu skal der tages fat med hele din Alvor og alle din Sjæls Evner paa en langt vigtigere Opgave end hin, paa Indøvelsen af det, der engang skal afgjøre den endelige Dom over dig.

Ja, vanskeligt er dette dobbelte Liv, meget vanskeligt! Du har saa mange, der lette dig Arbeidet i din kunstneriske Kamp, de strømme til dig og ville hellere end gjerne høre paa dig, lønne din Anstrengelse, bringe dig Takken, bebude dig Kampens Seier. I Livets Kamp maa du atter og atter anraabe en eneste Tilhører om at aabne sit Øre for dig! Taler du først til denne Ene, da tvinges du snart til at være din egen Anklager; thi du veed, at denne Usynlige lader sig ikke skuffe; Du veed vel, at han er naadig og barmhjertig, men veed ogsaa, at han er streng og kræver dig helt.

Kan nu denne dobbelte Livsopgave løses? Kan man paa een Gang fortabe sig henrykt i Illusionernes Rige og ved Siden deraf faae Fodfæste i Virkeligheden, i Sandheden? Jeg troer, at dette lader sig gjøre. Men siig dig selv, du, som begiver dig ind paa dette dobbelte Liv, at her er en Kamp, et Arbeide, der kræver din hele Sjæls Anstrengelse;

forsømmes dette dobbelte Arbeide, da maa en Kunstner sige sig selv, at lykkelig kan han ikke blive, thi kun den, der er i Ro og Fred med sig selv, er lykkelig. Hvormange Sjæle ere ikke bukkede under ved Modsætningen i denne haarde Kamp, Modsætningen mellem Livet udadtil og indadtil, Modsætningen af Skin og Virkelighed.

Der har, som man vil have seet, været Tider, tunge, smertefulde Tider, hvor jeg var fast i den Anskuelse, at Skuespilkunsten var en umoralsk Kunst, som enhver Sjæl maatte vogte sig for at gjøre til sit Livs Opgave, ja, at denne Kunst rent burde ophøre for ikke at friste Nogen ind paa de Kampe, de Farer, som den bærer i sig. Men tænkte jeg saa paa de mange Øieblikke, Timer, Dage, hvor Digternes Værker have løftet min Sjæl i Glæde og Nydelse, hvor ofte det havde jublet i mit Indre, fordi jeg mærkede, at hvad jeg formaaede at gribe af Skjønt i min Sjæl, det formaaede jeg tillige at meddele Andre, saa at det kom til fuld Forstaaelse mellem mig og det Publikum, der lod til aldrig at blive træt af at lytte til min Røst og altid gav mig fuldt Svar tilbage; naar jeg tænker paa den Magt, der var skjænket mig, en Magt, der istedetfor at svækkes, naar uvenlige Stemmer af personlig Uvillie prøvede paa at tiltintetgjøre den, snarere i Afgjørelsens Øieblik forøgedes; tænkte jeg paa Digternes Glæde og Taknemmelighed over min Forstaaelse af deres Phantasies og Hjertes Børn, tænkte paa den salige Fornemmelse, der ligger i fuldt ud at turde udtale, hvad Sjælen føler, høre det klinge klart og tydeligt for Ørets fine Sands og mærke Virkningen deraf paa Andre, idet et helt Publikum ligesom kan fornemmes lyttende i den dybeste Taushed og Spænding, og da, ikke længer istand til at holde Følelsen tilbage, udbryder i en Bifaldsstorm, der siger: „Vi have forstaaet dig, vi ere henrevne ligesom du selv!“ — ja, da syntes mig, at ingen Kunstners Lykke kunde sammenlignes med Skuespillerens vel momentane, men da til Gjen gjæld i Momentet fuldt ud lykkelige Lod. Og tænkte jeg paa alt dette, da gjøs jeg tilbage for at dødsdømme en Kunst, der havde løftet mig selv og saa mange Andre. Men hvad der fremfor alt under idelig Vaklen frem og tilbage gjorde, at jeg maatte besvare det Spørgsmaal: „Bør Skuespilkunsten afskaffes?“ med et Nei, var Hensynet til de dramatiske Digtere saavel i vor egen som i fremmed Literatur. Disse Aander traadte ofte frem for mig under mine Grublerier, og det var for mig, som om den hele Skare af Levende og Døde tilraabte mig: „Vil du tilintetgjøre os? Vil du berøve os den Bistand, uden hvilken vi ikke kunne komme til fuld Forstaaelse? Du, som har elsket os, du som var lykkelig ved at forstaa os og gjøre os forstaaelige for Andre? Hvad havde dit Liv været, hvis ikke dine Læber havde faaet Lov til at udtale vore Tanker, vore Rhythmer for den lyttende Mængde? Og du vil tilintetgjøre de Røster, vore Værker ikke kunne undvære, naar

de ret skulle trænge ind i Folket, belære det, løfte det op i en Sphære, hvor det ellers vanskeligt naaer hen! Du vil bekjende dig til Anskuelser, der vilde medføre, at Modersmaalet ikke længer lyder fra Scenen? Modersmaalet, der saa forunderligt hænger sammen med en Nations inderste Væsen, hvorpaa vor Nationalfølelse egentlig hviler! Dette vort Sprog bør jo netop lyde til os fra Scenen; thi Intetsteds trænger det ud til Folket som her, til Høie og Lave, til Unge og Gamle. Scenen er det store Speil, hvori Nationen betragter sine egne Træk og lærer sit Physiognomi at kjende; de dramatiske Digtere ere som hine Dykkere, der hente Perler op fra Havets Bund, Digterne dykke ned i Sjælene og hente frem for Dagens Lys, hvad disse Sjæle kun dunkelt anede, at der laa skjult dernede. Skuespilleren maa existere som et Organ for Digteren og Digteren som et Organ for Folket. Et Land uden Digtere er som en stor ufrugtbar Egn uden Kilder. Menneskene trænge til Poesiens Bad, de trænge i Sorg og Glæde til at gjenfinde deres Følelser udtrykte i Sprogets Rhythmer, til at ledes ned i Tankens Dybder, til Satirens Pile og Gudelatterens friggjørende Klang; de trænge til os Digtere, at vi gennem vore Inspirationer udtale for dem, hvad der dunkelt rører sig i Nutiden, og hvad Fremtiden bærer i sit Skjød; thi de virkelige Digteraander ere Profeter, de fornemme og tolke de dunkle, endnu tause Kræfter, som gjære i et Folks Dyb.“

Saaledes lød Digteraandernes Formaning til mig i min Ensomhed, og jeg tav, vemodsfuld ved Tanken om, at Andre efter mig skulle fortsætte en Virksomhed, der kan bringe Glæder, men ganske vist vil bringe Smerter; — jeg følte dybt, at et Folk maa have Digterens Ord at lytte til, og høre og see Menneskefremstillinger fra Scenen.

Og nu til Slutning et Ord til Eder, I mine Kunstbrødre og Kunst-søstre! Hvad jeg her har nedskrevet, har jeg stundom i levende Live antydet for En eller Anden af Eder, men helt ud har jeg først havt Mod til at lade Eder kjende mine Anskuelser, naar mine ydmygste Bønner ere hørte, og jeg er ankommen til det Land, hvor den fulde Sandhed, den fulde Skjønhed, den fulde Harmoni ikke længer er Gjenstand for vore Suk, men eies i Sandhed. Jeg veed desværre, at meget af, hvad jeg her har udtalt, vil mishage og fortørne Eder, og Tanken herpaa smerter mig, men jeg har ikke kunnet forblive taus.

Ak, hvormange af Eder, I, som længst ere bortgangne, og I Ældre, som endnu ere tilbage, har jeg ikke elsket! Det daglige Liv med Eder udgjorde, tiltrods for Alt, i en lang Aarrække min Glæde. I Eders livlige Kreds har mit Hjerte ofte banket af Fryd! Jeg havde ofte en Følelse af, at I ligesom hørte til min allernærmeste Familie; Eders Held var mit, Eders Skuffelse min. Og naar jeg i længere Tid skiltes fra Eder, da længtes jeg tilbage, og ethvert Tegn paa Eders Hengivenhed for mig opfyldte mit Hjerte med Taknemmelighed. Og hvor

mange dyrebare Erindringer gjemmer jeg ikke herom! Selv nu, naar jeg atter læser et eller andet ældet Brev fra en af Eder, da er det som en Hilsen fra en lykkelig Tid. Hvor ofte have vi dog moret os og jublet med hverandre, snart over de Digtværker, som det faldt i vor lykkelige Lod at fremstille, snart over vore egne lystige Indfald paa Prøverne, hvis Liv udbredte sig over Fremstillingerne! Ja, der var dem iblandt Eder, der vare mig saa kjære, at jeg ligesom gjorde Eders Samvittigheds Anliggender til mine egne.

Men mange Skuffelser have I ogsaa beredt mig; deraf kom min Smerte, min Heftighed, naar jeg ikke kunde billige Eders Adfærd. Jeg kjender alle Undskyldningerne for Skuespillerens pirrelige Sind. Publikum, denne hungrige Mængde, tro vi altid at kunne mætte med vore Kunstydelser, om end vi stadigt have gjort den sørgelige Erfaring, at det Dagen efter Nydelsen er ligesaa hungrikt som Dagen før. Nu vel, sæt ikke alt paa det Kort at vinde denne Mængdes Bifald og Anerkjendelse. Nyd Eders Kunst paa samme Maade, som man nyder en frisk afplukket Rose, Nydelsen er der, omendskjøndt vi vide med Vished, at denne Skjønhed, hele den søde Duft inden kort Tid er forbi. Lad ikke dette Flygtige ved Eders Kunst skræmme Eder tilbage, berøve Eder Modet til fortsat Stræben henimod det at blive mere og mere fuldkomne, selv om Anerkjendelsen ikke ydes Eder saa rigeligt som tidligere. Denne Anerkjendelse kan Tilfældet, en forbigaaende Mode berøve Eder; men selve Nydelsen i at udfolde Eders Evne kan Ingen tage fra Eder. Arbeid for Kunsten selv og ikke for noget Andet, da have I det, som kan løfte Eder baade som Kunstnere og som Mennesker.

Jeg forudseer, at de, der have fulgt mine Optegnelser og gjennem dem seet mit Venskabsforhold til flere Geistlige, men især til Biskop Martensen, ville tro, at det er disses og især den Sidstes Paavirkning i religiøs Henseende, der har kastet alle disse Tvivl med Hensyn paa Udøvelsen af den dramatiske Kunst ind i min Sjæl. Dette er ingenlunde Tilfældet. Har især den Sidste udøvet nogen Indflydelse herpaa, da har det snarere været ved at moderere end ved at forstærke disse mine Anskuelser. At det laa mig paa Hjerte at erfare, hvad en Mand som Biskop Martensen dømte om disse mine Betragtninger, var imidlertid en Selvfølge. Jeg bad ham derfor om at gjøre sig bekendt med dem. Jeg tør tro, at den i følgende Brev fra ham indeholdte Udtalelse vil have Betydning for mange andre end for mig.

D. 1ste Marts 1869.

Kjære Veninde!

Jeg havde først besluttet at komme til Dem i Eftermiddag for at takke Dem for den Belæring og Glæde, jeg har havt af de Udtalelser

om Skuespilkunsten, som Krieger forelæste mig af Deres Manuskript. Men da jeg erfarede, at denne Dag i strengere Forstand skulde være en Hviledag, frygtede jeg for, at en Samtale muligen for meget vilde anstrenge Dem. Lad mig da foreløbigt takke min kjære Veninde for Meddelelsen af disse Betragtninger, der faae et saa stort og eiendommeligt Værd derved, at de tillige ere Selvbetrægtninger og Confessioner. De ere ubetinget det Første, jeg i ethisk Henseende har læst eller hørt om det her afhandlede Spørgsmaal, et Nyt og Ene-staaende. Efter min Overbevisning bør de nødvendigst udgives engang og ville have et blivende Værd, ikke blot i vort Fædrelands Literatur, men i al Literatur, ville ikke blot interessere, men fremkalde dyb og alvorlig Eftertanke. Hos mig have de i høj Grad tjent til at skjærpe Problemet, nemlig for den individuelle Ethiks Vedkommende. Thi fra den sociale Ethiks (Samfundsethikens) Standpunkt har jeg aldrig betvivlet og betvivler ikke, at Theatret er en Nødvendighed paa et vist Trin af Samfundets Udvikling. Og Ingen vil her kunne nægte dets forædlende og dannende Indflydelse. Vanskelighederne reise sig for Individens Vedkommende, der som Kunstnere saa at sige skulle offre sig for Samfundet. Og disse Vanskeligheder ere af Dem, navnlig for Mændenes Vedkommende, stillede i et saa skarpt Sandhedslys, at det hele Spørgsmaal — saa forekommer det mig — faaer en ny og skarpere Bragd. Dog — jeg tør her ikke gaa videre. Mine Bemærkninger maa jeg opsætte til en mundtlig Samtale. Disse Linier skulle kun udtale en foreløbig Tak for de indholdsrige Blade, der helt igjennem bære Præget af min Venindes, ikke blot rigt begavede, men ogsaa Gud og Sandheden søgende og elskende Sjæl. Hans Velsignelse være over Dem!

Saasnart jeg kan — min Kunnen er i den senere Tid betydeligt indskrænket, fordi der er saa Meget, jeg maa — kommer jeg . . .

Deres inderligt hengivne

H. Martensen.

MIN SYVAARIGE VIRKSOMHED SOM SCENEINSTRUCTRICE.

Neppe havde jeg i 1864 erholdt min Afsked som Skuespillerinde, før Etatsraad Kranold, der havde afløst Tillisch — da denne var bleven Medlem af det ved Monrads Afgang dannede nye Ministerium —, henvendte sig til mig med Anmodning om at overtage Elevinstruc-tionen ved Theatret, et Tilbud, som jeg afslog. To Aar efter, da ogsaa Kranold trak sig tilbage og en ny Ordning af Forholdene ved

Theaterbestyrelsen indtraadte, idet Etatsraad Linde blev Chef og Justitsraad Berner Intendant med fuldstændig Myndighed paa saagodtsom alle Omraader, henvendte Linde sig indtrængende til mig om at overtage Sceneinstructeurposten for i Et og Alt at lede Skuespillenes Fremstilling fra Scenen. Høedt havde alt tidligere træt trukket sig tilbage fra denne Stilling, og H. P. Holst indtaget hans Plads. Den ny Chef ønskede nu en ny Ordning, og han og ikke faa af Theaterpersonalets vigtigste Talenter trængte ind paa mig med Bønner — baade skriftlige og mundtlige — om at komme det paa den Tid betrængte Skuespil til Hjælp. Jeg vaklede længe, men omsider gav jeg efter og paatog mig dette Embede, som her for første Gang blev lagt i en Kvindes Haand.

Man vil af følgende Skrivelse see, at det ikke var mig, der paa-trængte mig denne Stilling, men at det var Stillingen, der paatrængte sig mig.

Chefen for det kongelige Theater og Capel.
Kjøbenhavn, d. 24. April 1867.

Saaledes som Sceneinstructeurforretningerne for Tiden udføres ved det Kongelige Theater, har dettes Bestyrelse, med al Anerkjendelse af den nuværende Sceneinstructeurs gode Villie og Ufortrødenhed i Tjenesten og den Hjælp, Theatret kan have af hans æsthetiske Dannelse og Styrke i Modersmaalet, dog ikke kunnet Andet end føle væsentlige Savn og Mangler ved den Maade, hvorpaa han løser sin Opgave, og mere og mere blive sig Nødvendigheden bevidst af overlegne og rigeligere Kræfter til den kunstneriske Ledelse af Forestillingerne for af hver enkelt af disse at udbringe et for det Kongelige Theater værdigt Hele, saavel i Udførelsen af Enkelthederne og S sammenspillet som med Hensyn til det sceniske Udstyr. Denne Nødvendighed fremtræder formentlig nu saa meget stærkere, som det netop i Øieblikket, da Spørgsmaalet om Ordningen af Theatrets Forhold, ja mulig endog om dets Bestaaen som Nationalinstitut, staaer paa Dagsordenen, gjælder baade om at drage Kræfter til dette og at benytte, hvad der alt haves, saaledes, at Theatret ved sine Præstationer selv kan hævde sin Berettigelse til fremtidig at opretholdes som Kunstanstalt i samme Betydning som hidtil.

At Theaterbestyrelsen, med Fru Etatsraadindens Personlighed for Øie, har følt sig hendragen af den Tanke, at de berørte Savn og Mangler vilde mere end afhjælpes, hvis Theatret turde love sig i den omtalte Retning at vinde Dem for dets helligste Interesse, vil neppe være Dem overraskende. Men desuagtet skulde jeg dog ikke have vovet at give denne Tanke Ord, naar de Samtaler, som jeg har nydt den Ære at have med Dem om Theatrets Anliggender, ikke hos mig havde efterladt det Indtryk, at en Henvendelse til Dem om at yde Theatret en uvurderlig Medvirkning vilde finde Anklang i den Kjærlighed og Varme, hvormed De følger Theatret, og i Deres egen Opfattelse af, hvad der er Øieblikkets Nødvendighed for denne Kunstanstalt som saadan.

Under disse forskellige Hensyn beder jeg Fru Etatsraadinden om Tilladelse til at forelægge Dem det Spørgsmaal, om De maatte være villig til foreløbig i den førstkommende Theatersaison at overtage en Stilling ved det Kongelige Theater, som jeg troer nærmest at kunne betegne saaledes:

En overordnet kunstnerisk Ledelse af Forestillingerne, navnlig Indstuderinger og Iscenesættelser af alle nye og gjenoptagne ældre Stykker, med Undertagelse af Balletter og de enkelte større Operaer, ved hvilke en extraordinær Assistance, efter nærmere Overenskomst, maatte i de givne Tilfælde ønskes. Ved Valget af Repertoiret tør Bestyrelsen tillige forvente en værdifuld Bistand i Deres rige, kunstneriske Erfaring og sikre Bilk for, hvad der egner sig for en Scene.

Medens det iøvrigt følger af sig selv, at den nærmere Begrænsning og Ordning af Forholdet først kan finde Sted, naar Fru Etatsraadinden har taget Deres Beslutning i Anledning af det foreliggende Spørgsmaal, bør jeg dog, med Hensyn til de almindelige Betingelser for Stillingen ikke undlade alle-rede her at tilføie, at Theatret for den kommende Saison vil kunne tilbyde Dem et Honorar af 1000 Rdl., og at Theaterbestyrelsen forudsætter, at den nuværende Sceneinstructeur vil findes villig til fremdeles baade at udføre sin Function, som hidtil, for alle ældre Stykker, og at være til Deres Medhjælp ved Iscenesættelsen af alle de Stykker, som falde ind under den nye Stillings Omraade.

Med disse Bemærkninger tillader jeg mig at imødesee Fru Etatsraadindens behagelige Svar.

A. L i n d e.

Til

Fru Etatsraadinde J. L. Heiberg.

Jeg kastede mig med en overordentlig Alvor og Ihærdighed ind i Stillingen. Det stod for mig som en stor Tillokkelse paany ad denne beskednere Vei at arbejde i Digternes Tjeneste og atter som tidligere være deres Tjenerinde, om end i en anden Form. Alle vare enige om, at Theatret trængte til nye Kræfter, der med Kjærlighed vilde lede Indstuderingen af Skuespillet; thi dette var paa dette Tidspunkt tilbageskrænget for Operaen og Balletten, og man følte, at det kun var kommet til dette Punkt ved en slap Indstudering af Stykkerne og en ukunstnerisk Iscenesættelse. Man hørte ideligt Stemmer i Publikum udbryde: „Man kan ikke mere see Skuespillet, vi maa nu holde os til Operaen!“ — og det tarvelige Besøg ved Forestillingerne vakte i høi Grad Skuespillernes Misnøie. At jeg bragte nyt Liv ved min Virksomhed, følte ikke alene Skuespillerne, men Bestyrelsen og Publikum, hvis Interesse atter vakttes, saa at Tilskuerne paany rigeligt strømmede til.

At min Ansættelse som Sceneinstructrice, det Ualmindelige i, at en Dame indtraadte i denne Stilling, ikke vilde behage dem, der

haabede selv at komme i Betragtning, vidste jeg selvfølgelig godt. At det blev indblæst mangan en ubetydelig Skuespiller, at det var uværdigt for Mænd at staa under og lyde en Kvindes Ordre, havde jeg ogsaa forudseet vilde ske; men man glemte, at i de mange Aar, jeg havde virket som Skuespillerinde, havde det ofte i Virkeligheden været mig, som havde havt Indflydelse paa Stykkernes Iscenesættelse, og dette havde man da ikke alene taalt, men man opfordrede mig ideligt til at træde til med Hjælp paa Prøverne. Man kjendte altsaa fra gammel Tid min Evne i denne Retning, og det var sikkerligt dette Kjendskab, der gjorde, at man faldt paa at henvende sig til mig.

Min Methode som Sceneinstructrice var at komme paa den første Prøve fuldt færdig med den hele Iscenesættelse, Akt for Akt, Scene for Scene, og jeg sørgede da for, at Alt, Decorationerne, Rekviziterne med mere var i fuldstændig Orden. Denne Methode krævede et langt og besværligt Arbejde forud. Men Fordelen herved er først, at man som ingen Anden har sat sig ind i Digterværket indtil dets mindste Detailler, saa at man paa ethvert Spørgsmaal af de Spillende kan give et fyldestgørende Svar, og at al Snakken frem og tilbage, alle gode Raad, snart af En, snart af en Anden, der som oftest gaae i modsat Retning, falde bort, og derved megen Tidsspilde, megen Disputeren frem og tilbage spares paa Prøverne, da de Spillende herved nødvendig maatte føle, at Ingen af dem vare i den Grad inde i det Hele og derfor maatte underordne sig. Begynder man først at lytte til, hvad Peer mener og hvad Poul ønsker, da er der ingen Ende paa Tingen, og det Hele opløser sig i Kiv og Spektakler. Dette Sidste var jeg saaledes fri for i de syv Aar, jeg ledede Indstuderingen af Stykkerne. Meget sjældent foreslog nogen af de Spillende nogen væsentlig Forandring i hvad jeg forud havde bestemt, uagtet jeg dog ikke aldeles undgik Bemærkninger af de Spillende om, hvad Digteren havde ment eller ikke ment, men som heldigviis vare saa lette at klare, at de uden Vanskelighed kunde vises tilbage.

Man har udtalt, at jeg har faaet at føle, lige overfor Personalet, at min nye Stilling som Sceneinstructrice var en anden end den, jeg tidligere havde indtaget som Skuespillerinde. Hvad hermed menes, har jeg aldrig forstaaet. Min Stilling overfor Personalet som Sceneinstructrice overgik mine dristigste Forventninger. Fra den første Dag, jeg indtraadte i denne Stilling, sagde jeg til mig selv: „Kun under den Betingelse, at jeg i dette Hverv formaaer at hævde den fulde Autoritet lige overfor Bestyrelsen og Skuspillerne, vil jeg blive, i modsat Fald træder jeg øieblikkelig tilbage, thi da er jeg ikke denne Stilling voxen.“ Men intet Øieblik i disse syv Aar svigtedes jeg af nogen af Parterne, og uagtet mange Udenforstaaende gjerne vilde indsnige den Mening, at jeg ikke var den Plads voxen, kom disse dog tilkort lige overfor de Resultater, min Iscenesættelse førte til; og jeg

tager ikke i Betænkning at udtale, at Indstuderingen af Stykkerne og Prøverne paa dem aldrig før eller senere er gaaet med større Ro, Alvor, Orden og Præcision end under mig. Ministeriet og Bestyrelsen viste mig paa mange Maader sin Anerkjendelse heraf uden at tale om, at Personalet, naar jeg en enkelt Gang, paa Grund af det strenge Arbejde, bad om at blive fritaget for at have med et eller andet Stykke at gjøre, paa det Bestemteste erklærede, at det hellere vilde vente saa længe det skulde være, end undvære min Ledelse ved Stykkets Iscenesættelse. Det er af saadanne Kjendsgjerninger man skal faae det sande Syn paa Ens Virksomhed; thi Sligt gjøres ikke af Høflighed, men af Interesse.

At f. Ex. Hr. Phister fra det første Øieblik havde seet med skjæve Øine til min Udnævnelse, faldt af sig selv. Man tilgiver ikke lettelig den, man har fornærmet! Det hændtes derfor, da Holbergs „Maskeraden“ efter en Del Aars Hvile igjen skulde opføres — og man indsaar, at saa Meget, der i Aarenes Løb var forkludret og misforstaaet, nu burde rettes ved den ny Indstudering — at Phister beklagede sig til Berner over, at jeg og ikke han skulde lede dette Arbejde af den Forfatter, som han nu eengang mente at kjende bedst. Berner meddelte mig denne hans Klage, og jeg svarede, at dersom Hr. Phister vilde paatage sig dette Arbejde, da traadte jeg villigt tilbage. Berner meddelte nu Phister dette. Han følte sig smigret herover og lovede at tage Indstuderingen i sin Haand. Men hvad skeer! Efter nogen Tids Forløb skrev Phister til Berner, at han, Alt vel betænkt, ikke turde paatage sig Ansvar for den nye Indstudering, men bad Berner om endelig at anmode mig om at sætte dette Stykke, som alle andre, i Scene. „Vil De“ — skrev han fremdeles — „meddele Fru Heiberg, at jeg i Et og Alt skal være villig til at gaa ind paa den Ordning, hun maatte finde hensigtsmæssig ved Stykkets Gjenoptagelse.“ Hele min Ordning var saa heldig at vinde hans fulde Bifald, ligesom Stykket af Publikum blev modtaget med forøget Glæde.

Her ligger for mig et Brev af 16. Novbr. 1868, fra Berner til mig, hvori han skriver: „Igaar Aftes, efter Opførelsen af „Maskeraden“, udtalte Hr. Phister til mig, uden al Opfordring fra min Side, i varme Udtryk sin Anerkjendelse af, hvor meget Godt og Fortræffeligt De udretter, og hvor elskværdig og behagelig De stedse var i Deres Optræden overfor ham og det øvrige Personale.“ Berner vedbliver: „Ogsaa jeg føler mig levende overbevist om, at den Dag, da De maatte beslutte Dem til at trække Dem tilbage fra Deres Virksomhed, ikke blot vilde blive en Sorgens Dag for Theatret i videste Forstand, men ogsaa for dets Personale, hvis langt overveiende Del i Dem seer en god Genius, i hvis Nærhed Lidenskab og Heftighed ikke kunne komme til Udbrud, og hvis Nærværelse sikrer Enhver

den Omgang i Ord og Tone, som ethvert dannet Menneske fordrer, men som tidligere, desto værre, altfor hyppigt blev tilsidesat.“

Jeg begyndte min nye Virksomhed med et lidenskabeligt Ønske om at tjene og værne om vor dramatiske Literatur, idet jeg helt og holdent gjorde mig til Tjenerinde for dennes rette Forstaaelse fra Scenen. Mangen en ældre Digtters Arbejder vare tidligere ofte komne saa misforstaaede frem, at det intet Under var, at den Dom blev udtalt om dem, at de vare forældede, og at den fandt sine Efter-snakkere i Publikum.

Hvad en rigtig Indstudering af et Stykke har at sige, viste Resultatet af Gjenopførelsen af Heibergs „Syvsoverdag“, som Berner trods mine Betænkeligheder satte igjennem. Stykket var helt faldet igjennem ved dets første, forkvalede Opførelse i Anledning af Christian den Ottendes Kroning. Da det nu atter blev optaget (1868) og Alt kom til sin Ret, blev det hvad man kalder et Kassestykke, og det uagtet Rollerne, paa faa Undtagelser nær, havde svagere Fremstillere end tidligere.

Det er min Anskuelse, at naar Personalet er svagt, saa at den egentlige Skuespilkunst er fattig repræsenteret, da skal man netop fremdrage virkelige Digterværker af første Rang, istedetfor smaa, ubetydelige Arbejder, thi ved at fremstille sande Digterværker — at sige naar disse ledes af en kunstforstandig Haand, der kan bringe Enhed i Fremstillingen, saa at man føler, at ikke hver enkelt Villie faaer Lov til at brede sig paa det Heles Bekostning, men at der er een Villie, der hviler over det Hele — kan der frembringes en Harmoni, der aldrig forfeiler sin Virkning. Ved Harmoni kan mangen en Svaghed i Fremstillingen i det Enkelte skjules, og ved at give virkelige Digterværker, faaer Tilskuerne dog Noget, der kan optage deres Interesse, hvor egentlig Skuespilkunst mangler. Derfor laa det mig paa Hjerte at drage betydelige Stykker frem, som intet Theater, der holder sig selv i Ære, bør savne i sit Repertoire. Flere af Shakespeares, Oehlenschlägers og Holbergs udødelige Digterværker bleve nu fremdragne og fulgte af Publikum med stor Interesse. Men intet Theater kan leve af ældre Arbejder alene, naar det rette Liv i dets Virksomhed skal tilveiebringes overfor det store Publikum. Af og til maa nye Digterværker, udsprungne af Tidens Liv og Bevægelse, fremstilles. Det betydeligste af vort ældre Repertoire var i hine Aar saa hyppigt gaaget over Scenen, at det trængte til nogle Aars Hvile, og hvad der af de ældre Arbejder endnu i lang Tid kunde have frembudt Interesse, dertil manglede Talenter, som kunde afløse de Skuespillere, der enten vare døde eller havde trukket sig tilbage. Sammenligningen var farlig, og desto mere maatte man ønske at kunne opføre nye Digterværker, ved hvilke en saadan Sammenligning ikke frembyder sig. Der havde i de senere Aar været en fuldstændig

Stilstand i vor egen dramatiske Literatur, saa det syntes, som om denne tidligere rige Mark, der havde givet saa frodig Høst, nu laa aldeles brak. Man ventede og ventede, men ingen ny dramatisk Digter lod høre fra sig. Derimod var der i Broderlandet Norge opstaaet to betydelige Digtere, Ibsen og Bjørnson, hvis Arbeider Scenen ikke havde gjort sig til Tolk for her hjemme. Jeg virkede da til, at disse betydelige Arbeider bleve optagne i vort Repertoire, og det faldt mig ikke ind, at det var en større Forsyndelse mod vort Nationaltheater at fremdrage disse nordiske Arbeider, end ideligt at opføre franske, engelske og tyske; ja, jeg mente, at det ligefrem var en Pligt mod disse Forfattere og mod Publikum, at hvad der laa os saa nær, burde kjendes, og Publikum selv faae Leilighed til at dømme om dets digteriske Værd. Allerede Bjørnsons „De Nygifte“, som kom til Opførelse forinden min Ansættelse, havde jeg efter Bestyrelsens Ønske sat i Scene.

Theatersaisonen 1867—68, med mig som Sceneinstruktrice, aabnedes dernæst med Bjørnsons „Maria Stuart“ (2. September), et Arbeide med store Skjønheder. Det interesserede mig at bringe dette Arbeide for første Gang paa vor Scene. Bjørnsons væsentlige Fortrin i Skildringen af Marias Charakter var, efter min Mening, at han heri stærkt betonedede, at Marias egentlige Ulykke var det Væld af Erotik, der gennemstrømmede hendes hele Væsen, og som gjorde, at de Mænd, til hvis Bistand hun støttede sig i sin vanskelige Stilling, aldrig saasart nærmede sig hende, før de, som skulde være hendes Raadgivere, hendes Medhjælpere i Regjeringen, hendes Anførere i Krigen, strax forvandlede til lidenskabelige Tilbedere, der istedetfor at afvende Uveirsskyerne fra hendes Hoved, i deres Tilbedelse forøgede dem og bragte hende i en ydermere fortvivlet Stilling. Hendes Skjønhed i Forbindelse med en sydlig Letsindighed var hendes anden Ulykke, der gjorde, at hun havde Tilbedere i Mængde, men ikke en eneste virkelig Ven. Denne Side af hendes Livs Gjenordigheder har ingen Digter fremstillet saa klart og bestemt som Bjørnson. Hvad der i dette Arbeide stødte mig meget, var den Mangel paa Ærbødighed, hvormed Christus, Bibelen og dens Ord benyttedes i Stykket. At kaste Bibelen henad Theatergulvet, idelig at føre Christus i Munden, er her stødende og bør ikke tillades. Shakespeare har aldrig gjort sig skyldig i Sligt. Dette krævede jeg bestemt strøget. Bestyrelsen frygtede for Bjørnsons Vrede, ifald den tillod sig dette, og kun paa mit Ansvar lige overfor Bjørnson gik man ind herpaa. Da Stykket nærmede sig sin første Opførelse, kom Bjørnson til Kjøbenhavn, og jeg nægter ikke, at jeg selv frygtede for hans Vrede i denne Sag. Bjørnson kom strax til mig og begjærede at overvære Generalprøven. Jeg bad ham indstændig om at opgive dette, thi havde han saa kort før Opførelsen gjort Indvendinger, og maaske

krævet alt det, jeg havde vovet at stryge, atter indført, da forudsaae jeg en stor Allarm, hvorved den hele Opførelse var blevet standset. Han føiede mig paa den elskværdigste Maade i ikke at overvære Generalprøven, og vi skiltes fra hinanden, idet jeg sagde: „Kom til mig efter den første Opførelse, da vanker der maaske „blodige Pander“.“ Han kom, uden med et Ord at omtale Udeladelserne, og til min Glæde uden at kræve nogensomhelst Forandring i den hele Ordning af sit Arbeide. Hos Publikum vandt Stykket Bifald, og saaledes var Alt gaaet efter mit Ønske. Ligeledes opførtes Henrik Ibsens „Kongs-Emnerne“, den mest storartede Tragedie, som Norden i Mands Minde har frembragt, saavel som „De Unges Forbund“. Den Lykke, alle disse Arbeider gjorde hos vort Publikum, retfærdiggjorde min Interesse for dem; men mangen Modstander af den norske Muse tilgav mig aldrig at have fremskyndet Opførelsen af disse Digtværker paa vor Scene. Ibsens „Kongs-Emnerne“ var maaske af alle større Skuespil den vanskeligste Opgave at fremstille paa Theatret, især med de Kræfter, dette var i Besiddelse af, og næsten alle Rollerne i dette Stykke havde i og for sig Krav paa Skuespillere af første Rang. Hertil kom, at Scenskiftet sætter næsten uoverstigelige Vanskeligheder for Theatermaleren og Sceneinstructeuren, naar man ikke vil ty til den forkastelige Udvei, som desværre har faaet Indpas paa alle udenlandske Scener, nemlig at lade et Skjærmbrædttæppe rulle ned, medens de vanskeligste Sceneforandringer foregaae, og saaledes rive en Akt i Stumper og Stykker og derved ideligt ophæve Illusionen, idet man med dette Tæppe underretter Publikum om, at nu maa Skuespillernes Arbeide afbrydes, for at Maskinfolkenes kan begynde, under Hamren og anden Støi bag Tæppet. Jeg regner mig det til en Fortjeneste aldrig at have benyttet mig af dette ukunstneriske Middel, selv ikke i „Kongs-Emnerne“, hvor utvivlsomt Fristelsen var stor; men jeg udfandt, ikke uden megen Møie, en Maade at ordne Alt paa uden at ty til dette Nødmiddel.

En Akt er i ethvert virkeligt Digtværk en Eenhed, nøie afpasset af Forfatteren, og denne kan ingenlunde være tjent med, at denne Eenhed afbrydes midt i; og dette skeer uomtvistelig, naar et Fortæppe rulles ned, hvorved Spændingen i Handlingens Gang ophæves, saa at Publikum bliver aldeles confunderet i, hvilken Scene der slutter Akten og hvilken ikke. En saadan Maade at hjælpe sig paa er ukunstnerisk. Bedst var det unægteligt, om Digteren vilde indrette Scenegangen i deres Stykker uden den idelige Sceneforandring; men da dette Ideal af Scenestillingerne saagodtsom aldrig opnaaes, saa udfandt jeg en anden Løsning ved vanskelige Forandringer, der viste sig saa brugbar, at den har holdt sig til den Dag idag paa vor Scene, fremfor Afbrydelsen ved et Fortæppe. Ved de vanskeligste Forandringer lod jeg gjøre fuldstændig mørkt paa Scenen, og under

dette Mørke fremsattes da den nye Decoration, og først naar denne stod fuldt færdig, oplystes Scenen atter. Meget var vundet herved, thi det er ikke skjønt eller for Illusionen heldigt at see Mure, Træer og andre til Decorationen nødvendige Lapper, glide ned hulter til bulter fra Himmelen, — uden at tale om, at Maskinfolkenes Arme og Ben ofte komme tilskue ved slige Sceneforandringer og opvække Publikums Latter. Et Fortæppes Nedrullen afbryder Handlingen, og Publikum, der ikke veed, hvorlænge denne Afbrydelse vil vare, begynder da sin indbyrdes Conversation, og Ro og Stilhed er afbrudt. Naar derimod Mørket indtræder, da spændes Publikums Opmærksomhed paa, hvad der nu skal vise sig for Øiet, naar Mørket atter hæves, og man bliver i Illusionen. Det har desuden viist sig, at en Decoration aldrig gjør større Virkning, end netop naar Mørket afbrydes af Lyset.

Med min Interesse for at opføre Ibsens storartede Skuespil stod jeg saagodtsom ene. Alle Skuespillerne, paa Hr. Emil Poulsen nær, der skulde spille Bisp Nicolas, vare imod Opførelsen, og Bestyrelsen rystede paa Hovedet ved Tanken om, hvorvidt det vilde falde i Publikums Smag, saa der hørte stor Udholdenhed, Bestemthed og Mod fra min Side til ikke at opgive det Hele. Udfaldet viste imidlertid, at jeg havde seet ret, thi Stykket vandt en høist mærkelig Modtagelse. Alle lod til at føle, at her blev der budt dem Noget, der hørte til det Ualmindelige, og Mange udtalte deres Glæde over at skue dette mærkelige Arbeide. Da der i alle Anmeldelser af Stykket blev udtalt, „at dette Stykkes Optagelse og Udførelse paa Scenen havde været en Ære for Theatret“, glemte nu alle Skuespillerne deres tidligere stærkt kritiserende Ytringer; thi om Skuespillere gjælder unægteligt ofte, hvad Heiberg i „En Sjæl efter Døden“ lader en af dem udtale:

Naar jeg selv til Applaus i Rollen kom,
Forandrede jeg ret gjerne min Dom.

Jeg betragtede Stykkets Held ligefrem som et stort Slag, jeg havde vundet.

Paa samme Maade som med „Kongs-Emnerne“ havde jeg at kæmpe med Uvillien mod „De Unges Forbund“, mod Shakespeares „Cymbeline“ og andre betydelige Arbeider. Det tydeligste Bevis paa, i hvilken Grad den kunstneriske Aand paa den Tid var i Forfald indenfor Theatrets Mure!

I en Theaterkritik — i Bladet „Dagens Nyheder“ — over „Kongs-Emnerne“'s Opførelse (senere optagen i Fortsættelsen af Overskous Theaterhistorie) ankes over to Steder i Stykket som forfeilede ved min Iscenesættelse. Ifald denne Kritik ikke var bleven optaget i Theaterhistorien, skulde jeg ikke dvæle ved denne Kritikers umotiverede Bemærkninger; men da de nu her ere gjentagne, skal jeg dog

med faa Ord imødegaa dem. Den ene Anke er denne, at Stuen i Oslo Bispegaard var mørk som en Grav, hvori intet Lys tændtes, skjønt Bispen, idet han ledes ind fra Sovekammeret, strax udbryder: „Tænd flere Lys!“

Denne Beskyldning mod mig er ikke rigtig. Der brændte eet Lys ved Bispens Bedestol, og dette ene Lys var netop anbragt med stor malerisk Virkning for at belyse Bispens Aasyn under Dødskampen. Der er altsaa Intet iveien for, at hvor der kun brænder eet Lys, der kan Bispen gjerne udbryde: „Tænd flere Lys!“ Nu staaer der unægteligt i Bogen, at Sira Wiljam siger: „Her er tændt“ — men da Kritikerer selv bemærker, at denne Replik var ved Opførelsen strøget, saa bliver hans Anke jo latterlig; naar Repliken er strøget paa Scenen, saa behøver man jo ikke paa Scenen at rette sig efter den. Og vil man nu vide, af hvilken Grund samme lille ubetydelige Replik blev strøget, saa er her Svaret: Naar der var bleven tændt flere Lys i Stuen, da maatte, som altid skeer paa Scenen, Lamperækken være trukket op; thi intet Lys virker i det store Rum; det er kun ved Lamperækkens Hjælp, at man troer, at Lysene lyse. Var dette nu skeet, da havde Stuen staaet i fuld, klar Belysning. Men nu mente jeg, og Fremstilleren af Bispens Rolle med mig, at denne fulde Belysning i høi Grad vilde skade den hele Scenes Virkning, saa at det Natlige, Dæmoniske vilde blive svækket og den hele Stemning ved denne rædselsfulde Scene i høi Grad formindsket. Derfor blev hin lille Replik strøget, og derfor kom ikke flere Lys paa Scenen end det ene kunstige Lys, der var anbragt paa Bedestolen. Jeg tør sige, at Intet, som kunde komme ind under Benævnelsen Sjuskeri, har fundet Sted under min Virksomhed som Sceneinstructrice. Alt var betænkt og nøie beregnet.

Den anden Anke er, at jeg i Slutningstableauet lod Skules Lig bære ind paa Scenen af Krigerne, istedetfor at lade Liget ligge udenfor Døren, som der staaer i Bogen. Under hele min Virksomhed ved Scenesættelsen af tragiske Skuespil har det fremfor Alt ligget mig paa Hjerte at undgaa, hvad der destoværrer ofte var Tilfældet i ældre Dage i Tragedien, at Publikum lo, hvor det helst maatte græde, og det kunde let være blevet Tilfældet her. Det er et farligt og udramatisk Træk — ikke i Bogen, men paa Scenen — at lade en Hovedfigur, hvorom alle Repliker dreie sig, ligge udenfor og blive tiltalt, uden at Tilskuerne kunne see ham. En Decoration som den, hvori Stykket ender, hvor to Hære kæmpe, kan ikke være en kort Decoration paa et Par Coulisser. Den maa være stor og dyb, og den, der skal ligge udenfor denne, kommer altsaa saa langt tilbage i Baggrunden, at de Spillende nødes til at vende Ryggen mod Publikum, og dette kan let opvække Latter, saaledes som det alt gjorde paa Prøverne af selve Personalet, forinden Forandringen blev gjort; men

denne Virkning maatte for enhver Pris undgaaes. Men dog blev Skule først baaret ind efter at de bekendte Repliker vare udtalte: „Her ind, Kong Haakon!“ — „Ligene ligger mig iveien!“ Altsaa først i det allersidste Moment inden Tæppet faldt, bares han ind af sine Mænd. Skules Lig var endnu vigtigere at faae frem paa Scenen, efter at Forfatteren, paa min Anmodning, lod Stykket ende med Sigrids Ord til Liget om „Skule Baardsøns Ulydighedsgang paa Jorden“, istedetfor „Skule Baardsøn var Guds Stifbarn paa Jorden“, en Replik, der da aldeles bortfaldt, hvilket jeg — og Flere — fandt heldigt, thi Gud har ingen Stifbørn paa Jorden. Skriften lærer os, at han bestandig arbejder paa at frelse de Fortabte og Forvildede; Gud er en kjærlig Fader for alle, og ingen Stiffader for Nogen.

Min Interesse for denne min nye Virksomhed ved Theatret steg Aar for Aar, og min Glæde var stor over enhver vellykket Fremstilling af Digterværkerne, enhver vellykket Fremstilling af Rollerne i disse. Og dog vilde jeg fornægte Sandheden, dersom jeg ikke udtalte, at mangen en Smerte greb mig, naar Fremstillingen af et Digterværk, som mig syntes, fik et tarveligt Liv, et tarveligt Udtryk for den Aand, Digterne havde lagt deri. Jeg følte da ofte de fordums Kræfter i mig at røre sig med en Styrke, der, som den unge Vin, truede med at sprænge sit Kar, men jeg tvang disse Kræfter blufærdig og i Stilhed tilbage og beholdt Savnet og Smerten hos mig selv. Ja, jeg var ofte forundret over, hvor fast urokkelig en saadan Evne kan ligge i Sjælen, trods Aar og Alder, saa at Sjælens Vinger, mod Ens Villie, mod Ens Ønske, endnu ligesom løfte sig til Flugt. Hvor en saadan Naturkraft er nedlagt, saa varm, saa stærk, at ikke Alderen, ikke et oprigtigt Ønske om at afbryde denne Virksomhed formaaer at døde den, der maa dog vist Kaldet have været berettiget. Jeg sad imidlertid ikke her, under Udøvelsen af mit nye Hverv, med Sorg og Tungsind, tværtimod, jeg nød i fulde Drag det, endnu paa denne beskednere Maade at bidrage til denne Kunsts Forstaaelse, medens jeg selv personlig stod skjult bagved. Jeg glædede mig over, at jeg i Kjærlighed og Trofasthed efter bedste Evne endnu kunde være Noget for en Kunst, jeg fra Barn af havde levet og aanded for. Jeg nød med indre Tilfredsstillelse at arbeide i denne Sag uden lydelig Ære og Paaskjønnelse, uden at det store Publikum anede Arbeidets Anstrengelse og Vigtighed for det Hele. Jeg nød i Stilhed, naar en eller anden lille Begavelse vandt et lydeligt Bifald, at jeg da kunde sige til mig selv: „Dette Held, dette Bifald har jeg min Deel i — men det veed Ingen, knapt den Paagjældende selv.“ Mig syntes, at jeg paa denne Maade først nu arbejdede rent i Kunstens Interesse, uden at kræve eller ønske Andet end min egen Bevidsthed om, at dette Arbeide ikke var spildt for det Hele. Naar man i mange Aar er bleven vurderet, ofte overvurderet, da nyder man, at kunne paa

denne Maade i Stilhed afbetale sin Gjæld, og jeg var glad og tilfreds ved paa den Maade at være en skjult Tjenerinde i Kunstens Rige. Kun Et plagede mig, og det var, naar jeg ligesom saae mig selv gaa igjen paa disse Bræder, idet ikke faa kvindelige Talenter ved deres Copieren af min tidligere Spillemaade, som de endnu kun huskede altfor godt, fik mig til at rødme ved denne ubehagelige Gjenkjendelse af mig selv. Al Copiering er en afskyelig Ting. Thi hvad er det, der sædvanlig copieres? Alt det Ydre, det Tilfældige, som hører Personen til. Men alt dette Ydre er saa nøie og saa forenet med det Indre, det Aandelige, at hvor kun det Halve, det Uvæsentlige gribes, der staaer den Skikkelse, som efterabes, omtrent som en udyntet Dukke med Glasøine; thi om end disse Øine kunne bevæge sig fra Høire til Venstre, ere de dog et Mærke paa noget Dødt og Sjælløst. At see sig saaledes erindret, var en Smerte, som det ikke var saa let at faae Bugt med. Ja, man kan undertiden forfærdes, som den Dobbeltgjænger, der uventet, ved at træde ind i sin Stue, seer sig selv alt sidde i Sphaen. Et saadant Syn skræmmes man tilbage fra, man lukker Døren og gaaer sin Vei. Men hvor skulde jeg flye hen ved dette Syn fra Scenen? Jeg sad bunden og maatte holde det ud og lade, som om jeg ikke havde seet og hørt mig selv; thi en Efterligner indrømmer aldrig i Verden, at han copierer. Men paa dette nær glædede og interesserede Stillingen mig i høi Grad. Og i denne Stilling holdt jeg ud, som kun faa Mænd havde gjort, i syv Aar.

Men foruden at mine legemlige Kræfter begyndte at svigte, kom nu en Begivenhed til, som berørte mit Indre dybt. Det kjære, gamle Theater skulde nedrives til Grunden og en anden, ny Theaterbygning reises i dets Steds; disse Mure, hvor alle min Barndoms og Ungdoms Drømme vare blevne til, hvor jeg havde levet saagodtsom mit hele Liv, hvor min Erindring gemte saa mange lyse Minder, saa at hver Plet, hver Krog havde et lille Eventyr at fortælle mig, dette Hus skulde nu jevnes med Jorden. At være Øienvidne til dette Syn gyste jeg tilbage for, og jeg bestemte mig til at gjøre en Udflugt til Syden og ikke vende tilbage, førend det nye Theater var reist, og det gamle kunde staa i min Erindring, uforstyrret af Ødelæggelsens Vederstyggelighed. Jeg udbad mig da et Aars Permission, hvilket blev mig tilstaaet, og foreslog Hr. Emil Poulsen, der med mere end almindelig Interesse paa alle Prøver havde fulgt min Indstudering, til at træde i mit Sted. Han blev da valgt og udførte Arbeidet med Indsigt og Iver, men opgav atter Stillingen efter en Saisons Forløb. Han sagde en Dag til mig efter min Hjemkomst: „Nei, dette kunde jeg ikke udholde i Længden. Jeg har aldrig tidligere vidst, hvad Nerveusitet vilde sige, men i dette Aar har jeg for første Gang gjort Bekjendskab dermed.“ Og sandelig jeg forstod kun altfor godt, hvad han havde lidt under de Ophævelser, Skuespillerne kunne gjøre, fordi

de ikke have gjort sig den Uleilighed at kjende andet end høist deres egen Rolle, og knapt den. Ja, de have endogsaa den Dristighed, uden videre at udslette eller forandre Digterens Ord og Mening til selvvalgte, som de naivt paastaa ere langt bedre end hans. At ingen samvittighedsfuld Sceneinstructeur kan tillade Sligt, falder af sig selv. Der hører unægteligt stor Taalmodighed til at modarbeide alt Sligt, i Haab om, at Modbemærkningerne blive forstaaede og respekterede. Det hjælper undertiden, at disse Ophævelser ere saa komiske og have saa lidt med Forstaaelsen af Digterværket at gjøre i dets Helhed, at Utaalmodigheden forvandles til en tilbagetrængt Latter, der midt i det Triste kan have noget høist Forfriskende. Jeg kunde give mange saadanne Historier tilbedste.

Hr. E. Poulsen ophørte da atter med sin Virksomhed som Sceneinstructeur og Hr. H. P. Holst traadte i hans Sted. Jeg havde, som sagt søgt om et Aars Permission, men i mit stille Sind var jeg dog alt saa temmelig paa det Rene med, at denne min Virksomhed maatte for bestandig ophøre. At Bestyrelsen og Ministeriet ikke ønskede, at jeg skulde trække mig tilbage, viser følgende Brev fra Cultusministeriet:

Efter Theaterbestyrelsens Indstilling har Kirke- og Undervisningsministeriet under 22de f. M. tilstaaet Fru Etatsraadinden en Gratifikation af 500 Rd. i Erkjendelsen af Deres Betydning for Theatrets Virksomhed i Saisonen 1873—74, samt fremdeles, under den Forudsætning, at De agter at benytte Deres Ophold i Udlandet til at foretage en Reise til Paris, et Bidrag til denne af 500 Rd., i Betragtning af den Interesse, det vil have for Theatret, at De paa denne Maade beriger Deres Erfaring ved at fornye Deres alt for længere Tid siden indvundne Kjendskab til fransk Skuespilkunst og Theatervæsen.

Dette har jeg den Fornøielse herved at meddele Fru Etatsraadinden til behagelig Efterretning.

A. Linde.

Fru Etatsraadinde Heiberg.

Hvor smigrende nu dette Tilbud end var for mig, blev jeg dog fast i min Beslutning, at lade nye Kræfter optage Arbeidet; thi jeg indsaae, at med et nyt, større Theater vilde der udvikle sig en ny Aand, der i mange Maader vilde være stik imod den gamle, og mig syntes, at det var bedst, at jeg fulgte med den gamle Bygning i Forglemmelsens Elv. Derved blev det, og jeg har i Aarenes Løb mere og mere følt, at jeg havde valgt det rette Øieblik til at trække mig tilbage. Men at den nye Aand skulde gaa saa vidt, at man efter nogle Aars Forløb saagodtsom slog en Streg over hele vor egen drama-

tiske Literatur. Tragedier, Lystspil, lyriske Dramaer og Vaudeviller, for næsten udelukkende at lade en fremmed, især fransk Literatur optage Repertoiret, dette var dog ikke faldet mig ind som en Mulighed, og endnu mindre som en Mulighed, at Publikum og Pressen i lang Tid vilde taale det og tie til det. De Nationer ere snart talte, der ere saa lykkelige at eie en dramatisk Literatur, men mange, der dybt beklage ingen at have. Vi have en saadan, og burde holde den høit i Ære paa vort Nationaltheater.

To Arbejder gjør det mig ondt, at jeg ikke forinden min Bortgang fik ordnet og sat i Scene, med de Forandringer, der vare paatænkte, thi nu vil det neppe nogensinde skee. Jeg vil her kortelig og saa godt som Sligt lader sig gjøre, nedskrive, hvori de paatænkte Forandringer i disse to Arbejder bestod.

Den ene er en Forandring af Gjenfærdets Optræden i „Svend Dyrings Hus“, hvortil jeg havde erholdt saavel Digterens som Componistens Samtykke, nemlig at stryge hele det lange musikalske Melodrama, hvor Hedvig første Gang optræder i Stykket, og kun lade hendes skønne Ord uden Afbrydelse blive ledsagede af en zittrende Bevægelse af Violinen med Sordine paa i Orchestret; thi det Musikalske kan her ikke ganske undværes, for at forhøje det Mystiske i den natlige Situation; men det bør ikke brede sig, saa at Tankerne i Fru Helvigs Tale blive vanskelige at fastholde. Og dette overnaturlige Syn af den døde Moders Gjenfærd bør ikke vare for længe, naar Spændingen hos Tilskuerne skal kunne fastholdes.

Den anden Forandring er Slutningsscenen i Stykket, hvor Helvigs Gjenfærd viser sig for alle Personer i Stykket. Forandringen her skulde bestaa i, at Fru Helvigs Gjenfærd, hvor Guldborg vil rive Regisse ud med sig, skulde vise sig staaende bag Ragnhilds Baare, strækkende Armen ud mod Guldborg, og kun seet og hørt af hende udbryde: „Hold inde!“ Guldborg, der har sluppet Regisse, staaer forstenet, forfærdet, synker i Knæ og udbryder: „Barmhertighed!“

Helvig

(med dæmpet Stemme).

„Gak hen, o Kvinde!

Og opfyld din Pligt!“

Guldborg

(ligeledes med dæmpet Stemme, til de Omstaaende).

„Jeg øiner Guds Finger! Jeg giver mit Minde.“

(Hun bedækker Ansigtet med sine Hænder og bliver liggende paa Knæ.)

Hele det efterfølgende Melodrama falder saaledes bort.

(Svend Dyring forener Stig og Regisse.)

Regisse

(udbryder, idet hun omfavner Stig).

„O, Moder kjære! see herved!“

(De staa omslyngede til Tæppet falder.)

Saasnart Helvig i denne Slutningsscene viser sig, bør atter de faa Repliker ledsages af Toner og Accorder, der danne Overgangen til Englechoret, som nu bør synges dæmpet, helst af fire Kvindestemmer, hvorunder Helvig atter forsvinder.

Digteren og Componisten vare, som sagt, enige med mig om denne Forandring, der i høi Grad vilde forøge Virkningen af et af vor dramatiske Literaturs skønneste og mest værdifulde Arbejder.

Det andet Arbeide var Heibergs romantiske Komædie „Fata Morgana“. — Aaret iforveien, inden min Beslutning var tagen at ophøre med min Virksomhed som Sceneinstructrice, havde jeg formaaet P. Heise til at skrive en hel ny Musik til „Fata Morgana“, da den tidligere, som mig syntes, ikke bar Stykket som den burde. En Del Forandringer og Forkortelser i Texten havde Heise og jeg i Forening foretaget. Ved min Bortgang laa Heises Musik fuldt færdig; jeg havde med stor Glæde hørt ham foredrage den og følte mig overbeviist om, at det skulde lykkes at fængsle Publikum for dette rigtig nok dristige, eiendommelige dramatiske Arbeide, ifald jeg i Et og Alt maatte raade for dets Iscenesættelse ligesom ved „Syvsoverdag“. Ved min Bortgang blev Heise temmelig nedslaaet, idet han nu ansaae sit betydelige musikalske Arbeide for spildt, som Noget, der nu vilde henligge ubenyttet; thi hvem skulde nu have Interesse for med Kjærlighed at forsøge paa at bringe det til Opførelse? Jeg selv havde en Følelse af, at det var et Slags Forræderi mod ham, at gaa bort før end jeg havde havt Leilighed til at faae „Fata Morgana“ paany opført. Men Forholdene kunne pludselig stille sig saaledes, at man tvinges til at opgive det Arbeide, der mest interesserer os. En Trøst var det for mig, at Heise tog denne Skuffelse roligt og smukt, idet han sagde: „Ja, ja, det kan jo ikke skade, at der ligger Noget efter Ens Død.“

De Forandringer, jeg i Forening med Heise har gjort i Heibergs „Fata Morgana“, ere saa gennemgribende, at jeg ikke vil trætte Læseren med det. Derimod har jeg tilstillet Theaterbestyrelsen et Exemplar af Eventyrkomædien „Fata Morgana“, hvori jeg, saa godt som Sligt lader sig gjøre, nøiagtigt har angivet alle Forandringerne; det kan nu henligge i Theaterarchivet, indtil — det var jo dog muligt — engang en Theaterchef og en talentfuld Sceneinstructeur kunde faae Lyst til at prøve deres Kræfter paa atter at bringe Stykket paa Scenen og lade Publikum høre Heises hidtil for Alle ukjendte Musik dertil.

At tilstille Theatret et saadant Exemplar har jeg anseet for min Pligt mod den nu afdøde Componist, hvis Musik neppe vil kunne forstaaes, uden at man tillige kjender de Forandringer, der ere foretagne med Stykket. Jeg mener hermed at afbetale lidt af min Uret, idet jeg forlod min Plads, forinden Stykket kunde blive opført. Jeg skrev derfor nedenstaaende Brev til Theatrets nuværende Chef, efter Heises Død 1881.* Hvormange Aar dette Stykke og Musiken dertil, i Taushed og ukjendt af Alle, skal henligge, vil afhænge dels af den Aand, der er over Bestyrelsen, dels af, om der kommer en talentfuld, med Phantasi begavet Sceneinstructeur, og dels af, om Theatret er i Besiddelse af Skuespillertalenter, der formaae at gribe og gengive Figurerne i Stykket. Jeg kan ikke lade være at haabe, at alle disse tre Betingelser engang ville være tilstede, naar jeg selv forlængst hverken vil kunne faae Glæde eller Sorg af Resultatet. Men førend Theatret atter kommer i Besiddelse af et Talent, der kan hæve de lyriske Udbrud i Clotaldos Rolle op til, hvad Digteren har villet, vil Forsøget med Stykkets Gjenoptagelse være spildt.

REISEN TIL UDLANDET.

I Foraaret 1874 sagde jeg Farvel til Kjøbenhavn, til Venner og Veninder og til den gamle Theaterbygning, der om ganske kort Tid skulde jevnes med Jorden, saa at ingen Sten blev tilbage. Minderne om, hvad denne Bygning i Tidernes Løb har huset, lader sig vel ikke saa let nedrive som Stenene.

* Hr. Kammerherre Fallesen!

Paa Opfordring af Fru Heise tillader jeg mig herved at fremsende Heises sidste, ubekjendte musikalske Arbeide, componeret til Heibergs Skuespil „Fata Morgana“, som hun har ladet renskrive, for at dette Arbeide kunde henlægges i Theatrets Archiv.

For at man i Fremtiden kan hitte Rede i denne Musik, har jeg anseet det for nødvendigt, at Stykket med dets mange Forkortninger og det hele Scenearrangement, som jeg i det sidste Aar af min Virksomhed som Sceneinstructrice, i Forening med Heise, havde tænkt mig det, følger med.

Det er hverken Fru Heises eller min Mening, at dette Arbeide for Øieblikket kan opføres, dertil kræves fremfor Alt, at Theatret var i Besiddelse af en lyrisk Elsker. Men det var jo muligt, at man engang fik en saadan, og at Theatret da kunde ønske at opføre et dansk Arbeide med en ny eiendommelig Musik af en af vore anerkjendte Componister, og derfor synes mig, ligesom Fru Heise, at det Hele bør ligge i Archivet til Theatrets Raadighed engang i Tiden, en Henlæggelse, vi haabe De ikke har noget imod.

Johanne Luise Heiberg.

I April 1882.

Kammerherre Fallesens forbindtlige Svar paa dette Brev har jeg overgivet i Fru Heises Hænder.

Jeg reiste nu med mine tre Børn til Schweiz, hvor jeg i Byen Lausanne agtede at slaa mig til Ro i længere Tid ved den yndige Genfersø. Men neppe var jeg ankommen hertil, før jeg følte mig overordentlig angrebet. Jeg tilkaldte Byens bedste og mest agtede Læge, Mr. Cérenville, der ved at undersøge mit Bryst udbrød: „Men hvad har dog bevæget Dem til at forlade Hjemmet og begive Dem paa Reise? De er overordentlig angrebet, og mig synes, at det er min Pligt at sige Dem, at der er kun lidet Haab om Deres Helbredelse. Ifald De derfor har Dispositioner at gjøre i Hjemmet, da bør De ikke opsætte det.“ — Jeg holdt imidlertid denne hans Erklæring endnu i nogen Tid hemmelig for mine Venner i Hjemmet og underkastede mig Lægens temmelig haarde Kure, der afkræftede mig mere og mere. Medens jeg nu saaledes laa tilsengs Dag efter Dag og tænkte paa Rimeligheden af min nær forestaaende Død, var min stadige Tanke Børnenes Stilling, naar jeg var borte. Da kom en Dag uventet et Brev fra Kjøbenhavn, der meldte mig, at min Eiendom i Rosenvænget havde faaet en Liebhaber, der ønskede at kjøbe den og bød en temmelig betydelig Sum derfor. Jeg saa heri et Vink af Forsynet til Fordel for Børnene og solgte mit smukke Hus. Da min Tilstand fremdeles vedblev at være høist betænkelig, meddelte jeg omsider mine Venner i Hjemmet, hvorledes Sagerne stod, og hvad Lægen havde yttret herom. Saasnart denne Meddelelse naaede Kjøbenhavn, begav min trofaste Ven Krieger sig paa Reise til Lausanne, hvor han ankom til stor Trøst for Børnene og mig. Min Tilstand blev nu imidlertid lidt efter lidt bedre, og Lægen sagde, at jeg burde tage op i Bjergene og underkaste mig en Mælkekur, som skulde bestaa i at nyde mindst 4 Potter Mælk om Dagen. Jeg gjøs ved Tanken om at faae dette Kvantum ned; men mærkeligt nok, var jeg umættelig, da jeg først havde begyndt denne Kur i Chateau d'Oex, saa at jeg neppe havde drukket et Glas, før jeg følte Attraa efter et nyt. Efter 5 Ugers Ophold her, reiste jeg saagodtsom helbredet herfra. Nu vilde Lægen ikke tillade mig Opholdet i Lausanne, men beordrede mig til et mere sydligt Sted. Jeg reiste da til Italien, men kunde ikke taale Klimaet i Rom og maatte atter der ligge i længere Tid af romersk Feber.

Medens jeg her i det deilige Rom, saa saare ubeleiligt, var fængslet til Sengen og havde faaet paalagt Resignation, idet Øiet maatte nøies med at betragte det afblegede Papirmønster paa Væggene istedetfor al den Herlighed, der her findes paa Gallerierne og i Naturen, hjalp Digteren Bjørnson og hans Hustru mig paa den elskværdigste Maade at bringe Afvexling ind i mit liggende, monotone Liv ved deres hyppige Besøg og livlige Tale om Alt, hvad der bevægede Tiden ude og hjemme. Som en kjærlig Søster stod Fru Bjørnson mig bi i Raad og Daad, og Timerne fløi som Minutter. Som en kjærlig Broder lyste Bjørnsons Medfølelse for min Tilstand ud af Alt, og

hvad han troede kunde opmuntre mig, udeblev ikke. Jeg var inderlig taknemmelig over deres Godhed. Det æggende lidenskabelige i Bjørnsons Samtale forøgede vel undertiden den Feber, jeg led af, men det var dog en uundværlig Medicin for at holde min Aand i livlig Bevægelse. Saaledes hengik henved et Par Maaneder, og jeg følte, at jeg paa denne Viis kunde ligge hen i Aar og Dag. Jeg havde imidlertid kaldet en tysk Læge, der kom og gik, skrev Recept paa Recept uden mindste Virkning. Endelig sagde jeg en Dag til ham: „Jeg kommer mig aldrig her.“ — „Nei,“ svarede han ganske lakonisk, „det Eneste, som hjælper for den romerske Feber, er at skifte Clima.“ — „Det skulde De virkelig strax sagt mig,“ svarede jeg, „hvor raader De mig da at tage hen?“ — „Jeg raader Dem,“ svarede han, „først at reise en 3 à 4 Uger til Salerno og derefter til Sorrent.“ Altsaa begav jeg mig til Salerno, et uhyggeligt Sted, og Bjørnson lovede at møde mig i Sorrent. Da vi havde været nogen Tid i det deilige Sorrent, hvor Orangeblomsterne fra Haven duftede ind til mig paa Sengen, og hvor Loftet i Stuen var malet paa italiensk Vis med lette Skyer paa himmelblaa Grund, hvorfra to yndige Englehoveder tittede frem, fik jeg et nyt Haab om igjen at komme til Kræfter.

Efter nogen Tids Ophold i Sorrent, hvor Bedringen imidlertid langsomt gik frem, indfandt Bjørnson sig til min Glæde, og da han syntes, at det trak i Langdrag, havde han den usigelige Godhed en Dag at foreslaa mig at være min Ledsager til Sicilien, for at jeg der kunde gjenvinde mit Helbred. Hans Hustru bad mig ikke afslaa hans Tilbud, hun skulde nok hjælpe sig med Børnene uden Bjørnson. At jeg var rørt over saa megen Godhed, fulgte af sig selv, men et saadant Offer var det mig umuligt at modtage. Jeg blev altsaa, hvor jeg var, og lidt efter lidt indfandt ogsaa Helbredelsen sig fuldstændig i det paradisiske Sorrent. Men Bjørnsons Godhed for mig i denne Periode skal jeg altid bevare i et taknemmeligt Hjerte.

Desværre afbrødes Bjørnsons og mit Venskab i de senere Aar, da han blev en hel Anden end den Digternatur, jeg havde kjendt. Hans Hjertensgodhed og „Barnetro“, som han saa aabent og varmt bekjendte sig til, forvandlede sig til bitter Kritik og Haan over, hvad der var mig helligt og dyrebart. Med Sorg saae jeg ham vandre ad disse nye Veie.

Afstanden blev for stor imellem os.

I Forsommeren 1875 ankom jeg atter til Kjøbenhavn med fornyede Kræfter og levede nu fuldstændig tilbagetrukken i Privatlivet med mine tre, inderligt kjære Børn, glad ved, at jeg endnu foruden disse havde trofaste Venner og Veninder, der ikke vare blevne trætte af i Aarenes Løb vedblivende at følge mig med Venskab og Godhed. Jeg fulgte nu i mit Hjem, saa godt jeg kunde, Verdens store

Skuespil udadtil og indadtil; fulgte mit armø Fædrelands tunge Skjæbner og bad Dag og Nat om, at Han, der holder Roret i sin Haand, vilde dreie Hjulet saaledes, at det lille Danmark engang paany kunde komme i en lykkelig, tryk og sikker Havn.

Da Foraaret atter bebudedes ved de smaa, vævre, fløitende, spættede Stære, der opsøgte sig Boliger i Træerne og Husene, medens Violerne og Primulaerne mylrrede frem af Jorden, da længtes jeg efter Skovensomheden og efter al den Herlighed, som vor korte Sommer har at byde os. Mit landlige Hus ved Sundet var jo nu solgt; jeg maatte derfor see mig om efter et Sommerhjem; men dette var ikke saa let at finde, thi at ligge i Taarbæk eller andetsteds nær Kysten var fordærvet for mig af al den Menneskepludren, der gaaer i Svang fra Morgen til Aften. Men hvorhen da? Da faldt min Tanke paa min gamle Kjærlighed til Norge og Nordmændene, en Kjærlighed, der i Danmarks Trængsel og Krige var voxet ved Erindringen om de tre Helte: Rye, Schleppegrell og Helgesen, og Fleres tappe Færd under vor Fane, tæt sluttet til vore egne tappe Sønners fra 1848 og 1864. Jeg havde i sin Tid fulgt dem i Kampen; da Rye og Schleppegrell bleve lagte paa Baaren, fulgte mine Taarer dem til Graven, og de flyde endnu for dem, da jeg nedskriver disse Ord til deres Minde.

Ak, hvad have vi dog ikke tabt ved at skilles fra Norge! Saadanne Helte som disse tre have mange Brødre ved Foden af de norske Fjelde. Hvilket Held for Danmark, at disse Tre 1814 ikke vilde, ikke kunde bekvemme sig til at aflægge Eden til den franske Kriger, der var udseet til at bestige Sveriges og Norges forenede Throne, men droge tilbage til Danmark, hvor de kæmpede som for deres eget Fædreland. Dog, disse tre vare ikke de Eneste, der i Adskillelsens Øieblik i hine Aar følte en Smerte, der aldrig mildnedes. Heibergs Moder har ofte fortalt mig rørende Træk fra 1814, hvorledes især vore Søofficerer vare ude af sig selv ved Adskillelsen. Hun fortalte, hvorledes flere af disse, som hørte til hendes Omgangskreds, havde siddet i hendes Dagligstue, opløst i Taarer, Sorg og Forbittrelse, og hvorledes de og mange med dem aldrig forvandt denne smertelige Amputation af Fædrelandet. Alt dette tilsammen havde forøget min gamle Kjærlighed til Broderlandet.

Allerede tidligere, i 1865, havde jeg anden Gang besøgt Norge, efter at jeg som ung Pige i 1829 havde gjæstet dette Land; altsaa efter 36 Aars Forløb. Den unge Piges gamle Venner kom hende atter imøde med Godhed og Hengivenhed, — og jeg var glad forbauset over, i hvilken Grad man i de mange Aar havde bevaret Erindringen om mig og fulgt min Virksomhed i det Fjerne. Saagodtsom ingen ældre Mand eller Kvinde, med hvem jeg kom i Berøring under dette mit Besøg, undlod at omtale for mig, hvor levende de endnu erindrede den unge Preciosa fra hint Aar, og omtalte mangan en lille pudsig

Historie om den Maade, hvorpaa de unge Menneskers Begeistring for mig havde givet sig tilkjende ; Historier, der vare gaaede mig af Minde, men som nu en efter en dukkede frem i min Hukommelse. De norske Studenter bragte mig en Serenade, digtet af Bjørnstjerne Bjørnson, der blev afsunget under mit Vindue. De unge, kraftige Menneskers Stemmer lød smukt op til mig ; jeg var glad og rørt over dette Tegn paa deres Interesse for mig, og jeg reiste atter hjem, beriget med mange kjære Minder om mit Besøg i dette skønne Land.

Ogsaa 1877 og en Række af de følgende Aar reiste jeg tilligemed mine Børn til det deilige Norge, ind sugede den friske, styrkende Luft og glædede mig ved atter at see og tale med de gamle Venner og de nye, jeg vandt. Under mit Ophold der 1879 modtog jeg et Besøg af Kong Oscar den Anden, og Aaret efter sendte han mig Guldmedaillen for Fortjeneste af Kunst, Videnskab og Litteratur, en Udmærkelse, som hidindtil ikke var viist nogen Kvinde eller Udlænding.

Jeg følte mig tilsidst som hjemme i Norge, følte de usynlige Traade, hvormed Danmark og Norge endnu, trods Adskillelsen, ere forbundne paa saa mange Maader, og altid haabede jeg paa, at det engang kunde gaa i Opfyldelse, hvad en gammel norsk Bondekone, da vi gik sammen over en Mark i glødende Solnedgang, i Samtales Løb sagde til mig : „Danmark og Norge har engang hørt sammen, og dette kan jo blive Tilfældet paany, — naar Tiden kommer.“

BOGEN OM HEIBERGS FORÆLDRE.

Mine Sommerophold i Norge vare mig ogsaa til stor Nytte i en Sag, som længe havde ligget mig paa Hjerte. Som jeg har fortalt, havde min Husbond Aaret før sin Død brændt Størstedelen af sine Brevskaber og Papirer, fordi han ikke ønskede, at de skulde falde i fremmede Hænder. Kun Alt, hvad der omhandlede Skilsmissemellem hans Forældre, havde han sparet. Denne hele Correspondance saae jeg nu her for første Gang efter hans Død. At ikke ogsaa denne var offret til Luerne, syntes mig at tyde paa, at hans Mening hermed maatte være, at denne hele Sag hørte Historien til og maatte engang offentliggjøres, og at han derfor ikke havde Ret til at tilintetgjøre saa vigtige Bidrag til denne Sags Forstaaelse. Ofte prøvede jeg efter hans Død paa at gjenne læse alle disse Breve mellem P. A. Heiberg og hans fraskilte Hustru. Men Breve, der ere flere Menneskealdre gamle, ere ikke lette at komme igjennem. Blækket var stærkt afbleget, flere vare uden Dato og Aarstal, saa jeg næsten opgav at hitte Rede i alt dette. Alligevel laae det bestandig i min Tanke, at jeg burde gjøre mig bekendt med dem, især da det i Aarenes Løb faldt mig ind, om ikke det kunde siges at være min Pligt at benytte dem til Underretning og-

saa for Andre om, hvorledes det egentlig hang sammen med denne Tragedie, som Verden for længe siden havde udtalt sin Dom over, uden at have Traaden til dens Forstaaelse. Da besluttede jeg endelig 1880, altsaa 20 Aar efter at disse Papirer vare blevne min Eiendom, under et Ophold i Norge ved Badestedet Sandefjord, ganske at lade mig optage af Læsningen, og om mulig af Forstaaelsen af den hele Begivenhed. Jeg stode paa, at jeg ved det glimrende Sollys om Sommeren i Norge omsider skulde komme igjennem den vidtløftige Læsning. Vi havde faaet en hyggelig Bolig tilleie i Sandefjord. En smuk lille Blomsterhave hørte hertil, og midt i den, opad et Fjeld, var anbragt et stort Lysthus, forpuppet mellem høie Graner, med Græs-bænke indeni, helt bedækkede af Fyr og Grangrene. I dette venlige, af Granlugt fyldte Lysthus sad jeg nu det meste af Dagen ene, kun med Smaafuglene hoppende og pippende rundt omkring mig, fordybende mig i de mange, mig hidtil ubekjendte Breve af Mennesker, der vare blevne mine nære Slægtninge. Jeg betoges nu mere og mere af dette høist interessante Arbeide, og under Læsningen gik det op for mig, at der her var et ved et literairt Testament betroet Hverv, som jeg burde fyldestgjøre saa godt jeg formaaede. Jeg saae, at uagtet de vidtløftige Udtalelser denne Sag angaaende, som disse Breve indeholdt, trængte de dog til mange Commentarer, som Ingen uden jeg formaaede at give. Jeg sagde til mig selv: Naar man nærmer sig de 70 Aar, da haster det. Da jeg efter tre Maaneders Forløb atter sad i Kjøbenhavn, var jeg ganske optaget af at ordne og oplyse de efterladte Brevskaber ved Hjælp af Alt, hvad jeg i det lange Samliv med min Svigermoder havde erfaret om denne Sag. I Vinteren 80—81 fuldendte jeg dette Arbeide og tænkte: Lad det nu ligge ganske rolig til ogsaa jeg — den Sidste af os Tre — er død, da kan det jo udgives, ifald man finder det en Udgivelse værd, og det hele Manuscript laa nu i nogen Tid ganske rolig i mit Skab. En Eftermiddag — ganske tilfældigt — aflagde Skolebestyrer Adam Hauch mig et Besøg. Vi kom i Tale om gamle Tider. Jeg fortalte Et og Andet om min Svigermoder, samt om den Brevvexling, jeg var Eier af. Han udbrød da: „Fru Heiberg, De bør skrive Deres Levnet og offentliggjøre disse Breve.“ Jeg smilte indvendig ved disse Ord, thi mit Levnet laa alt dengang færdigt hos mig og Bogen om Thomasine Gyllembourg og P. A. Heiberg ligeledes. „Ak!“ svarede jeg, „selv om dette var mig muligt, hvad saa? Uden Hjælp vilde det dog være mig umuligt at faae det udgivet; at læse Correcturer osv. ligger ikke for mig. Vel har jeg hengivne Venner, der trolig vilde staa mig bi, ifald jeg ønskede det, men jeg synes ikke, at jeg med en god Samvittighed kunde byrde nogen af dem med et saa vidtløftigt Arbeide.“ Da udbrød han paa en Maade, som jeg saae ikke var tom Artighed: „Betro mig dette Arbeide, ifald De troer, at jeg formaaer at udføre det til Deres Til-

fredshed, og jeg beder Dem tro mig, at det intet Offer vilde være for mig, men en stor Glæde.“ Et Par af mine fortroligste Venner havde alt tidligere læst mit Manuskript om P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourgs Skilsmissehistorie og havde udtalt deres Tilfredshed med det. Den Tanke gik da som et Lyn igjennem mig: skulde du benytte dig af dette Tilbud? Jeg sagde da til Hauch: „Om mit Levnet er her ikke Tale, men for et andet Arbeide kunde jeg fristes til at modtage Deres gode Tilbud.“ Jeg hentede nu Manuscriptet og sagde: „Læs dette og siig mig, om De troer, at det kan have Interesse for Andre end mig.“ Efter utrolig kort Tids Forløb svarede den varme og phantasirige Hauch mig, at han med overordentlig Interesse havde læst mit Manuscript og bad mig, ikke at opsætte at udgive Bogen. Et Par af mine Venner forenede deres Opfordring med Hauchs og Udgivelsen blev besluttet. Bogen udkom den 16de November 1882, P. A. Heibergs Fødselsdag. Jeg havde ofte tænkt under Trykningen: dette er virkelig et Vovestykke; hvem interesserer sig i vor nye, bevægede Tid for disse gamle, længst afdøde Mennesker? Des større var min Forundring, ja Forbauselse, da Bogen blev revet bort og udkom i ganske kort Tid i tre store Oplag. Breve strømmede daglig ind til mig fra Norge og Sverrig som fra Danmark, ja selv fra Amerika; Alle vidnede om den varmeste Interesse for Bogens Indhold. Saagodtsom alle Blades Anmeldelser udtalte deres Anerkjendelse af Bogens Betydning for vor Literatur. Lidt efter lidt dannede sig forskellige Meninger om, hvorvidt det var ret af mig at betro det store Publikum disse intime Forhold. Man glemte, at de alle vare, længst forinden Bogen udkom, aabenbare Kjendsgjerninger for Alle, der i det Hele taget interesserede sig for litteraire Personligheder. Det var kun Motiverne, det Undskyldende ved den hele Catastrophe, man her blev indviet i, Motiver, saa menneskelige, saa aldeles grebne ud af Livet, at det voxne Menneske ikke er til, der ikke har mødt, enten i Livet selv eller i Bøger, slige Tragedier. Nogle fandt, at jeg havde været partisk for Heibergs Moder imod hans Fader. Denne Beskyldning tog jeg mig ikke nær, thi jeg veed bedst, i hvilken Grad det under Arbeidet laa mig paa Hjerte, ikke uden Nødvendighed at ytre Noget, der kunde kaste et ufordelagtigt Lys paa Heibergs Fader, men at tie med, hvad der fjernede hans Hustru fra ham, lod sig jo ikke gjøre, ifald hendes saavel som hans Charakter skulle staa klart, tydeligt og bestemt for Læseren. At den Paastand, at P. A. Heiberg ved disse Meddelelser var forurettet, er ugrundet, viste sig jo desuden i et bestemt Factum. P. A. Heibergs Minde var saagodtsom uddød. I mange Aar var hans Navn neppe nævnt i vor Literatur, hans Værker vare aldeles ude af Læsekredsen. Hvoraf kom det da, at han efter denne Bogs Udgivelse hævede sig stærkt i den almindelige Interesse? At han efter denne Bog fik nye Venner, der beundrede hans Charakter-

fasthed, hans Resignation i Ulykken, hans Fædrelandskjærlighed? Det er, synes mig, ikke ubeskedent at sige, at han ved denne Bogs Udgivelse formelig er levet op igjen i den offentlige Bevidsthed som en betydelig dansk Mand, Nationen ikke behøver at skamme sig over at tælle imellem sine mærkelige Personligheder. Ja, han steg i den Grad i den offentlige Mening, at man Aaret efter gjenoptrykte et Udvalg af hans literaire Arbejder.

Det er vanskeligt for den menneskelige Dom at være retfærdig. I en Konflikt som den mellem disse to mærkelige Personligheder gaaer det ikke an at sige: Han har Ret, hun har Uret, eller hun har Ret, han Uret. Det Sande er: Skyld paa begge Sider, men ogsaa Undskyldning paa begge Sider. Hvorfor vil Verden være strengere imod disse To, end de indbyrdes vare imod hinanden? Læs hans sidste Brev til hende og hendes sidste Brev til ham i Bogen, da vil man see, at de menneskeligt og forsonende tillægger sig selv, hver især, Part i Brøden. See, dette er Sandheden, tilstaaet af to noble Gemytter uden al Lidenskabelighed, al Exaltation. De have sagt sig dette selv, forinden den endelige Dom bliver fældet over dem. Lad os Andre da følge deres Exempel.

MIN 70-AARIGE FØDSELSDAG.

„At sige Verden ret Farvel
I Livets Gry og Livets Kvæld
Er lige tungt at nemme.“

Faa Dage efter at jeg den 16de November 1882 udgav min Bog om P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourg, fyldte jeg den 22de Nov. mit 70de Aar. Jeg skulde nu altsaa være en gammel Matrone, saa vanskeligt det end faldt mig at tænke og at føle dette, thi Blodet flød endnu varmt i mine Aarer. Min Ryg var ikke bøiet, min Gang var endnu let, mine Øine stærke, min Hørelse usvækket, mine aandelige Evner endnu modtagelige for Alt hvad der bevægede sig saavel i Samfundet som i min snævrere Kreds. Under disse Omstændigheder er det helt vanskeligt at føle sig i Oldingealderen udadtil — men indadtil, ja det er en hel anden Sag. Sørgeligt vilde det være, om ikke Alderen bragte os Goder, vi paa ingen Maade vilde undvære. Vore Lidenskaber, vor Ærgjerrighed, vor Forfængelighed ere afblegede, og vi begjære mindre og mindre for os selv; kun Fædrelandets, vore Venners, vore Børns Skjæbne sætter endnu vore Forhaabninger i stærk Bevægelse. Har Ungdommen sine Kampe, da veed I Ældre, at Alderdommen har sine, idet man gjerne vil ende saa færdig som mulig, for at kunne indgaa til et høiere Liv og aflægge alle de Slagger, der endnu hænge ved os. Men ak, Kampen er haard og

Udbyttet ofte ringe. Det er ikke saa let at blive gammel, især naar Blodet endnu er varmt. Den norske Digter Welhaven sagde ofte i sine sidste tunge, lidelsesfulde Aar: „Ak, hvem der, inden Enden kommer, kunde blive en blid Mand!“ Hvor ofte har ikke ogsaa jeg udtalt dette Ønske! Hvor ofte har jeg kjæmpet for i Stilhed og Taalmodighed at vente min Tid ud! De Faa, der endnu følge En paa Veien, blive færre og færre Dag for Dag. Hvert Aar binder man Krandsen til den trange, sidste Bolig, der skal indeslutte en kjær Ven eller Veninde, og idelig siges der: Farvel! Farvel! Færdsejen om En tager af, og man forundres over endnu at staa der, forundres over at være blevet saa gammel, thi „es brauset noch immer“ i Sjælens Dyb. Man kan endnu sværme, ikke for en friseret Herre, men ved Tanken om den evige Skjønhed. Jeg drømmer endnu ofte, at jeg er ung, glædestraalende og fjerlet. Jeg vaagner da op saa glad. Ak, om det var en Opvaagnen i det Land, hvor der er Sandhed, Skjønhed, Harmoni! Men endnu ere vi paa Reisen og vi vide ikke, hvad Dag vi lande. Man hører ofte sige: Det Bedste ved at reise er at komme hjem. Ja, hjem til sine Ønskers Maal, sine Længsels Paradis. Hvor har jeg dog fra min tidligste Barndom længtes efter dette Hjem. Ak ja! jeg gjør Biskop Mynsters Ord i hans Livs Meddelelser til mine, naar han siger: „Jeg veed ikke, hvad der gyder nogle Draaber Malurt i ethvert af vore Glædesbægere, en Længsel, som alle dette Livs Goder ikke kunne tilfredsstille.“ Han erklærer, at han aldrig var blevet fortrolig med Livet; det havde altid havt noget Fremmed for ham, og der havde været en Hjemve i ham, som stundede hen til bedre Kyster. En Gammel Tanker bør vel især dreie sig om de Ord: „Kom ihu, at du snart skal dø!“ Og hvilken Ældres Tanker tvinges ikke ind herpaa? Men idet vi atter og atter tænke denne Tanke i Frygt og Bæven, tvinges tillige Tanken hen paa det Spørgsmaal til os selv: Lever du et saadant Liv, at din Død kan blive et nyt Liv? Snart haabe vi dette, snart bøie vi Hovedet i Ydmyghed og siger: Jeg har Intet at støtte mig til undtagen Naaden. —

Min Alderdom er nu stille og uden haarde Tryk. Gud og Mennesker have været gode imod mig. Jeg har ikke i de sildige Aar levet ensom og forladt. Trofaste Venner hjalp mig og delte mine Glæder og Sorger; hjalp mig, hvor det stod i deres Magt. De tre Børn, Gud sendte til mig ensomme, have udgjort min Glæde og Opmuntring og bidraget til, at jeg ikke visnede hen. Ak, mine tre søde Børn, hvor ofte har ikke deres Latter, deres Kjærlighed holdt mit Sind oppe og gjort mig modtagelig for Sollyset her i denne Verden. Hvor ofte har jeg ikke takket Gud for, at han sendte mig dem. Jeg veed, at naar jeg længst er borte, ville deres Tanker ofte dvæle ved vort lykkelige Samliv og savne den Pleiemoder, hvis Glæde de vare.

Jeg havde selv ønsket, at min 70aarige Fødselsdag skulde gaa hen

i Stilhed, og jeg havde derfor ikke omtalt Dagen for Nogen i den sikre Tro, at den ogsaa vilde være glemt af Andre, og i mit Hjem var ingen særlig Fest beredt; vel havde en af mine Døttre Dagen iforveien hørt nogle ubestemte Rygter om, at flere af Theatrets Personale vilde aflægge mig et Besøg, men jeg tænkte ikke videre derpaa. Jeg blev derfor høist forundret, da jeg i den tidlige Morgen blev vækket af kjærlige Breve og Blomster fra mange Venner, ja selv fra halvglemte Bekjendte. Opad Formiddagen kom en Deputation af sex af de ældre Kunstnere fra det kongelige Theater og bragte mig i Personalets Navn en Broche af Guld i Form af en Laurbærgren, der slynger sig om et Musahoved. Naalen laa paa en overmaade smuk Pude, helt over bestrøet med levende Blomster. Ved Gavens Overlevering traadte en af Kunstnerne frem og holdt følgende Tale:

„Vi komme, Fru Etatsraadinde, for paa det kongelige Theaterpersonales Vegne at bringe Dem vore hjerteligste Lykønskninger i Anledning af Deres Fødselsdag.

Personalet har tillige følt en levende Trang til at benytte denne Leilighed til at udtale for Dem vor inderlige Tak og vor dybeste Anerkjendelse for Alt, hvad De ved Deres Geni, ved Deres eminente Begavelse som scenisk Kunstnerinde — ved Deres udmærkede Ledelse af Sceneinstructionen og Deres hele kunstneriske Virksomhed — har udrettet til Hæder og Ære og til at kaste Glands over den Stand, den Scene og den Kunst, som ogsaa vi have viet vore Kræfter, og som ogsaa vi elske af vort hele Hjerte. — Vi føle tilfulde, at det skyldes de store Navne, vort Theaters Historie har at opvise, at den dramatiske Kunst indtager en saa høi Plads i vort Folks aandelige Interesser, og at det ansees for en æret og agtet Stilling i Samfundet at være Medlem af det kongelige Theater.

Vi ville hertil endnu gjerne føie en Tak af en mere privat Natur, men ikke mindre varmt følt — en Tak, Fru Etatsraadinde, fordi De — medens De færdedes iblandt os — altid optraadte som den elskværdigste og velvilligste Collega, — altid beredvillig til at raade og veilede, til at opmuntre og støtte enhver ærlig Stræben, der havde Sandhed og Skjønhed i Kunsten til Formaal.

Det er saaledes — som vi her kun meget ufuldkomment har formaaet at fremstille det — at Mindet om Dem, Fru Etatsraadinde, lever den Dag idag blandt det kongelige Theaters Personale, og saaledes vil det sikkert vedblive at gaa i Arv fra Generation til Generation, saalænge der er dansk Skuespilkunst og Kunstnere, som ære og agte og med Stolthed see op til den danske Scenes store Traditioner og Minder, blandt hvilke Navnet Johanne Luise Heiberg altid vil indtage en fremragende Plads.

Det er som et Udtryk for disse Følelser, at Personalet beder Dem

om at ville modtage denne Krands, som et beskedent Vidnesbyrd om vor dybeste Høiagtelse og Taknemmelighed."

Hvad der mest glædede mig i denne Henvendelse til mig, var Udtalelsen om min daglige private Færden ved Theatret i de mange Aar, jeg der havde levet og virket. Jeg fik altsaa her et Vidnesbyrd, efter saa mange Aars Forløb, der bekræfter, hvad mine Modstandere tidligere gjerne vilde have benægtet.

Senere paa Formiddagen kom en Deputation fra de danske Studenter. Atter her holdtes en Tale til mig, fuld af Varme og Anerkjendelse, om Betydningen af min Virksomhed i de mange Aar ved vort Theater.

Det var nu 40 Aar siden, at de danske Studenter efter Opførelsen af „Dina“ 1842 bragte mig en Hilsen. Hin Aften, da de røde Fakler flammede mod den stjerneklare Himmel, medens de mange friske Mandsstemmer lode op til mig, baarne af H. Hertz's skønne Digt, hin Aften har altid staaet i min Erindring som et af mine skønneste Minder. Hvor mange Aar jeg vil komme til at mindes denne Formiddag, veed kun Han, der raader over Liv og Død. Men Et veed jeg, at de danske Studenter's Godhed imod mig 1842 og de danske Studenter's Godhed imod mig 1882 skal blive bevaret hos mig i et taknemmeligt Hjerte. De unge Studenterskarer har jeg altid betragtet med den varmeste Sympathi. Man har blandt dem en Følelse af det unge Liv i alle Forgreninger, som mig synes kun kan sammenlignes med den Følelse, man har om Foraaret, naar alt det Nye i Naturen spirer frem fra alle Kanter for at blomstre og udvikle sig til Liv og Glæde. Det er Forhaabningernes Tid. Saaledes med disse unge Mennesker, hvis Navne endnu ikke ere indskrevne i det offentlige Livs Gjerning. De komme fra de mange spredte Hjem. Hvor mange Forventninger ere ikke knyttede til dem for Forældrene, for Videnskaben, for Fædrelandet. De ere ligesom den frodige Underskov, der blomstrer op til Trøst for en Fremtid, naar de gamle Træer maa fældes. De ere Fædrelandets Haab. Hvem veed, hvilke aandelige Begavelser der her kunne skjule sig, uden endnu at være kjendte af Verden. Mænd som Mynster, Grundtvig, Ørstederne, Oehlenschläger, Baggesen, Heiberg, Madvig, Martensen, Monrad*, alle disse vare ogsaa engang unge Studenter, som den store Sædemand strøede i den frodige Jordbund. De voxede op til Ære for Fædrelandet og forkyndte Verden udenom os, at det lille Danmark husede Aander, der vare jævnbyrdige med dem, den selv var stolt af. Men hvem vidste, hvem anede, da de som unge blandedes i Flokken, deres Fremtidsbetydning for os Alle. See, derfor røres jeg altid ved at see en saadan Studenterskare og tænker: Hvilke Kræfter ligge endnu skjulte i dette aandelige Samfund? Hvem

* Jeg nævner kun Mænd fra min Samtid.

af disse Unge skal voxe op til at forøge de store Træers Tal i Skoven?

Ogsaa indfandt sig hin Formiddag Cabinetssecretairen, sendt fra H. M. Kongen med Underretning om, at Hans Majestæt havde skjænket mig Fortjenst-Medaillen i Guld.

Saamegen Ære og Godhed vistes mig altsaa endnu i min Alderdom. Ak, vi Mennesker ere nogle underlige Væsener. Jeg troede saa vist, at al Forfængelighed, al Ærgjærrighed var svækket og afbleget, alle Fremtidsforhaabninger her paa Jorden strøgne for bestandig, og dog — og dog kunde jeg ikke andet hin Formiddag end glæde mig over det Ekko fra Fortiden, som her kom mig saa varmt imøde. Ja, jeg var glad, meget glad!

Og dog følte jeg ogsaa paa hin Dag et Stik i mit Hjerte, der tvang et dybt Suk frem. Blandt de Mange, der hilste paa mig, var ogsaa min mangeaarige, trofaste Ven, Biskop Martensen. Da han rakte mig Haanden og, idet han omfavnede mig, udbrød: „Gud velsigne Dem!“ brast den ellers kraftige Mand i Graad. Jeg studsede, thi det laa ikke for ham saaledes at lade sig overvælde af sin Følelse. Jeg saae her et Tegn paa, at han var mærket, ligesom de store gamle Træer i Skoven, til snart at skulle vige for de yngre Skud ved hans Fod. Jeg gjøs ved Tanken om dette nye Tab i den snævrere Vennekreds, der alt i Aarenes Løb var formindsket til saa faa. Min Følelse bedrog mig desværre ikke. Inden kort Tid ophørte han med at prædike i Kirken og forlod ikke mere sit Hjem. Snart blev han sengeliggende, og jeg besøgte ham ofte. Legemets Svaghed kunde dog ikke kue den stærke Aand. Uforglemmelige ere for mig de Samtaler, som jeg her havde med ham. Men svagere og svagere saae jeg vel, at Legemet viste sig. „Jeg ønsker,“ sagde han engang, „at gaa ud som et Lys, for atter at tændes.“ Han var aldeles rørende i denne Tilstand, fuld af Taknemmelighed mod Gud og Menneskene. Kom man, lød idelig fra hans Læber: „Tak! Tak, at De kommer!“ Hans Hustru fortalte mig, at selv Folk, han ellers ikke brød sig om, modtog han nu med Glæde. En Helligdags Formiddag kom jeg til ham, medens Kirkeklokkerne ringede i Fruetaarn. „Hør, hvor deilig!“ sagde han. „Jeg ligger her i stille Andagt og glæder mig ved Klokkeklengen.“ Midt i denne stille, milde, man kan gjerne sige glade Stemning, laa han og takkede Gud for al den Velsignelse, Han havde forundt ham i Livet. I disse Timer ved hans Dødsleie samtalede vi ogsaa om den nyere Tids Vantro, der virkede kuende paa saa Mange, som og paa mig. Man har en lille Fugl, hvis Sangstemme man har oversat i Ord, der lyde saaledes: „Slid din Tid! Slid din Tid!“ Det er Alt, hvad denne Visdom har at byde os. Slid din Tid uden Haab, uden Udsigt til en Fremtid, der kan løse og udvikle alle de Evner, alle de hernede begyndende Spirer i vor Sjæl, der ikke her ere komne til fuld Udvikling. Det er ligesom om man om Foraaret vilde kappe alle Toppene af Træer og Buske, hvori For-

aaret alt ligger færdigt i Knopperne, og saaledes døde ethvert Fremtidshaab. Hvem kunde da glæde sig til en ny Sommer? I de nye Spirer, Fremtiden skal udfolde, deri ligger Haabet og Længslen efter det nye Liv, som giver det Nærværende Fylde. Alt, som mangler en Baggrund, er fladt, og hele denne Livsbetragtning uden Haab, uden Tro, staaer for mig som de chinesiske Billeder, hvis Farver vel kan blænde og stikke i Øinene, men som ingen Sol, intet Perspectiv bringer Liv i. Den djævelske Veltalenhed rokker vel ikke vor Tro, men det foruro- ligger os dog, naar ellers kloge Mænd ville bevise os, at det er barnagtigt at tro paa, at der gives en Udødelighed for os Mennesker. Naar jeg bedrøvet udtalte min Sorg for Martensen, sagde han: „Alt dette lader jeg ligge bag mig og har Intet hermed at gjøre. Jeg holder mig til Christi Ord, og han har sagt efter sin Opstandelse: „Jeg lever og I skulle leve.““ Mildt og sagtomdig sagde han alt dette. Alle vi, der elskede ham, glædede os over den Fredens Aand, der var ud- bredt over hans hele Væsen, og priste ham lykkelig ved saaledes at skilles fra sit virksomme Liv, glædede os over, at han stille og salig skulde slumre ind. Medens han saaledes laa hen, udkom 2den og 3die Del af hans Levnet. Man modtog Bogen med Beundring og Glæde og forbausedes over den Kraft, den Ungdom, der lyste ud af hver Linie. Men pris Ingen lykkelig, før Legemet er sænket i Graven. Lad det da storme og bruse over vore Ben, naar Aanden er paa Vei til et bedre Hjem. Men at slukkes stille som et Lys blev ham ikke forundt, thi ved de Anskuelse, han i Slutningen af sit Levnet udtalte om Sprogsagens Ordning i Slesvig efter vor første Krig, vaktes der i høi Grad Anstød. Hvad han her yttrede om vor formentlige Uret i Sagen, bedrøvede hans Venner og gjorde hans Uvenner rasende. En Storm i Pressen reiste sig nu mod den døende Mand, og man krævede, at han offentlig skulde tage sine Ord tilbage. Under dette Stormløb paa ham viste hans faste Charakteer sig paany i al sin mandige Kraft. „Ikke et Ord tager jeg tilbage,“ sagde han en Dag til mig. „Jeg har i mange Aar betænkt denne Sag, og altid har det ligget mig paa Hjerter ikke at gaa bort, før disse mine Anskuelse bleve udtalte klart og bestemt. Nu staae de der og skulle blive staaende.“ En Dag sagde han til sin Hustru: „Jeg ofrer denne Storm imod mig neppe en Tanke; jeg gaaer nu hen til et Sted, hvor jeg har ganske andre Ting at aflægge Regnskab for, end for hvad jeg har sagt om den ulykkelige, forfeilede Politik fra hine Aar.“ Men uagtet han vist fuldt ud mente, hvad han her yttrede, var hans milde, barnlige Sind, som i det sidste Aar i saa høi Grad havde baaret ham over Tanken om Døden, dog forrykket. Om Sagen selv tør og vil jeg ikke her dømme, men vist er det, at mangt et Ord, der da faldt, burde man have undseet sig ved at udtale lige overfor en Mand, som i Kirken saavelsom i Literaturen havde ud- foldet en Virksomhed, hans Fædreland med Rette var stolt af. Marten-

sen blev ved sit, hans Modstandere ved deres, indtil hans kraftige Sjel slap Legemet. Fra dette Øieblik taug Alle som paa et givet Signal, og med dyb Ærefrygt og Ærbødighed sænkedes hans Lig i Graven. En saadan Kirkens Mand faaer Danmark ikke saa snart igjen, og Digterens Ord i den skønne Afskedssang ved hans Baare var sande: „Dommerstolen stod nu ledig i Kirken.“

Kun Faa forstaa det at blive gammel, at dø som Martensen. Da han følte, at den alvorlige Gjæst nærmede sig, var han beredt, og han døde i Stilhed, i Ydmyghed og i glad forhaabningsfuld Tro. Han var nu færdig til Bortreisen og hans Liv var sluttet. —

Saa lad da nu ogsaa mig slutte; det er paa Tide. Meget har jeg meddelt i disse mine Erindringer, maaske altfor meget, men hvor aabenhjertig man end er i sine Meddelelser, der bliver dog altid hos ethvert alvorligt Menneske en hemmelig Historie imellem Gud og Ens Hjerter, der ikke lader sig meddele.

Saa gaa da ud i Verden, alle I Tanker, Anskuelser, Domme, som jeg her har udtalt. Glæd Nogle, forarg Andre. Men enten I modtages med Behag eller med Mishag, Et haaber jeg, at man vil finde, at her har et Menneske talt, der har stræbt efter Sandheden, der ærlig har lidt og stridt for at udvikle de Evner, et naadigt Forsyn betroede hende. Mit Haab er, at der engang vil kunne siges til mig: „Du var tro med det Lidet, dig skal gives Mere.“

TILLÆG

VED UDGIVEREN
RIGSARCHIVAR A. D. JØRGENSEN

III. 1849—1856.

I Indledningen til det første (kortere) Udkast til foreliggende tredie Del, nedskreven 1869, hedder det:

„Saa er jeg da nu virkelig i disse mine Optegnelser naaet hen til at skulle udtale mig om de syv Aar, i hvilke Heiberg stod i Spidsen for det kongelige Theater! Længe har jeg dvælet hermed, idet jeg ønskede, at al Lidenskabelighed, alle smertelige Indtryk hos mig i Aarenes Løb skulde mildnes, at den Ro, det Overblik, som Tiden ofte bringer, skulde gjøre mig skikket til at bedømme Forholdene retfærdigt og saa mildt, som det stod i min Magt. Tretten Aar ere saaledes henrundne, siden Heiberg begjærede sin Afsked, og dog staa disse Aar endnu saa friske i min Erindring, at det endnu er, som om alle Strænge i min Sjæl vibrere af Smerte og af den ædle Harme, der altid bliver uadskillelig fra mit Væsen, naar Nogen, selv mine Modstandere, forurettes. Hvor mange søvnløse Nætter har jeg ikke gennemvaaet blot ved Tanken om, at dette Arbeide hvilede paa mig som en hellig Gjæld til min afdøde Ven, at jeg havde en Følelse af, at førend denne Gjæld blev betalt til sidste Hvid, vilde min Gjerning her paa Jorden ikke blive sluttet. Og dog, hvor har jeg ikke vaandet mig ved, at denne Gjerning var mig paalagt, mig med de svage Kræfter saavel i legemlig som aandelig Henseende. Hvor ofte har jeg ikke sagt til mig selv: hvad nytter det, at du vil paatage dig det? Har du de Evner, som udkræves hertil? Har du den Indsigt, og, frem for Alt, har du Styrke til med Kraft at tydeliggjøre, hvilken Uret Heiberg i disse Aar var Gjenstand for? Og selv om du havde alle disse Egen-skaber, vil man ikke sige: det er Hustruen, der taler, og selv om hun derfor ønsker kun at tale den rene, nøgne Sandhed, kan det let ske, at hendes Ord betydelig maa modereres og oplyses fra andre Sider. Ja, saaledes vil man sige og saaledes har jeg sagt til mig selv. Men 13 Aar ere forløbne siden hin Tid, 13 Aar, i hvilke jeg paa det Streng-

ste er gaaet irecte med mig selv og min Samvittighed, i hvilke jeg ligesom har søgt en Oplysning, som stred imod de Anskuelser, som jeg nærede om Sagen, i hvilke jeg har sagt til mine fortrolige Venner: modsig mig med al Kraft, oplys mig om, at mit Syn er skjævt, er egoistisk, er bornert, er forfængeligt, er usandt. Men alle Oplysninger, alle Undersøgelser have kun ført til samme Resultat, det samme Syn, jeg forlængst havde paa Sagen.

Med dyb Smerte, med inderlig Alvor begyndte jeg da nu paa mit Hverv. Med Skræk tænker jeg paa, idet jeg skal nedskrive, hvad jeg har at sige, paany at skulle gennemleve hine Aar, igen at skulle rive disse Saar op, som Aarene langsomt havde lukket, og paany at lade dem bløde, som de blødte dengang de bleve slagne. Med Smerte tænker jeg paa at skulle sige haarde, uskaansomme Ord om Mennesker, jeg engang ansaae for vore Venner, vaander mig ved Tanken om paa noget Punkt at skulle gjøre dem Uret. Dog, det er ikke saa meget min egen Sag, jeg her har at klare, men en Andens, hvis Røst er forstummet, en Mands, som jeg af Alle, jeg har kjendt, satte højest, og denne Mand var tillige min Husbond. Det faar altsaa ikke hjælpe, jeg maa ende dette Dagværk, førend jeg kan afslutte henede.“

Side 52 (andet Bind).

Til Vinteren 1850—51, særlig Julen, henhører Forholdet til Frøken *Mathilde Fibiger* (*Clara Raphael*). Da Fru H. helt forbigaar denne Episode (som saa meget andet), vilde der ikke have været Anledning til her at komme ind paa den, hvis den ikke var bleven brugt til, samtidig med en Række andre Forsøg i samme Retning, i Anledning af Heibergs 100-Aars Fødselsdag at paavirke Dommen om ham og hans Hustru. Man faar af Frøken Margrethe Fibigers Bog („*Clara Raphael*“, 1891) det Indtryk, at den unge Pige er bleven sørgelig skuffet i sin Tillid til Heiberg, der først var forelsket i hende, derpaa lod hende i Stikken paa Grund af sin Hustrus Skinsyge, medens Søsteren *Ilia* overlegent blotter denne Ynkelihood.

Den Familiekarakter, der træder Læseren saa tydeligt imøde af hele det lille Skrift — en Række begavede, men usundt exalterede Mennesker — er nu vel alt et stærkt Korrektiv til denne Opfattelse; men da dets Fremstilling er blevet greben med saa stor Begærlighed, turde der dog være Grund til her at meddele de ikke ret mange Breve, vedrørende Forholdet mellem disse Søskende og Heibergs, som det er lykkedes at samle af disses Efterladenskaber. Som det vil sees, give de et helt andet Billede af Forholdet end det, *Ilia* Fibigers Brev til sin Broder Axel har skullet overlevere til Historien.

Frøkenen fortæller (i November 1851), at hun i den foregaaende Januar Maaned i en Samtale med Fru Heiberg har sagt denne, at „Heiberg havde løjet for Fruen“, og hun tilføjer, at hun ikke tvivler om, at denne atter „løj“ for hende. Hun fortsætter derpaa: „Jeg veed ikke at forklare det, men det gjorde mig saa ondt for Etatsraaden. Det er vist grumme latterligt, men det er sandt. Det syntes mig, at skjøndt han havde en stor Brøde mod Mathilde, var der dog ogsaa ligesom skeet ham en Uret ved hele denne Historie . . . og saa skrev jeg . . . til ham, saa ærligt, ja saa inderligt som muligt . . . Han svarede meget høfligt, men temmelig flovt. Og jeg blev lige saa dum som før.“ (Side 116 fl.)*

Det Brev, der her sigtes til, er endnu bevaret; det lyder saaledes:

Den 2den Februar 1851.

Da jeg forleden Dag troede at burde skrive til Fru Heiberg, skete det dog med en hemmelig Angst for muligvis at gjøre Ondt værre. Jeg blev derfor inderlig glad, da jeg saa, at hun ikke havde misforstaaet mit Brev. Jeg har altid den Følelse, at naar man blot vilde tale ganske oprigtigt om enhver Uenighed eller Mislighed, vilde Alting blive godt; jeg har forsøgt det den ene Gang efter den anden, og altid er det gaaet galt. Hvergang tænker jeg nu at blive klog af Skade, men bestandig kommer jeg tilbage til det Samme igen. Det gik galt, da jeg talte med Fru Heiberg. Det jeg vilde sige, var ikke det, hun vilde høre, og det hun vilde høre var noget, jeg for ingen Pris vilde sagt, men dog, da hun er mig saa overlegen i den Retning, kom til at sige alligevel. Det gik galt, og nu vender jeg mig paa samme Maade til Dem? Hvorfor? siger De sagtens, og jeg er overbevist om, at De siger det meget spydigt.

Jeg skal svare Dem saa ærligt, som vi begge vare otte Aar: Fordi jeg nu i to Dage har gaaet med den Følelse, at jeg har havt Uret, uden at se noget muligt Middel til at gjøre den god igjen — og fordi det saa pludselig faldt mig ind idag i Kirken, at jeg skulde skrive og sige Dem, hvad der i denne Sag laa mig saa stærkt paa Hjerte. Fra det Øieblik var jeg aldeles rolig, og derfor troer jeg, jeg maa have Ret i at gjøre saa.

* Hvad det rent Faktiske i Forholdet angaar, begaar Ilia F. den mærkelige Fejl at lade Heibergs Besøg ophøre „endnu før Nytaar,“ skjønt Mathilde først kom hjem til Julen og „laa til Sengs hele Juleugen“ (S. 114. 128). Denne var bedt til Middag hos Heiberg, ved hvilken Leilighed ogsaa Gehejmerraad Andræ blev indbudt „for at se Phænomenet“, som det hed. Mathilde gjorde her et ikke betydeligt, men temmelig skruet Indtryk, og Heiberg maatte bagefter deje en Del for sin Begejstring, især af sin Moder. At der iøvrigt fra hans Side var et poetisk-erotisk Moment i Forholdet, vise de offentliggjorte Breve; men Mathilde Fibiger var som bekjendt ikke ene om at sætte disse Følelser i Bevægelse hos den let fængelige Digter (Sml. I 264 ff.). Honny soit qui mal y pense.

Ser De: jeg synes rigtignok ikke, De har været saa betænksom mod Mathilde, som De burde; og dog forekommer det mig, som tillige hun har tilføjet Dem en Uret, som er vanskelig at oprette. Veed De, hvad der var min første Hjertesorg? Den var ikke personlig, men det var en stærk Følelse af Menneskehedens Hjertesorg, vi kalde Synd, Ufuldkommenhed, Forkrænkelighed. Den greb mig med Magt, da jeg endnu var et halvt Barn, og jeg har aldrig kunnet blive den qvit. Illusioner har jeg kun kjendt meget lidt til, men jeg har seet dem ødelægge flere af dem, som vare mig kjærest i Verden

Jeg har altid været bange, at Nogen skulde skatte mig for høit, thi tidlig eller silde maatte de dog komme efter det, og hvordan skulde jeg da erstatte dem deres Tab? Den samme Følelse havde jeg nu paa Mathildes Vegne; thi skjønt hun har store Evner og fortræffelige Egenskaber, følte jeg nok, at hun netop ikke var saaledes, som De troede; hun er ikke Clara, men jeg haaber, hun med Tiden skal blive meget bedre.

Og nu sidder jeg og betænker mig, om jeg ogsaa har været nogenledes forstaaelig. Jeg veed det ikke, men jeg kan dog ikke tro, at De kan tage feil af min Mening: at give Dem den Opreisning, der staaer i min Magt. Kanske De finder dette ganske overflødig: nu vel! saa kan De jo betragte dette som Svar paa Deres lille Billet forleden, skjønt det var rigtignok en i Øst og en anden i Vest. Men siig mig det ialfald ikke altfor fornemt. Jeg kan ikke lide Fornemhed; den er mig saa uvedkommende.

Endnu et: jeg takker Dem meget for Billetterne. Min Dumhed først at lukke op, da Tjeneren var gaaet, laa mig saa stærkt paa Hjerte, at jeg havde skrevet et Par Ord for at undskylde mig; men da jeg hørte, De var kjed af Mathildes Billetter, foer det i mig, og jeg havde ingen Ro, før jeg havde faaet min vel brændt. Og saa satte jeg da Kronen paa det Hele ved at blive hjemme om Aftenen; men jeg var saa ødelagt, netop derved, at jeg følte, jeg havde baaret mig galt ad, at det var mig umuligt andet end at jeg maatte hjem strax, saasnart jeg kunde.

Farvel, og Gud give, De har fundet det Umagen værd at forstaa mig rigtig.

Ilia Fibiger.

S. T.

Hr. Etatsraad J. L. Heiberg.

Man vil see, at Frøkenen her endnu ikke er nær saa stor og Fru H. ikke nær saa lille som i det senere Brev til Broderen, skjønt Brevskriverinden jo alt her i høi Grad nyder sin egen aandelige Vægtfylde overfor den „flove“ Etatsraad.

Efter Ilias Brev til Axel skulde man nu tro, at Forholdet mellem

disse Søskende og Heibergs dermed var afsluttet. Dette var imidlertid ingenlunde Tilfældet, tværtimod. Samtidig med hint Brev skrev saaledes Broderen Otto, den aandfulde og skarpsindige Filolog, der ogsaa var kommen i Forbindelse med det Heibergske Hus og tilfulde kjendte Mathildes Forhold, følgende Brev til Fru Heiberg:

D. 22 November 1851.

..... Det var mig umuligt at lade denne Dag gaa forbi uden at benytte den som en Leilighed til at bringe Dem min Tak for den rige Fylde af Glæde og Livskraft, der har opfyldt mit Sind fra den Stund af, da min gode Stjerne førte mig i Deres Nærhed. Jeg takker Dem for hver enkelt af de mange Gange, jeg fra Dem har hjembragt en fornyet og styrket Følelse af Beundring for det Skjønne. Hvorsomhelst jeg føres hen i Verden vil stedse mit Sind vende tilbage til og hvile i Mindet om den Tid, da jeg saae Dem.

Otto Fibiger.

I det følgende Foraar blev han Adjunkt i Flensborg og rettede herfra ved Efterretningen om Fru Heibergs Sygdom den 4. November i den Anledning en Forespørgsel til Heiberg, som denne venligt besvarede. Da Krisen antages overstaaet, skriver han den 22. s. M. til Fruen selv for at lykønske hende til Fødselsdagen. Brevet, der iøvrigt indeholder en fornøjelig Skildring af Theatret i Flensborg, indledes med disse Ord:

„Det er idag den 22de November. Jeg troer nok, De vil tillade mig at sende Dem en Hilsen og Lykønskning. Alt, hvad jeg har at sige, sammentrænger sig til en Tak, saa hjertelig og inderlig, som den takker, der veed, hvor meget han har at takke for, saa beskeden og ydmyg, som den maa takke, der stedse har modtaget, men aldrig givet.“ Det ender med en venlig Hilsen til Fruen fra Søsteren (Ilia), der boede hos ham.

Denne havde alt tidligere skrevet til Fru Heiberg, og da man nu har fremdraget hendes Anklage mod denne, er det ikke mere end rimeligt, at man faar Leilighed til hermed at sammenligne følgende Udtalelser:

Flensborg, den 4de Juli 1852.

Kjære Fru Heiberg!

Troer De paa Skjæbne? Eller troer De paa Stjerner, hvilket sidste jo ikke var saa forunderligt, da Etatsraaden lægger sig efter Astronomen og let som Digter kunde fristes til at tage Astrologien med? I saa Tilfælde kunde De kanske sige mig, hvad det er for en underlig Stjerne, der har lyst i min Ensomhed og som altid tvinger mig til at gjøre, hvad der ikke kunde falde nogen Anden ind, navnlig til at

skrive Breve, hvis Oprindelse — og undertiden Indhold — blive komplet gaadefulde for Modtageren. Hvad det Sidste angaaer er jeg den gang sikkret, thi mit Brev faaer intet Indhold; angaaende det Første, da ligger den i mig selv. Ansee mig som en Gaade, dersom De finder det Umagen værd: gjæt mig, saa veed De ogsaa, hvorfor jeg skriver.

Jo, der er virkelig en saadan Stjerne, som tvinger mig: først til at skrive, saa i hvert enkelt Udtryk at styre saa nær min egen Tankegang som muligt, skjøndt jeg ofte veed i samme Øieblik, at jeg netop derved gjør mig uforstaaelig. Ved at styre lidt ind i de Andres Tankegang, ved at omsætte mit Indhold i deres Form, vilde jeg kanske gjøre mig forstaaelig. Men dette kan jeg nu engang ikke gjøre, naar jeg ligesom er tilstede i hvad jeg siger. En anden Sag er det, naar man saadan snakker væk. Det er dog egenlig ogsaa en underlig Fordring; det forekommer mig som om Folk forlangte, jeg skulde gjøre Nar af dem op i deres aabne Øine. Er det ikke Umage, ikke Anstrengeelse nok, at jeg skal udtrykke mig selv, jeg mener sætte mig i Ord? Skal jeg saa ovenikjøbet være min egen Tilhører, og skal jeg behandle denne Tilhører som et Barn, man maa læmpe sig efter. Tro nu endelig ikke, at alt dette sigter til, hvad De veed Besked om. Nei, jeg husker saa tydeligt, da jeg var atten Aar og førstegang kom i den Nødvendighed at skulle handle paa egen Haand. Da bestod min første Bedrift i at skrive en saadan Billet til et Menneske, jeg holdt særdeles meget af og i lang Tid ikke kunde vente at faae at see. Jeg vidste, at han ikke vilde kunne forstaa et Ord deraf, thi den passede saa lidt som muligt til Svar, og endnu mindre lignede den det, han kjendte af mig. Jeg husker, at jeg med den samvittighedsfuldeste Nøiagtighed valgte Udtrykket og idetsamme vidste, at det for Modtageren maatte være rent Galimathias. Det gik mig ordenlig til Hjerter; men hvad skulde jeg gjøre? Saadan var det nu, og nærmere Forklaring stred mod Værdigheden. Og dermed afsluttede et af de Bekjendtskaber, som har interesseret mig mest.

Hvorfor jeg fortæller Dem dette? Ja, det er saadan et Slags Forsøg paa at gjøre mig forstaaelig. Jeg vil i al Hemmelighed betro Dem, at dengang jeg skrev det første Brev til Etatsraaden, stoled jeg paa, at han i værste Tilfælde i al Overlegenhed vilde finde mig latterlig. De mener kanske, at jeg slet ikke burde omtale denne Sag? Det vilde vist være det delikateste. Men der har vi det jo! Jeg er ikke delikat og vil ikke lade mig lokke over paa Deres Grund, om den end er mere blomstrende end min. Jeg siger Dem rent ud: jeg har været vred paa Etatsraaden, thi jeg troede det ikke gik ganske rigtigt — upartisk — til med en vis Sag. Og, ærlig talt, jeg troer saa endnu. Men der er skeet mig en Tjeneste derved, thi jeg føler alt mere og mere, at jeg langtfra har den Sindsro og den Renhed, der kunde blive uberørt af

alt det Vrævl og Snak og Anstalter, som sagtens vare fulgte paa, om det var gaaget som jeg dengang ønskede. Nei, galt gik det og vel var det — som saa ofte.

Egentlig er det Deres egen Skyld, at De faaer Brev; De kunde jo ladet være at standse mig saa venligt, da jeg mødte Dem ved Gammelstrand. Alligevel takker jeg Dem, fordi De gjorde det. Jeg beder Dem hilse Etatsraaden og selv tænke paa mig med en vis stormodig Overbærenhed. Det er sandt: jeg har det ypperligt i Flensborg. Adieu.

Deres hengivne
Ilia Fibiger.

Flensborg, den 1ste Januar 1853.

Kjære Fru Heiberg!

Jeg føler godt det Comiske i at sende Dem denne lille Bog, som for Dem kun har den gode Egenskab, at dersom De synes, De for Skams Skyld maa læse den igjennem, da er det snart gjort. Og dog behøver De det ikke; jeg fritager Dem af ganske Hjerte. Jeg sender den kun, fordi jeg nu engang har lovet det — da jeg rigtignok mindst tænkte paa den. Desuden er det mig kjært, ved denne Leilighed at komme til at sige Dem, at jeg har tænkt meget paa Dem under Deres Sygdom og at det ret glædede mig, da jeg hørte det blev bedre. Naar Otto kommer hjem, haaber jeg at faae en ret omstændelig Beretning om, hvorledes det nu er med Dem; ved den Slags Examen er han langt dygtigere til „Mundtlig“ end til „Skriftlig“.

Jeg ønsker Dem ret et glædeligt nyt Aar; man kan her passende anbringe den gamle Formular: Helsen og Sundhed og alt hvad som godt er. Jeg beder Dem hilse Hr. Etatsraaden — og undskyldte mig, der skriver saa forunderlig slet iaften. Oprigtig talt, jeg troer næsten det er fordi jeg veed, at det burde være lidt aparte net ved en saadan Leilighed — saa lille den er. Jeg er ligesom lidt uhyggelig tilmode.

Farvel, og god Bedring.

Deres hengivne
Ilia Fibiger.

Fra 1860 er der endelig bevaret følgende:

Jeg takker Hr. Etatsraaden ret hjerteligt for den tilsendte Bog. Den kommer saa forfriskende som en Luftning fra den Tid, da Vitigheden var en Enhed og ikke en Samling af Enkeltheder, et Noget, der næsten maa betragtes som Surrogat for sund Sands og sand Dan-nelse.

Det er en underlig Leilighed at gribe til at sige Noget, jeg saa tidt og inderligt har tænkt paa: Det Tilfældige i den Berømmelse, som en Digtets Værker opnaae inden Ligevægtstiden for deres Op-

fattelse er kommen. Selv Den, som Nationen med aabne Arme kom imøde — og det gjorde den dog ved Deres Vaudeviller — kan lade et andet, paa sin Viis ligesaa fuldkomment Værk udgaa, saa at sige for Eftertiden. Jeg tænker her paa Deres Nøddeknækkere, hvis deilige Slutningssang, Nattens Tanker vaage, jeg tidt og mangegange har tænkt paa, naar jeg i den stjerneklare Nat gik over Hospitalsgaardene. Nu, da jeg tænker snart at forlade Hospitalet, hvor jeg ikke finder nok at gjøre, falder Nattens stille Herlighed mig dobbelt paa, og det er som jeg skulde tage Afsked med en kjær Ven. Men dens Tanker ville vel ogsaa vide at finde deres Timer i en virksommere Stilling.

Med Høiagtelse

Deres taknemlig hengivne

Ilia Fibiger.

Frederiks Hospital den 8de Marts 1860.

Til

Hr. Etatsraad J. L. Heiberg.

Fra selve „Clara Raphael“ findes to Breve, et fra 1857 til Heiberg, og et andet til Fru Heiberg, skrevet efter Modtagelsen af en Mindegave efter Mandens Død 1860 .

Kjøbenhavn, 13. April (1857).

Jeg maa ret takke Dem, fordi De skrev saa venligt til mig, og jeg havde gjort det for længe siden, hvis jeg ikke havde tænkt, at da jeg skulde reise til Kjøbenhavn, vilde jeg tage det Bind af Hoffmann med, som De har laant mig, og skrive saasandt jeg kom her til for at takke, fordi De tilbød mig et Bind, hvilket jeg dog ikke behøver, da et ædelmodigt Menneske har sendt mig Hoffmanns samlede Skrifter Der er meget forandret for mig siden jeg var tyve Aar, men Onkels boer dog endnu i samme Leilighed, og jeg er ligesaa glad for Kjøbenhavn som nogensinde. Jeg boer ellers i et Bondehus paa Jyllands Hede, saa jeg har Ensomhed nok den Tid af Aaret, jeg ikke er i Sjælland. Og De kan tro, at naar jeg sidder der alene, kunde jeg have godt af at høre fra gamle Venner engang imellem, men De tænker vel næppe nogensinde paa mig? Jeg siger det slet ikke som en Klage, men kun fordi De maaske, naar jeg er hjemme igjen og De veed, hvordan jeg hver Postaften sidder og venter og længes efter Brev, kunde faae isinde undertiden at skrive lidt til mig. Som De maa have seet af mine sidste Breve, har jeg rigtignok mistet al Evne til at skrive, men det er ogsaa noget, fordi jeg er for indesluttet i mig selv og mangler al Øvelse; men naar jeg bliver glad, bliver jeg livlig (jeg er kun s k i n d ø d) og naar jeg bliver livlig, vaagner pludselig Tanken og Følelsen og med dem Evnen til at udtale sig. Glæde curerer næsten for alle Sygdomme, men der er desværre intet Sted, hvor man kan

faae det Lægemediel at kjøbe. Her i Kjøbenhavn har jeg det nu saa deiligt. Og siden jeg taler om Glæde, kommer jeg til at tænke paa en Slags Commission, Tante har givet mig til Dem. Da hun hørte, at jeg vilde skrive til Dem, spurgte hun, om jeg ikke kunde bede Dem om at tage Dem lidt af os, da det dog vistnok altid er Dem lettere end Andre at faae Billetter, og hun vilde saa gjerne have to til den Aften Deres Kone spiller, hvoraf min Cousine skulde have den ene og jeg den anden. Da jeg nu selv saa usigelig gjerne vil se hende, mens jeg er her et Par Uger, og det vist ellers er rent umuligt, maa De endelig gjøre for os hvad De kan, men det er vist saa vanskeligt, at vi slet ikke tør haabe at faae dette Ønske opfyldt. Men ialfald vil De nok være saa god at skrive et Par Ord til mig derom, saa faaer jeg dog en Billet fra Dem, og det gjør mig altid glad. Jeg er hos Onkels i store Kongensgade Nr. 247. Mon De vilde kjende mig, hvis vi mødte hinanden paa Gaden?

Deres

Mathilde Fibiger.

Maa jeg bede Dem hilse Deres Kone fra mig. De kan tro jeg tænkte paa Dem, da jeg saae, at De havde den Sorg at miste Deres Moder! Hun var god imod mig og, skjøndt jeg egenlig kun talte eengang med hende, fik jeg dog et levende Indtryk af hendes elskelige Personlighed.

Den 20de Novbr. 1860.

Jeg maa ret inderlig takke Dem for den Godhed, hvormed De har tænkt paa at glæde mig; det kunde ikke ske paa en kjærere Maade.

Der var en kort Tid, da Livet baade i og om mig var som et Juletræ, hvor der blot mangler, at Lysene skal tændes; han tændte dem, og det blev saa straaleklart som nogen Solskinsmorgen, der har bebudet en regnfuld Dag. Med Udgivelsen af mine faa Bøger var det forbi; den Maade, hvorpaa min Stræben blev mødt af en Verden, som jeg ikke forstod, maatte ifølge min egen og min Begavelses Natur knuse den; men Glæden og Forstaaelsen, det lyse Minde, den rige Løn for en sand og god Begeistring, skjænkede han mig i den Maade, hvorpaa han tog imod mig. Jeg kan ikke mere takke ham derfor her paa Jorden; men jeg troer ikke at kunne takke Dem bedre for den Skat, De sendte mig, end ved at vise Dem, hvor helligt hans Minde er mig.

Jeg erindrer tydeligt, at en Kikkert var en af de mange Ting, hvormed Heiberg glædede mig, da jeg kom hertil fra Lolland; men jeg betragtede den som et Laan og sendte den tilbage tilligemed nogle Bøger.

Med den hjerteligste Tak og inderligste Deltagelse,

Deres forbundne

Mathilde Fibiger.

Det vil af alle disse Udtalelser sees, at Forholdet mellem Heibergs og de to Søstre umulig kan have gjenemgaaet den Katastrofe, som Ilias Fantasi saa levende udmaler i Brevet til sin Broder. Havde denne fundet Sted, maatte der først og fremmest falde en stærk Skygge over hende selv, der bagefter kunde skrive, som hun her gjør; for Fru Heibergs Vedkommende kan det siges med Vished, at en Fornærmelse som den i Brevet omtalte vilde have medført et absolut og ulægeligt Brud. At Frøken Ilia derimod ytrer sit Hjertes Mening, naar hun siger om Fru Heiberg: „i den store Stil er hun ikke“, kan der næppe være Tvivl om; da hun øiensynligt tilskrev sig selv denne Egenskab, maatte Fru Heiberg siges helt at være den foruden.

Det maa dog dybt beklages, at Mindet om den ædle og fine Natur, der stod bagved Forfatternavnet „Clara Raphael“, er bleven knyttet til et Angreb paa et Par Mennesker, som hun selv og hendes Nærmeste satte saa højt. Forholdet mellem Heibergs og disse Søskende kunde nok fra Slægtens Side have fortjent et venligere Eftermæle.

Side 77 (andet Bind).

Kjøbenhavn, den 22. Decemb. 1852.

Min kjære, gode Fru Heiberg!

Jeg anseer det for min Pligt mod Sandheden og mig selv at underrette Dem om Resultatet af vor sidste Samtale. Med inderlig Fortrydelse over min Indiscretion imod det Huus, hvori jeg opholder mig, forlod jeg Deres kjære Hjem, thi det vilde virkelig bedrøve mig uendeligt, om et uforsigtigt Ord eller nogen feilagtigt opfattet Fortælling af mig skulde foraarsage nogensomhelst Ubehagelighed enten for Nogen i min daglige Omgivelse eller for dem, som jeg med saa sand Høiagtelse og Kjerlighed sætter min største Ære i at turde kalde mine Venner.

Det var ikke saa let for mig at finde en Leilighed til at fremkomme med mit Skriftemaal for Herr Høedt, men endelig tog jeg Mod til mig og fortalte ham, at jeg havde havt en Dispute med Dem angaaende ham. Hvorledes det? spurgte han, og jeg sagde da, at jeg tidligere, i en Samtale med Dem havde yttret, at Cultusministeren havde besøgt ham, hvilket De havde betvivlet strax, og da jeg nu for faa Dage siden atter saae Dem, sagde De mig, at De havde havt Ret, og at det ikke var Sandhed, jeg havde fortalt Dem; jeg paastod, at jeg vidste med Vished, det var sandt, da jeg selv havde lukket Manden ind og Herr Høedt havde sagt, at det var ham, men desuagtet vedblev De at sige, det var usandt! „Hvor kan Fruen sige det? det kan hun jo ikke vide noget om!“ svarede han mig og vendte sig fra mig, da jeg ikke havde Frækhed nok til at sige ham ligefrem, at Etatsraaden havde spurgt Ministeren derom. Det er jo ogsaa nu ligegyldigt,

om han faaer dette at vide, jeg har klaret for mig og overlader nu roligt til, hvo der vil, at gjøre Brug af mit Navn i denne Sag, naar og hvor det skal være.

Imidlertid indseer jeg med Smerte det Mislige i mine hyppige Besøg hos Dem, min elskede Veninde! saalænge jeg er i dette Huus, og føler dybt, at saa usigeligt kjert ethvert Øieblik er mig, som jeg kunde tilbringe hos Dem, saa nødes jeg til at renoncere paa denne min skjønneste Glæde og finde mig i ved Andre at erfare det, der ligger mig saa overordentligt meget paa Hjertet, hvorledes De har det og hvorledes det gaaer med Deres Helbredelse

Deres med uforandret Høiagtelse og Hengivenhed forbundne
Arenthine Harboe.

Side 122 (andet Bind).

Som et Exempel paa disse Skuespillernes opbrusende Følelser og Beslutninger kan hidsættes følgende lige saa elskværdige som karakteristiske Brev fra Rosenkilde i Anledning af Fuldmægtig i Theaterkontoret F. J. G. Berners Udnævnelse til Sekretær hos Direktøren (Side 16, andet Bind).

Kiære Heiberg!

Du vil altsaa absolut at Berner skal gielde for en Autoritet! Berner, Fuldmægtig, Skriver ved Theater-Casserer-Contoirtet, et ungt Menneske, 26 Aar gammelt, hidtil kun kiendt for at kunne skrive, — for det meste saa temmelig orthographisk, men ikke altid forretningsmæssigt, — for at kunne rigtigt betale Gage ud og modtage Qvittering derfor saa og punktlig føre sit Maanedes-Regnskab, og i Øvrigt for at være et meget ordentligt vakkert ungt Menneske i Adfærd og Opførsel, Ham fordrer Du at et Kunstner-Samfund — thi det skal jo dog Theater-Personalet være — skal underordne sig; deri troer jeg Du tager feil, og overskrider Din egen Autoritets Grændser. Du skal styre Theatret efter Din bedste Conduite, men Du skal og kan vist ikke igjen udnævne hvem Du vil til at styre Theatret; og det gjør Du jo, naar Du siger til Berner, at Han under visse tilfældige Omstændigheder har at gerere sig som Theater-Directeur : bestemme paa egen Haand, hvad Forestilling der under slige Omstændigheder skal gives. Jeg mener, at indtil denne, af Dig valgte Directeur, er af en Dig og mig overordnet Autoritet anerkjendt og sanctioneret, saa er jeg i min fuldkomne gode Ret, naar jeg nægter Berner Lydighed. Jeg forstaaer ikke Sagen rettere. Kan nu Din Værdighed som min Foresatte taale, at jeg, hvergang Berner viser sig for mig som Autoritet, nægter at lyde? Og det gjør jeg. Jeg lyder ingen Andens Ordre end Din, og saa naturligviis hvad Overskou som Scenens Instructeur anordner. Dig er jeg, og er jeg som Du veed med Glæde

og godt Haab underordnet, ifølge Kongens \circ : Regjeringens Beslutning og Valg, hvilket maaskee mere end mange vide, fornemmeligen bevirkedes ved Theater-Personalets enige Anerkiendelse af Din Capacitet — men der maa en Regjerings Beslutning til, førend jeg underordner mig nok en Directeur.

Herre Gud! allerede Kurrer paa Traaden! hvor glad griner ikke S— nu!

Alting var nu saa godt, gik saa villigt, saa gemytligt; Alt tegnede saa godt, lovede bedre! Hvortil nu dog denne underlige, jeg maae reent ud sige, uanstændige Foranstaltning? Ikke i mindste Maade nødvendig! Wulff ved Garderoben skriver en deilig Haand, langt tydeligere end Berners, han kan gjøre Alt hvad Berner behøves til; og alt det, hvortil der kræves, hvad Berner ikke har, Indsigt i Kunst-Anliggenderne, det vil jo Ov. gierne paatage sig; saa er jo Alt i ønskelig Orden.

Tænk Dig engang en Følge af at Du fastholder Dig i Din Bestemmelse: De offentlige Blade faae Hold i den Sag og fortælle: „Det gaaer lystigt nu ved Theatret; Skuespillerne spille, naar de have Lyst; gide de ikke, saa sige de rent ud: nei. Løverdagen den 6. October indtraf der en Forhindring, som gjorde en Forestillings Forandring nødvendig: Abekatten blev bestemt til at gaae; Hr. Ros. nægtede ligefrem paa det bestemteste at spille i det Stykke o. s. v. o. s. v.“, saa kommer jeg, og for første Gang i mine 35 Tjenestenaar forsvarer jeg mig offentligen saaledes: Ligesom jeg i mine 35 Tjenestenaar uvægerligen har pareret enhver Ordre fra min Direction, saaledes lyder jeg, kun med en endnu større Beredvillighed og Glæde, min nuværende Foresatte og Theater-Directeur, Hr. Professor H., hos hvem jeg forbandet nødig vil staae slet anskreven, i Alt hvad han i Tjenst-Anliggender befaler. Men naar Hr. Professor Heiberg udnævner til i sit Sted i visse paakommende Tilfælde at være Theater-Directeur \circ : bestemme hvad Forestilling der i slige Tilfælde skal gives paa det kongelige Theater, Hr. Fuldmægtig Berner ved Theater-Casserer-Contoiret, hidtil Personalet kun bekiendt som en ung Mand, 26 Aar gammel, der kan skrive, betale Gage ud og i Øvrigt ogsaa er almindelig bekiendt for at være et peent, ordentligt og vakkert ungt Menneske, saa mener jeg at være i min gode Ret, naar jeg nægter at lyde en saadan Autoritet, indtil den har faaet Regjeringens, Hs. Majestæt Kongens Sanction. Jeg agter derfor, ligesom jeg Løverdagen d. 6. October nægtede at parere Ordre, umiddelbart udgaaet fra Hr. Berner, fremdeles at nægte denne Autoritet Lydighed, indtil samme Hr. Berners Udnævnelse til Theater-Directeur — under omtalte tilfældige Omstændigheder — er, ligesom Dhr. Overskous og Kammer-Assessor Arnesens Udnævnelse, af Hr. Professor og Theater-Directeur Heibergs og min fælleds Over-Authoritet stadfæstet. —

See, det gjør jeg; og hvad saa?

Saa ligefremt og buus paa, som dette nu er skrevet til Dig, min kiære gode Heiberg! saa velmeent er det, vel meent Dig og Din Anseelse som Directeur, den Du, som mig synes, i dette Tilfælde ikke omgaaes med tilbørlig Forsigtighed.

Jeg vil, skiøndt det vist ikke behøves, give Dig et uimodsigeligt Beviis paa mit Sindelags Beskaffenhed imod Dig, og det er her: I Dag skulde jeg have været hos Dig for at bede Dig om noget, som er mig af største Magtpaaliggenhed (!) nemlig, om Du ikke vil hjælpe mig til 150 r. i Forskud paa min Feu. See, det tør jeg jo nu ikke komme med, men det forsikkrer jeg Dig til: hvis Du siger til mig: Eet af to tilstaaes Dig Rosenk., enten forandrer jeg den Bestemmelse, hvorover Du tager saa stor Forargelse og lader en Anden herefter besørge Regie-Skriveriet og Overskou saa i Forening med mig det Væsentligere, eller Du faaer 150 rdl. i Foræring og saa bliver Tingen som jeg nu har bestemt, vælg saa! saa vilde jeg svare (kløende mig sagtens noget bag Øret):

Det Første vælger jeg, det Første Heiberg!
thi Du kan nu sige hvad Du vil, sandt er det, at jeg er den hengivneste Ven, Du har i hele Verden.

R o s.

Tirsdag Middag Kl. 2 d. 9. October 1849.

I det oprindelige Haandskrift omtaler Fru Heiberg denne Episode, idet hun fortsætter: „Heiberg svarede, at naar det viste sig, at Berner var uduelig til Posten, skulde han ikke holde paa ham, men indtil da vilde han blive staaende. Den unge Mand viste nu dels ved sin Arbeidsdygtighed, dels ved sin Beskedenhed og sin Conduite lige overfor Personalet, at Heibergs Valg havde været rigtigt; thi saa gjerne de end vilde, kunde de ingen Leilighed finde til at komme med nogen berettiget Klage imod ham, saa han med hver Maaned, med hvert Aar fik mere Fodfæste. Berner blev staaende uanfægtet i de syv Aar, Heiberg var Directeur.“

Side 157 (andet Bind).

Da Fru Heibergs hele *Opfattelse af Hall som Kultusminister i sit Forhold til Theatret* er meget forskjellig fra den Fremstilling, Hr. Etatsraad H. Christensen, Ministerens daværende Sekretær, har givet i sin Bog „Det kongelige Theater i Aarene 1852—59“*, vil det være nødvendigt her at supplere hendes Fortælling og anføre, hvad der afgjørende synes at støtte Rigtigheden af hendes Opfattelse.

* Bogen udkom 1890, et halvt Aars Tid før Fru Heiberg døde; hun ønskede ikke at blive bekendt med dens Indhold, endnu mindre i den Anledning at revidere sine egne Optegnelser.

Hr. Christensen søger at eftervise, at Hall fra først af og helt igjennem stod upartisk overfor Heiberg som Theaterdirecteur, at han ønskede loyalt at støtte ham i hans vanskelige Embede og at det meget imod hans Villie, ved Heibergs egne Fejl, blev nødvendigt at fjerne ham. Fru Heiberg gaaer ud fra det modsatte; hun tvivler vel ikke om Ministerens oprindelig gode Villie, men hun er overbevist om, at han meget snart gik over til Oppositionens Anskuelse og faktisk spillede under Dække med denne for at faa Theatrets Ledelse i sin egen Haand eller i alle Tilfælde paa andre, mere underdanige Hænder.

Hvor meget man nu end for Ministerens, ja for selve Sagens Skyld maatte ønske, at den første Opfattelse var den rette og den anden fejlagtig; — thi det kunde aldrig være til Forklejnelse for Fru Heiberg, om hun i dette Stykke, i en let forklarlig Harme og Sorg over Mandens Nederlag, havde taget fejl, medens det vil være langt vanskeligere at undskylde Hall, hvis han har Uretten paa sin Side, — saa synes der dog ikke at kunne være Tvivl om, at den historiske Dom her vil gaa ham imod.

Selve Fru Heibergs sikre og gennem en Menneskealder uforandret fastholdte Opfattelse er i den Henseende alt et saare vægtigt Moment. Hendes psykologiske lagttagelsesevne var saa stor og saa udviklet, hvor den ikke svækkedes af personlig Antipathi, at et fuldstændigt Feilsyn paa dette Omraade næppe er tænkeligt, allermindst overfor en Mand, for hvem hun havde næret og i Virkeligheden til det sidste bevarede personlig Sympathi. Men denne Opfattelse støttes desuden af utvetydige Kjendsgjerninger, der tildels aldrig kom til Fru Heibergs Kundskab, eller laa helt udenfor hendes Interesser og Overveielser, men netop falder sammen med, hvad hun ad andre Veie mente at være kommen til Vished om.

En mere almindelig Betragtning af den hele Strids Forløb vil alt gjøre det utvivlsomt, at den baade for Hall og hans politiske Partifæller var eller hurtig blev et Led i den større Kamp, der ved hans Tiltrædelse som Minister var kommen til en afgjørende Krise og i sine Konsekvenser medførte ogsaa Heibergs Fald. Liberalismen havde i December 1854 besejret de konservative Statsmænd, Hall afløste A. S. Ørsted som Kultusminister; man behøver kun at læse faa Sider i Etatsraad Christensens Bog for at see, at Grundbetragtningen af Heiberg som Theaterdirectør er denne, at han paa sit Omraade var en Repræsentant for samme „monarkiske“ Regeringsprincip som Ørsted og Carl Moltke paa deres. Striden paa Theatret dreiede sig jo dels om kunstneriske, dels om rent disciplinære Spørgsmaal. De første vare selvfølgelig uomtvistelige og det vilde have været fuldstændig i sin Orden, om Hall, da der jo ikke kunde være Tale om at paavirke eller omstemme Heiberg, havde ombyttet denne med en

anden Direktør, Dorph, Hauch, Høedt, Christensen, eller hvem han ellers mente at kunne betro Ledelsen med større Tryghed; han havde jo selv det endelige Ansvar for Skuepladsen som national Kunstanstalt. Men i det disciplinære Forhold vil det næppe være muligt nu at miskjende, at man dengang var inde paa en Vei, der paa mange Omraader førte os for vidt i Retning af den individuelle Vilkaarlighed og Tilsidesættelsen af nødvendige Baand og Hensyn. Og at Hall i Forholdet til Heiberg, som vistnok ogsaa i andre Retninger, kom til at staa som en udpræget Repræsentant for denne destruerende Udvikling, vil Ingen kunne nægte.

At der var en ikke ringe politisk Modsætning mellem Hall og Heiberg, selv om denne kun forbigaaende sysselsatte Fru Heiberg og senere var fuldstændig glemt, maa ansees for tilstrækkelig bekjendt; den forudsættes udtrykkeligt af Hall i et Brev til Fru Heiberg, dateret Paris, den 15. Juli 1854, idet han undertegner sig: „Deres (trods al politisk Divergents) hjerteligt og trofast hengivne C. Hall.“* Og at Theaterstriden strax blev bragt ind i denne Ramme, er lige saa umiskjendeligt; det vilde ellers have været umuligt, at „Fædrelandet“ og „Dagbladet“ kunde have kastet sig ind i Kampen med den Lidenskab og Hensynsløshed, som de gjorde, ikke blot mod Heiberg, men efterhaanden ogsaa mod hans Kone; ligesom omvendt de konservative Blade, „Kjøbenhavnsposten“ og „Flyveposten“ ubeseet tog dem i Forsvar. Vi kjende alt for vel fra vor egen Tid det Forhold, at vigtige Samfundsanliggender, ved at drages ind i Partistriden, i Bladene faae hidsige Advokater istedenfor uhildede Dommere. Men forholder dette sig saaledes, da kan en Minister vel ikke fuldt ud gjøres ansvarlig for sin Presse, men det er dog klart, at denne i sin Tendens og sine Formaal i det væsentlige vil være i Overensstemmelse med hans Ønsker.

Er det saaledes vitterligt, at Direktøren og Oppositionen ved Theatret støttedes henholdsvis af den konservative og den liberale Presse, og at Striden mellem dem, taget i sine store Træk, var bleven en politisk Partisag, saa foretog Ministeren tillige et rent administrativt Skridt, der svarede hertil og forlods afgjorde Sagen til Fordel for Oppositionen. Det er Etatsraad Christensens Fortjeneste først at have henledet Opmærksomheden paa denne ikke uvæsentlige Omstændighed**; her skal den drages noget mere i Forgrunden og ikke, som

* Heiberg fortæller 25. Juni 1854 sin Hustru i Marienbad, at han har været i Selskab hos Suhr med Bluhme, Treschow, Ole Bang o. fl. og at Suhr havde bedt ham til en følgende Dag, sammen med Hall, og han tilføjer: „men jeg betakkede mig derfor, dels fordi jeg virkelig ikke ønsker at komme sammen med den feberagtige Hall i et lille Selskab“ osv. 3. Juli fortæller han, at man havde kjørt en Tour i to Vogne: „Underveis prækede Suhr Moral for Fru Hall og sagde, at hun for en i sig selv saa ubetydelig Sag, som hendes Mands Afskedigelse, ikke skulde tage paa, som om Verdens Ende var nær. Gud skee Lov, at jeg ikke var der! —”

* Anførte Skrift, S. 48. 90. 183.

hos ham, saa meget tjene som Vidnesbyrd om Halls udmærkede Tillid til sin Sekretær, som vise hans mærkværdige LigeGYldighed for al god Form. Først en Stund efterat Kultusministeriet var bleven oprettet, henlagdes ogsaa „Kunstanstalterne“, blandt dem det kongelige Theater, fra den umiddelbare Bestyrelse under dette Ministerium. Indtil videre indordnedes de dog ikke noget Departement, men bestyredes umiddelbart af Ministeren, med Assistance af en underordnet Funktionær, der i den Anledning fik et lille Løntillæg som „fungerende Sekretær“. Da denne Stilling i September 1852 tilfaldt den hidtilværende Volontær Hr. Christensen, samtidig med at han udnævntes til Kancellist (Assistent, dengang med kongelig Udnævnelse) i Kontoret for Almueundervisningen, gjorde Departementschef C. Weis gjældende, at det maatte anses for nødvendigt at gjøre de paa-gjældende Sager til Gjenstand for en mere alsidig Overveielse og altsaa for et formeligt Referat, og da Minister Simony var enig heri, overtog Weis de dermed forbundne Forretninger. Denne Ordning fastsloges senere ved kongelig Resolution af 4. Marts 1853; Indstillingen til denne lyder saaledes:

Efter at det mig allernaadigst betroede Ministerium i 1848 var blevet ordnet, og de til samme henlagte Grene af Administrationen fordeelte under 2 Departementer, nemlig for Kirkevæsenet og for Underviisningsvæsenet, er senere Overbestyrelsen over Statens Kunstanstalter: det kongelige Academi for de skønne Kunster, Kunstsamlingerne og det kongelige Theater ved Deres Majestæts allerhøieste Resolution henlagt under dette Ministerium.

De disse Anstalter vedkommende Sager have været bestyrede umiddelbart af Ministeren for Kirke- og Underviisningsvæsenet uden Deeltagelse af nogen af de i Ministeriet ansatte Departementschefer, indtil jeg i afvigte Efteraar foreløbig overdrog til Chefen for Ministeriets 1ste Departement, Etatsraad Weis, at udføre en Departementschefs Forretninger med Hensyn til disse Sager.

Da jeg vedblivende maa finde det hensigtsmæssigt, at disse Sager i Ministeriet selv undergives en fleersidig Behandling, og Etatsraad Weis, som jeg maa ansee skikket til at deeltage i disse Sagers Behandling, er villig til i Forbindelse med sine øvrige Forretninger at overtage et saadant Hverv, har jeg troet allerunderdanigst at burde andrage paa Deres Majestæts allerhøieste Stadfæstelse paa den af mig foreløbig truffne Foranstaltning, og jeg skulde saaledes tillade mig allerunderdanigst at indstille:

at Chefen for 1ste Departement under Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet, Etatsraad Carl Mettus Weis, Ridder af Dannebrog, allernaadigst maa vorde beskikket til tillige at udføre en

Departementschefs Forretninger med Hensyn til de Sager, der vedkomme de under bemeldte Ministerium henlagte Kunstanstalter.

Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet den 3. Marts 1853.

Allerunderdanigst
Simon y.

H. Christensen.

Resolution:

Indstillingen bifaldes.

Christiansborg Slot den 4de Marts 1853.

Frederik R.

Da Hall i December 1854 udnævntes til Minister, ophævede han imidlertid igjen denne Ordning, uden dog at faa den kongelige Resolution sat ud af Kraft; i Stats-Kalenderen opføres Weis fremdeles som Departementschef for Kunstanstalterne. Enhver, som kjender lidt til den højere Administration, vil være paa det Rene med, hvor Meget der ligger i denne Forandring. Situationen var denne: Der var indtraadt meget vanskelige Forhold ved Theatret; en systematisk Opposition mod Direktøren havde delt alle dem, der interesserede sig for Skuepladsen, i to Lejre. Ministeren, der var ny for alle sine omfattende Forretninger og tilmed maatte være stærkt optagen af den vanskelige politiske Situation, forefandt den ministerielle Styrelse af disse Theatersager saaledes ordnet, at de foredroges ham af en ung Assistent, der var personlig igaaet med Oppositionen, men i Overværelse af en Departementschef, der var høit anset som Kunstforstandig, Medlem af den i 1851 nedsatte Theaterkommission, og en Ven af Heiberg og hans Hus. Det seer da ikke blot højt besynderligt ud, at denne tilsyneladende betryggende Ordning underhaanden kuld-kastes; men man vil nærmest finde det uforklarligt, hvorfor Hall i en saa paafaldende Grad vilde tilsidesætte alle Hensyn til blot Skinnet af en upartisk Varetagelse af disse Forretninger. Derom kan der imidlertid næppe reises Tvivl, at han meget snart eller strax som Minister har taget sit Parti og lagt an paa at fjerne Heiberg fra Direktørpladsen.*

* Under Polemikken om Etatsraad Christensens Bog er der fremkommet Oplysninger, der stiller Ministerens daværende „fungerende Sekretær“ i et alt andet end flatterende Lys; han maa dengang ikke blot have været en ung, men tillige mildest talt en meget ungdommelig Mand. Det blev nemlig under denne Polemik med Redaktør J. Davidsen oplyst, at Flyveposten i Efteraaret 1854, altsaa Ørstedes sidste Tid som Minister, havde optaget en Række anonymt indsendte Artikler og efter Indsenderens Forlangende betalt dem med en høj Pris, denne Indsender viste sig senere at være Ministersekretæren. Davidsen paastaar nu, efter P. Hjort, at Artiklerne vare forfattede af Ørsted og kun afskrevne af Christensen, der lod sig dem betale. Denne Forklaring forkastes imidlertid af denne sidste, der fortæller, at „der den Gang var nogle yngre Mennesker, hvoriblandt (han), som diverterede sig med at sende Flyveposten Forskjelligt, deriblandt politiske Artikler, hvis Hensigt var en ganske anden, end

Begivenhederne udviklede sig da ogsaa med al ønskelig Hurtighed. Hall blev Minister den 14. December 1854; 17. Dec. indtraadte Bruddet med Phister; 16. Januar 1855 nægtede Høedt at deltage i Prøven paa Hamlet;* Dagen efter lovede Hall i Rigsdagen at reformere Theaterreglementet; 19. Januar gjorde Wiehe Skandale ved Prøven; 31. Januar kunde Heiberg alt slaa paa, at Ministeriet vilde kunne virke gavnligt ved at betage de oprørske Skuespillere ethvert Haab om at kunne oprette et andet Theater, — Planen hertil var altsaa lagt. Den paafølgende 17. Februar (3 Dage efter den første Opførelse af „Prinsessen af Taranto“) paabegyndte Fru Heiberg Optegnelserne fra sin Barndom „for at adspredde sit Sind fra en stille og nagende Smerte“.

Efter nogle Maaneders Forhandlinger skred man derpaa i April til kraftigere Forholdsregler for at fremkalde en Katastrofe. Høedt afskediges (d. 10.) og Juliette Price søgte Permission for den følgende Vinter, medens Underhandlingerne med Bournonville gik i Staa. Derefter søgte Wiehe sin Afsked (d. 26.). Endelig i Maj gik selve Ministeriet angrebsvis til Værks, dels ved at bevilge Frøken Price den attraaede Permission imod Heibergs indtrængende Forestilling, dels ved at nedsætte en ny Theaterkommission uden at give ham Sæde i den. Videre kunde man umulig gaa, da det jo gjaldt om at bevare Fruen ud over Bruddet. Det var en Fejl af Heiberg, at han ikke vilde forstaae dette som et consilium abeundi, — Halls Skyld var det i alle Tilfælde ikke.**

H. Christensen har i sit Skrift søgt at føre Bevis for, at Heibergs Administration af Theatret led af saa store Mangler, at den ikke kunde fortsættes; han opstiller tillige de Fordringer, der maa fyldestgøres

Davidsen den Gang antog, og her ligger Forklaringen af, at der blev holdt saa strængt paa Anonymiteten og at Indsenderne ikke vilde lade sig afrutte paa Honoraret. . . . En nærmere Forklaring af disse Artiklers Tilblivelse og Øjemed finder (han) ikke Anledning til at give.“ . . . (Nationaltidende 3. Juni 1890. Sammesteds 3. Maj. Avisen 5. Juni s. A.). Dette seer ikke saa lidt værre ud, men maa vel være rigtigt. For Halls Skyld maa man ønske, at en anden af de dengang „yngre Mennesker“ vilde navngive sig og bestemt oplyse, at han (Hall) var uvidende om dette Forhold, da han blev Minister og strax gav den fra Ørsted overtagne Sekretær en ganske extraordinær Tillidsstilling.

* Efter Instruktør V. Holst's bestemte Vidnesbyrd var det Wiehe, som havde formaet Høedt til dette Skridt. (Sml. ogsaa „Avisen“, 5. Juni 1890.)

** H. Christensen, Det k. Theater S. 105. 182. 137. 141 (156). 132. 172. 165. 177. 181 fl. — Fra den Tid maa endnu anføres et yderligere Angreb, som Heiberg meddelte sin Hustru i det første Brev paa hendes Reise til Marienbad: „Strax efter at vi vare kjørte fra Søqvæsthuset i Torsdags (7. Juni), var Fru Hall kommen til min Moder . . . Min Moder havde næsten Feber af hendes Tale. Hun havde skildret hende Theatrets Stilling som højest ulykkelig og sagt, at der dog maatte være en stor Feil paa min Side, idet jeg ikke havde formaet Wiehe til at blive; ligeledes at alle unge Piger vare fortvivlede over hans Afgang og at hun delte denne Fortvivlelse med den søde Ungdom, som hun gjorde sig en Ære og Glæde af at samle om sig. Hun mente, at nu var Theatret opløst og maatte helst lukkes.“ . . .

af en Theaterdirektør, men som Heiberg formentlig manglede. Om og hvorvidt han har Ret i sine Anker og i sine Fordringer, skal her ikke undersøges. Men selv dette forudsat, kan der umulig deraf drages den Følgeslutning, at Heiberg burde fjernes fra sin Plads, før man havde en Afløser, der var ham overlegen. Der kan til ethvert overordnet Embede stilles saa store og vidtgaaende Fordringer, at de saa at sige ikke fyldestgøres af Nogen; ofte kan det være saaledes, at den, der er ganske særlig skikket til Embedets væsentligste Funktion, har enkelte endog stærkt i Øine faldende Mangler. Muligvis kan noget saadant have været Tilfældet med Heiberg; men de Anker, der af Hr. Christensen anføres imod ham og som vel maa være omhyggelig samlede, siden Forfatterens Eftermæle som offentlig Personlighed hviler paa dem, ere ingenlunde af den Vægt, at de kunne stille Heibergs enestaande Prestige som dramatisk Forfatter og Kritiker i Skygge. Faktum er jo da ogsaa det, at der intet væsentligt var i Vejen i de halvfemte Saisoner, da han fandt Støtte hos Ministrene, men at der optaarnede sig uoverstigelige Vanskeligheder for ham fra den Dag, da Hall blev Minister og Kancellist Christensen hans eneste Raadgiver i Theatersager. —

Det skal her endnu kun bemærkes, at den eiendommelige Tilside-sættelse af den kongelige Resolution af 4. Marts 1853 blev fortsat, saalænge Hall var Minister, saaledes at Christensen som Theaterdirektør tillige var Ministerens Sekretær. Strax efter Halls Afgang blev dette derimod selvfølgelig forandret ved en ny Resolution (18. Maj 1859). Indstillingen til denne er saalydende:

Behandlingen af de det Kongelige Theater og Capel vedkommende Sager i det mig allernaadigst anbettede Ministerium har hidtil været henlagt til Besørgelse ved Ministerens Secretair.

Da jeg imidlertid maa være af den Formening, at Overbestyrelsen af de disse Instituter vedkommende Sager er af saadant Omfang og Vigtighed, at samme ikke bør savne det større Apparat, som ikkun et fuldstændigt Departement med tilhørende Contoir kan afgive, maa jeg finde det rettest, at disse Sager henlægges under et af Ministeriets Departementer, i hvilken Henseende jeg maatte ansee Ministeriets 2det Departement for det høiere Underviisningsvæsen som det, der, efter Beskaffenheden af dettes Ressort, naturligt frembyder sig, tilmed da dette Departements Personale uden Overbebyrdelse vil kunne modtage denne Forøgelse af Forretningerne.

Jeg tillader mig saaledes allerunderdanigst at indstille:

at Deres Majestæt allernaadigst ville resolve, at Behandlingen af de det Kongelige Theater og Capel vedkommende Sager i Ministeriet

for Kirke- og Underviisningsvæsenet henlægges under dette Ministeriums 2det Departement.

Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet d. 16. Maj 1859.

D. G. Monrad.

H. Christensen.

Det bør dog i Modsætning til Fru Heibergs Opfattelse af Forholdet til Hall bemærkes, at denne selv stadig fastholdt, at det fra hans Side var uforandret venskabeligt. Fru Heiberg indrømmede, at den Harme, hun bestandig nærede over Halls Holdning som Minister, afvæbnedes overfor hans godmodige Elskværdighed, hver Gang de senere mødtes, og at hun derved ofte bragte sig i en skæv Stilling. Først ved Efterretningen om den Ulykke, der traf den tidligere Ven, blev hun fuldstændig Herre over sit Nag.

Som Vidnesbyrd om Halls Maade at tage Sagen paa meddeles her det eneste Brev fra ham i disse Aar, tillige med en noget senere Udtalelse af hans Hustru i Anledning af en Indbydelse:

Ny Bakkegaard den 9de Novbr. 1855.

Kjære Fru Heiberg!

Da jeg jo ikke kan vide, om De lagde Mærke til, at jeg i Aften virkelig havde „det gamle Abekatte-Ansigt“,* saa maa jeg dog sige Dem, at dette ganske vist var Tilfældet; idetmindste kan jeg forsikre Dem, at jeg ganske fandt den gamle Abekatte-Stemning og Glæde. Jeg fandt jo ogsaa „Familien i Pilealleen“ ligesaa gemytlig-talende og hjemlig som altid, og „Margrethe“ om muligt endnu mere elskværdig og fornøielig end nogensinde. Da jeg nu maaskee ikke saasnart faaer Leilighed til at udtale dette mundtlig for Dem, saa foretrækker jeg strax ved min Hjemkomst til Bakkegaarden, efterat jeg i „en af de frygtelige Omnibusser“ har passeret „Veien mellem Sortehest og Slotskroen“, og altsaa er bleven ganske i Situationen, at sende Dem med disse Linier en hjertelig Tak for den sidste Glæde og Forfriskning, som „den lille Abekat“ i fuldt Maal har skjænket

Deres altid hengivne

C. Hall.

Ny Bakkegaard, d. 4. Juni 1861.

Gid nu *De* og *Hall* maa møde hinanden i al gl. kjærlig Godhed; han paastaaer stedse for mig, at I have Intet at forsone, thi han har ingensinde i sit Liv havt anden Følelse for Dem end den samme kjærlige, som i dette Øieblik boer i hans Sjæl, og som aldrig vil forlade den, om han end ingensinde mere saae Dem i dette Liv

* „Abekatten“ var bleven opført paa Theatret.

I Anledning af Heibergs Afskedigelse som Theaterdirektør insinuerer Etatsraad H. Christensen i den nævnte Bog (S. 234), at „det under de Forhandlinger, der fandt Sted i den Anledning, var ... medindbefattet i Ordningen som en — naturligvis ikke udtrykkelig stipuleret — men underforstaaet Betingelse, at Fru Heiberg vilde forblive i Theatrets Tjeneste og optræde, saasomt hun fandt sig styrket og istand dertil —.“ Dette maa for alle Parter Vedkommende tilbagevises som en uværdig og fuldstændig uhjemlet Paastand. Den Ordning, Hall traf ved Heibergs Afgang, dikteredes ene af Hensyn til Theatret og de bestaaende Retsforhold, og der vistes ikke Heiberg nogensomhelst Begunstigelse, som kunde forpligte hans Hustru.

Ved kongl. Resolution af 11. Maj 1856 afskedigedes Heiberg „med Pension efter Pensionsloven“ og denne beregnedes senere til 1675 Rdlr. 66 Sk. Det blev endvidere i Forestillingen (af 3. Maj) fremhævet, at han ved sin Ansættelse som Direktør, 23. Juli 1849, havde faaet Tilsagn om ved sin eventuelle Afgang fra denne Stilling at kunne træde tilbage i sit tidligere Forhold til Theatret og med samme Løn, 1000 Rdl., og Ministeren udtalte, at der var al Grund til nu at indfri dette Tilsagn, da man ikke vilde kunne faa nogen bedre Censor end Heiberg. Da denne imidlertid som Direktør tillige havde udført Censorforretningerne, fandtes der ikke paa Theatrets Budget nogen Bevilling til denne Løn, og den endelige Beskikkelse maatte derfor opsættes til Finansloven var vedtagen. Ved kongl. Resolution af 23. Juli 1856 udnævntes Heiberg saaledes til Censor, men først 29. Marts 1857 udfærdigedes Bestallingen (antedateret 23. Juli 56) med Henvi- ning til den paa Finansloven fastsatte Løn. Da nu efter de almindelige Regler ingen Pension og ny Løn sammenlagte maa overstige den tidligere Løn, af hvilken Pensionen beregnes, reduceres de 1000 Rdlr. til 840. — I alt dette var der intet fra de almindelige Regler afvigende, og ingen Minister vilde kunne have været bekjendt at ordne denne Sag anderledes.

I hvilken Grad imidlertid Heibergs Tillid til Hall var rokket, viser den Omstændighed, at baade han og hans Hustru gjentagne Gange henvendte sig til deres Ven, Geheimeraad Treschow, hvis Forhold til Hall er bekjendt, for at opnaae hans Intercession. Hans Billetter i den Anledning meddeles her :

Kjøbenhavn den 30. Mai 1856.

Det glæder mig, kjære Veninde, efter den Samtale, jeg idag har havt med Minister Hall, at kunne berolige Dem med Hensyn til den Tvivl, som De og Deres Mand have næret, om man maaskee vilde gjøre hans Ansættelse som Censor ligesaa interimistisk som de Andres. Dette er ikke Tilfældet; men Grunden til, at der endnu vil

hengaae nogen Tid, inden Sagen for Deres Mands Vedkommende vil blive fuldkommen ordnet, er den, at hans Pension først skal bestemmes; thi først naar dette er skeet, kan den Gage bestemmes, til hvilken Ministeren ønsker at indstille ham, eftersom denne skulde være Differencen imellem Pensionen og den Gage, han nu nyder.

Lev vel og hils venligst Deres Mand fra

Deres hengivne
Treschow.

Til
Fru Etatsraadinde Heiberg.

Kjøbenhavn den 2den Juli 1856.

Ved min Hjemkomst i Mandags mødte det Rygte mig, at De, kjære Hr. Etatsraad! havde Grund til at være misfornøiet med en Skrivelse, De havde modtaget fra Cultusministeriet.

I denne Anledning talte jeg igaar med Minister Hall og mindede ham om, hvad han tidligere havde lovet mig, hvorefter han atter forsikkrede mig, at Deres Utilfredshed havde sin Grund i en Misforstaaelse, som skulde blive jævnet, da han vilde opbyde Alt, hvad der stod i hans Magt for at tilfredsstille Dem, saavidt hans Myndighed strakte sig. Jeg vil nu haabe og ønske, at han holder Ord.

Om faa Øieblikke reiser jeg til Laurvig. Med de venligste Hilsner til Deres Kone fra Frøken Steenberg og mig forbliver jeg

Deres meget forbundne
Treschow.

Høivelbaarne
Hr. Etatsraad Heiberg
Ridder af Dannebrog.

Først derefter kom den Ordning af Enkelthederne i Embedsforholdet i Stand, som Heiberg den 10. Juli takkede for (Christensen, Side 204).

Til Fru Jerichaus Billed.*

Det hedder om dette i de forhen anførte Optegnelser:

„Kampen i mit Kunstnerliv, min Smerte over den Uret, Heiberg altid var Gjenstand for, havde nedlagt i min Sjæl en Deel Bitterhed ligeoverfor Menneskenes Dom. Og jeg seer mig her siddende strængt og tilbagetrukken i mig selv, som om Verden med dens Forfølgelse og Tomhed intet havde med mig at gjøre. Den Stolthed, som Forurettelser altid opvækker hos Sjæle, der ere fjernede fra lav Mod-

* Se foran i andet Bind. Det er formentlig malet i 1855, i Løbet af en ganske kort Tid (en Dag?).

løshed, fra Kryben overfor de uberettigede Stemmer, som Øieblikket laaner Øre til, enten af Uvidenhed eller Misundelse eller begge Dele, denne Stolthed seer jeg tydeligt udtalt i dette Billedes Udtryk og jeg gjenkjender mig selv fra hin Tid. Hvilket Svælg ligger ikke imellem dette Billedes Udtryk med de kolde strænge Øine og det kneisende Hoved, og mit første Billede som gift Kone! Hvad maa ikke have ligget imellem af Begivenheder, saa de bløde kvindelige Træk nu ere blevne saa skarpe, saa bestemte, at de næsten nærme sig en Mands.“
... „Heiberg fandt alle mine Billeder skammelige paa eet nær, nemlig Fru Jerichaus. Han sagde: Jeg kan godt see, at ogsaa dette Billede har store Mangler, men ifald jeg skulde tænke mig, at du var bortreist eller at jeg mistede dig, da maatte de gjerne beholde dem alle for mig, naar jeg kun beholdt dette.“

IV. 1856—1882.

Side 181 (andet Bind).

SKRIVELSENE fra *Christensen* ere meddelte efter Originalerne, Svarskrivelsen saavel som Fru Heibergs Afskedsbegæring efter Heibergs Koncepter.

Side 202 (andet Bind).

Suhr's Brev lyder saaledes:

Det forekommer mig, at mine Ytringer i Samtaler med Dem om den af Dem nu nødvendig tagende Bestemmelse om at vedblive eller fratræde Theatrets Tjeneste have gjort noget Indtryk, og at det muligen kan være disse mine Ytringer, som bestemme Dem til at fratræde.

Jeg finder det derfor min Pligt at sørge for at Befølgelsen af hvad jeg har yttret i det mindste ikke skal blive Dem til pecuniairt Tab, dersom De kommer til den Beslutning at fratræde, og forpligter herved saavel mig som mit Boe efter mig til aarligen, saalænge De lever, at erstatte Dem hvad De i Pension erholder mindre end 2000, skriver To Tusinde Rigsdaler Rigsmønt, og altsaa ogsaa fulde 2000 Rdl. aarlig, dersom man imod al Formodning skulde nægte Dem Pension. Fra sidstnævnte 2000 Rdl. vilde dog blive at drage den Indtægt, som De muligen, men dog ikke sandsynligen, vilde i kunstnerisk Retning kunne erhverve paa en Deres Talent og Person værdig Maade, naar Theatret aldeles ingen Forpligtelser kunde paalægge Dem.

Ved den Forpligtelse, jeg herved paatager mig, bortfalder Betalingen af det Annuum, som ved mit Testament var Dem tillagt,

hvorimod de Bestemmelser i samme, som angaae Etatsraad Heiberg, forblive i fuld Kraft, saafremt han overlever Dem.*

Ved efter min Død at forevise dette mit Brev og den i samme anførte Forpligtelse til Executor af mit Testament skal denne min Ven være pligtig til at give Dem Tilstaaelse for Forevisningen samt Forvisning om at alt Fornødent med Hensyn til samme i Boet skal vende iagttaget.

Kjøbenhavn, 14. October 1857.

J. T. h. Suhr.

Underskriften verificeret af Notarius publicus 17. Oktober.

Efter at Etatsraad Suhr i Selskab med Oberst Tscherning havde tilbragt Sommeren 1857 ved forskellige Badesteder, drog han atter ud paa Vinteren sydpaa og opholdt sig især længere Tid i Algier. Hans nedbrudte Helbred blev dog kun forbigaaende noget taaleligere; efter sin Hjemkomst i Maj 1858 afgik han den 10. Nov. ved Døden. Der er opbevaret en Række Breve fra ham til Heiberg og Frue, der tilfulde stadfæste det Billed, som denne har givet af hans noble, noget stive og af Forretningslivet prægede Personlighed. Ogsaa Tscherning og hans Hustru deltog i denne Brevvexling. Her skulle kun enkelte Brudstykker meddeles, som kunne have Betydning i biografisk Henseende.

Etatsraad Suhr til Fru Heiberg.

Alger, 27. Marts 1858.

Jeg har modtaget Deres venskabelige Brev af 30. Dec. Forinden jeg gaar over til at tolke Dem min Tak og min Glæde over det meget Fornøielige, som Brevet indeholder, maa jeg skiænde paa Dem. De ytrer, hvad der er sandt, at jeg er et utroligt Vanemenneske, men naar De hertil føier „at det er rart jeg har faaet Vane til at være Dem hengiven, ellers turde De ikke bygge derpaa“, saa gjør De mig Uret.

Min Hengivenhed for Dem har et ganske andet Fundament; den er bygget paa den største Respect og Agtelse for Deres hele Personlighed, Deres smukke Livsvandring, Deres ualmindelige Talent og ved Siden deraf store Fordringsløshed, Deres Sanddruhed og Ærlighed saavel mod Venner som Uvenner, Deres trofaste Hengivenhed mod Venner, Deres Visdom i Raad, hvori De saa ofte gjør Mænd, som ansees for kloge, til Skamme, Deres — nei, nu maa jeg holde op,

* Ved Testamente af 20. April 1856 var der tillagt Fru Heiberg 400 Rdl. aarlig af den Suhrske Stiftelse; ved Tillægsbestemmelse af 7. Febr. 1857 var dette udvidet til ogsaa at gjælde for Heibergs Levetid, ligesom der yderligere tillagdes Fruen 200 Rdl. aarlig for det Tilfælde, at hun af nogen som sælst Grund bestemte sig til at forlade Theatret.

da jeg kunde komme til at fylde hele Arket, naar jeg skulde nævne alle Pillerne, paa hvilke Fundamentet for min Hengivenhed er støttet.

Efter denne min oprigtige Bekiendelse maa De nu meget forandre Deres Bedømmelse om mig.

Jeg har endnu en liden Anke at fremføre: Det forekommer mig, at De har behandlet Hauch for strengt; at De har skildret ham Faren og Vanskelighederne ved hans nye Stilling er smukt og rigtigt af Dem, og var nyttigt for ham at høre; men mig havde det været kiære-re, om De dertil havde føiet Ønsket om, at han maatte see sig istand til at overvinde og beherske Vanskelighederne, istedetfor at forkynde ham Deres Spaadom, hvilken, skjøndt der er den største Sandsynlighed for dens Opfyldelse, det dog maa være knusende for ham at høre.

Nu er jeg færdig.

Modtag nu min venligste Tak for Deres og Heibergs Brev, af hvilket det for Deres Skyld glædede mig at erfare Maaden, hvorpaa Indenrigsministeren har indstillet Deres Ansøgning, da der deri ligger en smuk og velfortient Anerkiendelse af hvad De har været og virket for Theatret

De maa troe at Heibergs uforlignelig smukke Mindedigt [over Ida Bombelles] ogsaa af mig er læst og atter læst med dybt følt Beundring, med hvilken dog blander sig nogen Vemod over at et saa stort Talent saa sielden lader høre fra sig. At Heiberg er en ualmindelig beskeden og aldeles ikke ærgierrig Mand, er sikkert; han kunde høste saamange Laurbær han vilde eie, men istedetfor dette fore-trækker han den stille Roe i sit af en herlig Hustru forskiønnede Hiem.

.

Med venligst Hilsen til Dem og Heiberg

Deres særdeles hengivne

J. Th. Suhr.

Etatsraad Suhr til Fru Heiberg.

Alger, 27. Marts 1858.

Jeg har havt den Glæde at modtage Heibergs Brev af 28. Febr. samt Deres og Heibergs af 10. og 16. dennes og takker jeg Dem meget for den Fornøielse, De forunder mig, hvergang jeg modtager Brev fra Dem.

Ole Suhr har meldt mig Maaden, paa hvilken Deres Afsked blev Dem meddelt, tilføiende at det var kiendeligt, at Efterretningen gjorde Indtryk paa Dem. Dette er nu ganske i sin Orden, og skiøndt Sagen var vel overlagt, og Udfaldet, den nu endelig har faaet, er det at-traaede, saa er det saavel begribeligt som naturligt, at Overgangsøie-

blikket fremkalder alvorlige Betragtninger. Jeg har saa stor Tiltro til Deres Characterfasthed, at jeg føler mig overbevist, at De snart vil finde Sindsroe og komme til fuld Erkiendelse af at hvad der nu er skeedt er det Bedste. De har ikke letsindig eller uoverlagt taget Beslutning, som først er afgivet efter moden Overveielse og med fuld Billigelse af indsigtfulde Venner og Raadgivere. Jeg haaber derfor, at naar jeg igjen faaer den Glæde at see Dem, at jeg da maa finde Dem tilfreds og rask og at vi maa tilbringe tilsammen en fortrinlig Sommer paa Sølyst.

Det er en stor Skam, at man ikke paa anden Maade end gennem Aviserne underrettede Dem om at Sagen var afgjort. Holsts hele Op-træden under Sagen er unegtelig nobel; at De ikke modtog Tilbud om et Afskedsgilde er fuldkommen i sin Orden. De tager jo saa smukt Afsked fra os alle i de skjønne Ord, De har indrykket i Aviserne, og for mit Vedkommende maa jeg atter her fremføre min Taksigelse.

.

Fru Tscherning til Fru Heiberg.

Ørholm, d. 30. Marts 1858.

Kjære Fru Heiberg!

Jeg har haft saadan Lyst at sige Dem Tak for de Timer, jeg tilbragte hos Dem i Fredags; jeg har i Aften faaet forøget Lyst dertil, idet jeg med det samme kan bringe Dem en Hilsen fra vor fælleds Ven i Algier. Jeg har i Aften modtaget saadant et rart Brev fra ham, saa venligt, jeg kunde næsten sige saa livligt. Han er nu saa glad ved Tanken om snart at kunne vende hjem igjen; han mener, hvilket jeg ogsaa hørte af Consul Suhr, at være herhjemme medio Mai

Kan De huske, for mange Aar siden, jeg kom ud til Dem i den stille Uge, vi forfærdigede Tøi- eller rettere Papirsblomster sammen. Hvor forunderlig hurtig glide dog ikke Tilværelsens Dage hen, hvor fulgte jeg ikke med Ungdommens Varme og Begeistring Deres høje lyse Bane, hvormange Drømme ere ikke virkeliggjorte og hvormange begravede siden hiin stille Uge. Vi var dengang begge unge og gik ind i Livet — fremad — fremad; vi ere nu snart begge gamle, idetmindste aldrende, dobbelt derved at vi begge har Mænd, saa langt frem i Aar for os, vi gaae nu ud af Livet, — — men hvor det dog er deiligt at have levet — virkelig levet — og derfor Tak, fordi De saa rigelig har skjænket i Livets Bæger for mig

Smil ikke over mit Brev, jeg syntes jeg havde saa meget at sige Dem og det blev jo dog egentlig kun Tak og Farvel. Hils Etatsraaden, om han bryder sig om en Hilsen fra

Deres hengivne
Eleonore Tscherning.

Side 203 (andet Bind).

Af den vidtløftige Bladpolemik i Anledning af *Fru Heibergs Afskedigelse* vil det være billigt her at opbevare det eneste direkte Indlæg, *Høedt* synes at have givet; der er saa meget mere Anledning hertil som dette Indlæg muligvis er et Led i selve Handlingens Udvikling i de Dage. Artiklen findes i „Berlingske Tidende“ for 22. Oktober 1857:

En Oplysning.

Som jeg vel kunde vente, skulde jeg naturligviis sættes i Forbindelse med Fru Heibergs Ansøgning om Afsked, og de ærede Blade, Morgenposten, Fædrelandet og Flyveposten, have da ogsaa, i fulminante Artikler, gjort Publikum den Meddelelse, at Fru Heiberg vil gaae, fordi jeg skal være Scene-Instructeur.

Det gjør mig ondt for de ærede Organer, at de ved denne Leilighed ere løbne med Liimstangen, og det saa comisk, som det vel er muligt. Sagen er nemlig den, at den omtalte Post oftere, er bleven mig tilbudt,* første Gang i Mai 1856, men at jeg ligesaa ofte har afslaaet den, med den Erklæring, at jeg ikke ønskede den, og ialfald kun vilde modtage den, naar Ministeren kunde indestaae for, at min Udnævnelse ikke var Fru Heiberg imod. Fru Heiberg har ikke ønsket det, og jeg ønsker ikke Posten; her er altsaa den skjønneste Enighed, og det kan umulig være af den Grund, hun vil forlade Theatret.

Og — siden jeg nu engang har maattet bryde Tausheden — hvad har jeg egentlig gjort i den hele Affaire? Jeg har erklæret, at jeg ikke turde, eller, om man foretrækker det, at jeg ikke vilde udføre Hamlets Rolle, naar jeg skulde undvære Fru Nielsen, som nylig havde overstaaet en heftig Sygdom og, efter Theaterlægens udtrykkelige Forbud, endnu i den første Tid ikke turde paatage sig et saa angribende Parti. Jeg har forlangt, at Theaterdirecteuren skulde vente lidt paa en Skuespillerinde, som Fru Nielsen. Det er min hele Brøde — jeg udlover en raisonabel Douceur for den, som kan overbevise mig om nogen anden —, og naar den blev straffet, som den gjorde, med Afsked uden Pension, den største Straf, Theatret har for de største Forseelser, skulde man tro, at selv den meest disciplinbegeistrede Embedsmand maatte finde sin billige Harm fuldkommen mættet. Siden den Tid har jeg ikke foretaget mig nogetsomhelst Skridt henimod det kgl. Theater. Det var Cultusministeren, som ifjor foreslog mig at vende tilbage i min gamle Stilling; jeg for min Deel gjorde kun eet Spørgsmaal, om Fru Heiberg blev, og da han bekræftede dette, modtog jeg hans Tilbud. Under den følgende Saison holdt jeg

* Om nogen „udvidet æstetisk Myndighed“ har der naturligviis aldrig været Tale.

mig saameget som muligt i Baggrunden — Professor Dorph vil f. Ex. kunne bevidne, at jeg gjentagne Gange bad ham, ikke at tænke paa Richard den Tredie, som jeg i sin Tid havde foreslaaet Etatsraad Heiberg, og som denne havde forkastet. I halvandet Aar har jeg afslaet Scene-Instructeuratet, Altsammen af Hensyn til Fru Heiberg. Og sluttelig har jeg nu tilstillet Cultusministeren en Ansøgning, hvori jeg beder ham om min Afsked, ikke fordi jeg ønsker den, men for at sætte ham istand til, med Lethed at kunne fjerne, hvad der generer Fru Heiberg, hvis det virkelig er mig, som har en saadan Betydning for hende, hvad jeg aldeles ikke troer. Men saa kan jeg heller ikke gjøre Mere, naar jeg da ikke skal forlade Byen, og saa tør jeg vel ogsaa haabe mig fritagen for alle yderligere Insinuationer, thi der maa dog — synes mig — være Maade med Alt.

F. L. Høedt.

Side 219 (andet Bind).

Redaktør *Bille* maa dog ikke endnu dengang have faaet sin Trøie knappet rigtigt; i alle Tilfælde har Kammerherren nylig som Geheimeraad Halls Biograf* karakteriseret dennes Styrelse af Theatret „i disse faa, men fyndige Ord“: „Hall, hvem det i hans første Periode som Kultusminister var tilfaldet at bringe Theatret paa Fode efter Vennen Heibergs Direktorat“ ... Naar det nu mindes, at Hall overtog Theatret før der her var indtraadt noget Brud mellem Direktøren og den uundgaelige Opposition; at han derefter begunstigede eller dog fandt sig i Hofteaterepisoden og fremkaldte først „Vennen Heibergs“, derpaa Fru Heibergs Afskedigelse, medens det lykkedes hans Efterfølger at føre denne sidste tilbage til Scenen, saa maa man indrømme, at hin Dagbladsartikel, der fremstillede Fru Heibergs Bortgang som et uerstatteligt Tab, enten ikke, som Fru Hall i sit Brev gaar ud fra, kan hidrøre fra Redaktøren, eller senere fuldstændig er gaet Forfatteren i Glemme.

Side 213 (andet Bind).

Digtet („Fædrelandet“, 13. April 1858) var, som Fru Heiberg formodede, af *Chr. Winther*. Med denne og hans Hustru Julie f. Lütt-hans, stod Heibergs i uafbrudt venskabelig Forbindelse, uden dog at have egentlig Omgang med dem. En Del venskabelige Billetter fra

* Dansk biografisk Lexikon, VI 506 (trykt Sept. 1892).

Fru Winther til Fru Heiberg ere bevarede, deriblandt ogsaa et meget stærkt Udfald mod Høedt.

I Anledning af „Hamlet“ skriver hun:

Kjbhvn., den 20de Nov. 51.

Fru Heiberg, vel veed jeg, min Tak kun kan have liden Betydning for Dem, men tag mig det dog ikke ilde op, naar jeg sender disse Linier til Dem for at bringe Dem en Taksigelse af mit fulde Hjerte for den Nydelse, De igaar Aftes har forskaffet mig ved Deres Ophelia; jeg trængte til at takke Dem og var glad ved at jeg kjendte Dem saameget, at jeg turde.

En venlig Hilsen til Deres Mand og Moder fra

Deres hengivne

Julie Winther.

Side 242 (andet Bind).

Til Forhandlingen om *Fru Heibergs* Gjenoptræden henhøre følgende Breve:

^{30/6} 59.

Endnu kun eet for at forebygge Misforstaaelse. Jeg sidder stille og venter taalmodig, men nu synge atter Fuglene i Sora.

Deres halstarrige

D. G. Monrad.

S. T.

Fru Heiberg.

Jeg ønskede meget at tale med Dem iaften mellem 7 og 8.

Med sand Høiagtelse

Deres ærbødige og hengivne

D. G. Monrad.

^{7/6} 59.

De har svaret mig, at De nu hverken kunde sige ja eller nei, men at De forbeholdt Dem at tage Deres Bestemmelse efter Forhandling med Theaterchefen, for saavidt han maatte finde Anledning til at henvende sig til Dem.

Jeg har tilføiet til Tillisch, at jeg fandt det høist sandsynligt, at De ikke vilde give ham et Afslag, naar han henvendte sig til Dem.

Tillisch har modtaget.

Med Tak til Dem selv og Hr. Etatsraaden, for hvem min Høiagtelse, om muligt, er stegen ved de stedfundne Forhandlinger.

Deres med sand Høiagtelse
ærbødige og forbundne
D. G. Monrad.

^{10/6} 59.

S. T.
Fru Heiberg.

I sin Bog om „Theatret 1852—59“ insinuerer Etatsraad H. Christensen, at Heiberg skulde have „hilst paa den nye Minister“ for ved denne Leilighed at antyde, at hans Hustru, „vel kunde være tilbøielig til under forandrede Administrationsforhold atter at optræde“ (S. 310). — Det er en følelig Mangel ved denne som ved adskillige andre nærgaaende Sigtelser mod Forfatterens daværende Modstandere, at de savne enhver Antydning af Hjemmel eller Sandsynlighedsbevis. Ovenstaaende Breve — for ikke at tale om Fru Heibergs Fortælling — synes at umuliggjøre Rigtigheden af det her anførte, der aldrig burde have været fremsat.

Side 291 (andet Bind).

Det var dog ikke det sidste Brev, *Collin* sendte Fru Heiberg før sin Død, 28. August 1861. Den Aften, hun første Gang optraadte som Maria Stuart, skrev han nemlig følgende:

Søndag Aften, 13. Januar 1861.

Kiæreste Hanne.

I mit eensomme Værelse har Du og Din nye Optræden i Aften aldeles sysselsat mig. Jeg har i Tanken fulgt Dig til Theatret, i Dit Værelse og ned til Scenen. Jeg har engang, i en ikke saa kort Aarrække, med Afbrydelser, kiendt Theatret, interesseret mig derfor, kiender ogsaa dets mange Skyggesider. Jeg har altsaa saa levende, som det er muligt i Oldingsalderen, sat mig ind i Din Forfatning i Aften, som jeg frygtede at Familieuheld kunde gjøre Dig endnu tungere.

Med disse og mange andre Følelser, som jeg er for gammel og svag til paa en passende Maade at bringe paa Papiret, venter jeg længselsfuld paa mine Børn, som bivaane Forestillingen.

Jeg fik, som Du kan vide, de glædeligste Efterretninger; Til Lykke, til Lykke! Gud bevare Din Helbred!

Din faderligt
hengivne Ven
Collin.

Side 291 (andet Bind).

Til Minde om det trofaste Venskab, som i saa mange Aar og lige til hans Død vistest Fru Heiberg af *J. N. Madvig*, meddeles her deres Brevskifte efter Heibergs Død.

Genf, den 6. September 1860.

.... Jeg har ingen Ret og ingen Tilbøielighed til at trænge mig ind i de Følelsers og Tankers Helligdom, som ved dette Vendepunkt i Deres Liv, ved Afbrydelsen af en Tilværelse, med hvilken Deres saa inderlig og skjønt havde forenet sig, bevæge sig hos Dem, og allermindst skal jeg forsøge deri at ville indblande mine egne Betragtninger. Men jeg har altid haft og vil altid beholde en saa levende og stærk Erkjendelse af Heibergs store Betydning, en saa stor Taknemmelighed for hvad han har været for Danmark og for mig selv, og jeg forbinder hermed, hvorom jeg veed, at De ikke tvivler, en saa dyb og inderlig Hengivenhed for Dem, Fru Heiberg, at jeg ikke kan negte mig, selv om det skulde synes Dem paafaldende ved denne Leilighed første Gang at modtage nogle Linier fra mig, at udtale for Dem, hvormeget jeg deler den Sorg, der har ramt Dem, men med Dem Alle, der elske og agte dansk Poesie og Literatur, endsige dem, der have haft Adgang til Deres og Heibergs Hjem. Jeg haaber, at i Danmark ikke blot i dette Øieblik Tabet vil vække og skjærpe Følelsen af, hvad Heiberg har ydet os, selv hos dem, der ikke ret have gjort sig det klart, men at denne Erkjendelse vil bevares og voxte til Ære for vor Indsigt og Smag. Om Dem selv, Fru Heiberg, veed jeg, at Deres Liv hverken vil savne Fylde eller Fasthed og Sikkerhed, fordi han, der deelte det, er gaaet bort; men skulde i nogen Maade Tabet af ham, hvem De støttede og til hvem De støttede Dem, ligesom give trofaste og ærbødige Venners Hengivenhed en større Værdi, haaber jeg trøstigt, at De, hvilken Plads De forresten anviser mig, med Hensyn til disse Egenskaber ikke vil regne mig iblandt de sidste.

Gud styrke og bevare Dem for alle dem, der i Venskab og Høiagtelse for Dem forene sig med

Deres ærbødigste
J. N. Madvig.

Bonderup, d 21. Sept. 1860.

Heibergs og min kjære Ven!

Med hvor megen Taknemmelighed har jeg dog modtaget de indholdsrige kjærlige Ord fra en Mand, jeg i en Række af snart 30 Aar stedse har omfattet med den største Høiagtelse og Hengivenhed. Tak, fordi Deres Tanker har været hos mig i min Sorg, fordi De følte, at jeg trængte til Mildhed, til Trøst, fordi De troer, at hvad Mangler jeg

end lider af, har jeg dog formaaet at skatte min kjære Afdøde, og med Taknemmelighed mod Forsynet indseet, hvad han var mig, og hvor anderledes alt havde været i mig og om mig, ifald jeg ikke havde havt denne ædle, begavede Mand ved min Side.

Til Dem med det bløde Hjerter, tør jeg udtale min dybe Smerte, mit Savn frit og uforbeholdent uden at frygte, at mine Ord ingen Medfølelse vil finde. Ak, min dyrebare Ven! Hvilket Tab har jeg dog lidt. Jeg har en Følelse, som om min Sjæl var revet over i to Stykker, den ene Halvpart hist oppe, den anden gaaer jeg Stakkel omkring med, uden at jeg veed, hvortil jeg skal bruge den.

De skriver til mig saa milde, saa trøsterige Ord; De tilsiger mig Støtte og Værn hos mine trofaste Venner, Venner, der alle ere tilførte mig ved min kjære Heiberg. Ja, disse ere den store Arv, jeg har modtaget efter ham, en Arv, jeg vil stræbe efter at beholde heel og ubeskaaren, saalænge mit Hjerter slaaer. Og hvem af alle disse Venner har større Krav paa min Taknemmelighed, min Hengivenhed, end netop De? Det var ikke først ved Heibergs Død, at De paaskjønnede de Gaver, Gud havde skjænket ham. De paaskjønnede dem, medens han stod iblandt os i sin Kraft. Saasnart Leiligheden tilbød sig at vise Troen i Gjærningen, viste De den. Da Heiberg 1849 for første Gang blev draget frem af sit skjulte Studerekammer for at tjene sit Fædreland i en betydeligere Embedsstilling, da var det Dem, der viste hans Evner, hans Character, denne Tillid, denne Anerkjendelse. Han sagde ofte i hin Tid til mig: „Madvig er den eneste Mand i Landet, der havde kaldet mig til en ansvarsfuld, en ærefuld Embedsstilling,“ og jeg mærkede godt, at han havde en barnlig Glæde over dog eengang at blive betroet en Virksomhed, han selv ansaae for saa vigtig, saa betydningsfuld for vor aandelige Udvikling. Min kjære Heiberg fik Meget og Mangt at kjæmpe imod i denne Stilling; som for hans Digtvirksomhed, saaledes ogsaa her, modtog han knapt tilmaalt Tak og Paaskjønnelse, og dog er det min Overbevisning, at Theatret aldrig har havt og maaskee aldrig faaer en Mand, der forener alle de Egenskaber i een Person som ham, De valgte til denne Post

De skriver, at mit Liv vil ikke mangle Fasthed og Fylde, fordi han er gaaet bort. Ja, seer De, det er dette jeg ikke blot nu i min Smerte, men ofte, meget ofte i Aarenes Løb har sagt mig selv, at Mange, og derimellem De selv, har seet paa mig med for milde Øine, med en ubegribelig Tro til min Selvstændighed, min Fasthed, uden at lægge Mærke til, hvad der tilsyneladende gav mig begge Dele. De holdt ikke fast ved den Omstændighed, den Lykke, at den kraftige Arm, jeg havde at støtte mig til, gjorde at jeg stod. Ak, min kjære Ven! Saae De mig i denne Tid, saae De ind i mit vaklende, sittrende, usikre Indre, De vilde ikke tale om Fasthed.

Den indre Fylde, som De troer jeg er i Besiddelse af, lader sig maa-skee bedre forsvare. Tom er jeg ikke blevet ved mit Livs mange Svingninger, dets Løb har efterladt Spor i min Sjæl, som ingen Harve kan udlette, og fattigere, tommere er min Sjæl tilvisse ikke blevet ved min sidste store Smerte; men — jeg staaer paa Kors-veien, ved en stor Milepæl, seer ned til alle fire Sider og spørger mig selv: Mod hvilken Kant skal du styre dine Fjed? Ensom bliver Vandringen, enten jeg drager mod Syd eller Nord, mod Øst eller Vest, og det er denne Ensomhed, der knuger og skrækker mig. Det er Savnet, det store, det smertelige, der faaer min Sjæl til at skjælve.

Men nu kommer det tredie og bedste i Deres velgjørende Brev. De tilbyder mig fremdeles Deres Venskab, tilsiger mig Deres Hengivenhed. Ja, mine Venner, Heibergs Venner, er nu det Eneste, jeg har at støtte mig til; disse maa nu fremdeles vise ham deres Venskab ved ikke at lade hans sørgende Veninde staae ene og forladt; til dem vil jeg tye, ifald de kjærligt vil modtage mig, hjælpe, trøste, opmuntre mig for hans Skyld, advare, tilrettevise mig med Frimodighed for hans Skyld. De maa ikke blive bange for alt, hvad jeg her haaber og venter af mine Venner. Jeg skal ikke trække ubeskedne Vexler paa dem, men være stille og taknemmelig for hvad de ville yde mig og Intet fordre, undtagen Et, at de til Gjengjæld for, hvad de giver mig, aldrig vil tvivle paa min trofaste, inderlige Hengivenhed.

Johanne Luise Heiberg.

Side 318 (andet Bind).

Fru Heibergs Bortgang fra Theatret kom uventet for saa godt som Alle. Hendes nærmeste Venner vidste vel, at den ikke vilde være fjern, men man troede dog ikke, at den vilde finde Sted før næste Sæsons Slutning. Rimeligvis blev Direktørskiftet ved Theatret afgjørende: 11. Juli 1864 blev Tillisch Indenrigsminister uden strax at finde en Afløser ved Theatret, og 5. August meddelte Kontorchef Løffler Fru Heiberg, at den Underretning, han havde givet hende om, at Departementschef C. Weis vilde overtage Direktørposten, var urigtig, da denne bestemt havde vægret sig herved. Dagen efter meddelte Fru Heiberg Tillisch, at hun var bestemt paa for bestandig at forlade Theatret. Et Par Uddrag af Breve i denne Anledning kunne fortjene at meddeles:

Kjøbenhavn, den 8. August 1864.

Kiære Fru Etatsraadinde!

Deres Brev af 6te d. M. har i høi Grad bedrøvet mig, og jeg vilde gjerne have talt med Dem derom, men jeg har desværre ikke kunnet finde Tid til at komme ud til Dem. Er det virkelig Deres faste

Forsæt nu strax at forlade Theatret, veed jeg virkelig ikke, hvorledes man vil blive istand til at begynde den forestaaende Saison, til hvilken alt var forberedt fornemmelig med Hensyn til Deres Bistand og Deres gode Tilbud om at begynde Prøverne allerede i denne Maaned

Dette indseer De vistnok ogsaa selv, og jeg har derfor antaget, at Meningen af Deres Brev ikkun var, at De ved Slutningen af den nu anstundende Saison vilde ende Deres Virksomhed. I det Haab, at jeg ikke feiler heri, har jeg den Ære med den mest udmærkede Høiagtelse at undertegne mig

Deres ærbødigst hengivne
Tillisch.

Skodeborg, 8. Aug. 1864.

Kjære Veninde.

Tak fordi De selv har villet meddele os Deres vigtige Beslutning. Jeg vovede ikke at modsige den Betragtning, der muligt maatte kunne bevæge Dem til endnu en Vinter at blive ved Theatret. Men nu glæder jeg mig over, at De har gjort Ende paa Reflexionen. Tidspunktet til at fratræde forekommer mig at være det mest passende, og den af os omtalte ugunstige Eventualitet vil sikkert ikke indtræde i Virkeligheden.

Altsaa — det er forbi, det skønne, flygtige Spil med sine Tryllerier og Tæppet er faldet. Men hvilken rig Erindring tager De ikke med Dem fra denne Phantasieverden og med hvilken Tilfredshed kan De ikke skue tilbage paa den nu afsluttede uforglemmelige Bane! Men kjære Veninde! hvad der er det Bedste: De eier en Rigdom, som er større end Geniets, idet De kjender og elsker en Virkelighed, som er høiere end Kunsten, og idet De ikke blot lever et rigt Liv i Deres eget Indre, men ogsaa skaber Kjærlighed omkring Dem. Herren velsigne Dem og bevare Dem i mange Aar for Deres Børn og Deres Venner

Deres hengivne
H. Martensen.

Selv skriver Fru Heiberg herom i Svar paa et Brev fra Henrik Hertz:

Kjære Ven!

Med Sandhed kan jeg sige, at De idelig har været i mine Tanker ved den Beslutning, som Omstændighederne tvang mig til at tage noget tidligere end det ellers var blevet Tilfælde. Det er visselig en tung Skjæbne for Dem som for mig at skulle see paa, at Theatret, det danske Nationaltheater, for hvilket vi have arbejdet med Troskab

og Iver hele vort Liv igjennem, at skulle see dette i en Tilstand, hvor det mangler Alt det, der hører til for at bevare dette Liv. Ingen Directeur, ingen Censor, ingen Embedsmand, og hvad der er det værste intet Personale, der paa et Par Undtagelser nær blot er nogenlunde berørt af Aanden i Digtingen. Denne Tilstand, lagt til M. Wiehes haabløse Sygdom; men især en Angest, der i de sidste Aar har plaget mig, den nemlig, for længe at trække Vexler paa et Publicums Interesse, der ubegribeligt nok har holdt ud med mig i 40 Aar, alt dette tilsammen har vist sig for mig, som om Øieblikket var kommet til at afslutte et offentligt Liv, fuldt af Glæde, men ogsaa fuldt af mange mange Sorger

Hvad min Helbredstilstand angaaer, da er den i den sidste Maa-nedstid det bedste den har været i de sidste 3 Aar. Det var tungt, at jeg skulde lide saa meget af Sygdom i de to sidste Aar ved Theatret; dog ogsaa den har vel havt sin Betydning, den har hjulpet mig til at ende en Virksomhed, som dog engang maatte endes; bedre altsaa lidt for tidligt end lidt for silde. Jeg lever nu i Erindringerne, og her staaer altid De, min kjære Ven, lys og velgjørende for Tanken. Deres skønne Rythmer vil ofte i min Ensomhed klinge i mit Indre og en af mine stille Glæder er den Tanke, at det blev mig forundt at være disse Toners Tolk.

Det er vemodigt, naar det indre Liv endnu er saa friskt og modtageligt, at det kan opfatte og gjengive, da at maatte standse af ydre Grunde; det er Skuespillerindens Lod. See, saaledes er Digteren ikke stillet; skøn paa det, min Ven! Frisk som Deres Poesi endnu altid er, kan De haabe paa, at et Talent idag eller imorgen pludselig viser sig, og da lever den hele Række af Deres skønne Billeder Livet om igjen. Deres Veninde kan kun ønske, at De snart maa opleve denne Glæde; komme gjør den, men gid den maa komme snart.

Deres inderlig hengivne

Johanne Luise Heiberg.

D. 26. August 1864.

Noget senere, 27. Dec. 1864, forekommer følgende Passus i Brev til Hertz:

. . . . De har jo atter skrevet et nyt Stykke, der roses meget paa Theatret? Naar jeg hører, at De har skrevet et nyt Arbejde, da forekommer det mig ligesom unaturligt, at jeg intet hermed har at skaffe; dog, alt skal jo have en Ende her i Verden, og altsaa ogsaa min Virksomhed som Skuespillerinde. Som en Fremmed har jeg gaet derovre i de sidste 5 Aar, uden at der har været Nogen eller Noget, hvortil jeg kunde slutte mig; dette lader sig ikke udholde i Længden.

Side 308 (andet Bind).

Som Vidnesbyrd om Fru Heibergs Forhold til *Mikael Wiehes Slægt* kunne følgende Breve meddeles:

Søsteren Louise, efter Mikael's Død:

Den 19de November 1864.

Kjære Fru Heiberg!

Desværre er jeg ved en Upasselighed, som jeg i nogle Dage har maattet holde mig inde for, forhindret fra selv at bringe Dem medfølgende Portrait, og da det maaskee endnu kan vare flere Dage, inden jeg kan gaae ud, saa vil jeg ikke vente længere med at sende Dem det, at De ikke skal tro jeg reent har glemt mit Løfte. Saa snart jeg kan, kommer jeg til Dem; De er den, jeg længes allermest efter at tale med om ham, thi De har kjendt og forstaaet ham bedre, troer jeg, end Nogen Anden. Og naar jeg tænker paa Alt, hvad De har været for ham paa hans Kunstnerbane, og kunde været, hvis intet Forstyrrende var traadt imellem — da udvides mit Hjerte af Taknemmelighed og Kjærlighed til Dem derfor. Levvel til vi sees, kjære Fru Heiberg. Moder og Hanne sender Dem varme Hilsener ved

Deres hengivne

Louise Wiehe.

Søsteren Johanne, efter Heibergs Død:

Mandag 27. August.

Min kjære Fru Heiberg! efter hvad jeg imorges erfarede ved at træffe Biskop Martensen paa Banegaarden — har De ikke været ude af mine Tanker og det er mig umuligt ikke at sende Dem et par Ord i dette Øieblik, da mit Hjerte saa levende føler med Deres, hvad De har lidt for et Tab. De veed, hvormegen Priis jeg satte paa den elskelige Afdøde, og Dem takker jeg for, at jeg fik Leilighed til at kjende ham som han var i det daglige Liv; jeg veed det vist, at der er Faa, ved hvis Erindring jeg dvæler med saa stort Behag som hans. Det er ikke alene Dem, min egen kjære Fru Heiberg, der har mistet en Støtte i ham; saa underligt det lyder, jeg synes ogsaa jeg har mistet En; og vi Alle, som kjendte og elskede ham. Dersom De kunde see mig i dette Øieblik, saa vilde mine Taarer overbevise Dem om, at det vil blive et føleligt Savn for mig, at han ikke mere er der, han den overlegne og dog saa beskedne, den fine Mand og dog det naturligste Menneske, den, man altid var vis paa at blive forstaaet af og som kunde give den ubetydeligste Samtale en ny og piquant Vending; dette Indbegreb baade af udmærkede og behagelige Egenskaber, ham maa vel Enhver savne, der var saa lykkelig at kjende ham. Men

De, min eensomme Veninde! De har jo naturligviis tabt mere end nogen Anden, som De jo ogsaa vandt mere end nogen Anden ved det lange daglige Samliv med ham; det forekommer mig dog, der maa være meget forsonende i den Sorg at miste en saa udmærket Mand, fordi han jo egentlig ikke kan dø, — han er blot ikke tilstede, men hans Aand vil omsvæve Dem, hvor De gaer og staaer, som om han var lyslevende endnu; og hvad De i Aand og Sandhed har tilegnet Dem igennem ham, kan Ingen berøve Dem — det er Aandens Forret.

Jeg kom desværre ikke til Bonderup i Sommer, hvilket nu gjør mig dobbelt ondt. Man siger, De vil blive derude et Par Maaneder endnu, men det haaber jeg dog, De opgiver, naar De faaer betænkt Dem lidt. Jeg synes, man kan blive bund melankolsk af dette evige Regnveir. Saavidt det staaer til mig vil jeg høre hvert Ord, der bliver talet over Heiberg — kan De virkelig blive derude, naar han stædes til Jorden her? jeg troer det ikke.

Gud give Dem nu Styrke og Kraft til at bære det store Tab — glem ikke, at De har en trofast Deltagerinde i Deres hengivne

Hanne Wiehe.

Den Samme, i Konflikttiden:

18/8 1857.

Ja, min allerkjæreste Frue! naar De ikke mere vil lade Dem finde paa en naturlig Maade, saa maa jeg søge Dem paa denne unaturlige; thi mit daglige Liv forsødes i denne Tid paa for mange Maader ved Dem, til at jeg kan lade Dem gaae ganske uantastet hen. Hvor De er sød, Fru H., at De sender mig Blomster, — det har Ingen i Verden fundet paa, uden De, og det er netop Noget jeg skjønner saa uendelig paa —

Gid De dog ikke havde taget den Beslutning at lade være at spille hele denne Vinter — nu synes jeg, at De kunde hæve Dem over alle Personligheder og gaa Deres Bane tilende uanfægtet af alle bittre Tilfældigheder, De, „Scenens eensomme Majestæt“! Gid De endnu vilde forandre Deres Beslutning — jeg troer De vilde i mange Maader staa Dem ved det. Vær saa „stor“, at De overvinder det Onde med det Gode, De er netop skabt til en Virken, saa skulde De ikke forsmaa det skønne Kald, De har Jeg haaber ikke, De misforstaaer min Trang til at tale om disse Ting til Dem — det er jo kun fordi jeg holder af Dem, det ligger mig paa Sinde.

Deres hengivne

Hanne W.

Side 347 (andet Bind).

Skjøndt Fru Heibergs *Virksomhed som Sceneinstruktrice* utvivlsomt var af den største Betydning baade for Theatret i sin Helhed og for

adskillige af de unge Skuespillere og Skuespillerinder, der da først optraadte — om begge Dele foreligger der mange Vidnesbyrd i efterladte Breve, og det vil vel engang i Tiden blive yderligere stadfæstet* —, saa blev disse Aar dog især mærkelige derved, at de to store norske Digtere, Bjørnson og Ibsen, først ved Fru Heiberg indførtes paa vor Scene.

Alt 1865 tog hun sig af Indstuderingen af Bjørnsons „Nygifte“, og Aaret efter var hun stærkt optagen af Ibsens „Kjærlighedens Komædie“. Fra denne Tid fortjene følgende Udtalelser at opbevares.

Brev af 27. Marts 1866: . . . „Jeg læser Ibsens Komædie. Sandheden er en haard Røst at høre! Han har desværre Ret i Meget, i det Meste; ak Gud, maaskee i Alt! Han er et interessant og betydeligt Menneske med et ypperligt Blik paa det Filistrøse, det Løgnagtige i Menneskene. Hvorfor har denne Bog dog ikke gjort større Opsigt? Mon ikke, fordi den rammer for stærkt?“ . . .

I et lidt senere Brev hedder det: . . . „Her er dog store Evner, hvad der end kan siges om hans Arbejder. Hvor det ligner Norges Lidenhed og alle smaa Lande at forbitres over noget saa rigt og originalt som Kjærligheds-Komædien. Af Alt hvad jeg har læst af Ibsen sætter jeg dette øverst. Det er et vældigt Slag mod Løgn og al Trivialitet, og vel maa det skræmme Menneskene op, thi hvem rammer ikke dette Slag mere eller mindre? . . . Det er en stor Skam, at der ikke er skrevet en udførligere Anmeldelse af den.“

Fra samme Tid hidrører følgende Fragment, der er skrevet med Blyant og seer ud som Tilløb til en offentlig Udtalelse:

„En literær Spaamand har engang spaaet, at Spanien, Frankrig, England, Tydskland efter al Sandsynlighed for lang Tid havde kulmineret i Kunst og Poesi, og at Raden nu vilde komme til Norden, der ligger saa langt borte og selv maa erhverve Alt forfra, en ny Form og et nyt Indhold. Da denne Spaadom lød, haabede man endnu paa, at den kunde gjælde Danmark lige saa vel som Broderlandene; men desværre, hvor er det muligt længere at nære dette Haab? Ulykken har rammet de Danske, men de ere ikke blevne forædledede i denne Modgang, de ere som den Enke, der siger: jeg maa kaste mig ind i Adspredelsernes Strøm, thi jeg taaler ikke at sidde stille og tænke paa min Sorg. Det er en kjedsommelig Pessimisme, udbryde de Hule og Aandløse, der er jo ingen Ulykke paa Færde; hvad mangle vi? Gaaer ikke Alt sin vante Gang? Ere Kjødgryderne ikke fulde? Strømmer der ikke Penge ind i alle Sparekasser? . . . Hvad vil det sige, at vore Brødre sukke hinsides Grændsen, at vort gamle Flag rives ned, naar Nogen vover at heise det? at vi selv i de mest bevægede Tider maa lægge Hænderne i Skjødets og vente paa, hvad

* Se f. Ex. Agnes Gjørting i „Kvinden og Samfundet“, Jan. 1891.

Andre kunde faae Lyst til at foretage med os; thi vi selv formaae Intet. Jeg veed jo vel, at her findes i Landet — og Gud være lovet, at de findes, — en lille Flok af Mænd, varme, arbeidsomme, der ingen Møie skye for at frelse, hvad endnu kan frelses i dette vort store Skibbrud. Et haardt Arbeide have tilvisse disse Mænd, men af dette Arbeide for Livet kan Intet udspringe af de Aandens Gaver, der have givet vor Hovedstad Navn af Nordens Athen.

Kunde dette nye Tilløb da komme fra de Svenske? Umuligt; thi de have jo ikke engang en Sorg, som kunde løfte dem. Hvilken kold Kløgt har ikke taget al Livsvarme fra dem. Hvilken Rolle kunde de ikke have spillet og hvilken spillede de! Nei, efter et saadant Fald slaas ikke nye Gnister af det gamle Staal!

Hvad er der da tilbage? Det unge Norge!

Det er Mange en Forargelse, naar der tales om det Nye, der maa og skal forventes i Poesien. Hvad skulde det Nye indeholde? Hvor skal Stoffet tages fra? saaledes spørges der. Vi svare: fra et skarpere Indblik i Sjælens Dybde; fra et fornyet Samliv med Naturen; fra en stræng moralsk christelig Anskuelse. Og er Begyndelsen til alle disse tre Fordringer ikke alt kjendelig synlig i den unge norske Literatur? Hvad har gjort Bjørnsons Lykke andet end netop dette psykologiske Blik, hvormed han gransker Sjælene, ikke vigende tilbage for den uhyggelige Fornemmelse og de ak og vee Skrig, som Mange udstøde ved at komme Sjælens Rædsler saa nær? Hvad har gjort „de Nygiftes“ Lykke paa vort Theater? Det, at her ikke handles om Salonlivets ydre Konflikter, men om Sjælens indre Kamp. Og vi vende os nu til de unge norske Digteres Naturbetragtning, hvor forskjellig er da ikke denne fra hvad vor Literatur og Andres fordyber sig i. Hvilken Alvor, hvilken Fortabelse i de mindste Detailler, og hvilke susende Vingslag fare ikke gennem de mørke ensomme Fjelde. Læse vi Bjørnsons eller Magdalene Thoresens Skildringer, hvor nyt, hvor eiendommeligt træde de En da ikke imøde. Normændene er et dybt og alvorligt Folk; bag de haarde Fjelde trækker Sjælen sig i Stilhed tilbage for at finde Lyset og Sandheden. Og her komme vi til den tredie Fordring, det strengt Christelige, der har fundet sin Repræsentant i Ibsen. De første Arbeider af ham røbede en ikke ringe Begavelse, men Meget var dog Efterklang af tidligere Arbeider, baade i Form og Indhold. Først i *Kjærligheds-Komedien* have vi den hele eiendommelige Digter-Individualitet, idet denne udtaler sig i et Værk, der med den allerstørste Uret kun er lidet bekjendt her-nede, et Værk, hvortil maaskee ingen Nation har Magen og som i høieste Grad maa interessere ved sin Dybde, sin Sandhed, sin uforfærdede Afklæden af al Løgn og al den Trivialitet, som gaar i Svang imellem os og har slaæet saa dybe Rødder i Samfundet. Komediens Helt Falk er en mesterlig Figur og den Ironi, der ligesom de fineste

Arabesker slynger sig igjennem hele Dialogen, er aldeles fortrinlig. Alle de filistrøse Figurer ere malede med en Sandhed og et Maadehold, der paa eengang forbauser, morer og vækker de alvorligste Betragtninger. I Norge har dette Digterværk ikke alene ingen Lykke gjort, men vakt en Opposition, der kun kan forklares af den Rædsel, et Menneske maa føle ved pludselig at see sit kjære elskværdige Billede staa for sig med hule Kinder og hæslige Miner i det ubarmhjerlige Speil, om hvis Sandhed der dog ikke kan disputeres.

Det er imidlertid ganske vist saa, at der i dette Værk findes Knaager, hvorpaa man kan hænge sin Hat. Jeg forstaar godt, hvad Digteren har ment med Forholdet mellem Falk og Svanhild og Opgivelsen af deres jordiske Samliv; men her kræver han for meget af de fleste Læsere, maaskee alle. Hans Dommedag mangler Forsoningen. De falske Forhold, der her skildres, ere vel grebne ud af Livet; men skjøndt der gives falske Diamanter, er det dog vist, at der ogsaa gives ægte, og Svanhild er dog tildels en ægte Diamant . . . De Elskendes Adskillelse udtaler ligesom den Fordømmelsesdom, at et vedblivende idealt Forhold mellem Manden og Kvinden er en Umulighed. Ja visse- lig, ifald det Ideale kun skal søges i Kjærlighedens Beruselse; men Digteren maa ikke mangle Tro paa Forvandlingen fra Foraar til Sommer, fra Sommer til Høst. Hvilken Aarstid der da har været den skjønneste, vides vel først ved Livets Slutning; men at alle tre kunne være skjønne, den Tro er det forfærdeligt at opgive, og det er vel nærmest denne Opgivelse hos Digteren, der har saaret og stødt endog gode Læsere tilbage. Den Digter, der tvivler om det Ideale hernede, han er gaaet i Kloster, og han vil løfte sin egen Sjæl, men ikke de Andres ude i den brogede Verden. Men i Kloster maa Henrik Ibsen ikke gaa, thi vi trænge til ham udenfor dette, og medens hundrede og atter hundrede Bøger glemmes af Læseren, kan dette umulig overgaae Kjærlighedens Komædie; den er, med Alt hvad der kan siges om den, et betydeligt Arbeide, et Arbeide der staar over hvad der i Sverig og Danmark er udkommet i den sidste Snes Aar.

I „Brand“, Ibsens sidste Digterværk, er Forfatteren helt inde paa det religiøse Gebet og det med en Alvor og Strænghed, der langt overgaaer Kjærlighedens Komædie; det har paa Grund af, at ingen Humor, ingen Sangfugls lette Toner, som i hin, afbryde de dybe Toners forfærdelige Klang, en Farve, der gjør, at det næsten ikke kan henføres under Navnet Poesi, men snarere maa kaldes et Bodsskrift. Forfatteren staaer paa S. Kierkegaards Standpunkt og hæver sig i sin Religiositet ligesaa lidt som han, til Naaden. Han kjender kun Frelseren i Templet, med Svøben i sin Haand; den milde, barmhjerlige Frelser, der røres, naar Synderen strækker Armene ud imod ham og raaber: „Herre, du Davids Søn, forbarm Dig!“ til ham er han ikke naaet. Et slaaende Exempel herpaa er den forfærdelige Søn og Præst,

der nægter sin Moder Nadveren i Dødens Stund, fordi hun ikke vil kaste Alt, hver Hvid og Skilling, som hendes Liv er hengaaet med at skrabe sammen, overbord. Jeg seer nok den dybe Symbolik, som ligger i denne Tanke.“

Som Scene-Instruktrice maatte Fru H. lægge hele sin Indflydelse i Vægtskaalen for at overvinde Modstanden mod at „De Unges Forbund“ bragtes paa Scenen (16. Febr. 1870), og Aaret efter kom her til „Kongs-Emnerne“ (11. Jan. 1871). Henrik Ibsen takkede med sit berømte „Rimbrev“ (Dresden, 15. April 1871), et af de skønneste Mindesmærker over Fru Heibergs Kunst og dens Virkning paa en højt-begavet Aand.

Forholdet til *Bjørnson* strakte sig gennem mange Aar og var af en mere personlig Natur; der foreligger talrige Breve, som vise hvor varm og inderlig den Følelse var, som Digteren og hans Hustru nærede for Fru Heiberg og som hun i rigt Maal gjengjældte. Under Opholdet i Rom 1874—75 trodsede hun den stærke Uvillie mod *Bjørnson* blandt de Danske og fremtvang en forbigaaende Forsoning. Her skulle kun følgende Ytringer blandt mange lignende anføres.

24. Dec. 65.

Til Fru Heiberg.

Det er mig en Trang at takke Dem for Deres ligesaa uventede som efter Alles Udsagn fortrinlige Arbeide med mine „Nygifte“; jeg ser det af Breve og kan forstaa det, at Stykkets Lykke væsentlig skyldes Instruktionen.

Det var overordentlig, hvad jeg selv maatte arbeide, uden dog at faa Stykket derhen jeg vilde

Endnu en Gang, højtærede Frue, min hjerteligste Tak; det Bifald, som De var med at skabe i Kjøbenhavn, har vistnok en ikke liden Del i det, som faldt her

Deres ærbødige

Bjørnstjerne Bjørnson.

24. Marts 66.

.
Jeg glæder mig til at faa tale med Dem. De er saa inderlig tilgavnset et Menneske og har udviklet enhver god Evne, som et saadant faar, til den højeste Fuldkommenhed. De binder mit Væsen, saa jeg modtager i større Ro og giver kun, hvad godt er. Der er Mennesker, jeg taler med, som altid faar mig til at sige Dumheder. Thi jeg er desværre med i alle tusind Øieblikke og kan ikke alletider regjere dem. Desto gladere er jeg, naar Andre hjælper mig dermed

Deres i Ærbødighed hengivne

Bjørnstj. Bjørnson.

Til
Fru Etatsraad Heiberg.

Den 28. December 1868.

Kjere, kjere Fru Heiberg!

Min Kone svarer Dem naturligvis paa det Brev, men jeg maa ogsaa! Første Juledag ifjor var vi hos Dem i et elskeligt Selskab, som De gjorde for os. Første Juledag iaar modtog vi Deres Brev paa Sengen, og jeg læste det med Taarer. Javist er De af de Trofaste i Landet, og De synes at forstaa, at vi ogsaa er det. Hvor er de ikke faa! Og hvor rigtigt, at det er Evnen til Tro i det Store og det Lille, som er borte af Tiden, og det er dem, som med overordentligt Arbejde nu indføres igen.

De samme Vilkaar give samme Erfaringer og Deres opriskede virkelig vore; thi midt i Kampen, i alle Fald som den føres her, er der mangfoldige Ting, som holder Sindet friskt, saa det Onde snart glemmes

Eders Udvikling i Danmark, den jeg nøje kjender, har givet mig megen Klarhed og givet mig Ild og Tro. Hvad har jeg ikke det unge gjenfødte Danmark at takke! — Og saa det gamle, overmaade gamle Danmark! Jeg læste nylig nogle Prækener af Martensen, hvor fin, hvor klar, hvor klog — og hvor gammel!

Men De er den evig Unge eller rettere den evig Dem foryngende! De forstaa ogsaa mig, hvad jeg engang troede umuligt; De er vor elskelige Veninde, som jeg vandt nu sidste Gang i Danmark, De er et dejligt Menneske, som jeg kunde sige hvad Fanden det skulde være! og som jeg er vis paa til det Yderste.

Deres hengivne

Bjørnstjerne Bjørnson.

Brevkort, til Sorrento, med Poststempel: 25. April 1875:

Inat drømte jeg, at et spand med små hæster, vævre, fine, i glimrende sæletøj, og foran dette ænnu ét og bestandig et til, og i en fin liden triumfator-vogn en vognstyrer, som egentlig var en Pige, så mild — altid fulgte efter mig og vilde have mig op; men jeg havde så meget at gøre med en fortrædelig historie, at jeg aldrig kom til; men spandet fulgte mig, bestandig tålmodig. „Aha,“ tænkte jeg, da jeg vågnede, „det har været fru Heiberg.“

Nu vil hun høre fra os!

B. B.

Marstrands Portræt og Bissens Statue.

„Fra 1858, mit Livs bitreste Tid, skriver sig mit syvende Billed, Marstrands, der blev malet, da skammelige Omstændigheder tvang

min Æresfølelse til at bede om min Afsked fra en Scene, paa hvilken jeg havde virket fra min tidligste Barndom, mindre for hvad der var skeet mod mig, end for hvad der var gjort mod Heiberg. Paludan-Müller sagde til mig, da han første Gang saae det: „Det er et skammeligt Billede af Dem; De seer jo ud, som De staaer ved dette Vindue, som om Heiberg laa knust udenfor det.“ Der var mere Sandhed i disse spøgefulde Ord, end han selv tænkte paa.* Stoltheden fra det forrige Billede er her vejet for et bebreidende tungsindigt Udtryk. Den Gjæring som arbejdede i mit Sind, er kun kommet alt for tydelig frem. Den stakkels Maler gjengav, hvad han saae, og det var dette, man fra alle Sider bebrejdede ham. Jeg vilde nødig, at dette Billede skulde være det sidste Indtryk, man fik af min jordiske Tilværelse; thi saaledes maa et Menneske ikke ende, betagen af al den Jammerlighed, som man burde have havt Kraft til at hæve sig over, en Kraft, som jeg paa dette Tidspunkt var daarlig nok til ikke at besidde. Min eneste Trøst var, at denne Svaghed ikke saa meget var forarsaget ved en Krænkelse mod mig, som mod en Anden, til hvis ædle Personlighed jeg saae op og hvis Mishandling jeg ikke kunde bære.

Faa Aar efter blev jeg i høieste Grad overrasket, da Billedhugger Bissen meddelte mig, at en Statue af mig, der var bestilt af en Unævnt, nu var færdig og hugget i Marmor, og forespurgte om han maatte sende mig den, da den var bestemt til at være min Eiendom.* Jeg havde ikke en eneste Gang staaet for Kunstneren, der vel tidligere havde udført en Buste af mig; men nu stod her en heel Figur i Legemsstørrelse pludselig for mine Øine, hvis Stilling og Holdning Alle fandt var af stor Lighed. Denne Statue synes mig at være saaledes i sit Udtryk, at et Menneske kan være bekjendt at ende dermed: simpel, naturlig, hvilende i betagende Ro, uden Lidenskab, mild uden Smil, alvorlig uden Tyngde“

* Sml. S. 239. Det var Juristen Bornemann, fra hvem denne Yttring kom.

* Afbildet i „Illustreret Tidende“ 1861, Nr. 115; udstillet 1868. — Originalen gik som bekjendt til Grunde i Slotsbranden, 4. Oktober 1884; en Gjengivelse af V. Bissen opstilledes 22. Nov. 1892 i det kongelige Theater.

EFTERSKRIFT AF UDGIVEREN

Da Planen for Udgivelsen af det foreliggende Skrift blev lagt, var det Meningen for mit Vedkommende kun at antyde det juridiske og literære Ansvar, jeg efter Forfatterindens Ønske havde paataget mig, og at ledsage det med de nødvendigste Oplysninger, dels med Hensyn til Enkeltheder i Texten, dels til de ved Udgivelsen foreliggende Haandskrifter. Det forekommer mig, at Fru Heibergs uforbeholdne Fortælling maatte kunne forstaas af Alle, modtages med Glæde af dem, for hvem den var bestemt, og uden Fordom drøftes af dem, der stod hende fjernere eller var hende imod. Jeg ønskede at undgaa end-og blot Skinnet af uberettiget at ville knytte mit Navn til et Værk som dette, og mit personlige Forhold til Forfatterinden mente jeg da maatte være Offentligheden uvedkommende.

Den store Opsigt, som Skriftet alt ved sin første Fremkomst vakte, den Omtale og de Angreb, det blev Gjenstand for, maatte imidlertid i ikke ringe Grad paavirke denne Bestemmelse. Dels maatte det vise sig ønskeligt med Aktstykker og bestemte Paavisninger at imødegaa i alle Tilfælde nogle af de Mistydninger, som fremkom, dels blev det nødvendigt itide at afværge alle de Misforstaaelser, som gjorde sig gjældende med Hensyn til min Stilling til selve Værket og som jeg mindst af Alt havde forudseet.

At meget forskellige Meninger med Hensyn til Fru Heibergs Kunst maatte komme til Orde efter hendes Død, fulgte jo med Nødvendighed af den Omstændighed, at hun i en Menneskealder havde havt ihærdige og lidenskabelige Modstandere i toneangivende literære Kredse; hendes Skrift maatte jo blive et Indlæg i Drøftelsen af dette Mellemværende, hvis sidste Ord selvfølgelig ikke skal eller kan siges af Samtiden. Det maatte derimod overraske at høre Paastande og Domme fremsatte, der røbede enten en fuldstændig Mangel paa Kjendskab til den Slags fortrolige Meddelelser, eller en Ufinhed i Følelsen og Fattigdom paa sjælelig Forstaaelse, som unægtelig er værst for de paa-gjældende selv, men derfor dog ikke bør henstaa uimodsagt.

Hvad mit Forhold til Skriftet angaar, da varierede de Meninger, som alt strax kom til Orde, mellem saa store Yderligheder som at jeg skulde være den egentlige Forfatter til Bogen, eller tværtimod staa i et aldeles udvortes Forhold til den som til ethvert andet Haandskrift, der kunde være betroet mig som Arkivar; ja, der blev i sidste Tilfælde endog lagt dette til, at jeg stod usympathetisk overfor den Personlighed, som udtalte sig i den.

Overfor alt dette forekom det mig da at være det retteste at gjøre Rede ikke blot for hele mit Forhold til det foreliggende Skrift, men ogsaa for personlige Forhold, der i og for sig ere af ringe Interesse for Andre. Det var jo muligt, mente jeg, ved en om end kun kortfattet Skildring af Fru Heibergs Personlighed, saaledes som jeg havde lært den at kjende, især i de senere Aar, baade med Hensyn til disse at supplere Bogen, der jo standser otte Aar før hendes Død, og at give et Bidrag til dens rette Forstaaelse. Ved i flere Aar at syle med et Værk som dette, ved at gennemgaa det med selve Forfatterinden, ved jævnlig i Samtaler at vende tilbage til Enkeltheder i dets Indhold og ved endelig at gennemgaa hele hendes efterladte Korrespondance, maatte jeg vel ansee mig for nogenlunde skikket til at udtale en begrundet Mening om denne mærkelige Personlighed og hendes efterladte Skrift. Ej heller behøvede jeg at frygte for derved i nogen Maade at handle mod den Afdødes Ønske, selv om min Fremstilling jo ikke kunde være en ublandet Lovtale, men maatte blive et Forsøg paa at paavise ikke blot hendes Evners og Udviklings Energi og Rækkevidde, men ogsaa deres Begrænsning, ikke blot hendes Personligheds rige og elskelige Egenskaber, men ogsaa dens formentlige Mangler og Skrøbeligheder. Skjøndt nemlig Fru Heiberg meget vel baade af Samtaler og foreliggende Arbejder vidste, i hvilken Grad jeg lagde Vægt paa i Opfattelsen af historiske Personligheder uden Hensyn til forudfattede Meninger eller Sympathier at komme Sandheden saa nær som muligt, udtalte hun dog paa given Foranledning fra anden Side Ønsket om, at jeg maatte være villig til at skrive om hende i biografisk Lexikon, og hendes Opfordring til mig om at udgive Erindringerne havde ganske utvivlsomt sin Forudsætning i Ønsket om, at der vel maatte sees paa dem med Sympathi og Forstaaelse, men at de fremfor Alt skulde give et sanddru Billed af hende selv og hendes Samtidige.

Men efterhaanden som jeg prøvede paa at forme de rige og mangeartede Indtryk, jeg havde modtaget af Fru Heiberg, til et samlet Billed, blev det mig klart, at det, som var mislykkedes for Marstrand paa Lærredet, ej heller vilde lykkes mig paa Papiret, i alle Tilfælde ikke nu, saa nær op til Samtiden. Fru Heiberg mente, at det var det bevægelige og omskiftelige i hendes Træk, der voldte Maleren Besvær; Marstrand fremhævede dog selv, at Kunsten tildels svigtede

ham, fordi hendes Personlighed og Samtale sysselsatte ham saa stærkt, at han ikke kunde samle sin Opmærksomhed paa Trækkene. Langt lettere var det for Fru Jerichau hurtigt at henkaste et Stemningsbilled, der ikke gjorde Fordring paa dybere Studium og udtømmende Lighed.

Jeg har da opgivet ogsaa denne Plan og skal indskrænke mig til de faktiske Oplysninger med Hensyn til Udgivelsen samt enkelte Fingerpeg til Værkets Forstaaelse; hvad Forfatterindens Personlighed angaar, har jeg nøjedes med at anføre et og andet Udsagn af Andre, der have staaet hende nær og hvis Ord forekom mig særlig træffende. At jeg overfor de uretfærdige Angreb, hun og hendes Ægtefælle have været Gjenstand for, har ment at burde tage til Gjemme med den Styrke, som deres Sag fortjener, vil man vel finde naturligt; Fru Heiberg savnede aldrig i hele sit lange Liv hengivne Venner, hun skal ej heller ligge venneløs i sin Grav.

Som allerede oplyst er første Del skrevet i Aarene 1855—59; Affattelsen af disse Ungdomserindringer er saaledes selv et vigtigt biografisk Aktstykke og baade deres Tilblivelse og tildels deres Karakter maa forstaaes ud af den i disse Aar givne Situation. Trangen til anden aandelig Sysselsættelse opstod af den tunge Stemning, som Theaterlivet fremkaldte, og med Trangen kom Evnen tilstede. Det var tydeligt nok fra først af den beslægtede Stemning, som efter en Række lykkelige Aar drog Fru Heiberg tilbage til de triste Barndomsminder og gav Fremstillingen af dem sin mørke Farve. Man har dadlet denne som kunstig tillavet, uden at betænke, at Mænd som Johannes Ewald og Søren Kierkegaard paa selvsamme Maade og i endnu højere Grad have ladet senere Stemninger paavirke deres Barndomsminder.* Hvad der er meddelt, er sandt nok, men det er aabenbart ikke den hele historiske Virkelighed; modsatte Stemninger og Indtryk ere i Erindringen trængte tilbage som uvæsenlige eller helt glemte.

Fremstillingen af den første lykkelige Periode paa Scenen har dernæst ganske naturligt faaet sit Præg af den Harme, Forfatterinden maatte føle over Samtidens hensynsløse Kritik. Det vil altid være en Plet paa den liberale Presse i hine Aar, at den Dag efter Dag lod ansvarsløse Medarbejdere angribe det Navn, der med Rette havde været Nationens Stolthed. De to Billeder, af Fru Jerichau og Mar-

* H. Høffding, Søren Kierkegaard som Filosof (S. 33 ff.), A. D. Jørgensen, J. Ewald, S. 19 ff., 46.

strand, ville til alle Tider stille Virkningen heraf for Øie; thi den Kamp, som førtes med saa stor Hensynsløshed, udviklede ikke blot hos Heiberg den medfødte polemiske Sans til en haardnakket Trods, som endog for en Tid lod ham glemme Hensynet til sin Hustrus Liv og Helbred, men den forvandlede ogsaa hende. Idet Aaringers For-gudelse afløstes af et hadefuldt Felttog, blev dettes første Virkning en dyb Harne over Uretten og en levende Uvillie mod alle dem, der nu svigtede; der kom en Lidenskab i hendes Sind, som for bestandig brød den tidligere Harmoni og, idet den i visse Retninger maatte svække hendes Evne som Skuespillerinde, gav Kritikken nye Vaaben.

Eftertiden vil ikke misunde Sejrherrerne i denne Kamp. Hvad den kostede Heiberg, derom findes der kun flygtige Antydninger, tildels ikke engang det, i hans Hustrus Optegnelser; det tilkom ikke hende at bryde den stolte Tavshed, hvormed han skjulte sine Saar. Hans uventet tidlige Død, faa Aar efter Nederlaget, langt før det Aaremaal, begge hans Forældre naaede, taler tydeligere end mange Ord.

For Fru Heibergs Vedkommende blev denne Tid et gjennemgri-bende Vendepunkt. Nye Kræfter brød frem af de stærke Sindslidelser, nye Tankerækker og en ny Forstaaelse af Mennesker og af Livets Vil-kaar arbejdede sig igjennem Tungsindet, og en Trang til i rigere Maal at leve det virkelige Liv gjorde sig altid stærkere gjældende.

Erindringerens to første Dele ere et Vidnesbyrd om dette Arbejde i Personligheden. Efter Skildringen af den sørgelige Barndom og den første Ungdomstid, der endnu kun er nedskreven for „at drage Tankerne bort fra en stille og nagende Smerte,“ er det øjensynligt, at Bevidstheden om en hidtil ukjendt Evne er vaagnet hos Forfatter-inden og Formaallet har da hurtig skiftet Natur. Fremstillingen bliver nu en Opgjørelse med Fortiden, Kunstens og Livets Triumfer „gjen-opleves“, de føres frem for Tanken som Protester mod Samtidens Miskjendelse. Og de træde frem som Minder fra bedre Dage, uvil-kaarlig forskjønnede i en Erindring, der aldrig er bleven paavirket af videnskabelige eller kritiske Betæneligheder, men frejdig drøm-mer sin Ungdoms Drømme om igjen og med ufordulgt Glæde dvæler ved sine Kampe og Sejre. Anden Del er begyndt efter Krigen og den endelige Skilsmisse fra Scenen. Der laa nye Lidelser og nye Sejre imellem. Overfor Publikum havde Fru Heiberg gjenvundet sin gamle Plads, og de systematiske Angreb i Pressen vare forlængst for-stummede, men hendes Ægtefælles Død og Fædrelandets Ulykke havde truffet hende smerteligt, og Theatrets synkende Evne og An-seelse gjorde det haabløst at trænge længere frem ad de nye Veje, hun havde betraadt som Maria Stuart og Lady Macbeth. Imidlertid vare nye Opgaver i Hjemmet traadte i Forgrunden og hendes rige Evner fik ny Næring i de Interesser, som Gehejmeraad Kriegers Ven-skab gav hende Del i; den unge norske Literatur udvidede Blikket til

nye Opgaver for den dramatiske Kunst. Under disse Forhold er anden Del skreven; man bliver i den Vidne til en Udvikling fra det polemisk udfordrende i Erindringen om Fortidens Kampe til den roligere og brede Fremstilling af Episoder og psykologiske Studier af højt Værd.

Denne Del var tilendebragt i Aarene 1867—68 og efterfulgtes umiddelbart af Afhandlingen om Skuespilkunsten som en moralsk berettiget Kunst, i hvilken alle de bitre Erfaringer og tungsindige Overvejelser, som den tilbagelagte Kunstnerbane havde givet Anledning til, ere sammenfattede.

Strax efter, i Foraaret 1869, fortsatte Fru Heiberg med en Fremstilling af de følgende Aar, saaledes at hun dog, som det synes, foreløbig veg tilbage for en indgaaende Drøftelse af Heibergs Kampe; allerede midt i Aaret var hun mindst naaet til Fortællingen om Rejsen med Heiberg efter hans Afgang 1856. Hvor der derefter indtraadte en Standsning, lader sig vanskeligt angive; maaske var den foranlediget ved Efterretningen om, at Overskous Theaterhistorie vilde blive fortsat. Da første Hefte udkom, 1872, faldt det hende tungt paa Sinde, hvor vanskeligt det vilde blive at gaa ind paa alt dette, og det blev endnu værre, da hun i Lausanne, 1874, gjorde sig bekendt med Fortsættelsen. Hun fastholdt vel, at det maatte prøves: „dog vilde jeg ønske, at det var nedskrevet,“ hedder det i Brev af 17. Maj, „selv om det var daarligt gjort; thi saa vidste jeg, at jeg ikke kunde gjøre det, og saa fik jeg Ro for disse Tanker, der nu plager mig Dag og Nat.“ Paa Aarets sidste Dag skriver Biskop Martensen til hende: „Hvorledes gaar det da med Deres egen Selvbiografi? Saavidt det staar til Dem, bør De ikke forsømme at fortsætte og fuldende. Dette Værk vil faa Betydning i tidshistorisk, i kunstnerisk og i ethisk Henseende. Gid jeg havde det, naar jeg — dersom jeg da faar Tid eller, som det ogsaa kan udtrykkes, dersom min Villie og mit Talent ikke er altfor sendrægtigt og uskikket til at overvinde Hindringerne — skal til at skrive om Kunsten og Theatret. Thi heller ikke derfra vil jeg kunne afholde mig, dersom jeg overhovedet skal skrive speciel Ethik . . .“

Fru Heiberg opholdt sig i dette Aar i Udlandet, og først efter Hjemkomsten tog hun for Alvor fat paa den nye Bearbejdelse af „de syv Aar“; i Sommeren 1876 meddeler hun, at Skriftet svulmer op under Hænderne paa hende (hun skriver da paa 1851—52), i det følgende Aar er denne Del afsluttet. Derefter fulgte saa Fortsættelsen af den tidligere skrevne Fremstilling af de følgende Aars Historie, indtil 1874, da det Hele tænkes afsluttet med den endelige Opgivelse af ethvert Forhold til Skuepladsen. „Værket,“ som det hidtil var blevet kaldet, fik nu Titlen: „E t M e n n e s k e s L i v.“

Man mærker i denne Fortælling, at der er hengaaet 20 Aar siden Kampens Dage og det første Forfatterskab. Vel er Forfatterinden endnu lige sikker paa sin og Heibergs Ret og dybt forarget over alt

hvad der overgik dem i de kritiske Aar, men Interessen for Theatret selv er kjendelig svækket og traadt mere tilbage. De, der have været saa glade ved at kunne dokumentere Fru Heibergs formentlige Forfængelighed og Selvgodhed af den Glæde, hvormed hun i de første Dele fortæller om sine Triumfer, ville komme i stor Forlegenhed overfor den Taushed, hvormed hun forbigaar saa megen Hyldest, som vistis hende i senere Aar, for ikke at tale om de utallige Vidnesbyrd om Højagtelse og Beundring, som Tidens bedste Mænd og Kvinder herhjemme ydede hende i Breve og paa saa mange andre Maader. Tingen var den, at hun til sin Tid havde fremdraget saadant som Protest mod en ubillig Miskjendelse; nu var denne Grund ikke mere tilstede. Alligevel ønskede hun ingenlunde at forandre Fremstillingen i de første Dele, skjøndt det jo vilde have været den letteste Sag af Verden; hver Del havde faaet sit særlige Præg, uden at hun selv gjorde sig nogen videre Tanke om det.

Først efter mange Betæneligheder fik Fru Heiberg Mod til efterhaanden at indvie sine Venner og Veninder i Hemmeligheden med „Værket“. I Aaret 1860 tog Frøken Sille Beyer, der i mange Aar havde staaet hende nær, en Afskrift af den da afsluttede første Del; det var kort før hendes Død, i Sommeren 1861. I adskillige Aar havde nu ingen uden A. F. Krieger hendes Fortrolighed, indtil Biskop Martensen lærte først Afhandlingen om Skuespilkunsten, derpaa ogsaa Fortællingen at kjende. Det kom i 1876 paa Tale at udgive de to første Dele, saaledes at det hele afsluttedes med den nævnte Afhandling, og Martensen gennemgik i den Anledning det hele Manuskript, ligesom han gjorde Forslag til en anden Inddeling (I. Jfr. Pätges, II. Fru Heiberg, til 1849). Senere udtalte han den Mening, at alt det personlige maatte falde bort ved Offentliggjørelsen. I en paatænkt Fortale fra denne Tid siges der, at Forfatterinden har bestemt sig for denne „af følgende Aarsager: Aarene gaa, det ene efter det andet, og med dem Interessen for en Personlighed, hvis Virksomhed hører Øjeblikket til. Mange af dem, der i Aarenes Række have vist mig trofast Venskab, har Døden berøvet mig; mange af dem, der have glædet sig ved min offentlige Virksomhed, ere ligeledes borte, og jeg vilde dog gjerne — inden det er for silde — tale til nogle af dem, der af gammelt Venskab ville lytte til mine Ord, og ikke kun til en ganske ny Slægt, for hvem jeg er fremmed ... Jeg kommer altsaa i Haab om, at der endnu er nogle tilbage af dem, som, idet jeg banker paa deres Dør, venligt ville sige til mig: „Kom kun nærmere! Vi kjende dig!““

Før Planen blev iværksat, ønskede Fru Heiberg dog at høre Gehejmerraad Andræs Mening og bad ham derfor om at læse Manuskriptet. Han udtalte sig med megen Varme om Indholdet, men fraaadede Udgivelsen i Forfatterindens Levetid.

Fru Heibergs Trang til aandelig Sysselsættelse førte hende imidlertid ad andre Veje ind paa Forfatterbanen; hun skrev sin Bog om Heibergs Forældre, som paa en vis Maade kan siges at danne Baggrunden for hendes egne Erindringer, og det var da naturligt, at Spørgsmaalet om Udgivelsen af disses første Halvdel herefter atter kom op. Manuskriptet blev atter taget frem og gennemgaaet med Skolebestyrer A. G. Ø. Hauch, der jo havde været hende behjælpelig ved Udgivelsen af det andet Skrift. Fru Heiberg kunde imidlertid ikke undlade at lægge Mærke til, at denne følte sig skuffet i sine Forventninger og tildels manglede Sympathi for den Livsanskuelse, hvoraf Fremstillingen er baaret, og hun afbrød derfor Læsningen og henlagde Manuskriptet i Mistvivl om, at en yngre Generation vilde sætte Pris paa hendes Udtalelser.

I et Udkast til en paatænkt Fortale, fra Sommeren 1883, hedder det: . . . „Hvad den uforbeholdne Maade angaar, hvori jeg omtaler mig selv, da hidrører den derfra, at jeg under Fremstillingen ligesom stod udenfor og betragtede mig selv som en Person i Afstand, En, som jeg skildrede næsten som en Afdød, hvis Liv var sluttet, og som Intet havde at gjøre med den endnu levende Personlighed, der nu førte min Pen. Idet jeg skrev tænkte jeg ikke paa, hvad man vilde synes herom, ikke paa den kolde, skarpe Kritik, men kun paa at udtale, hvad der boede i mit Indre, kun paa at klare alle de Tanker og Betragtninger, der i Aarenes Løb havde gjæret i mit Sind, og jeg nedskrev dem med Ønsket om, at de skulde fremtræde med den størst mulige Sandhed. Jeg kan høre Nogle sige: „Ja, det var naivt af dig; thi det store Publikum taaler ikke altid den fulde Sandhed. De have en Tilbøjelighed til at lægge til og trække fra, alt som det konvenerer deres egen Tankegang om Mennesker og Begivenheder. De stødes let ved et Skriftemaal, der ikke er indhyllt i Slørets Folder; de ønske vel Sandheden, men helst med nedslagne Øjne, ikke med et frejdigt, aabent Øjekast.“ Min Anskuelse har det altid været, den være sig nu falsk eller rigtig, at naar man føler Trang og Lyst til at gennemløbe sit Liv og gjentage de Tanker, Kampe og Skæbner, man har været underkastet, da bør dette, hvis det for stedse skal indeholde en Lærdom, ske med fuld Aabenhed, uden anden Frygt end den, at Noget kunde indsnige sig af Usandhed og upaalidelig Fantasi. Kan man ikke det, da maa Memoirer opgives; er der ikke i den rene Sandhed nogen Poesi, nogen Lærdom for Andre, ja da er det bedst at lade det Hele fare og hugge sit Livs Erindringer op i Noveller og Skitser. At afholde sig rent fra at føre Pennen, kan være vanskeligt nok, naar det

indre Liv ligesom bugner af Minder, der daglig trænge sig frem med Trang til Udtalelse.“

„Naar man ikke altid kan fjerne sin egen Person saa langt, at den staar som en Fremmed for vor Betragtning, ja da overfalder man af en Undseelse, der kan ende med en næsten uhyggelig Følelse ved at beskæftige sig saa længe med sig selv, hvad der jo let faar Udseende af en taabelig Forfængelighed. Mange Anfægtelser har jeg i de senere Aar havt i denne Retning; de have ofte været saa store, at jeg, da det store Manuskript endelig laa færdigt, ofte tænkte, om det ikke vilde være en Lykke, hvis en Ildebrand eller en anden Tilfældighed i et Nu tilintetgjorde det Hele. Men til selv at putte det i Ilden, dertil havde jeg ikke Kraft og som mig syntes heller ikke Ret. Jeg har desuden en vis Taknemmelighedsfølelse overfor dette vidtløftige Arbejde; thi hvor mangen en Gang har det ikke lettet mit trykkede Sind, der blev frigjort ved paa Papiret at udtale, hvad jeg ikke mundtlig kunde udtale for Nogen, af Frygt for ikke at blive forstaaet. Du vil, min Læser, maaske svare: det samme kan jo overgaa dig nu! Ja, visselig, deri har du Ret; men blandt de mange Læsere er der dog maaske nogle, som Skæbnen aldrig har ført i min Nærhed, og som dog ville sige: tal du kun frejdig ud, vi ville forstaa dig! Havde jeg ikke den Tro, at En og Anden kunde drage Nytte af et Levnet som mit, da skulde jeg visselig have Kraft til at tilintetgjøre det Blad for Blad.“

Fra en lidt senere Tid hidrører følgende Udkast til „Slutningsord til det hele Værk“:

„Da jeg i Vinteren 1883—84, altsaa i mit 72. Aar, paany gjennemlæste mine igjennem en saa lang Arrække og i saa forskjellige Stemninger nedskrevne Livserindringer, blev jeg ofte betænkelig og urolig, ikke fordi jeg i noget Punkt har forandret mine Anskuelser, men jeg spurgte mig uvilkaarlig selv: hvorledes vil Verden dømme om den Frimodighed og Aabenhed, der lyser ud af det Hele? Hvad vil man tænke om de uforbeholdne Domme, jeg ikke sjelden har udtalt? Vil Verden paaskjønne den Oprigtighed, den Fortrolighed, hvormed jeg træder den imøde? Jeg veed det ikke; men jeg haaber, at man ikke vil kunne miskjende den Sandhedskjærlighed, som har besjælet mig, og man vil vel ogsaa forstaa, at jeg baade paa min Husbonds og mine egne Vegne har følt en stærk Opfordring til at udtale mig om mangt og meget. Men vilde jeg skrive, maatte det blive i den Uforbeholdenhedens og Frimodighedens Aand, hvori det er sket.

Lad mig endnu kun tilføje: Alderdommen er mild, bør i alle Tilfælde være det. I mit Hjerter har jeg forlængst tilgivet alle dem, der have forvoldt mig Uro og Smerte, og der staar nu kun tilbage at udtale min Tak til de Mange, der have forstaaet mig, i Kunsten, i Livet.“

Fra denne eller en noget tidligere Tid hidrører ogsaa Værkets Slut-

ning og den forandrede Titel: „Et Liv, gjenoplevet i Erin-
dringen“.

Som naturligt, lod dette Livsanliggende sig dog ikke varigt skyde til Side. Følelsen af, at Skriftet i alle Tilfælde trængte til en Revision, kom atter og atter op hos Forfatterinden, og heller ikke Ønsket om at faa de første Dele frem, medens hun endnu selv levede, og endnu levende gamle Venner kunde have Glæde af det, var helt bragt til Ro. Fru Heiberg bad derfor mig om at læse det igjennem og hjælpe hende, som hun sagde til en endelig Bestemmelse af dets Skæbne. Jeg havde dengang (Februar 1886) alt i en 7—8 Aar havt den Glæde at komme i jævnlig Berørelse med Fru Heiberg, men skjøndt vi gjentagne Gange vare komne ind paa personlige Forhold af beslægtet Natur, havde hun dog aldrig nævnt Tilværelsen af et saadant Værk for mig; en lille Biografi af Biskop Brorson, som jeg netop dengang havde sendt hende, gav maaske nærmest Anledning til at hun overvandt sin stærke Tilbageholdenhed i den Henseende.

Efter at have gennemgaaet det store Manuskript — jeg skal ikke omtale det usigelig betagende, det maatte have for Enhver, som havde Forfatterinden personlig kjær —, kunde jeg vel intet Øieblik være i Tvivl om, at der jo her forelaa et Skrift af ualmindelig Betydning for vort Kulturlivs Historie og af fremragende psykologisk Interesse; men jeg kunde heller ikke skjule for mig selv, at der i en Aarrække var oparbejdet en Stemning imod Forfatterinden, som ved Offentliggjørelsen vilde berede det store Vanskeligheder. Med sin stolte Sorgløshed overfor al Folkesnak, baade i Literaturen og i Livet, havde Fru Heiberg om ikke overseet, saa dog heller ikke tilfulde forstaaet, i hvilken Grad hun, vel især ved sin Utilgængelighed, havde skaffet sig lidenskabelige Modstandere, som alt forlængst havde dannet Skole blandt de yngre, der ikke af Selvsyn kjendte hendes Kunst, endnu mindre hendes Personlighed. Hvor meget der derfor end kunde tale for at tilraade en snarlig Udgivelse af dette Skrift og derved skaffe Literaturen en Berigelse baade af Erindringer og af alvorlige Tanker, som den haardt kunde trænge til, maatte det dog ansees for uforsvarligt at udsætte Forfatterinden i sin høje Alder for de Krænkelser, der vilde blive Prisen herfor. Efter forskjellige atter opgivne Planer til at udskille større Helheder til Udgivelse, nøjedes jeg derfor med at tilraade Meddelelsen af nogle Brudstykker i Festskriftet for Gehejme-Etatsraad Krieger (4. Oktbr. 1887). Udover det nærmeste Formaal opnaaedes der herved, at Fru Heiberg fritoges for de pinlige Samtaler, hun jævnlig maatte føre med Venner og Veninder, som bad hende om at skrive sine Memoirer. Af denne Meddelelse havde hun megen Glæde, ingen Fortrydelse.

I de følgende Vintre gennemgik vi derpaa det hele Værk for om muligt at reducere dets Omfang, som i høj Grad foruroligede Forfatterinden. Selv erklærede hun sig dog helt ude af Stand til at angive, hvad der kunde eller burde udgaa; hvad der engang var løbet hende i Pennen, blev i det væsentlige staaende, idet det efterat være kommen paa Papiret ligesom fik et selvstændigt Liv, som hun ikke mere var Herre over. Det var saaledes baade let og vanskeligt nok at være Fru Heibergs Sekretær; let nok, fordi hun sjælden eller aldrig gjorde alvorlig Modstand mod Forslag til Udeladelser eller Lempelser, naar disse da ikke gik ud paa at modificere hendes Domme eller Udtrykket for hendes Følelser; vanskeligt, fordi netop denne Omstændighed maatte paalægge den yderste Forsigtighed for ikke at paavirke det historiske Billed, som det frem for alt gjaldt om at bevare i sin Oprindelighed. Uforglemmelig er for mig den Styrke og Rigdom, hvormed Fru Heibergs mærkelige Personlighed (om end dæmpet ved legemlig Skrøbelighed) i disse stille Aftentimer traadte mig imøde. Der var hos hende et Lune og en Dristighed i Udtrykket, en Ild i Forsvaret og en Sikkerhed i Dommen, som stod i en forunderlig Mod-sætning til den næsten jomfruelige Blufærdighed, hvormed hun ofte hørte sine Oplevelser og Tanker læse op, og den naive Forundring og Hjælpeløshed, hvormed hun af og til kunde betragte dem. — Det kunde ikke være andet end at den Opgave, som var stillet mig, i mange Henseender var mig langt klarere, da vi vare færdige, end da vi begyndte; det fulgte derfor ogsaa af sig selv, at jeg efter Fru Heibergs Død, da Skriftet skulde udgives, paany gennemgik det og tilendebragte, hvad der dengang kun tildels var lykkedes.

Til Udgivelsen har der foreligget forskellige Haandskrifter, saavel de oprindelige som flere senere Afskrifter. Disse have, foruden at regulere Retskrivningen (rigtignok efter forskellige Regler), indført en Række Rettelser, især af kronologiske Forsyndelser, og udskudt forskellige større og mindre Partier, efter tidligere Overvejelser. Den udgivne Text hviler selvfølgelig paa den sidste Afskrift, som har været sendt i Trykkeriet.*

Det vil være overflødigt at bemærke, at der ingen Tilføjelser ere gjorte til denne Text, uden rent redaktionelle, hvor en ny Overgang skulde erstatte en Udeladelse o. l.; den ejendommelige Stil taler i den Henseende for sig selv. Delingen i mindre Afsnit er i de to første Dele foretaget efter Samraad med Forfatterinden; der var oprindelig temmelig vilkaarligt sat en Del Overskrifter, som svarede til det nærmest staaende. I tredie Del, der naturligt falder i de syv Theateraar, findes ved Siden heraf enkelte Tilløb til en yderligere Deling. For fjerde Dels Vedkommende har jeg ved Udgivelsen for at lette Over-

* De citerede Breve m. m. forefindes saa godt som alle i Original og Aftrykkene ere korrigerede efter disse.

sigten delt nogle af de alt for omfattende Partier i mindre Afsnit. — Udeladelserne ere ikke ganske faa; de have især været rettede paa at fjerne Gjentagelser, overflødige eller lidet sigende Bemærkninger, løst tilknyttede og ubetydelige Meddelelser, eller endelig alt for uforbeholdne Udtalelser. Forfatterinden har kun sagt sin Mening og paa en vis Maade udtalt en Sandhed, naar hun i en paatænkt Fortale kalder sig „Dilettant i Skrivekunsten“. Hvad der ikke lykkedes hende i første Støbning, lykkedes sjældnen ved Anvendelsen af Hammer og Fil; men de Fleste ville vel indrømme, at denne første Støbning kan være vidunderlig vellykket. Da der nu hengik Aaringer under Udarbejdelsen af disse Erindringer, var det uundgaaeligt, at de samme Tanker og Forestillinger atter og atter maatte melde sig med Trang til Meddelelse. Deraf opstod der en Række Gjentagelser, som ved Gjenneumlæsningen af større Partier maatte trætte; ogsaa i den enkelte Udvikling bruger Forfatterinden ofte langt flere Ord end nødvendigt, idet hun ligesom ingen Tillid har til sin Evne at overbevise med faa; hendes Stil er en nedskreven levende Tale. Begge disse Mangler maatte der bødes paa uden at berøve Fremstillingen sin Karakter. Det samme var Tilfældet med en Række Bemærkninger, der for Forfatterinden havde havt Nyhedens Interesse, medens de for mange Læsere vilde have været trivielle; da Fru Heiberg aldrig havde modtaget nogen methodisk Kundskabsmeddelelse, var det som oftest helt tilfældigt, om hun huskede en Tankes eller Forestillings Oprindelse eller havde lagt Mærke til dens hyppige Forekomst i Literaturen. Ogsaa i den Retning er dog adskilligt blevet staaende, da det ej heller her var Meningen at berøve Fremstillingen sin Karakter, men kun at fjerne det trættende. Endelig er der forbigaaet enkelte Udtalelser af formentlig alt for intim Natur, Meddelelser og Domme, der i alle Tilfælde ikke endnu kunne fremlægges for Offentligheden. At jeg ogsaa i den Henseende har været varsom for ikke at komme til at give et afbleget Billed af Forfatterinden, ville Læsere sikkert indrømme; snarere vil man maaske mene, at jeg for meget har delt hendes Fridmighed. Mit Udgangspunkt har ved Bedømmelsen af de enkelte Tilfælde været dette, at Theatrets Historie i det paagældende Tidsrum er af den største Betydning og at den ikke vil kunne oplyses, hverken i sin Sammenhæng med Literaturen eller sin Indflydelse paa Samfundet, uden en sanddru Redegjørelse for en Række Forhold, ogsaa rent personlige, der set fra andre Synspunkter helst skulde kunne unddrage sig Offentligheden. Der gjælder her noget lignende som med Hensyn til de Mænd, der deltog i det politiske Liv. Hvad derimod de Skildringer af Privatlivet angaar, som have vakt Enkeltes Forargelse, da er det jo en gammel Erfaring, at den, der sætter Pris paa at drage offentlige Personligheder ind i sin Omgang, aldrig helt undgaar selv at komme til at tilhøre Offentligheden, hvad enten dette er

tilsigtet eller ej, enten det behager eller ikke. Og de Skildringer af Personer og personlige Forhold, som Fru Heiberg har indlagt i sine Erindringer, ere jo for største Delen Mesterstykker af psykologisk Opfattelse og human Forstaaelse, ligesom de vidne om hendes altid levende Trang til at studere Mennesker, at trænge ind i deres Tankegang og Livsførelse for at forstaa dem tilbunds. Hun paastod selv, at hun ikke havde Ro overfor et Menneske, som interesserede hende, før Vedkommende stod for hende i et vist Farveskjær, der angav det væsentlige i Personligheden; hver Farve havde sine Repræsentanter. Ikke helt uden Føje sagde derfor Biskop Martensen, efterat have læst Erindringerne: „De er et farligt Menneske at omgaaes“; men ikke mindre vist er det, at denne Trang og Evne gav Omgangen med Fru Heiberg en særegen Tilløkkelse for den, som havde lignende Interesser.

Om min Virksomhed som Udgiver af disse Erindringer tør jeg da sige, at jeg fuldt vel har været mig mit Ansvar bevidst. Men jeg har ikke blot følt et Ansvar for hvad der skulde forelægges Offentligheden, at det ikke blev for meget, men ogsaa for, at det blev saa meget og saa umiddelbart som muligt. At jeg i hvert enkelt Tilfælde vilde have opnaaet Fru Heibergs fulde Billigelse af den Afgjørelse, der er truffen, derom er jeg overbevist.

Fru Heibergs Bog vil bedst kunne slutes med hendes egne Ord i Brev til Henrik Hertz af 27. December 1864:

„Hvad der altid er og bliver mig en Gaade er, at der uagtet et Publikums Umyndighed, uagtet Kritikens endeløse Vrøvl, dog i Stilhed [om et literært Værk] danner sig en Dom, som i det Hele taget til syvende og sidst falder nogenlunde retfærdigt ud. Fra hvem kommer da denne Dom? Der maa være en usynlig Menighed i Kunsten som i Kirken, der virker i Stilhed og retter og tvinger Dommen, den endelige Dom, hen i den rigtige Retning. Dette maa da være vor Trøst.“

OPLYSNINGER

VED

OTTO BORCHSENIUS

Side 13. *Ploug*, se første Bind Anm. til S. 236.

Side 16. *Kammerraad Arnesen*, Anton Ludvig A., 1808—1860, Student 1828, en af Aarets saakaldte „fire store Poeter“, fik allerede inden sin Studentereksamen en Vaudeville, „Intrigen ved Morskabstheatret“ opført paa det kgl. Theater, Forf. til Vaudevillen „Et Rejseæventyr“, 1837, og sammen med Overskou til „Capriciosa eller Familien fra Nyboder“, 1836, Oversætter af talrige Theaterstykker, Kritiker, Kommitteret ved det kgl. Theater, Embedsmand under Finansministeriet.

Side 18. „*Livet i Skoven*“, romantisk Lystspil efter Shakespeares „As you like it“, bearbejdet af Sille Beyer, opført første Gang Septbr. 1849.

Side 18. „*Slægningene*“, Vaudeville af Henriette Nielsen, 1815—1900, opført første Gang Septbr. 1849.

Side 18. „*Hr. og Fru Møller*“, „Embedsiver eller Hr. og Fru Møller“, Lystspil i 3 Akter af Bayard, overs. af F. L. Høedt, opført første Gang Juni 1849.

Side 18. *Høedt*, se første Bind, Anm. til S. 417.

Side 20. „*Det skulde De ikke ha' gjort, Hr. Reiersen*“, Replik af Henrik Hertz Lystspil „Sparekassen“ fra 1836.

Side 21. „*Tonietta*“, romantisk Lystspil i 4 Akter af Henrik Hertz, opført første Gang Oktober 1849.

Side 24. „*Den yngre Digterskole*“, se J. L. Heibergs Poet. Skrifter, VIII. Bind, S. 365.

Side 24. *Nielsen og Phister*, se første Bind, Anm. til S. 35 og 54.

Side 26. „*Hvor grønt hans Træ skal herligt staa*“, Oehlsenschlägers Digt „Lær mig, o Skov! at visne glad“ i Fortællingen „Eremiten“ fra 1813.

Side 37. *Madam Clausen*, Inger Birgitte C., f. Aaslew, 1762—1843, Skuespillerinde ved det kgl. Theater 1778—1828. — *Madam Liebe* og *Jomfru Jørgensen*, se første Bind, Anm. til S. 54 og 54. — *Madam Rongsted*, Johanne R., født Leth, Skuespillerinde 1804—1837.

Side. 42. „*Kongens Læge*“, romantisk Lystspil i 5 Akter efter Shakespeares „All's well, that ends well“, bearb. af Sille Beyer, opført første Gang Septbr. 1850.

Side 42. *Nathanson*, Mendel Levin N., 1780—1868, Købmand, National-økonom, Redaktør af „Berlingske Tidende“ 1838—1858, samt fra 1865—66.

Side 44. *Garrick*, David G., 1716—1779, berømt engelsk Skuespiller og dramatisk Forfatter.

Side 51. *Grevinde Danner*, født Louise Christine Rasmussen, 1815—74, gift 7. August 1850 med Kong Frederik VII.

Side 55. „*De uafhængige*“, Lystspil af Scribe. — „*Kvindens Vaaben*“, Lystspil af Scribe og Legouvé. — „*De Deporterede*“, Skuespil af Henrik Hertz.

Side 57. *Waltz*, Joh. Rudolph, Skuespiller 1832—1853, død 1853.

Side 66. *Baron Beskow*, Bernhard v. B., 1796—1868, svensk Digter, Medlem af det svenske Akademi.

Side 67. *Par Bricole*, svensk musikalsk og litterært Ordensselskab, stiftet ca. 1774 i Stockholm med Bellman som Ordens-Skjald. Den 26. Juli 1829 afslørede Bellmans Buste i Djurgaarden, og Dagen festligholdes aarlig af *Par Bricole*.

Side 68. *P. G. Bang*, se første Bind, Anm. til S. 467.

Side 70. *Liebe*, Georg Julius L., 1788—1845, Skuespiller 1809—1838. Se første Bind, Anm. til S. 54.

Side 77. *Simony*, Carl Frederik S., 1806—1872, Kultusminister Juni 1852, senere Justits- og Indenrigsminister, Stiftamtmand for Sjælland 1860.

Side 78. *Hædet*, se første Bind, Anm. til S. 417. „Om det skønne, Ud-kast til en kristelig Æsthetik“, udkom 1856.

Side 84. *O. Bang*, se første Bind, Anm. til S. 316.

Side 85. „*Stilla, o stilla*“, Digt af Atterbom, se Side 288.

Side 87. *Paulli*, se første Bind, Anm. til S. 215.

Side 88. „*En Sommeraften*“, Vaudeville i én Akt af Johanne Luise Heiberg, gik første Gang Marts 1853. I E. Bodenhoffs „*Kongesorger*“, 1913, findes S. 44—45 en Skildring af Førsteforestillingen.

Side 89. *Enkedronning Caroline Amalie*, 1796—1881, Kong Christian VIII's Dronning.

Side 92. *Jfr. Egeuse*, Johanne Emilie E., 1831—1881, gift 1856 med Skuespiller Theodor Liebe, Skuespillerinde 1856—1876.

Side 93. *Fru Kellermann*, se første Bind, Anm. til S. 267.

Side 95. *Anders Sandøe Ørsted*, se første Bind, Anm. til S. 145.

Side 96. „*Slottet i Poitou*“, Lystspil i 4 Akter af Sandeau, opført første Gang i Decbr. 1852.

Side 97. „*Karens Kæreste*“, Vaudeville i en Akt af U. P. Overbye, senere Forf. til bl. a. „*Socialisternes Marsch*“, opført første Gang i Septbr. 1853.

Side 100. I Anledning af disse og lignende Udtalelser i Fru Heibergs Erindringer udgav I. L. Phister i 1893 en Pjece „*Et Nødværge*“.

Side 100. *Athalia Schwartz*, Forfatterinde, 1821—1871. „*Ruth*“, Drama i 2 Akter, opført første Gang i Novbr. 1853.

Side 101. *Hans Mortensen*, Skoledrengen i J. L. Heibergs Vaudeville „Aprilsnarrene“.

Side 103. „*Heckingborn*“, Komædie i 5 Akter af P. A. Heiberg fra 1788.

Side 106. *Anthon Pâtges*, født 1807, Skuespiller 1828—1867.

Side 111. *Bille Carl Steen Andersen B.*, Redaktør, Politiker, 1828—1898, Redaktør af „Dagbladet“ 1851—1872, Folketingsmand, Ministerresident i De forenede Stater, Amtmand over Holbæk Amt.

Side 112. *Knudsen*, Niels Peter K., Skuespiller fra 1842—1854.

Side 112. *Madame Fossum*, Vilh. Leocadie Theresia Bergnehr, født 1827, Skuespillerinde 1846—64, 1852 Fru Fossum, 1861 Fru Gerlach.

Side 113. „*For evig*“ eller „*Medicin mod en Elskovsrus*“, Lystspil af Scribe, opført første Gang i 1833.

Side 114. *Treschow*, Frederik Vilhelm T., 1786—1869, konservativ Politiker, Højesteretsadvokat, Godsejer, Landstingsmand, Legatstifter.

Side 117. *Christensen*, Harald Constantin C., 1823—1892, efter Udtredelsen af det kgl. Theaters Direktorat Borgmester i Hobro, død som Etatsraad i København.

Side 118. „*Sovedrikken*“, Syngespil af Bretzner, overs. af Oehlenschläger, Musik af Weyse, opført første Gang April 1809.

Side 118. *Frøken Benedictsens*, Marie B., senere Fru Meyer, Skuespillerinde ved det kgl. Theater 1853—1856. Se bl. a. J. L. Phisters ovennævnte „Et Nødværg“.

Side 125. „*Prinsessen af Taranto*“, orig. Skuespil i 5 Akter af unavng. Forf., opført første Gang Februar 1855. I „Biogr. Lexikon“ nævnes *ikke* Athalia Schwartz som Forfatterinde.

Side 130. „*Hagbarth og Signe*“, Fru Heiberg sigter til C. Plougs Minde-digt over Anna Nielsen fra 1856, fjerde Vers: „hun kunde ned i Dybet dykke af *Valborgs* og af *Signes* Kærlighed“. I sin Karakteristik af Ploug i andet Bind af „Carl Plougs Digte“, 1901, S. XXXVI, nedlægger Dr. Ernst v. d. Recke en Indsigelse mod Fru Heibergs Udtalelse. Ploug, hedder det, har kun villet nævne nogle store Kvindeskikkelser, med hvem Fru Nielsen som Kunstnerinde stod paa Højde.

Side 130. *Jfr. Müller*, Laura M., Skuespillerinde ved det kgl. Theater 1850—1867.

Side 130. *Direktør Lange*, Hans Vilhelm L., 1815—1873, Skuespiller og Theatervedlæger, først i Provinserne, fra 1848 i Kasino, Hoftheatret 1855—56, Folketheatret fra 1857.

Side 137. *Hauch*, Johannes Carsten H., 1790—1872, Digter, Direktør for det kgl. Theater 1858—59, Censor 1860—71.

Side 138. *Holst*, se første Bind, Anm. til S. 283. — *Sahlertz*, Ludv. Ferdinand S., 1812—1886, Skuespiller 1832—1860. — *Overskou*, Thomas O., 1798—1873, Skuespiller 1818—1841, dramatisk Forfatter og Oversætter, Theaterhistoriker, Sceneinstruktør 1842—43, 1849—58, Direktør for Kasino 1864—65.

Side 144. „*Anfangs wollt' ich fast verzagen*“, af Heinrich Heines „Buch der Lieder“.

Side 144. „*Vær glad, naar Faren vejer*“, Bjørnsøns Digt „I en tung Stund“, Saml. Værker, 1901, VI. Bind, S. 46.

Side 145. *Juliette Price*, 1831—1906, Danserinde ved det kgl. Theater 1848—65.

Side 145. *Phister*, se dennes ovenfor omtalte Pjece „Et Nødværge“.

Side 146. *Hultmann*, se første Bind, Anm. til S. 466.

Side 146. „*Berthas Klaver*“, Vaudeville i én Akt af Barrière og Lorin, overs. af A. Recke. — „*En Evadatter*“, Lystspil i 2 Akter af Clara Andersen.

Side 157. „*Tilfældet har Ret*“, Lystspil i 3 Akter efter Goldoni, opført første Gang i Juni 1856.

Side 157. *Mantzius*, Kristian Andreas Leopold M., 1819—1879, Skuespiller 1842—1878 paa det kgl. Theater og flere andre Scener.

Side 167. *Fru v. Stein*, Charlotte v. S., 1742—1827, gift med Baron v. St. i Weimar, Goethes fortrolige Veninde 1775—86.

Side 168. *Dorph*, Niels Vinding D., 1783—1858, Adjunkt i Viborg, Oversætter af Klassikerne, Rektor i Horsens, 1856—57 Direktør for det kgl. Theater med Justitsraad H. C. Christensen som Kommitteret.

Side 168. *Hradschin*, den gamle Kongeborg i Prag.

Side 169. *Viborg*, Niels V., 1785—1863, Departementsdirektør i Marineministeriet, udmærket Administrator af Assistenshuset m. m.

Side 171. *Kilian*, Ulysses' Tjener i Holbergs Komædie „Ulysses von Ithacia“.

Side 172. *Berner*, Freund Jakob Gottlob B., født 1823, Theatersekretær, Bogholder og tilsidst Intendant ved det kgl. Theater 1866—76, under Departementschef Lindes Direktorat.

Side 180. *W. Holst*, se første Bind, Anm. til S. 283.

Side 182. *Professor Holst*, Hans Peter H., dansk Digter, 1811—1893. Sceneinstruktør ved det kgl. Theater 1864.

Side 208. *Krieger*, Andreas Frederik K., 1817—1893, Politiker, Retskyndig, juridisk Professor ved Københavns Universitet, Indenrigsminister 1856, Finansminister 1858, Højesteretsassessor 1860, Justitsminister 1870, Udgiver af J. L. Heibergs samlede Skrifter 1861—62.

Side 213 og 437 i Tillæget. Digtet er *ikke* af Chr. Winther, men af *Julius Lange*, se Nicolaj Bøghs „Christian Winther“, III. Bind, S. 141, og P. Købkes „Breve fra Julius Lange“ S. 289—290.

Side 217. *Rosing* og *Schwartz*, Michael R., 1756—1818, Frederik S., 1753—1838, Skuespillere.

Side 217. *Iffland* og *Kotzebue*, Aug. Vilh. I., 1759—1814, Aug. Fried. Ferd. K., 1761—1819, tyske dramatiske Forfattere

Side 218. *Garrick*, se ovenfor S. 44; *Rachel*, se første Bind, Anm. til S. 462.

Side 226. *Raphael Santi*, berømt italiensk Maler, 1483—1520. — *Hans Holbein*, berømt tysk Maler 1498—1543.

Side 229. „*Min Lykkestjærne*“, Lystspil i en Akt af Scribe. — „*Salomon de Caus*“, dramatisk Digtning i 4 Akter af A. Munch. — „*Thyre Boløxe og Herremanden*“, romantisk Lystspil i 5 Akter af I. Thiele.

Side 230. *Ridderkorset*, se bl. a. Robert Neiiendams „Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder“, „Den nyere Tid“, S. 195, og første Del, S. 279. I 1850 udnævnte Frederik VII saaledes C. N. Rosenkilde og N. P. Nielsen til Riddere af Dannebrog.

Side 235. *Suhr*, se første Bind, Anm. til S. 229.

Side 235. *Geheimeraad Bang*, se første Bind, Anm. til S. 467.

Side 235. *Meldahl*, Ferdinand M., 1827—1908, Arkitekt, Direktør for Kunstakademiet.

Side 236. *Marstrand*, Vilhelm Nicolaj M., 1810—1873, Maler, Professor og Direktør for Kunstakademiet.

Side 240. *Cervantes*, Miguel de Cervantes-Saavedra, 1547—1616, spansk Digter, bl. a. Forf. af „Don Quixote“.

Side 240. *Skovgaard*, Peter Christian Thamsen S., 1817—75, Land- skabsmaler.

Side 241. „*Ser jer i Spejl*“, Lystspil i en Akt paa rimede Vers af Tøpfer, overs. af J. L. Heiberg, opført første Gang i Oktbr. 1830.

Side 242. *Monrad* og *Tillisch*, Monrad, se første Bind, Anm. til S. 236. — *Tillisch*, Frederik Ferd. T., 1801—89, Politiker, Indenrigsminister, Chef for det kgl. Theater 1859—64.

Side 249. *Sheridan*, se første Bind, Anm. til S. 177.

Side 266. *Berling*, Johan Carl Ernst B., 1812—71, Udgiver af „Berlingske Tidende“, Privatsekretær og Generalintendant for Civillisten under Frederik VII, afskediget 1859.

Side 266. *Rotwitt*, Carl Edvard R., 1812—60, Politiker, Højesteretsadvokat, Folketingsmand, Amtmand i Frederiksborg Amt, Konsejlspræsident 1859. Ved hans Død i Febr. 1860 opløstes Ministeriet efter to Maaneders Regering.

Side 266. *Blixen-Finecke*, Carl Fred. Axel Bror B-F., Baron, 1822—73, Formand i Grundejerforeningen 1850, Folketingsmand, Svoger til den senere Kong Christian IX, Udenrigsminister i Rotwitts Ministerium 1859.

Side 266. *Bræstrup*, Chr. Jacob Cosmus B., 1789—1870, Politidirektør 1833—1863, Geheimekonferensraad, Overpræsident i København.

Side 272. *Schiern*, Fred. Eginhard Amadeus S., 1816—82, Professor i Historie ved Københavns Universitet. Afhandlingen om „James Hepburn, Jarl af Bothwell“ er fra 1863.

Side 285. *Welhaven*, se første Bind, Anm. til S. 474.

Side 286. *Humboldt*, se første Bind, Anm. til S. 376.

Side 291. *Madvig*, Johan Nicolai M., 1804—86, Professor i Filologi ved Københavns Universitet, Kultusminister Novbr. 1848, Landstingsmand.

Side 291. *Bornemann*, Fred. Chr. B., 1810—61, Professor i Jura ved Københavns Universitet.

Side 291. *Andræ, Krieger, Martensen, Paludan Müller, Hertz, Paulli, Collin, Suhr, Treschow*, se ovenfor i første og andet Bind.

Side 291. *Bojesen*, Ernst Fred. Chr. B., 1803—64, Filolog, Rektor i Sorø 1847—1863, gift med Frederikke Brenøe, en Søster til Fru Anna Nielsen.

Side 291. *Buntzen*, Andreas B., 1811—80, Læge, Professor i Medicin ved Københavns Universitet, Fætter til J. L. Heiberg og St. Aubain.

Side 291. *Buntzen*, Jean Baptiste Louis Camille Edouard B., 1809—85, Kammeradvokat, Justitsraad 1853, Broder til ovennævnte Andr. B.

Side 291. *de St. Aubain*, Andreas Nicolai de Saint-Aubain, Forfatter under Pseudonymet Carl Bernhard, 1798—1865, debuterede i J. L. Heibergs „Flyvende Post“ med en Novelle 1828.

Side 292. *Dahl*, Carl Bodilius August D., 1810—70, Departementschef, Stiftamtmand over Aarhus Stift, Konferensraad 1859.

Side 292. Godseier C. M. Rottbøll paa Børglumkloster.

Side 298. *Frøken Harboe*, se første Bind, A. D. Jørgensens Tillæg S. 382—85.

Side 300. *Verset af Chr. Winther*, se „Jørgen og Anna“ i „Hjortens Flugt“.

Side 307. *Herholdt*, Johan Daniel H., 1818—1902, Arkitekt.

Side 311. *Pascal*, Blaise P., 1623—1662, fransk religiøs Forfatter.

Side 318. „*Emilie Galotti*“, „*Kabale og Kærlighed*“ og „*Don Carlos*“, Skuespil af Lessing og Schiller.

Side 326. *Devrient*, Ludvig D., 1784—1832, berømt tysk Skuespiller.

Side 326. *Nourrit*, Adolphe N., 1802—1839, berømt fransk dramatisk Sanger.

Side 326. *Rachel*, se første Bind, Anm. til S. 462.

Side 326. *Kean*, Edmund K., 1787—1833, berømt engelsk Skuespiller.

Side 327. *Ristori*, Adelaide R., 1824—1906, berømt italiensk tragisk Skuespillerinde.

Side 327. *Mars*, se første Bind, Anm. til S. 180.

Side 339. *Kranold*, Rudolph Heinrich Carl Conrad K., 1819—89, Departementschef, Chef for det kgl. Theater 1864—66, Amtsforvalter i Odense.

Side 340. *Linde*, Andreas Conrad Putscher L., 1814—88, Departementschef, Chef for det kgl. Theater 1866—76 med Berner som Intendant.

Side 345. *Henrik Ibsen* og *Bjørnstjerne Bjørnson*, 1828—1906 og 1832—1910.

Side 347. *Emil Poulsen*, 1842—1911, Skuespiller og Instruktør ved det kgl. Theater 1867—1900.

Side 353. *Heise*, Peter Arnold H., 1830—79, Komponist, Musiklærer og Organist i Sorø 1858, flyttede til København 1865.

Side 354. *Fallesen*, Morten Edvard F., 1817—1894, Officer og Politiker, Chef for det kgl. Theater 1876 til sin Død.

Side 359. *Hauch*, Adam Gottlob Oehlenschläger H., Søn af Digteren C. Hauch, født 1836, Skolebestyrer i København og Roskilde.

Side 361. *Et Udvalg af P. A. Heibergs litterære Arbejder*, „Peter Andreas Heibergs udvalgte Skrifter“, udg. af Otto Borchsenius og Fr. Winkel Horn, 1884.

Side 361. „*At sige Verden ret Farvel*“, Grundtvigs Digt „Trøst over Døden“.

Side 362. „Es brauset noch immer“, Fru Heiberg tænker vel paa Theklas Sang i Schillers „Wallenstein“: „Der Eichwald brauset, die Wolken ziehn.“

INDHOLD

III. 1849—1856.

SYV THEATERAAR	Side
I. 1849—50.....	7
II. 1850—51.....	49
III. 1851—52.....	52
IV. 1852—53.....	67
V. 1853—54.....	95
VI. 1854—55.....	111
VII. 1855—56.....	144

IV. 1856—1882.

Fru Gyllembourgs Død.....	163
Udenlandsreisen.....	166
Hjemkomsten.....	169
Min Afskedsbegjæring.....	179
„Hr. Høedts nye Skole“.....	216
J. T. Suhrs Død.....	234
V. N. Marstrand.....	236
Monrad og Tillisch.....	242
Lady Macbeth.....	252
Bonderup. Maria Stuart.....	269
Heibergs Død.....	275
A. F. Krieger.....	290
Min Moders Død.....	295
Mine Pleiebørn.....	298
De sidste Theateraar.....	305
Er Skuespilkunsten en moralsk berettiget Kunst?.....	309
Min syvaarige Virksomhed som Scenestructrice.....	339
Reisen til Udlandet.....	354
Bogen om Heibergs Forældre.....	358
Min 70-aarige Fødselsdag.....	361

Tillæg.....	369
Efterskrift af Udgiveren.....	415
Oplysninger.....	427

GYLDENDALSKE
BOGHANDEL

KJØBENHAVN -- FORLAGSTRYKKERIEET